

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

MODERN PHILOLOGY

Науковий журнал

Випуск 6

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Науковий журнал «Modern Philology» засновано у 2024 році Одеським національним морським університетом.

Реєстрація в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення:
Рішення № 887 від 21.03.2024 р.
Ідентифікатор медіа: R30-02771.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Одеський національний морський університет
(вул. Мечникова, 34, м. Одеса, 65029, e-mail: priem@onmu.org.ua. Тел.: +38 (048) 732-17-35).

Періодичність виходу: 2 рази на рік.
Мова видання: українська, англійська.

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН № 1721 від 10.12.2024 р. (Додаток 3).
Спеціальність: В11 Філологія (за спеціалізаціями).

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Одеського національного морського університету
(протокол № 11 від 24.03.2026 р.)*

Офіційний сайт видання: journals.onmu.in.ua/index.php/modernphilology

Головний редактор – Смаглій Валерія Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, завідувачка кафедри, Одеський національний морський університет, Україна

Редакційна колегія:

Бабелюк Оксана Андріївна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна

Бігунова Наталя Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

Василіна Катерина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, в. о. декана факультету іноземної філології, доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики, Запорізький національний університет, Україна

Дерік Ілона Морисівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Іліаді Олександр Іванович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Коляса Олена Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови і перекладу, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; Одеський національний морський університет, Україна

Корольова Тетяна Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри «Філологія», Одеський національний морський університет, Україна

Приходченко Олександра Олексіївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, Запорізький національний університет, Україна

Ребрій Інна Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Україна

Шкворченко-Осадца Наталя Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романогерманської філології та методики викладання іноземних мов, Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Шмігер Тарас Володимирович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри перекладознавства та контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура, Львівський національний університет ім. І. Франка, Україна

Юхимець Світлана Юріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри «Іноземних мов та перекладу», Одеський національний морський університет, Україна

Божил Христов (Bozhil P. Hristov), кафедра англійської та американської філології, Факультет класичних та новітніх мов, Софійський університет імені Святого Климента Охридського, Болгарія

Магдалена Петрова Костова-Панайотова (Magdalena Kostova-Panayotova), доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов, Софійський університет імені Святого Климента Охридського, Болгарія

Мірча Мініка (Mircea Minică), доктор філософії, старший науковий співробітник, член кафедри лексикографії, Інститут лінгвістики та історії літератури ім. Секстіль Пушкаріу, Румунська академія, Клуж-Напока, Румунія

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 3041-1564 (Online)

ISSN 3041-1556 (Print)

© Одеський національний морський університет, 2026

ЗМІСТ

Banias N. Yu., Lizak K. M., Badak E. E. SPECTACLES OF POWER AND PRECARITY: MEDIA, SURVIVAL, AND POLITICAL PERFORMANCE IN SUZANNE COLLINS'S THE HUNGER GAMES - FROM NOVEL TO FILM.....	9
Bielova M. O. TOWARDS THE ISSUE OF LEXICAL CREATIVITY IN ENGLISH LANGUAGE CHICK LIT3	15
Бортун К. О. РОЛЬ АРГУМЕНТАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПЕРСУАЗИВНОГО ВПЛИВУ: ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	23
Василенко І. Ю. ВИКЛИКИ І ПЕРЕВАГИ СТРАТЕГІЇ ДОМЕСТИКАЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У КОМІКСАХ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІЇ КОМІКСІВ «КАЗКИ» БІЛЛА ВІЛЛІНГЕМА).....	29
Волкова Л. В., Андрушко О. В. СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ СОМАТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ РІЗНИМИ НАЗВАМИ ЧАСТИН ТІЛА У ВІЙСЬКОВІЙ ЛЕКСИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ.....	35
Гальчук О. В. «КОРОЛЬ ЛІР» ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА ЯК ТРАГЕДІЯ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ....	41
Грабар Л. І., Талоха О. І. АСИНХРОННЕ НАВЧАННЯ: ШЛЯХ ДО УСПІХУ ЧИ ВСЕ Ж ТАКИ НОВІ ВИКЛИКИ У ДІДЖИТАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ?.....	50
Deviatko N. V. POETICS AND TYPOLOGY OF THE FANTASY GENRE: MYTHOLOGICAL SOURCES AND STRUCTURAL DOMINANTS.....	57
Добринчук О. О. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕСТЛИВИХ ЗВЕРТАНЬ (KOSENAMEN) У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПРОСТОРІ.....	65
Zhmayeva N. S. GENDER SPECIFICITY OF THE IMPLEMENTATION OF CATEGORIES OF INFORMATIVENESS AND EXPRESSIVENESS IN NEWS TEXTS.....	72
Ivanchenko M. Yu., Botvyn T. M. PECULIARITIES OF ENGLISH WEAPONS TERMINOLOGY TRANSLATION.....	80
Казанова О. В. ДІАЛОГІЗОВАНИЙ МОНОЛОГ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ САМОТНОСТІ ПЕРСОНАЖІВ У НОВЕЛІСТИЦІ В. СТЕФАНІКА	86
Кравченко А. В. КУЛЬТУРА МОВИ В СИСТЕМІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ.....	91
Кузьманенко А. В. ВЕРБАЛЬНІ ЕТНОКОДИ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ ВИМІРИ.....	101

Курило С. М. СЕНСОРНЕ ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО: ЗВУК, ЗАПАХ І ДОТИК ЯК МОДУСИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В РОМАНІ Л. ЕРДРІЧ «МОГУТНЯ ЧЕРВОНА».....	113
Лішгаба Т. В. УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	119
Марценюк О. Г., Шліхтенко Ю. В. АЙТРЕКІНГ ТА ІМЕРСИВНІ ІНСТРУМЕНТИ: ОЦІНЮВАННЯ УВАГИ СТУДЕНТІВ І КОГНІТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ВІРТУАЛЬНИХ КЛАСАХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	124
Матусяк Г. І., Розмариця С. А. ХУДОЖНЯ АРТИКУЛЯЦІЯ ПАМ'ЯТІ В РОМАНІ МІКОЛАЯ ЛОЗІНСЬКОГО «REISEFIEBER».....	131
Mosiienko O. V. DISCURSIVE INTERACTION OF METAPHOR AND METONYMY IN ENGLISH NEWS ARTICLES.....	137
Mudrynich S. Yu., Lysenko O. A., Maslova L. O. PLAIN LANGUAGE IN WAR NARRATIVES: DISCURSIVE SIMPLIFICATION AND THE SHAPING OF PUBLIC OPINION.....	143
Нестерук С. М. ДИСКУРСИВНА ПРАКТИКА ГРАФІЧНОГО РОМАНУ: ВІД ВЕРБАЛЬНОГО ДО ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА.....	152
Ostropalchenko Yu. V. THE FEMINIST CONTEXT OF WENDY WASSERSTEIN'S DRAMA: INTERTEXTUAL STRATEGIES OF REPRESENTING WOMEN'S EXPERIENCE.....	161
Пономаренко Т. О. ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ СПОСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНТРАСТУ В ЗБІРЦІ РЕНЕ ШАРА «FEUILLETS D'HYPNOS».....	167
Пшоняк В. О. МОРФОСИНТАКСИЧНІ БАР'ЄРИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ	173
Ріба-Гринишин О. М. ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД D-A-CN РЕГІОНУ.....	179
Рубльова Р. І., Кудрявцева Н. А., Отрешко Н. М. ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕС МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-АВІАТОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	184
Семенюк Т. П. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ FRIEDEN / МИР У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ МАСМЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ.....	191
Сирко І. М. МОВНА ПОВЕДІНКА ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА АНГЛОМОВНИЙ КОНТЕКСТИ.....	197
Talavira N. M., Mishchenko T. V. HEADLINE-PHOTO CORRELATION IN ENGLISH NEWS TEXTS.....	203

Усік О. О. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИКИ ЧУТТЄВОГО СПРИЙНЯТТЯ В ПРОЗІ ДЖОАН ГАРРІС: СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	209
Чернищук Ю. І. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ.....	216
Чумаков О. М., Діденко Н. М., Мельничук О. Л. АСОЦІАТИВНО-ТЕРМІНАЛЬНА МОТИВАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: КОГНІТИВНО-ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ ТА ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ.....	222
Шелякіна А. В., Торосян О. М. КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ПОБУДОВИ СТАТУСУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА У ПРОМОВАХ ДОНАЛЬДА ТРАМПА.....	229
Шовкопляс Г. Є. СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ ЯК НАСЛІДКИ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ «ДОБИ РОЗКУРКУЛЮВАННЯ» 20–30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ ЛЮДМИЛИ КОВАЛЕНКО «ДОМАХА» (1947)).....	237
Yukhymets S. Yu. LINGUISTIC MEANS OF MANIFESTING COMMUNICATIVE STRATEGIES IN DONALD TRUMP'S SPEECHES.....	244
Яремко М. В. СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СИНТАКСИСУ В РАННІЙ ПРОЗІ РОБЕРТА ВАЛЬЗЕРА.....	251
Форманова С. В. ЕТИКЕТНІ ФОРМИ ЯК ВИЯВ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХА.....	257

CONTENTS

Banias Nataliia, Lizak Kateryna, Badak Emese Erika SPECTACLES OF POWER AND PRECARITY: MEDIA, SURVIVAL, AND POLITICAL PERFORMANCE IN SUZANNE COLLINS'S THE HUNGER GAMES - FROM NOVEL TO FILM.....	9
Bielova Maryna TOWARDS THE ISSUE OF LEXICAL CREATIVITY IN ENGLISH LANGUAGE CHICK LIT3	15
Bortun Karina THE ROLE OF ARGUMENTATION IN FORMING PERSUASIVE INFLUENCE: LINGUISTIC-PRAGMATIC ASPECT	23
Vasylenko Iryna CHALLENGES AND ADVANTAGES OF THE DOMESTICATION STRATEGY IN TRANSLATING PROPER NAMES IN COMIC BOOKS (BASED ON BILL WILLINGHAM'S FABLES COMIC BOOKS).....	29
Volkova Liudmyla, Andrushko Olesia SEMANTIC FEATURES OF SOMATIC PHRASEOLOGISMS WITH DIFFERENT NAMES OF BODY PARTS IN THE MILITARY LEXICON OF THE UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGEST	35
Halchuk Oksana WILLIAM SHAKESPEARE'S KING LEAR AS A TRAGEDY OF ANTHROPOLOGICAL CRISIS.....	41
Hrabar Liliia, Talokha Olha ASYNCHRONOUS LEARNING: THE PATH TO SUCCESS OR NEW CHALLENGES IN THE DIGITAL WORLD?N.....	50
Deviatko Nataliia POETICS AND TYPOLOGY OF THE FANTASY GENRE: MYTHOLOGICAL SOURCES AND STRUCTURAL DOMINANTS.....	57
Dobrynychuk Olha SOCIO-CULTURAL FEATURES OF THE FUNCTIONING OF PET NAMES (KOSENAMEN) IN THE GERMAN-SPEAKING AREA.....	65
Zhmayeva Nataliia GENDER SPECIFICITY OF THE IMPLEMENTATION OF CATEGORIES OF INFORMATIVENESS AND EXPRESSIVENESS IN NEWS TEXTS.....	72
Ivanchenko Mariia, Botvyn Tetiana PECULIARITIES OF ENGLISH WEAPONS TERMINOLOGY TRANSLATION.....	80
Kazanova Olga DIALOGUED MONOLOGUE AS A MEANS OF EXPRESSING THE LONELINESS OF THE CHARACTERS IN THE NOVELISTIC OF V. STEFANYK.....	86
Kravchenko Alla LANGUAGE CULTURE IN THE SYSTEM OF SOCIOCULTURAL COMPETENCIES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS..	91
Kuzmanenko Alisa VERBAL ETHNOCODES IN LANGUAGE TRAINING OF PUBLIC ADMINISTRATION PROFESSIONALS: LINGUOCULTURAL AND LINGUODIDACTIC DIMENSIONS.....	101

Kurylo Solomiia SENSUAL ECHOES OF THE PAST: SOUND, SMELL, AND TOUCH AS MODES OF HISTORICAL MEMORY IN LOUISE ERDRICH'S NOVEL "THE MIGHTY RED".....	113
Lishtaba Tetiana UKRAINIAN LANGUAGE AS A TOOL OF PROFESSIONAL IDENTITY AND ACADEMIC CULTURE.....	119
Martseniuk Olena, Shlikhtenko Yulia EYE-TRACKING AND IMMERSIVE TOOLS: EVALUATING STUDENTS' ATTENTION AND COGNITIVE LOAD IN VIRTUAL ENGLISH CLASSROOM.....	124
Matusiak Halyna, Rozmarytsia Svitlana LITERARY ARTICULATION OF MEMORY IN MIKOLAJ ŁOZINSKI'S NOVEL "REISEFIEBER"	131
Mosiienko Olena DISCURSIVE INTERACTION OF METAPHOR AND METONYMY IN ENGLISH NEWS ARTICLES.....	137
Mudrynych Svitlana, Lysenko Olena, Maslova Larysa PLAIN LANGUAGE IN WAR NARRATIVES: DISCURSIVE SIMPLIFICATION AND THE SHAPING OF PUBLIC OPINION.....	143
Nesteruk Snizhana DISCURSIVE PRACTICE OF THE GRAPHIC NOVEL: FROM THE VERBAL TO VISUAL ART.....	152
Ostropalchenko Yuliia THE FEMINIST CONTEXT OF WENDY WASSERSTEIN'S DRAMA: INTERTEXTUAL STRATEGIES OF REPRESENTING WOMEN'S EXPERIENCE.....	161
Ponomarenko Tetiana LEXICAL AND SYNTACTIC STRATEGIES FOR EXPRESSING CONTRAST IN RENÉ CHAR'S "FEUILLETS D'HYPNOS"	167
Pshoniak Valentyna MORPHOSYNTACTICAL BARRIERS IN THE TRAINING OF ITALIAN TRANSLATORS.....	173
Riba-Hrynyshyn Oksana LINGUISTIC AND REGIONAL STUDIES ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: THE EXPERIENCE OF THE D-A-CH REGION	179
Rublova Raisa, Kudriavtseva Nataliia, Otreshko Nataliia PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR IMPLEMENTING INTERACTIVE TEACHING METHODS IN THE LANGUAGE TRAINING OF FUTURE AIR FORCE OFFICERS UNDER MARTIAL LAW.....	184
Semeniuk Tetiana LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF THE REPRESENTATION OF THE CONCEPT FRIEDEN / PEACE IN CONTEMPORARY GERMAN MASS MEDIA DISCOURSE	191
Syrko Iryna LANGUAGE BEHAVIOR AS A SOCIOLINGUISTIC CATEGORY: UKRAINIAN AND ENGLISH CONTEXTSY.....	197
Talavira Nataliia, Mishchenko Tetiana HEADLINE-PHOTO CORRELATION IN ENGLISH NEWS TEXTS.....	203

Usik Oleksandra PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF SENSORY VOCABULARY IN JOANNE HARRIS’S PROSE: A STYLISTIC ASPECT.....	209
Chernyshchuk Yuliia IMPACT OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON LINGUISTIC ASPECTS.....	216
Chumakov Oleksandr, Didenko Nataliia, Melnichuk Olga ASSOCIATIVE-TERMINAL MOTIVATION OF COMPUTER TERMS IN THE GERMAN LANGUAGE: A COGNITIVE-ONOMASIOLOGICAL AND DISCURSIVE ANALYSIS.....	222
Sheliakina Alevtyna, Torosyan Oksana COMMUNICATION STRATEGIES AND TACTICS FOR BUILDING THE STATUS OF A POLITICAL LEADER IN DONALD TRUMP’S SPEECHES.....	229
Shovkopliias Halyna SURVIVAL STRATEGIES AS CONSEQUENCES OF THE TRAUMATIC EXPERIENCE OF THE UKRAINIAN WOMAN DURING THE ERA OF “DEREGULATION” OF THE 1920S AND 1930S (BASED ON LYUDMILA KOVALENKO’S PLAY “DOMAKHA” (1947).....	237
Yukhymets Svitlana LINGUISTIC MEANS OF MANIFESTING COMMUNICATIVE STRATEGIES IN DONALD TRUMP’S SPEECHES.....	244
Yaremko Maryana STYLISTIC FEATURES OF LITERARY SYNTAX IN ROBERT WALSER’S EARLY PROSE	251
Formanova Svitlana FORMS OF ADDRESS AS AN EXPRESSION OF RESPECT IN UKRAINIAN AND ENGLISH	257

UDC 821.111(73)

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.1>

SPECTACLES OF POWER AND PRECARITY: MEDIA, SURVIVAL, AND POLITICAL PERFORMANCE IN SUZANNE COLLINS'S THE HUNGER GAMES – FROM NOVEL TO FILM

Banias Nataliia Yulianivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
ORCID ID: 0000-0002-6974-0790

Lizak Kateryna Mykhaylivna,

Associate Professor of Philology Department
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
ORCID ID: 0000-0002-7873-0535

Badak Emese Erika,

MA student of Philology Department
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
ORCID ID: 0009-0000-7208-0001

The article examines the representation of power, survival, and media spectacle in Suzanne Collins's The Hunger Games trilogy and its cinematic adaptations, focusing on the transformation of these themes from page to screen. Drawing on concepts from media studies, political theory, and cultural criticism, the study explores how authoritarian power is constructed, maintained, and challenged through spectacle, surveillance, and mediated violence. Particular attention is paid to the Hunger Games themselves as a performative mechanism that combines punishment, entertainment, and ideological control, reinforcing the Capitol's dominance while simultaneously generating the conditions for resistance.

The analysis highlights Katniss Everdeen's role as both a survivor and a media figure, whose body, emotions, and narrative are continuously shaped by institutional forces and broadcast to a mass audience. The article argues that the transition from literary text to film intensifies the visual and emotional dimensions of spectacle, amplifying themes of propaganda, and manipulation through cinematic techniques such as montage, and sound design. At the same time, the films reconfigure narrative perspective, partially shifting the focus from Katniss's internal consciousness to a broader political panorama.

By comparing narrative strategies in the novels with audiovisual strategies in the films, the article demonstrates how adaptation reshapes the critique of media power in contemporary society. Ultimately, The Hunger Games is interpreted as a dystopian reflection on modern media culture, where survival is inseparable from performance and power operates through images as much as through force. The study contributes to adaptation studies and dystopian scholarship by revealing how popular culture articulates anxieties about control, resistance, and spectatorship in the twenty-first century.

Key words: *The Hunger Games, dystopian fiction, power, control, media, ideology, propaganda, surveillance*

Баняс Наталія, Лізак Катерина, Бодок Емеше-Еріка. Видовища влади й прекарності: медіа, виживання та політична перформативність у «Голодних іграх» Сюзанни Коллінз – від роману до фільму

У статті розглядається репрезентація влади, виживання та медіавидовищ у трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри» та її кінематографічних адаптаціях, зосереджуючись на трансформації цих тем зі сторінки на екран. Спираючись на концепції медіазнавства, політичної теорії та культурної критики, дослідження аналізує, як авторитарна влада конструюється, підтримується та оскаржується через видовищність, спостереження та опосередковане насильство. Особливу увагу приділено

© Banias N. Yu., Lizak K. M., Badak E. E., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

самим «Голодним іграм» як перформативному механізму, що поєднує покарання, розваги та ідеологічний контроль, посилюючи домінування Капітолію, одночасно створюючи умови для опору.

Аналіз підкреслює роль Катніс Евердін як особи, яка вижила, так і медіафігури, чие тіло, емоції та нарратив постійно формуються інституційними силами та транслюються масовій аудиторії. Стверджується, що перехід від літературного тексту до фільму посилює візуальні та емоційні виміри видовищності, посилюючи теми пропаганди та маніпуляцій за допомогою кінематографічних прийомів, таких як монтаж та звуковий дизайн. Водночас фільми переналаштовують нарративну перспективу, частково зміщуючи фокус із внутрішньої свідомості Катніс на ширшу політичну панораму.

Порівнюючи нарративні стратегії у романах з аудіовізуальними стратегіями у фільмах, стаття демонструє, як адаптація змінює критику медіавлади у сучасному суспільстві. Зрештою, «Голодні ігри» інтерпретуються як антиутопічне відображення сучасної медіакультури, де виживання невіддільне від вистави, а влада діє як через образи, так і через силу. Статті робить внесок у дослідження адаптації та антиутопічної науки, розкриваючи, як популярна культура висловлює тривоги щодо контролю, опору та глядацької аудиторії у XXI ст.

Ключові слова: «Голодні ігри», антиутопічна художня література, влада, контроль, медіа, ідеологія, пропаганда, нагляд.

Introduction. Since its release in 2008, Suzanne Collins's *The Hunger Games* has captivated a global audience with its exploration of survival, power, and the influence of media within a dystopian world. As the first installment in Collins's acclaimed trilogy, the novel quickly established itself as a defining work in contemporary young adult dystopian fiction. Its adaptation into a blockbuster film series (2012–2015), directed by Gary Ross and later Francis Lawrence, further expanded its cultural impact and critical recognition.

As a brief addition, it is also worth considering Suzanne Collins herself, as her personal background and professional experience strongly influence the themes of *The Hunger Games*. Collins is an American author who began her career as a television screenwriter, working mainly on children's and young adult programs. This background is clearly reflected in the novels' strong visual quality and in the central role of media and spectacle within the narrative. Growing up in a military family, with her father serving in the U.S. Air Force, Collins was exposed from an early age to discussions about war, loss, and power, which later became recurring motifs in her writing. She has mentioned that the idea for *The Hunger Games* emerged while channel-surfing between reality television shows and news coverage of real wars, an experience that highlights the novel's critique of media consumption. Through her work, Collins not only constructs a dystopian future but also offers a critical reflection on contemporary society, particularly on the relationship between power, violence, and mass media.

Aim. The article aims to examine the representation of power relations, survival mecha-

nisms, and media spectacle in both the novel and its cinematic adaptation, focusing on the parallels, contrasts, and the ways in which visual storytelling shapes audience perception.

The film adaptation visually amplifies this through opulent costume design, elaborate set pieces, and sophisticated cinematography, underscoring the stark disparity between the Capitol's excessive wealth and the districts' subjugation. "Television is a powerful tool in mass communication, especially in Panem where certain broadcasts are mandatory and all broadcasts are governmentally sanctioned" [13, p. 8].

Results and discussion

The Hunger Games as a Tool of Political Domination

The narrative offers a detailed depiction of the Capitol's absolute dominance over its twelve oppressed districts, a power structure upheld through mechanisms of economic exploitation, political coercion, and psychological manipulation. "...Hunger Games themselves are played out on a computer-generated landscape, skillfully manipulated by the creators of the event so that they can ratchet up the brutality..." [12, p. 153]. Collins carefully constructs a dystopian society in which the Capitol's tyranny is revealed through Katniss Everdeen's internal reflections and perceptions, exposing the striking disparity between the extreme poverty of the districts and the excessive luxury of the Capitol. This hegemonic order finds its most explicit expression in the annual Hunger Games a state orchestrated and televised competition that serves both as a reminder of the Capitol's unchallenged supremacy and as a deterrent against any form of rebellion by normalizing institutionalized violence.

The Games, functioning as a ritualized act of control, reduce human life to a tool of political domination. “After years of being watched and controlled, the people of Panem have forgotten basic citizen birthrights and the beauty of freedom in their lives” [2, p. 79]. Through this spectacle, individuals are rendered into “bare life”, expendable entities within a political performance designed for mass consumption. Specifically, the annual reaping, where children between the ages of 12 and 18 are chosen to participate in a fight to the death, functions as a powerful tool for President Snow to assert his absolute control over Panem.

Moreover, the Capitol’s strategic manipulation of visual imagery within the Games is instrumental in shaping public perception and collective identity. By transforming violence into entertainment, the regime constructs a distorted reality that enforces compliance and submission among its citizens. “The controlling government uses visual eloquence to determine and project an accepted conception of the real and of its subjects’ identity which forcibly engenders normative commitment” [7, p. 293]. This calculated display of power strengthens the existing social hierarchy and effectively suppresses dissent by instilling both fear and a sense of futility within the districts. “Oppressive government, whose power is usually concentrated in one person, takes cruel and inhuman actions aimed at seizing total authority over the citizens; the development of new technologies only makes it easier to both manipulate and dominate the individuals. However, what still remains one of the most successful means of controlling the society is an excessive use of violence – another reappearing motif in the dystopian works” [11, p. 50].

Economic Inequality and Disciplinary Power

The complex structure of power in Panem, as depicted in Collins’s novel, extends far beyond direct political domination to include the economic and social hierarchies that secure the Capitol’s control. This oppression is maintained not only through force but also through continuous surveillance, turning citizens into self-regulating subjects who live under the constant awareness of the “watchful eye” that restricts their freedom and individuality. This system of observation closely mirrors concept of the Panopticon, where discipline and conformity are achieved through the internalized fear of being monitored and punished.

“A panopticon is a structure of unseen surveillance which conveys omnipresent and omniscient power and enforces this power by convincing the objects of this structure to mutually enforce this surveillance because they experience the effects of it” [15, p. 124]. “The novel’s focus on being watched certainly could be read as alluding to our current culture of forced surveillance” [1, p. 10].

Furthermore, the sharp economic divide between the impoverished districts and the prosperous Capitol reinforces this power structure. The Capitol exploits the districts’ labor and resources while its citizens enjoy lives of extravagant excess, characterized by frivolous consumption and superficial pleasures. The Capitol’s obsession with extreme fashion and body modification serves as a visual symbol of its social superiority and emotional detachment from the suffering of the districts. These aesthetic displays function as powerful markers of hierarchy, underlining the deep social and political inequalities within Panem. “It (the novel) raises wider questions about fashion’s origins, meaning and work in relation to class” [14, p. 181].

Media Manipulation and the Spectacle of Power

The Capitol’s projection of dominance through its aesthetic excess is further sustained by its powerful media system, which continuously disseminates a manipulated version of reality to control public perception and suppress dissent. The Hunger Games operate as both propaganda and a tool of terror, strategically designed to instill fear and reinforce the futility of opposition among the districts. “...the Capitol continually displays propaganda and even a cruel reality show that serves as a way of amusement for the people who live in the Capitol and as a punishment for those in the districts” [3, p. 33]. By televising this annual spectacle of violence, the Capitol reminds the districts of their subjugation and reasserts its absolute power, effectively deterring any collective resistance. “...the capital city successfully prevents any possible changes within Panem by maintaining the atmosphere of terror and oppression... The cruel President Snow relies on violence to control the citizens and to ensure that any possibility of a rebellion is immediately suppressed” [11, p. 55–56]. The Games thus serve as a mechanism for maintaining social hierarchy, dividing the population along class and geographic lines while ensuring the Capitol’s continued supremacy.

Furthermore, the Capitol's dominance is rooted in its monopolization of wealth and resources, extracted from the labor and suffering of the districts. "District 12 portends fear and suffering" [14, p. 183]. This economic imbalance consolidates political power, allowing the Capitol to manipulate both material needs and ideological beliefs through control of media and markets. Food, in particular, becomes a critical instrument of subjugation its distribution reflecting the unequal power dynamics that define Panem. The Capitol's indulgence in excess contrasts sharply with the perpetual hunger of the districts, symbolizing the moral corruption and exploitation underpinning its regime. This manipulation extends to the public perception of the Games themselves, where the spectacle of violence is meticulously framed as a form of justice rather than systematic oppression. "An essential difference between most turn of the 21st century dystopias, which rebelled against the instrumental logic of modernity and dehumanizing systems, and this particular cluster of films, is that the latter focus primarily on questions of wealth distribution and open social antagonism" [10, p. 114].

Visualizing Power and Inequality in the Film Adaptation

The film adaptation effectively transforms the novel's thematic contrasts into striking visual elements, employing elaborate set designs and extravagant costumes to highlight the Capitol's excessive luxury and its detachment from the hardships faced by the districts. "Shots of hard hatted miners faces blackened by dust, dressed in grimy overalls trudging to work, together with the rail wagons emblazoned with the logo of "Capitol Coal" which frame "The Reapings" scene in front of District 12's Hall of Justice underline the regime of hard physical labour, abject poverty and pain faced by its workers" [14, p. 183]. Through its visual composition, the film accentuates the grotesque opulence of the Capitol, emphasizing the vast social and economic gulf separating its privileged citizens from the impoverished populations of the outer districts. This disparity is vividly depicted through costume design the "faded, worn clothing of District 12's residents" starkly opposing the Capitol's vibrant, flamboyant fashion visually communicating class division and social inequality.

The use of contrasting cinematographic techniques, such as bright, saturated colors for the Capitol and muted, desaturated tones for the

districts, further reinforces this separation, visually mirroring the story's themes of control and disparity. Additionally, the Capitol's exaggerated sense of style functions not merely as aesthetic excess but as a calculated tool of distraction and manipulation, turning consumerism and spectacle into mechanisms of political domination that divert attention from the systemic exploitation underlying Panem's society. "So the practice and pursuit of fashion distinguishes the excesses of the citizenry of "Capitol" from the district proletariat whose lives are marked by hunger, poverty and scarcity and whose banal exploitation serves Panem's privileged enclave" [14, p. 183].

The film's visual narrative thus becomes a critical analytical lens through which the audience can perceive the intricate mechanisms of power and control, particularly how media spectacle is deployed to sanitize brutality and maintain social order. This meticulous visual strategy not only highlights the economic exploitation of the districts but also critiques the voyeuristic consumption of suffering inherent in reality television and media-driven violence. The adaptation demonstrates how the spectacle of "bare life" is presented as entertainment, drawing parallels between the historical context of gladiatorial games and contemporary media consumption. "In this sense we could think of the function of the Hunger Games arena as a technologically spectacularly produced space of the inclusive exclusion – including bare lives from the districts in the Capitol city by excluding them into a certain location" [4, p. 80]. The film powerfully underscores the dehumanizing aspect of the Games, transforming the child tributes into mere pawns in a meticulously crafted public display designed to entertain and subjugate. "Either through manipulating the power that children hold within their own disabled districts, or the reformation of the tributes who are about to enter into the Games, the government seeks to use the child's image as a mean in which to rule" [8, p. 89].

Conclusions. Both the novel and its film adaptation explore the complex intersection of media, power, and survival, revealing how these forces interact to uphold an oppressive social and political hierarchy. Together, they expose the consequences of economic inequality and the manipulation of public perception through controlled narratives. Through distinct narrative and visual techniques, each medium critiques modern concerns such as labor exploitation,

the commodification of violence, and the moral implications of consumerism within a divided society. “Spared the agony of making any sacrifice at all amongst the elite spectators and officials the Games cultivate a blasé hedonism and a consciousness which prioritises getting their fashionable self-presentation and its mannered protocols right, even in the face of the barbarity of its murderous denouement” [14, p. 188].

The lasting relevance of *The Hunger Games* in both literature and film lies in its insightful examination of power relations, the struggle for survival, and the pervasive role of media in shaping identity and ideology. Ultimately, the story stands as a profound commentary on social injustice and the enduring potential for resistance and hope in the face of systemic oppression. The series encourages readers and viewers to confront uncomfortable realities within their own societies, particularly regarding the ethical consequences of engaging with media that sensationalizes suffer-

ing while obscuring systemic problems. As such, it operates as a compelling dystopian critique, cautioning audiences about the societal dangers that arise when entertainment becomes entangled with political control and economic exploitation. “The failure of detailed world building in the series allows readers to creatively interpret much of the book, filling in gaps with their own interpretations, particularly because the fast-paced, first-person narrative does not encourage the reader to reflect, making it easy to skip past what might be crucial details” [9, p. 10].

Additionally, it prompts reflection on individual complicity, drawing parallels between audiences’ consumption of the narrative and the Capitol citizens’ detached enjoyment of the Games. While the trilogy’s appeal to young adults fosters engagement with dystopian themes, it also carries the risk of passive consumption, potentially diluting the active social critique that the genre seeks to inspire.

Bibliography:

1. Ames M. Engaging “Apolitical” Adolescents: Analyzing the Popularity and Educational Potential of Dystopian Literature Post-9/11, Eastern Illinois University, 2013, 19 p. URL: https://thekeep.eiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1010&context=eng_fac
2. Aravindan A., Nair A.R. The Omnipresent and The Omnipotent – Surveillance and Power. *Smart Moves Journal Ijellh*, 9(8), 2021, p. 78–91. URL: <https://www.ijellh.com/index.php/OJS/article/view/11152/9307>
3. Benedito A.C.D.S., Tarran F.M. Pessimism and monstrosity: a comparative analysis between Frankenstein and *The Hunger Games*. *Revista PHILIA | Filosofia Literatura & Arte*, 2(1), 2020 p. 26–57. URL: https://www.researchgate.net/publication/346852149_Pessimism_and_monstrosity_a_comparative_analysis_between_Frankenstein_and_The_Hunger_Games
4. Cettl F. “Bread and circuses”: The Spectacular Technology of Bare Life in “*The Hunger Games*”. 2(1), 2014, p. 77–86. URL: https://www.pulse-journal.org/_files/ugd/b096b2_1ac8d9924a0f4841a33e1db2c7936ebf.pdf?index=true
5. Colley H. The politics and pedagogy of “*The Hunger Games*”: gender, resistance and rebellion, 2012. URL: <http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/16716/>
6. Collins, Suzanne. *The Hunger Games*. New York: Scholastic Press, 2008. Print, 384 p.
7. Fiorato S. Dystopian Images of Law and Visual Performances of Identity in Suzanne Collins’ *The Hunger Games*. *Pólemos*, 16(2), 2022, p. 293–318 .URL: https://www.researchgate.net/publication/362556127_Dystopian_Images_of_Law_and_Visual_Performances_of_Identity_in_Suzanne_Collins'_The_Hunger_Games
8. Godbey M.J. Beyond Sensation: *The Hunger Games* and Dystopian Critique. *The ALAN Review*, 2014, 41(2). URL: <https://doi.org/10.21061/alan.v41i2.a.2>
9. Harvey S.C. No Child Left Unharmed: The Image of the Child in *The Hunger Games*. *Ursidae: The Undergraduate Research Journal at the University of Northern Colorado*, 2014, 4(2), p. 83–89. URL: <https://digscholarship.unco.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1088&context=urj>
10. Hill R., Capital or the Capitol? *The Hunger Games* Fandom and Neoliberal Populism. *American Studies*, 2018, 57, p. 5–24. URL: <https://journals.ku.edu/amsj/article/view/6649/8139>
11. Koechlin D. “This Time We Take the Engine!”: Class War in Dystopian Films of the Occupy Era. *Caietele Echinox*, 2024, Vol 46, 113–125 p. URL: <https://doi.org/10.24193/cechinox.2024.46.09>
12. Kula J. “May the Odds be Ever in Your Favor” Dystopian Reality in Suzanne Collins’ *The Hunger Games* Trilogy. *New Horizons in English Studies*, 2017, 2, p. 49–58. URL: <https://journals.umcs.pl/nh/article/view/5796/4072>
13. McKenna T. *The Hunger Games* Trilogy—Art for the Occupy Era. In Palgrave Macmillan UK eBooks, Palgrave Macmillan, 2015 p.153–161. DOI: https://doi.org/10.1057/9781137526618_16

14. Nettles J.E. Constructing Reality: The Role of Mass Media in The Hunger Games Series, The University of Southern Mississippi, 2016, 42 p. URL: https://aquila.usm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1397&context=honors_theses
15. Sullivan A.H. “Working for the few”: Fashion, class and our imagined future in The Hunger Games. *Film Fashion & Consumption*, 2014, 3(3), p. 181–194. URL: https://doi.org/10.1386/ffc.3.3.181_1
16. Wyk T.V. Let us play: (un)shackling liaisons, (un)masking games and (un)hindered dialogue in the arena where theology takes place. *Verbum et Ecclesia*, 2017, 38(3), p. 119–134. URL: https://www.researchgate.net/publication/320257733_Let_us_play_unshackling_liaisons_unmasking_games_and_unhindered_dialogue_in_the_arena_where_theology_takes_place

References:

1. 1. Ames, M. (2013). Engaging “Apolitical” Adolescents: Analyzing the Popularity and Educational Potential of Dystopian Literature Post-9/11, Eastern Illinois University, 19 p. Retrieved from: https://thekeep.eiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1010&context=eng_fac
2. 2. Aravindan, A., Nair, A.R. (2021). The Omnipresent and The Omnipotent – Surveillance and Power. *Smart Moves Journal Ijellh*, 9(8), p. 78–91. Retrieved from: <https://www.ijellh.com/index.php/OJS/article/view/11152/9307>
3. 3. Benedito, A.C.D.S., Tarran, F.M. (2020). Pessimism and monstrosity: a comparative analysis between Frankenstein and The Hunger Games. *Revista PHILIA | Filosofia Literatura & Arte*, 2(1), p. 26–57. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/346852149_Pessimism_and_monstrosity_a_comparative_analysis_between_Frankenstein_and_The_Hunger_Games
4. 4. Cettl, F. (2014). “Bread and circuses”: The Spectacular Technology of Bare Life in “The Hunger Games”. 2(1), p. 77–86. Retrieved from: https://www.pulse-journal.org/_files/ugd/b096b2_1ac8d9924a0f4841a33e1db2c7936ebf.pdf?index=true
5. 5. Colley, H. (2012). The politics and pedagogy of “The Hunger Games”: gender, resistance and rebellion. Retrieved from: <http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/16716/>
6. 6. Collins, Suzanne. (2008). *The Hunger Games*. New York: Scholastic Press, Print, 384 p.
7. 7. Fiorato, S. (2022). Dystopian Images of Law and Visual Performances of Identity in Suzanne Collins’ *The Hunger Games*. *Pólemos*, 16(2), p. 293–318. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/362556127_Dystopian_Images_of_Law_and_Visual_Performances_of_Identity_in_Suzanne_Collins'_The_Hunger_Games
8. 7. Godbey, M.J. (2014). Beyond Sensation: The Hunger Games and Dystopian Critique. *The ALAN Review*, 41(2). Retrieved from: <https://doi.org/10.21061/alan.v41i2.a.2>
9. 8. Harvey, S.C. (2014). No Child Left Unharmed: The Image of the Child in The Hunger Games. *Ursidae: The Undergraduate Research Journal at the University of Northern Colorado*, 4(2), p. 83–89. Retrieved from: <https://digscholarship.unco.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1088&context=urj>
10. 9. Hill, R. (2018). Capital or the Capitol? The Hunger Games Fandom and Neoliberal Populism. *American Studies*, 57, p. 5–24. Retrieved from: <https://journals.ku.edu/amsj/article/view/6649/8139>
11. 10. Koechlin, D. (2024). “This Time We Take the Engine!”: Class War in Dystopian Films of the Occupy Era. *Caietele Echinox*, Vol 46, 113–125p. DOI: <https://doi.org/10.24193/cechinox.2024.46.09>
12. 11. Kula, J. (2017). “May the Odds be Ever in Your Favor” Dystopian Reality in Suzanne Collins’ *The Hunger Games Trilogy*. *New Horizons in English Studies*, 2, p. 49–58. Retrieved from: <https://journals.umcs.pl/nh/article/view/5796/4072>
13. 12. McKenna, T. (2015). *The Hunger Games Trilogy – Art for the Occupy Era*. In Palgrave Macmillan UK eBooks, Palgrave Macmillan, p. 153–161. DOI: https://doi.org/10.1057/9781137526618_16
14. 13. Nettles, J.E. (2016). Constructing Reality: The Role of Mass Media in The Hunger Games Series, The University of Southern Mississippi, 42 p. Retrieved from: https://aquila.usm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1397&context=honors_theses
15. 14. Sullivan, A.H. (2014). “Working for the few”: Fashion, class and our imagined future in The Hunger Games. *Film Fashion & Consumption*, 3(3), p. 181–194. Retrieved from: https://doi.org/10.1386/ffc.3.3.181_1
16. 15. Wyk, T.V. (2017). Let us play: (un)shackling liaisons, (un)masking games and (un)hindered dialogue in the arena where theology takes place. *Verbum et Ecclesia*, 38(3), p. 119–134. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/320257733_Let_us_play_unshackling_liaisons_unmasking_games_and_unhindered_dialogue_in_the_arena_where_theology_takes_place

Дата першого надходження статті до видання: 25.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

TOWARDS THE ISSUE OF LEXICAL CREATIVITY IN ENGLISH LANGUAGE CHICK LIT

Bielova Maryna Oleksandrivna,

PhD in Philology, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of English Philology

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

ORCID ID: 0000-0002-1306-9395

This article addresses the issue of lexical creativity in English language chick lit, a popular literary genre that emerged in the late 1990s and is characterised by a light, humorous, and confessional narrative style. While previous research on lexical creativity has largely focused on genres that require extensive world-building and referential innovation, such as science fiction, fantasy, and children's literature, chick lit has remained underexplored in this respect. The article argues that, despite the absence of referential necessity, chick lit displays a high degree of lexical inventiveness, primarily serving facilitative rather than nominative functions. The study adopts a qualitative, discourse-oriented approach grounded in contemporary theories of linguistic creativity. It builds on the 4Ps model of creativity (Person, Process, Product, Press) and integrates recent refinements of the creativity continuum, including the distinction between fixed, extended, and idiosyncratic creativity. Particular attention is paid to formal neological procedures, such as derivation, compounding, blending, and conversion, and to the ways in which these procedures are strategically exploited within genre-specific communicative contexts. The analysis demonstrates that neologisms in English language chick lit are rarely intended to introduce new concepts. Instead, they function as expressive and interactional devices that construct character voice, reinforce humour and irony, and articulate social identities and interpersonal relations. The article further argues that formal creativity alone does not fully account for the communicative impact of these neologisms. Rather, their stylistic effectiveness depends on genre expectations, contextual appropriateness, and reader perception, particularly with respect to perceived extravagance. The findings contribute to ongoing discussions in linguistic creativity research by highlighting chick lit as a fertile site for studying non-referential lexical innovation and by proposing a refined model for analysing degrees of formal creativity in literary discourse. The article also outlines directions for future research, including the systematic investigation of meaning-based creativity and its interaction with formal innovation in shaping reader response.

Key words: lexical creativity, neologisms, chick lit, creativity continuum, literary discourse.

Белова Марина. До питання лексичної креативності в англійській чік-літ

Статтю присвячено проблемі лексичної креативності в англійській чік-літ – популярному літературному жанрі кінця XX – початку XXI ст., що вирізняється легкою гумористичною та конфесійною манерою оповіді. На відміну від жанрів, у яких неологізми виконують переважно номінативну функцію (наукова фантастика, фентезі, дитяча література), чік-літ майже не потребує позначення нових об'єктів чи реалій. Водночас у ньому спостерігається інтенсивне продукування лексичних новотворів, що зумовлює необхідність їх системного лінгвістичного аналізу. Дослідження ґрунтується на якісному, дискурсивному підході та спирається на сучасні теорії лінгвістичної креативності. У роботі використано модель 4P (особистість, процес, продукт, середовище), а також новітні концепції креативного континууму, що розрізняють фіксовану, розширену та ідіосинкратичну креативність. Основну увагу зосереджено на формальних неологічних процедурах: деривації, словоскладанні, блендингу та конверсії, а також на способах їх функціонування у межах жанрово зумовлених комунікативних ситуацій. Показано, що неологізми в англійській чік-літ рідко спрямовані на називання нових понять. Натомість вони виконують фасилітативні функції, беручи участь у конструюванні мовленнєвого портрета персонажів, посиленні гумору й іронії, моделюванні соціальних ролей та міжособистісних стосунків. Обґрунтовано, що формальна інноваційність сама по собі не гарантує комунікативної ефективності неологізму. Його стилістичний потенціал визначається жанровими очіку-

ваннями, контекстуальною доречністю та рецептивними настановами читача, зокрема сприйманою екстравагантністю. Отримані результати розширюють уявлення про лексичну креативність як градуйоване явище та засвідчують продуктивність англійської чік-літ як об'єкта лінгвістичних досліджень. Окреслено перспективи подальших студій, пов'язаних з аналізом смислової (метафоричної, метонімічної) креативності неологізмів та її взаємодії з формальною інноваційністю в художньому дискурсі.

Ключові слова: лексична креативність, неологізми, чік-літ, креативний континуум, художній дискурс.

Introduction. In the wake of the remarkable success of Helen Fielding's "Bridget Jones's Diary" (1996) and Candace Bushnell's "Sex and the City" (1996), popular publishing saw a significant change in feminist fiction. The genre that came to define this shift is known as "chick lit". It not only expressed a clear post-feminist attitude but also introduced a fresh style of storytelling that is light, witty, and humorous. The brightness, sharpness, and seemingly effortless appeal of these narratives are due, in no small part, to the creative coinage of new words. Whether the heroine is chastising herself for her "hump-ist" attitude toward a physically impaired partner, envying a man who goes to a "face gym", or watching her friends turn into the dreaded "Smug Marrieds", chick lit thrives on new words that are witty, catchy, and sharply attuned to the genre.

Existing research on lexical creativity in literature has predominantly examined genres where lexical invention is necessary for establishing alternative realities, such as science fiction [5], fantasy [7; 14], and children's literature [23]. These genres necessitate the creation of new terms for imagined objects, creatures, and technologies (e.g., *ansible* [17] or *venin* [30]) while also using these terms to convey broader thematic or ideological concerns, as exemplified by G. Orwell's [22] *Newspeak*.

By contrast, no systematic study has yet examined English language chick lit, a genre in which neologisms rarely serve a referential function but instead predominantly fulfil facilitative roles: constructing identities, shaping character idiolect, enhancing the confessional and ironic tone, foregrounding humour, and framing social critique.

This study directly addresses this gap and **aims** at analysing the creativity of formal neological procedures in English language chick lit novels. It builds on pioneering research into creativity in general [10; 24] and linguistic creativity in particular [3; 4; 15; 19; 27], and extends existing typologies of lexical creativity

proposed by A. Lensch [18], M. Norde and G. Trousdale [21].

The outline of research essentials. Usage-based theories of language change highlight the role of creativity in generating new words and constructions that extend beyond familiar linguistic resources [10, p. 61]. However, creativity as a concept remains notoriously difficult to define [28]. Scholars across disciplines frequently remark on its elusiveness, with some even choosing to avoid the term altogether due to its lack of precision [25]. Despite this, numerous attempts have been made to conceptualise creativity in ways that are analytically useful and adaptable to different fields, including linguistics.

One such approach is the 4Ps model of creativity, originally proposed by M. Rhodes [24], which offers a multidimensional framework for understanding creative phenomena. This model distinguishes four interrelated dimensions: Person, Process, Product, and Press. Although developed primarily in the context of general creativity research, the 4Ps model can be fruitfully applied to the study of neologisms in English language chick lit.

Person creativity refers to the attributes of individuals or groups responsible for generating creative output. In the context of chick lit, this may involve the stylistic idiolect of authors or protagonists who coin or popularise novel lexical forms.

Product creativity focuses on the outcomes of creative activity – in this case, the neologisms themselves. These products can be evaluated based on their novelty, formal innovation, semantic inventiveness, and communicative function within the text.

Process creativity examines the cognitive, linguistic, and stylistic mechanisms involved in the generation of novel forms. Understanding these processes allows researchers to trace how linguistic resources are manipulated to produce forms that are both novel and contextually appropriate.

Press creativity considers the broader social, psychological, and cultural environment that enables or constrains creativity. The environment in which lexical creativity in chick lit thrives is shaped by a dynamic interplay of fictional, social, and communicative contexts. It includes not only the gendered, emotional, and cultural worlds inhabited by characters, but also the interactional settings where playful, performative language use becomes both possible and appropriate.

For the sake of illustration of the four dimensions of linguistic creativity in English language chick lit, consider the following example. In it, the main heroine of H. Fielding [9], Bridget Jones, has previously gone on Twitter after a few glasses of wine and made several inappropriate jokes about birds. The following exchange takes place the next day between Bridget and a Roxter when she checks her Twitter:

9.17. p.m. *Oh God. Everyone is ridiculing me and retweeting my drunken birds tweet. Must try and do damage control.*

<@JoneseyBJ # **twunkbirds** Look, sorry. I really wish I hadn't – what is the past tense of tweet? Tweeted? Twittered?>

<@_Roxter@JoneseyBJ I believe the appropriate term is '**Twat**'.>

<@JoneseyBJ @_Roxter Are you being grammatical or rude?>

<@_Roxter@JoneseyBJ The former *pretentious voice*: from the Latin, **Twitto**, **Twittarse**, **Twittat**.>

He's funny. And pic is handsome. And young-looking. I wonder who he is?

<@JoneseyBJ @_Roxter Roxter, if you carry on like this, your 103 remaining **Twitterati** will be demanding sick bags.>

<@_Roxter@JoneseyBJ Why? Are they all hung-over because they too were twunking about birds last night?>

Mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm. Cheeky young whipper-snapper. ...

Roxter was indeed gorgeous, was even more handsome than his photo, crucially, merry-looking. He looked as if he was going to burst out laughing all the time. 'Hellooo.' Was just about to instinctively reach for my phone to tweet <He has the loveliest voice> when he put his hand on top of mine on my phone...

'No tweeting.'

'I haven't...! I said insanely.'

'Jonesey, you've been twatting and twunking all the way here. I've been reading it' [9, p. 147, 165].

When Bridget begins to regret yesterday's tweeting about birds, Roxter immediately coins the past tense of *tweet* – *twat*. Bridget reacts by asking him if he is being grammatical or rude, to which Roxter playfully responds: "The former" and to refute his own words adds the fictional *twitto*, *twittarse*, and *twittat*, which are humorously constructed to mimic real Latin conjugations. They appear to be modelled analogously to *mitto*, *mittere*, *misi*, *missum* (meaning 'to send'), with a playful twist incorporating *twit* (from *Twitter*). The form *twittarse* is particularly creative, since it not only resembles a mock-Latin infinitive, but also works as a blend of *twit* and *arse*. This extra layer of earthy British humour collapses the prestige of classical Latin with the vulgarity of slang. Likewise, *twittat* resembles a Latin-style third-person singular form but also echoes the clipped sound of a childlike or mocking *-at* suffix, reinforcing the comic parody of grammatical seriousness. Both forms thus enhance creativity by manufacturing "double readings" – one anchored in linguistic erudition, the other in playful or even rude associations. Catching up with the vibe, Bridget jokingly warns him that the man's followers on Twitter –*Twitteratis* (a derivative adding the libfix *-erati* to *Twitter*) – will soon be demanding sick bags.

In a few days, when Bridget and Roxter meet in person, the man continues to jokingly rile Bridget about her obsession with Twitter by using the newly coined *twutting* and *twunking* (a blend of *drinking* and *twitting*).

This exchange is a good example of the author's deliberate lexical creativity, which is the result of alignments of individuals in a certain place (on Twitter). It helps them to step on the same wavelength and toss around humorous utterances, which are particularly appropriate to a task at hand – flirt, strike, impress. In other words, expressive information in neologisms co-varies with the characteristics of the speaker – who creates a new word, where, and when.

There is a consensus [3; 4; 15; 19; 27] that something creative is novel and appropriate to the task at hand, i.e. makes sense and is useful for a particular context. The newness of neologisms is self-evident by definition: they are lexical items that are newly coined or acquire new meanings in

specific contexts. In linguistic terms, usefulness refers to the semantic, pragmatic, or stylistic function the neologism serves. It may address a lexical gap, enhance expressiveness, align with speaker intention, or meet genre expectations. A neologism that is original but opaque, infelicitous, or out of place in its context may be inventive, but not appropriately creative. In the specific case of English language chick lit, usefulness must be understood genre-relationally. In chick lit, in particular, neologisms are rarely coined to denote new concepts; instead, they function as facilitative devices helping to express ironic tone, character voice, social identity, emotional nuance, or cultural commentary. Their usefulness lies not in long-term integration into the broader lexicon, but in their immediate rhetorical and expressive adequacy.

Scholarly approaches to linguistic creativity reflect at least three distinct perspectives.

First, creativity is seen as a result of intentional manipulation of linguistic structures by speakers, consciously designed to innovate or play with language – a process that relies on the hearer’s ability to recognise such intentionality and distinguish it from error [2, p. 290; 29, p. 8].

Second, some forms of creativity are viewed as emerging without speaker awareness or deliberate intent, as in cases of grammaticalisation, where language change proceeds gradually and automatically over time [13, p. 2–3]. A well-known example is the contraction *let’s*, which originated from the phrase *let us* – originally a request or permission (*Let us go*) – but has since grammaticalised into an imperative marker used to propose a joint action (*Let’s go!*), with the sense of permission largely lost in everyday usage.

Third, in generative linguistics, creativity refers to the innate human capacity to produce an infinite number of expressions from a finite set of linguistic resources, regardless of social or communicative context [6, p. 7–8]. This Chomskyan concept of creativity closely aligns with the notion of linguistic productivity – the unremarkable, rule-governed replicability of morphological patterns or schemata to generate new forms within a language system [1, p. 203]. From this perspective, creativity is not viewed as unusual or remarkable, but rather as a normal, inherent aspect of linguistic competence lacking the sense of inventiveness or, as M. Koliopoulou and J. Wilker [6] put it, noteworthiness.

In light of these differing perspectives, there is now a broad consensus that linguistic creativity is best understood as a cline [4] or a continuum [20]: it is not a yes-no phenomenon but rather a matter of degree. A. Bergs [2], relying upon G. Sampson [26, p. 19] and T. Hoffman [12, p. 262], distinguishes F(ixed)-creativity (actions that produce items from a fixed and known range of resources) matching the Chomskyan perspective of the generation of new content forms from a “fixed” range of possibilities [16] and E(xtended)-creativity (actions that produce examples that enlarge our understanding of the range of possible products of the activity). Between these two end points of the cline lie numerous gradient cases that blur the boundaries between routine production and innovative expansion.

M. Norde and G. Trousdale [21] further refined the concept of F-creativity by introducing a distinction between two subtypes: F1-creativity, where coinages are fully sanctioned by an existing morphological schema, and F2-creativity, where forms are only partially sanctioned – stretching or relaxing certain constraints of the schema. Their empirical focus is on pseudoparticiples, but whether this distinction is generalisable to the full range of word-formation processes, including derivation, compounding, blending, and conversion, remains an open question. Further investigation is needed to assess whether the F1/F2 distinction can adequately capture the richness and diversity of neologism formation across morphological types.

Additionally, A. Lensch [18] offered a useful elaboration of possible subtypes of creativity that may enhance this model’s explanatory power. These include: (1) pattern-bending, where a familiar morphological pattern is followed but one or more of its constraints are violated; (2) pattern-extension, where the established pattern is productively stretched to include new, previously unlicensed elements; and (3) pattern-creation, where an entirely new morphological pattern is innovated by the speaker. Taken together, the refinements proposed by M. Norde and G. Trousdale [21] and A. Lensch [18] allow for a clearer mapping of creativity types. F-creativity can be understood as pattern-adhering (corresponding to M. Norde and G. Trousdale’s [21] F1-creativity), pattern-bending (corresponding to M. Norde and

G. Trousdale’s [21] F2-creativity) or pattern-extension innovation, while E-creativity encompasses pattern-creation cases.

Further theorising on the nature of linguistic creativity [16] proposed broadening the traditional F-creativity/E-creativity distinction by introducing the concept of X-creativity where X alludes to both EXtravagance and the notion of the unknown or unpredictable origins of individual linguistic innovations. X-creativity highlights the challenge of explaining how unique, potentially idiosyncratic innovations – originating at the level of individual speaker behaviour – may evolve into socially shared and productive forms.

Hence, following M. Koliopoulou and J. Walker’s [16] proposal of X-creativity as well as A. Lensch’s [18] and M. Norde and G. Trousdale’s [21] refinements on the types of F- and E-creativity, I propose to conceptualise the creativity cline as extending across three interconnected zones: F–E–X creativity, where:

- 1) F-creativity encompasses pattern-adhering, pattern-bending, and pattern-extension innovation;
- 2) E-creativity involves instances of pattern-creation;
- 3) X-creativity is a domain marked by unpredictability and idiosyncrasy. This last type of creativity does not imply greater formal innovation per se but rather signals an epistemological rupture: it points to lexical formations that resist classification, lack reproducibility, and exhibit no clear derivational path.

The creativity cline is illustrated in Figure 1.

Recent theoretical accounts have emphasised the overlap [8, p. 3] or continuous gradation [16] between linguistic creativity and extravagance,

with the latter understood as “any norm-deviating and rule-bending language use that may serve as the entrance door to variation and change” [8, p. 3]. While acknowledging their mutual reinforcement, I align with M. Norde and G. Trousdale [21, p. 8], who argue that creativity and extravagance – despite their connection – should remain analytically distinct. In their model, extravagance is framed primarily as a communicative strategy designed to attract attention, in line with M. Haspelmath’s [11, p. 1055] “maxim of extravagance”: “talk in such a way that you are noticed”. Creativity, by contrast, does not necessarily entail such markedness or salience; it may operate covertly, within established linguistic norms, without overtly drawing attention to form or meaning.

While the continuum view of creativity offers a useful framework for classifying linguistic innovations by degrees of formal novelty – from pattern-adhering to pattern-creating and idiosyncratic cases – it does not fully account for the its communicative dimension – perceived extravagance [21], which is not an inherent property of the linguistic form itself but emerges in the process of reception and interpretation by hearers or readers. This raises an important question for further research: To what extent is perceived extravagance determined by the degree of formal linguistic creativity, and to what extent by contextual and communicative factors, genre conventions and reader expectations? Hypothetically, a form that is formally innovative or highly creative may not necessarily be perceived as extravagant in contexts where linguistic innovation is licensed or expected, such as fantasy or chick lit. Conversely, a form that involves minimal

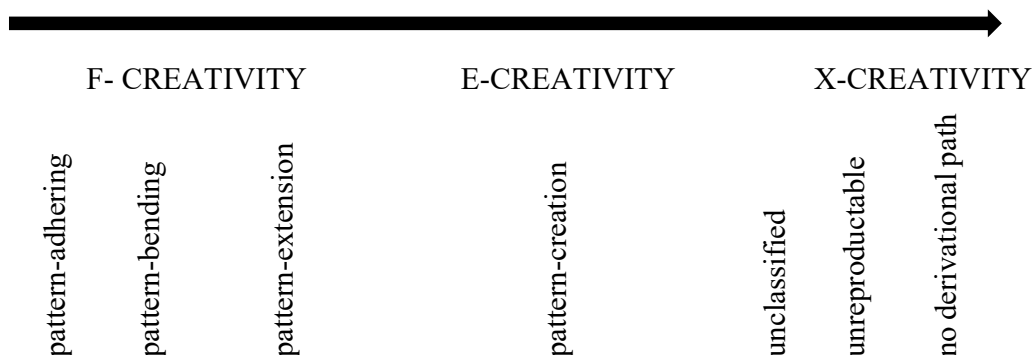

Fig. 1. The creativity cline (amalgamation of theories of linguistic creativity)

Джерело: [2; 12; 18; 21; 26]

creativity in terms of pattern manipulation may nevertheless be interpreted as extravagant if it violates the communicative or stylistic norms of its context. These considerations suggest that extravagance cannot be reduced to formal properties alone, but requires an integrated assessment of linguistic form, communicative intent, and contextual appropriateness.

Conclusions. This article has examined lexical creativity in English language chick lit through the lens of contemporary theories of linguistic creativity, with a particular focus on formal neological procedures. By situating chick lit alongside genres traditionally associated with high levels of lexical innovation, such as science fiction and fantasy, the study has demonstrated that chick lit constitutes a distinct yet equally productive site of neologism formation. Crucially, the analysis has shown that neologisms in this genre rarely serve referential or naming functions. Instead, they fulfil facilitative roles, contributing to humour, irony, character construction, interpersonal alignment, and social commentary within a postfeminist narrative framework.

Drawing on the creativity continuum proposed in recent scholarship, the article has refined and integrated existing typologies of linguistic creativity by conceptualising a three-zone model encompassing F-creativity, E-creativity, and X-creativity. This model allows for a more nuanced classification of neologisms, capturing not only degrees of formal innovation but also cases of partial sanctioning, constraint violation, and idiosyncratic, unreproducible coinages. By incorporating insights from M. Norde and

G. Trousdale, A. Lensch, and M. Koliopoulou and J. Walker, the study has demonstrated that lexical creativity in chick lit operates through a dynamic interplay of pattern adherence, pattern bending, pattern extension, and, more rarely, pattern creation.

At the same time, the analysis has highlighted the limitations of approaches that focus exclusively on formal properties of neologisms. While the creativity continuum provides a robust framework for classifying degrees of formal innovation, it does not fully capture the communicative and interpretive dimension of creativity, particularly the notion of *perceived extravagance*. As argued in the article, extravagance is not an inherent property of linguistic form but an emergent effect shaped by genre conventions, contextual expectations, and reader reception. This observation underscores the need to treat creativity and extravagance as analytically distinct yet interrelated phenomena.

Future research should therefore move beyond formal analysis to explore the interaction between form-based and meaning-based creativity in chick lit neologisms. In particular, systematic investigation is needed into the conceptual and metaphorical motivations underlying formally creative coinages, as well as the extent to which metaphor, metonymy, and other cognitive mechanisms contribute to their perceived expressiveness. Such work would make it possible to assess correlations between degrees of formal innovation and degrees of perceived extravagance, and to determine whether certain types of creativity are more salient.

Bibliography:

1. Bauer L. Morphological productivity (Cambridge Studies in Linguistics). Cambridge: Cambridge University Press, 2001. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/morphological-productivity/>
2. Bergs A. Learn the rules like a pro, so you can break them like an artist (Picasso): Linguistic aberrancy from a constructional perspective. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*. 2018. № 66(3). P. 277–293.
3. Cameron L. Metaphor in prosaic and poetic creativity. *Creativity in language and literature: The state of the art*. N.Y.: Palgrave Macmillan, 2011. P. 68–82.
4. Carter R. Language and creativity: The art of common talk. London & New York: Routledge, 2016. 288 p.
5. Cheyne R. Created languages in science fiction. *Science Fiction Studies*. 2008. № 35(3). P. 386–403.
6. Chomsky N. Current issues in linguistic theory (Ianua Linguarum/Series Minor 38). The Hague: Mouton, 1975. 120 p.
7. Domingués C. Neologisms and Estrangement in a Corpus of Science Fiction. *New Frontiers in Textual Data Analysis*. Springer, 2022. P. 119–133.
8. Eitelmann M., Haumann D. (Eds.). Extravagant Morphology. Amsterdam: John Benjamins, 2022. 264 p.
9. Fielding H. Bridget Jones: Mad about the Boy. London: Vintage, 2014. 400 p.
10. Goldberg A.E. Explain me this: Creativity, competition, and the partial productivity of constructions. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2019. 195 p.

11. Haspelmath M. Why is grammaticalization irreversible? *Linguistics*. 1999. № 37 (364). P. 1043–1068.
12. Hoffmann T. Creativity and construction grammar. Cognitive and psychological issues. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*. 2018. № 66(3). P. 259–276.
13. Hoffmann T. Speakers are creative, within limits: A response to Peter Uhrig. *Cognitive Semiotics*. 2020. № 13(1). P. 1–7.
14. Hulcký L. Comparative Analysis of Neologisms in Selected Fantasy Novels of J.K. Rowling and Christopher Paolini. *Twenty-First Century Perspectives on Text Analysis*. 2021. P. 29–42.
15. Kaufman J., Stenberg R. (Eds.). *The Cambridge handbook of creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 778 p.
16. Koliopoulou M., Walker J. Exploring creativity and extravagance: The case of double suffixation in English. *Languages*. 2024. № 9(88). URL: pdf-libre.pdf. Accessed on 25 July 2025.
17. Le Guin U. *Rocannon's World*. London: Gollancz, 1974. 160 p.
18. Lensch A. Diggers-out, leaf clearer-uppers and stayer-onner-for-nowers. On creativity and extravagance in English -er nominalisations. *Extravagant Morphology: Studies in Rule-Bending, Pattern-Extending and Theory-Challenging Morphology*. Amsterdam: John Benjamins, 2022. P. 73–100.
19. Lombardo S., Kvålshaugen R. Constraint-shattering practices and creative action in organizations. *Organization Studies*. 2014. № 35(4). P. 587–611.
20. Maybin J., Swann J. *The art of English: Everyday creativity*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2006. 480 p.
21. Norde M., Trousdale G. Creativity, paradigms and morphological constructions: evidence from Dutch pseudoparticiples. *Linguistics*. 2024. № 9. P. 1–35.
22. Orwell G. *Nineteen Eighty-Four*. London: Penguin, 2021. 368 p.
23. Poix C. Neology in children's literature: A typology of occasionalisms. *Lexis*. 2018. № 12. URL: <http://journals.openedition.org/lexis/2111>. Accessed 29 May 2025.
24. Rhodes M. An analysis of creativity. *The Phi Delta Kappan*. 1961. № 42(7). P. 305–310.
25. Runco M.A. Education for creative potential. *Scandinavian Journal of Education*. 2003. № 47. P. 317–334.
26. Sampson G. Two ideas of creativity. *Evidence. Experiment and argument in linguistics and philosophy of language*. Bern: Peter Lang, 2016. P. 15–26.
27. Simonton K. Creativity and psychopathology: The tenacious mad genius controversy updated. *Current Opinion in Behavioural Sciences*. 2019. № 27. P. 17–21.
28. Tan B.T. *Unpacking Creativity for Language Teaching*. London/New York: Routledge, 2022. 219 p.
29. Uhrig P. Creative intentions: The fine line between “creative” and “wrong”. *Cognitive Semiotics*. 2020. № 13(1). P. 1–19.
30. Yarros R. *Onyx Storm*. London: Penguin, 2025. 544 p.

References:

1. Bauer, L. (2001). *Morphological productivity (Cambridge Studies in Linguistics)*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/books/morphological-productivity/>
2. Bergs, A. (2018). Learn the rules like a pro, so you can break them like an artist (Picasso): Linguistic aberrancy from a constructional perspective. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, 66(3), 277–293.
3. Cameron, L. (2011). Metaphor in prosaic and poetic creativity. In J. Swann, R. Pope & R. Carter (Eds.), *Creativity in language and literature: The state of the art* (pp. 68–82). N.Y.: Palgrave Macmillan.
4. Carter, R. (2016). *Language and creativity: The art of common talk*. London & New York: Routledge.
5. Cheyne, R. (2008). Created languages in science fiction. *Science Fiction Studies*, 35(3), 386–403.
6. Chomsky, N. (1975). *Current issues in linguistic theory (Ianua Linguarum/Series Minor 38)*. The Hague: Mouton.
7. Domingués, C. (2022). Neologisms and Estrangement in a Corpus of Science Fiction. In G. Glorden & M. Misuraca (Eds.), *New Frontiers in Textual Data Analysis* (pp. 119–133). Springer.
8. Eitelmann, M. & Haumann, D. (Eds.) (2022). *Extravagant Morphology*. Amsterdam: John Benjamins.
9. Fielding, H. (2014). *Bridget Jones: Mad about the Boy*. London: Vintage.
10. Goldberg, A.E. (2019). *Explain me this: Creativity, competition, and the partial productivity of constructions*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
11. Haspelmath, M. (1999). Why is grammaticalization irreversible? *Linguistics*, 37 (364), 1043–1068.
12. Hoffmann, T. (2018). Creativity and construction grammar. Cognitive and psychological issues. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, 66(3), 259–276.
13. Hoffmann, T. (2020). Speakers are creative, within limits: A response to Peter Uhrig. *Cognitive Semiotics*, 13(1), 1–7.
14. Hulcký, L. (2021). Comparative Analysis of Neologisms in Selected Fantasy Novels of J.K. Rowling and Christopher Paolini. *Twenty-First Century Perspectives on Text Analysis*, 29–42.

15. Kaufman, J. & Stenberg, R. (Eds.) (2010). *The Cambridge handbook of creativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Koliopoulou, M. & Walker, J. (2024). Exploring creativity and extravagance: The case of double suffixation in English. *Languages*, 9(88). Retrieved from: pdf-libre.pdf. Accessed on 25 July 2025.
17. Le Guin, U. (1974). *Rocannon's World*. London: Gollancz.
18. Lensch, A. (2022). Diggers-out, leaf clearer-uppers and stayer-onner-for-nowers. On creativity and extravagance in English -er nominalisations. In M. Eitelmann & D. Haumann (Eds.), *Extravagant Morphology: Studies in Rule-Bending, Pattern-Extending and Theory-Challenging Morphology*. (p. 73–100). Amsterdam: John Benjamins.
19. Lombardo, S., and Kvålshaugen, R. (2014). Constraint-shattering practices and creative action in organizations. *Organization Studies*, 35(4), 587–611.
20. Maybin, J. & Swann, J. (2006). *The art of English: Everyday creativity*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
21. Norde, M. & Trousdale, G. (2024). Creativity, paradigms and morphological constructions: evidence from Dutch pseudoparticiples. *Linguistics*, 9, 1–35.
22. Orwell, G. (2021). *Nineteen Eighty-Four*. London: Penguin.
23. Poix, C. (2018). Neology in children's literature: A typology of occasionalisms. *Lexis*, 12. Retrieved from: <http://journals.openedition.org/lexis/2111> (Accessed 29 May 2025).
24. Rhodes, M. (1961). An analysis of creativity. *The Phi Delta Kappan*, 42(7), 305–310.
25. Runco, M.A. (2003). Education for creative potential. *Scandinavian Journal of Education*, 47, 317–334.
26. Sampson, G. (2016). Two ideas of creativity. In Martin Hinton (Ed.), *Evidence. Experiment and argument in linguistics and philosophy of language* (pp. 15–26). Bern: Peter Lang.
27. Simonton, K. (2019). Creativity and psychopathology: The tenacious mad genius controversy updated. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 27, 17–21.
28. Tan, B.T. (2022). *Unpacking Creativity for Language Teaching*. London/New York: Routledge.
29. Uhrig, P. (2020). Creative intentions: The fine line between 'creative' and 'wrong'. *Cognitive Semiotics*, 13(1), 1–19.
30. Yarros, R. (2025). *Onyx Storm*. London: Penguin.

Дата першого надходження статті до видання: 19.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

РОЛЬ АРГУМЕНТАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПЕРСУАЗИВНОГО ВПЛИВУ: ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Бортун Каріна Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри ділової української та іноземних мов

Навчально-наукового інституту права та психології

Національної академії внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0003-1223-347X

У статті здійснено комплексний лінгвопрагматичний аналіз аргументації як ключового механізму формування персуазивного впливу в сучасному дискурсі. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі переконувальної комунікації в умовах інтенсифікації інформаційних процесів, а також термінологічною неусталеністю та міждисциплінарним характером проблеми аргументації у сучасній науці. Наголошено, що аргументація виходить за межі суто логічного обґрунтування та постає як особливий вид комунікативної діяльності, спрямованої на досягнення згоди адресата й трансформацію його когнітивних, ціннісних і поведінкових установок.

Особливу увагу приділено розмежуванню понять persuasion і convincing, що є принципово важливим для коректного аналізу персуазивного впливу в україномовному науковому дискурсі. Обґрунтовано інтеграційний характер персуазивності, яка реалізована за допомогою потенціалу синергії раціональної аргументації й емоційно-оцінних засобів впливу. Схарактеризовано типи аргументації (просту, розгорнуту та розширену), з'ясовано їхню роль у публічному, діловому та рекламному дискурсах, де аргументація виконує не лише інформативну, а й насамперед переконувальну функцію.

На основі моделі цього впливу О. Самборською описано структурно-динамічну послідовність етапів сприйняття, оцінювання й прийняття інформації, центральним елементом якої визначено акцепцію як умову внутрішнього прийняття аргументованої позиції. Зроблено висновок, що ефективність персуазивного впливу залежить від структурної організації аргументації, прагматичної орієнтації на адресата та стратегічного поєднання логічних, етичних і емоційних чинників. Отримані результати можуть бути використані в подальших наукових розвідках із лінгвопрагматики, риторики та теорії комунікації.

Ключові слова: аргументація, персуазивний вплив, лінгвопрагматика, риторика, переконання, дискурс, мовленнєвий вплив, акцепція.

Bortun Karina. The role of argumentation in forming persuasive influence: linguistic-pragmatic aspect

The article provides a comprehensive linguistic and pragmatic analysis of argumentation as a key mechanism for forming persuasive influence in contemporary discourse. The relevance of the study is determined by the growing role of persuasive communication in the context of intensified information processes, as well as the terminological instability and interdisciplinary nature of the problem of argumentation in modern science. It is emphasised that argumentation goes beyond purely logical reasoning and emerges as a special type of communicative activity aimed at achieving the consent of the addressee and transforming their cognitive, value and behavioural attitudes.

Particular attention is paid to the distinction between the concepts of persuasion and convincing, which is fundamentally important for the correct analysis of persuasive influence in Ukrainian-language scientific discourse. The integrative nature of persuasiveness, which is realised through the synergy of rational argumentation and emotional-evaluative means of influence, is substantiated. The article characterises types of argumentation (simple, detailed and extended) and clarifies their role in public, business and advertising discourse, where argumentation performs not only an informative but, above all, a persuasive function.

Based on O. Samborska's model of persuasive influence, the structural and dynamic sequence of stages of perception, evaluation and acceptance of information is described, the central element of which is defined as acceptance as a condition for internal acceptance of an argued position. It is concluded that the effectiveness

of persuasive influence depends on the structural organisation of argumentation, pragmatic orientation towards the addressee, and a strategic combination of logical, ethical, and emotional factors. The results obtained can be used in further scientific research in linguopragmatics, rhetoric and communication theory, as well as in the training of specialists in the field of professional and advertising communication.

Key words: *argumentation, persuasive influence, linguopragmatics, rhetoric, persuasion, discourse, speech influence, acceptance.*

Вступ. У сучасних умовах інтенсифікації комунікативних процесів особливої актуальності набуває проблема аргументації як ключового механізму персуазивного впливу. Попри значний масив досліджень у галузі логіки, риторики та прагматики, риторична аргументація постає однією з найменш систематизованих і водночас найбільш складних категорій сучасної теорії аргументації. Це зумовлено, зокрема, термінологічною неусталеністю, міждисциплінарним характером проблеми і різновекторними підходами до розуміння переконання.

Особливої ваги аргументація набуває у діловому, публічному та рекламному дискурсах, де вона становить смислове ядро тексту та виконує функцію цілеспрямованого впливу на когнітивні, ціннісні й поведінкові установки адресата. У межах лінгвопрагматичного підходу ця дефініція постає не лише як логічна структура, а й як вид комунікативної діяльності, спрямованої на прийняття адресатом запропонованої позиції. У цьому контексті актуальним є комплексний аналіз аргументації як інтегративного механізму, що поєднує раціональні та емоційні складники персуазивного впливу.

Проблема персуазивності та мовленнєвого впливу посідає провідне місце у сучасних лінгвістичних і міждисциплінарних дослідженнях, охоплюючи риторику, прагматику, когнітивну лінгвістику, психологію та теорію комунікації. У цьому річищі аргументація є моделюванням персуазивного впливу, зокрема особливої ваги набуває лінгвопрагматичний підхід, який дає змогу розглядати аргументацію не лише як логічну побудову висловлювання, а й як цілеспрямований інструмент впливу на адресата з урахуванням його цінностей, очікувань і комунікативного контексту.

Мета статті. Метою статті є лінгвопрагматичний аналіз аргументації як системотвірного чинника персуазивного впливу, а також з'ясування її ролі у формуванні когнітивних, ціннісних і поведінкових установок адресата в сучасному дискурсі.

1. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

2. Проаналізувати основні підходи до трактування аргументації як комунікативної та когнітивної діяльності.

3. Охарактеризувати типи аргументації (просту, розгорнуту, розширену) та їхню роль у процесі мовленнєвого впливу.

4. Розкрити інтеграційний характер персуазивного впливу як поєднання раціональних та емоційних механізмів.

Описати структурно-динамічну модель переконувального впливу (сприйняття – оцінювання – прийняття) та визначити місце аргументації у цій моделі.

Результати. Теоретичні засади осмислення персуазивного впливу закладено у класичній риторичній традиції. Учення Арістотеля про тріаду «етос – логос – пафос» і сьогодні слугує базовою моделлю аналізу переконання, де аргументація (логос) виступає центральним елементом, що поєднує раціональні докази з етичним авторитетом мовця та емоційним впливом на аудиторію. Подальший розвиток цієї ідеї простежений у працях К. Burke, який інтерпретує риторику через категорії мотиву та ідентифікації, наголошуючи на здатності аргументу апелювати до спільних цінностей реципієнта. У межах «Нової риторики» Ch. Perelman і L. Olbrechts-Tyteca аргументація постає як процес досягнення згоди з аудиторією, що безпосередньо пов'язує її з прагматичною ефективністю персуазивного впливу.

Велике значення для лінгвопрагматичного осмислення аргументації має теорія мовленнєвих актів Дж. Остіна, яка дає змогу трактувати переконання як дію, спрямовану на зміну когнітивних установок і поведінки адресата. У цьому ракурсі аргументація розглядається не лише як передавання інформації, а й як інструмент комунікативної дії. У працях представників німецької риторичної школи (J. Kopperschmidt, J. Knappe, G. Ueding) персуазія осмислюється як основа соціальної взаємодії, а аргументація – як механізм

«невимушеного впливу», що формує соціальні зв'язки. Логіко-аргументативний аспект переконання розвивають К. Вайер, Р. Джонсон та Ж. Вейр, які підкреслюють значення раціональної аргументації та доказовості як ключових чинників ефективної персуазивності.

Сучасні прикладні дослідження (Л. Варріо, М. Бейкер, Ж. Девіто) зосереджені на функціонуванні аргументації у професійній, академічній та публічній комунікації, де особлива увага приділяється структурній організації аргументів, маркерам логічної послідовності та адаптації аргументативних стратегій до адресата. Українські мовознавці (О. Красненко, О. Бабире, Н. Стрельченко, К. Бортунов тощо) досліджують лінгвопрагматичні засоби реалізації аргументації у різних типах дискурсу, акцентуючи на її стратегічному та маніпулятивному потенціалі.

Попри значний науковий доробок, актуальним постає питання комплексного аналізу аргументації як ядра персуазивного впливу, що забезпечує взаємодію логічних, етичних та емоційних чинників у тексті. Саме лінгвопрагматичний підхід дає змогу розкрити аргументацію як динамічну систему, спрямовану на досягнення комунікативної мети та формування ефективного персуазивного впливу.

К. Бура наголошує, що розуміння сучасної теорії аргументації характеризується термінологічною неусталеністю, що ускладнює аналіз персуазивного впливу, особливо в міжмовному та міждисциплінарному контекстах. Поняття «аргументація» авторкою потрактовано як комунікативна, соціальна та когнітивна діяльність, спрямована на виправдання або спростування певної позиції із метою отримання згоди аудиторії. У цьому розумінні аргументація виходить за межі суто логічної побудови та постає як механізм мовленнєвого впливу [5].

Н. Талан, говорячи про переконання (зокрема, у речіщі рекламного дискурсу), наголошує, що воно реалізовано як «м'який», ненав'язливий та етично прийнятний спосіб впливу на споживача, що ґрунтовано на поступовому коригуванні його поглядів і поведінкових установок. Основним механізмом такого впливу є аргументація, спрямована на демонстрацію переваг товару та формування уявлення про доцільність його придбання [6, с. 185].

Модальність переконання в рекламному тексті виявляється переважно двома способами: через імперативні конструкції та через висловлювання із загальною спонукальною семантикою, яка реалізована на лексичному або загальносемантичному рівнях. Вона має виразно суб'єктивний характер і відображає прагнення рекламодавця спонукати адресата до дії, яка ще не відбулася, але подається як бажана й необхідна [6, с. 185].

К. Вайер залежно від вираження, мовного шлейфу висновку виокремлює просту та розгорнуту аргументацію. Під розгорнутою лінгвіст розуміє таку аргументацію, що складена з твердження (тези) та одного чи кількох аргументів [9, с. 28].

Проста аргументація водночас не містить жодних елементів на підтримку аргументів. У речіщі аргументації це стосується «очевидних скорочених висновків (ентимем), але які базовані на певному негласному правилі виведення. Ці правила висновку вказують, якою мірою наведені аргументи стосуються тези» [14, с. 32].

Під розширеною аргументацією розуміють аргументацію, яка виходить за межі простої, обсяг виходить за межі тривіального обґрунтування твердження (тези) за допомогою аргументу (простої аргументації). Тому вона також включає елементи на підтримку аргументу (доказ, приклад) та висновки, що випливають з аргументу [14, с. 32].

Оскільки зазвичай у публічному дискурсі подекуди неможливо вдруге прослухати текст знову, то слухачеві не лише обґрунтовують, пояснюють твердження, а й роблять висновок, який має його переконати у думці аргументатора.

Персуазивний вплив має інтеграційний характер, що вміщує синергію раціональності (переконання за допомогою аргументації) й емоційне, що є впливом на підсвідомість. Важливим складником процесу такого переконання за допомогою інструментів апеляції є теорія аргументації, яка нині зазнала дифузійних трансформацій, що використовують в аналізі комунікативних стратегій, сприяючи підвищенню вектору персуазивної сили. Прагматичний стимул теорії аргументації, вплив наукових студій щодо вивчення мовленнєвих актів сприяли тому, що аргументація постає як особливий вид комунікативної діяльності [11].

Загалом аргументація – процес потрактування особою певної дефініції (твердження, гіпотези, концепції) з метою переконання у його доцільності [8]. Про раціоналізм в архітектоніці аргументації пишуть Е. Блейр та Р. Джонсон, зазначаючи, що метою аргументації постає саме «раціональна персуазивність», наголошуючи на тому, що тут ідеться про «персуазивність шляхом наведення аргументів» [13, с. 136].

Corbin Juliet, Strauss, Anselm наголошують, що персуазивна комунікація реалізує спробу впливу адресата на ментальний пласт реципієнта для того, щоб трансформувати його поведінку (спонування до здійснення/відмови від здійснення певних посткомунікативних дій) [12].

О. Бабіре, вивчаючи сучасну англomовну комунікацію з екотематики, наголошує на тому, що нагальною для такої дискурсивної тактики є персуазивна стратегія самопрезентації, яка подана на рівні тактики формування позитивного іміджу, тактики дискредитації опонента й стратегії спростування позиції опонента. Загалом, на думку дослідниці, персуазивний шлейф в англomовній комунікації з екотематики досягнуто завдяки модифікації іллокутивної сили висловлення, основними механізмами якої у текстах з екотематики є інтенсифікація (згущення іллокутивної сили висловлення) та модерація (прескриптивна сила тексту) [2, с. 11–12].

К. Бура, аналізуючи аргументативність, звертає увагу на природу персуазивності, зокрема на особливість перекладу й розуміння науковцями на теренах українського

мовознавства. Важливим для авторки є розрізнення англomовних термінів *to persuade* та *to convince*, які в українському науковому дискурсі часто некоректно ототожнюються. Згідно із сучасними аргументативними підходами, *persuasion* пов'язують переважно з емоційно-спонукальним впливом і формуванням нової позиції в адресата, тоді як *convincing* ґрунтується на раціональній аргументації і спрямоване на зміну вже наявних переконань через докази й логічне обґрунтування [5].

Проблематика потрактування риторичної аргументації постає однією з найменш опрацьованих і водночас найскладніших у межах сучасної теорії аргументації. Водночас для ділових і професійно орієнтованих жанрів саме аргументація зазвичай становить смислове ядро тексту. У зв'язку із цим актуальним є виявлення базових механізмів мовленнєвого переконання, що дає змогу окреслити коло знань із риторичної аргументації, необхідних майбутнім фахівцям рекламної сфери, а також визначити комунікативно-мовленнєві вміння, які потребують цілеспрямованого розвитку [5, с. 75].

О. Самборська пропонує модель переконувального впливу як послідовність ієрархічно взаємопов'язаних компонентів (рис. 1). Першим етапом виступає сприйняття, яке полягає у співвіднесенні модальних характеристик елементів повідомлення з наявними у свідомості адресата уявленнями та формуванні первинного образу. Наступним є оцінювання – процес зіставлення інформаційних елементів і зв'язків із власним інформацій-

Рис. 1. Структурно-динамічна модель переконувального впливу

ним досвідом, у результаті чого виникають нові знання, що функціонують як зовнішні щодо суб'єкта цінності. Завершальним етапом є прийняття, яке передбачає інтеграцію зовнішніх цінностей інформації у власну систему цінностей особистості, що зумовлює формування нової установки та зміну орієнтацій [7].

Ключовим, системоутвірним елементом у структурі переконувального впливу виступає феномен акцепції (прийняття), оскільки саме він забезпечує перехід від сприйняття інформації до стійкої зміни когнітивних і ціннісних установок адресата.

Висновки. У результаті проведеного аналізу встановлено, що аргументація є центральним механізмом формування персуазивного впливу та постає як складна, багаторівнева комунікативна діяльність, спрямована на досягнення згоди адресата. Вона виходить за межі суто логічного обґрунтування та інтегрує раціональні докази з емоційно-оцінними й ціннісними компонентами мовлення.

З'ясовано, що персуазивний вплив має інтеграційний характер і реалізується через

синергію аргументативної раціональності та емоційної апеляції, що забезпечує модифікацію ментальних установок і потенційну зміну поведінки реципієнта. Важливу роль у цьому процесі відіграє акцепція як системотвірний елемент, що забезпечує перехід від сприйняття інформації до її внутрішнього прийняття.

Доведено, що ефективність аргументації залежить від її структурної організації, типу дискурсу та прагматичної орієнтації на адресата. У діловому та рекламному дискурсах аргументація виконує не лише інформативну, а й насамперед переконувальну функцію, реалізуючись через імперативні та загальноспонукальні конструкції, модифікацію іллокутивної сили висловлення та стратегічне поєднання логосу, етосу й пафосу.

Отримані результати підтверджують доцільність подальших досліджень аргументації як ядра персуазивного впливу в лінгвопрагматичному вимірі та можуть бути використані у викладанні риторики, теорії комунікації й підготовці фахівців у сфері професійної та рекламної комунікації.

Література:

1. Бортун К.О. Семантико-прагматичні прийоми сугестивного впливу в імперативних висловленнях. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2020. № 13. С. 16–21.
2. Бабире О.В. Персуазивні і маніпулятивні стратегії англomовної комунікації з екотематикой : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2014. 20 с.
3. Бортун К.О. Імператив як джерело навіювання та засіб реалізації сугестивних тактик у висловленні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Серія «Філологія. Журналістика»*. 202. Т. 33 (72). № 1. Ч. 1. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-1/01>
4. Гаркуша І.В. Риторична аргументація як засіб переконувального впливу майбутніх рекламистів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2010. Вип. 8 (61). С. 74–80.
5. Бура К.О. Проблема узгодження категорійного апарату сучасної теорії аргументації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 28. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i33.1062>
6. Талан Н.І. Модальність та переконання у рекламі: перекладацький аспект. *Alfred Nobel university journal of philology. Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2022. № 1(23). С. 184–193.
7. Самборська О.В. Соціально-психологічні механізми переконуючого впливу : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 1997. 190 с.
8. Філософський енциклопедичний словник. URL: <https://9.slovaronline.com /2154-аргументація> (дата звернення: 10.01.2026).
9. Bayer K. *Argument und Argumentation. Logische Grundlagen der Argumentationsanalyse*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2007. 246 p.
10. Burke K.A. *Rhetoric of motives*. Berkley: University of California Press; 1969. 356 p.
11. Chaïm Perelman, L. Olbrechts-Tyteca. *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press. 1968. 576 p.
12. Corbin Juliet. Strauss, Anselm. *Basics of Qualitative Research: Techniques to Developing Grounded Theory*. Third edition. Los Angeles, CA. URL: <https://methods.sagepub.com/book/mono/basics-of-qualitative-research/toc>. 2008. (дата звернення: 10.01.2026).
13. Johnson R.H., Blair J.A. *Informal Logic: Past and Present. New Essays in Informal Logic*. Windsor, Ontario, Canada, 1994. 164 p.

14. Ueding G., Steinbrink B. Grundriß der Rhetorik. Geschichte Technik Methode. Stuttgart, 1994. 419 p.
15. Bortun, K., Chekaliuk, V., Kravchenko, O., Soroka, I., & Asadova Yagub, A. (2024). Detection of Typical Aggressive Lexical Markers Through Authorisation of Publicistic Texts. *Forum for Linguistic Studies*, 6(6), 172–183. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v6i6.7051>

References:

1. Bortun, K.O. (2020). Semantyko-prahmatychni pryomy suhestyvnoho vplyvu v imperatyvnykh vyslovlenniakh [Semantic and pragmatic techniques of suggestive influence in imperative statements]. *Naukovyi visnyk Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo): zb. nauk. prats. Drohobych*, 2020, 13, 16–21. [in Ukrainian].
2. Babyre, O.V. (2014). Persuazyvni i manipulyativni stratehii anhlomovnoikunikatsii z ekotematyky [Persuasive and manipulative strategies of English-language communication on environmental topics]. *Avtoref. dys. kand.filol.nauk. Kyiv*. [in Ukrainian].
3. Bortun, K.O. (2022). Imperativ yak dzherelo naviiuvannia ta zasib realizatsii suhestyvnnykh taktyk u vyslovlenni [The imperative as a source of suggestion and a means of implementing suggestive tactics in speech]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V.I. Vernad'skoho Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*. 33 (72), 1–7. [in Ukrainian].
4. Harkusha, I.V. (2010). Rytorychna arhumentatsiia yak zasib perekonuvalnogo vplyvu maibutnikh reklamistiv [Rhetorical argumentation as a means of persuasive influence for future advertisers.]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. pr. /redkol.: T.I. Sushchenko (holov. red.) ta in. Zaporizhzhia*. 8 (61), 74 – 80.
5. Bura, K.O. (2021). Problema uzghodzhennia katehoriinoho aparatu suchasnoi teorii arhumentatsii [The problem of harmonising the categorical apparatus of modern argumentation theory]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*. 28, 18–22. [in Ukrainian].
6. Talan, N.I. (2022). Modalnist ta perekonannia u reklami: perekladatskyi aspekt [Modality and persuasion in advertising: the translation aspect]. *Alfred Nobel university journal of philology. Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobel'ia*. 1(23), 184–193. [in Ukrainian].
7. Samborska, O.V. (1997). Sotsialno-psykholohichni mekhanizmy perekonuiuchoho vplyvu [Socio-psychological mechanisms of persuasive influence]: dys. ... kand. psykol. nauk: 19.00.05. *Kyivskiy un-t im. T. Shevchenka. Kyiv*.
8. *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopaedic Dictionary]*.
9. Bayer, K. (2007). *Argument und Argumentation. Logische Grundlagen der Argumentationsanalyse*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
10. Burke, K.A. (1969). *Rhetoric of motives*. Berkley: University of California Press.
11. Chaïm Perelman, L. Olbrechts-Tyteca. (1968). *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press.
12. Corbin, Juliet. (2008). *Strauss, Anselm. Basics of Qualitative Research: Techniques to Developing Grounded Theory*. Third edition. Los Angeles, CA. URL: <https://methods.sagepub.com/book/mono/basics-of-qualitative-research/toc> (дата звернення: 10.01.2026).
13. Johnson, R.H., Blair, J.A. (1994). *Informal Logic: Past and Present. New Essays in Informal Logic*. Windsor, Ontario, Canada.
14. Ueding, G., Steinbrink, B. (1994). *Grundriß der Rhetorik. Geschichte Technik Methode*. Stuttgart.
15. Bortun, K., Chekaliuk, V., Kravchenko, O., Soroka, I., & Asadova Yagub, A. (2024). Detection of Typical Aggressive Lexical Markers Through Authorisation of Publicistic Texts. *Forum for Linguistic Studies*, 6(6), 172–183. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v6i6.7051>

Дата першого надходження статті до видання: 19.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ВИКЛИКИ І ПЕРЕВАГИ СТРАТЕГІЇ ДОМЕСТИКАЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У КОМІКСАХ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІЇ КОМІКСІВ «КАЗКИ» БІЛЛА ВІЛЛІНГЕМА)

Василенко Ірина Юріївна,

викладач кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови

Київського національного лінгвістичного університету

ORCID ID: 0009-0000-1669-3700

У статті досліджується стратегія доместикації власних назв у перекладі коміксів з англійської мови на українську як один із провідних способів культурної адаптації художнього тексту. Актуальність теми зумовлена зростанням популярності творів згаданого жанру в українському культурному просторі та необхідністю вироблення ефективних перекладацьких підходів до відтворення власних назв у мультимодальних текстах. Матеріалом дослідження слугує серія коміксів «Казки» (Fables) американського автора Білла Віллінгема, що вирізняється активним використанням переосмислених фольклорних і літературних персонажів та багатим різноманіттям власних назв. Особливу увагу приділено специфіці функціонування антропонімів і топонімів, які в коміксах виконують не лише номінативну, а й характеротворчу, символічну та стилістичну функції. Комікси розглядаються як мультимодальні тексти, у яких вербальний компонент перебуває у тісній взаємодії з візуальним рядом, що істотно впливає на перекладацькі рішення. У цьому контексті доместикація власних назв може вступати в суперечність із візуальними характеристиками персонажів або середовища, а також із жанровими особливостями твору. У статті проаналізовано основні виклики, що постають перед перекладачем, зокрема проблему збереження культурних і соціальних конотацій, інтертекстуальних алюзій, а також авторського стилю та атмосфери твору. Окремо розглянуто переваги застосування стратегії доместикації, серед яких виокремлюється зменшення культурної дистанції між читачем і твором, посилення емпатійного залучення та полегшення сприйняття характерів персонажів. Водночас підкреслено, що надмірна доместикація може призводити до втрати культурної автентичності, стилістичного забарвлення та жанрової специфіки оригіналу. У підсумку стаття обґрунтовує необхідність зваженого та контекстуально мотивованого підходу до використання стратегії доместикації власних назв у перекладі коміксів, наголошуючи на важливості балансу між адаптацією до очікувань цільової аудиторії та збереженням культурної й естетичної цінності оригіналу.

Ключові слова: доместикація, власні назви, переклад, перекладацькі стратегії, міжкультурна комунікація.

Vasylenko Iryna. Challenges and Advantages of the Domestication Strategy in Translating Proper Names in Comic Books (Based on Bill Willingham's Fables Comic Books)

The article examines the strategy of domestication of proper names in the translation of comics from English into Ukrainian as one of the leading methods of cultural adaptation of literary texts. The relevance of the topic lies in the growing popularity of works of said genre within the Ukrainian cultural space and the need to develop effective translation approaches to the rendering of proper names in multimodal texts. The research material is the comic book series Fables by the American author Bill Willingham, which is distinguished by its extensive use of reinterpreted folkloric and literary characters as well as a rich diversity of proper names. Particular attention is paid to the specific functioning of anthroponyms and toponyms, which in comics perform not only a nominative function but also character-forming, symbolic, and stylistic functions. Comics are viewed as multimodal texts in which the verbal component is closely intertwined with the visual dimension, significantly influencing translation decisions. In this context, the domestication of proper names may come into conflict with the visual characteristics of characters or settings, as well as with the genre-specific features of the text. The article analyzes the main challenges faced by the translator, including the preservation of cultural and social connotations, intertextual allusions, and the author's style and atmosphere. The advantages of employing the domestication strategy are also considered, among which a reduction of

cultural distance between the reader and the text, enhanced empathic engagement, and facilitated perception of characters are highlighted. At the same time, it is emphasized that excessive domestication may result in the loss of cultural authenticity, stylistic nuance, and genre specificity of the original. In conclusion, the article substantiates the need for a balanced and contextually motivated approach to the use of the domestication strategy for proper names in comic book translation, emphasizing the importance of maintaining a balance between adaptation to the expectations of the target audience and the preservation of the cultural and aesthetic value of the source text.

Key words: *domestication, proper names, translation, translation strategies, intercultural communication.*

Вступ. Сучасний український медіапростір характеризується стрімким зростанням кількості перекладів коміксів і графічних романів, що зумовлює підвищену увагу до проблеми їх локалізації та пошуку оптимальних перекладацьких підходів. Теоретичний фундамент перекладу коміксів заклали в тому числі К. Кайндль, Ф. Занетін та Н. Челоті. Серед українських науковців комікси досліджували Н. Космацька, О. Гудошник, Д. Белов. Надін Челоті порівнює перекладача коміксів із «дослідником семіотики» [1], тобто науки про знаки, підкреслюючи мультимодальність коміксів і наголошуючи на тому, що фахівець має адаптувати не лише текст, а й візуальні знаки, щоб вони виглядали «природними» для читача.

Однією з ключових у цьому контексті постає стратегія доместикації, спрямована на максимальне наближення перекладного тексту до культурного простору цільової аудиторії. Стратегії доместикації і форенізації досліджував Л. Венуті, визначаючи, що переклад передбачає ідеологічний та культурний вибір перекладача.

Комікси є мультимодальними текстами, у яких вербальні й візуальні компоненти утворюють нерозривну смислову єдність. Тому власні назва – це не просто текст, а частина графічного образу. Перекладач має урахувати візуальну вмотивованість, щоб зберегти нерозривну єдність між тим, що читач бачить на малюнку, і тим, що він сприймає через мову. Таким чином, власні назви функціонують як складники графічного образу. Переклад онімів вимагає урахування їхньої візуальної вмотивованості, оскільки вони виконують не лише номінативну, а й смислоторчу та прагматичну функції.

Ключова складність полягає у виборі між форенізацією та доместикацією: якщо перша зберігає автентичність оригіналу, то друга сприяє зменшенню культурної дистанції та полегшенню сприйняття наративу. Водночас доместикація потребує знаходження тонкого

балансу між авторським задумом і культурною адаптацією, що ускладнюється відсутністю чітких критеріїв її застосування. Це зумовлює необхідність системного аналізу стратегій доместикації з урахуванням мультимодальної специфіки коміксів та їхньої орієнтації на масового читача, а також має практичне значення для підвищення якості перекладів.

Мета статті – дослідити особливості застосування стратегії доместикації під час перекладу власних імен у коміксах на прикладі серії коміксів «Казки» Білла Віллінгема, а також виявлення її переваг і викликів у використанні у контексті збереження семантичного, культурного та прагматичного потенціалу власних назв.

Результати. Власні імена в художньому тексті, зокрема в коміксах, слугують не лише засобом ідентифікації персонажів, а й несуть значне семантичне, культурне та прагматичне навантаження. Як стверджує А. Зубко, «кожен онім-власна назва містить інформацію про особливості іменованого об'єкта, історичну епоху, у якій виникла назва, етнос, котрий створив назву, мову, на якій створена назва, і багато іншого» [2, с. 262]. Антропоніми, топоніми та інші оніми часто містять приховані культурні коди, інтертекстуальні відсилання й оцінні характеристики, що безпосередньо впливають на сприйняття персонажа читачем. Як зазначає О. Синявська, «складність процесу перекладу власних назв на іншу мову полягає у тому, що вони мають досить складну смислову структуру, здатну репрезентувати культуру і національні особливості певної країни» [3, с. 191]. Ігнорування семантичних і фонетичних особливостей власних назв може призвести до втрати виразності або зниження якості перекладу.

Однією зі стратегій відтворення власних назв у коміксах і графічних романах є доместикація, яка передбачає адаптацію імен до культурних і мовних норм цільової

культури з метою забезпечення адекватного сприйняття тексту в мові перекладу. Водночас застосування цієї стратегії пов'язане з низкою викликів, оскільки доместикація, за визначенням, «використовується для опису стратегії перекладу, в якій застосовується прозорий, вільний стиль, щоб мінімізувати чужорідність іноземного тексту для читачів перекладеного тексту» [4, с. 43]. Дослідник Л. Венуті зазначає: «Визнаючи, що переклад ніколи не може бути цілком адекватним іношомовному тексту, Шлейєрмахер дозволив перекладачеві вибирати між практикою доместикації – етноцентричним зведенням іношомовного тексту до культурних цінностей мови перекладу, що «приводить автора додому», та практикою форенізації – етновідхильним тиском на ці цінності з метою зафіксувати лінгвістичні та культурні відмінності іношомовного тексту, що «відправляє читача за кордон» [5, с. 15]. Тобто переклад не є нейтральним, а завжди відображає певний культурний та ідеологічний вибір перекладача. Стратегія доместикації орієнтована на пристосування іношомовного тексту до мовних і культурних норм цільової аудиторії, що сприяє легшому сприйняттю перекладу, однак водночас може призводити до нівелювання культурної своєрідності оригіналу. Форенізація ж, навпаки, зберігає мовні та культурні особливості першотвору, підкреслюючи його іношомовність, але при цьому здатна ускладнювати сприйняття тексту читачем.

Взаємодія перекладацьких стратегій на практиці свідчить про їх взаємодоповнюваність. Зокрема, як зазначають Рябчук, Разумна та Сіваєва, «в окремому перекладацькому проєкті не може бути чистої доместикації або форенізації, але кожен переклад включає у себе застосування обох стратегій із різним ступенем доместикації або форенізації» [6, с. 223]. Це твердження набуває особливої актуальності у перекладі власних назв у коміксах, де перекладачеві необхідно постійно шукати баланс між пристосуванням імен до культурних очікувань цільової аудиторії та збереженням їхньої іношомовної своєрідності. Отже, вибір між доместикацією та форенізацією зумовлюється не лише жанровими особливостями чи адресатом тексту, а й загальною перекладацькою стратегією, культурними настановами і прагненням або

нівелювати, або, навпаки, акцентувати «іношомовність» першотвору.

Робота перекладача з художнім текстом не обмежується суворим дотриманням правил мови чи норм цільової культури, адже передача унікальності художнього світу тексту потребує гнучкості та іноді відходу від ustalених стандартів. Водночас, як зауважує М. Педан, «іноді для передачі специфічності картини уявного світу, перекладач нерідко змушений відходити від правил та створювати власні оказіоналізми» [8]. У контексті доместикації власних назв це постає водночас як перевага – можливість підвищити зрозумілість і експресивність імені та виклик, адже надмірна адаптація може призвести до втрати стилістичної своєрідності й авторського задуму.

Одним із ключових чинників, що впливають на вибір стратегії доместикації під час перекладу власних назв у коміксах і графічних романах, є культурна дистанція між вихідною та цільовою культурами. Чим менш упізнаваними для читача є культурні реалії, закладені в певному онімі, тим більш виправданим стає застосування доместикації як засобу адаптації імені до національно-культурних норм мови перекладу та забезпечення його зрозумілості. Переклад фентезійних коміксів, у яких велика частина змісту спирається на культурно марковані та інтертекстуально впізнавані образи, часто вимагає радикальніших адаптаційних рішень. Такий підхід може розширити комунікативний потенціал тексту, але водночас створює ризик втрати його культурної специфіки.

Як уже було зауважено, доместикація у перекладі власних назв супроводжується низкою суттєвих викликів і проблем. Використання стратегії доместикації можна прослідкувати на прикладах із серії коміксів *Fables* («Казки») авторства Білла Віллінгема, перекладених українською мовою Ярославою Стріхою.

У коміксі мером казкової громади виступає персонаж *King Cole* – герой англійського дитячого віршика, маловідомий українській аудиторії. В англійській культурі цей образ асоціюється з давниною, добродушністю та елементами національної ідентичності. Це «веселий король», любитель випивки і музики. Для збереження національно-культурної специфіки та виклику зрозумілих

українському читачеві фольклорних асоціацій перекладачка вдається до доместикації, замінюючи *King Cole* на *Царя Гороха*. Останній слугує маркером «давніх часів» в українській культурі. Зазначена трансформація демонструє свідомий вибір перекладачки на користь функціональної еквівалентності замість відтворення іншомовного культурного колориту. Оскільки антропонім *King Cole* не викликає асоціативного відгуку в українського читача, його доместикований відповідник забезпечує негайне відтворення необхідного семантичного й прагматичного ефекту. Водночас цей перекладацький прийом містить потенційний ризик – утрату специфічного британського культурного контексту.

Аналогічна перекладацька ситуація спостерігається у випадку передачі імені *Reynard* – лиса, персонажа середньовічних європейських циклів віршованих казок, у яких за допомогою сатири осмислюються соціальні ієрархії, феодальна влада та духовенство. Хоча образ Рейнарда поєднує суперечливі риси: хитрість, аморальність, егоїзм і боягузтво, він постає позитивним персонажем, чия кмітливість стає ключовим засобом виживання. Для західного читача ім'я *Reynard* є культурно маркованим, проте семантично нейтральним, оскільки воно не потребує додаткового тлумачення. Заміна цього антропоніма на *Лис Микита* у перекладі апелює до національного літературного канону через пряме відсилання до однойменної поеми Івана Франка, де згаданий вище персонаж функціонує як усталений символ кмітливості, хитрості й інтелектуальної переваги. Така адаптація забезпечує збереження функціонально-прагматичного ефекту образу, однак водночас трансформує його культурне походження. Замість транслітерації (*Рейнард*), яка залишила б персонажа «чужинцем», перекладачка застосувала функціональну заміну. Це створює миттєвий емоційний зв'язок. Читач автоматично переносить характеристики Франкового героя на персонажа коміксу.

У графічних романах імена персонажів часто є промовистими, містять оцінну характеристику, алюзію або гру слів. У таких випадках доместикація дає змогу зберегти смислову функцію імені, адаптувавши його до мовної картини світу читача,

тоді як формальне відтворення може призвести до втрати значення або комунікативного ефекту. В оригіналі ім'я *Bigby Wolf* – це фонетична гра слів від «Big B.» (*Big Bad Wolf*). Його ім'я звучить як звичайне, трохи грубувате американське чоловіче прізвисько, що маскує його звірину сутність. У процесі доместикації в українському перекладі з'явилося ім'я *Сірко Вовк*, що є відсиланням до персонажа українських та слов'янських казок. Це зміщує акцент із «поганого» (*Bad*) на «сірого». Доместикація імені *Bigby* як *Сірко* суттєво трансформує сприйняття героя. Замість загадкового чужинця ми отримуємо персонажа, чие минуле уже «прописане» в українській підсвідомості через казки та мультфільми. Це робить персонажа ближчим, але дещо змінює вектор його сприйняття із «загрозливого» на «знайомого».

Наступним показовим прикладом є передача імені персонажки *Rose Red* – героїні казки братів Грімм *Snow-White and Rose-Red* («Білявка та Трояндочка»). В англomовному контексті це ім'я залишається семантично прозорим і культурно зрозумілим для читача, оскільки безпосередньо відсилає до флористичної символіки та казкової традиції. У перекладі було вибрано форму *Рожинка*, яка походить від слова рожа (у значенні квітки як синоніма троянди). Застосування зменшувального суфікса *-инка* надає імені виразного національного колориту та вписує його в українську антропонімічну традицію. На відміну від буквального варіанта «Червона Троянда», який у перекладі міг би сприйматися як стилістично перевантажений, пафосний або штучний, доместикована форма *Рожинка* функціонує як повноцінне власне ім'я, асоціюючись з образом дівчини з традиційного українського культурного простору. Таким чином, перекладацьке рішення забезпечує збереження казкової семантики імені.

Ще одним викликом застосування стратегії доместикації є ризик втрати інтертекстуальних зв'язків. Такі персонажі, як *Snow White*, *Rose Red* або *Bigby Wolf*, безпосередньо апелюють до добре відомих європейських казкових сюжетів. Їхні відповідники (*Білосніжка*, *Рожинка*, *Сірко*) загалом є зрозумілими для українського читача, однак можуть призводити до часткової втрати окремих конота-

тивних відтінків, властивих оригінальним іменам.

Наступним викликом є можливе порушення стилістичної єдності твору. У графічному романі *Fables* співіснують персонажі з доместикованими іменами та ті, чий імена зберігають іншомовну форму. Наприклад, поруч з адаптованими назвами фігурують антропоніми *Doctor Swineheart* та *Frau Totenkinder*, відтворені шляхом транскрипції та транслітерації (*Швайнгарт, Тотенкіндер*). Надмірна чи непослідовна доместикація може призводити до стилістичного дисонансу: одні елементи тексту апелюють до звичних етнокультурних образів читача, тоді як інші залишаються пов'язаними з чужим культурним контекстом. Проблема порушення стилістичної цілісності твору зумовлена відсутністю уніфікованого підходу до відтворення власних назв.

Ще одним викликом під час використання доместикації є взаємодія вербального та візуального компонентів. У коміксах ім'я персонажа може підкріплюватися його зовнішнім виглядом, мімікою, одягом та деталями оточення. Доместиковане ім'я може суперечити наявним візуальним характеристикам персонажа, особливо якщо його образ міцно пов'язаний із певною культурною традицією. Так, наприклад, *Сірко Вовк* асоціюється із сірою вовчою забарвленістю, тоді як у коміксі персонаж може зображуватися чорним або коричневим залежно від конкретного випуску.

Іншим показовим прикладом є передача топоніма *Fabletown* як *Казкополе*. В оригіналі використано словотвірну модель, характерну для назв міських районів або локальних спільнот (*Fable + town*), що безпосередньо відсилає до простору сучасного Нью-Йорка (пор. *Chinatown*). Така назва підкреслює інтегрованість казкових персонажів у міське середовище та їх існування в межах реального мегаполіса. В українському перекладі використання компонента -поле – за аналогією до традиційних українських топонімів (пор. Гуляйполе) – зміщує сприйняття простору з контексту «міського району» у площину «умовної або міфологізованої території». Таке рішення частково вступає у суперечність із візуальним рядом коміксу, зокрема з образом хмарочосів і щільної міської забудови, однак водночас

формує виразний український фентезійний колорит.

Ще одним прикладом доместикації топонімів є переклад назви *Farm* як *Хутір*. В оригінальному тексті *Farm* позначає простір, у якому мешкають казкові персонажі, нездатні маскуватися під людей, і водночас апелює до типового для американської культури образу ферми як елемента аграрного укладу життя, пов'язаного з уявленнями про великий ізольований простір. Відповідник *Хутір* є культурно маркованим поняттям, що викликає стійкі асоціації з традиційною українською культурою, усамітненим життям, міфологізованим простором і прихованою магією. Така перекладацька зміна зберігає культурну інтерпретацію топоніма: в обох випадках постає образ ізольованого простору. У цьому разі стратегія доместикації не лише зберігає прагматичну функцію оригінального топоніма, а й посилює семантику відокремленості та таємничості, важливу для розвитку наративу, що свідчить про ефективність стратегії доместикації за умови збереження ключового смислового навантаження.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що під час перекладу назв та власних імен у *Fables* перекладачка вибрала стратегію доместикації. Цей вибір є обґрунтованим, оскільки він сприяє кращому сприйняттю твору ширшим колом читачів. Зміна імен та назв дала змогу досягти високого рівня комунікативної еквівалентності. Використання лексики, насиченої культурними змістами, активує у свідомості українського читача відповідні архетипні образи.

Попри комунікативну успішність, глибока доместикація призводить до певного конфлікту між вербальним і візуальним компонентами тексту. Це спричиняє зсув: атмосфера західноєвропейського простору частково заміщується стилістикою української народної казки.

Таким чином, приклад коміксу *Fables* демонструє, що доместикація хоча й полегшує сприйняття власних імен цільовою аудиторією, водночас створює ризик втрати інтертекстуальності, семантичної багатшаровості та стилістичної цілісності твору. Це зумовлює необхідність зваженого, контекстуально обґрунтованого застосування доместикації з урахуванням жанрової та культурної специфіки творів.

Література:

1. Celotti N. The Translator of Comics as a Semiotic Investigator. *Comics in Translation*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2008. P. 33–49.
2. Зубко А.М. Українська ономастика: здобутки та проблеми. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2007. Вип. 15. С. 262–281.
3. Синявська О.Є. Про деякі способи перекладу власних назв (на матеріалі персонажів коміксів). *Вісник науки і освіти*. 2023. Серія 9(15). С. 188–197. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9\(15\)-188-197](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9(15)-188-197)
4. Shuttleworth M., Cowie M. *Dictionary of Translation Studies*. Manchester, UK: St Jerome Publishing, 2014. 252 p.
5. Vanuti L. *The Translator's Invisibility: a history of translation*. 2. ed. Oxon, Routledge, 2008. 366 p.
6. Рябчук О.В., Разумна К.А., Сіваєва О.С. Перекладацькі стратегії як засоби маніпуляції свідомістю. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 18. С. 220–224. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.40>
7. Педан М.С. Особливості перекладу власних назв у художніх творах. Дніпродзержинськ, 2013. 55 с.
8. Віллінгем Б. Казки. Легенди у вигнанні: Книга 1: графічний роман. Київ : Рідна мова, 2019. 152 с.
9. Віллінгем Б. Казки. Марш дерев'яних солдатиків: Книга 4: графічний роман. Київ : Рідна мова, 2021. 240 с.
10. Willingham B. *Fables: The Deluxe Edition: Book One*. Vertigo, 2009. 272 p.
11. Willingham B. *Fables: The Deluxe Edition: Book Two*. Vertigo, 2010. 231 p.

References:

1. Celotti, N. (2008). The Translator of Comics as a Semiotic Investigator. *Comics in Translation*, Manchester und New York.
2. Zubko, A. (2007). Ukrainska onomastyka: zdobutky ta problemy. *Spetsialni iastorychni dystsypliny: pytannia teotii ta metodyky* [Ukrainian onomastics: achievements and challenges. Special historical disciplines: theory and methodology issues], (15), s. 262–281. [in Ukrainian].
3. Syniavska, O. (2023). Pro deiaki sposoby perekladu vlasnykh nazv (na materiali personazhiv komiksiv) [Some methods of translating proper names (based on characters from comic books)]. *Visnyk nauky i osvity – Messenger of Science and Education*, 9 (15). [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9\(15\)-188-197](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9(15)-188-197) [in Ukrainian].
4. Shuttleworth, M. & M. Cowie. (2014). *Dictionary of Translation Studies*. Manchester, UK: St Jerome Publishing.
5. Vanuti, L. (2008). *The Translator's Invisibility: a history of translation*. 2. ed. Oxon, Routledge.
6. Riabchuk, O., Razumna, K., & Sivaieva, O. (2021). *Perekladatski stratehii yak zasoby manipuliatsii svidomistiu* [Translation strategies as means of consciousness manipulation]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, (18), s. 220–224. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.40> [in Ukrainian].
7. Pedan, M. (2013). *Osoblyvosti perekladu vlasnykh nazv v khudozhnikh tvorakh* [Peculiarities of translating proper names in literary works]. [in Ukrainian].
8. Villingem, B. (2019). *Kazky. Lehendy u vyhnanni. Knyha 1* [Fairy tales. Legends in exile: Book 1]. *Ridna mova. – Native language*. [in Ukrainian].
9. Villingem, B. (2021). *Kazky. Marsh derevianykh soldatykiv. Knyha 4* [Fairy tales. The March of the Wooden Soldiers: Book 4]. *Ridna mova – Native language*. [in Ukrainian].
10. Willingham, B. (2009). *Fables: The Deluxe Edition: Book One*. Vertigo.
11. Willingham, B. (2010). *Fables: The Deluxe Edition: Book Two*. Vertigo.

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

УДК 811.111'373.6:81'42:355
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.5>

СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ СОМАТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ РІЗНИМИ НАЗВАМИ ЧАСТИН ТІЛА У ВІЙСЬКОВІЙ ЛЕКСИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

Волкова Людмила Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Державного податкового університету
ORCID ID: 0000-0002-7007-4377

Андрушко Олеся Вікторівна,
викладач кафедри мовної підготовки факультету лідерства
Інституту Військово-Морських Сил Національного університету
«Одеська морська академія»
ORCID ID: 0009-0000-3519-7497

У статті досліджено семантичні ознаки соматичних фразеологізмів із назвами частин тіла у військовій лексиці української та англійської мов. Особливу увагу приділено аналізу механізмів метафоричного та метонімічного переосмислення тілесних компонентів, виявленню міжмовних семантичних відповідників і специфіки функціонування таких одиниць у професійному військовому дискурсі. Показано, що найбільш продуктивними є компоненти «голова»/head, «рука»/hand, «око»/eye, «серце»/heart, які репрезентують когнітивні, фізичні та емоційні аспекти діяльності військовослужбовців. Проведено класифікацію соматичних фразеологізмів за семантичними групами, наведено приклади їх використання в українській та англійській мовах і здійснено порівняльний аналіз, що дає змогу простежити спільність когнітивних моделей та культурно-зумовлені відмінності у формуванні значення.

Виявлено, що українські фразеологізми частіше мають емоційно-оцінний характер, підкреслюючи моральну стійкість, внутрішній стан і поведінкові моделі військовослужбовців, тоді як англійські одиниці відзначаються прагматичною нейтральністю, акцентом на функціональні дії, дисципліну та контроль у стресових або бойових умовах. Дослідження також підкреслює роль соматичних фразеологізмів як засобу мовної економії та ефективної передачі складних понять, дій і психоемоційних станів у військовому дискурсі.

Результати роботи мають практичне значення для перекладознавства, міжкультурної комунікації, підготовки фахівців у сфері військових текстів та лінгводидактики, оскільки дають змогу уникнути семантичних утрат і прагматичних спотворень під час перекладу та адаптації фразеологізмів у професійній комунікації. Дослідження сприяє поглибленому розумінню когнітивних та культурно-семантичних закономірностей формування фразеологічних одиниць у спеціальних дискурсах і демонструє цінність міжмовного порівняльного підходу у сучасній фразеології та когнітивній лінгвістиці.

Ключові слова: соматичні фразеологізми, назви частин тіла, військова лексика, українська мова, англійська мова, когнітивна лінгвістика, перекладознавство.

Volkova Liudmyla, Andrushko Olesia. Semantic features of somatic phraseologisms with different names of body parts in the military lexicon of the Ukrainian and English languages

The article investigates the semantic features of somatic idioms containing body-part terms in the military lexicon of Ukrainian and English. Special attention is paid to the analysis of mechanisms of metaphorical and metonymic reinterpretation of body-part components, the identification of cross-linguistic semantic equivalents, and the specifics of their functioning in professional military discourse. It is shown that the most productive components are head, hand, eye, and heart, which represent cognitive, physical, and emotional aspects of military personnel's activities. The article provides a classification of somatic idioms into semantic groups, presents examples of their use in Ukrainian and English, and conducts a comparative analysis, highlighting both universal cognitive models and culture-specific differences in meaning formation.

© Волкова Л. В., Андрушко О. В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

It is revealed that Ukrainian idioms more often carry an emotionally evaluative character, emphasizing moral resilience, inner state, and behavioral patterns of military personnel, while English units tend to be pragmatically neutral, focusing on functional actions, discipline, and control under stressful or combat conditions. The study also emphasizes the role of somatic idioms as a means of linguistic economy and effective communication of complex concepts, actions, and psycho-emotional states in military discourse.

The results have practical significance for translation studies, intercultural communication, training of specialists in military texts, and language teaching, as they help avoid semantic losses and pragmatic distortions when translating or adapting idioms in professional communication. The study contributes to a deeper understanding of cognitive and culturally conditioned mechanisms of idiom formation in specialized discourses and demonstrates the value of cross-linguistic comparative approaches in modern phraseology and cognitive linguistics.

Key words: *somatic idioms, body-part terms, military lexicon, Ukrainian language, English language, cognitive linguistics, translation studies.*

Вступ. Сучасні лінгвістичні дослідження дедалі більше зосереджуються на вивченні фразеологічних одиниць як репрезентантів національно-культурної специфіки мовної картини світу та результату когнітивного осмислення дійсності. Особливий інтерес у цьому контексті становлять соматичні фразеологізми, до складу яких входять назви частин тіла, оскільки вони ґрунтуються на універсальному людському досвіді та водночас відображають культурно зумовлені способи інтерпретації реальності.

У військовій лексиці соматичні фразеологізми набувають особливої семантичної ваги, адже функціонують у сфері підвищеної соціальної відповідальності, ризику та психологічного напруження. Вони слугують засобом мовної економії, сприяють оперативній передачі інформації, а також виконують експресивно-оцінну функцію, відображаючи емоційні стани, поведінкові моделі та ціннісні орієнтири військовослужбовців. Попри це, семантичні особливості таких фразеологізмів у військовому дискурсі української та англійської мов досі не отримали достатнього системного й зіставного висвітлення.

Актуальність порушеної проблеми зумовлена також практичними потребами військової комунікації, зокрема у сфері фахового перекладу, міжкультурної взаємодії та підготовки перекладачів і філологів, які працюють із військовими текстами. Нерідко буквальне відтворення соматичних фразеологізмів призводить до семантичних утрат або прагматичних спотворень, що ускладнює адекватне розуміння повідомлення.

Таким чином, дослідження семантичних ознак соматичних фразеологізмів із різними назвами частин тіла у військовій лексиці української та англійської мов є важливим

науковим завданням сучасної фразеології та когнітивної лінгвістики, а також має безпосередню практичну значущість для перекладознавства, лінгводидактики й фахової підготовки спеціалістів у галузі міжмовної військової комунікації [1].

Проблема фразеологізмів як об'єкта лінгвістичного дослідження привертає увагу вчених упродовж кількох десятиліть, особливо в контексті когнітивних і культурно-семантичних підходів. Одним із перших міжнародно визнаних напрямів стало дослідження тілесних метафор як когнітивних структур, що формують семантику фразеологічних одиниць. Класична монографія Дж. Лакоффа та М. Джонсона *Metaphors We Live By* висвітлила концептуальну основу того, як назви частин тіла слугують джерелом для створення смислів, що виходять за межі буквального тлумачення, заклавши фундамент для подальших когнітивних підходів у фразеології [2].

У західноєвропейських і англійських дослідженнях фразеологізмів автори, такі як М. Fernando і М. Flavell, приділяють увагу не лише структурам стійких словосполучень, а й механізмам їх утворення та когнітивній основі. Особлива увага в їхніх працях приділяється фразеологічним одиницям зі складовими назвами частин тіла, що виявляють стабільні семантичні та функціональні властивості в різних контекстах мовлення.

Британські дослідники Р. Kay і С. Fillmore у рамках когнітивної лінгвістики розглядають фразеологізми як частину ширшої системи концептуальних метафор, що відображають культурно зумовлені способи осмислення дійсності. Їхні напрацювання сприяють розумінню того, як тілесні образи стають структурними елементами абстрактних концептів у мовленні.

Окремі сучасні дослідження присвячено функціонуванню фразеологізмів в особливих сферах мовлення, зокрема спеціальних дискурсах. У військовому контексті англійськомовні автори, такі як D. Jenkins, аналізують як фразеологічні одиниці функціонують у спілкуванні військовослужбовців, відображаючи специфічні психосоціальні умови служби, морально-етичні орієнтири та поведінкові моделі у стресових ситуаціях. Проведено також низку англо-українських порівняльних аналізів фразеологізмів як засобу міжкультурної комунікації, що включають сегменти соматичної семантики.

Попри наявні дослідження, системний порівняльний аналіз соматичних фразеологізмів саме у військовій лексиці української та англійської мов залишається недостатньо розробленим, особливо з огляду на семантичні ознаки, функціональні відмінності та перекладацькі стратегії. Саме на позиціях когнітивно-семантичного та міжмовного аналізу автор цього дослідження продовжує роботу з уточнення природи й меж застосування таких одиниць у військовому комунікативному просторі.

Мета статті – комплексне дослідження семантичних ознак соматичних фразеологізмів із назвами частин тіла у військовій лексиці української та англійської мов із метою виявлення їхніх спільних і відмінних семантичних характеристик, особливостей структурно-семантичної організації та специфіки функціонування у військовому дискурсі. У межах дослідження особлива увага приділяється аналізу механізмів метафоричного й метонімічного переосмислення соматичних компонентів, установленню міжмовних семантичних відповідників і розбіжностей, а також визначенню прагматичного потенціалу таких фразеологічних одиниць у професійному військовому спілкуванні.

Результати. Соматичні фразеологізми з назвами частин тіла посідають важливе місце у військовій лексиці української та англійської мов, оскільки ґрунтуються на універсальних тілесних образах, що є спільними для різних мов і культур, та водночас відображають специфіку військової діяльності, зумовлену умовами підвищеного ризику, дисципліни та відповідальності. Використання таких фразеологічних одиниць у військовому мовленні сприяє компактному й водночас

образному передаванню складних понять, дій і психоемоційних станів, характерних для військової сфери.

У межах дослідження соматичні фразеологізми розглядаються як стійкі мовні структури, що функціонують у складі спеціалізованого лексичного фонду та мають усталену семантичну й функціональну організацію. Їхня семантика формується внаслідок метафоричного та метонімічного переосмислення назв частин тіла, коли конкретні фізіологічні характеристики людини слугують джерелом концептуалізації абстрактних військових понять, таких як «контроль», «пильність», «відповідальність», «мужність» або «втрата моральної стійкості». Таке переосмислення відбувається відповідно до комунікативних потреб військового дискурсу та відображає когнітивні моделі, притаманні носіям української й англійської мов [3].

Окрім того, соматичні фразеологізми у військовій лексиці виконують не лише номінативну, а й оцінну та прагматичну функції, оскільки дають змогу мовцеві виразити ставлення до подій, осіб або ситуацій, а також вплинути на адресата. У порівняльному аспекті їх аналіз дає змогу простежити як спільні універсальні механізми семантизації тілесного досвіду, так і національно-культурні особливості мовної інтерпретації військової реальності в українській та англійській мовах.

Соматичні фразеологізми у військовій лексиці української та англійської мов можна класифікувати за семантичними групами, які відображають інтелектуальні, фізичні та емоційні аспекти діяльності військовослужбовців. Нижче подано основні групи з прикладами та перекладом.

1. Фразеологізми з компонентом *голова/ head*

Ця група передає семантику мислення, контролю та відповідальності.

Українська:

- *мати голову на плечах* – бути розсудливим, здатним приймати зважені рішення;
- *відповідати головою* – нести повну відповідальність, навіть за ризиковані дії;
- *зберігати голову холодною* – діяти обережно, уникати паніки.

Англійська:

- *to keep one's head* – зберігати спокій у бойовій ситуації;

– *to have a good head on one's shoulders* – бути розсудливим і відповідальним;
 – *to lose one's head* – утратити контроль над ситуацією.

У військовому дискурсі ці фразеологізми підкреслюють важливість логіки та раціонального мислення, що критично важливо під час планування операцій, командування підрозділами або прийняття оперативних рішень.

2. Фразеологізми з компонентом *рука/hand*

Одиниці цієї групи актуалізують дію, підтримку, контроль та підпорядкування.

Українська:

– *потрапити в чужі руки* – опинитися під контролем противника або супротивних сил;
 – *дати руку на відсіч* – забезпечити підтримку, протистояти атаці;
 – *тримати руку на пульсі* – уважно контролювати ситуацію, стан підрозділу.

Англійська:

– *to be in safe hands* – бути під надійним захистом, під контролем досвідчених командирів;
 – *to give a hand* – допомогти колезі або підлеглому;
 – *to have a hand in* – брати участь у виконанні завдання.

Ця група відображає взаємодію військових у бойових та організаційних процесах, символізує координацію дій, підтримку союзників та фізичну активність.

3. Фразеологізми з компонентом *око/eye*

Фразеологізми цієї групи репрезентують пильність, спостереження та контроль.

Українська:

– *не зводити очей* – уважно спостерігати за противником або об'єктом;
 – *тримати око на всьому* – контролювати перебіг операції чи обстановку;
 – *окам на око* – прицільно, точно оцінювати ціль.

Англійська:

– *to keep an eye on* – уважно стежити за розвитком ситуації;
 – *an eye for detail* – помічати найдрібніші деталі у плануванні чи розвідці;
 – *in the public eye* – бути на виду, під контролем командування.

У військовому дискурсі ці одиниці відіграють роль у відображенні стратегічної та тактичної пильності, а також здатності розпізнавати загрози.

4. Фразеологізми з компонентом *серце/heart*

Ця група передає емоційні, моральні та психологічні стани.

Українська:

– *втратити серце* – зневіритися, втратити відвагу в бою;
 – *сильне серце* – мужність, стійкість перед небезпекою;
 – *серце кров'ю обливається* – глибокий емоційний біль через втрати або поразку.

Англійська:

– *to lose heart* – утратити відвагу або мотивацію;
 – *to take heart* – набратися відваги;
 – *to have a heart of steel* – бути безстрашним, стійким у небезпечних ситуаціях.

У військовому дискурсі ці фразеологізми відображають психологічний стан особового складу, моральну готовність до дій, емоційну стабільність та здатність долати страх і стрес. Використовується командуванням та військовослужбовцями для мотивації, оцінки поведінки та підтримки морального духу. Має експресивно-оцінне забарвлення, даючи змогу компактно передати складні внутрішні стани, що важливо для оперативної комунікації у бойових умовах.

5. Фразеологізми з компонентом *нога/leg*

Фразеологізми з компонентом *нога/leg* у військовому дискурсі здебільшого передають значення руху, швидкості, відступу або мобільності. Вони актуалізують фізичні дії та тактичну поведінку військовослужбовців, часто з акцентом на безпеку, маневреність або реакцію на загрозу.

Українська:

– *встати на ноги* – відновити боєздатність, набрати силу після поразки або втрат;
 – *ставити ногу на ногу* – пасивно, розслаблено перебувати, не брати участі в дії;
 – *дати ноги* – швидко втекти, відступити, уникнути небезпеки.

Англійська:

– *to get back on one's feet* – відновитися після поразки або травми, стати на ноги;
 – *to put one's foot down* – рішуче втрутитися, показати контроль або авторитет;
 – *to leg it/to make a run for it* – швидко втекти, врятуватися від небезпеки.

У військовому дискурсі ці фразеологізми відображають маневреність і швидкість дій, критично важливі у бойових або кризових

ситуаціях. Використовується для передачі інструкцій або оцінки дій військовослужбовців, наприклад стеження за дисципліною чи оцінка оперативного відступу. Має образний і прагматичний характер, даючи змогу компактно передавати дії, стан або емоції військовослужбовців у бойовій обстановці [4].

Функція цих фразеологізмів у військовому дискурсі полягає у відображенні психологічного стану особового складу, моральної готовності та стійкості до стресових ситуацій.

Порівняльний аналіз соматичних фразеологізмів у військовій лексиці української та англійської мов засвідчує наявність значної спільності у використанні тілесних компонентів для передачі когнітивних, емоційних і функціональних значень. Обидві мови активно застосовують назви частин тіла (голова/head, рука/hand, око/eye, серце/heart) як когнітивні і культурно значущі опори для формування фразеологізмів, що дає змогу передавати інформацію про мислення, контроль, фізичну активність, пильність, мужність або страх у військовому середовищі.

Водночас між українськими та англійськими фразеологізмами спостерігаються певні семантичні та прагматичні відмінності. Українські одиниці часто характеризуються більш вираженою експресивністю та оцінністю: вони не лише номінують певну дію чи стан, а й передають ставлення мовця до ситуації, оцінку поведінки учасників подій або моральний стан особового складу. Наприклад, український фразеологізм втратити серце підкреслює емоційне падіння духу, тоді як англійський відповідник *to lose heart* має більш нейтральне, описове забарвлення.

Англійські фразеологізми, своєю чергою, частіше відзначаються прагматичною спрямованістю та акцентом на функціональних діях і результатах, аніж на емоційному забарвленні. Це проявляється, зокрема, у таких одиницях, як *to keep one's head*, де головним є збереження контролю та раціонального мислення у стресових ситуаціях, а не вираження оцінного ставлення.

Окрім того, порівняльний аналіз демонструє культурно-лінгвістичні відмінності у структурі та частоті використання певних компонентів. В українській мові велике значення надається тілесним одиницям, що репрезентують емоційні та моральні аспекти

діяльності (серце, душа), тоді як в англійській мові частіше вживані компоненти, що відображають інтелектуальні або практичні дії (*head, hand, eye*). Це свідчить про різні культурні акценти: українська мова приділяє увагу внутрішньому стану та моральній стійкості, англійська – дотриманню дисципліни, раціональному виконанню завдань і професійній ефективності.

Таким чином, порівняльний аспект дослідження підкреслює, що, незважаючи на універсальні когнітивні моделі, соматичні фразеологізми в українській та англійській військовій лексиці формуються під впливом специфічних культурно-комунікативних чинників, що визначають відмінності у семантичному та прагматичному оформленні відповідних одиниць.

Висновки. Соматичні фразеологізми з назвами частин тіла посідають важливе місце у військовій лексиці української та англійської мов, оскільки вони ґрунтуються на універсальних когнітивних моделях тілесного досвіду та відображають специфіку військової діяльності, що пов'язана з дисципліною, відповідальністю, ризиком та моральною стійкістю.

Найбільш продуктивними компонентами у військовій фразеології є *голова/head, рука/hand, око/eye, серце/heart*, які формують семантику когнітивних, фізичних та емоційних аспектів діяльності військовослужбовців і виконують одночасно номінативну, оцінну та прагматичну функції.

Українські фразеологізми частіше характеризуються емоційно-оцінним забарвленням і підкреслюють внутрішній стан, моральну стійкість та поведінкові моделі військовослужбовців. Англійські одиниці відзначаються прагматичною нейтральністю та акцентом на раціональні дії, дисципліну і контроль, що відображає культурні й комунікативні пріоритети носіїв мови.

Механізми метафоричного та метонімічного переосмислення тілесних компонентів забезпечують формування компактних, образних і функціонально ефективних фразеологічних одиниць, які сприяють швидкому та точному передаванню складних понять і психоемоційних станів у військовому дискурсі.

Порівняльний аналіз українських та англійських соматичних фразеологізмів дає

зможу виявити як спільні універсальні закономірності, так і національно-культурні особливості формування значення, що має велике значення для перекладознавства, міжкультурної комунікації, лінгводидактики та підготовки фахівців у сфері військових текстів.

Проведене дослідження підтверджує важливість когнітивно-семантичного та міжмовного підходів до вивчення фразеологізмів у спеціальних дискурсах і демонструє, що соматичні фразеологічні одиниці є ефективним засобом передачі як когнітивних, так і емоційно-моральних аспектів професійної військової діяльності.

Література:

1. Білодід І. Фразеологія української мови. Київ : Наукова думка, 2020. 312 с.
2. Lakoff G. *Metaphors We Live By* / G. Lakoff, M. Johnson. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.
3. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 512 p.
4. Ministry of Defence of Ukraine. Військовий словник-довідник. 2025. URL: <https://www.mil.gov.ua>
5. NATO Review. *Cognitive Warfare and Military Terminology*. 2025. URL: <https://www.nato.int/review>
6. Naval History and Heritage Command. *Naval Terminology and Idioms*. – 2025. URL: <https://www.history.navy.mil>
7. U.S. Department of Defense. *Dictionary of Military and Associated Terms*. 2025. URL: <https://www.jcs.mil/DoD-Dictionary>
8. Defence Express. Аналіз військової термінології та сленгу. 2025. URL: <https://defence-ua.com>
9. Victory Drones. Тактика застосування БПЛА та термінологія. 2025. URL: <https://victorydrones.com>

References:

1. Bilodid, I.K. (2020). *Frazeolohiia ukrainskoi movy* [Phraseology of the Ukrainian Language]. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
2. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By* [Metaphors We Live By]. Chicago: University of Chicago Press. [in English].
3. Crystal, D. (2019). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language* [The Cambridge Encyclopedia of the English Language]. Cambridge: Cambridge University Press. [in English].
4. Ministry of Defence of Ukraine. (2025). *Viiskovyi slovnyk-dovidnyk* [Military Reference Dictionary]. Retrieved from: <https://www.mil.gov.ua> [in Ukrainian].
5. NATO Review. (2025). *Cognitive Warfare and Military Terminology* [Cognitive Warfare and Military Terminology]. Retrieved from: <https://www.nato.int/review> [in English].
6. Naval History and Heritage Command. (2025). *Naval Terminology and Idioms* [Naval Terminology and Idioms]. Retrieved from: <https://www.history.navy.mil> [in English].
7. U.S. Department of Defense. (2025). *Dictionary of Military and Associated Terms* [Dictionary of Military and Associated Terms]. Retrieved from: <https://www.jcs.mil/DoD-Dictionary> [in English].
8. Defence Express. (2025). *Analiz viiskovoi terminolohii ta slenhu* [Analysis of Military Terminology and Slang]. Retrieved from: <https://defence-ua.com> [in Ukrainian].
9. Victory Drones. (2025). *Taktyka zastosuvannia BPLA ta terminolohiia* [Tactics of UAV Employment and Terminology]. Retrieved from: <https://victorydrones.com> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 01.12.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

УДК 821.111-2.09:141.319.8

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.6>

«КОРОЛЬ ЛІР» ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА ЯК ТРАГЕДІЯ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ

Гальчук Оксана Василівна,

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри світової літератури

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0000-0002-33676-7356

Мета статті – дослідити трагедію Вільяма Шекспіра «Король Лір» як літературне втілення антропологічної кризи, а саме глибокого зламу засад буття людини в умовах руйнування влади, родинних зв'язків і цивілізаційного порядку. У межах ширшого мотиву – мотиву екзаменування людства – ця трагедія розглядається не лише як особиста чи політична драма, а й як екзистенційне випробування, що ставить під сумнів основи людської ідентичності, етики й сенсу існування. Для розкриття антропологічної кризи як лейтмотиву трагедії «Король Лір» застосовано поєднання текстуального аналізу з антропологічними та літературознавчими підходами. Стверджується, що твір є філософською лабораторією, у якій людство проходить випробування, піддається суду – й оплакується. Такий підхід повертає трагедії її етичну й екзистенційну гостроту, спонукаючи сучасного читача замислитися над тим, що залишиться від гуманістичних первнів за умови занепаду всіх інституцій.

У дослідженні концептуально окреслено антропологічну кризу як злам базових координат людського буття: влади, родини, довіри й природного порядку. Простежено кризу влади у мотиві відмови Ліра від трону, що стає детонатором хаосу й позбавляє королівську владу її сакральної і символічної легітимності. Розкрито тему батьківства у трагедії Шекспіра: розпад Ліра як батька виявляє крах любові, справедливості й взаємного визнання в родинних стосунках. У підсумку трагедія постає художньою візією цивілізаційної катастрофи, образним утіленням якої є топос бурі у степу, крайній прояв жорстокості та інверсії природного ладу. Висновки про трагедію «Король Лір» як вираження антропологічної кризи уможливають перспективу дослідження цього твору в контексті актуальних для сучасного літературознавства травматології, екокрітики, політичної теології.

Ключові слова: Вільям Шекспір, антропологічна криза, мотив екзаменування людства, проблема влади, криза батьківства, цивілізаційний злам, інтерпретація.

Halchuk Oksana. William Shakespeare's King Lear as a tragedy of anthropological crisis

The aim of the article is to examine William Shakespeare's tragedy King Lear as a literary embodiment of an anthropological crisis, understood as a profound rupture of the fundamental coordinates of human existence under conditions of power collapse, family breakdown, and civilizational disintegration. Within the broader motif of «the testing of humanity», the tragedy is interpreted not merely as a personal or political drama, but as an existential ordeal that calls into question the foundations of human identity, ethics, and the very meaning of existence. To reveal the anthropological crisis as the dominant motif of King Lear, the study combines close textual analysis with anthropological and literary-theoretical approaches. The tragedy is viewed as a philosophical laboratory in which humanity is tested, judged, and ultimately mourned. Such a perspective restores the play's ethical and existential sharpness and encourages the contemporary reader to reflect on what remains of humanistic foundations once all social and moral institutions have disintegrated.

The article conceptually outlines the anthropological crisis as a breakdown of the basic coordinates of human being: power, family, trust, and natural order. It traces the crisis of authority through the motif of Lear's abdication, which acts as a detonator of chaos and deprives royal power of its sacral and symbolic legitimacy. The theme of fatherhood is examined as a central axis of the tragedy: Lear's collapse as a father exposes the disintegration of love, justice, and mutual recognition within familial relations. Ultimately, the tragedy emerges as an artistic vision of civilizational catastrophe, embodied in the topos of the desolate heath, extreme manifestations of cruelty, and the inversion of the natural order. The conclusions regarding King Lear

© Гальчук О. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

as an expression of an anthropological crisis open up avenues for further research in contemporary literary studies, particularly in trauma studies, ecocriticism, and political theology.

Key words: *William Shakespeare, anthropological crisis, motif of the examination of humanity, problem of power, crisis of fatherhood, civilizational breakdown, interpretation.*

Вступ. Серед універсальних мотивів світового письменства особливе місце належить мотиву екзаменування людства. Саме його виявом уважаємо антропологічну кризу «Короля Ліра» – однієї з так званих великих трагедій Вільяма Шекспіра. Її дослідження є актуальним у проблемно-змістовому просторі антропології літератури та в контексті вивчення художньої моделі «екзаменування людства», інтерес до якої письменників різних епох не зменшується, а, навпаки, зростає в умовах таких нових викликів, як війна, економічні кризи, релігійні конфлікти тощо.

Розгляд Шекспірового «Короля Ліра» як певної філософської лабораторії, де екзаменується людство, уможливорює акцент на етичній та екзистенційній гостроті трагедії. Для сучасного читача це ще одна можливість крізь призму цього твору замислитися над проблемою збереження гуманістичних цінностей у драматичних умовах занепаду всіх інституцій. У цьому сенсі «антропологічна криза» і «екзаменування людства» співвідносяться як результат і процес.

В українському літературознавстві основна увага дослідників в останні десятиліття спрямована на з'ясування специфіки українськомовної шекспіріани, зокрема на численні переклади «Короля Ліра» – від Панаса Мирного, Івана Франка до Максима Рильського і Юрія Андруховича (студії О. Башманівського [1], І. Лімборського [6], О. Міненко, О. Дядюшенка [10]) чи на акценті О. Ребрій, О. Данілової [8], М. Кравцової [5] на мовних і стилістичних особливостях українських інтерпретацій. Низку досліджень О. Колесник присвячено таким аспектам трагедії, як питання феноменологічної редукції як принципу побудови твору [3], інтерпретація міфологічних мотивів [4], «космічних» цінностей Шекспірового твору [2]. Отже, якщо у вітчизняному науковому полі здебільшого поетика трагедії аналізується з огляду на перекладні трансформації й культурний резонанс у контексті української літературної традиції, то англомовні дослідження (наприклад, С.Дж. Грінблатт, Г. Блум, А. Кеттл та ін.) демонструють зацікавленість у філософсько-

антропологічних аспектах п'єси, зокрема в деструкції ідентичності, кризі суверенності, екзистенційній уразливості персонажів у межових умовах. Саме в англомовному дискурсі поняття *anthropological rupture*, *existential testing*, *liminality* стають ключами до інтерпретації п'єси як тексту випробування людського в людині. Тоді як поняття *інтенціонально-екзистенційної катастрофи* як катастрофи у внутрішньому світі героя окреслив у праці «Інтенційно-екзистенційна катастрофа як аксіологічний виклик пізнього Ренесансу» український дослідник В. Маринчак [7], але на матеріалі Шекспірового «Гамлета». Тож є потреба спеціального розгляду «Короля Ліра» як авторського варіанту втілення різних аспектів антропологічної кризи, що, своєю чергою, заповнить певний вакуум у дослідженні цієї проблематики.

Мета статті – схарактеризувати трагедію Шекспіра «Король Лір» як літературне втілення антропологічної кризи – глибокого зламу засад буття людини в умовах руйнування влади, родинних зв'язків і цивілізаційного порядку. Для цього необхідно розв'язати такі завдання: розглянути структурно-змістові елементи мотиву «екзаменування людства» у його основних варіантах у діахронічному вимірі; концептуально окреслити антропологічну кризу Шекспірового «Короля Ліра» як злам базових координат людського буття: влади, родини, довіри й природного порядку; виявити образні втілення мотиву цивілізаційної катастрофи у трагедії. Задля досягнення мети вважаємо за доцільне застосувати текстувальний аналіз у поєднанні з антропологічними та літературознавчими підходами.

Результати. У межах цього дослідження трагедія «Король Лір» розглядається не лише як класичний текст Шекспірової драматургії, а й як модель граничної перевірки людського буття, де випробовуються засадничі параметри людяності: влада, батьківство, соціальні зв'язки, моральні координати й сама можливість ідентичності. Такий підхід дає змогу інтерпретувати трагедію в рамках ширшого нарративу – як епістемологічну та етичну драму екзаменування людства.

Антропологічну кризу як лейтмотив «Короля Ліра» сприймаємо синонімічним визначенням мотиву суду чи випробування, цивілізаційної перевірки, екзистенційного експерименту, одним словом, екзаменування. Його визначаємо наскрізним художнім мотивом, у межах якого людство, окрема спільнота або індивід постають у ситуації випробування граничних людських якостей (моральних, духовних, екзистенційних, інтелектуальних), що моделюється як умовний іспит перед трансцендентною, історичною, соціальною або внутрішньою інстанцією оцінювання. У межах мотиву екзаменування художній текст функціонує як простір діагностики людського, де виявляються межі свободи, віри, гуманістичних цінностей.

Цей мотив ґрунтується на архетипній моделі випробування, проте в літературі Нового часу й особливо в ХХ ст. він трансформується з теологічної парадигми суду в антропологічну модель перевірки цивілізаційної зрілості людини. Інстанцією, яка екзаменує, можуть виступати війна, хвороба, тоталітарна влада, історична катастрофа, абсурд або сама людська свідомість. Результатом такого «іспиту» нерідко стає не вердикт, а виявлення межі людського як проблеми, що надає мотивові відкритого, трагічного або парадоксального характеру.

У різних літературних традиціях мотив екзаменування людства набуває форм теологічного суду, соціального експерименту або екзистенційного абсурду, зберігаючи функцію антропологічної діагностики. Шекспірівській інтерпретації мотиву випробування передували закріплені в античній літературі та біблійній міфології архетипні історії. Як, скажімо, випробування розуму і витривалості, відданості рідному дому в мандрах Гомерового Одиссея, цивілізаційної місії у вчинку Есхілового Прометея, дотримання правил гостинності і подружньої вірності міфічними Філемоном і Бавкідою. Чи знакові для християнської ідеології історії Йова, де перевірялися віра, терпіння, здатність прийняти непізнаване, чи Авраама, який мав принести в жертву свого сина Ісаака, як визначення межі між людяністю та абсолютною покорою у результаті екзаменування віри й слухняності. Таким чином, основними іспитами в античному художньому просторі виявляються моральний і когнітивний,

у біблійному – теологічний, де в ролі «екзаменатора» постає Бог чи трансцендентне. У Дантовій «Божественній комедії» як вершинному творі середньовічної літератури людство, за задумом автора, складає есхатологічний і моральний іспит у формі посмертного суду, де оцінювальними інстанціями є Пекло, Чистилище і Рай. Натомість у літературі Відродження з її опертям на концепцію гуманізму щонайближче до мотиву екзаменування підійшли у своїй творчості найвеличніші генії цієї епохи – Шекспір і Сервантес. І якщо Сервантес у «Дон Кіхоті» випробовував ідеал реальністю, яка демонструвала конфлікт людяності та раціонального світу, то Шекспір у «Королі Лірі» екзаменував владу, батьківство, силу чи слабкість розуму. Чи не найвідомішим твором світової літератури з мотивом екзаменування є трагедія Й.В. Гете «Фауст». Протагоніст твору проходить іспит на знання, пристрасть, духовну силу. Бог дозволяє Мефістофелю спокушати Фауста, бо лише той, хто шукає і піддає усе критичному осмисленню («сумнівається»), здатен скласти іспит.

У художніх творах ХХ ст. особливо універсальні характерні для сюжетно-сміслові моделі екзаменування людства мотиви. Так, центральним елементом є зображення людини в екстремальних, граничних обставинах, коли звичні норми, цінності та правила втрачають силу. Це можуть бути катастрофа, війна, вигнання, фізичне або моральне приниження, тобто те, що вимагає радикальної відповіді. Зазвичай така ситуація граничного випробування є типовою для літератури представників «втраченого покоління». Зокрема, романи Е.М. Ремарка не лише про фізичне виживання, а й про моральну перевірку на здатність співчувати, кохати, дружити. Тобто про здатність зберігати людяність у дегуманізованому світі.

Необхідним елементом моделі екзаменування є наявність або імітація інстанції оцінювання. При цьому «екзаменатор» не завжди з'являється відкрито, текст передбачає наявність оцінювального погляду чи то Бога, долі, суспільства чи навіть самого героя, який сам себе судить. Так, у романі «Чума» А. Камю такою інстанцією є абсурдний всесвіт, у якому кожна дія героя набуває сенсу лише в опорі безглузду. Лікар Ріє, не маючи надії на винагороду, чинить етично,

і саме у цьому проявляється його перемога над хаосом. Але саме поняття «успішність» умовне, адже чітких критеріїв успішного складання немає.

Моральна невизначеність також є характерною рисою моделі екзаменування: і читач, і персонаж не мають чітких орієнтирів для оцінки правильності/неправильності дій і вчинків. Так, Замза в «Перевтіленні» Ф. Кафки не розуміє причин свого перетворення, не отримує жодної «оцінки» за своє життя, а суспільство і родина сприймають його тягарем. Сам «іспит» відбувається в умовах абсурду. Це змінює роль суспільства і родини в кафкіанському світі на антиінстанцію, яка провокує деградацію.

Ще один складник мотиву екзаменування зумовлює діагностичну функцію людської природи. Екстремальна ситуація виступає лакмусовим папірцем для вияву сутності персонажів, а саме здатності до емпатії й жертовності чи навпаки – зради чи деградації. У драмі Б. Брехта «Матінка Кураж і її діти» головна героїня екзаменується війною, але не складає іспиту: вона втрачає усіх своїх дітей, зберігаючи власний нехитрий «бізнес», тож відбувається авторська моральна діагностика без оцінки. Екзистенційний тест намагаються пройти і кілька поколінь родини Буендіа в романі Г. Гарсія Маркеса «Сто років самотності», виявляючи повторювану нездатність любити, змінюватися, замкненість у самотності як архетипічному проклятті.

Для багатьох творів із лейтмотивом екзаменування характерним є відкритий чи трагічний фінал, оскільки результат «іспиту» досить часто неоднозначний. Герой, навіть гинучи, може отримати моральну перемогу. Або навпаки – вижити, але зазнати ідейної чи моральної поразки. Так, Кат в однойменній повісті-притчі П. Лагерквіста проходить через втрату віри та її переосмислення. Фінал відкритий, але сповнений моральної напруги, що дає змогу говорити про іспит як про тривалий процес самопізнання.

І врешті, у центрі сюжетно-сміслові моделі екзаменування людства перебуває етична й антропологічна проблематика: питання про питання про сутність людини, межі людяності, відповідальність за власний вибір. Це завжди тексти, які порушують фундаментальні філософсько-антропологічні проблеми. Як, наприклад, у «Чекаючи на

Годо» С. Беккета, де персонажі опиняються у ситуації повної невизначеності, що ставить питання «чи залишається людина людиною в умовах безнадії». Відсутність зовнішніх орієнтирів змушує її конструювати сенс самотужки.

Отже, мотив екзаменування людства як сюжетно-змістова модель поєднує архетип випробування (у теологічному, етичному чи абсурдистському аспектах) із художньою концепцією іспиту, де персонажі постають перед умовною чи явною інстанцією оцінювання. Інстанція ця може бути сакральною (Бог), історичною (війна, катастрофа), соціальною (суспільство), внутрішньою (сумління) або навіть абсурдною. Проте завжди у центрі уваги перебуває людина на межі, змушена діяти в умовах кризи. Таким є і протагоніст трагедії Шекспіра «Король Лір», у якій сконцентровані всі характерологічні риси твору з мотивом екзаменування. Чи не найвиразнішою з них є антропологічна напруга тексту як постановка питання «ким є людина без суспільства» в апеляції до граничних сенсів буття.

Як відомо, «Король Лір» належить до «великих» трагедій Шекспіра. Як і «Гамлета», «Отелло», «Макбета», його вирізняє глибоке філософське осмислення природи людини, трагізму долі, глобальність конфліктів та фінал-катастрофа. Історія короля Ліра, який вирішив розділити своє королівство між доньками Гонерільєю і Реганою, які, на його думку, любили його по-справжньому як великого короля і як батька, а насправді керувалися егоїстичними й меркантильними намірами влади та багатства, «дублюється» (а це питома для поезики Шекспірових творів) сюжетною лінією взаємин графа Глостера і його синів Едмунда і Едгара. І для Ліра, і для Глостера все завершується трагедією катарсастичного характеру, коли герой, рухаючись шляхом «від короля до людини» (А. Кеттл), усвідомлює не лише свою фатальну помилку щодо доньки Корделії, а й щодо суспільства і загалом людської сутності. Так родинна чи особиста драма короля Ліра виходить на рівень долі людства загалом. Творчо опрацювавши давній сюжет (уведення трагічного фіналу, паралельної історії графа Глостера, образу трагічного блазня і мотиву божевілья протагоніста), витоки якого в британській легенді про короля Ліра, згаданий у середньо-

вічних хроніках, Шекспір надав конфліктові філософсько-антропологічної глибини, де тема зради, сліпоти, влади, божевілля і прозріння інтерпретується екзаменуванням людської природи в екстремальних умовах.

Таким чином, на перший план у «Королі Лірі» виходить антропологічна криза. Під «антропологічною кризою» розуміємо почасти зумовлену розладом соціальних і смислових структур внутрішню кризу самоусвідомлення особистості, коли узвичаєні моделі життя та поведінки не працюють, а майбутнє стає непередбачуваним. Така криза виявляється через утрату сталих систем ідентифікації людини (рольових, соціальних, релігійних, етичних), що раніше забезпечували єдність і сенс людського існування. Особливістю Шекспірового «Короля Ліра» є саме його антропоцентричність, зосередженість на руйнуванні базових людських зв'язків – між батьком і дітьми, самодержавцем і підданими, людиною і світом, що у цілому моделює антропологічну кризу як утрату опертя в системі цінностей, соціальних ролей і моральних принципів.

Одним із виразних аспектів антропологічної кризи «Короля Ліра» є авторський акцент на знищенні соціальних ролей, що настає унаслідок рішення короля відмовитися від трону, розділивши державу між доньками: *«ми / Поділимо натроє королівство / І волимо з рамен своїх старечих / Струснути всі турботи і діла / Довіривши молодшим їх і дужчим»* [9, с. 238]. Але на відміну від лестощів Гонерілі та Регани правдива відповідь наймолодшої доньки Корделії, що обіцяє розділити свою любов між батьком і майбутнім чоловіком, настільки обурює короля, що той відмовляється від неї. Він приймає рішення на користь старших доньок: *«дарую вам і владу я свою, / І першість у державі, і високі / Права мої»* [9, с. 241]. Цей крок стає поштовхом до хаосу, а криза влади позбавляє її сакральної і символічної легітимності. Відрікшись від доньки, Лір засуджує до вигнання і вірного Кента, який став на захист Корделії, свариться з французьким королем. Цій сформованій королем-тираном ситуації Кент дає таке узагальнення: *«Усім ти показав, королю, / Що тут – вигнання, а навколо – воля»* [9, с. 243]. І в такий спосіб визначає ще одну фатальну помилку короля: у його руках влада (королівство) перетворюються на

об'єкт приватного дарування чи форму особистого покарання. Для Ліра з відмовою від трону зникає не лише «супровід» його соціальної ролі короля – статус, комфорт, вплив, – а й відбувається втрата власної ідентичності. На його запитання: *«Скажіть одверто, хто я?»* блазень відповідає: *«Тінь Лірова»* [9, с. 259]. Від всевладного короля Лір деградує до короля без королівства, а потім до безпритульного жебрака. Змінюється соціальна роль і графа Глостера: Едмунд інтригами й підступами позбавляє його титулу, а потім і зору. На символічному рівні це уособлює соціальний і тілесний занепад.

Власне, руйнування моральних норм також є визначальною рисою антропологічної кризи в «Королі Лірі». Насамперед це стосується рішення Ліра обдарувати доньок владою і землями, керуючись не справедливістю чи заслугами, а їхнім умінням лестити. Натомість моральна позиція Корделії – небажання *«вживати / Облесливої, вкрадливої мови»* [9, с. 244] – викликає прокляття розчарованого короля, який зник до пафосного підлабузництва. Знецінюється і відданість Кента, який насмілювався заперечити королю: *«Прямодушного, благородного Кента вигнано! Провина його – чесність!»* [9, с. 250]. Для Едмунда, сина Глостера, порядність і довірливість батька й зведеного брата Едгара – це не чеснота, а недолік, яким він радо хоче скористатися для досягнення своєї мети: *«Довірливий мій батько; благородний / І щирий брат, – від намірів ворожих / Не розпізнає. Впораюсь одразу / Із чесністю дурного»* [9, с. 251]. Таким чином, у світі «Короля Ліра» караються чесність і вірність, а маніпуляції та брехня винагороджуються. Герої постають у ситуації морального абсурду, адже моральні орієнтири розмиті.

Про це говорить і блазень короля, чи не єдиний, кому його блазеньський ковпак дає «дозвіл» відверто звертатися до Ліра, нагадуючи, що *«правда – як дворовий пес, що його дубцем виганяють з хати, тоді як смердюча хортниця гріється собі при вогні»* [9, с. 256]. Він указує на його помилки, намагається відкрити очі на поведінку доньок. Блазень справедливо зазначає, що Лір не лише втратив соціальну роль короля (*«Ти зवेश мене дурнем?»* – *«Усі інші свої титули, що з ними ти народився, ти ж віддавав»*) [9, с. 257], а й зазнав краху як батько. Тож криза родинних зв'язків

і батьківства є тим аспектом антропологічної кризи трагедії Шекспіра, що розкривається і на прикладі долі короля Ліра, і графа Глостера, употужнюючи мотив кризи влади та легітимності.

Як тільки Лір перестає бути королем, для Регани і Гонерільї він стає тягарем. Гонерілья зауважує, що тепер він *«ледачий дід»*, який *«хоче, як раніше, / Користуватись давніми правами, / Що сам віддав»* [9, с. 252]. Сестри змовляються перетворити життя батька на нестерпне, тиснучи на його болючі точки: амбіції, віру в непохитність власного авторитету. І справа не лише в жадібності й жорстокості доньок Ліра, а й у його батьківській сліпоті. Він не розуміє своїх дітей, плутає підлабузництво зі щирими почуттями, не тямить, кому можна довіряти, а кому ні. Хоча варто наголосити, і щодо самого Ліра Регана зауважує, що він *«завжди зле знав себе самого»* [9, с. 247]. Зіштовхнувшись зі зневагою Гонерільї, *«марнолюбивої нікчемної ляльки»* [9, с. 270], Лір починає усвідомлювати, що *«та дрібна вина»*, побачена в Корделії, *«Скалічила мені навіки душу, / З мого серця вирвала любов / І жовцю сповнила його гіркою!»* [9, с. 260]. Натомість Регана, надягнувши колодки на посланця Ліра, пропонує батькові повернутися з вибаченнями до Гонерільї, заодно суттєво зменшити загін його рицарів. Тепер прокльони Ліра адресовані обом донькам, які, своєю чергою, намагаються переконати у його у власній неспроможності: *«Ви вже старі, вже на краю життя ви, / Потрібна вам розсудлива рука, / Щоб вами керували обайливіше, / Ніж ви самі»* [9, с. 279]. Так руйнується не лише династія, а й фундамент родини як культурного коду зі сталими цінностями, обов'язками і традиціями.

Криза батьківства стає частиною трагічної біографії і графа Глостера. Він вірить намовам підступного Едмунда і проганяє іншого сина, Едгара, позбавляючи його спадку та чесного імені. Обидві історії ілюструють розпад сімейної моделі, де фігура батька втрачає свою традиційну роль: він не здатен бути провідником і захисником, він легковірний, є жертвою підступів.

Як і батько, Лір-король недалекоглядний: він сприймає владу як престиж чи символ, а не як відповідальність. Віддаючи трон донькам та їхнім чоловікам, герцогам

Олбені і Корнуелові, він запускає механізм хаосу в державі. Політична криза в трагедії Шекспіра є дзеркалом моральної деградації: втрата справжнього монарха (не лише формально, а й як ренесансне уособлення мудрості та гуманізму) відкриває шлях до варварства, зради, насильства. Скориставшись тим, що *«і ворожнеча, / Та чвари серед герцогів»* [9, с. 286], французький король готовий увести війська в країну. Постає антиутопічна картина зруйнованої держави, що нагадує візії кінця світу. Це фіксує Глостер: *«Любов холоне, дружба ламається, брати не хочуть знатись, по містах – заколоти, по селах – розбрат, у палацах панує зрада, розірвано зв'язок між батьком і сином. Мій син-мерзотник чинить, як провіщено, – йде проти батька; король йде наперекір природі, батько йде проти власної дитини. Минулися кращі наші часи. Підступи, ошуканство, зрада й руйнація, розбиваючи наш спокій, товаришать нам у дорозі до могили»* [9, с. 250].

Уважаємо, що найглибше антропологічна криза у трагедії Шекспіра осмислюється через внутрішню трансформацію головного героя. У сцені під час бурі у степу Лір переживає екзистенційну перебудову, усвідомлює реальність бідних, самотніх, принижених. Тепер він називає себе не королем, а тим, хто зазнав розчарування і страждань: *«Я – та людина, що зазнала більше / Від інших лиха, ніж сама вчинила!»* [9, с. 288]. Зустріч із Бідним Томом, під ім'ям якого приховувався син Глостера – Едгар, дає йому змогу усвідомити, що справжня людина – це не титули, звання і посади: *«Неприкрашена людина – це ж і є така от злиденна, гола двонога істота!»* [9, с. 293]. Це кульмінація антропологічної деконструкції, де людина постає перед питанням своєї сутності. Саме у стані божевілля Лір прозирає істину. Тож його безумство сприймається не так психічним розладом, як формою онтологічного очищення, коли герой відкидає усе, що було помилковим. Бажання Ліра зірвати із себе одяг на символічному рівні сприймається останнім кроком до відмови від усього того, що раніше йому здавалося вартісним, кроком до екзистенційного випробування. Таким чином, межа ситуація як обов'язкове тло в сюжетній моделі екзаменування виводить на поверхню істинні риси характеру Ліра – спочатку гор-

дощі, а потім через страждання – здатність до покаяння.

Характерно, що роль інстанції, яка екзамує, у творі Шекспіра відіграють і самі персонажі: вони часто говорять до себе і про себе (монологи короля Ліра, Едгара, графа Глостера), що засвідчує глибинний процес оцінки власного життя і власної тотожності. Якщо, на думку С. Грінблата, «формування авторського «я» неодмінно перетинає межі між створенням літературних персонажів і формуванням власної особистості, між формуванням впливом із боку зовнішніх сил і спробами формувати чужі «я» [11, с. 39], то пошук героями Шекспірового твору відповідей на питання «хто я?», коли руйнується усталений порядок речей, є водночас і питанням, яке актуалізувалося для мислячої людини на етапі кризи ренесансного світогляду. І коли для персонажів високого соціального статусу відповідь «людина» на питання «хто я?» зростається тільки після розчарувань, утрат і перенесених страждань, то, скажімо, для Кента вона не лише очевидна, а й, так би мовити, концептуальна. Говорячи про себе, він формулює певний моральний кодекс на всі часи і однаково «незручний» у будь-якій кризові: *«Хочу бути не меншим за те, чим здаюся, вірно служити тому, хто мені вірить, любити того, хто чесний, знатися з тим, хто мудрий і мало говорить. Я уникаю судів, б'юся, коли без того не обійтись, і не їм скромного в піст»* [9, с. 253].

Власне, питання означення людської природи в таких обставинах є не приватним, а радше цивілізаційним у момент втрати сенсів. Тож погоджуємося з поглядом на «Короля Ліра» як на твір, де пропонується антропологічний діагноз європейського гуманізму в період кризи. Образним утіленням художньої візії цивілізаційної катастрофи в трагедії є топос бурі у степу, крайній прояв жорстокості та інверсії природного ладу. Характерно, що саме сцену бурі, кризь яку ідуть король і його блазень, проілюстрував свого часу Т. Шевченко. Лір звертається до природи, усвідомлюючи себе не королем і вершителем людських доль, а її частинкою та об'єктом суду: *«Я – раб ваш, бідний, кволий, недолугий, / Безсилий дід!»* [9, с. 287]). Природні катаклізми є відбиттям душевного стану героя і провісниками подальших катастроф. Адже фінал твору –

це катастрофа всього Лірового світу: гинуть усі його доньки, гинуть Едмунд і Глостер, гине і сам Лір. Залишається розорена чварами і війною країна, у якій герцог Ольбени і син Глостера – Едгар намагаються відновити порядок. Фінал відкритий у своїй трагічності, як і питання про сенс людського життя після краху. Таким чином, «Короля Ліра» Шекспіра можна вважати певною літературною моделлю антропологічної кризи, у якій людина проходить іспит на сутність, гідність, здатність залишатися людиною, втрапивши все.

Висновки. Мотивом екзамування людства вважаємо сюжетно-сміслову модель, де історія або трансцендентна сила «перевіряє» здатність людини залишатися людиною в умовах катастрофи. Складниками цієї моделі є ситуація граничного випробування; наявність або імітація інстанції оцінювання; відсутність чітких критеріїв «успішного складання»; діагностична функція щодо природи людини; перевага відкритого або трагічного фіналу; етична й антропологічна напруга тексту.

Мотив екзамування людства є не лише художньою структурою, а й антропологічною парадигмою, що зберігає здатність літератури розпізнавати кризи людського. Від Одиссея до героя С. Беккета, від Авраама до лікаря Ріє А. Камю, від Шекспірового короля Ліра до Ф. Кафки іспит триває, інстанція змінюється, а питання «що означає бути людиною у світі, який утрачає свій сенс» залишається.

У «Королі Лірі» Шекспіра мотив екзамування людства репрезентує художню модель випробування людини та цивілізації в екстремальних історичних або екзистенційних умовах, де з'ясовуються межі гуманізму, свободи і моральної відповідальності. У межах цього мотиву «Король Лір» розглядається не лише як особиста чи політична драма, а й як екзистенційне випробування, яке ставить під сумнів основи людської ідентичності, етики та сенсу існування, як випробування влади, батьківства, сліпоти розуму, результатом яких стає усвідомлення цивілізаційної катастрофи. Висновки про трагедію «Король Лір» як вираження антропологічної кризи уможливають перспективу дослідження цього твору в контексті актуальних для сучасного літературознавства травматології, екокритики, політичної теології.

Література:

1. Башманівський О. Особливості комунікативного перекладу трагедії «Король Лір» В. Шекспіра Максимом Рильським. *Літературно-мовознавчі студії*. 2012. С. 22–26. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/15574>
2. Колесник О. Шекспірівський «Король Лір»: «космічні» цінності. *Мистецька освіта в культурному просторі України XXI століття* : зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Київ – Одеса, 28–30 квітня 2015 р. Київ : НАКККиМ, 2015. С. 224–226. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/ZBIRKA_Mystetska_osvta_v_kulturnomu_prostor_Ukrainy_KhKh_stolttia_2015.pdf
3. Колесник О. Феноменологічна редукція як принцип побудови тексту «Короля Ліра» В. Шекспіра. *Феноменологія і мистецтво. Щорічник Українського феноменологічного товариства, 2002–2003*. Київ : ППС-2002, 2005. С. 93–102.
4. Колесник О. Художня інтерпретація міфологічних мотивів у «Королі Лірі» В. Шекспіра. *Культура і сучасність*. 2013. № 1. С. 10–15.
5. Кравцова М. Переклади монологу Короля Ліра з однойменної трагедії В. Шекспіра: фоносемантичні та просодичні аспекти. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 6(331). С. 216–221. URL: <https://web.archive.org/web/20210718020036/https://rgf.vnu.edu.ua/index.php/rgf/article/download/191/190>
6. Лімборський І. «Наш Шекспір», або Доля шедеврів світового письменства за доби глобалізації. *Всесвіт*. 2010. № 9–10. С. 247–251.
7. Маринчак В. Іntenційно-екзистенційна катастрофа як аксіологічний виклик пізнього Ренесансу. *Ренесансні студії*. 2018. Вип. 29–30. С. 168–184. URL: http://www.rs-journal.kpu.zp.ua/archive/29-30-2018/29-30_2018.pdf
8. Ребрій О., Данилова О. Як Шекспір гнівається українською: стратегії відтворення інвективів у перекладі трагедії «Король Лір» В. Шекспіра. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2020. № 91. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2020-91-16>
9. Шекспір В. Король Лір. Твори : у 6 т. Київ : Дніпро, 1986. Т. 5. С. 235–344.
10. Minenko O., Dyadyushenko O. The Ukrainian context of the tragedy «King Lear» by William Shakespeare (based on translation of M. Rylsky). *Англїстика та американїстика*. 2017. № 14. С. 95–102.
11. Greenblatt S. Renaissance Self-Fashioning from More to Shakespeare. Chicago, 2005. 332 p.

References:

1. Bashmanivskyi, O. (2012). Osoblyvosti komunikatyvnoho perekladu trahedii “Korol Lir” V. Shekspira Maksymom Rylskym [Features of Maxim Rylsky’s communicative translation of William Shakespeare’s tragedy “King Lear”]. *Literaturno-movoznavchi studii*. S. 22–26. Retrieved from: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/15574> [in Ukrainian].
2. Kolesnyk, O. (2015). Shekspirivskyi “Korol Lir”: “kosmichni” tsinnosti [Shakespeare’s *King Lear*: “cosmic” values]. *Mystetska osvita v kulturnomu prostori Ukrainy XXI stolittia*: Zb. materialiv Mizhn. nauk.-tvorch. konf., Kyiv – Odesa, 28–30 kvitnia 2015 r. Kyiv : NAKKKiM. S. 224–226. Retrieved from: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/ZBIRKA_Mystetska_osvta_v_kulturnomu_prostor_Ukrainy_KhKh_stolttia_2015.pdf [in Ukrainian].
3. Kolesnyk, O. (2005). Fenomenolohichna reduksiia yak pryntsyyp pobudovy tekstu “Korolia Lira” V. Shekspira [Phenomenological reduction as a principle of constructing the text of Shakespeare’s *King Lear*]. *Fenomenolohiia i mystetstvo*. Shchorichnyk Ukrainskoho fenomenolohichnoho tovarystva, 2002–2003. Kyiv : Vydavnytstvo PPS-2002. S. 93–102. [in Ukrainian].
4. Kolesnyk, O. (2013). Khudozhnia interpretatsiia mifolohichnykh motyviv u “Koroli Liri” V. Shekspira [Artistic interpretation of mythological motifs in Shakespeare’s *King Lear*]. *Kultura i suchasnist*. 2013. № 1. S. 10–15. [in Ukrainian].
5. Kravtsova, M. (2016). Pereklady monolohu Korolia Lira z odnoimennoi trahedii V. Shekspira: fonosemantychni ta prosodychni aspekty [Translations of King Lear’s monologue from Shakespeare’s tragedy of the same name: phonological and prosodic aspects]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. № 6 (331). S. 216–221. Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20210718020036/https://rgf.vnu.edu.ua/index.php/rgf/article/download/191/190> [in Ukrainian].
6. Limborskyi, I. (2010). “Nash Shekspir”, abo Dolia shedevriv svitovoho pysmenstva za doby hlobalizatsii [“Our Shakespeare”, or The Fate of Masterpieces of World Literature in the Age of Globalization]. *Vsesvit*. № 9–10. S. 247–251 [in Ukrainian].

7. Marynchak, V. (2018). Intentsiino-ekzystentsiina katastrofa yak aksiolohichniy vyklyk piznoho Renesansu [Intentional-existential catastrophe as an axiological challenge of the late Renaissance]. *Renesansni studii*. Vyp. 29–30. S. 168–184. Retrieved from: http://www.rs-journal.kpu.zp.ua/archive/29-30-2018/29-30_2018.pdf [in Ukrainian].
8. Rebrii, O., Danilova, O. (2020). Yak Shekspir hnivaietsia ukrainskoiu: stratehii vidtvorennia invektyviv u perekladi trahedii “Korol Lir” V. Shekspira [How Shakespeare gets angry in Ukrainian: strategies for reproducing invectives in the translation of Shakespeare’s tragedy *King Lear*]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*. Seriiia “Inozemna filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov”. № 91. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2020-91-16> [in Ukrainian].
9. Shekspir, V. (1986). Korol Lir [King Lear]. Shekspir V. Tvory : u 6-ty t. Kyiv : Dnipro, T. 5. S. 235–344.
10. Minenko, O., & Dyadyushenko, O. (2017). The Ukrainian context of the tragedy “King Lear” by William Shakespeare (based on translation of M. Rylsky). *Anhlistyka ta amerykanistyka: zbirnyk naukovykh prats*. № 14. S. 95–102.
11. Greenblatt, S. (2005). *Renaissance Self-Fashioning from More to Shakespeare*. Chicago, 332 p.

Дата першого надходження статті до видання: 25.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.7>

АСИНХРОННЕ НАВЧАННЯ: ШЛЯХ ДО УСПІХУ ЧИ ВСЕ Ж ТАКИ НОВІ ВИКЛИКИ У ДІДЖИТАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ?

Грабар Лілія Іванівна,

старший викладач кафедри іноземних мов
Львівського торговельно-економічного університету
ORCID ID: 0009-0006-7509-4410

Талоха Ольга Ігорівна,

викладач кафедри іноземних мов
Львівського торговельно-економічного університету
ORCID ID: 0009-0001-1862-8854

Статтю присвячено аналізу асинхронного методу як альтернативного підходу в роботі зі студентами під час дистанційного навчання в умовах війни та відключень світла. Актуальність теми зумовлена технологічним прогресом у цифровому суспільстві, який постійно вдосконалюється та дає можливість впроваджувати та реалізовувати різні технології та ресурси. У сучасному цифровому світі все більше розвивається онлайн-ніша, яка започатковує та вдосконалює різні онлайн-ресурси для комфортного життя. За допомогою асинхронного кожен має доступ до віртуального середовища із вкладеними відеолекціями, матеріалами та автоматичною перевіркою завдань перебуваючи у будь-якій точці світу та вдосконалюючи свої навички та вміння у зручний час. Таким чином, незважаючи на постійні відключення світла, та брак мережі кожен має змогу продовжити виконувати успішно поставлені завдання у різні часові проміжки. У межах дослідження здійснено анонімне опитування щодо реалізації асинхронного методу у поєднанні з синхронним. Згідно з висвітленими результатами, поєднання двох методів розповсюджене. Війна, COVID-19 спонукало всіх прийняти суворі правила безпеки і розглянути онлайн-нішу як дієвий підхід у поєднанні з очним форматом. Виявлено обізнаність учасників анкетування у даному методі та запропоновано різні онлайн-платформи для успішної реалізації поставлених цілей. Особливу увагу зосереджено на детальному описі онлайн-ресурсів: Canva, PowerPoint, Google Classroom, ReadyTo, Moodle та ін. Запропоновано альтернативні методи та підходи у використанні даних онлайн-платформ. У ході аналізу результатів дослідження та асинхронного методу слід зазначити, що це більше ніж онлайн-ресурси або ж виконані завдання, цей метод вимагає залученості та присутності. Використання даного методу вимагає насамперед самодисципліни, чіткої структури, контролю та винахідливості, креативності, аби викладений матеріал був чітким, цікавим та зрозумілим.

Ключові слова: асинхронний метод, креативність, онлайн, Canva, PowerPoint, Google Classroom, ReadyTo, Moodle.

Hrabar Liliia, Talokha Olha. Asynchronous learning: the path to success or new challenges in the digital world?

This article is dedicated to the analysis of the asynchronous method as an alternative approach during war and blackout, war and blackout. The relevance of the topic is due to technological progress in the digital world, which is constantly improving and enabling the implementation of various advanced technologies and resources. Nowadays the online field is increasingly popular, developing, creating and improving various online platforms for a comfortable well-being. Using the asynchronous method, everyone has access to various online platforms with pre-submitted videos, materials and automatic assessments, it does not matter where you are, you can develop yourself everywhere and whenever you have an opportunity. Thus, despite constant power outages, and poor internet connection everyone is able to continue completing successfully their main tasks. As a part of the study, an anonymous survey was conducted among participants regarding the implementation of asynchronous learning method in combination with synchronous. According to the survey, the combination of these two methods is widespread. The war and Covid-19 have made everyone adopt

© Грабар Л. І., Талоха О. І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

and take into consideration strict safety rules and consider online as an effective approach in combination with face-to-face communication. Participants' awareness of this method was identified and various online platforms were proposed for the successful implementation their main goals. It is focused on a detailed description of various online resources such as Canva, PowerPoint, Google Classroom, ReadyTo, Moodle, and others. Alternative methods and approaches were proposed. While analyzing the results of the survey, it should be noted that it is more than just online resources or tasks, it also requires involvement and presence as well as a proper curriculum. First and foremost, using this method requires self-discipline, clear structure, assessment, creativity to ensure that the uploaded material is interesting, clear and to the point.

Key words: the asynchronous method, creativity, online, Canva, PowerPoint, Google Classroom, ReadyTo, Moodle.

Вступ. Стрімкий розвиток науково технічного прогресу, залучення штучного інтелекту, створення онлайн-платформ, віртуального середовища для зручної комунікації, розвиток онлайн-освіти під час карантину, війни та відключень світла зумовили впровадження різних сучасних технологій для забезпечення та продовження реалізації поставлених завдань та цілей. Усіма відомий термін: «*Life and learn*» – «Вік живи, вік учись» який ілюструє безперервний розвиток, адже з плином часу та технологічного прогресу, важливо завжди бути обізнаним та ерудованим. Учитися, дізнаватися та розвиватися ніколи не пізно, тому у даній статті основна увага зосереджена на аналізі різних платформ при використанні асинхронного методу, за допомогою яких реалізуються власні ідеї, нестандартні погляди, які продовжують впроваджувати креативний підхід попри брак світла та життя «за графіком». Актуальність дослідження зумовлена проілюструвати, які існують альтернативні технології. Аналіз асинхронного стилю, опис найпоширеніших платформ та додатків для швидкої реалізації поставлених цілей, як новий альтернативний підхід під час війни, щоденних обстрілів, Covid19, брак світла, мережі та поділитись різними онлайн-ресурсами, адже кожного дня українці продовжують виборювати власну свободу, продовжуючи створювати власні проекти завдячуючи нашим захисникам та захисницям.

Мета статті – висвітлення альтернативних онлайн-ресурсів, аналіз та дослідження аналізі та дослідження асинхронного стилю, як нового інструмента у сучасному цифровому суспільстві.

Результати. За допомогою сучасних технологій та технологічного розвитку спостерігається тенденція віртуального світу, яка, своєю чергою, збільшила кількість можливостей для реалізації власного потенціалу.

Використання різних гаджетів та онлайн-платформ відкриває не лише можливості кар'єрного росту, але й дозволяє завжди тримати руку на пульсі та впевнено крокувати нога в ногу із сучасними відкриттями.

Існує доволі багато упереджень стосовно застосування різних діджиталізованих технологій. Перш за все, можна розцінити дистанційний формат неефективним, адже всі звикли до традиційного очного, на жаль, життя вносить власні корективи, які змушують людство перейти на онлайн-формат. Правду кажучи, віртуальне середовище не завжди було популярним, як це є зараз. Доволі багато використовували онлайн формат, але все ж таки офлайн переважав.

«*You can't stop the waves, but you can learn how to surf*» – «Неможливо зупинити хвилі, але можливо навчитися серфінгу» [1]. Війна, щоденні обстріли та відсутність світла змусили кожного адаптуватися та знайти нові рішення та методи. Навіть у темряві всі гуртом стали тим світлом, яке всіх об'єднало. Шукаючи альтернативні методи, адже попри брак світла та мережі, дистанційний формат не для кожного був доступним, з плином часом, асинхронний стиль – виходить на новий рівень і фігурує та використовується разом із синхронним.

COVID-19 змусив усіх залишатися вдома та прийняти суворі правила безпеки і відкрити для себе онлайн-навчання та та дослідити різні методи та стилі комунікації. Методом спроб та помилок кожен вивчав та пристосовувався до віртуального способу життя. Як результат, дистанційний стиль життя змушує всіх переосмислити залучення різних сучасних технологій, адже онлайн поступово стає рівноцінним очному формату.

Звідси і постає питання: які ж переваги онлайн-освіти? Безпека перш за все: під час карантину кожен має змогу продовжити реалізовувати та впроваджувати власні ідеї

попри небезпечний вірус. Важливо зазначити, що комфорт та зручність були позитивними чинниками під час карантину. Наприклад, заощадження коштів та часу на проїзд, установлення власного графіку, даючи змогу кожному самостійно розвиватись у власному темпі та у зручній для них час, значно полегшує їм життя, адже кожен по-своєму використовує власний час, ранні пташки – зранку, в той час як інші можуть створювати власні проекти лише пізно ввечері. Асинхронний метод враховує усі ці особливості [2]. Можливість створювати та імплементувати власні ідеї із будь якої точки світу та у будь який зручний час. Однак, слід зазначити, що значний вплив віртуального середовища змусив усіх залишитися вдома та забути про живу комунікацію. Попри брак живого спілкування, кожен все ж таки намагається все більше розвинути віртуальне середовище та зробити його максимально комфортним та доступним для кожного.

На своєму професійному шляху кожен відкриває все більше нові та цікаві методи, підходи, у свою ж чергу використовуючи різні практики для швидкої реалізації власних ідей та проєктів. Говорячи про традиційний метод синхронного стилю, який базується на реальній взаємодії, у той час як асинхронний дає кожному свободу засвоювати інформацію у власному темпі. [4]. За допомогою асинхронного методу доступ до сучасних технологій із вкладеними відеолекціями, матеріалами та автоматичною перевіркою завдань. Таким чином, незважаючи на постійні відключення світла, кожен має змогу продовжити виконувати поставленні завдання, але в різні часові проміжки.

Проводячи анонімне опитування про використання синхронного та асинхронного методів, асинхронний відіграє значну роль. Згідно з результатами опитування, поєднання двох методів розповсюджене. Дані методи пропонують потужний підхід для максимального залучення та покращення результатів. Ця змішана методологія створює гнучке середовище, яке відповідає потребам кожного. Цей збалансований підхід сприяє глибшому засвоєнню нового матеріалу. Інтеграція обох стилів створює комплексне середовище для вивчення, з урахування особливостей кожного. При продуманому поєд-

нанні ці методи доповнюють один одного, покращуючи загальні результати [5].

Головною метою анкетування було з'ясувати, чи відомим асинхронний метод, використання та залучення даного стилю у своїй роботі та за допомогою яких ресурсів. Окрім того, було важливо з'ясувати, які з перелічених платформ є актуальними та корисними. У наведених рисунках відображено результати анонімного анкетування.

Де ви працюєте?

7 responses

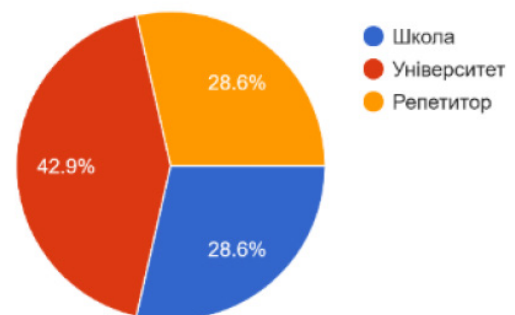

Рис. 1. Місце праці

Джерело: [URL: <https://forms.gle/ExENffMjS4T5BaXA8>]

Вкажіть будь ласка свій формат роботи

7 responses

Рис. 2. Формат навчання

Анкета складається з шести питань, і учасники могли вибрати один або кілька варіантів відповіді на кожне питання. В анкетуванні було залучено 7 осіб. На основі отриманих результатів можна побачити, які платформи домінують та є корисними, актуальними. Згідно з отриманими результатами, очний формат – домінує та учасники анкетування є обізнаними в асинхронному методі.

Чи відомий вам метод Асинхронного навчання? (це гнучка форма онлайн-освіти, де учні навчаються у зручний для себе час, працюючи з...ості синхронної присутності в реальному часі)
7 responses

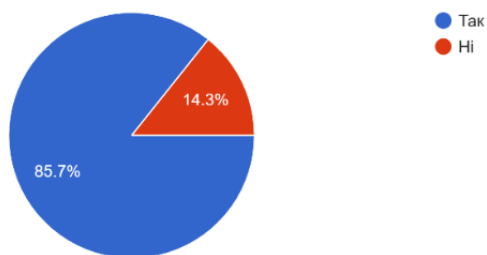

Рис. 3. Чи відомий викладачам асинхронний метод?

Чи користуєтесь даним методом? Особливо при відключеннях світла та щоденних обстрілів
7 responses

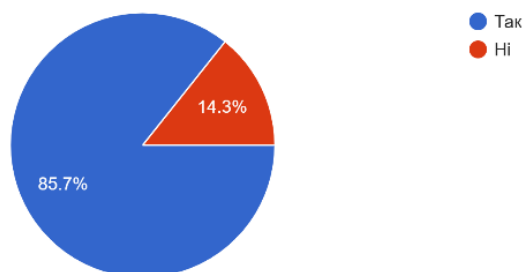

Рис. 4. Використання даного методу

Які платформи ви найчастіше залучаєте у своїх заняттях?

7 responses

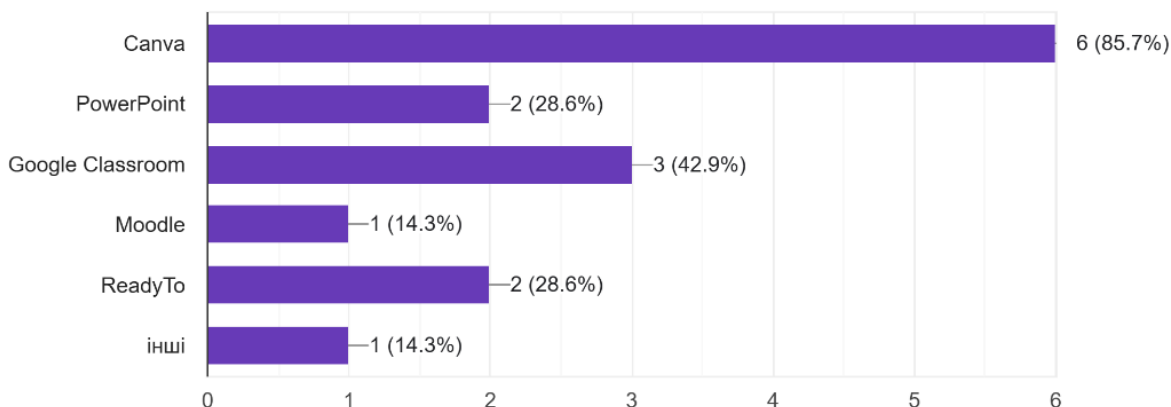

Рис. 5. Найпоширеніші онлайн-ресурси

Серед наведених програм *Canva* є найпоширенішою креативною онлайн-платформою для створення візуально красивого контенту, оформлення презентацій, відео-та-фото редагування, створення різнома-

нітних дошок та інше. Користуватися цією мережею можна як у застосунку, так і у браузері за попередньою реєстрацією. *Canva* дає можливість створити та красиво оформити презентації, завдання, згенерувати

різні відеоматеріали. Ця платформа чудово працює для візуального пояснення, адже за допомогою різних шаблонів кожен має можливість підійти креативно до складних тем. Постає питання, яким чином Canva дотична до асинхронного методу. Перш за все, створюючи віртуальні матеріали за допомогою загальнодоступного покликання кожен має змогу переглянути та редагувати у зручний час. Ці покликання можна прикріпити у чат-групу або на сайт компанії, і якщо хтось буде вносити корективи у певні матеріали, все буде автоматично відображатись.

Ще одним чудовим ресурсом для створення та поширення презентацій серед студентів є **PowerPoint**. Зручний інтерфейс, готові шаблони оформлення та простий для розуміння ресурс. Створені матеріали з викладеним основним теоретичним змістом можна також прикріпити у чат-групі. Навіть через брак світла та мережі, у кожного буде доступ до різноманітних ресурсів, які кожен переглядає та розповсюджує у зручний час.

Наступною славнозвісною платформою є **Goggle Classroom**, який використовують доволі часто. Аналізуючи цю платформу, слід зазначити, що фігурує та переважає. Працювати на платформі зручно, створюючи окремі папки із вкладеними файлами, також є можливість долучити кожного до певного курсу. Як результат, кожен має змогу бути завжди на зв'язку з викладачем та прикріплювати власні розробки та ідеї. У свою чергу вручну перевірені роботи із вкладеними файлами та коментарями про успіхи проєктів. Окрім цього, є можливість поставити термін виконання завдання, який буде слугувати так званим нагадуванням для кожного.

Українська платформа **ReadyTo** – креативна платформа для створення, проведення онлайн-лекцій або ж навіть можливість створити та керувати власною справою чи працювати автономно. За допомогою цієї неймовірної навчальної платформи кожен має змогу спробувати власні сили у створенні різних онлайн-ресурсів з відео-поясненнями та завданнями з автоматичною перевіркою, що є не менш важливою складовою та значно полегшує життя, адже всі завдання будуть автоматично перевірені, а обмін інформацією та різними точками зору – цін-

ним для подальшого розвитку. Окрім цього, слід відзначити креативний та мінімалістичний інтерфейс сайту та доступні правила користування.

Асинхронний метод включає самодисципліну, чітку структуру та контроль. Проводячи опитування платформа **Moodle** має вагоме значення в освітньому процесі, у ній поєднуються основні чинники асинхронного стилю: чітка структура, у якій кожен має змогу прикріпити матеріал, вимоги та правила, завдання з автоматичною перевіркою. До кожного завдання встановлений дедлайн та можливість коментувати успіхи реалізації проєктів. Він є чудовим ресурсом для самодисципліни та контролю, адже за допомогою цього ресурсу кожен має змогу відслідковувати власні успіхи та прогрес.

Спираючись на результати анкетування було виділено ще одну платформу – **TalkEn.Cloud** який налічує безліч інтерактивних матеріалів, системою оцінювання, контролю та можливість розвинути власний онлайн-проєкт Цікавий ресурс з готовими матеріалами та віртуальною бібліотекою.

Досліджуючи та аналізуючи асинхронний метод, слід зазначити, що це більше ніж виконані завдання, цей метод вимагає залученості та присутності. Окрім цього, даний метод включає виконання дослідницьких проєктів, залучення однодумців до спільної реалізації ідей. Іншими словами асинхронний стиль - про довільний, повільний та зручний темп. Щодо функціоналу та принципів у роботі з даним стилем виокремлюють:

- доступність (лекції, відео- та аудіопояснення основного матеріалу);
- оцінювання за допомогою автоматичної перевірки тестів, опитування та завдання;
- дискусію: різні інтерактивні інструменти для співпраці (наприклад **Google forms** допомагає оцінити роботу та доступність основного матеріалу, провести анонімне опитування або анкетування, згодом висвітлені результати подано у графіках та діаграмах для наочності);
- покликання на різні додатки та інструменти.

Наступною важливою складовою є зворотний зв'язок. Працюючи над реалізацією різних задумів, фідбек та актуальність може бути усним чи письмовим, за допомогою

аудіо-та-відео-повідомлень. Це мотивує, заохочує до самостійності та допомагає краще зрозуміти основний зміст, проблематику і як можна покращити свої результати. [6, р.215]. Надання практичного фідбеку є надзвичайно важливим, кожному слід вміло розпоряджатися часом і очікуваннями. Не менш важливими є підтримка та заохочення ідей для подальшого розвитку. Обмін ідеями в онлайн-просторі може бути незвичним і викликати сумніви, тому слід завжди бути позитивним і заохочувати однодумців.

До того ж синхронний метод вимагає креативності та винахідливості, адже працюючи у комфортній та креативній атмосфері – ще той виклик. З огляду на це, кожен має на меті мислити творчо та нестандартно. Нестандартне мислення є важливим складником та цінується, оскільки не лише покращуються академічні досягнення, але й процес – цікавий та насичений різними креативними ідеями та завданнями. Використання когнітивних навичок, які дають змогу обирати відповідні цілі та ресурси, аналізувати матеріал з метою визначення їхнього потенціалу та приймати рішення щодо робочого процесу. [7, р.98]

Зрештою кожен має змогу адаптувати свої плани відповідно до власних запитів, особистісні теорії та принципи, практичні знання набуті в результаті власного досвіду. Креативне мислення допомагає створити гнучкий та дієвий простір, залучити якомога більше ресурсів та матеріалів для комфортного асинхронного стилю.

Креативність – не лише про метод чи підхід, це передусім люди, які готові рухатися вперед, незважаючи на реалії сьогодення. Водночас креативність – не лише нестандартне мислення, а й стійкість та рішучість. Проживаючи складні часи, кожен знаходить в собі сили не опускати руки і попри холодні та темні дні, всі гуртом об'єднуються. У свою ж чергу не шукаючи виправдань попри брак світла та мережі продовжуємо створювати та реалізовувати власні цілі у власному темпі і асинхронний метод – те, що справді буде додатковим та дієвим ресурсом.

На просторах Інтернету існує безліч онлайн-форумів, Інстаграм- та Фейсбук-сторінок, де кожен має змогу поділитися власними матеріалами та лайфхаками. За допо-

могою сучасних онлайн-платформ, які були описані вище, асинхронний метод – реальний та доцільний для реалізації, і, згідно з анкетуванням, велика частина учасників використовує його. Наприклад для даного методу учасники проявляють ініціативу, винахідливість та креативність публікуючи відео-лекції та презентації з викладеним основним матеріалом, але й пробують записувати відео у якому за допомогою редагування наочно ілюструють основну ідею. Наприклад, найпопулярніша платформа *YouTube*, яка доступна всім і легка в користуванні, з різних куточків світу діляться безоплатною інформацією та записують різні вебінари, семінари або лекції, які значно полегшують творчий процес. Під час відключень світла, кожен може заздалегідь завантажити подкаст і переслухати його в офлайн-режимі. Також для зручності існує ще одна цікава платформа – *ClipWise*, якої є можливість покращити власну презентацію і водночас почати записувати відео-пояснення, в якому буде одночасно відображено презентацію та оповідача, адже важливо підтримувати зоровий контакт з своєю аудиторією.

Висновки. За допомогою асинхронного стилю кожен обирає власний часовий проміжок для реалізації поставлених цілей. Як результат, працюючи із матеріалами у вільний час і у своєму темпі, що дозволяє адаптуватись до свого індивідуального графіку та способу життя. Слід зазначити наступні чинники та принципи працюючи за даним методом: виконання завдання щотижня за власним графіком, миттєвий зворотний зв'язок щодо завдань, тестів і планування групових проєктів, коли це зручно для всіх.

У кожного власний стиль та темп, і асинхронний метод удаю можна поєднати із синхронним, який дає можливість краще засвоїти матеріал, особливо за відключення світла. Проблеми з мережею та брак часу, це вкотре дає змогу переглянути відео-презентації, пройтись по даному питанню, та поділитись враженнями, порадами або ж лайфхаками у коментарях.

Повертаючись до запитання: «Асинхронне навчання: шлях до успіху чи все ж таки нові виклики у діджиталізованому світі?». Згідно з анонімним анкетуванням, варто наголосити, що асинхронний метод навчання не є новим та не викликає додат-

кових труднощів у реалізації за допомогою різних онлайн-ресурсів та підтримки однокласників, які готові завжди розвиватися та вдосконалювати власні навички. Даний метод успішно використовується серед учасників анкетування. Кожен має право на реаліза-

цію задуманого, і в сучасному цифровому світі постає безліч безкоштовних та платних ресурсів для успішної реалізації цілей, вибір кожного як діяти та за допомогою яких ресурсів продовжувати досягати поставлені вершини.

Література:

1. Philosiblog: You can't stop the waves, but you can learn how to surf. URL: https://philosiblog.com/2016/01/21/you-cant-stop-the-waves-but-you-can-learn-how-to-surf/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 12.01.2026).
2. Asynchronous Learning Explained: Everything You Need to Know. URL: <https://www.ispringsolutions.com/blog/asynchronous-learning/> (дата звернення: 12.01.2026).
3. Online Cambridge dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/asynchronous#google_vignette/ (дата звернення: 12.01.2026).
4. Angie Ricciardi. Asynchronous Learning Explained: Benefits and Examples. 2024. URL: <https://www.learndash.com/blog/what-is-asynchronous-elearning/> (дата звернення: 15.01.2026).
5. Why should teachers combine synchronous and asynchronous methods? URL: <https://sanako.com/why-should-teachers-combine-synchronous-and-asynchronous-methods/> (дата звернення: 15.01.2026).
6. Spratt M., Pulverness A., Williams M. Teaching Knowledge Test Courses: Modules 1,2 and 3. Cambridge University Press / the 2nd edition. 2011. 215 p.
7. Rodney H. Jones., Jack C. Richards. Creativity in language teaching: Perspectives from Research and Practice. 2016, 98 p.

References:

1. Filosofsky bloh: Vy ne mozhetе zupynyty khvyli, ale vy mozhetе navchytysya serfinhu. [Philosiblog: You can't stop the waves, but you can learn how to surf.]. Retrieved from: https://philosiblog.com/2016/01/21/you-cant-stop-the-waves-but-you-can-learn-how-to-surf/?utm_source=chatgpt.com / (12.01.2026) [in English].
2. Poyasnennya asynkronnoho navchannya: vse, sheho potribno znaty. [Asynchronous Learning Explained: Everything You Need to Know.]. Retrieved from: <https://www.ispringsolutions.com/blog/asynchronous-learning/> / (12.01.2026) [in English].
3. Onlayn-slovyk Kembrydzha. [Online Cambridge dictionary]. Retrieved from: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/asynchronous#google_vignette/ (12.01.2026) [in English].
4. Endzhi Richchardi. (2024). Poyasnennya asynkronnoho navchannya: perevahy ta pryklady. [Asynchronous Learning Explained: Benefits and Examples]. Retrieved from: <https://www.learndash.com/blog/what-is-asynchronous-elearning/> (15.01.2026) [in English].
5. Chomu vchyteli povynni poyednuvaty synkhronni ta asynkhronni metody? [Why should teachers combine synchronous and asynchronous methods?]. Retrieved from: <https://sanako.com/why-should-teachers-combine-synchronous-and-asynchronous-methods/> (15.01.2026) [in English].
6. Spratt M., Pulverness A., Vilyams M. (2011). Kursy z perevirky znan vykladachiv: moduli 1, 2 ta 3. [Teaching Knowledge Test Courses: Modules 1, 2, 3]. *Vydavnytstvo Kembrydzhskoho universytetu* – Cambridge University Press / the 2nd edition, 215 p. [in English].
7. Rodni, H. Dzhons, Dzhek, K. Richards. (2016). Kreatyvniст u vykladanni mov: perspektyvy z doslidzhen ta praktyky. [Creativity in language teaching: Perspectives from Research and Practice]. 98 p. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

POETICS AND TYPOLOGY OF THE FANTASY GENRE: MYTHOLOGICAL SOURCES AND STRUCTURAL DOMINANTS

Deviatko Nataliia Volodymyrivna,

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy
Dnipro Academy of Continuing Education
ORCID ID: 0000-0003-0162-1194

The article offers a theoretical examination of the poetics of the fantasy genre within the framework of contemporary philological scholarship. The relevance of the study is determined by the absence of a unified conceptual model capable of integrating the archaic mythological foundations of fantasy with modern narrative practices, as well as by the persistent terminological ambiguity surrounding the boundaries between fantasy and related forms of speculative fiction. The aim of the article is to conceptualize the poetics of fantasy by identifying its mythological sources and systematizing key structural dominants, including the magical code, initial potential, and typological models.

The research employs a set of complementary methods: the comparative method is used to differentiate fantasy from science fiction; mythological and archetypal analysis is applied to examine the structure of the monomyth and the initial potential of fantasy texts; and the structural-semantic method serves to explicate the components of the magical code at various textual levels. The methodology is grounded in a systematic approach that combines theoretical analysis with practical tools for the examination of genre formulas.

The study demonstrates that the initial potential of fantasy is realized through the myth of initiation, which functions as a primary plot-forming mechanism. It is argued that magic within fantasy discourse operates not as a technical narrative device, but as a specific mode of rationality and an immanent characteristic of being, a feature that endows the genre with a pronounced anti-totalitarian potential. The sacralized attitude toward the category of the Name is identified as a key differential characteristic that distinguishes fantasy from science fiction. The classificatory approaches proposed by O. Afanasieva and V. Kzylova are systematized, providing the basis for the formulation of a universal analytical algorithm for the interpretation of fantasy texts, developed in accordance with the methodological principles articulated by O. Filonenko.

The research confirms that fantasy constitutes a holistic worldview system grounded in the archetypal opposition of Good and Evil and oriented toward the initiatory formation of the personality. The integration of genre formulas and the magical code enables a transition from a descriptive to a systematic analysis of fantasy poetics. Prospects for further research are associated with a focused investigation of the fantasy chronotope as a fundamental structure for modeling secondary worlds.

Key words: *fantasy literature, fantasy poetics, myth of initiation, monomyth, magical code, secondary world, genre typology, archetype, anti-totalitarian potential, category of the Name.*

Дев'ятко Наталія. Поетика та типологія жанру фентезі: міфологічні джерела і структурні домінанти

Статтю присвячено теоретичному осмисленню поетики жанру фентезі в контексті сучасної філологічної науки. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю єдиної концептуальної моделі, яка б інтегрувала архаїчне коріння жанру з новітніми нарративними практиками, а також термінологічною розмитістю меж між фентезі та суміжними видами фантастики. Мета роботи полягає у концептуалізації поетики фентезі через виявлення його міфологічних джерел та систематизацію ключових структурних домінант, таких як магічний код, ініціальний потенціал та типологічні моделі.

У дослідженні використано комплекс наукових методів: компаративний – для розмежування фентезі та наукової фантастики; міфологічний та архетипний аналіз – для вивчення структури «мономіфу» та ініціального потенціалу творів; структурно-семантичний метод – для експлікації складників «магічного коду» на різних рівнях тексту. Методологія базується на системному підході, що поєднує теоретичні розвідки з практичним інструментарієм аналізу жанрових формул.

Доведено, що ініціальний потенціал фентезі реалізується через міф ініціації, який виступає головним сюжетоформувальним чинником. Обґрунтовано, що магія у фентезійному дискурсі постає не як технічний прийом, а як особливий тип раціональності та іманентна характеристика буття, що наділяє жанр потужним антитоталітарним потенціалом. Виявлено, що ключовою диференційною ознакою, яка відрізняє фентезі від наукової фантастики, є сакральне ставлення до категорії Імені. Систематизовано класифікаційні підходи О. Афанасьєвої та В. Кизиловой, на основі чого запропоновано універсальний алгоритм аналізу фентезійного тексту (за методикою О. Філоненко).

Проведене дослідження підтверджує, що фентезі є цілісною світоглядною системою, яка базується на архетипній опозиції Добра і Зла та орієнтована на ініціальний розвиток особистості. Запропонована інтеграція жанрових формул та магічних кодів дає змогу перейти від описового до системного вивчення поетики фентезі. Перспектива подальших розвідок убачається у детальному аналізі фентезійного хронотопу як базової структури моделювання вторинних світів.

Ключові слова: фентезі, поетика фентезі, міф ініціації, мономіф, магічний код, вторинний світ, жанрова типологія, архетип, антитоталітарний потенціал, категорія Імені.

Introduction. In contemporary humanitarian discourse, an intensive reactivation of mythological thinking can be observed, within which the fantasy genre emerges not merely as a product of mass culture, but as a complex anthropological instrument. In the context of global socio-political transformations and contemporary ethical challenges, the study of the internal structures of fantasy prose—which offer models for overcoming value-based chaos through archetypes of initiation and moral choice—acquires particular significance. The need to systematize poetic dominants and magical codes is determined by the necessity of developing a holistic methodology for the analysis of modern literature, one that would enable a deeper understanding of the mechanisms through which fantastic narratives influence the formation of ideological resilience in the contemporary individual.

Issues related to the poetics and typology of fantasy have been the focus of numerous contemporary scholars. The theoretical foundations for the study of genre transformations and the meta-genre nature of the fantastic are articulated in the works of O. Bondareva, N. Kopystyanska, O. Romanenko, and O. Stuzhuk.

A distinct body of research addresses the mythological roots and archetypal structure of the genre, as reflected in the studies of N. Sytnyk and O. Tykhomirova, as well as in the works of I. Pomazan, who emphasizes the harmonious interaction between the hero and nature as a source of inner strength. Issues concerning the formation of artistic reality and the specificity of the magical code are examined in the research of O. Boiko, O. Filonenko, and O. Shaposhnyk. Their findings on High Magic and the primacy of individual choice are particularly significant for understanding the axiological dimension of the genre.

Significant contributions to the development of genre classifications and typological models have been made by O. Afanasieva, V. Kyzlylova, and Yu. Zhuk. The genesis of Ukrainian fantasy and its connection with chimerical prose are examined in the works of T. Hrebenuk, S. Khorob, O. Leonenko and O. Zhuravska. This diversity of scholarly approaches testifies to the multifaceted nature of fantasy as a genre; however, it also highlights the need for further synthesis aimed at identifying its universal structural dominants.

At the same time, despite the substantial body of literary scholarship devoted to fantasy, a unified conceptual model that would integrate the genre's archaic mythological roots with contemporary narrative practices remains absent in domestic philological research. The inconsistency of existing classifications and the blurred boundaries between fantasy and related genres generate terminological ambiguity, which hinders a comprehensive analysis of the internal logic of magical worlds. Consequently, there emerges a need for a clear definition of structural dominants and magical codes that would enable a transition from a predominantly descriptive approach to a systematic study of fantasy poetics as a holistic worldview system.

Research objectives. The objective of the article is to conceptualize the poetics of the fantasy genre through the identification of its mythological sources and the systematization of key structural dominants, including the magical code, initial potential, and typological models.

To achieve this objective, the following tasks are set:

- to explicate the content of the myth of initiation as a plot-forming factor in fantasy prose;

– to determine the functional role of magic and the figure of the mage within the ideological and thematic framework of fantasy works;

– to delineate the distinctive features of fantasy in comparison with science fiction, particularly through the category of the Name;

– to systematize existing classificatory approaches and to propose a universal analytical algorithm (a “formula”) for the interpretation of a fantasy text.

The study employs a set of complementary methods that enable the examination of fantasy as a holistic system. The comparative method is used to differentiate the genre-specific features of fantasy and science fiction. Mythological and archetypal analysis is applied to examine the initial potential of fantasy works and the structure of the monomyth. The structural-semantic method makes it possible to identify the components of the magical code at various textual levels. Overall, the research methodology is grounded in a systematic approach that integrates theoretical inquiry with practical analytical tools for the study of genre formulas.

Results. The application of a systematic approach to the study of fantasy poetics necessitates an initial focus on the genre’s genetic origins, which are rooted in mythological tradition. In particular, the initial potential of fantasy can be explained by the fact that this genre, much like the folktale, actively draws upon the myth of initiation, or the monomyth (as defined by J. Campbell [9]). This narrative structure typically determines the plot of the hero’s transition from one existential space to another. Even in cases where a work depicts a single fantasy world and no explicit plot-driven transition occurs, the function of a symbolic threshold is fulfilled by an event that divides the character’s life into “before” and “after”, thereby initiating psychological transformation in the form of an initiatory experience.

Among the thematic constants of fantasy—often simple in form yet profound in content—are ideas that retain their relevance across historical periods, including the formation of personality, the search for selfhood, and loyalty to love and friendship as supreme values. Central to the genre is also the struggle against Evil, which may assume diverse forms but most frequently manifests itself in the figures of tyrants, rulers, and conquerors striving for absolute personal power. As a result, a pronounced anti-

totalitarian potential is inherent in fantasy as a genre.

Alongside the individual’s pursuit of life-affirming fulfillment and personal development grounded in democratic values, nature functions as a second powerful source of energy in fantasy. I. Pomazan observes that nature in fantasy works “emerges as the cradle of humanity and the repository of its strength, knowledge, and magical energy employed by the heroes of these works” [5, p. 13]. Accordingly, fantasy protagonists establish a harmonious relationship with nature, a connection that is reflected even at the figurative level and represents an experience of fundamental significance for humanity.

In most fantasy works, magic is a constitutive element that may be either mythologically grounded or ludic in nature (as a postmodern variation). The presence of magic is identified in the Longman Dictionary of English Language and Culture (2005) as a defining feature of fantasy [11, p. 516]. Equally fundamental to the genre is the archetypal opposition between Good and Evil, with a substantial portion of the protagonist’s quest devoted to discovering the means by which Evil may be overcome [11, p. 492].

Fantasy studies often encounter the view that a certain discrepancy exists between the fictional world and empirical reality, a discrepancy that may create communicative obstacles or shape the specific mode of the reader’s engagement with the text. Such a perception may have characterized the early stages of the genre’s formation; however, over time the audience developed a stable system for interpreting the fantastic narrative, thereby neutralizing potential conflicts of perception. T. Hrebenuk addresses this issue, noting that the fantasy world “is presented as fundamentally different from the real one, the driving force of which is the laws of magic and sorcery. No hesitation regarding the unusual arises in the reader; instead, the text is perceived as a fairy tale—with an inclination toward fiction and an expectation of the new and the unexpected already embedded within this framework” [1, p. 47]. This position is further clarified by O. Filonenko, who argues that in fantasy works “magic functions as a specific form of rationality” [6, p. 43].

It is often assumed that magic functions as the primary driving force of the plot in fantasy; however, this assumption proves insufficient when magic is interpreted merely as a technical nar-

rative device. The presence of magic—whether as a natural force, an elemental principle, or a source of abilities possessed by exceptional individuals—represents the most elementary form of fantastic assumption actively employed in fantasy. A comparable phenomenon can be observed in science fiction, where extraordinary abilities of humans or other beings are explained through ostensibly scientific frameworks and are thus presented as special capacities rather than as magic in the strict sense. Although the term magic and its derivatives are not used in science fiction, they frequently designate a comparable type of exceptional gift.

Within the axiological system of the fantasy world, magic does not function as a rationalization of the incomprehensible; instead, it emerges as an immanent characteristic of being. It constitutes an organic component of the universe's space-time structure—a fundamental given that is not subject to doubt. By performing the role of a universal mechanism of influence, magic enables characters to transform the surrounding reality and actively shape the course of events.

With regard to the internal differentiation of magic, it is important to emphasize that magic itself is not inherently “good” or “evil”. Even the distinction between “white” and “black” magic often remains largely conventional, a feature that fundamentally distinguishes fantasy from Christianity and, in some contexts, gives rise to social tensions. Nevertheless, magical activity is subject to certain boundaries that must not be transgressed, as their violation leads to criminality and to harm inflicted upon the world and living beings. This limitation clearly correlates with the mythological motif of taboo. Ultimately, it is the intention and identity of the spellcaster that determine the ethical orientation of magic, since it is through the character's actions that magic acquires either a beneficial, life-creating, or a destructive force.

O. Filonenko, in her detailed study of the magical code in British literature across various historical periods, demonstrates that “Black and White Magic are simultaneously antagonistic practices and varieties of the same High Magic, and only the free and conscious choice of the practitioner renders it an instrument of good or evil” [6, p. 56]. Consequently, the individual's conscious choice and personal responsibility for their actions—or, conversely, the deliberate transgression of established limits and the

attempt to violate the laws of nature and the morality of a life-affirming worldview ultimately shaped through initiation—acquire paramount significance.

As magic frequently functions as a plot-forming element in fantasy, this role is also manifested at the linguistic level, either through the creation of neologisms or through the use of established lexical and stylistic formulas traditionally associated with sorcery.

Alongside the linguistic dimension, most fantasy works feature magical creatures or beings that do not exist in empirical reality and are characterized by an alternative biology or ontology. However, this feature cannot be regarded as exclusive to fantasy, since such beings may also appear in works belonging to the broader fantastic paradigm.

Fantasy texts likewise frequently include objects endowed with magical power, as well as highly valued ancient or sacral artefacts. Nevertheless, science fiction also employs the motif of “ancient” or “other” technologies and inventions which, in terms of their narrative function, often closely correspond to magical objects. The principal distinction lies in quantitative and axiological emphasis: in fantasy, sacralized and magically marked items are typically far more numerous and play a more structurally central role than their technological counterparts in science fiction.

What fundamentally distinguishes fantasy from science fiction is its reverent attitude toward the Name as the essence of the human being—an attitude rooted in ancient mythological tradition. Encountering this motif at either the philosophical or the narrative level in science fiction is relatively rare. Even when analogous elements appear in science fiction texts, they are typically associated with the depiction of non-human or extraterrestrial civilizations rather than with humanity itself. The perception of the Name (or the True Name, concealed from outsiders) as a bearer of essential identity constitutes a primordial mythological concept shared by diverse cultures.

Interpretations of character nature in fantasy are likewise marked by a certain degree of inconsistency. On the one hand, one frequently encounters the view that the hero is “ordinary” or “average”, implying that virtually anyone may become the protagonist of a fantasy narrative. On the other hand, an equally widespread

perspective characterizes the fantasy hero as a purposeful and courageous figure endowed with a strong will; if these qualities are absent at the outset, they are acquired through the quest by overcoming trials. Truly mediocre characters, however, are more characteristic of postmodern and comic fantasy, where their internal “grayness” is constructed within a coordinate system that diminishes other characters and often serves as a central mechanism of the plot.

The figure of the “ordinary” schoolchild, urban resident, or seemingly average individual may be interpreted as a reflection of the idea that virtually anyone is capable of entering the initial space of the narrative. Whether such a character ultimately undergoes initiation and becomes a true hero, worthy of the trials and adventures encountered along the way, remains an open question. It is precisely along this path—often within a relatively limited temporal framework—that the formation and development of personality take place, corresponding to the goal of mythological initiation, which in contemporary culture is most frequently realized through art and, in particular, through literary fiction.

The figure of the mage, who is almost invariably present in fantasy narratives, requires separate consideration. This character—most often human, though in some cases belonging to a fundamentally non-human race—tends to differ from others not only in terms of magical ability but also in worldview. Since the mage’s capacity to influence the world and the living beings within it exceeds that of other characters, the awareness of the consequences of one’s actions and the degree of responsibility for magical activity increase proportionally. In a metaphorical sense, one must “grow into” the mage’s worldview in order to comprehend the complexity of their emotional and intellectual experience.

If a mage is not portrayed as an impersonal force that performs good or evil merely as a predetermined and unchanging function, then they are invariably represented as a personality. Otherwise, the dimension of personal choice—crucial to fantasy narratives—would be absent. This is why, as O. Filonenko observes, “even in the most positive images” one encounters “ambivalent characteristics as potentials for both good and evil” [6, p. 54]. In some cases, this ambivalence attains such a pronounced archetypal realization that the figures of the Wise Old Man and the Trickster, understood as manifestations of the

collective Shadow, may coexist within a single character.

Particularly noteworthy is the researcher’s observation that, owing to their otherness, the mage often occupies a marginal position not only in relation to ordinary people, but even within their own kind. As O. Filonenko notes, “this tendency also extends to fantasy secondary worlds, where magic is a normal component of the world structure—here we observe a tendency toward the maximum defamiliarization and marginalization of the most powerful magical characters (who are most often either protagonists or key figures in the narrative), even against the background of an already strange magical environment” [6, p. 164]. Developing this idea further, one may conclude that the greater the mage’s power, the lower their degree of social integration and the more limited their communication with others, although the community’s attitude toward such figures may vary considerably, ranging from fear to profound reverence.

In general, each researcher contributes a distinct emphasis to the interpretation of the key elements and characteristics of fantasy. Thus, Yu. Zhuk highlights the importance and specificity of the reality of the fantasy world, which is realized “not through its resemblance to empirical reality, but through the fact that it is so internally consistent that it is capable of developing according to its own laws” [2, p. 91]. N. Chetova, in turn, observes that fantasy works often resemble historical-adventure novels [8]; as a result, the adventure component becomes primary, determining the dynamic development of the plot. Other scholars emphasize the synthetic nature of fantasy, which integrates fundamental archetypal ideas of humanity—such as utopia, magic, brotherhood, and play—into a coherent narrative system.

In many fantasy works, a special role is assigned to the formation of a community that gradually evolves into a cohesive group or even a brotherhood of like-minded individuals united by shared values and mutual support. The path toward such unity is not always free of psychological tension, yet it is precisely this process that proves essential for the development of interpersonal communication and the social formation of the individual. Through identification with the characters, the recipient symbolically participates in the creation of this “brotherhood”,

acquiring models of cooperation, solidarity, and ethical interaction.

It should also be noted that mythological archetypes may be reinterpreted through both the fairy tale and the chivalric romance, a process that affects certain semantic aspects of fantasy as well as its structural organization. The configuration of the fictional world is shaped by the boundaries imposed by the source genres from which it derives. At the same time, an increasingly direct connection between modern fantasy and the worldview myth can be observed, which accounts for the genre's heightened structural complexity and multidimensionality.

Fantasy also demonstrates a clear tendency toward large-scale artistic forms. As a result, trilogies, tetralogies, and extended cycles of novels or novellas are especially common within the genre. This tendency is determined by the need for an expansive textual space in which both the characters' personalities and the fictional world itself—with its laws, history, traditions, and internal logic—can be fully developed and articulated.

However, even within the framework of such conceptual approaches, the dynamic and continually evolving nature of fantasy necessitates further clarification. This is especially evident in attempts at genre and typological classification, since each variety of fantasy is characterized by its own specific invariant. While remaining connected to the base genre, these invariants are shaped by national tradition, historical period, and external cultural influences. As a result, existing classifications of fantasy often prove either insufficiently comprehensive or, conversely, excessively detailed.

Within domestic literary studies, two fundamentally different approaches to the classification of the fantasy genre merit particular attention.

One representative example is the classification based on essential and thematic features proposed by O. Afanasieva, within which several principles of differentiation are identified:

a) the plot-thematic principle, encompassing mythological, epic, “dark”, heroic, mystical, romantic fantasy, and related subtypes;

b) the principle of national specificity, which takes into account the author's engagement with national foundations and cultural traditions (Ukrainian, Slavic, Scandinavian, Celtic, etc.);

c) the temporal principle, determined by the time of action (the past, the present, the future, or affiliation with a specific historical period);

d) the axiological principle, involving a division into heroic and humorous fantasy;

e) the worldview principle, or the degree of syncretism, manifested in such forms as Christian fantasy, technomagic, “philosophical action”, and others;

f) the addressee-oriented principle, which differentiates fantasy texts according to their intended audience (children's, young adult, adult literature) [cited in 4, p. 9–10].

A fundamentally different approach is represented by the classification proposed by V. Kyzylova, in which primary attention is paid to the place and type of the hero within the fantasy narrative. According to this model, the following varieties are distinguished:

1. **Epic fantasy**, which depicts an epic confrontation between embodied Good and Evil. Authors construct a vivid fictional world that differs markedly from empirical reality and compels the reader to accept its internal logic. This type of fantasy is characterized by close attention to the psychological credibility of events, actions, and character traits, as well as by the meticulous construction of complex, often surreal worlds.

2. **Heroic fantasy**, marked by the absence of psychological conflict and by a limited degree of character development. As a rule, the protagonist confronts all antagonists directly and overcomes them through physical strength and moral superiority.

3. **Horror fantasy**, which focuses on narratives about dark forces and malevolent creatures.

4. **Humorous fantasy and chimerical prose**, in which adventures unfolding in various mythological worlds are presented in an ironic mode.

5. **“Fantastic wonder”** (*fantastychna chudasyiia*), a type inclined toward philosophical reflection. In works of this category, conventional features of fantasy may be absent; however, the presence of a singular fantastic event or character shifts the narrative beyond the boundaries of the ordinary.

6. **Children's fantasy**, distinguished by a fairy-tale mode and an explicitly didactic orientation.

7. **Philosophical fantasy**, closely related to the tradition of the literary fairy-tale parable;

8. **Historical fantasy**, in which magical events are embedded within a historically defined setting.

9. **Game fantasy**, which emerged under the influence of computer games and remains closely interconnected with them [3, p. 120–121].

The combination of these fundamentally different classificatory models makes it possible to more accurately determine the position of a fantasy work within the genre system and to assess its potential impact on the audience.

For a more analytically effective analysis of the specific features of a given genre and of individual works belonging to it, it is methodologically justified to apply the “guideposts” of mass literature proposed by H. Milhorn. According to Milhorn, “to create an imaginary world that will seem real to the reader, a writer needs six key elements: 1) plot, story, structure; 2) setting (background, scenery); 3) characters; 4) point of view; 5) artistic narrative; 6) theme and subject” [10, p. 4]. In addition, a more detailed genre “formula” developed by A. Berger in the course of his study of the Western may also be employed. This model includes the following components: 1) time of action; 2) place of action; 3) heroes; 4) heroines; 5) villains; 6) secondary characters; 7) typical plots; 8) themes; 9) clothing; 10) means of transportation; 11) weapons [cited in 7, p. 83]. Notably, the majority of these parameters require little or no adaptation when applied to the analysis of fantasy texts.

If one more analytical formula is added to these methodological frameworks, the comprehension of the deep structural organization of fantasy works becomes even more transparent. In the form of a system of guiding questions, O. Filonenko formulated the core components of the basic magical code. Through practical application to an extensive corpus of texts from different historical periods and subsequent refinement in accordance with their specific features, this model has attained a high degree of generalization. Presented in the form of a formula, the magical code may be effectively employed in the analysis of both classical examples of the fantastic and a wide range of contemporary fantasy texts:

1. “Where and when does the action take place?” – the spatial and temporal parameters of the narrative, that is, the chronotope (primary or secondary world, a system of specific loci).

2. “Who acts?” – the system of characters.

3. “What happens?” – the plot matrix or fabula, including the unfolding of the quest and the realization of initiation.

4. “By what means does it happen?” – the dominant type of magic within the given chronotope, the mode of the magical in which the text is constructed, and the specific magical practices and instruments employed.

5. “Why and for what purpose does everything happen?” – the ideological and thematic level of the work.

6. “How is it told?” – the narrative strategies through which the story is conveyed [6, pp. 65–66].

By applying these analytical tools and taking the outlined specificities into account, the study of fantasy texts becomes methodologically productive, as it enables a more precise understanding of the genre’s deep structural and worldview foundations. At the same time, special attention should be devoted to the analysis of the fantasy chronotope, which requires separate and focused consideration, since it is precisely the chronotope that determines the fundamental worldview configuration of fantasy works.

Conclusions. The research conducted allows for the conclusion that the poetics of fantasy is grounded in a profound primordial foundation, within which the structure of the monomyth functions as the principal mechanism of the hero’s psychological formation. Within the genre, magic does not operate merely as a technical narrative device, but rather as a specific mode of rationality and a space for ethical choice, a feature that endows fantasy with a pronounced anti-totalitarian potential. The sacralization of the Name has been identified as a key differential characteristic that links fantasy to archaic mythological conceptions and clearly distinguishes it from science fiction. The systematization of theoretical approaches and models of the magical code confirms that contemporary fantasy constitutes a complex worldview system which, through artistic means, models the process of personal formation in conditions of axiological instability.

Bibliography:

1. Гребенок Т. Подія в художній системі сучасної української прози: морфологія, семіотика, рецепція : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2010. 423 с.
2. Жук Ю. Елементи фентезі в постмодерністському романі В. Гранецької «ТілоТМ». Проблеми сучасного літературознавства. 2018. Вип. 27. С. 86–96.

3. Кизилова В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навчально-методичний посібник. Старобільськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2015. 236 с.
4. Малько А. Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства на тему : «Персонажі вторинного світу фентезі як об'єкт перекладацького відтворення (на матеріалі українськомовних перекладів текстів Йона Колфера)». URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/774/Malko_A_M_Kvalifikatsiynna_robita_Mpa_51-19.pdf (дата звернення: 31.01.2026).
5. Провідні напрями масової літератури / упоряд. І.О. Помазан. Харків : НУА, 2013. 32 с.
6. Філоненко О. Ренесансно-бароковий «магічний код» у британській літературі (на матеріалі творів кінця XVI – XX ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Миколаїв, 2017. 250 с.
7. Філоненко С. Масова література: влада жанрів і жанрових канонів. Слово і час. 2010. № 8. С. 81–93.
8. Четова Н. Фентезі як вид фантастичної літератури та його особливості. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Лінгвістичні та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах». Львів : ЛДУ БЖД, 2010. С. 78.
9. Campbell J.J. *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton : Princeton University Press, 2004. 403 p.
10. Milhorn H.T. *Writing Genre Fiction : A Guide to the Craft*. US : Universal Publishers, 2006. 362 p.
11. Summers D. (Ed.). *Longman Dictionary of English Language and Culture*. Harlow : Pearson Education Limited, 2005. 1620 p.

References:

1. Grebenyuk, T. (2010). *Podiia v khudozhnyi systemi suchasnoyi ukrayinskoyi prozy : morfolohiya, semiotyka, retseptsiya* [Event in the artistic system of modern Ukrainian prose : morphology, semiotics, reception] : monograph. Zaporizhzhia : Prosvita. [in Ukrainian].
2. Zhuk, Yu. (2018). *Elementy fentezi v postmodernist-skomu romani V. Hranetskoyi "TiloTM"* [Elements of fantasy in the postmodern novel by V. Hranetska "BodyTM"]. *Problems of modern literary studies*, 27, 86–96. [in Ukrainian].
3. Kyzylova, V. (2015). *Ukrayinska literatura dlya ditey ta yunatstva* [Ukrainian literature for children and youth] : a new discourse: teaching and methodical manual for students of higher education. Starobilsk : Publishing house of the Luhansk National Taras Shevchenko University. [in Ukrainian].
4. Malko, A. (2020). *Kvalifikatsiynna robota mahistra z perekladoznavstva na temu : "Personazhi vtorynnoho svitu fentezi yak obyekty perekladats'koho vidtvorennia (na materialy ukrayins'komovnykh perekladiv tekstiv Yona Kolfera)"* [Master's degree thesis in translation studies on the topic : "Characters of the secondary world of fantasy as an object of translation reproduction (based on the material of Ukrainian-language translations of texts by Jon Colfer)"]. Retrieved from : http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/774/Malko_A_M_Qualification_thesis_Mpa_51-19.pdf [in Ukrainian].
5. Pomazan, I. (Ed.). (2013). *Providni napryamky masovoyi literatury* [Leading directions of mass literature] : for 3rd year students studying in the direction of preparation 6.020303 – Philology (credit-modular system) / Born Ukrainian Academician, [Department of Ukrainian Studies; Compiled by I.O. Pomazan]. Kharkiv : Publishing House of the National Academy of Sciences. [in Ukrainian].
6. Filonenko, O. (2017). *Renesansno-barokovyy "mahichnyy kod" u brytanskiy literaturi (na materialy tvoriv kintsya XVI–XX stolit)* [Renaissance-Baroque "magic code" in British literature (based on works of the late 16th–20th centuries)] : dissertation candidate of philological sciences : 10.01.06. Mykolaiv. [in Ukrainian].
7. Filonenko, S. (2010). *Masova literatura : vlada zhanriv i zhanrovykh kanoniv* [Mass literature : the power of genres and genre canons]. *Word and Time*, 8, 81–93. [in Ukrainian].
8. Chetova, N. (2010). *Fentezi yak vyd fantastychnoyi literatury ta yoho osoblyvosti* [Fantasy as a type of fantastic literature and its features] : materials of the IV International scientific and practical conference "Linhvistychni ta innovatsiyni pidkhody do vykladannya chuzhozemnykh mov u vyshchykh navchal'nykh zakladakh" ["Linguistic and innovative approaches to teaching foreign languages in higher educational institutions"]. Lviv : LDU BZHD. P. 78. [in Ukrainian].
9. Campbell, J.J. (2004). *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton : Princeton University Press.
10. Summers, D. (Ed.). (2005). *Longman Dictionary of English Language and Culture*. Harlow : Pearson Education Limited.
11. Milhorn, H.T. (2006). *Writing Genre Fiction : A Guide to the Craft*. US : Universal Publishers.

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕСТЛИВИХ ЗВЕРТАНЬ (KOSENAMEN) У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПРОСТОРИ

Добринчук Ольга Олександрівна,

кандидат філологічних наук,

доцент, доцент кафедри німецької мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ORCID ID: 0000-0002-3304-3811

У статті досліджено соціокультурні особливості функціонування пестливих звертань (Kosenamen) як однієї з форм звертань у німецькомовному просторі. Звертання як лінгвістична категорія розглядаються як важливий елемент комунікації та мовного етикету, що відображає соціальні відносини між учасниками комунікативного акту, їхній статус, ступінь близькості та культурно зумовлені норми мовної поведінки. Особливу увагу приділено пестливим звертанням (Kosenamen) як маркерам емоційної прихильності та інтимності, які репрезентують національно-культурну специфіку німецької мовної спільноти. У статті використано класифікацію пестливих звертань, запропоновану Д. Нюблінгом, відповідно до якої виокремлюються звертання-прізвиська (Übernamen), модифікації особових імен і прізвищ (Namenmodifikationen) та індивідуальні новоутворення (Neuschöpfungen). Межі між зазначеними типами є динамічними та залежать від комунікативного контексту. Проаналізовано особливості вживання Kosenamen у сімейному, партнерському, професійному та медійному дискурсах, а також у письмовій і цифровій комунікації. Установлено, що добір пестливих звертань у німецькомовному просторі зумовлений віковими, регіональними та соціальними чинниками й зазнає змін під впливом глобалізації та цифровізації. На основі сучасних соціолінгвістичних і статистичних досліджень, оприлюднених у вільному доступі у мережі Інтернет, простежено співіснування традиційних німецьких форм звертань із новими, інтернаціоналізованими моделями, характерними для онлайн-дискурсу. Так, традиційні форми Schatz, Hase, Maus, Bär зберігають стабільність, тоді як глобалізація та англomовний медіадискурс сприяють поширенню таких запозичень, як-от Baby, Babe. Зроблено висновок, що пестливі звертання є динамічним соціокультурним феноменом, який відображає взаємодію мовної системи, емоційної експресії та соціальних трансформацій.

Ключові слова: пестливі звертання, Kosenamen, німецькомовний простір, соціокультурні особливості, комунікація.

Dobrynchuk Olha. Socio-cultural features of the functioning of pet names (Kosenamen) in the German-speaking area

The article investigates forms of address as a linguistic category, focusing on the socio-cultural features of the functioning of pet names (Kosenamen) in the German-speaking area. Forms of address are considered an important element of communication and linguistic etiquette, reflecting social relations between participants in the communicative act, their status, degree of closeness, and culturally conditioned norms of language behavior. Special attention is given to pet names (Kosenamen) as markers of emotional attachment and intimacy, representing the national and cultural specificity of the German-speaking community. The study employs the classification of Kosenamen proposed by D. Nübling, which distinguishes nickname forms (Übernamen), modifications of personal names and surnames (Namenmodifikationen), and individual neologisms (Neuschöpfungen), although the boundaries between these types are dynamic and context-dependent. The article analyzes the use of Kosenamen in family, partner, professional, and media discourses, as well as in written and digital communication. It is shown that the choice of pet names in the German-speaking area is influenced by age, regional, and social factors, and is changing under the impact of globalization and digitalization. Based on contemporary sociolinguistic and statistical studies available online, the coexistence of traditional German forms (Schatz, Hase, Maus, Bär) with new, internationalized forms characteristic of online discourse has been traced. While traditional forms remain stable, globalization

and English-language media discourse contribute to the spread of borrowings such as *Baby* and *Babe*. It is concluded that pet names constitute a dynamic socio-cultural phenomenon that reflects the interaction of the linguistic system, emotional expression, and social transformations.

Key words: *pet names, Kosenamen, German-speaking area, socio-cultural features, communication*

Вступ. У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до вивчення мовних засобів вираження емоційності, міжособистісних стосунків та прагматичних аспектів мовлення, які відображають взаємодію мови, культури та соціальної організації суспільства. Однією з таких лінгвістичних категорій є звертання, які виконують важливі комунікативну, соціально-регулятивну та етикетну функції. Особливе місце серед форм звертання посідають пестливі звертання, які є маркерами емоційної близькості, прихильності та інтимності. У німецькомовному просторі такі звертання (*Kosenamen*) становлять важливий елемент міжособистісної комунікації та водночас відображають національно-культурну специфіку мовного етикету. Їх функціонування зазнає змін під впливом суспільних трансформацій, глобалізації та цифровізації комунікації, що зумовлює актуальність комплексного соціокультурного аналізу цього явища.

До питання звертання як лінгвістичного явища українські мовознавці підходили різноаспектно: К. Городенська досліджувала граматичні форми звертань [4]; Н. Рябокінь та О. Торба – їхні теоретичні й функціональні аспекти [6]; Т. Чубань та Л. Кардаш – семантичні особливості звертань на прикладі художнього тексту [7]. Найповніше соціолінгвістичний аспект звертань у німецькій мові дослідила Н. Величко, однак пестливим формам звертань вона приділяє мало уваги [2; 3]. Проте питання пестливих звертань (*Kosenamen*) стали предметом наукових пошуків німецької дослідниці Д. Ньюблінг (*Damaris Nübling*), яка запропонувала класифікацію пестливих звертань і проаналізувала їхні прагматичні та соціокультурні функції [14–16]. Незважаючи на наявність численних досліджень, присвячених звертанням загалом, соціокультурні аспекти функціонування пестливих звертань у сучасній німецькій мові й дотепер залишаються недостатньо вивченими та потребують подальшого системного аналізу з урахуванням різних типів дискурсу і комунікативних ситуацій, а також осмислення

їхніх динамічних змін під впливом цифровізації комунікації.

Мета статті – дослідити соціокультурні особливості пестливих звертань у німецькомовному просторі з урахуванням їхньої типології, прагматичного та дискурсивного вимірів, а також виявити зміни у функціонуванні *Kosenamen* під впливом глобалізації та цифровізації комунікації.

Результати. Звертання як мовна категорія тісно пов'язана з комунікацією та соціальною диференціацією суспільства. «Звертання – це один з основних універсальних засобів, вироблених мовою для забезпечення спілкування між людьми та встановлення зв'язку між висловленням та суб'єктом спілкування, інтеграції різних сторін і компонентів ситуації спілкування у єдиний комунікативний акт» [2, с. 29]. Попри спільність морфологічних засобів, форми звертань у різних мовах мають власні структурні, семантичні й культурні особливості.

У широкому розумінні «звертання – слово або сполучення слів, що називає особу чи предмет, до яких звертається мовець» [1, с. 42]. Проте, на нашу думку, таке визначення не відбиває усієї багатоплановості й неоднозначності цієї категорії.

Н.М. Величко стверджує, що «найпоширенішу групу слів, що виступають у ролі звертань, становлять іменники, які поділяються на дві великі лексико-семантичні групи: власні імена та загальні імена, що, своєю чергою, діляться за лексико-семантичними показниками на підгрупи» [2, с. 47–48].

Н.О. Рябокінь зазначає, що залежно від адресата звертаннями можуть виступати (приклади наші. – О.Д.):

- назви осіб або груп осіб: *Freunde, Herr Meier, Liebling*;
- назви живих істот – не осіб: *Mein Kuschelbär, Maus, Hase*;
- назви неживих предметів: *Schatz, Mein Stern, Röschen* [6, с. 16].

Варто наголосити, що соціальна природа звертань має суттєве значення для комунікативного процесу, оскільки добір мовних засо-

бів адресування визначається соціальними нормами та залежить від віку співрозмовника, його суспільного становища, статусу й конкретних умов спілкування, оскільки «звертання – це елемент мовного етикету, що показує соціальні відносини, які встановлюються в межах комунікативного акту» [3, с. 25].

Пестливі звертання – це найінтимніші звертання, які ми знаємо. Вони використовуються майже виключно у приватному середовищі, серед друзів, у стосунках між партнерами або в сім'ях. Саме визначення слова «пестливий» (це той, який «надає слову або висловлюванню емоційного забарвлення – відтінку ніжності, ласки» [5, с. 330]) говорить про те, що такі звертання використовуються у всіх близьких стосунках, і не лише у парах та сім'ях, а й у школах, у колі друзів, на роботі, серед колег. Вони служать для створення близькості та симпатії.

У німецькомовному просторі звертання відображають мовний етикет і моделі мовної поведінки, що змінюються під впливом історичних та соціальних чинників. Форми звертань у німецькій мові як складники мовної системи нації вирізняються специфікою свого функціонування й уживання. Добір таких форм відображає національні культурні особливості. Однією з поширених звертальних форм у німецькій мові є так звані *Kosenamen*. Еволюція цих форм засвідчує розвиток мови та суспільства, що підтверджують історія й сучасний стан звертань у німецькій мові.

Розглянемо більш детально значення та походження цього лінгвістичного явища у німецькій мові. У словнику Duden знаходимо таке визначення *Kosenamen* – «ім'я, яке має виражати ніжні, довірливі стосунки з кимось» [11].

Іменник *Kosenamen* походить від дієслова *kosen*, яке зустрічається ще у давньоверхньонімецькій мові у VIII ст., тоді воно означало

«говорити, балакати, розповідати». Пізніше дієслово отримало семантичне емоційне забарвлення «любити, пестити». Поряд дієсловом *kosen* використовувалося дієслово *liebosen*, яке означало «говорити з кимось лагідно, дружньо, любовно», а також «лестити», із якого у XVIII ст. було відроджено або відновлено просте *kosen* у його сучасному значенні [12].

Щодо класифікації пестливих звертань у німецькій мові, то розглянемо більш детально класифікацію, запропоновану Д. Ньюблінгом, який стверджує, що традиційно *Kosenamen* поділяються на три групи/типи: а) пестливі звертання-прізвиська (*sprechende Übernamen*); б) модифікації особових власних імен та прізвищ (*Modifikationen von Ruf- oder Familiennamen*); в) новоутворення, неологізми (*Neuschöpfungen*) [15, с. 108].

Так звані звертання-прізвиська (*Übernamen*) – це звертання, які можуть активувати семантичний зміст своїх лексичних структур (*Mausi, Zwerg, Schatz*). Вони зазвичай виражені іменниками, але можуть бути й іншими частинами мови, наприклад *Dicker, Schönste/Schönster, Meine Geliebte, Sprießen*. Денотативна відповідність із референтом не обов'язково має простежуватися. Теоретично *Zwerg* або *Mäuschen* можуть позначати жінку зростом два метри, тобто буквально значення може використовуватися іронічно; так само рід такого звертання не обов'язково має збігатися зі статтю особи, яку називають відповідним пестливим звертанням [14, с. 100].

Скорочені форми особових імен та прізвищ (*modifizierte offizielle Namen*) належать до другого типу пестливих звертань за Д. Ньюблінгом. Вони широко використовуються у повсякденному мовленні та, як й інші пестливі форми, слугують для створення позитивного емоційного фону, вираження прихильності або ніжності. Скорочені

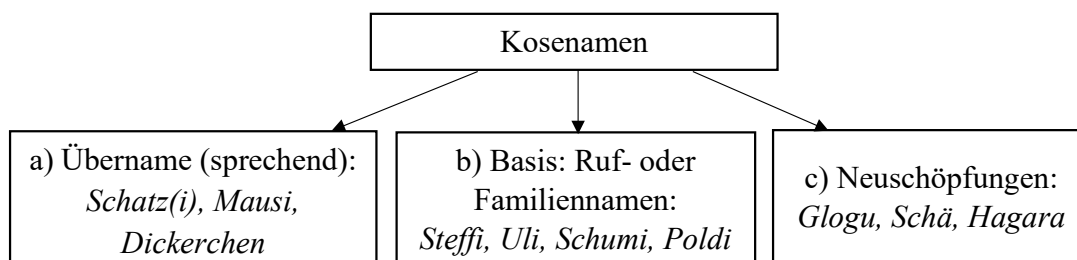

Рис. 1. Класифікація пестливих звертань за Д. Ньюблінгом [15]

форми особових імен і пестливі звертання-прізвиська тісно взаємопов'язані, оскільки часто утворюються шляхом додавання демінутивних суфіксів, таких як *-chen* (*Blümchen, Röschen, Kuschelchen*), *-i* (*Bärli, Hasi, Rudi*), *-el* (*Honigbündel, Friedel*) та ін.

Окрім того, офіційні особові імена та прізвиська можуть як скорочуватися (*Chris* < *Christian/e*), так і подовжуватися (*Kläuschen* < *Klaus*) або утворюватися і тим й іншим способами одночасно (*Chrisi* < *Christian/e, Schumi* < *Schumacher*). Можливі також комбінування першої та другої груп, наприклад *Bienchen* < *Sabienchen* < *Sabine*.

Щодо останньої групи пестливих звертань, а саме новоутворень або неологізмів (*Neuschöpfungen*), то зазначимо, що завдяки широким словотвірним можливостям німецька мова продукує значну кількість індивідуально-авторських пестливих звертань, як-от *Pfirsichtörtchen, Hasenbärchen, Schokokäfer, Fui, Nagara, Tschigo*. Припускаємо, що такі форми мають виразно індивідуальний характер і використовуються для передавання ніжних почуттів через нестандартні, оригінальні звертання.

Однак Д. Ньюблінг підкреслює той факт, що межі між структурами а) та с) є досить мінливими, адже часто трапляються такі поєднання, як *Herzens-Gustelinettchen* або *Elkemaus* [15, с. 109].

Проте зазначимо, що у любовних/інтимних стосунках пестливі звертання зазвичай відомі лише партнерам, але є також загальноживані звертальні пестливі форми, такі як *Schatzi, Herzchen* або *Liebling*. Цікаво, що дослідження, проведене агенцією *NAMBOS naming&Research*, показало, що лише 1,5% опитаних звертаються до своїх партнерів на пестливе особове ім'я (*Abkürzung/Verniedlichung des Vornamens*), усі інші вибрали пестливі звертання-прізвиська (*Übernamen*) [9].

У сім'ях із дітьми також досить часто використовуються різні форми пестливих звертань. Так, наприклад, діти звертаються до батьків: *Mutti, Mama, Mami, Papa, Paps, Papi*. Тоді як батьки використовують частіше пестливі імена (77% *Namenmodifikationen*), аніж пестливі звертання-прізвиська (23% *Übernamen*) по відношенню до дітей [15]. Серед пестливих особових імен під час звертання до дітей можна ще виділити таку групу, як «*Lallnamen/Lallformen*», які часто утворюються способом подвоєння складів особових імен. Такі

форми імен дитина отримує у дитинстві через спрощену вимову, наприклад *Lulu* < *Ludwig, Luise* або *Momo* < *Moritz, Monika*. Зазвичай вони використовуються лише в дитинстві, але є й такі, що продовжують використовуватися і надалі. Це підтверджує думку про те, що досить часто пестливі імена супроводжують людей усе життя, й іноді бувають ситуації, коли майже ніхто вже не знає їхніх справжніх офіційних особових імен.

Як уже зазначалося, пестливі форми звертань переважно функціонують у сімейному або родинному середовищі. У професійному спілкуванні, учнівських колективах чи в колі друзів такі звертання також можуть траплятися, однак значно рідше, оскільки часто сприймаються як інфантильні або надмірно фамільярні. Показовим у цьому контексті є використання пестливих звертань та варіантів особових імен у спортивному дискурсі: ними послуговуються не лише близькі друзі чи колеги спортсменів, а й журналісти, що сприяє поширенню цих номінацій серед читачів і вболівальників. Так, наприклад, *Michael Schumacher* відомий під ім'ям *Schumi, Lukas Podolski* – під формою *Poldi*, а відомого німецького футболіста *Franz Beckenbauer* традиційно називають *der Kaiser*.

На цьому етапі доцільно нагадати, що поряд із пестливими звертаннями виокремлюється й група *Spottnamen* (глузливі імена/прізвиська), які, подібно до пестливих форм, можуть реалізовуватися у трьох різновидах (*Übernamen, Modifikationen von Ruf- oder Familiennamen, Neuschöpfungen*), однак є принципово протилежними за своєю прагматичною спрямованістю. Якщо пестливі звертання та імена здебільшого мають позитивні конотації, то глузливі прізвиська викликають переважно негативні асоціації. Такі найменування зазвичай надаються поза волею людини, зокрема у шкільному середовищі, тому глузливі звертання/прізвиська частіше зустрічаються серед дітей, аніж серед дорослих. Але цікавою є думка дослідників, що вчителі частіше стають об'єктами глузливих прізвиськ, аніж учні [16, с. 177].

Хоча пестливі звертання у повсякденній комунікації переважно функціонують в усній формі, вони також широко представлені у письмових жанрах, зокрема в листівках, SMS-повідомленнях та чатах. У таких текстах звертання завдяки типовому розташуванню на

початку письмового повідомлення або в кінці виконують низку комунікативних функцій. Передусім вони слугують засобом установлення, підтримання або відновлення контакту між комунікантами, що є особливо важливим для коротких повідомлень, таких як чати чи SMS-повідомлення, які потребують чітких маркерів початку взаємодії. У листівках, зокрема привітальних, а також у приватних чатах пестливі звертання виконують емоційно-експресивну функцію, передаючи ніжність, дружню прихильність, іронію чи теплоту.

З огляду на відсутність у письмовій комунікації невербальних складників: інтонації, жестів, міміки, пестливі звертання набувають компенсаторного характеру, відтворюючи емоційні та прагматичні нюанси висловлення. Поряд із ними подібну роль відіграють емодзі та повтори, які виконують функцію графічних аналогів інтонаційної виразності.

У письмовому дискурсі трапляються як традиційні пестливі звертання типу *Liebling*, *Schatz*, *Engel*, так і більш варіативні номінації. У дослідженні, присвяченому використанню *Kosenamen* у любовних листах, А. Даммель, І. Нікренц, А. Рапп та Е.Л. Вісс дійшли висновку, що у листуванні партнерів представлений не менш широкий спектр пестливих звертань, аніж в усному спілкуванні – від гіпокористичних модифікацій особових імен (*Susi*, *Walti*, *Lisel*, *Friedel*) до оригінальних індивідуальних новотворів (*Schmörzel*, *Schnäggeler*) [8].

Порівняльний аналіз статистичних даних щодо використання пестливих звертань (*Kosenamen*) у Німеччині засвідчує стабільність певних традиційних форм та одночасну появу нових тенденцій, зумовлених розвитком цифрової комунікації. Так, згідно з дослідженням агентства *NAMBOS naming & Research*, проведеним серед 1002 респондентів, 46% опитаних у партнерських стосунках регулярно використовують пестливі звертання, причому найпопулярнішим є *Schatz*, що становить 37% усіх згадок. Далі за частотністю розташовуються *Schatzi* (9,6%), *Hase* (3,9%), *Liebling* (3,5%), *Schnuckel/Schnucki* (3,1%), *Mausi* (2,8%), *Bär/Bärchen/Bärli* (2,2%), *Papa/Papi* (2,0%), *Kleiner/Kleine* (1,7%) та зменшені форми особових імен (1,5%). Виявлено також регіональні та вікові відмінності: респонденти до 30 років значно менш варіативні у виборі пестливих звер-

тань й у 63% випадків використовують лише *Schatz* або *Schatzi*, тоді як старші демонструють ширший діапазон форм. Регіональний розподіл свідчить про популярність *Papa*, *Mutti*, *Liebster* у східних федеральних землях та перевагу *Dicker* і *Spatz* у західних федеральних землях; у сільських громадах домінує *Schatz*, тоді як у великих містах уживання є значно різноманітнішим. Інші згадані номінації можуть бути класифіковані у шість тематичних груп: особисті (*Mitzel*, *Hatzi*, *Bogel*), іноземні (*Cherie*, *Habibi*), шанобливі (*Chef*, *Hübscher*), інтимні (*Stecher*, *Pussy*), милі (*Muckele*, *Knüttelchen*, *Kuschi*, *Fussel*), тваринні (*Rattenschwänzchen*, *Tatzi*, *Ziege*) [9].

Порівняння результатів опитувань різних років дає змогу окреслити певну сталість у виборі німцями пестливих звертань. Дані порталу **befragmich.de** [13] за 2013 р. (5 тис респондентів) показують схожий розподіл: *Schatz* посідає перше місце, за ним ідуть *Hase*, *Maus* та *Bär*, тоді як такі звертання, як *Engel*, *Schnucki*, *Süße*, *Liebling*, *Spatz ma Baby*, формують другу частину рейтингу. Регіональні варіації також повторюються: на південному заході поширені *Maus*, на північному сході – *Hase*, а між статями простежуються традиційні асоціації (*Maus* і *Engel* для жінок, *Bär* для чоловіків).

Новий етап у дослідженні функціонування пестливих звертань пов'язаний із цифровим середовищем. Аналітична платформа **Lingoda** [10] провела дослідження, щоб визначити та проаналізувати найпопулярніші онлайн-пестливі звертання в Німеччині у 2025 р. Для цього в період із 01.06.2025 по 31.07.2025 були ретельно проаналізовані показники в Google, YouTube, Instagram і TikTok. Результати дослідження онлайн-платформ демонструють, що онлайн-частотність *Kosenamen* значно відрізняється від результатів класичних опитувань. У цифрових медіа домінують інтернаціональні форми *Baby* і *Babe*, які очолюють рейтинги майже на всіх платформах, тоді як традиційні *Herz*, *Hase* і *Maus* займають наступні позиції.

Пошукова статистика Google показує першість звертань на основі кореня *Herz* (понад 158 тис запитів на місяць), тоді як на YouTube найпопулярнішим є *Baby* (1,43 млн запитів). В Instagram хештег *#Baby* використано понад 262 млн разів, що свідчить про надзвичайну візуальну й емоційну популярність цього

звертання; *Herz* та *Hase* також мають значні показники. На TikTok домінує *Baby* (понад 54 млн переглядів), а *Herz* і *Maus* стабільно входять до основної групи часто вживаних термінів. Отже, цифровий дискурс виявляє тенденцію до глобалізації та візуалізації пестливих найменувань, що частково відрізняється від традиційних німецьких моделей і демонструє зсув у бік універсальних, легко маркованих емоційних виразів.

Загалом порівняння офлайн- та онлайн-даних свідчить про існування двох паралельних, але взаємопов'язаних систем уживання пестливих звертань: традиційної, вкоріненої у культурі міжособистісної комунікації (*Schatz, Hase, Maus*), та цифрової, що тяжіє до інтернаціональних і медіально вмотивованих форм (*Baby, Babe, Herz*). Разом вони репрезентують як сталість німецькомовної традиції, так і активні процеси змін під впливом медіатизації, урбанізації та глобалізації.

Висновки. Отже, *Kosenamen* є важливим елементом німецькомовної комунікації, що

відображає мовну традицію, міжособистісні відносини та соціокультурні тенденції, а їх функціонування репрезентує складну взаємодію мовної системи, емоційної експресії та соціальної динаміки. Пестливі звертання функціонують переважно у приватній сфері комунікації, де вони виконують емоційно-експресивну та соціально-ідентифікаційну функції. З'ясовано, що система німецькомовних пестливих звертань характеризується високою структурною та семантичною варіативністю, що підтверджується співіснуванням традиційних форм і нових, інтернаціоналізованих номінацій. Цифрова комунікація сприяє поширенню таких моделей звертань. Таким чином, пестливі звертання в німецькій мові постають як динамічний елемент мовної системи, чутливий до соціокультурних змін і трансформацій комунікативних практик.

Перспектива подальших досліджень полягає у поглибленому аналізі німецькомовних пестливих звертань на семантичному та словотвірному рівнях.

Література:

1. Барань Є., Газдаг В. Словник філологічних термінів. Берегове : Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2024. 108 с.
2. Величко Н.М. Засоби звертання в німецькій мові другої половини ХХ – початку ХХІ століття: соціолінгвістичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2017. 260 с.
3. Величко Н.М. Поняття звертання та його функцій із лінгвістичного погляду. Науковий вісник ХДУ. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2017. № 4. С. 22–28. URL: <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/272/358> (дата звернення: 18.11.2025).
4. Городенська К. Граматичні форми звертань у комунікативному просторі українського суспільного радіо. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2021. Vol. 9. P. 9–17. DOI: <https://doi.org/10.31338/2299-7237suv.9.1>
5. Новий тлумачний словник української мови : у 4-х т. / уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Київ : Аконті, 2001. Т. 3. 862 с.
6. Рябокін Н.О., Торба О.А. Мовна одиниця «звертання»: основні аспекти лінгвістичного вивчення. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2022. № 2(350). С. 14–24. DOI: 10.12958/2227-2844-2022-2(350)-14-24
7. Чубань Т.В., Кардаш Л.В. Звертання в художньому тексті (на матеріалі повісті Гната Хоткевича «Довбуш»). Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2019. Вип. 31. С. 80–83. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v31/21.pdf> (дата звернення: 08.01.2026).
8. Dammel Antje, Niekrenz Yvonne, Rapp Andrea and Wyss Eva L. Muckelchen oder Süßer? Onymische Gender-Konstruktionen bei Kosenamen im Liebesbrief. *Namen und Geschlechter* / Hrsg. von Hirschauer, Stefan/Nübling, Damaris. Berlin-Boston. 2018. S. 157–190. DOI: 10.1515/9783110589122-007
9. Die beliebtesten Kosenamen. *beliebte-Vornamen*. URL: <https://www.beliebte-vornamen.de/289-kosenamen-top-10.htm> (дата звернення: 15.10.2025).
10. Die beliebtesten Online-Kosenamen in Deutschland 2025. *Lingoda*. URL: <https://www.lingoda.com/blog/de/beliebteste-kosenamen-deutschland/> (дата звернення: 15.10.2025).
11. DUDEN. *Online-Wörterbuch*. URL: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Kosenamen> (дата звернення: 11.11.2025).
12. DWDS. *Online-Wörterbuch*. URL: <https://www.dwds.de/wb/Kosenamen> (дата звернення 11.11.2025).
13. Kosenamen 2013. Eine repräsentative Umfrage unter 5000 Deutschen. *Befragmich*. URL: <https://www.befragmich.de/studien/Kosenamen%202013.pdf> (дата звернення 23.11.2025).
14. Nübling Damaris. Beziehung überschreibt Geschlecht. Zu einem Genderindex von Ruf- und von Kosenamen. *Sprache und Beziehung* / Hrsg. von Angelika Linke & Juliane Schröter. Berlin-Boston : de Gruyter, 2017. S. 99–118. URL: <https://www.germanistik.uni-mainz.de/files/2018/06/N%C3%BCbling-2017-Beziehung-%C3%BCberschreibt-Geschlecht.pdf> (дата звернення: 28.11.2025).

15. Nübling Damaris. Emotionalität in Namen: Spitznamen, Kosenamen, Spottnamen – und ihr gendernivellierender Effekt. *Emotionalität im Text*. Tübingen : Stauffenburg, 2015. S. 103–123. URL: <https://www.germanistik.uni-mainz.de/files/2018/06/N%C3%BCbling-2014-Emotionalit%C3%A4t.pdf> (дата звернення: 28.11.2025).
16. Nübling Damaris, Fahlbusch Fabian, Heuser Rita. Namen. Eine Einführung in die Onomastik. Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag, 2012. 374 s.

References:

1. Baran, Ye., & Gazdag, V. (2024). Slovník filologických terminů [Dictionary of philological terms]. Berehove: Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute. [in Ukrainian].
2. Velychko, N.M. (2017). Zsoby zvertannia v nimetskii movi druhoi poloviny XX – pochatku XXI stolittia: sotsiolingvistychnyi aspekt [Forms of address in German in the second half of the 20th – early 21st century: A sociolinguistic perspective] (Unpublished PhD dissertation). Kyiv. [in Ukrainian].
3. Velychko, N.M. (2017). Poniattia zvertannia ta yoho funktsii iz lingvistychnoho pohliadu [The concept of address and its functions from a linguistic perspective]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Translation Studies and Intercultural Communication*, (4), 22–28. Retrieved from: <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/272/358> [in Ukrainian].
4. Horodenska, K. (2021). Hramatychni formy zvertan u komunikatyvnomu prostori ukrainskoho suspilnoho radio [Grammatical forms of address in the communicative space of Ukrainian public radio]. *Studia Ucrainica Varsoviensia*, 9, 9–17. DOI: 10.31338/2299-7237suv.9.1 [in Ukrainian].
5. Yaremenko, V.V., & Slipushko, O.M. (Eds.). (2001). Novyi tлумachnyi slovník ukrainskoi movy [New explanatory dictionary of the Ukrainian language] (Vol. 3). Kyiv: Akonit. [in Ukrainian].
6. Riabokin, N.O., & Torba, O.A. (2022). Movna odyntsia «zvertannia»: osnovni aspekty lingvistychnoho vyvchennia [The linguistic unit «address»: Main aspects of linguistic study]. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Philological Sciences*, (2/350), 14–24. DOI: 10.12958/2227-2844-2022-2(350)-14-24 [in Ukrainian].
7. Chuban, T.V., & Kardash, L.V. (2019). Zvertannia v khudozhnomu teksti (na materialii povisti Hnata Khotkevycha «Dovbush») [Forms of address in a literary text (based on the novella «Dovbush» by Hnat Khotkevych)]. *Scientific Notes of the International Humanitarian University*, (31), 80–83. Retrieved from: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v31/21.pdf> [in Ukrainian].
8. Dammel, A., Niekrenz, Y., Rapp, A., & Wyss, E.L. (2018). Muckelchen oder Süßer? Onymische Gender-Konstruktionen bei Kosenamen im Liebesbrief [Muckelchen or Süßer? Onymic gender constructions in affectionate names in love letters]. In S. Hirschauer & D. Nübling (Eds.), *Namen und Geschlechter* (pp. 157–190). Berlin–Boston: De Gruyter. DOI: 10.1515/9783110589122-007 [in German].
9. Die beliebtesten Kosenamen. (n.d.). *Beliebte Vornamen*. Retrieved from: <https://www.beliebte-vornamen.de/289-kosenamen-top-10.htm> [in German].
10. Die beliebtesten Online-Kosenamen in Deutschland 2025. (2025). *Lingoda*. Retrieved from: <https://www.lingoda.com/blog/de/beliebteste-kosenamen-deutschland/> [in German].
11. Kosenamen. (n.d.). *Duden Online-Wörterbuch*. Retrieved from: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Kosenamen> [in German].
12. Kosenamen. (n.d.). *DWDS Online-Wörterbuch*. Retrieved from: <https://www.dwds.de/wb/Kosenamen> [in German].
13. Kosenamen. (2013). Eine repräsentative Umfrage unter 5000 Deutschen. (2013). *Befragmich*. Retrieved from: <https://www.befragmich.de/studien/Kosenamen%202013.pdf> [in German].
14. Nübling, D. (2017). Beziehung überschreibt Geschlecht: Zu einem Genderindex von Ruf- und Kosenamen [Relationship overrides gender: On a gender index of given names and affectionate names]. In A. Linke & J. Schröter (Eds.), *Sprache und Beziehung* (pp. 99–118). Berlin–Boston: De Gruyter. [in German].
15. Nübling, D. (2015). Emotionalität in Namen: Spitznamen, Kosenamen, Spottnamen – und ihr gendernivellierender Effekt [Emotionality in names: Nicknames, affectionate names, mocking names – and their gender-leveling effect]. In *Emotionalität im Text* (pp. 103–123). Tübingen: Stauffenburg. [in German].
16. Nübling, D., Fahlbusch, F., & Heuser, R. (2012). *Namen: Eine Einführung in die Onomastik* [Names: An introduction to onomastics]. Tübingen: Narr Francke Attempto. [in German].

Дата першого надходження статті до видання: 19.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

GENDER SPECIFICITY OF THE IMPLEMENTATION OF CATEGORIES OF INFORMATIVENESS AND EXPRESSIVENESS IN NEWS TEXTS

Zhmayeva Natalya Serhiivna,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation

Odesa National Maritime University

ORCID ID: 0000-0003-3382-0155

The article investigates the gender-specific linguistic realisation of the categories of informativeness and expressiveness within English-language news discourse. The object of the study is news texts on gender-neutral topics published in leading British newspapers, specifically The Guardian and The Observer, covering the period from 2022 to 2025. The objective of the research is to identify and systematise the linguostylistic features of text generation determined by the author's gender within the contemporary media landscape of the United Kingdom.

The study establishes that the category of informativeness in masculine and feminine discourses is realised through fundamentally different structural and semantic models. Male authors predominantly adhere to the “truncated scheme” of news texts proposed by T. van Dijk, in which information blocks (Headline, Introduction, Main Event, Consequences) are arranged in a rigid, logical sequence. Masculine writing is characterised by an orientation toward globalisation, abstraction, and the use of precise information (dates, figures, and references to official figures). In contrast, texts by female authors exhibit structural variability: the “Background” and “History” blocks are frequently omitted or integrated into other parts of the text, shifting the focus from a dry statement of facts to an emotional intention.

Special attention is paid to the category of expressiveness. It was found that female journalists actively employ the “presence effect” strategy, engaging readers through detailed descriptions of eyewitnesses' internal states, direct speech, and first-person narratives. Expressiveness in feminine texts is based on anthropocentric associations, empathy, and the use of evaluative adjectives in the superlative degree. Conversely, male authors demonstrate a higher level of linguocreative competence, utilising a broader arsenal of stylistic devices (metaphors, antitheses, chains of rhetorical questions) to rationalise the emotional background and emphasise the participants' traits, such as courage and self-sacrifice.

The research shows that gender differentiation shapes the architecture of news: while men act as “analytical globalists,” viewing problems on a national or global scale, women emerge as “empathetic chroniclers,” projecting events onto the level of a micro-society or an individual. It is substantiated that such differences are determined by psychological peculiarities of perception and types of associative thinking (anthropocentric in women versus artefact-based in men). The results of the study deepen understanding of the role of gender in modern communicative linguistics and open the way for further comparative studies of news discourse across different linguistic cultures.

Keywords: gender linguistics, news discourse, text generation, categories of informativeness and expressiveness, British press.

Жмаєва Наталія. Гендерна зумовленість новинного текстопородження

Стаття присвячена дослідженню гендерної специфіки мовної реалізації категорій інформативності та експресивності в англomовному новинному дискурсі на матеріалі британських виданнях The Guardian та The Observer за період 2022–2025 років. Мета роботи полягає у виявленні та систематизації лінгвостилістичних особливостей текстопородження, зумовлених статтю автора, у межах сучасного медійного простору Великої Британії.

Категорія інформативності в маскулінному та фемінному дискурсах реалізується через принципово різні структурно-семантичні моделі. Автори-чоловіки переважно дотримуються «усіченої схеми» новинного тексту за Т. ван Дейком, де інформаційні блоки (Заголовок, Вступ, Головна подія,

Наслідки) розташовані в жорсткій логічній послідовності. Для маскулінного письма характерна орієнтація на глобалізацію, абстрагування та оперування прецизійною інформацією (дати, цифри, посилання на офіційних осіб). Натомість тексти авторок відзначаються структурною варіативністю: блоки «Гло» та «Історія» часто опускаються або інтегруються в інші частини тексту, що зміщує акцент із сухої констатації фактів на емоційну інтенцію.

Жінки-журналістки активно використовують стратегію «ефекту присутності», залучаючи читача до співпереживання через детальні описи внутрішнього стану свідків подій, використання прямої мови та розповіді від першої особи. Експресивність у фемінних текстах базується на антропоцентричних асоціаціях, емпатії та використанні оцінних прикметників у найвищому ступені порівняння. У свою чергу, автори-чоловіки демонструють вищий рівень лінгвокреативної компетенції, залучаючи ширший арсенал стилістичних засобів (метафори, антитези, ланцюги риторичних запитань) для раціоналізації емоційного фону та підкреслення таких рис, як мужність і самовідданість учасників подій.

Доведено, що гендерна диференціація зумовлює відмінності в архітектоніці новин: якщо чоловіки виступають у ролі «аналітиків-глобалістів», що розглядають проблему в масштабах нації чи людства, то жінки постають «емпатичними хронікерами», які проеціюють події на рівень мікросоціуму чи окремої особистості. Обґрунтовано, що такі відмінності детерміновані психологічними особливостями сприйняття дійсності та типом асоціативного мислення (антропоцентричне у жінок проти артефактного у чоловіків). Результати дослідження поглиблюють розуміння ролі гендерного чинника в сучасній комунікативній лінгвістиці та відкривають перспективи для подальших порівняльних студій новинного дискурсу в різних лінгвокультурах.

Ключові слова: гендерна лінгвістика, новинний дискурс, текстопородження, категорія інформативності, категорія експресивності, британська преса.

Problem statement and its relation to important scientific and practical tasks.

At the end of the 20th century, fundamental philosophical questions – the problem of human essence, its meaning and purpose, the space and time of human existence – took on a gender dimension, the specifics of which, on the one hand, were reflected in gender studies, which are widely developing in many countries, and on the other hand, became the result of the intensive development of feminist practices. All gender issues are historically linked to the gradual recognition by culture, and then by science, of the multiplicity of individual differences that do not fit into the usual dichotomous schemes. It is the extremely complex and interesting intertwining of cultural, psychological and social aspects that makes gender such an interesting subject of study for a wide variety of disciplines.

Analysis of recent research and publications. The introduction of gender as a category of analysis into the research apparatus of linguistics has opened up new perspectives for understanding various aspects of language. In Western Europe and the United States, fundamental research into the role of gender in language has been conducted for more than two decades. In Ukrainian science in general (especially in the field of political and legal sciences) and in linguistics in particular, the development of issues related to the sociocultural concept of gender

has been rather sporadic. Still, there is every reason to discuss the emergence of gender studies as an independent direction in domestic linguistics. Noteworthy is the collective monograph «Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика» (Gender Linguistics in Ukraine: History, Theoretical Foundations, Discursive Practice) [1] the monograph «Гендер: мова, свідомість, комунікація» (Gender: language, consciousness, communication) [2], which cover a wide range of gender studies issues, from the historical preconditions for its emergence and emergence as a separate discipline to its current state of development. There has been an expansion of the boundaries of gender studies and an enrichment of their theoretical and empirical base.

Gender studies are currently among the most important areas of global linguistics. This research is being conducted on both linguistic and communicative material. Systematic descriptions of the speech behaviour of national linguistic and cultural communities, and of the communicative behaviour of professional and age groups, are being carried out. In recent decades, gender studies in foreign and domestic linguistics have focused on the characteristics of participants' communicative behaviour across various types of discourse, generating a representative body of work that addresses various aspects of the relationship between language and

gender. These include studies of the characteristics of police officers' communicative behaviour (men and women) [3], the communicative strategies of male and female populations on the Internet [4], the thematic specificity of everyday discourse among white middle-class representatives [5], and so on.

Domestic linguistics studies gender markers in speech based on literary discourse (dissertations «Лінгвістичні прояви гендерних характеристик англомовних художніх текстів (на матеріалі американської прози ХХ сторіччя)» (Linguistic manifestations of gender characteristics in English-language literary texts (based on 20th-century American prose)) [6], Гендерний аспект невластенопрямого мовлення в англомовному художньому дискурсі (на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття) (The gender aspect of indirect speech in English-language literary discourse (based on female prose from the first half of the 20th century)) [7], Лінгвістична структура та гендерні особливості звертань в українській та французьких мовах (The linguistic structure and gender characteristics of forms of address in Ukrainian and French) [8]). Research into the gender specificity of mass media discourse is limited to the study of gender stereotypes in «Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість: практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ» (Gender stereotypes in contemporary Ukrainian mass media discourse) [9]. The peculiarities of the creation of gender-neutral news texts by male and female authors in the British press have not been examined before, which underscores the study's relevance. The relevance of the work is also determined by the importance of studying the gender specificity of news text generation, which influences the worldview and value system of modern people and shapes their informational picture of the world, as well as the need to identify the sociocultural factors that influence the speech and thought activity of authors, representatives of the English-speaking linguistic culture.

The object of the study is English-language news discourse on gender-neutral topics. The study examines the gender specificity of the manifestation of the categories of informativeness and expressiveness in English-language news texts. The objective of the article is to determine the gender specificity of the realisa-

tion of the categories of informativeness and expressiveness in news texts in the British press.

The research material consists of news texts on gender-neutral topics written by three female authors and three male authors, selected from the British newspapers *The Guardian* and *The Observer* for the period 2022–2025.

Presentation of the main research material. The steady growth of information flows produced and transmitted daily through mass media channels already exceeds the corresponding text mass of previous years many times over. This fact is a consequence of the rapid development and improvement of methods of mass dissemination of information and the emergence of new digital media technologies. News reports are of paramount importance in the entire volume of media discourse texts. It is the news that forms the basis of the entire media flow and shapes the content and structure of the modern information space. This type of text most fully and concisely presents the main features and characteristics of this sphere of language use, allowing us to consider it a basic text of mass information in the mass media system in general and in the quality press in particular.

The concept of quality press can be defined by contrasting it with the mass press. The basis for dividing British print publications into two groups is the differences in the social and material status of readers, their education and professional affiliation. The audience of the quality press belongs to the upper and middle classes; these are people who run the country or serve those who run it with their professional skills. The quality press is distinguished by its format (the print edition is approximately twice the size of the mass-market edition), content (it contains serious information about events, analytical and editorial articles), and linguistic features. The news text in the publications that are the subject of this study is a standard model that meets the basic requirements of quality journalism.

The main feature of news reports in the British press is their objective presentation of information, consistent with the news producer's goal of neutrality. News texts aim to inform the audience about socially significant events and facts. Objectivity in the presentation of information is achieved through several layers in the text: segments of speech by the journalist and the correspondent, statements by interviewees,

quotes from participants in the event, and experts, all of which emphasise the reliability of the information conveyed. Thus, a news text is a kind of ‘synthesis’ or ‘fusion’ of many separate texts.

News texts are informational messages with the potential to convince readers of the reliability of the information provided. Unlike analytical articles, they appear to be more concise and less prone to axiological (evaluative) subjective factors. News texts most fully realise one of the main functions of mass communication – informative, as well as the function of persuasion through awareness.

However, news texts are not devoid of expressiveness, which stems from their pragmatic orientation: to create a certain emphasis on one or another aspect of the information and to use it as a means of persuasion. This perspective is based on the view of news texts as a special way of generating and interpreting texts, where textual activity is understood as a virtually uninterrupted socio-psychological process that embodies the content and structure of these actions.

The identification of gender parameters (content-structural specificity, stylistically neutral/marked vocabulary, concretisation/generalisation of information, etc.) of a news text is facilitated by the categories of informativeness and expressiveness.

The gender specificity of news texts on gender-neutral topics manifests itself at the content-structural and stylistic levels, reflected in the selection of aspects of the events described, the structuring of informative blocks, and the linguistic means used to describe them.

In terms of content, the male authors cover political, legal, economic, and scientific issues related to natural disasters on an emergency scale; political issues predominate in ‘male’ texts: (*state of emergency, anarchy, foreign donors, anti-corruption campaigners* etc.), economic, legal and scientific terms: *frozen funds, to issue contracts, contractors, subcontractors, fraud, criminal proceeding, looting, lawlessness, inquest, hearing, coroner, to preside, ground-penetrating radar, electromagnetic waves, underground structures* etc.

The female authors mainly cover personal and social issues. However, the levelling of masculine and feminine differences is evident in the fact that, alongside the social aspects of

an event, female journalists often cover the economic, legal and political consequences of the issue, but within the context of a particular social group, community, city or individual: *“Brown calls for aid ‘shock’fund, Millions pledged for tsunami go unpaid”*; *“Computer models predict direction of molten lava flows”*, *“Laughing stock of Katrina makes disaster his business”* etc.. While men perceive and assess the situation as a whole, they are more interested in the big picture, which does not require detailed consideration.

The specificity of psychological perception of reality by women and men is determined by the peculiarities of gender identification formation in children: in girls, gender identification occurs against the background of an inseparable connection with the mother, identification with her, and awareness of the importance of interpersonal relationships; in boys, gender identification is associated with contrasting themselves with their mother and separation, which underlie the formation of independence.

The content of the event coverage is determined by the psychological characteristics that shape how men and women perceive reality. The study showed that female authors tend to provide detailed information, while men tend to present information in a more generalised way.

Male authors are entirely focused on the main event, do not distract from it, and do not extrapolate its possible consequences to a specific person/social group. Thus, they extrapolate the problem in a generalised way, directing it to a wide range of potential recipients, without developing it or adding details.

Female authors begin their texts with introductory sentences that gradually introduce information. By revealing the message’s content and adding details in subsequent sentences, female authors project the consequences of the event onto a specific social group, demonstrating their concern and trying not only to state the problem but also to assess it. At the end, the female authors often cite the opinion of a specific person, summarising their text with the conclusions of an expert in the field:

During the early stages of the pandemic, Transport for Wales (TfW) decided to try something new. In May 2020 it launched fflecsi, an app-based service that allows people to book a shuttle minibus from “floating bus stops” near their homes directly to their destination.

Available in 11 locations across Wales, the service was an immediate hit: in five weeks passenger numbers grew 150%, and in its first 12 months it served 50,000 trips. Best of all, 9% of its riders were people who hadn't previously used public transport. As one passenger said: "This is too good to be true. This is Pembrokeshire, we don't get transport like this."

Gender-specific features of the linguistic realisation of the 'informativeness' category are manifested in the structuring of informative blocks in news texts written by female authors. During the study of the material, it was found that authors mostly adhere to the truncated news text scheme developed by T. van Dijk [10]: *Headline, Introduction, Main event, Comments, History, Reaction, Consequences, Background/Circumstances*, i.e. they have informative blocks at their disposal in a rigid logical sequence. As the 'masculine' news text unfolds, the reader receives information about the main event, its background and causes, consequences, circumstances and broader context, arranged in a logical sequence.

The articles by female authors often lack the *Background/Circumstances* and *History* blocks, and there is individual variation in the informative blocks, with their merging. The selective variability of content blocks in 'feminine' texts is explained by their greater informational significance for the author and the realisation of the communicative intention of emotional influence on the reader, appealing to sympathy and participation, which is an important task for female authors, unlike male authors.

The gender specificity of the linguistic realisation of the category of expressiveness is manifested in the peculiarities of the actualisation of emotionality, evaluativeness and imagery. Male emotionality is manifested in emotive nominations of the problem and its political and economic consequences for the nation. In contrast, female emotionality lies in the innate ability to sympathise, show empathy for the participants in the event, notice and decipher. The expressiveness of the news text is also created by a positive/negative assessment of various aspects of the event (its consequences and context, participants and their actions, etc.). The female authors mainly express their assessment of the event using the suffix of the highest degree of adjectives: *the costliest insured natural disaster in the world, the strongest hurricane, one of the*

deadliest storm seasons in the southern United States, etc. and evaluative adjectives: *awesome hurricane, devastating earth quake, catastrophic flood etc.*

The emotional involvement of the female authors in the situation described explains the reiteration of information about the various consequences of the natural disaster, and its visualisation through quotations from eyewitnesses who give detailed descriptions of their feelings and experiences. In contrast, the male author mainly quotes officials who state dates, names, and figures (precise information):

"It is good that the uncertainty over who will host Cop29 is over. It means that plans can now be made coming out of Cop28, for the key years of 2024 and 2025 when new climate targets have to be tabled by all countries," said Kaveh Guilanpour, the vice-president of the Center for Climate and Energy Solutions.

Toponyms also ensure the predominance of factual information in news texts by male authors, as the names of international and foreign organisations, communities, and institutions increase the reader's trust in the information.

The gender specificity of female authors' imagery is determined by the peculiarities of associative thinking, which is based on anthropocentric entities in women and artefactual entities in men. Thus, the authors compare cities destroyed by an earthquake, with concrete school roofs collapsing on children, to gravestones: *(the concrete slab roofs of schools across Kashmir and North West Frontier province fell like tombstones, crushing children at their desks)*, the city where the natural disaster occurred – a place cursed by God *(It looks like God has cursed this place)*, ruins left over from destroyed villages – with archaeological excavations *(The remains are just visible in the snow, like the site of an archaeological dig)*.

For the female authors, the flooded city is associated with a sick old person left to die alone *(Like a sickly old patient left out to die, (he (coastal town...))*, the resort destroyed by a tornado is compared to a ghost *(But the place, once the epitome of packaged fun, still feels much like a ghost, with windowless high-rises and empty streets)*.

The male authors' news texts are distinguished by their methods of quotation, in particular by their quoting eyewitnesses to unpleasant situations or natural disasters who emotionally

describe their physical and mental state, the extent of the damage, and the depth of their grief and loss. Quotations of this kind help the author to create a sense of presence in the informational text, which means including direct speech-narrative in the message, appealing not so much to the readers' minds as to their feelings. The first- or third-person narrative conveys the eyewitness's inner state, as well as the quotations that belong to him. The addressee/reader perceives the event as an observer. The 'presence effect' should be understood as the reader's impression after reading the article that he was present at the scene of the events, witnessed what was happening:

"Things are very difficult right now," said Steve Garidis, the Bicycle Association's executive director. "Since May 2021 sales have been tracking at below pre-Covid levels, and if you take out the 2020 mega boom in cycling and sales, we're now doing worse than we were before Covid hit.

The female authors achieve the effect of presence by providing detailed descriptions of the locations where the events take place. Such detailed descriptions make readers feel like direct participants in the events, attract their attention, and thus increase the emotional impact of the informative component of the message:

Children of all ages hang out at the seating area. One group of teenagers from a local school call the sunny bench between two planters their "chill spot". One family sits out on a shady seat with the baby on warm evenings. People eat their lunch on the benches. Chosen and installed by the local community, the planters are a tiny but thrilling example of what can be done with a quietly radical policy that is being tried by a few councils.

In the following example, the narrative is told in the first person singular, i.e. by the author herself. The dynamic description of events in which she was directly involved brings the author closer to the reader, adds subjectivity to the message, and establishes a connection between the reader and the author:

Walking on a busy London street recently, I heard a shout. "Don't hit me," a cyclist screamed, as a Land Rover driver reversed into his path. Next, it was my turn to jump out of the way. The driver lurched forward, veering unexpectedly in my direction just as I was crossing a sidestreet.

Describing the problem of greening in the city, the female narrator draws on her own

experience, recounting events in the first person singular and plural, allowing the reader to glimpse into her private world and creating an intimate connection with the potential reader:

That's how I got involved, hoping to add a bit of greenery to my own neighbourhood in Newham, where I've lived for a number of years. A group of us put in an application and were given a £5,000 grant for five chunky planters in an area where there was previously just concrete.

Another difference in women's speech is the shift in the distribution of informative and expressive blocks within the news text. This 'mixture' allows information to be conveyed to the listener as effectively as possible by simultaneously activating both the cognitive and emotional spheres.

Instead, the male narrators, quoting eyewitnesses to the problems (mostly male), emphasise their courage, dedication in fighting the elements, and resilience in overcoming its consequences, i.e. masculine psychological traits:

Another former IPCC lead author, Prof Piers Forster, from the University of Leeds, said: "I have tried to change the way I communicate to make it more personal and emotional. Extreme impacts are bad now and going to get a whole lot worse. But then you need to give people hope, and ourselves, as scientists hope. We can slow the rate of warming immediately if we act now."

Linguistic and stylistic analysis of news texts shows that men exhibit a higher level of linguistic creativity, reflected in the use of a broader, more diverse 'arsenal' of stylistic devices that are linguistic manifestations of expressiveness. In male authors' texts, the most common techniques are metaphor, epithet, parallel constructions, comparison, antithesis, anaphora, and rhetorical questions; in female authors' texts, the most common are epithet, parallelism, comparison, and anaphora. A widely used stylistic device in male speech is the rhetorical question. Men use whole chains of rhetorical questions to highlight information that needs to be highlighted and to emphasise the expressiveness of their attitude to the problem.

Conclusions and prospects for further research. As a result of linguistic and stylistic analysis of news texts, clear gender-specific features were identified in the implementation of the categories of informativeness and expressiveness. It was found that male authors

predominantly adhere to the classic ‘truncated scheme’ of news texts, as described by T. van Dijk, with building blocks arranged in a rigid, logical sequence (Headline – Introduction – Main event – Consequences). In contrast, female texts are characterised by variability: the ‘Background’ and ‘History’ blocks are often omitted or merged, reflecting an intention to have an emotional impact on the reader rather than a dry statement of facts.

Gender differentiation can be traced in the choice of objects described and the level of detail: masculine discourse tends towards globalisation and abstraction. Authors focus on the political, economic and scientific aspects of events on a pandemic scale, using precise information (dates, figures) and references to official figures. Feminine discourse is characterised by anthropocentrism and a micro-scale perspective. Female authors tend to go into detail, projecting global problems onto the level of an individual or social group. Information is presented gradually, with an emphasis on social consequences and empathy.

Differences in the tools used to create an emotional background have been identified: female texts use the ‘presence effect’ strategy, which

is achieved by quoting eyewitnesses (descriptions of feelings, grief, loss), using first-person narratives, and employing evaluative adjectives and the highest degree suffixes. Male texts demonstrate a higher level of linguistic creativity in the use of stylistic devices. The arsenal of male authors is broader (metaphor, antithesis, rhetorical questions), while that of female authors is more limited (epithet, parallelism).

The type of associative thinking determines the gender specificity of imagery: in women, it is based on anthropocentric entities, while in men, it is based on artefacts. Male emotionality is rationalised (assessed through courage and resilience), while female emotionality is based on empathy and the visualisation of participants’ inner states during events.

Thus, the gender factor proves to be decisive in the process of transforming objective information into a newspaper narrative, where men act as ‘analytical globalists’ and women as ‘empathetic chroniclers,’ which directly influences the architectonics and stylistic content of the news text.

We see further prospects for research in a comparative study of gender specificity in news discourse in different linguistic cultures.

Bibliography:

1. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика : [колект. моногр.] / Т. А. Космеда та ін. ; за наук. ред. Т. А. Космеди. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди ; Дрогобич : Коло, 2014. 472 с.
2. Ставицька Л. О. Гендер: мова, свідомість, комунікація / Інститут української мови НАН України. Київ : КММ, 2015. 440 с.
3. McElhinny B. Challenging Hegemonic Masculinities: Female and Male Police Officers Handling Domestic Violence. *Gender Articulated: Language and the Socially Constructed Self* / ed. by K. Hall, M. Bucholtz. New York : Routledge, 1995. P. 217–243.
4. Herring S. Gender and Power in Online Communication. *The handbook of language and gender*. Oxford : Blackwell, 1998. 228 p.
5. Green M. H. Gendering the History of Women’s Healthcare. *Gender & History*. 2008. Vol. 20, No. 3. P. 487–518.
6. Козачишина О. Л. Лінгвістичні прояви гендерних характеристик англомовних художніх текстів (на матеріалі американської прози ХХ сторіччя) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 210 с.
7. Нера Н. Я. Гендерний аспект невластне-прямого мовлення в англомовному художньому дискурсі (на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2016. 220 с.
8. Дем’янова Н. О. Лінгвістична структура та гендерні особливості звертань в українській та французьких мовах : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.17. Одеса, 2012. 19 с.
9. Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість : практ. посіб. для журналістів та працівників ЗМІ / Н. М. Сидоренко та ін. ; ред.-упоряд. Н. М. Сидоренко. Київ : К.І.С., 2004. 76 с.
10. Dijk T. A. van. News as discourse. Hillsdale, NJ : L. Erlbaum Associates, 1988. 216 p.

References:

1. Kosmeda, T. A., Karpenko, N. A., Osipova, T. F., Salionovych, L. M., & Khaliman, O. V. (2014). *Henderna linhvistyka v Ukraini: istoriia, teoretychni zasady, dyskursyyna praktyka* [Gender linguistics in Ukraine: History, theoretical foundations, discursive practice] (T. A. Kosmeda, Ed.). KhNPU im. H. S. Skovorody; Kolo. [in Ukrainian].
2. Stavvytska, L. O. (2015). *Hender: mova, svidomist, komunikatsiia* [Gender: Language, consciousness, communication]. KMM. [in Ukrainian].
3. McElhinny, B. (1995). Challenging hegemonic masculinities: Female and male police officers handling domestic violence. In K. Hall & M. Bucholtz (Eds.), *Gender articulated: Language and the socially constructed self* (pp. 217–243). Routledge.
4. Herring, S. (1998). Gender and power in online communication. In S. Johnson (Ed.), *The handbook of language and gender* (p. 228). Blackwell.
5. Green, M. H. (2008). Gendering the history of women's healthcare. *Gender & History*, 20(3), 487–518. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0424.2008.00534.x>
6. Kozachyshyna, O. L. (2003). *Linhvistychni proiavy hendernykh kharakterystyk anhlomovnykh khudozhnykh tekstiv (na materialy amerykanskoï prozy XX storichchia)* [Linguistic manifestations of gender characteristics of English-language literary texts (based on 20th-century American prose)]. Kyiv National Linguistic University. [in Ukrainian].
7. Nera, N. Ya. (2016). *Hendernyi aspekt nevlasne-priamoho movlennia v anhlomovnomu khudozhnomu dyskursi (na materialy zhinochoï prozy pershoï polovyny XX stolittia)* [Gender aspect of represented speech in English-language literary discourse (based on women's prose of the first half of the 20th century)] (Unpublished doctoral dissertation). Ivan Franko National University of Lviv. [in Ukrainian].
8. Demianova, N. O. (2012). *Linhvistychna struktura ta henderni osoblyvosti zvertan v ukrainskii ta frantsuzkykh movakh* [Linguistic structure and gender characteristics of address forms in Ukrainian and French languages] (Extended abstract of PhD dissertation). Odesa. [in Ukrainian].
9. Sydorenko, N. M., & Skoryk, M. M. (2004). *Henderni resursy ukrainskykh mas-media: tsina i yakist: praktychnyi posibnyk dlia zhurnalistiv ta pratsivnykiv ZMI* [Gender resources of Ukrainian mass media: Price and quality: A practical guide for journalists and media workers] (N. M. Sydorenko, Ed.). K.I.S. [in Ukrainian].
10. Van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. Lawrence Erlbaum Associates.

Дата першого надходження статті до видання: 25.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

UDC 811.111'37'42

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.11>

PECULIARITIES OF ENGLISH WEAPONS TERMINOLOGY TRANSLATION

Ivanchenko Mariia Yuriivna,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies and Intercultural Communication
Lviv State University of Life Safety
ORCID ID: 0000-0001-7363-4600

Botvyn Tetiana Mykhailivna,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies and Intercultural Communication
Lviv State University of Life Safety
ORCID ID: 0000-0001-8590-8664

In recent years, the focus of linguists' attention has been the translation of professional texts, in particular terminological units, the disclosure and transmission of foreign language realities by means of the Ukrainian language and the features of their reproduction in scientific and technical texts.

In the context of the war military terminology is in the focus of attention of researchers, translators, and users. Leading scientists consider problems related to the analysis of the morphological structure of terms, the specifics of the terminological units translation. In the field of military terminology, scientists analyze the specifics of certain lexical-semantic groups of concepts in this field, raise problems of classification of English-language military vocabulary, investigate military neologisms, and study the features of the translation of terms in this field.

Purpose of the article is to study the peculiarities of the English weapon terms translation into Ukrainian. The research material is the English weapon terms obtained as a result of sampling from professional dictionary.

Like no other, technical translation strives for the most accurate and complete transmission of information contained in the original. Translation difficulties often arise not only because of differences in the grammatical structure of languages, but also because of the cultural and historical specificity of the native speaker's worldview. The responsibility for the correct transmission of the content lies with the translator. Any mistake made during the translation process can distort the content of the message. Correct translation of terms is the key to effective professional communication. Since the basis of a technical text is terms, it is necessary to exclude their incorrect translation.

Thus, as a result of the conducted research, it was pointed out that English terms of weapons are in most cases reproduced in Ukrainian by using tracing (47%), the translation technique of explication is somewhat less represented (19%). The translation transformations compression (11%) and inversion (10%) are used almost equally. Generalization (5%) and concretization (4%) are used less often.

Key words: translation, term, transformation, equivalent, weapon.

Іванченко Марія, Ботвін Тетяна. Особливості перекладу англійської термінології зброї

Протягом останніх років у фокусі уваги лінгвістів перебуває переклад фахових текстів, зокрема термінологічних одиниць, розкриття та передача засобами української мови іншомовних реалій та особливості відтворення останніх у науково-технічних текстах.

У контексті повномасштабного вторгнення військова термінологія перебуває у центрі уваги не лише теоретичних досліджень, а й привертає увагу практиків перекладу. Науковці реагують на виклики сьогодення та фокусують свою увагу на проблемах, пов'язаних із формуванням, функціонуванням та перекладом термінів. Військова термінологія розглядається вченими в аспекті формування, класифікації, функціонування та відтворення.

Мета статті – дослідити особливості перекладу англійських термінів, пов'язаних зі зброєю, українською мовою. Матеріалом слугували галузеві словники англійської мови.

Як ніякий інший, технічний переклад прагне максимально точної та повної передачі інформації, закладеної в оригіналі. Труднощі перекладу часто виникають не лише через відмінності у граматичній

© Ivanchenko M. Yu., Botvyn T. M., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

будові мов, а й зумовлені культурно-історичною специфікою світосприйняття носіїв мови. Відповідальність за правильну передачу змісту лягає на перекладача. Будь-яка помилка, допущена в процесі перекладу, може спричинити спотворення змісту повідомлення. Коректний переклад термінів є запорукою ефективного професійного спілкування.

У результаті проведеного дослідження вдалося виявити, що англійські терміни зброї здебільшого відтворюються українською мовою шляхом застосування калькування (47%), дещо менше представлений перекладацький прийом експлікації (19%). Майже рівноцінно застосовуються перекладацькі трансформації компресія (11%) та інверсія (10%). Рідше використовуються генералізація (5%) та конкретизація (4%).

Ключові слова: переклад, термін, трансформація, еквівалент, зброя.

Introduction. In recent years, the focus of attention of linguists has been the translation of professional texts, in particular terminological units, the disclosure and transmission of foreign language realities by means of the Ukrainian language and the features of their reproduction in scientific and technical texts.

In the context of the war military terminology is in the focus of attention of researchers, translators, and users. Leading scientists consider problems related to the analysis of the morphological structure of terms [14], the specifics of the translation of terminological units [3; 7; 9]. In the field of military terminology, scientists analyze the specifics of certain lexical-semantic groups of concepts in this field [10], raise problems of classification of English-language military vocabulary [15], investigate military neologisms [6], and study the features of the translation of terms in this field [12].

Purpose of the article is to study the peculiarities of the English weapon terms translation into Ukrainian. The research material is the English weapon terms obtained as a result of sampling from professional dictionary [1; 2; 17].

Results. A significant part of the terms studied belong to the class of non-equivalent vocabulary, and therefore present difficulties when translating into Ukrainian. As a result, the translator faces the task of adequately conveying the meaning of a word or phrase. Most of the terms studied are translated using tracing, which in most cases is the only possible translation method. This method is advantageous since it allows the semantic content of a particular context to be conveyed in the target text without increasing its volume. The following terms are translated in this way: *antitank cartridge* – протитанковий патрон, *antitank grenade* – протитанкова граната, *antitank rifle* – протитанкова гвинтівка, *assault rifle* – штурмова гвинтівка, *disconnecter* – роз'єднувач, *dioptr sight* – діоптричний приціл, *driving band* – провідний

поясок, *adjustment of sight* – регулювання прицілу, *hammerless pistol* – безкурковий пістолет, *blank cartridge* – холостий патрон, *automatic rifle* – автоматична гвинтівка.

Explication consists in transforming into explicit the implicit information contained in the source text and adequately perceived by the native speaker [15, p. 92]. Sydoruk G. includes the method of translating non-equivalent vocabulary through an explanation that replaces the source element (paraphrase or descriptive / explanatory translation) to the main methods of translation [13, p. 15]. This method of translation is most successfully used in cases where a relatively short explanation can be dispensed with [8, p. 184].

Among the weapons terms 87 of them are transformed into Ukrainian using the mentioned translation method. For example: *cheekpiece* – «щока» приклада, *cocking indicator* – індикатор, який вказує що зброя зведена (заряджена), *hinged frame* – дуло, що опускається на шарнірі, *hold over/under* – винос точки прицілювання вище/нижче за мету, *gas block* – газова камера з регулятором і патрубком.

All terminological units are divided into two groups. One of the group includes terms that are transformed by adding words, for example: *double-action* – ударно-спусковий механізм подвійної дії; *unload* – розрядження зброї, *weak hand* – не домінуюча рука; підтримуюча рука при дворучному хваті, *drum magazine* – магазин барабанного типу, *windage* – вітровий знесення; виправлення на вітер, *trigger pin* – штифт спускового гачка, *universal machine-gun on tripod* – універсальний кулемет на треножному верстаті, *recoil pad* – амортизуючий потиличник приклада.

Another group belong lexical units which are translated into Ukrainian as a whole sentence, for example: *butt plate buffer spring* – пружина потиличника, що амортизує, *jacketed flat*

point bullet – оболонкова куля з плоскою головною частиною, *jacketed round nose bullet* – оболонкова куля із закругленим носиком, *compression chamber* – компресійний циліндр в пружинно поршневій зброї, *cylinder stop* – стопор (фіксатор) барабана перед пострілом, *extractor slot* – вивідне вікно для викидання гільз, *tripod mounting pin* – передній шкворень для кріплення на триніжному верстаті, *variable power scope* – оптичний приціл із змінною кратністю (панкратичний), *scope stop* – стопор (упор), що обмежує зміщення оптичного прицілу назад через віддачу зброї, *riot control grenade* – граната (переважно газова) для придушення масових заворушень, *return spring rod* – напрямний стрижень поворотно-бойової пружини.

Quite productive with weapon terms is the translation technique called compression. T. E. Nepryach T. gives the following definition of compression: «economy of linguistic means for expressing the same content» [11, p. 85]. According to the author, compression is achieved by omitting «excessive» elements of the statement or by using more compact constructions. Karaban V., in his turn, emphasizes that the reasons for the existence of compression are primarily the features of the grammatical structure of the target language. However, the scientist does not exclude pragmatic and stylistic factors [7, p. 270].

In translation studies, two types of compression are distinguished: replacement and extraction. As part of the conducted research, 10 examples of weapon terms that are translated using this method were identified.

Several subtypes of replacement in the case of compression are distinguished by scientists. Such subtype as «replacing a phrase with a word» [4, p. 287] is applied while translating weapon terms, which is often caused by the peculiarities of the word-forming system of the target language, for example: *bolt stop* – запобіжник, *aperture sight* – дюринь, *flash-hider* – полум'ягасник, *firing pin* – ударни, *feed rib* – досилач, *cleaning brush* – протирання, *cartridge clip* – обойма, *battle sight* – гривка, *bullet trap* – кулеуловлювач, *butt plate* – потиличник, *cleaning rod* – шомпол, *feed block* – приймач.

In some cases, compression involves the removal of certain components of a phrase or expression. The reason for such transformations is differences in the grammatical structure of

languages. As part of this scientific research, a subspecies called «word deletion from a phrase» was discovered, the essence of which is to replace it with a phrase of smaller volume, and is determined by the standards of word combinations in the relevant language. For example: *double stack magazine* – дворядний магазин, *full metal jacketed bullet* – оболонкова куля, *jacketed soft point bullet* – напівоболонкова куля, *large caliber machine gun* – великокаліберний кулемет, *folding-type metal stock* – металевий приклад; *combat-ready cartridge clip* – споряджена обойма, *adherence to basic exercise principles* – суворе дотримання основних принципів тренування.

The study of inversion has always been in the focus of attention of linguists. Various aspects of the changed order of words in translation are reflected in the works of Karaban V., Kyyak T., Lytvyn I., Korunets I., etc. The term inversion has Latin origin (*inversio* – reversal; permutation) and is defined as a violation of the characteristic direct word order [10, p. 148]. The studied weapon terms translated with inversion were divided into 4 groups according to the principle of translation.

So, to the first group two-syllable terminological units translated according to the scheme $A+B=B+A$ were included, namely: *aiming mechanism* – механізм наведення (прицілювання), *lens coating* – покриття лінз, *anti-reflection coating* – покриття антивідблиску, *carrying handle* – рукоятка для перенесення, *breech guard* – запобіжник дула, *bolt handle* – рукоять затвора, *barrel latch* – замикач дула, *barrel length* – довжина дула.

The second group comprise the three-syllable terms translated according to the scheme $A+B+C=A+C+B$. For example: *barrel-catch screw* – стопорний болт дула, *windage screw knob* – маховичок ходового гвинта. The third group consists of weapon terms translated according to the principle $A+B+C=C+A+B$. Namely: *antitank rocket launcher* – ручний протитанковий гранатомет, *windage screw knob* – маховичок ходового гвинта, *light bullet scale* – шкала для легкої кулі. The scheme $A+B+C=C+B+A$ forms the 4th group: *cocking handle slot* – щілина важеля взведення затвора.

One of the methods of translation transformations is called generalization. The

principle of this technique is to replace a unit, which has a narrower meaning with a unit of the target language with a broader meaning [13, p. 193], or in other words, a lower-level concept is replaced by a higher-level concept.

Generalization is represented in the following example: the term *wheel mount* is translated as «*колісний верстат*».

The noun *mount* in the Oxford Living Dictionary is interpreted as follows: «a support for a gun, camera, or similar piece of equipment» [OLD]. It is clear that in this case a generalization takes place. Since *верстат*, according to the Ukrainian dictionary, is defined as «примітивне дерев'яне устаткування для ткання ручним способом полотна, килимів і т. ін.» [5, p. 653]. Whereas *станок* is a higher-level concept, as it is designated as «металева основа, на якій укріплюються гармата, кулемет і розміщуються прицільні механізми» [5, p. 587].

One of the example of generalization is found among the weapon terms related to military topics. In the contexts of this section, the term *line of impact* occurs, which is reproduced in the target language as *лінія зустрічі*. Generalization takes place, since the noun *impact* is defined in Cambridge dictionary as follows: «the action of one object hitting another, or the force with which one object hits another» [CAMB]. However, *зустріч* is a concept that defines phenomena of a more general level, such as «зближення з чим-небудь, що рухається навпроти» [5, p. 157].

Concretization is one of the types of lexical transformations, which is often used by translators for a more accurate and understandable translation of certain terms or words. Karaban V. defines concretization as a lexical transformation, in a result of which a word (term) of broader semantics in the original is replaced by a word (term) of narrower semantics [7, p. 300].

This translation technique is applied to the weapon term, related to personnel. Thus, in particular, the English term *young soldiers*

is translated into Ukrainian as *недосвідчені військовослужбовці*. The adjective *young* means «having lived or existed for only a short time» [OLD], or «який має небагато років, не досяг зрілого віку; юний» [5, p. 786]. In the Ukrainian language, we observe a clarification, since *young* is used in English not only, and not always, in relation to the age characteristics of the subject, but also to the term of stay at work/position in the organization, or in relation to the skills possessed by the worker. Since *inexperienced* is «який не має достатнього досвіду, знань, потрібних в якій-небудь справі, професії і т. ін.» [5, p. 298]. Thus, *young* in English is clarified as *lack of experience* in the Ukrainian language.

Conclusions. Modern terminology is a lexical layer that, despite the requirements of unambiguousness, accuracy, systematicity, lack of expression, modality, and independence from context imposed on terminological units, is actively developing and changing, while losing the aforementioned properties as a result of the convergence of terminology with commonly used vocabulary. Such a phenomenon became possible due to people's interest in events taking place in the world, the active use of terms in the media, and the increase in the level of education of the population. A term is a unit of language used to denote special concepts and phenomena. For this reason, there is a need to actively study technical translation, its features and areas of application, improve the theoretical basis, and implement research results into translation practice.

Thus, as a result of the conducted research, it was possible to find out that English terms of weapons are in most cases reproduced in Ukrainian by using tracing (47%), the translation technique of explication is somewhat less represented (19%). The translation transformations compression (11%) and inversion (10%) are used almost equally. Generalization (5%) and concretization (4%) are used less often.

Bibliography:

1. Англо-український військовий словник. URL: <https://adl.lndc.knu.ua/ua/chapter/491>
2. Англо-український збройовий словник. URL: <https://bugai.com.ua/paint/anglo.html>
3. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
4. Борсук Л. Структурно-семантичні та концептуально-когнітивні чинники термінотворення. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2009. Вип. 18. С. 55–62.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 слів / уклад. та гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. Т. VIII. 1728 с.

6. Гамон А., Чернявська С., Шокуров О. Неологізми в українській військовій термінології: лексико-семантичні особливості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2023. Т. 34(73). № 1. Ч. 2. С. 168–174.
7. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2008. 576 с.
8. Кияк Т. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2008. № 620. С. 3–5.
9. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навчальний посібник. 2001. 290 с.
10. Литовченко І. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд) : монографія / за ред. проф. Ж.В. Колоїз. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2016. 206 с.
11. Непряч Т.Є., Чала Ю.П. Через терни до зірок: труднощі перекладів художніх творів : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2008. 200 с.
12. Рябокін Н.О., Пашко С.В. Особливості перекладу англійської військової термінології на українську мову. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2024. № 208. С. 316–321.
13. Сидорук Г.І. Основи перекладознавства. Методична розробка. URL: <http://www.twirpx.com/file/2012667/>
14. Фурт Д., Дмитрук Л. Термінологія : навчальний посібник. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 172 с.
15. Шаранова Ю.В. Проблема класифікації англійської військової лексики в парадигмі лінгвістичних досліджень. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Т. 2. Вип. 19. С. 54–59.
16. Cambridge Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org>
17. English-Ukrainian Military Dictionary. URL: <https://english-military-dictionary.org.ua/>
18. Oxford living dictionaries. *Oxford University Press*, 2020. URL: <https://en.oxforddictionaries.com>

References:

1. Anhlo-ukrainskyi viiskovyi slovnyk [English-Ukrainian Military Dictionary]. Retrieved from: <https://adl.lncd.knu.ua/ua/chapter/491> [in Ukrainian].
2. Anhlo-ukrainskyi zbroiovyi slovnyk [English-Ukrainian Weapons Dictionary]. Retrieved from: <https://bugai.com.ua/paint/anglo.html> [in Ukrainian].
3. Bilozers'ka, L.P. (2010). Terminolohiya ta pereklad [Terminology and translation]: Navchal'nyy posibnyk dlya studentiv filolohichnoho napryamu pidhotovky. Vinnytsya : Nova knyha. 232 s. [in Ukrainian].
4. Borsuk L. Strukturno-semantychni ta kontseptual'no-kohnityvni chynnyky terminotvorennia [Structural-semantic and conceptual-cognitive factors of term formation]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchykh navchal'nykh zakladakh*. Vyp. 18. Kyiv, 2009. S. 55–62. [in Ukrainian].
5. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]: 250000. ukklad. ta holov. red. V.T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun, 2005. VIII, 1728 s. [in Ukrainian].
6. Hamon, A., Cherniavska, S., Shokurov, O. (2023). Neolohizmy v ukrainskii viiskovii terminolohii: leksyko-semantychni osoblyvosti [Neologisms in Ukrainian military terminology: lexical and semantic features]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*. t. 34(73), № 1, ch.2. S. 168–174. [in Ukrainian].
7. Karaban, V.I. (2008). Pereklad anhliyskoyi naukovoï i tekhnichnoï literatury. [Translation of English scientific and technical literature]. Vinnytsya : Nova knyha. 576 p. [in Ukrainian].
8. Kyiak, T. (2008) Funktsii ta pereklad terminiv u fakhovykh tekstakh [Functions and translation of terms in professional texts.]. *Visnyk nats. un-tu "Lvivska politekhnika". Serii «Problemy ukrainskoi terminolohii»*. № 620. 3–5. [in Ukrainian].
9. Kovalenko, A.Ya. (2001). Zahal'nyy kurs naukovo-tekhnichnoho perekladu [General course of scientific and technical translation]: [navchalnyi posibnyk]. 2001. 290 p. [in Ukrainian].
10. Lytovchenko, I. (2016). Dynamichni protsesy u viiskovii leksytsi ukrainskoi movy (nazvy zbroi, amunitsii, sporud) [Dynamic processes in the military vocabulary of the Ukrainian language (names of weapons, ammunition, structures)]: monohrafiia. za red. prof. Zh.V. Koloiz. Kryvyi Rih: Vyd. R.A. Kozlov. 206 s. [in Ukrainian].
11. Nepriach, T.Ye., Chala, Yu.P. Cherez terny do zirok: trudnoshchi perekladiv khudozhnikh tvoriv. [navchalnyi posibnyk]. [Through thorns to the stars: difficulties in translating works of art. [textbook]]. Vinnytsia : Nova knyha, 2008. 200 s. [in Ukrainian].
12. Riabokin, N.O., Pashko, S.V. (2024). Osoblyvosti perekladu anhlo-movnoi viiskovoi terminolohii na ukrainsku movu [Peculiarities of translating English military terminology into Ukrainian]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky*. № 208, S. 316–321. [in Ukrainian].

13. Furt, D., Dmytruk, L. (2020). Terminolohiia: navchalnyi posibnyk [Terminology: a textbook]. Kryvyi Rih: [DonNUET]. 172 s. [in Ukrainian].
14. Sydoruk H.I. Osnovy perekladoznavstva. Metodychna rozrobka [Fundamentals of Translation Studies. Methodological Development]. Retrieved from: <http://www.twirpx.com/file/2012667/> [in Ukrainian].
15. Sharanova, Yu.V. (2021). Problema klasyfikatsii anhlo-movnoi viiskovoi leksyky v paradyhmi linhvistychnykh doslidzhen [The problem of classifying English military vocabulary in the paradigm of linguistic research]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Uzhhorod: Vydavnychi dim "Helvetyka". T. 2. Vyp. 19. S. 54–59. [in Ukrainian].
16. Cambridge Dictionary. Retrieved from: <http://dictionary.cambridge.org>
17. English-Ukrainian Military Dictionary. Retrieved from: <https://english-military-dictionary.org.ua/>
18. Oxford living dictionaries. *Oxford University Press*. (2020). Retrieved from: <https://en.oxforddictionaries.com>

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ДІАЛОГІЗОВАНИЙ МОНОЛОГ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ САМОТНОСТІ ПЕРСОНАЖІВ У НОВЕЛІСТИЦІ В. СТЕФАНИКА

Казанова Ольга Валеріївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури та компаративістики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
ORSID ID: 0009-0001-2012-5447

У статті досліджено специфіку реалізації прямого мовлення героїв у новелістиці В. Стефаніка. Визначено, що більшість творів, основою сюжету яких є зображення екзистенційних станів, переживань, почуттів, побудовано у формі діалогізованого монологу. У центрі уваги автора опинилися не лише злидні селянського існування, а й сприйняття тієї дійсності самими героями, вияв їхніх екзистенційних переживань. Через монологічні висловлювання героїв передано події, що становлять ретроспективне осмислення минулого.

Реплікація монологічного мовлення виявляє інтенції його діалогізації, тобто орієнтацію героїв на уявленого співбесідника. Стан тривоги, напруження у творах В. Стефаніка передається через схвильовані інтонації, синтаксичну структуру монологу, розбитого на короткі абзаци. Визначено, що характерними для мовлення стають фрагментарність, асоціативний монтаж, переплетення минулого і теперішнього. Це зумовлює динаміку емоцій і почуттів героїв. Напруга сценки також досягається завдяки відсутності детальних описів, портретних характеристик героїв. Особливостями такої драматизованої комунікації стають певне спрямування, внутрішня апелятивність до реципієнта (читача). У читача виникає враження, що він ніби присутній під час сценічного втілення внутрішніх переживань героя на виставі «театру свідомості». Реалізується композиційний прийом «сцени на сцені» (тексту в тексті). Доведено, що пряме мовлення героїв стає своєрідним засобом авторського психологізму. В. Стефанік, певним чином «драматизуючи» прозу, прагне не «розповісти» про події, не виявити авторську оцінку та розуміння, а «показати» внутрішні переживання персонажів, сконцентрувати увагу читача на більш драматичних, емоційних життєвих ситуаціях. Отже, новаторство малої прози В. Стефаніка виявляється у видозміні сюжетно-композиційних, наративних властивостей творів, засобів характеротворення та зображення образів персонажів.

Ключові слова: мовлення, композиція, сюжет, реципієнт, психологізм.

Kazanova Olga. Dialogued monologue as a means of expressing the loneliness of the characters in the novelistic of V. Stefanyk

The article examines the specifics of the implementation of direct speech by heroes in V. Stefanyk's short stories. It is determined that most of the works, the plot of which is based on the depiction of existential states, experiences, and feelings, are constructed in the form of a dialogized monologue. The author's focus is not only on the poverty of peasant existence, but also on the perception of that reality by the characters themselves, the expression of their existential experiences. Through the characters' monologues, events are conveyed that constitute a retrospective understanding of the past. Replication of monologue speech reveals the intentions of its dialogization, that is, the orientation of the characters to the imaginary interlocutor. The state of anxiety, tension in the works of V. Stefanyk is conveyed through excited intonations, the syntactic structure of the monologue, divided into short paragraphs. It is determined that fragmentation, associative montage, interweaving of the past and the present become characteristic of speech. This determines the dynamics of the emotions and feelings of the characters. The tension of the scene is also achieved due to the absence of detailed descriptions, portrait characteristics of the characters. A feature of such dramatized communication is a certain direction, internal appeal to the recipient (reader). The reader gets the impression that he is present during the stage embodiment of the character's inner experiences in the performance of the "theater of consciousness".

The compositional technique of “scene on stage” (text in text) is implemented. It is proven that the direct speech of the characters becomes a kind of means of the author’s psychologism. V. Stefanyk, in a certain way “dramatizing” prose, seeks not to “tell” about events, not to reveal their author’s assessment and understanding, but to “show” the inner experiences of the characters, to concentrate the reader’s attention on more dramatic, emotional life situations. Thus, the innovation of V. Stefanyk’s short prose is manifested in the modification of the plot-compositional, narrative properties of the works, the means of character formation and the depiction of the characters’ images.

Key words: *speech, composition, plot, recipient, psychologism.*

Вступ. У настроєвій палітрі новелістики В. Стефаника переважають мотиви трагічного світовідчуття, відтворення екзистенційних станів та проблем самотніх, відчужених у цьому світі людей. Письменник прагнув показати життя селян таким, яким воно є: неприкрашеним, сповненим різних суперечностей, драматичних колізій. Велике враження на сучасників письменника справили цілковито оригінальна художня манера та стиль В. Стефаника, які виявлялись у своєрідних способах змалювання подій, майстерності сугерувати зображення, наповнити його яскравими експресивно-виражальними можливостями, що справляє неповторний емоційний ефект на читача. Так, О. Грушевський уважав прозу В. Стефаника цілком новаторською в контексті літературних змін перехідної доби. Зокрема, критик проаналізував характерні способи оповіді в новелах письменника, у яких автор нівелював маніфестацію авторської свідомості, оцінок, суджень, натомість художньої переваги набувало пряме мовлення героїв. «...З автора досить, що він вибрав тему, подію, ситуацію і його завдання примусити кожен дієву особу говорити по своєму, не даючи від себе ніяких пояснень, ніяких оцінок... Більш ілюзії безпосередньої дійсності має детально передана розмова дієвих осіб, і такі гарно передані розмови мають для читача більш переконуючої ваги», – зазначав О. Грушевський [1, с. 27–28]. У монологіях та діалогах безпосередньо виявляються емоції, почуття, думки героїв, що надавало оповіді надзвичайної емоційності.

Мета статті – дослідити специфіку реалізації форми діалогізованого монологу у новелістиці В. Стефаника в аспектах психологізму, формально-стильових ознак, а також інтенцій жанрових модифікації малої прози перехідної доби в контексті родо-жанрового синтезу.

Результати. Своєрідність авторського стилю В. Стефаника літературознавці визна-

чали в умінні надзвичайно стисло й експресивно відтворювати події у творах. Так, образок В. Стефаника «Святий вечір» своєю поетикою нагадує драматичний замальовок, де основним предметом зображення стає мовлення-мислення старої хворої селянки, яка у святий вечір залишилася зовсім безпомічна у нетопленій хаті.

Через монологічні висловлювання героїні розвивається сюжет твору, що становить ретроспективне осмислення пройденого життя, а також про смерть старої жінки як про звільнення її від страждань, а сина – від зайвого тягаря.

«...Вечір ловив за очі і баби вже не було видно, лишень єї молитви розходилися з печі по хаті.

Галуззя грушки шморгало у вікна, а шибки дзеленькотіли.

– Колідує мені, грушечко, колідує, бо ніхто міні цього вечера не заколідує, такого великого вечера лиш ти бабі колідуєш [3, с. 87]».

Ситуація самотності старої селянки, занедбаності, неприйняття дійсності, на яку вона приречена, провокує бажання емоційно звільнитися від власних переживань та почуттів, і це передається у слові. Хвора жінка звертається до неживих предметів (до грушки, що хитається на вікні у хаті), а згодом до померлого чоловіка:

«...Дрантивим голосом цілу коляду відколядувала.

– Тепер увесь мир, увесь рід колідує і веселитси, а я собі грушечков, ми обі собі. А оцеї, грушечко, стародавньої мому Митрові...

...Пиля.

– Ой не твоя! Я собі без тебе раду дала, я собі торби пошила та й межі люди пішла. Як-ем з торбою за твій поріг переступила тай я вже не твоя газдиня, нема рихту... [3, с. 87]».

Реплікація монологічного мовлення виявляє інтенції його діалогізації, тобто орієнтацію героїні на уявлюваного співбесідника. Стан тривоги, напруження у творах В. Сте-

фаника сугерується через схвильовані інтонації, синтаксичну структуру монологу, розбитого на короткі абзаци. Уявне «сповідання» героїні перед померлим чоловіком є своєрідним претекстом зображеної ситуації. Це дає можливість читачеві глибше осмислити конфлікт твору та збагнути суть представленої ситуації.

У творах В. Стефаніка діалогізація монологічного мовлення є явищем доволі поширеним. Такий прийом спостерігаємо в образках та новелах «Синя книжечка», «Портрет», «Діти», «Шкода», «Дурні баби», «Ангел», «Стратився»; у поезіях у прозі «Вночі», «Раненько чесала волосся»; у публіцистичних творах, літературно-критичних статтях тощо. А. Островська зазначає, що «...уникаючи прямих форм вираження свого ставлення до зображеного, В. Стефанік у своїх творах розширює «зону героя»... Самосвідомість героя і його слово про себе стають у новелі «Синя книжечка» домінантою її побудови. Образ Антіна розкривається через діалогічне ставлення до самого себе. Він розмовляє з відсутнім співбесідником (діатриба) [2, с. 82]». Важливим в образку-сценці «Синя книжечка» є відображення жорстокої соціальної дійсності – селянин, який залишається без власного майна, але не менш важливою стає сфера роздумів про неї головного героя. Мовлення Антіна уривчасте, репліки хаотичні, експресивно насичені. Схвильовані інтонації відбито у формальній організації мовлення, яке розбито на дискретні фрази, поділено на репліки. Через монолог відтворюються не лише події з життя героя, а й стан збентеження, розчарування, надриву. Герой змирився зі своїм складним становищем, зневірився, утратив надію, що зможе виправити помилки у своєму житті:

«...Продав – та й авус! Не моє – та й решта! Не мо-е-е!...

– А мені жель, не жель, ні! Але таки гину... Сиджу я та реву, та реву, так реву, як би з ні хто паси дер [3, с. 13]».

Селянин вимовляє свій монолог голосно, немов на сцені, виправдовуючись перед іншими людьми (які, можливо, й не чують його). Французький театрознавець і теоретик драми П. Паві помітив, що такі висловлювання адресовані до глядачів (читачів), які виступають у ролі «спільників» чи «під-

слухувачів» [4]. Особливістю драматизованої комунікації є саме така спрямованість на імпліцитного реципієнта (читача), який не просто дізнається про події через пряме мовлення героя, але уявно займає позицію іншого «актора» в мовленнєвій ситуації. Тобто внутрішня апелятивність та прагматика мовлення виявляють «авторський задум», за яким читач стає «...вписаним до проекту тексту і його виконання» [5, с. 50–52].

Через комунікацію героїв письменник передавав експресивно-динамічний розвиток внутрішніх психологічних конфліктів, що «роздирали» їхні душі. Такий «драматичний спосіб» представлення подій може бути проінтерпретований із позицій наративної перспективи «драматизації свідомості» героїв (за концепцією П. Лаббока). Незвичайні, трагічні події відбиваються крізь призму індивідуальних станів діючих осіб, які заново осмислюють і відтворюють їх у своїй уяві. Мовленнєва ситуація у такий спосіб наближається до «драми свідомості».

Показовою у цьому плані, на нашу думку, є новела «Лист». Тут діалогічна ситуація формується незвичним способом. З одного боку, учасником комунікації стає баба Грициха, що отримує від заарештованого сина листа. А з іншого – арештант Федір, який у формі листа звертається до своїх рідних. Читаючи послання, стара мати відповідає синові, ніби насправді з ним розмовляє:

« – ...Ой синку, сину, тото-с діти осиротив, – шептала баба».

Або: «– Ой синку, не бери ти собі такий великий туск до голови – крикнула баба, як би осе Федір говорив до неї, а не писав» [3, с. 96].

Формою представлення голосу Федора стає його «письмовий» монолог із підкресленою адресацією. Через лист арештант звертається до рідних людей, сподівається на їх розуміння, підтримку. Отже, домінантним у творі стає діалогізований монолог, що втілює безпосередню апеляцію до наявного слухача, який залишається мовчазним. Монолог ув'язненого реалізується як осмислення героєм колізій минулого життя. Це історія, що складається з фрагментарних спогадів Федора з дитинства, часів арешту та інших випадків з життя, представлених у творі крізь призму уявлень героя. Його спогади утворюють ніби автономну сюжетну

лінію, пов'язану з основною подією твору. Усе минуле ніби заново «розігрується» у свідомості селянина, ніби заново він переживає усі події. Федір ніби «бачить», як він колядує у дитинстві, як «потім ми парубками вже ходили із скрипков колесувати», як померла кохана дружина. Чітко уявляє сцену її похорону, що постає у пам'яті героя настільки виразно, що набуває темпоральних ознак теперішнього часу:

«...Та ми си принижує похорон Настин.

Йдете ви, ідуть діти за деревищем, ідуть люде. А хоругвами вітер носит та й питає: а чоловік цеї жінки де подівси?

А подерта хорогва єму все каже: в Станіславі, в кременалі» [3, с. 97].

У читача виникає враження, що він ніби присутній під час сценічного втілення внутрішніх переживань героя. Реалізується композиційний прийом «сцени на сцені» (тексту в тексті).

Типовий композиційний принцип сюжетного відтворення подій спостерігається в образку-сценці «Похорон». Після невеликого оповідного опису «похоронної ходи» подається монолог жінки, звернений до інших селян. Діалогізований монолог реалізується як спогади про померлого хлопчика. Виявляється сприйняття жінкою його трагічної долі:

«Одна жінка плаче, а друга їй каже:

– Як був здоровий, то грався цілий день коло моєї будки... Курятко без квочки, ну кажу вам, як курятко... Най бог запише мені лишень тоті булки, що я єму надавала...

Жінка плаче дальше.

– Осінь, осінь єго доконала, сирий люфт і студінь. Бо ви цілий день не бували в хаті, а єго різало без вас та й зарізало...

Якби хто під ним вогонь розіслав, а єго кісточки як полінця накидав, аби горіли...» [3, с. 145–146].

Драматична акція розвивається у спогадах селянки, у її уяві, а не зовні. Проте переповідання подій героїнею додає оповіді відтінків достовірності, реалістичності. Фрагменти з життя померлого хлопчика представляються у творі не як повідомлення про факти, а як фрагмент життя, що переживається ніби вперше. Характерним для мовлення стає фрагментарність, асоціативний монтаж, переплетення минулого і теперішнього. Це зумовлює динаміку емоцій й почуттів героїв.

Напруга сценки також досягається завдяки відсутності детальних описів, портретних характеристик героїв. Вимальовуються лише «психологічні образи» персонажів, особливості характеру яких розкриваються безпосередньо у мовленні. У центрі уваги автора опинилися не лише злидні селянського існування, а й сприйняття тієї дійсності самими героями, вияв їхніх екзистенційних переживань. Це передусім пов'язане зі стильовою домінантою його творчості (експресіоністичними тенденціями). Адже у новелах відтворюються вкрай напружені ситуації з життя героїв, сюжет насичено трагічними фактами та картинами, гіперболізованим драматизмом представлених подій. Герої постійно перебувають у напруженому конфлікті не лише між собою, а й із власною долею, навколишньою дійсністю, життям.

Висновки. Динаміка подій у новелістиці В. Стефаніка співвідноситься з психологічними станами героїв, внутрішніми процесами їхньої свідомості, переживань, які втілюються у слові. Пряме мовлення героїв стає своєрідним засобом авторського психологізму. В. Стефанік, певним чином «драматизуючи» прозу, прагне не «розповісти» про події, не виявити авторську оцінку та розуміння, а «показати» внутрішні переживання персонажів, сконцентрувати увагу читача на більш драматичних, емоційних життєвих ситуаціях. Репліки часто розбиваються паузами, вигуками. Особливо це відчувається у драматизованих монологіях образків-сценік письменника, які часто відтворюються у формі внутрішньої діалогічної комунікації з уявним співрозмовником, яка містить елементи пригадування подій, осмислення минулого життя та відбиття нинішнього складного психологічного стану героя. Особливостями такої комунікації стають певне спрямування, внутрішня апелюваність до реципієнта (читача). Часто у свідомості героя через уявну комунікацію моделюються ситуації, драматичні події, розігруються цілі драми життя. У таких мовленнєвих конструкціях визначальним стає використання композиційного прийому «сцени на сцені». Отже, новаторство малої прози В. Стефаніка виявляється у видозміні сюжетно-композиційних, наративних властивостей творів, засобів характеротворення та зображення образів персонажів.

Література:

1. Грушевський О. Василь Стефаник. *ЛНВ*. 1908. Кн. 7. Том XLIII. С. 25–30.
2. Островська А. *Експресіонізм у творчості В. Стефаника* : матеріали спецкурсу. Донецьк : Донецький національний ун-т., 2004. 207 с.
3. Стефаник В. Повне зібрання творів : у 3-х т. Київ : Академія наук Української РСР, 1949. Т. I. Новели. 369 с.
4. Pavis P. *Słownik terminów teatralnych*. Wrocław : ZNO, 2002. 285 s.
5. Swiontek S. *Dialog. Dramat. Metateatr. Z problemów teorii tekstu dramatycznego*. W.-wa: OWE, 1999. 178 s.

References:

1. Hrushevskiy, O. (1908). Vasyl Stefanyk [Vasyl Stefanyk]. *Literaturno-naukovyi visnyk – Literary and Scientific Bulletin*, Book 7, Vol. XLIII, 25–30. [in Ukrainian].
2. Ostrovska, A. (2004). *Ekspresionizm u tvorchości V. Stefanyka: materialy spetskursu* [Expressionism in the works of V. Stefanyk: materials of a special course]. Donetsk: Donetskyi natsionalnyi universytet. [in Ukrainian].
3. Stefanyk, V. (1949). *Povne zibrannia tvoriv u 3 t. T. 1: Novely* [Complete works in three volumes. Vol. 1: Short stories]. Kyiv: Akademiia nauk Ukrainskoi RSR. [in Ukrainian].
4. Pavis, P. (2002). *Słownik terminów teatralnych* [Dictionary of theatrical terms]. Wrocław: ZNO. [in Polish].
5. Swiontek, S. (1999). *Dialog. Dramat. Metateatr. Z problemów teorii tekstu dramatycznego* [Dialogue. Drama. Metatheatre. Issues of the theory of dramatic text]. Warszawa: OWE. [in Polish].

Дата першого надходження статті до видання: 12.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

КУЛЬТУРА МОВИ В СИСТЕМІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Кравченко Алла Василівна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних наук

Українського державного університету науки і технологій ННІ

«Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту»

ORCID ID: 0009-0002-0341-9109

У статті досліджено культуру мови як інтегральний складник соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти. Актуальність теми зумовлена тим, що в сучасному університетському середовищі мовна підготовка студента вже не може зводитися лише до засвоєння норм сучасної української літературної мови. Вона охоплює ширше коло якостей, серед яких важливе місце посідають доречність висловлювання, комунікативна етика, академічна відповідальність, уміння добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, а також усвідомлення мови як культурної цінності та засобу професійної самопрезентації. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні місця культури мови в системі соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти, визначенні її структурних компонентів та окресленні практичних напрямів їх формування в освітньому процесі. У роботі використано аналіз, синтез, узагальнення, описовий і структурно-функціональний методи. Доведено, що культура мови в структурі соціокультурних компетентностей виявляється не лише через правильність мовлення, а й через мовленнєву поведінку особистості, її здатність до етичної комунікації, соціальної адаптації, участі в академічному дискурсі та ціннісного ставлення до мови. Запропоновано розглядати культуру мови як багатокомпонентне утворення, у якому поєднуються нормативно-мовний, комунікативно-етичний, соціально-адаптивний, аксіологічно-ідентифікаційний та академічно-дискурсивний компоненти. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його положень у викладанні дисциплін мовно-комунікативного циклу, розробленні силабусів, методичних рекомендацій і критеріїв оцінювання культури академічного мовлення. Матеріали статті можуть бути використані під час удосконалення мовно-комунікативної підготовки студентів різних спеціальностей, у роботі з академічним письмом, публічним виступом і формуванням культури професійного спілкування.

У статті доведено, що культура мови в структурі соціокультурних компетентностей виявляється не лише через правильність мовлення, а й через мовленнєву поведінку особистості, її здатність до етичної комунікації, соціальної адаптації, участі в академічному дискурсі та ціннісного ставлення до мови. Запропоновано розглядати культуру мови як багатокомпонентне утворення, у якому поєднуються нормативно-мовний, комунікативно-етичний, соціально-адаптивний, аксіологічно-ідентифікаційний та академічно-дискурсивний компоненти. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його положень у викладанні дисциплін мовно-комунікативного циклу, під час розроблення силабусів, методичних рекомендацій, систем вправ і критеріїв оцінювання культури академічного мовлення здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: культура мови, соціокультурна компетентність, здобувачі вищої освіти, академічний дискурс, мовленнєва поведінка, комунікативна етика, університетське середовище, наукова мова, академічна відповідальність.

Kravchenko Alla. Language culture in the system of sociocultural competencies of higher education students: theoretical and practical aspects

The article examines language culture as an integral component of the sociocultural competencies of higher education students. The relevance of the topic is determined by the fact that in the contemporary university environment students' language training can no longer be reduced to the acquisition of the norms of standard Ukrainian only. It covers a broader range of qualities, including appropriateness of expression, communicative

ethics, academic responsibility, the ability to select language means according to a communicative situation, and the awareness of language as a cultural value and a means of professional self-presentation. The purpose of the article is to provide a theoretical substantiation of the place of language culture in the system of sociocultural competencies of higher education students, to define its structural components, and to outline practical ways of their development in the educational process. The study applies analysis, synthesis, generalization, descriptive, and structural-functional methods. The article proves that language culture in the structure of sociocultural competencies is manifested not only through linguistic correctness but also through a person's speech behaviour, the ability to communicate ethically, adapt socially, participate in academic discourse, and demonstrate a value-based attitude to language. Language culture is interpreted as a multi-component construct combining normative-linguistic, communicative-ethical, socio-adaptive, axiological-identification, and academic-discursive components. The practical significance of the study lies in the possibility of applying its provisions in teaching language and communication-related disciplines, in designing syllabi and methodological guidelines, and in developing assessment criteria for students' academic speech culture.

The article proves that language culture in the structure of sociocultural competencies is manifested not only through linguistic correctness but also through a person's speech behaviour, the ability to communicate ethically, adapt socially, participate in academic discourse, and demonstrate a value-based attitude to language. Language culture is interpreted as a multi-component construct combining normative-linguistic, communicative-ethical, socio-adaptive, axiological-identification, and academic-discursive components. The practical significance of the study lies in the possibility of applying its provisions in teaching language and communication-related disciplines, in designing syllabi and methodological guidelines, as well as in developing exercises and assessment criteria for students' academic speech culture.

Key words: *language culture, sociocultural competence, higher education students, academic discourse, speech behavior, communicative ethics, university environment, scientific language, academic responsibility.*

Вступ. У сучасному освітньому просторі закладу вищої освіти культура мови дедалі виразніше постає не як локальна лінгвонормативна категорія, а як ширший показник сформованості особистості здобувача, його академічної зрілості, комунікативної відповідальності та здатності до повноцінної участі в соціокультурній взаємодії. Такий ракурс стає особливо важливим у той момент, коли мовна підготовка студента оцінюється не лише за критерієм правильності висловлювання, а й за вмінням діяти словом у різних освітніх і суспільних ситуаціях. Саме на цьому наполягає В. Тимкова, пов'язуючи культуру мовлення з реальними показниками мовної компетентності здобувачів вищої освіти [1, с. 246–247].

Проблема набуває особливої ваги в умовах сучасної вищої освіти, де мовлення студента функціонує одночасно в кількох площинах: академічній, професійній, міжособистісній і цифровій. У кожній із них культура мови виявляється не тільки через знання норми, а й через здатність уникати комунікативної спрощеності, стилістичної недбалості та мовленнєвої невпевненості. Саме такі труднощі фіксують М. Маковій і О. Жовнір на матеріалі мовлення першокурсників, підкреслюючи потребу системної мовної корекції в закладі вищої освіти [2, с. 40–42].

Соціокультурний вимір мовної підготовки стає очевидним тоді, коли мовлення почи-

нає розглядатися як форма участі в культурно зумовленій комунікації. Методичний аспект цієї проблеми переконливо окреслюють О. Дзинглюк і С. Шевальє, пов'язуючи соціокультурну компетентність із умінням будувати спілкування з урахуванням ситуації, адресата та прийнятих норм взаємодії [3, с. 123–124].

Дослідницький інтерес до проблеми посилюється і через нові суспільні обставини, які вплинули на мовну поведінку студентської молоді, характер її мовного вибору та ціннісне ставлення до української мови. У цьому контексті С. Романчук слушно наголошує, що культура мовлення студентів дедалі виразніше виявляє моральний і світоглядний вимір, а отже, не може залишатися лише технікою правильного висловлювання [4, с. 76–78].

У сучасних українських дослідженнях проблема культури мови розглядається передусім у площині мовної компетентності, нормативності, комунікативної доцільності та професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Водночас дедалі частіше простежується тенденція до розширення цього поняття в бік риторики, академічного письма, культурної ідентичності та соціальної адаптивності мовлення.

Показово, що сучасні навчально-методичні праці з української наукової мови вже не зводять мовну культуру до переліку пра-

вил. О. Горошкіна та Т. Груба розглядають її як простір точності, логічності, текстової зв'язності та комунікативної доцільності, тобто як форму інтелектуальної організації наукового висловлювання [5, с. 5–9].

У близькому ключі М. Баган пов'язує культуру української наукової мови з ясністю понятійного апарату, дисципліною терміновживання та смисловою прозорістю викладу [6, с. 5–8]. Це дає підстави розглядати культуру мови як одну з передумов повноцінної академічної участі.

Важливою для теми є ідея наукової комунікації як складової фахової діяльності. І. Гарбар та А. Гарбар показують, що мовна підготовка в університеті має забезпечувати не лише знання змісту, а й здатність представляти знання, аргументувати й вступати в професійний діалог [7, с. 6–10].

У працях, присвячених академічній риториці, культура мови все частіше осмислюється в діяльнісному вимірі. Т. Качак переконливо демонструє, що для здобувача вищої освіти важливо не тільки правильно формулювати думку, а й уміти організувати публічний науковий виступ, вибудувати аргументацію та підтримувати контакт з аудиторією [8, с. 12–16].

У сукупності ці праці показують важливу тенденцію: у сучасній філологічній і лінгводидактичній думці культура мови дедалі частіше осмислюється не як ізольована нормативна характеристика, а як умова інтелектуальної взаємодії, академічної присутності та професійного самовираження. Саме цей зсув від “правильності” до “функціонування” створює підґрунтя для її розгляду в межах соціокультурних компетентностей.

Попри наявність помітного корпусу праць, у сучасних дослідженнях бракує цілісного розгляду культури мови саме як структурного складника соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти. Найчастіше вона аналізується або в нормативно-лінгвістичному вимірі, або в площині академічного письма, риторики чи професійної комунікації.

Не до кінця з'ясованими залишаються внутрішня структура культури мови в системі соціокультурних компетентностей, механізми її вияву в освітньому середовищі сучасного закладу вищої освіти та практичні шляхи її послідовного формування в умовах поєд-

нання аудиторної, цифрової, академічної й професійної комунікації.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні місця культури мови в системі соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти, визначенні її основних компонентів та окресленні практичних напрямів їх формування в сучасному освітньому середовищі.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: з'ясувати зміст понять «культура мови», «культура мовлення», «соціокультурна компетентність»; проаналізувати сучасні наукові підходи до їх осмислення; визначити специфіку культури мови як складника соціокультурних компетентностей; запропонувати структурну модель цього явища; окреслити практичні напрями його формування в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Результати. У сучасному університетському середовищі культуру мови вже недостатньо тлумачити лише як знання літературної норми. Таке розуміння, безперечно, залишається необхідним, однак воно не вичерпує всього змісту цього явища в умовах вищої освіти. Для здобувача важливим є не тільки правильне мовлення, а й уміння користуватися мовою як інструментом академічної участі, інтелектуальної взаємодії, професійної самопрезентації та етичного спілкування.

В. Тимкова акцентує, що показниками культури мовлення здобувача є правильність, точність, логічність, доречність і нормативність висловлювання [1, с. 246–247]. Це положення задає базовий рівень аналізу, але його недостатньо для пояснення того, як саме мовна культура функціонує в реальних соціокультурних практиках університету.

Матеріал М. Маковій та О. Жовнір показує, що труднощі студентів пов'язані не лише з окремими мовними помилками, а й із загальною комунікативною невідпрацьованістю мовлення, його стилістичною непевністю та недостатньою гнучкістю [2, с. 42–44]. Отже, сама по собі правильність ще не гарантує сформованості культури мови в її повному розумінні.

Соціокультурна компетентність у такому ракурсі виявляється не зовнішнім тлом, а середовищем, у якому культура мови реалізується практично. Саме тому положення О. Дзинглюк і С. Шевальє про культурно

зумовлену доцільність мовленнєвої поведінки дає важливий методологічний ключ для нашої теми [3, с. 124–125].

Моральний і ціннісний вимір проблеми особливо помітний у дослідженні С. Романчук. Зміна акцентів у студентському мовленні, яку вона простежує після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, дозволяє побачити, що культура мови дедалі більше пов'язується з внутрішньою дисципліною слова, відповідальністю за мовний вибір і ціннісною позицією особистості [4, с. 77–79].

Такий підхід дає змогу трактувати культуру мови як багатокомпонентне утворення. У цій структурі нормативна правильність виконує роль основи, але вона має доповнюватися етичністю висловлювання, соціальною доречністю, аксіологічною вмотивованістю та здатністю до академічної участі. Отже, ключовим є не механічне розширення переліку мовних якостей, а зміна самого ракурсу аналізу. Культура мови постає не набором відокремлених характеристик, а способом мовної організації особистості в освітньому просторі, де кожен компонент набуває значення лише у взаємодії з іншими.

Розгляд культури мови як складової соціокультурних компетентностей потребує виходу за межі вузького нормативного підходу. Якщо зосереджуватися лише на правильності мовлення, то поза аналізом залишаються ті якості, які забезпечують реальну комунікативну спроможність здобувача вищої освіти в академічному та соціальному середовищі.

Початковим рівнем такої структури є нормативно-мовний компонент. Його значення є беззаперечним, оскільки саме він забезпечує правильність, точність, логічність, чистоту й доречність висловлювання [1, с. 247–248]. Однак цей компонент варто розглядати не як самодостатній результат, а як базу для складніших рівнів мовної поведінки.

Наступний рівень становить комунікативно-етичний компонент. Якість мовлення в навчальному середовищі визначається не тільки тим, наскільки правильно побудоване речення, а й тим, яким є тон висловлювання, як організовано контакт зі співрозмовником, чи збережено міру аргументативної коректності. Моральний вимір мовленнєвої поведінки, на якому наголошує С. Романчук, дозволяє описувати цей компонент не як дургородний, а як системний [4, с. 78].

Соціально-адаптивний компонент охоплює здатність добирати мовні засоби відповідно до ситуації, формату спілкування, адресата та інституційного контексту. У праці О. Дзинглюк і С. Шевальє це пов'язується з умінням організовувати спілкування відповідно до соціальних норм поведінки, прийнятих у мовному середовищі [3, с. 124].

Особливого значення в сучасних умовах набуває аксіологічно-ідентифікаційний компонент. У мовленні здобувача вищої освіти фіксується не тільки рівень освіченості, а й ставлення до мови як культурної цінності, до власної належності до академічної спільноти та до національного мовного простору.

Університетське середовище виводить проблему ще на один рівень – академічно-дискурсивний. Українська наукова мова, як показують О. Горошкіна та Т. Груба, вимагає точності, логічності, текстової зв'язності та поняттєвої визначеності [5, с. 7–9]. Отже, академічна участь є одним із центральних проявів культури мови.

Узагальнену характеристику структурних компонентів культури мови як складової соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти подано в табл. 1.

Подану структуру доцільно розглядати не як механічний перелік ознак, а як систему взаємопов'язаних компонентів. Нормативність створює основу мовлення, етичність регулює його комунікативну прийнятність, соціальна адаптивність забезпечує доречність, аксіологічний вимір надає мовній поведінці ціннісної глибини, а академічно-дискурсивний компонент переводить культуру мови в площину реальної університетської практики.

Взаємозв'язок між виокремленими компонентами та основними сферами їх реалізації в освітньому середовищі відображено на рис. 1.

Практичне формування культури мови в закладі вищої освіти потребує системного підходу. Поодинокі вправи на виправлення мовних помилок або епізодичне звернення до норм сучасної української літературної мови не забезпечують стійкого результату, якщо вони не пов'язані з реальними комунікативними ситуаціями.

Суттєвою умовою такого формування є розвиток академічного мовлення в цифровому освітньому середовищі. І. Підгородецька

Структурні компоненти культури мови як складової соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти

Компонент	Зміст компонента	Основні прояви в освітньому середовищі	Значення для формування соціокультурних компетентностей
Нормативно-мовний	Володіння орфоепічними, лексичними, граматичними й стилістичними нормами сучасної української літературної мови.	Правильність усного й писемного мовлення; точність слововживання; логічність побудови висловлювання; відсутність грубих мовних помилок.	Створює базу для повноцінної комунікації та забезпечує зрозумілість і нормативну прийнятність мовлення.
Комунікативно-етичний	Дотримання мовленнєвого такту, етичності висловлювання, академічної ввічливості та коректності аргументації.	Доречний тон відповіді; коректне ведення дискусії; повага до позиції співрозмовника; уникнення мовної агресії.	Формує культуру взаємодії, комунікативну відповідальність і здатність до конструктивного діалогу.
Соціально-адаптивний	Здатність добирати мовні засоби відповідно до ситуації, адресата, формату спілкування та інституційного контексту.	Стилістичне перемикання між навчальним, академічним, офіційним і міжособистісним мовленням; адаптація комунікації до ролі мовця.	Забезпечує ефективну мовленнєву поведінку в різних соціальних і професійних ситуаціях.
Аксіологічно-ідентифікаційний	Усвідомлення мови як цінності, чинника культурної належності, академічної самоповаги та професійної саморепрезентації.	Вмотивоване використання української мови; уважне ставлення до якості мовлення; зв'язок мовної поведінки з ціннісними орієнтирами.	Посилює культурну самосвідомість, внутрішню мовну дисципліну й відповідальність за мовний вибір.
Академічно-дискурсивний	Здатність створювати логічні, структуровані, термінологічно точні усні й письмові тексти в академічному середовищі.	Написання тез, анотацій, есеїв, доповідей, рецензій; участь у презентаціях та академічних обговореннях.	Інтегрує культуру мови в освітню та наукову практику й забезпечує готовність до академічної участі.

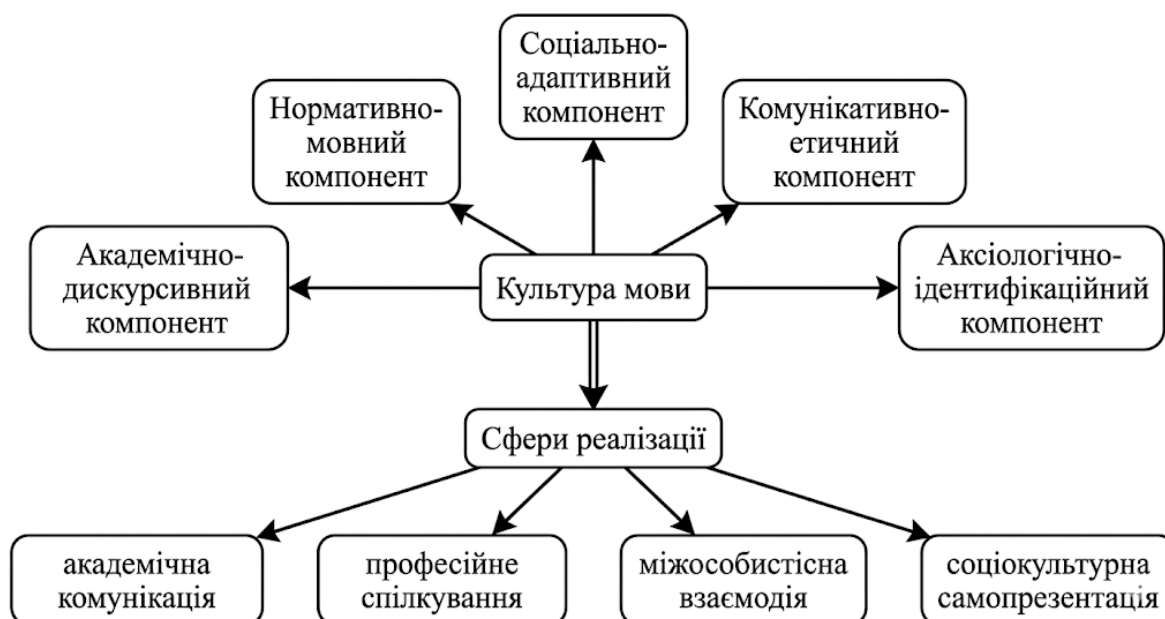

Рис. 1. Модель культури мови в системі соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти

та О. Тихоненко показують, що дистанційне навчання не послаблює, а навпаки, підвищує вимоги до мовної чіткості, структурованості виступу та виразності аргументації [9].

У близькому руслі Н. Варга, Г. Войтенко та І. Тимчук акцентують, що дистанційний формат виявляє реальний рівень сформованості мовної компетентності здобувачів вищої освіти, особливо в ситуаціях електронного листування, онлайн-обговорення та підготовки коротких академічних повідомлень [10].

Практичний вимір проблеми добре простежується в методичних рекомендаціях О. Копусь і Т. Крупеневої, де культура української наукової мови формується через систему завдань на термінологічну точність, логіку викладу та редагування власного тексту [11, с. 3–7].

У комплексі І. Кучеренко та Л. Мамчур культура фахової мови подана як умова професійної підготовки здобувача, а не як ізольована академічна якість [12, с. 8–12]. Це дозволяє поєднати соціокультурний і професійно-комунікативний ракурси без штучного розриву між ними.

Монографія «Культура мови: від теорії до практики» важлива тим, що системно поєднує загальнотеоретичні засади мовної культури з реальними комунікативними практиками [13, с. 9–14]. Саме така логіка дає змогу перейти від констатації мовних недоліків до створення дієвих освітніх рішень.

Вагомим ресурсом для цього є і праці з академічного красномовства. У навчальному посібнику С. Толочко та В. Хомича акцент зроблено на мовній виразності, логіці аргументації, композиції виступу та вмінні вибудувати контакт з аудиторією [14, с. 18–24].

У підручнику тих самих авторів, присвяченому основам культури мовлення й академічної риторики, особливо виразно простежується ідея інтеграції мовної правильності, риторичної доцільності та академічної взаємодії [15, с. 11–17].

Зіставлення цих підходів дає підстави говорити про поступовий перехід від вузького трактування мовної підготовки до комплексної моделі, у якій культура мови пов'язується з академічною дією, професійною комунікацією, ціннісною орієнтацією та здатністю до адаптації в різних комунікативних форматах.

Формування мовної стійкості в умовах війни, на якому наголошують Т. Клочко та

О. Росса, додає до цієї моделі ще один важливий вимір – стійкість мовного вибору й здатність підтримувати мовну норму в нестабільних суспільних обставинах [16, с. 23–25].

Практична значущість культури мови підтверджується і на матеріалі нефілологічної освіти. Л. Вакулович переконує, що професійна мовленнєва компетентність є критерієм фахової придатності навіть у тих освітніх програмах, де мовна підготовка не належить до профільних [17, с. 12–15].

Соціокультурний вимір проблеми посилюється, коли мовлення розуміється як носій культурного досвіду. Ю. Надольська, Л. Єпіфанцева та Ю. Єгорова пов'язують формування соціокультурної компетентності з умінням інтерпретувати культурний контекст і співвідносити мовне висловлювання з ширшими культурними смислами [18, с. 197–199].

На тлі цих підходів продуктивним є розуміння культури мовлення як складника сучасної української риторики. С. Шестакова слушно показує, що риторичний вимір не суперечить мовній нормі, а розкриває її функціональність у публічній і навчальній комунікації [19, с. 36–38].

У практичному плані це означає, що робота над культурою мови не повинна обмежуватися корекцією окремих помилок. Значно важливішим є створення таких навчальних умов, за яких здобувач постійно працює з мовленням як із засобом аргументації, самопрезентації, фахової взаємодії та культурно вмотивованого вибору.

Практичну проєкцію запропонованої моделі, зокрема відповідність між окремими компонентами, методами їх формування та очікуваними результатами, подано в табл. 2.

Запропонована система дозволяє перейти від фрагментарної корекції мовних помилок до цілеспрямованого формування культури мови як складової соціокультурних компетентностей. У такій моделі мовна підготовка перестає бути побічним результатом окремої дисципліни й перетворюється на один із критеріїв академічної зрілості здобувача.

Окремого розгляду потребує академічна комунікація, адже саме в ній культура мови набуває найбільш чітких і перевірюваних форм. Нечіткість терміна, розмитість формулювання, стилістична невмотивованість або надмірна шаблонність одразу знижують

Практичні напрями формування культури мови в закладі вищої освіти

Компонент культури мови	Форми та методи формування	Очікуваний результат	Можливі індикатори сформованості
Нормативно-мовний	Редагування текстів; вправи на точність слововживання; моделювання типових помилок.	Стійке дотримання літературних норм в усному й писемному мовленні.	Зменшення кількості мовних помилок; точніше слововживання; логічніша побудова висловлювання.
Комунікативно-етичний	Дискусії; дебати; взаєморецензування; вправи на коректне заперечення та аргументацію.	Етична, коректна й переконлива взаємодія в академічному середовищі.	Коректний тон висловлювань; повага до співрозмовника; вміння формулювати незгоду без конфліктності.
Соціально-адаптивний	Рольові комунікативні ситуації; моделювання офіційного та професійного спілкування; стилістичне перемикавання.	Гнучкість мовленнєвої поведінки в різних комунікативних умовах.	Доречний добір стилю; адаптація до адресата; ефективність комунікації в різних форматах.
Аксіологічно-ідентифікаційний	Обговорення ролі української мови в академічному й суспільному середовищі; рефлексивні завдання; аналіз публічних текстів.	Стійке ціннісне ставлення до мови як до інструмента культурної та професійної самореалізації.	Усвідомлений мовний вибір; уважне ставлення до якості мовлення; мотивація до саморедагування.
Академічно-дискурсивний	Написання тез, анотацій, відгуків, доповідей; усні презентації; робота з науковим текстом.	Сформованість навичок академічного письма та публічного наукового мовлення.	Структурованість текстів; термінологічна точність; логічність виступів; здатність до академічної дискусії.

якість наукового висловлювання. Саме тому культура мови в системі соціокультурних компетентностей здобувача вищої освіти має розглядатися також як здатність до повноцінної академічної участі.

Міжнародні дослідження підтверджують актуальність такого підходу. У систематичному огляді J. Guo, H. Zhuang та M. N. Nowlader глобальна компетентність у вищій освіті розглядається як поєднання комунікативної спроможності, культурної чутливості, адаптивності та готовності діяти в багатовимірному соціальному середовищі [20].

Ще виразніше цифрово-міжкультурний аспект окреслено в огляді M. Naranjo-Togo та співавторів, де показано, що сучасні підходи до формування intercultural competence дедалі тісніше пов'язуються з цифровими каналами комунікації, мультимодальністю та новими форматами взаємодії у вищій освіті [21].

Ці спостереження не заперечують української специфіки проблеми, але допомагають побачити її в ширшому науковому полі. Культура мови сучасного здобувача формується вже не лише в аудиторії, а й у цифровому академічному середовищі, де до неї висуваються

одночасно мовні, етичні, структурні та культурні вимоги.

Академічний, цифровий і міжкультурний контексти не утворюють периферійного тла для мовної підготовки. Саме в них перевіряється реальна дієвість культури мови як інтегральної якості здобувача вищої освіти, оскільки вони вимагають одночасно точності, етичності, адаптивності та смислової відповідальності.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що культура мови в сучасному закладі вищої освіти не може тлумачитися лише як дотримання норм сучасної української літературної мови. Університетське середовище висуває до мовної підготовки значно ширші вимоги, пов'язані з академічною участю, професійною самопрезентацією, етикою взаємодії, адаптацією до різних форматів спілкування та здатністю діяти в цифровому й соціокультурному просторі.

У ході дослідження з'ясовано, що культуру мови доцільно розглядати як інтегральну складову соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти. Її роль виявляється не лише в забезпеченні правильності висловлювання, а й у формуванні мовленнєвої від-

повідальності, комунікативної доречності, етичної виваженості, ціннісного ставлення до мови та готовності до повноцінної участі в академічному дискурсі.

Систематизація наукових підходів і їх переосмислення в межах теми дали змогу виокремити п'ять взаємопов'язаних компонентів культури мови: нормативно-мовний, комунікативно-етичний, соціально-адаптивний, аксіологічно-ідентифікаційний та академічно-дискурсивний. Така структура показує культуру мови як систему, що функціонує на перетині мовної норми, комунікативної поведінки, культурної самосвідомості й академічної практики.

Практичний вимір дослідження полягає в тому, що формування культури мови

в закладі вищої освіти має здійснюватися системно, а не фрагментарно. Ефективним видається поєднання роботи з мовною нормою, академічним письмом, риторичною підготовкою, комунікативною етикою, ситуаційним моделюванням, цифровою комунікацією та розвитком ціннісного ставлення до української мови.

Перспективними для подальших досліджень є розроблення критеріїв оцінювання рівня сформованості виділених компонентів, створення практичних моделей їх упровадження в навчальні дисципліни різного профілю, а також вивчення впливу цифрового освітнього середовища на якість мовної та соціокультурної підготовки студентів.

Література:

1. Тимкова В. А. Культура мовлення як показник мовної компетентності здобувачів вищої освіти. *Записки з українського мовознавства*. 2025. № 32. С. 246–254. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337359>. URL: <https://zum.onu.edu.ua/article/view/337359>.
2. Маковій М. Г., Жовнір О. М. Особливості спілкування сучасною українською літературною мовою студентів-першокурсників (будівельного напрямку підготовки). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 40–46. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.3/08>. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/3_2022/8.pdf.
3. Дзинглюк О., Шевальє С. Методичні особливості формування соціокультурної компетентності студентів технічних закладів вищої освіти у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 38, т. 1. С. 123–127. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/38_2021/part_1/20.pdf.
4. Романчук С. М. Культура мовлення студентів як лінгвокогнітивна й моральна проблема: зміна акцентів після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73), № 1, ч. 1. С. 76–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.1/13>. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/part_1/13.pdf.
5. Горощкіна О., Груба Т. Українська наукова мова: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736978/>
6. Баган М. П. Культура української наукової мови : посібник для самостійної роботи студентів. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2022. 48 с. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/2942>.
7. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Наукова комунікація як складова фахової діяльності : методичні вказівки. Миколаїв : НУК, 2023. 84 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060694>.
8. Качак Т. Б. Академічна риторика : підручник для здобувачів вищої освіти. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2023. 216 с. URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/24164>.
9. Підгородецька І. Ю., Тихоненко О. В. Формування академічного красномовства у процесі вивчення мов у ЗВО в умовах дистанційного навчання. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. 2025. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.11.27>. URL: <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/philology/article/view/771>.
10. Варга Н. І., Войтенко Г. М., Тимчук І. М. Формування мовної компетентності здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. *Академічні візії*. 2025. Вип. 42. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1767>.
11. Копусь О. А., Крупенева Т. І. Культура української наукової мови : методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи. Одеса : Університет Ушинського, 2024. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/20114/1/Kopus%2c%20Krupeneva.pdf>.
12. Кучеренко І. А., Мамчур Л. І. Культура фахової мови : електронний навчально-методичний комплекс для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 97 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747989/>.
13. Струганець Л., Бобесюк О., Веремчук О. та ін. Культура мови: від теорії до практики : монографія / за ред. Л. Струганець. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2022. 216 с. URL: https://www.nexto.pl/upload/pdw/_ua_e6f6c4c6de89acd41/free/ua_e6f6c4c6de89acd41.pdf

14. Толочко С. В., Хомич В. І. Академічне красномовство : навчальний посібник. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2022. 300 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743824/>.
15. Толочко С. В., Хомич В. І. Основи культури мовлення й академічної риторики : підручник. Київ : Компрінт, 2025. 332 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8571-69-6-2025-332>. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746037/>.
16. Клочко Т., Росса О. Формування мовної стійкості здобувачів вищої освіти в умовах війни. Молодий вчений. 2023. № 1.1 (113.1). С. 23–26. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-6>. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5723>.
17. Вакулович Л. Л. Формування професійної мовленнєвої компетентності у студентів спортивних вузів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72), № 4, ч. 1. С. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.1/03>. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/part_1/3.pdf.
18. Надольська Ю., Єпіфанцева Л., Єгорова Ю. Формування соціокультурної компетентності здобувачів вищої освіти в процесі вивчення іноземної мови та літератури. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2024. Т. 2, № 33. С. 197–202. URL: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3328>.
19. Шестакова С. О. Культура мовлення як складник сучасної української риторики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2025. Т. 36 (75), № 5, ч. 1. С. 36–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.1/07>. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/5_2025/part_1/9.pdf.
20. Guo J., Zhuang H., Howlader M. H. Global competence in higher education: a ten-year systematic literature review. *Frontiers in Education*. 2024. Vol. 9. Article 1404782. DOI: <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1404782>. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2024.1404782/full>.
21. Naranjo-Toro M., Basantes-Andrade A., Meneses M., Guerra J. Digital approaches to intercultural competence in higher education – a PRISMA systematic review with bibliometric and SWiM evidence. *Frontiers in Education*. 2026. Vol. 11. Article 1725080. DOI: <https://doi.org/10.3389/educ.2026.1725080>. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2026.1725080/full>.

References:

1. Tymkova, V. A. (2025). Kultura movlennia yak pokaznyk movnoi kompetentnosti здобувачів вищої освіти [Speech culture as an indicator of language competence of higher education students]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, (32), 246–254. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337359> [in Ukrainian].
2. Makovii, M. H., & Zhovnir, O. M. (2022). Osoblyvosti spilkuvannia suchasnoiu ukrainskoiu literaturnoiu movoiu studentiv-pershokursnykiv (budivelnogo napriamu pidhotovky) [Features of communication in modern Ukrainian literary language of first-year students (construction field of study)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 33(72), 3, 40–46. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.3/08> [in Ukrainian].
3. Dzyhliuk, O., & Shevalie, S. (2021). Metodychni osoblyvosti formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti studentiv tekhnichnykh zakladiv vyshchoi osvity u protsesi vuvchennia ukrainskoi movy za profesiinym spriamuvanniam [Methodological features of the formation of sociocultural competence of students of technical higher education institutions in the process of studying the Ukrainian language for professional purposes]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 38(1), 123–127. Retrieved from: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/38_2021/part_1/20.pdf [in Ukrainian].
4. Romanchuk, S. M. (2023). Kultura movlennia studentiv yak linhvokohnityvna i moralna problema: zmina aktsentiv pislia povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosii v Ukrainu [Speech culture of students as a linguocognitive and moral problem: changing accents after Russia's full-scale invasion of Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 34(73), 1(1), 76–80. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.1/13> [in Ukrainian].
5. Horoshkina, O., & Hrubá, T. (2023). *Ukrainska naukova mova: teoriia i praktyka* [Ukrainian scientific language: theory and practice]. Sumy: Universytetska knyha. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736978/> [in Ukrainian].
6. Bahan, M. P. (2022). *Kultura ukrainskoi naukovoï movy: posibnyk dlia samostiinoi roboty studentiv* [Culture of the Ukrainian scientific language: a manual for independent work of students]. Kyiv: KNLU. Retrieved from: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/78787878/2942> [in Ukrainian].

7. Harbar, I. V., & Harbar, A. I. (2023). *Naukova komunikatsiia yak skladova fakhovoi diialnosti* [Scientific communication as a component of professional activity]. Mykolaiv: NUK. Retrieved from: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060694.pdf> [in Ukrainian].
8. Kachak, T. B. (2023). *Akademichna rytoryka* [Academic rhetoric]. Ivano-Frankivsk: Misto NV. Retrieved from: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/24164> [in Ukrainian].
9. Pidhorodetska, I. Yu., & Tykhonenko, O. V. (2025). Formuvannia akademichnoho krasnomovstva u protsesi vyvchennia mov u ZVO v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of academic eloquence in the process of studying languages in HEIs under conditions of distance learning]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Serii: Filolohiia*, (11). <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.11.27> [in Ukrainian].
10. Varha, N. I., Voitenko, H. M., & Tymchuk, I. M. (2025). Formuvannia movnoi kompetentnosti здобувачив vyshchoi osvity v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of language competence of higher education students under conditions of distance learning]. *Akademichni vizii*, (42). Retrieved from: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1767> [in Ukrainian].
11. Kopus, O. A., & Krupeneva, T. I. (2024). *Kultura ukrainskoi naukovoï movy* [Culture of the Ukrainian scientific language]. Odesa: Ushynsky University. Retrieved from: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/20114/1/Kopus%2c%20Krupeneva.pdf> [in Ukrainian].
12. Kucherenko, I. A., & Mamchur, L. I. (2024). *Kultura fakhovoi movy* [Culture of professional language]. Bila Tserkva: BINPO. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747989/> [in Ukrainian].
13. Struhanets, L., Bobesiuk, O., Veremchuk, O. et al. (2022). *Kultura movy: vid teorii do praktyky* [Language culture: from theory to practice]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. [in Ukrainian].
14. Tolochko, S. V., & Khomych, V. I. (2022). *Akademichne krasnomovstvo* [Academic eloquence]. Nizhyn: Lysenko M. M. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743824/> [in Ukrainian].
15. Tolochko, S. V., & Khomych, V. I. (2025). *Osnovy kultury movlennia i akademichnoi rytoryky* [Basics of speech culture and academic rhetoric]. Kyiv: Komprynt. <https://doi.org/10.32405/978-617-8571-69-6-2025-332> [in Ukrainian].
16. Klochko, T., & Rossa, O. (2023). Formuvannia movnoi stiičnosti здобувачив vyshchoi osvity v umovakh viiny [Formation of language stability of higher education students in war conditions]. *Molodyi vchenyi*, 1.1(113.1), 23–26. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-6> [in Ukrainian].
17. Vakulovych, L. L. (2022). Formuvannia profesiinoï movlennievoï kompetentnosti u studentiv sportyvnykh vuziv [Formation of professional speech competence of students of sports universities]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 33(72), 4(1), 12–17. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.1/03> [in Ukrainian].
18. Nadolska, Yu., Yepifantseva, L., & Yehorova, Yu. (2024). Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti здобувачив vyshchoi osvity v protsesi vyvchennia inozemnoi movy ta literatury [Formation of sociocultural competence of higher education students in the process of studying foreign language and literature]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika*, 2(33), 197–202. Retrieved from: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3328> [in Ukrainian].
19. Shestakova, S. O. (2025). Kultura movlennia yak skladnyk suchasnoi ukrainskoi rytoryky [Speech culture as a component of modern Ukrainian rhetoric]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 36(75), 5(1), 36–44. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.1/07> [in Ukrainian].
20. Guo, J., Zhuang, H., & Howlader, M. H. (2024). Global competence in higher education: a ten-year systematic literature review. *Frontiers in Education*, 9. <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1404782>
21. Naranjo-Toro, M., Basantes-Andrade, A., Meneses, M., & Guerra, J. (2026). Digital approaches to intercultural competence in higher education – a PRISMA systematic review with bibliometric and SWiM evidence. *Frontiers in Education*, 11. <https://doi.org/10.3389/educ.2026.1725080>

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ВЕРБАЛЬНІ ЕТНОКОДИ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ ВИМІРИ

Кузьманенко Аліса Валеріївна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри журналістики та мовної комунікації

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: 0009-0008-1245-7821

У статті досліджено вербальні етнокоди як лінгвокультурологічний феномен і дидактично значущий компонент мовної підготовки нефілологічних спеціальностей, зокрема фахівців публічного управління. Актуальність дослідження зумовлена зростанням уваги сучасної філології та лінгводидактики до проблеми формування професійної комунікативної компетентності з урахуванням культурно-ціннісного виміру мовлення та соціальної відповідальності мовця. Особливу увагу зосереджено на ролі вербальних етнокодів як мовних одиниць, що акумулюють національні цінності, колективну пам'ять, історичний досвід та соціокультурні смисли, актуалізовані в професійному дискурсі.

Аналізуються основні підходи українських мовознавців до трактування етнокодів у розрізі лінгвокультурології, етнолінгвістики та дискурсології, що дало змогу виявити наявні теоретичні розбіжності та методологічні лакуни. Запропоновано чітке розмежування понять «етнокод» і «вербальний етнокод», обґрунтовано їх лінгвокультурологічний статус, семантичну багаторівневість і функціональні особливості в професійному мовленні управлінців, зокрема у сфері публічної комунікації.

Особливу увагу приділено дидактичному потенціалу вербальних етнокодів у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням. Обґрунтовано доцільність їх системного включення в мовну підготовку нефілологів як ефективного засобу формування ціннісно орієнтованого, культурно маркованого та прагматично результативного мовлення. Також узагальнено теоретико-пізнавальні, практичні, комунікативно-ситуативні, аналітико-корекційні та інноваційні методичні підходи до інтеграції вербальних етнокодів в освітній процес, а також окреслено перспективи подальших лінгводидактичних досліджень у цьому напрямі.

Отримані результати розширюють сучасні уявлення про роль лінгвокультурних чинників у професійному дискурсі, можуть бути використані у філологічних і лінгводидактичних студіях, а також у практиці мовної підготовки нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Ключові слова: вербальний етнокод, етнокод, лінгвокультурологія, лінгводидактика, професійна комунікація, мовна підготовка нефілологів, культурно марковане мовлення, дискурс, комунікативна компетентність, українська мова за професійним спрямуванням.

Kuzmanenko Alisa. Verbal ethnocodes in language training of public administration professionals: linguocultural and linguodidactic dimensions

The article examines verbal ethnocodes as a linguocultural phenomenon and a didactically significant component of language training for students of non-philological specialties, in particular for public administration professionals. The relevance of the study is determined by the growing attention in modern philology and linguodidactics to the issue of developing professional communicative competence with regard to the cultural, axiological, and value-oriented dimensions of speech as well as the social responsibility of the speaker. Special emphasis is placed on verbal ethnocodes as linguistic units that accumulate national values, collective memory, historical experience, and sociocultural meanings that are actualized in professional discourse.

The article analyzes the key approaches of Ukrainian linguists to the interpretation of ethnocodes within the frameworks of linguoculturology, ethno-linguistics, and discourse studies, which makes it possible to identify existing theoretical discrepancies and methodological gaps. A clear distinction between the concepts of “ethnocode” and “verbal ethnocode” is proposed, and their linguocultural status, semantic multilevel

structure, and functional characteristics in professional communication are substantiated, particularly in the context of public discourse.

Special attention is given to the didactic potential of verbal ethnocodes in teaching Ukrainian for professional purposes. The study substantiates the expediency of their systematic integration into language training for non-philologists as an effective means of developing value-oriented, culturally marked, and pragmatically effective speech. The article generalizes theoretical-cognitive, practical, communicative-situational, analytical-corrective, and innovative methodological approaches to incorporating verbal ethnocodes into the educational process and outlines prospects for further linguodidactic research in this field.

The results of the study expand contemporary philological perspectives on the role of linguocultural factors in professional discourse and may be applied in philological and linguodidactic research, as well as in the practice of language training for non-philological specialties in higher education institutions.

Key words: verbal ethnocode, ethnocode, linguoculturology, linguodidactics, professional communication, language training for non-philologists, culturally marked speech, discourse, communicative competence, Ukrainian for professional purposes.

Вступ. Сучасна філологія дедалі активніше переорієнтовується на міждисциплінарні дослідження, де мова розглядається не лише як система знаків, а як інструмент репрезентації культурних смислів, соціальних цінностей і професійної ідентичності мовця. У цьому контексті особливої актуальності набувають лінгвокультурологічні та лінгводидактичні студії, спрямовані на осмислення мовних механізмів формування ціннісно орієнтованого дискурсу.

Одним із таких механізмів є вербальні етнокоди – культурно марковані мовні одиниці, що акумулюють колективний досвід, національні цінності та ментальні установки мовної спільноти. У працях українських дослідників (В. Жайворонок [1], І. Голубовська [2]) етнокоди розглядаються як складники національної мовної картини світу, носії культурної пам'яті та засоби символічної репрезентації культури в мовленні. Значну увагу також приділено їх функціонуванню в художньому, публіцистичному та суспільно-політичному дискурсах.

У міжнародній лінгвістичній традиції мова також осмислюється як носій культурно детермінованих смислів, що формують інтерпретаційні моделі професійної комунікації. Як зазначає К. Крамш, мовні одиниці функціонують у тісному зв'язку з культурними сценаріями, системами цінностей і соціальним досвідом мовної спільноти, що визначає спосіб їх розуміння та використання в різних типах дискурсу [3]. Такий підхід корелює з лінгвокультурологічним трактуванням вербальних етнокодів як носіїв національно маркованих смислів.

Водночас аналіз сучасних філологічних і лінгводидактичних досліджень засвідчує,

що вербальні етнокоди як об'єкт цілеспрямованого навчання в процесі мовної підготовки нефілологів залишаються недостатньо теоретично осмисленими. У працях В. Жайворонок [1] та І. Голубовської [2] етнокоди розглядаються переважно в межах етнолінгвістики й лінгвокультурології як носії національної пам'яті та культурних смислів, однак без акценту на їх дидактичний потенціал. Дослідження Ф. Бацевича [4] й О. Селіванової [5] зосереджені на дискурсивній та комунікативній природі мовних одиниць, проте поняття «вербальний етнокод» не завжди виокремлюється як самостійна категорія з чітко окресленим статусом.

У лінгводидактичних працях М. Пентилюк [6], М. Юрійчук [7] питання мовної підготовки нефілологів розглядається крізь призму формування комунікативної та професійної компетентності, однак вербальні етнокоди згадуються фрагментарно, без системного методичного обґрунтування. Таким чином, у наукових публікаціях не вироблено єдиного підходу до розмежування понять «етнокод» і «вербальний етнокод», а також недостатньо висвітлено їх роль у формуванні ціннісно орієнтованого професійного мовлення. Саме ця частина загальної проблеми зумовлює необхідність подальшого теоретичного й лінгводидактичного осмислення вербальних етнокодів у мовній підготовці нефілологічних спеціальностей.

Метою статті є теоретичне осмислення вербальних етнокодів як лінгвокультурологічної категорії та обґрунтування їх дидактичного потенціалу в мовній підготовці нефілологічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних лінгвокультурологічних

дослідженнях поняття «етнокод» і «вербальний етнокод» часто використовуються суміжно, однак вони не є тотожними й потребують чіткого термінологічного розмежування, особливо в контексті професійної комунікації.

Етнокод у широкому науковому розумінні трактується як сукупність культурно зумовлених знаків, символів, смислів і моделей поведінки, за допомогою яких певна етнічна спільнота кодує, зберігає та передає колективний досвід, цінності й світогляд. В.В. Жайворонок визначає етнокод як «констант національної культури», що акумулює історичну пам'ять, традиції, символи та ментальні установки народу [1]. У такому розумінні етнокод охоплює різні семіотичні системи: мовні, невербальні, ритуальні, візуальні, поведінкові.

На відміну від цього, вербальний етнокод (далі – ВЕ) є окремим різновидом етнокоду, реалізованим у мовній формі. Він охоплює слова, словосполучення, стійкі формули, метафори та мовні образи, які мають культурно марковане значення й апелюють до колективних національних цінностей. Саме ВЕ формують «спільне культурне підґрунтя комунікації, в якому слово виконує не лише номінативну, а й ціннісно-символічну функцію [8]».

Таким чином, етнокод є ширшим культурним поняттям, що включає різні способи кодування етнічного досвіду, тоді як вербальний етнокод – це його мовна репрезентація, яка функціонує в дискурсі. Саме цей підхід найбільш узгоджується з положеннями етнолінгвістики, у межах якої мовні одиниці розглядаються як репрезентанти культурних смислів і ментальних моделей [2].

Отже, розмежування понять полягає в тому, що етнокод – це культурно-семіотична система загального характеру, натомість вербальний етнокод – лінгвістично оформлений носій етнокультурних смислів, що функціонує в мовленні. Це розрізнення є принципово важливим для подальшого аналізу методик включення ВЕ в процес мовної підготовки управлінців нефілологічних спеціальностей.

У межах лінгвокультурологічного підходу, за А. Вежбицькою [9] та О. Селівановою [5], мова постає як механізм концептуалізації культури, що реалізується через культурно марковані мовні одиниці.

У контексті управлінського дискурсу ВЕ набувають особливої ваги, оскільки вони дозволяють управлінцю вербалізувати цінності громади через мовні одиниці на кшталт *громада, єдність, відповідальність, пам'ять, майбутнє дітей*. Як наголошують автори колективної монографії «Професійна лінгводидактика в контексті особистісної парадигми», саме ВЕ забезпечують актуалізацію національних смислів у публічному мовленні та професійній комунікації [10]. Це твердження має безпосередній зв'язок із теорією міжкультурної комунікативної компетентності, розробленою М. Байрамом, який підкреслює необхідність формування здатності інтерпретувати культурно марковані мовні одиниці та адекватно використовувати їх у професійному спілкуванні [11]. У цьому контексті вербальні етнокоди можуть розглядатися як важливий ресурс формування ціннісно-орієнтованого мовлення, що поєднує мовну, культурну і професійну компетентності. Так, ВЕ охоплюють найголовніші поняття соціального, морального та аксіологічного характеру: *громада, єдність, соборність, справедливість, відповідальність, повага, пам'ять, рідна земля, майбутнє дітей*. Ці мовні одиниці функціонують як смислові доміанти, через які управлінське мовлення набуває ціннісного виміру і культурної впізнаваності.

Лінгвокультурологічний підхід до вивчення ВЕ дозволяє розглядати їх не лише як мовні одиниці, а як культурно зумовлені смислові структури, що функціонують у професійному мовленні управлінців. У межах цього підходу етнокоди постають носіями національних цінностей, соціальних норм і колективної пам'яті, які актуалізуються в публічній комунікації залежно від соціального контексту та комунікативного завдання.

З метою систематизації основних характеристик лінгвокультурологічної природи етнокодів та ілюстрації їх функціонування у сфері публічного управління нижче подано узагальнювальну таблицю (таблиця 1).

Подані в таблиці аспекти засвідчують, що ВЕ мають багатовимірну лінгвокультурологічну природу й виконують важливі функції в професійній комунікації управлінців. Їх культурна маркованість забезпечує зв'язок мовлення з національною традицією, соціальна функціональність сприяє формуванню

Лінгвокультурологічна природа етнокодів

Аспект	Опис / характеристика	Приклади в публічному управлінні
Культурна маркованість	Етнокоди відображають національні традиції, звичаї, символи	Звернення з національними гаслами: «Сила в єдності народу»
Соціальна функціональність	Формують етичні та моральні стандарти комунікації	Використання слів: «справедливість», «повага», «відповідальність» у промовах
Семантична багатозначність	Одне слово передає кілька рівнів смислу: інформаційний, ціннісний, символічний	«Майбутнє дітей» – одночасно цінність і стратегічний орієнтир
Комунікативна ефективність	Сприяють зрозумілості та довірі до управління	Публічні звернення мерів та голів ОДА, урочисті промови

етичних норм публічного дискурсу, а семантична багатозначність дозволяє поєднувати інформаційний і ціннісний рівні комунікації.

У межах сучасних дискурсологічних досліджень мовлення управлінців розглядається як інструмент символічного впливу та формування соціально значущих смислів. За Т. ван Дейком, публічний дискурс пов'язаний із владними відносинами та ідеологічними структурами, що зумовлює особливу роль мовних стратегій у репрезентації цінностей і колективних уявлень [12]. У цьому аспекті вербальні етнокоди виступають засобом актуалізації національно маркованих смислів у професійному мовленні управлінців.

Комунікативна ефективність ВЕ підтверджує доцільність їх усвідомленого використання в мовленні управлінців, оскільки вони підвищують зрозумілість повідомлень, зміцнюють довіру до влади та сприяють консолідації громади. Таким чином, лінгвокультурологічна природа етнокодів становить теоретичну основу для їх інтеграції в систему мовної підготовки управлінських кадрів.

Вагомою при цьому є класифікація вербальних етнокодів за функціонально-смісловим критерієм (ФСК), що дозволяє розрізняти їхні соціальні, морально-етичні, ціннісні та просторово-часові групи.

Так, серед ВЕ за ФСК можна виокремити такі:

1. Соціальні ВЕ – слова, що описують суспільні структури, взаємини та організацію громади (наприклад: *громада, суспільство, орган влади, колектив*);

2. Морально-етичні ВЕ – слова, що виражають ціннісні орієнтири, етичні та моральні норми (як-от: *справедливість, повага, відповідальність, чесність*);

3. Ціннісні ВЕ – терміни, що відображають базові цінності, національні пріоритети

та символи (зокрема: *єдність, соборність, воля, національна ідентичність*);

4. Просторово-часові ВЕ – слова, що передають історичну пам'ять, територіальні або тимчасові орієнтири (приміром: *пам'ять, рідна земля, майбутнє дітей, традиції*).

Як зазначає А. Загнітко, мовна особистість формується в просторі культури й відтворює систему колективних цінностей через мовлення. «Загальнорівнева структура лінгвоперсоналогії ґрунтована на знакових поняттях лінгвоетнічності, комунікативності, когнітивності, соціальності, лінгвокультурологічності, лінгводискурсивності, що уможливорює вирізнення лінгвоетнічного (мовна особистість і етнос), комунікативного (комунікативні інтенції мовної особистості, її креативність, тактики і стратегії, комунікативна компетенція), когнітивного (національно-когнітивна база, корпоративно-когнітивна множина, концептосфера, концепти й категорії, символи й образи, поняття й смисли мовної особистості, мовного колективу), соціального (соціолінгвістичного (комунікативно-статусні ролі, соціолінгвістичний портрет колективу тощо), лінгвокультурологічного («лінгвокультурна мотивація» особистості, лінгвокультурні зразки й под.), лінгводискурсивного (комунікативні тональності, комунікативні реєстри, маркованість дискурсивними практиками особистості, колективу, типологія дискурсивних практик мовної особистості, первинні й вторинні смисли, ситуативно визначувані смисли тощо) рівнів [13]». Така концепція є особливо актуальною для публічного управління, де мовленнєві акти повинні не лише інформувати, а й мобілізувати, легітимізувати та формувати довіру громадян. Наприклад, звернення посадовців до громади під час заходів із національної консолідації або в кризових ситуаціях демон-

струють ефективність використання етнокодів у публічній комунікації. Тобто мовні одиниці в діловому дискурсі реалізують не лише інформаційний, а й ціннісний та прагматичний потенціал, що є визначальним для професійної комунікації [14].

Таким чином, роль ВЕ в управлінській комунікації полягає в: інтеграції мовлення в культурний і соціальний контекст; передачі цінностей та моральних орієнтирів; зміцненні довіри та легітимності управлінських рішень; мобілізації та консолідації суспільства під час важливих подій.

Розглянемо ці аспекти детальніше.

Зокрема, інтеграційна функція ВЕ полягає в об'єднанні аудиторії навколо спільних цінностей, історичної пам'яті та культурних символів. У публічній комунікації управління це проявляється через використання термінів, що репрезентують колективні інтереси, спільноту або національну ідентичність [15].

Реальні приклади інтеграційної функції можна спостерігати під час національних свят і державних заходів. Наприклад, у промові Президента України під час відзначення Дня захисників та захисниць (жовтень, 2023) звучали слова *єдність, соборність, народна підтримка*, що мобілізували громадян на спільні дії та підкреслювали спільні цінності нації. Інтеграційна функція особливо важлива під час кризових ситуацій або надзвичайних подій (наприклад, під час пандемії чи воєнного стану), коли важливо підтримати згуртованість громади та формувати відчуття колективної відповідальності.

Ціннісно-орієнтаційна функція ВЕ пов'язана з апеляцією до моральних, етичних і соціально значущих норм. Вербальні етнокоди передають аудиторії певні орієнтири щодо того, що є прийнятним і бажаним у суспільстві.

Прикладом цього може бути кампанія Міністерства охорони здоров'я України щодо вакцинації від COVID-19 та сезонного грипу у 2023 році, де у зверненнях використовували ВЕ *відповідальність, турбота про близьких, здоров'я громади*. Використання цих одиниць у публічних повідомленнях сприяло формуванню свідомого ставлення громадян до дотримання рекомендацій, підвищенню рівня вакцинації та зміцненню довіри до медичних і державних інституцій. Ціннісно-орієнтаційна функція також допомагає управлінням

у формуванні культури етичної поведінки на місцях.

Мобілізаційна функція ВЕ проявляється у здатності мотивувати громадян до спільних дій та активної участі в управлінських процесах. Так, у публічних виступах ВЕ виконують роль «стимуляторів колективної активності, закликають до взаємодії та консолідації громади [16]».

Так у зверненні Харківського міського голови в березні 2023 року до громадян під час відновлення інфраструктури після обстрілів (*«Ми разом відбудуємо наше місто, і лише спільними зусиллями збережемо рідну Харківщину»*) ВЕ спільні зусилля, рідна земля мобілізували місцевих мешканців до участі у волонтерських ініціативах і відновленні інфраструктури.

Репрезентативна функція ВЕ полягає у формуванні іміджу управління як носія національних та культурних цінностей, відповідального лідера та авторитетної фігури. Етнокоди в публічних зверненнях сприяють легітимізації влади через демонстрацію її зв'язку з культурними та історичними цінностями народу [17].

Зокрема, під час відкриття Меморіалу пам'яті героїв у Львові у 2023 році мер міста використовував ВЕ *пам'ять, історична відповідальність, майбутнє дітей* (*«Збереження пам'яті про наших героїв формує свідоме майбутнє дітей та відповідальність кожного громадянина»*), які мали підкреслити культурну обізнаність управління та зміцнити його авторитет у громаді.

Комунікативна ефективність ВЕ проявляється у здатності полегшувати розуміння інформації, знижувати бар'єри між владою та громадянами і підвищувати результативність мовлення. Так, ВЕ дозволяють створювати смислові маркери, які забезпечують швидке та правильне сприйняття повідомлень у соціально-культурному контексті [18].

Як, наприклад, у прес-релізах Київської міської державної адміністрації у 2023–2024 рр. щодо запуску нових соціальних програм містилися слова *справедливість, підтримка громади*, що підвищувало сприйняття інформації мешканцями, зменшувало непорозуміння і підсилювало позитивне ставлення до влади. Ефективність комунікації досягалася завдяки тому, що ці ВЕ апелюють до відомих, культурно зна-

чуших та ціннісно маркованих понять для громади.

Це дозволяє стверджувати, що ефективне використання ВЕ може стати магістральним компонентом професійної мовної компетентності управлінця та підвищити результативність комунікації з громадою.

Нині мовна підготовка управлінців передбачає навчання використанню ВЕ в різних комунікативних жанрах: публічних промовах, офіційних зверненнях, прес-релізах, діловій переписці. Так, з огляду на постулати А. Вежбицької [9], усвідомлене використання етнокодів у професійній комунікації дозволяє закріплювати культурні норми та формувати етичну поведінку управлінців.

Наприклад, у тренінгах для міських голів варто використовувати практичні вправи на складання звернень до громади з включенням ВЕ *єдність, відповідальність, пам'ять*, що дозволяє підвищити ефективність комунікації та формування довіри.

Практика доводить, що інтеграція ВЕ в навчальні кейси допомагає студентам і управлінцям створювати комунікативні ситуації, в яких цінності суспільства стають орієнтирами управлінського рішення. Наприклад, моделювання кризової пресконференції під час надзвичайної ситуації з використанням ВЕ *справедливість, турбота про громаду, солідарність* дозволяє відпрацьовувати комунікативні стратегії з високим рівнем довіри аудиторії.

Ефективне використання ВЕ допомагає управлінцям адаптувати своє мовлення під різні аудиторії, зберігаючи зміст і ціннісну орієнтацію. Наприклад, у зверненнях до територіальних громад у регіонах із різними культурними особливостями органи місцевого самоврядування застосовують локальні ВЕ, наприклад *рідна земля, традиції, громада*, що підсилює розуміння та прийняття повідомлення.

У працях з української мови за професійним спрямуванням наголошується на необхідності формування не лише мовної правильності, а й комунікативної доцільності мовлення [7].

Зокрема, використання етнокодів у мовній підготовці передбачає аналіз промов та офіційних документів для оцінювання їх ефективності. Наприклад, аналіз звернень Президента України та урядових пресрелізів

2022–2023 рр. доводить, що системне використання етнокодів *єдність, відповідальність, пам'ять* підвищує довіру громадян до державних рішень і сприяє мобілізації суспільства під час кризових ситуацій.

Отже, для ефективного формування етнокомунікативної компетентності управлінців важливо не лише знати теоретичні аспекти ВЕЗ, а й уміти застосовувати їх на практиці. У процесі мовної підготовки використовуються різні методики та методи, що поєднують теоретичні знання, практичні вправи та моделювання реальних управлінських ситуацій.

Наведена нижче таблиця окреслює пропонувані для мовної підготовки управлінців методики з прикладами типових вправ із включенням ВЕ, їх цілі та очікувані ефекти для розвитку професійних комунікативних навичок управлінців.

Застосування пропонованих методик і вправ дозволяє системно інтегрувати ВЕ в мовну підготовку управлінців. Вони сприяють формуванню ціннісно-орієнтованого мовлення, розвитку навичок адаптації комунікації до аудиторії, підвищенню легітимності управлінських рішень та ефективності публічних виступів. Системне використання теоретико-пізнавальних, практичних, ситуативних та інноваційних методів забезпечує комплексний розвиток етнокомунікативної компетентності майбутніх управлінців.

При цьому варто зазначити, що формування етнокомунікативної компетентності має включати комбінацію теоретичних знань, практичних вправ і кейс-методів, що дозволяють відпрацьовувати застосування етнокодів у різних комунікативних жанрах, як-от:

1. Використання тематичних тренінгів і семінарів

Тренінги, присвячені вербальним етнокодам, дозволяють управлінцям усвідомлювати ціннісно орієнтовану природу мовлення. Учасники тренінгів працюють із реальними прикладами публічних промов, офіційних документів і прес-релізів, аналізуючи ефективність використання ВЕ у різних контекстах.

Наприклад, організація семінару для майбутніх управлінців з включенням ВЕ у кризову комунікацію. Учасники мають проаналізувати промови місцевих керівників під час обстрілів і відновлення інфраструктури, від-

Методики і типологія вправ для вивчення ВЕ

Методика	Тип вправи	Мета / завдання	Очікуваний ефект	Приклад
Теоретико-пізнавальна	Аналіз лекційного матеріалу та наукових статей	Ознайомлення з поняттям ВЕ, його функціями та видами	Формування базових знань про ВЕ	Студенти аналізують промови Президента України, виділяють ВЕ
Практична	Рольові ігри	Відпрацювання застосування ВЕ в публічних виступах	Розвиток мовленнєвої компетентності та ціннісно орієнтованого мовлення	Створення звернення до громади щодо соціальної програми з вживанням ВЕ
Комунікативно-ситуативна	Симуляція пресконференції або кризової ситуації	Моделювання реальних управлінських комунікацій	Навчання мобілізації громади та адаптації мовлення до аудиторії	Моделювання обговорення надзвичайної ситуації з етнокодами ВЕ
Аналітико-корекційна	Контент-аналіз текстів і промов	Визначення ефективності ВЕ в комунікації	Підвищення результативності публічного мовлення	Аналіз пресрелізів місцевої влади на частоту і контекст використання ВЕ
Інноваційна	Онлайн-симуляції, інтерактивні вправи, цифрові кейси	Практична робота з етнокодами в цифровому середовищі	Формування навичок адаптації мовлення до різних аудиторій та оперативного коригування	Студенти редагують звернення до громади на онлайн-платформі, виділяють основні ВЕ та оцінюють їх вплив за допомогою аналітичних інструментів

працюючи ВЕ *спільна відповідальність, солідарність, рідна земля* для мобілізації громади.

2. Метод кейсів

Кейс-метод дозволяє імітувати реальні ситуації управлінської комунікації та відпрацювати застосування ВЕ в конкретних соціально-культурних умовах. Моделювання комунікативних ситуацій через кейси сприяє формуванню професійної компетентності, оскільки студенти отримують змогу практично використовувати вербальні етнокоди в різних жанрах мовлення [19]. Так, для студентів факультетів публічного управління можна змоделювати прес-конференцію щодо запуску соціальної програми для дітей-сиріт, використовуючи ВЕ *турбота про громаду, майбутнє дітей, відповідальність*. Це дозволяло відпрацювати легітимізацію рішень та формування довіри аудиторії.

3. Інтерактивні вправи та рольові ігри

Рольові ігри дозволяють управлінцям відпрацювати етнокоди в реальному діалозі та міжособистісній комунікації. Використання етнокодів у репліках, питаннях і відповідях формує навички адаптації мовлення до різних груп громадян.

Так, у рамках тренінгу для керівників територіальних громад учасники відіграють

роль посадовців і мешканців сільських громад під час обговорення бюджетних пріоритетів. Вживання ВЕ *справедливість, громада, відповідальність* допомагатимуть відпрацювати діалог, що підвищував би довіру та залучення громадян.

4. Використання мультимедійних та цифрових ресурсів

Сучасна підготовка управлінців включає інтеграцію аудіо- та відеоматеріалів, онлайн-симуляцій і платформ для аналізу публічних виступів. Це дозволяє відстежувати ефективність використання етнокодів і коригувати мовні стратегії.

Зокрема, на онлайн-платформі ЗВО можна створити модуль «ВЕ у публічному управлінні», де студенти аналізуватимуть звернення урядовців, виділяючи основні ВЕ та оцінюючи їх вплив на аудиторію.

Таким чином, методичні підходи до навчання управлінців використанню ВЕ мають поєднувати теоретичну підготовку та практичні вправи. Їх інтеграція в освітній процес дозволяє формувати етнокомунікативну компетентність, підвищує ефективність комунікації та забезпечує відповідність мовлення управлінця культурному і соціальному контексту.

Оцінка ефективності використання ВЕ є необхідним складником підготовки управ-

лінців. Вона дозволяє визначити, наскільки мовлення відповідає соціокультурному контексту, формує довіру і забезпечує легітимізацію рішень. Інтеграція методів контентного аналізу, опитувань аудиторії та цифрової аналітики створює комплексний підхід до підвищення комунікативної ефективності публічних виступів управлінців.

Таке оцінювання включає:

1. Контентний аналіз мовлення, що передбачає систематичне вивчення промов, офіційних звернень, пресрелізів та виступів управлінців із метою виявлення етнокодів й оцінення їх впливу на аудиторію. Саме контентний аналіз дозволяє визначити частоту та контекст використання етнокодів, що є індикатором їхньої комунікативної ефективності [20].

Так, аналіз промов місцевих голів у 2023 році підтвердив, що регулярно використання етнокодів *громада*, *єдність*, *відповідальність* у зверненнях підвищувало рівень залучення громадян у соціальні та волонтерські ініціативи.

2. Оцінювання аудиторії. Зворотний зв'язок від аудиторії є важливим показником ефективності етнокодів. Соціологічні опитування, фокус-групи та онлайн-аналітика дозволяють визначити, які ВЕ сприяють довірі, прийняттю рішень і активності громадян.

Прикладом слугує опитування під час кампанії щодо енергозбереження в Київській області у 2023 році, яке доводить, що звернення з ВЕ *турбота про громаду*, *майбутнє дітей* мали вищий рівень сприйняття та позитивного ставлення серед мешканців, ніж формальні адміністративні повідомлення.

3. Показники комунікативної результативності

Оцінка ефективності включає кількісні та якісні показники, як-от рівень довіри, участь громадян у програмах, частота згадування управлінця в позитивному контексті, зменшення конфліктів у громаді.

Зокрема, в оприлюднених звітах Львівської міської ради за 2023 рік видно, що комунікація з використанням слів *пам'ять*, *традиції*, *громада* сприяла активнішій участі мешканців у культурних і соціальних проєктах, порівняно з повідомленнями без ВЕ.

4. Використання цифрових аналітичних інструментів

Сучасні методи оцінювання ефективності передбачають застосування онлайн-ана-

літики, соціальних мереж і платформ для моніторингу реакцій на публічні звернення. Це дозволяє оперативно коригувати мовну стратегію та підвищувати результативність комунікації.

Зокрема, використання систем аналітики в онлайн-каналах органів місцевого самоврядування у 2023–2024 рр. дозволяє відстежувати реакції на публікації з ВЕ *солідарність*, *спільна відповідальність* і регулювати стиль мовлення для більшої залученості та довіри громади.

Вербальні етнокоди є невід'ємною складовою частиною професійної мовної підготовки управлінців у публічному управлінні. Їх значення полягає не лише в підвищенні ефективності комунікації, а й у формуванні ціннісної орієнтації, соціальної відповідальності та довіри між владою та громадою.

1. Підтримка професійної комунікативної компетентності

Використання етнокодів у мовленні управлінця дозволяє забезпечити повноцінне поєднання інформаційного, ціннісного та соціально-етичного аспектів комунікації [21; 22]. Етнокоди в професійній комунікації формують культурно-контекстуальні маркери, що підвищують адекватність і результативність управлінського мовлення.

Реальні приклади демонструють, що звернення керівників органів місцевого самоврядування, що містять етнокоди *громада*, *відповідальність*, *турбота*, ефективніше сприймаються аудиторією та стимулюють участь громадян у соціальних та волонтерських ініціативах.

2. Формування ціннісної та соціальної орієнтації

Етнокоди допомагають управлінцям передавати моральні та етичні орієнтири, що відповідають соціокультурним цінностям громади. Наприклад, під час пандемії COVID-19 офіційні звернення органів влади з етнокодами *відповідальність*, *турбота про громаду* допомагали формувати свідоме ставлення громадян до дотримання санітарних норм та вакцинації.

3. Мобілізація та консолідація громадян

Вербальні етнокоди виконують мобілізаційну роль, стимулюючи аудиторію до спільних дій та активної участі в суспільних процесах. Ця функція особливо важлива в кризових ситуаціях. Правильне використання етноко-

дів дозволяє активізувати соціальні ресурси громади та формувати консолідовану позицію в розв'язанні проблем, як-от: звернення мера Харкова у 2023 році до мешканців щодо відновлення інфраструктури після обстрілів включало етнокоди разом, *солідарність, рідна земля*, що сприяло залученню волонтерів та активній громадській участі.

Таким чином, ВЕ в мовленні управлінця є одним із визначальних елементів професійної компетентності управлінців, оскільки вони забезпечують ефективну комунікацію, формують ціннісну орієнтацію та мобілізують громаду. Інтеграція ВЕ в мовну підготовку дозволяє виховати управлінців, здатних до культурно орієнтованого, етичного та результативного публічного мовлення.

Перспективи ефективної мовної підготовки управлінців, крім того, пов'язані з інтеграцією новітніх методик, цифрових технологій та міждисциплінарних підходів.

Так, одним із магістральних напрямів є системне включення вивчення ВЕ в дисципліни з публічного управління, комунікацій та лінгвокультурології. Це дозволяє не лише формувати мовні навички, а й виховувати ціннісну орієнтацію майбутніх управлінців. Для цього необхідними умовами є розроблення окремих модулів або курсів «Вербальні етнокоди в управлінській комунікації», включення практичних кейсів із реальних звернень керівників органів влади, а також використання інтерактивних завдань, рольових ігор та симуляцій для відпрацювання використання ВЕ в різних жанрах мовлення.

Іншим аспектом є використання цифрових технологій і мультимедіа, що дозволяють аналізувати ефективність використання етнокодів та відпрацьовувати їх у реальному часі. У нагоді тут стає використання онлайн-платформ для редагування та аналізу офіційних звернень, інтеграція відео- та аудіоматеріалів із прикладами ефективного використання ВЕ, а також застосування соціальних мереж та цифрових аналітичних інструментів для оцінення реакцій аудиторії.

3. Міждисциплінарний підхід, де перспективним є поєднання лінгвістики, культурології та соціології для глибшого розуміння культурного контексту та цінностей аудиторії, для чого необхідно залучення експертів із соціальної психології та культурології для розроблення навчальних кейсів. Окрім того, слущ-

ним видається аналіз мовлення управлінців у різних регіонах з урахуванням локальних культурних особливостей, що сприяє формуванню у слухачів навичок адаптації ВЕ під конкретні соціальні групи.

4. Оцінка та зворотний зв'язок. Так, системне оцінювання ефективності застосування етнокодів дозволяє коригувати мовну стратегію управлінців та підвищувати їхню комунікативну компетентність.

Для цього необхідними складниками є використання контент-аналізу реальних промов та звернень; організація зворотного зв'язку від тренерів, колег і аудиторії; упровадження цифрових інструментів моніторингу реакцій громадян на публічні звернення.

Таким чином, перспективи використання вербальних етнокодів у підготовці управлінців пов'язані із системним підходом, інтеграцією цифрових технологій та міждисциплінарними методиками. Виконання запропонованих рекомендацій дозволяє формувати компетентних управлінців, здатних до культурно орієнтованого, етичного та ефективного публічного мовлення, що відповідає потребам сучасного українського суспільства.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що вербальні етнокоди відіграють суттєву роль у професійному дискурсі публічного управління, оскільки забезпечують не лише передавання інформації, а й формування ціннісно зорієнтованої комунікації між управлінцями та громадою. У межах лінгвокультурологічного підходу вони постають як культурно марковані мовні одиниці, через які актуалізуються соціальні, моральні та історичні смисли, значущі для конкретної мовної спільноти. Саме ця властивість вербальних етнокодів зумовлює їхню інтеграційну функцію в публічному дискурсі та посилює їх вплив на процес інтерпретації управлінських повідомлень.

Проведене дослідження засвідчило, що вербальні етнокоди можуть бути розглянуті як ефективний інструмент формування професійної комунікативної компетентності управлінців, оскільки сприяють виробленню культурно орієнтованого, ціннісно вмотивованого та прагматично результативного мовлення. Аналіз реальних прикладів публічної комунікації підтвердив їх практичну значущість, а запропоновані лінгводидактичні підходи й методи створюють передумови для систем-

ного включення вербальних етнокодів у мовну підготовку нефілологічних спеціальностей. Системне навчання використання вербальних етнокодів у професійному мовленні управлінців сприятиме підвищенню рівня довіри громади до публічних інституцій та ефективності управлінської комунікації загалом.

Перспективи подальших досліджень убагаються в поглибленому аналізі вербальних етнокодів у різних типах професійного дис-

курсу, зокрема в міжінституційній та міжкультурній комунікації, а також у розробленні емпірично верифікованих лінгводидактичних моделей їх інтеграції в систему мовної підготовки фахівців нефілологічних спеціальностей. Окремого наукового осмислення потребує питання кореляції вербальних етнокодів із дискурсивними стратегіями впливу та формування мовної особистості управлінця в умовах сучасного медіапростору.

Література:

1. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика. Нариси : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
2. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія, 2-е вид., випр. і доп. Київ : Логос, 2004. 284 с.
3. Kramsch C. Language and Culture. Oxford : Oxford University Press, 1998. URL: https://www.researchgate.net/publication/277912797_Language_and_Culture (дата звернення: 23.12.2025).
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
5. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
6. Пентилюк М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 224 с. URL: https://filelibsnu.at.ua/navchalno-metod/documentoznav/Dilove_splukuvannia_Panteluk2011.pdf (дата звернення: 28.12.2025).
7. Юрійчук М. Форми організації навчальної діяльності студентів з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням». *Українська мова і література в школі*. 2010. № 5. С. 29–33.
8. Guo S. The influence of cultural values on language communication styles in intercultural communication. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2020. URL: <https://www.atlantispress.com/proceedings/icelaic-20/125949587> (дата звернення: 26.12.2025).
9. Wierzbicka A. Meaning and Culture. Oxford : Oxford University Press, 2006. 355 p.
10. Професійна лінгводидактика в контексті особистісної парадигми: колективна монографія / А.В. Вихруцтаїн. Тернопіль, 2022. URL: https://repository.tdmu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17687/монографія_2022.pdf (дата звернення: 12.01.2026).
11. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 124 p.
12. van Dijk T.A. Discourse and Power. New York : Palgrave Macmillan, 2008. 308 p.
13. Загнітко А.П. Теорія лінгвоперсоналогії : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2019. URL: <https://science.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/6/2019/02/Teoriya-lingvopersonologiyi.pdf> (дата звернення: 29.12.2025).
14. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. 392 с.
15. Етнополітична культура в Україні: реалії та виклики часу. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2010. 431 с. URL: https://ipien.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/etnopolit_129-1.pdf (дата звернення: 05.01.2026).
16. Laclau E., Mouffe C. Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics. 2nd ed. London : Verso, 2014. 165 p.
17. Shepelieva O.V Linguocultural phenomenon of political correctness in english media texts: Linguistic and translation aspects. *Linguocultural aspects of public discourse*. Baltija Publishing. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-67> (дата звернення: 12.01.2026).
18. Папіш В. Багатоаспектне дослідження мовної особистості: актуалізація психолінгвістичних параметрів. *Slavia orientalis*. 2022. Т. LXXI. № 4. С. 835–849.
19. Спасібухов Н. Роль методу кейсів в процесі підготовки студентів-юристів. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15567846> ; URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/975>
20. Благовірна-Храновська У., Ущина В. Контент-аналіз як інструмент вивчення сучасного дискурсу. *Grail of Science*. 2025. № 19. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.09.2025.049> (дата звернення: 28.12.2025).

21. Вдовиченко Н.В. Етнокультурні чинники вербалізації морально-етичних концептів в українській мовній картині світу. *Мовознавчий вісник*. 2014. Вип. 18. С. 70–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mv_2014_18_13 (дата звернення: 27.12.2025).
22. Олєфір Г.І., Сидельникова Л.В., Філоненко Н.Г. Лінгвокультурні коди: розвиток і функціонування французьких гоноративів. *Вісник КНУТ. Серія Філологія*. 2023. Т. 26. № 1. С. 92–102.

References:

1. Zhaivoronok, V. V. (2007). Ukrainian ethnolinguistics. Essays: A textbook for higher education students [Ukrainska etnolinhvistyka. Narysy]. Kyiv: Dovira, 262 p. [in Ukrainian].
2. Holubovska, I. O. (2004). Ethnic features of linguistic worldviews [Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu] (2nd ed., revised and expanded). Kyiv: Logos, 284 p. [in Ukrainian].
3. Kramsch, C. (1998). Language and culture. Oxford: Oxford University Press. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/277912797_Language_and_Culture
4. Batsevych, F. S. (2004). Fundamentals of communicative linguistics [Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky]. Kyiv: Akademiia, 344 p. [in Ukrainian].
5. Selivanova, O. O. (2010). Linguistic encyclopedia [Linhvistychna entsyklopediia]. Poltava: Dovkillia-K, 844 p. [in Ukrainian].
6. Pentyliuk, M. I., Marunych, I. I., & Haidaienko, I. V. (2011). Business communication and speech culture [Dilove spilkuвання ta kultura movlennia]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 224 p. Retrieved from: https://filelibsnu.at.ua/navchalno-metod/documentoznav/Dilove_spilkuвання_Panteluk2011.pdf [in Ukrainian].
7. Yuriichuk, M. (2010). Forms of organizing students' learning activities in the course "Ukrainian language for professional purposes" [Formy orhanizatsii navchalnoi diialnosti studentiv z kursu «Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam»]. *Ukrainian Language and Literature at School*, 5, 29–33. [in Ukrainian].
8. Guo, S. (2020). The influence of cultural values on language communication styles in intercultural communication. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Retrieved from: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icelaic-20/125949587>
9. Wierzbicka, A. (2006). Meaning and culture. Oxford: Oxford University Press, 355 p.
10. Vykhreshch, A. V. (Ed.). (2022). Professional linguodidactics in the context of the personal paradigm: Collective monograph [Profesiina linhvodydaktyka v konteksti osobystisnoi paradyhmy]. Ternopil. Retrieved from: https://repository.tdmu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17687/монографія_2022.pdf [in Ukrainian].
11. Byram, M. (1997). Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon: Multilingual Matters, 124 p.
12. van Dijk, T. A. (2008). Discourse and power. New York: Palgrave Macmillan, 308 p.
13. Zahnitko, A. P. (2019). Theory of linguopersonology [Teoriia linhvopersonolohii]. Donetsk: DonNU. Retrieved from: <https://science.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/6/2019/02/Teoriya-lingvopersonologiyi.pdf> [in Ukrainian].
14. Serazhym, K. (2002). Discourse as a sociolinguistic phenomenon: Methodology, architectonics, variability [Dyskurs yak sotsiolinhvalne yavyshe]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 392 p. [in Ukrainian].
15. Ethnopolitical culture in Ukraine: Realities and challenges of the time [Etnopolitychna kultura v Ukraini: realii ta vyklyky chasu]. (2010). Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies, NAS of Ukraine, 431 p. Retrieved from: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/etnopolit_129-1.pdf [in Ukrainian].
16. Laclau, E., & Mouffe, C. (2014). Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics (2nd ed.). London: Verso, 165 p.
17. Shepelieva, O. V. (2021). Linguocultural phenomenon of political correctness in English media texts: Linguistic and translation aspects. In *Linguocultural aspects of public discourse*. Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-67>
18. Papish, V. (2022). A multidimensional study of linguistic personality: Actualization of psycholinguistic parameters [Bahatoaspektne doslidzhennia movnoi osobystosti]. *Slavia Orientalis*, LXXI(4), 835–849. [in Ukrainian].
19. Spasibukhov, N. (2025). The role of the case method in the training of law students [Rol metodu keisiv u protsesi pidhotovky studentiv-yurystiv]. *Pedagogical Academy: Scientific Notes*, 18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15567846> <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/975> [in Ukrainian].

20. Blahovirna-Khranovska, U., & Ushchyna, V. (2025). Content analysis as a tool for studying modern discourse [Kontent-analiz yak instrument vyvchennia suchasnoho dyskursu]. Grail of Science, 19. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.09.2025.049> [in Ukrainian].
21. Vdovychenko, N. V. (2014). Ethnocultural factors of verbalization of moral and ethical concepts in the Ukrainian linguistic worldview [Etnokulturni chynnyky verbalizatsii moralno-etychnykh kontseptiv]. Linguistic Bulletin, 18, 70–74. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mv_2014_18_13
22. Olefir, H. I., Sydelykova, L. V., & Filonenko, N. H. (2023). Linguocultural codes: Development and functioning of French honorifics [Linhvokulturni kody]. Bulletin of Kyiv National Linguistic University. Philology Series, 26(1), 92–102. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

СЕНСОРНЕ ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО: ЗВУК, ЗАПАХ І ДОТИК ЯК МОДУСИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В РОМАНІ Л. ЕРДРІЧ «МОГУТНЯ ЧЕРВОНА»

Курило Соломія Михайлівна,
аспірантка кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0009-0007-3560-6028

У статті авторка аналізує сенсорну поетику роману Л. Ердріч «Могутня Червона» (2024) в контексті осмислення історичної, родової та міжпоколінневої пам'яті. Основну увагу зосереджено на тому, як звук, запах і дотик функціонують як художні модуси збереження та трансляції колективного досвіду. Дослідження показує, що в романі пам'ять не зводиться до наративних чи документальних форм, а постає як тілесно втілений процес, укорінений у щоденній взаємодії персонажів із природним і соціальним середовищем.

Теоретичну основу дослідження становлять ідеї феноменології сприйняття М. Мерло-Понті, концепція «відчуття місця» Е. Рельфа та положення антропології чуттів Д. Гоуза. Авторка обґрунтовує, що сенсорні образи в романі виконують функцію неінституційного архіву, в якому акумулюється досвід колоніального минулого, екологічної деградації та родинної травми. Звукові мотиви (крики птахів, шум ріки, індустріальний гул) формують акустичний ландшафт пам'яті, що поєднує теперішнє з історією місця. Нюхові образи (аромати книжок, рослин, ґрунту) актуалізують повсякденну пам'ять спільноти та підтримують збереження емоційно-чуттєвого досвіду. Тактильні мотиви (дотик до води, тканини, землі, предметів) репрезентують тілесну тяглість зв'язків між поколіннями.

Дослідження доводить, що сенсорна поетика в романі Л. Ердріч формує особливу модель історичного мислення, у якій минуле постає не як абстрактна сукупність фактів, а як жива, втілена присутність. Через тілесний досвід персонажів письменниці поєднує особисту пам'ять із колективною історією та трансформує індивідуальну травму у форму спільного переживання. Окрему увагу авторка приділяє ролі «ефемер» і матеріальних слідів повсякденності як носіїв культурної пам'яті.

Стаття доводить, що сенсорні маркери в романі функціонують не лише як стилістичний засіб, а й як складова частина авторської стратегії осмислення землі, праці, екологічної відповідальності та колоніальної спадщини. Сенсорне письмо постає інструментом рекультивації ідентичності та способом збереження людяності в умовах соціальної й екологічної кризи. Подальші дослідження можуть зосередитися на порівняльному аналізі тілесної поетики в інших романах письменниці та на розгляді сенсорики в межах сучасного екокритичного дискурсу.

Ключові слова: сенсорна поетика, історична пам'ять, тілесний досвід, міжпоколіннева травма, колоніальна спадщина, колективна ідентичність, феноменологія, культурна пам'ять.

Kurylo Solomiia. Sensual echoes of the past: sound, smell, and touch as modes of historical memory in Louise Erdrich's novel "The Mighty Red"

In this article, the author analyses the sensory poetics of Louise Erdrich's novel "The Mighty Red" (2024) in the context of historical, familial, and intergenerational memory. The study focuses on the ways sound, smell, and touch function as artistic modes of preserving and transmitting collective experience. The analysis demonstrates that memory in the novel does not remain limited to narrative or documentary forms but emerges as an embodied process rooted in the characters' everyday interaction with their natural and social environment.

The theoretical framework of the study draws on Maurice Merleau-Ponty's phenomenology of perception, Edward Relph's concept of "sense of place," and David Howes's anthropology of the senses. The author argues that sensory images in the novel function as a form of non-institutional archive that accumulates experiences of the colonial past, ecological degradation, and familial trauma. Sound motifs (bird calls, river

noise, industrial hum) shape an acoustic landscape of memory that connects the present with the history of place. Olfactory images (the scents of books, plants, and soil) activate the community's everyday memory and support the preservation of emotional and sensory experience. Tactile motifs (contact with water, fabric, earth, and objects) represent the embodied continuity of intergenerational bonds.

The study demonstrates that sensory poetics in Erdrich's novel creates a distinctive model of historical thinking in which the past appears not as an abstract collection of facts but as a living, embodied presence. Through the characters' bodily experience, the writer links personal memory with collective history and transforms individual trauma into a shared form of remembrance. The author also pays special attention to the role of "ephemera" and material traces of everyday life as carriers of cultural memory.

The article shows that sensory markers in the novel function not merely as stylistic devices but as elements of Erdrich's broader strategy for rethinking land, labour, ecological responsibility, and colonial heritage. Sensory writing emerges as a tool for reclaiming identity and preserving humanity in conditions of social and environmental crisis. Further research may focus on a comparative analysis of embodied poetics in Erdrich's other novels and on the role of sensory experience within contemporary ecocritical discourse.

Key words: sensory poetics, historical memory, embodied experience, intergenerational trauma, colonial heritage, collective identity, phenomenology, cultural memory.

Вступ. Роман Л. Ердріч «Могутня Червона» («The Mighty Red», 2024) продовжує тривале опрацювання письменницею тем колоніальної пам'яті, метисної спадковості та родової травми. Водночас у цьому тексті письменниця не обмежується лише сюжетами про насильство чи соціальну несправедливість, вона вибудовує складну сенсорну тканину оповіді, у якій запах, дотик і звук фіксують досвід поколінь не менш переконливо, ніж прямі історичні наративи. Пам'ять у романі живе не лише в документах чи офіційних оповідях – вона осідає у пилюці полів, у запаху старих книжок, у шумі ріки й голосах птахів. Отже, аналіз сенсорної поетики роману дає змогу побачити, як Л. Ердріч пов'язує індивідуальне переживання із колективною історією, а тілесний досвід – із великими сюжетами колоніального минулого та екологічної кризи.

Сучасні дослідження творчості письменниці зазвичай зосереджують увагу на проблемах ідентичності, травми, гібридності та родової пам'яті [2; 7]. Пам'ять найчастіше осмислюється як наративна або символічна структура, пов'язана з мовою, історичними свідченнями та культурними кодами. Водночас меншою мірою аналізується те, яким чином минуле переживається персонажами на рівні тілесного досвіду – через звук, запах і дотик. Відповідно, цей аспект стає особливо релевантним у контексті «сенсорного повороту» в гуманітаристиці, у межах якого пам'ять дедалі частіше розглядається не лише як когнітивний чи наративний феномен, а й як утілений досвід. Як наголошує Д. Гоуз, чуття є культурно сформованими медіумами,

через які людина осмислює історію та власне місце в ній [4, с. 12]. Феноменологічні ідеї М. Мерло-Понті про тілесну природу сприйняття [5, с. 235–240], а також концепція «відчуття місця» Е. Рельфа [6] дають змогу розглядати пам'ять як процес, укорінений у повсякденному сенсорному контакті з простором. У цьому контексті роман «Могутня Червона» відкриває перспективу для нового прочитання: сенсорні образи в ньому не лише доповнюють наратив пам'яті, а й формують автономний спосіб її збереження та передачі.

Попри це, бракує системного аналізу того, як саме звук, запах і дотик функціонують як механізми архівації історичного досвіду, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження виступає роман Л. Ердріч «Могутня Червона» (2024), а **предметом** – художні функції сенсорних маркерів (звуку, запаху, дотику) у контексті формування історичної свідомості персонажів.

Мета статті – виявити й проаналізувати, як сенсорні маркери запаху, дотику та звуку функціонують у романі як механізми збереження і трансляції родової пам'яті, а також з'ясувати, яким чином Л. Ердріч пов'язує тілесно-сенсорний досвід персонажів із процесами переживання міжпоколіннєвої травми, втрати та формування відчуття належності. У ширшому контексті дослідження показує, що ця сенсорна поетика постає не лише художнім прийомом, а й складовою частиною авторської стратегії осмислення землі, праці та колоніальної спадщини як взаємопов'язаних форм історичної пам'яті.

Результати. Одну з найвиразніших сенсорних моделей пам'яті Л. Ердріч вибудовує

вує через звук. Як зазначає М. Мерло-Понті, людське сприйняття світу є передусім тілесним актом [5, с. 112–115]. У сцені, де Кізмет і Гюго сидять у парку на пні зрубаної тополі, крики гусей створюють звукове тло, що перетворюється на метафору втрати: «*The mournful honks of the geese sounded in the dusky air like the spirits of the slain giants*» [3]. Ці сумні голоси озвучують відсутність: «*вбиті велетні*» – це не лише дерева, а й цілі зрубані лінії родової пам'яті. Тут звук стає каналом зв'язку між теперішнім тілесним досвідом персонажів і давньою історією місця: метисні й білі мешканці долини Ред-Рівер живуть на залишку того, що утримувало простір живим упродовж століть. Гуси, що летять далі й повторюють свій маршрут, зберігають «маршрут» пам'яті, тоді як люди весь час намагаються цю пам'ять витіснити. Акустичний простір долини Ред-Рівер також маркує індустріальний гул заводу: «*a sound that meant money and meant poison*» [3]. Пам'ять спільноти тримається на звуках, яких більше немає, що корелює з ідеями про соціальну зумовленість чуттів [4, с. 136].

Подібну логіку Л. Ердріч розгортає у сцені порятунку Гері, який заходить у ріку з наміром утопитися. У момент, коли Іхор витягує його з води, оповідь раптово розширюється, включаючи в себе навколишній ландшафт і його звукову та рухову динаміку: «*Here, the river below the pasture was fringed by alders and box elders. Some kind of fish strove upward and splashed back. A kingfisher chattered as it darted from an overhanging branch. Farther upriver a small dark furred creature wagged and rippled as it swam. A yearling buck emerged to drink, its hooves piercing the mud*» [3].

Ці звуки і рухи (плескіт риби, клекіт рибалочки, шурхіт оленячих копит у вологому ґрунті) формують своєрідний контрапункт до наміру самогубства персонажа. Природа тут не виконує декоративної функції і не слугує нейтральним тлом подій. Вона пропонує альтернативний ритм буття, у якому смерть не постає як вихід або розв'язання.

Етичний вимір цієї сцени Іхор формулює прямо, звертаючись до Гері: «*Suicide always leaves someone else holding your pain*» [3]. Проте цей висновок не з'являється раптово – його готує саме сенсорна тканина епізоду. Персонаж слухає ріку, спостерігає за птахами, фіксує рухи тварин і водночас від-

чуває, що не може змусити себе «вдихнути воду». Звук, рух і дотик води трансформуються тут у фізичну форму опору самознищенню, яка передує будь-якій раціональній аргументації.

Запах у романі пов'язує персонажів не лише з індивідуальними спогадами, а й із повсякденною історією спільноти. Л. Ердріч уважно фіксує нюхові деталі саме в тих моментах, коли персонажі торкаються матеріальних носіїв пам'яті: книг, ґрунту, рослин, тіл. Для Бев простір букіністичної крамниці стає місцем щоденного сенсорного повернення: не просто в будівлю, а в мережу чужих і власних життів, що перетинаються у читанні. Вона входить туди щоранку й затримується у знайомому ароматі: «*Whenever Bev stepped into her bookstore she paused in the scent of old books – a mellow dusky vanilla. To her, comfort. The humid breath of snake plants in the window had also collected and was strongest at that morning moment when she stepped through the door*» [3]. Запах старих книжок поєднується тут із «вологим диханням» рослин: папір і зелень формують єдину екосистему пам'яті, у якій культурне й природне не протиставляються, а співіснують.

Саме Бев збирає дрібні предмети, які читачі випадково залишають у книжках: «*quotes, clippings, often about the author, letters that arrived while they were reading the book, bills they didn't want to pay, foil gum wrappers, bookmarks from now-closed bookstores, funny drawings from their children, dry autumn leaves, grocery lists, complaints. She stored these scraps in a manila envelope marked Ephemera*» [3]. Цей архів «ефемер» не має офіційного статусу, але він зберігає історію місця не гірше за інституційні документи. Запах паперу, клею, пилу, засушеного листя стає своєрідною ольфакторною картою спільноти: через нього проступають чужі біографії, що накладаються одна на одну й формують колективну пам'ять. Таким чином, Л. Ердріч пропонує модель історії, яка тримається не на великих наративах, а на дрібних, тілесно зафіксованих слідах.

Ця логіка перегукується з концепцією автентичності Вальтера Беньяміна, який визначав справжність речі як «*сукупність усього, що передається в ній від походження, починаючи від її матеріального існування аж до її присутності як свідка в історич-*

ному процесі» [1, с. 58]. Архів Бев саме й функціонує як така форма «присутності»: він не репрезентує історію у вигляді хронології подій, а фіксує її як осад повсякденних жестів, забутих емоцій, тілесних контактів і випадкових залишків. У цьому сенсі пам'ять у Ердріч не є абстрактною категорією – вона має запах, текстуру, крихкість і здатність розкладатися.

Подібну логіку тілесного пам'ятання письменниця розгортає і в сюжетній лінії Кізмет. Для неї запах пов'язується не з архівуванням, а із саморегуляцією, зі спробою втримати себе у стані внутрішньої рівноваги. Перед таємною зустріччю з Гюго вона працює у городі, намагаючись заспокоїтися через контакт із землею: «*Her plants were thick and happy. She picked one of the marigolds she'd planted around the tomatoes and crushed the flower, breathing in the sharp scent, rubbing the brilliant petals along her throat*» [3]. Цей жест не має декоративного характеру. Кізмет не просто вдихає аромат квітів – вона буквально наносить його на тіло, перетворюючи запах на тимчасовий захист від тривоги, пов'язаної з Гері, шлюбом і неможливістю «правильного» вибору.

За допомогою таких сцен Л. Ердріч показує, що нюх у романі функціонує як форма неусвідомленого знання. Земля й рослини «пам'ятають» те, що персонажі ще не готові сформулювати мовою. Тіло вбирає не лише аромат літа, а й напругу невирішених прив'язаностей, утрат і страхів. Запах не відтворює минуле у вигляді наративу, а дає змогу його пережити – без слів, через дотик, вдих і присутність.

Дотик у романі стабільно поєднується з темою родової пам'яті та тривалості стосунків. Гюго, що працює у нафтопромислі й мешкає в умовах майже повної мобільності, бере із собою єдиний справжній оберіг – ковдру з футболок, яку для нього пошила Кізмет: «*Under the comforter, the quilt from Kismet. This was his talisman. It calmed and soothed him to stroke her T-shirts*» [3]. Ця ковдра складається з фрагментів одягу, які безпосередньо торкалися тіла іншої людини, а отже, зберігають не лише візуальні, а й тактильні спогади. Гюго «читає» їх дотиком: кожна футболка активує асоціації, жарти, побутові сцени, спільні роки. Це контакт не з абстрактним почуттям, а з матерією, що зберігає тепло,

форму, слід іншої присутності. Так Л. Ердріч показує, як річ стає носійкою історії почуття, яке триває навіть тоді, коли соціальні зв'язки формально розірвані.

Ріка в романі функціонує не лише як топографічний образ, а й як тактильний архів, що накопичує досвід багатьох поколінь. У сцені, де Гері входить у воду з наміром утопитися, текст фіксує низку тілесних контактів із середовищем: «*He walked down the bank, over cracked sediment. He trudged through muck stinking with life. He thrust the bison tooth before him in his fist. Then waded into the easy brown summer water*» [3]. Тріщини на висохлому дні, липке багно, що «смердить життям», відчуття теплої води на шкірі – усе це формує послідовність дотиків, які повертають персонажа до тілесної присутності у світі. Кожен із цих контактів нагадує, що ріка вже була свідком інших життів і смертей.

Особливу роль у цій сцені відіграє бивень бізона, який Гері стискає у руці. Це не просто особистий талісман, а матеріальний слід доісторичної присутності, що передує фермерам Геїстам, колоніальній історії й самим персонажам. Через дотик до цього предмета персонаж входить у контакт із часовою глибиною, яка виходить за межі індивідуальної провини. Його рішення не вмерти постає не лише як наслідок розмови з Іхором, а як результат тілесного досвіду: він відчуває, що ріка пам'ятає більше, ніж одна людська історія, і не зводить існування до одиничного вчинку.

Л. Ердріч послідовно поєднує сенсорні мотиви з темою колоніальної та екологічної кризи. Коли Вінні на засіданні книжкового клубу говорить про пил над полями, вона описує його не як нейтральне природне явище, а як відчутний знак виснаження землі: «*Every time you look out the window there's dust rising up. That's dirt. We are losing our dirt. No dirt, no food, no life*» [3]. Пил тут не абстрактний. Він осідає на шкірі, потрапляє в легені, вкриває меблі, змінює якість дихання. Утрата ґрунту виявляється не через статистику, а через тіло.

Так само пам'ять про зникнення видів персонажі формулюють не в наукових категоріях, а через відсутність звуків і дотиків: «*Don't you remember? How there used to be meadowlarks?*»; «*Do you notice how you look at the grille of your car and there's no bugs?*»; «*And moths. How they used to swirl in the streetlamps?*»

They did. Like snow» [3]. Сучасність тут визначається не наявністю, а браком сенсорного досвіду. Спільнота пам'ятає екологічну катастрофу тілесно: є те, чого більше не чує, не торкається, не вдихає. У цьому вимірі колоніальна історія постає не лише як історія власності, а й як історія сенсорних утрат.

У фінальних епізодах цього роману сенсорні мотиви не зникають, а змінюють тональність. Коли Кристал завершує роки нічних рейсів, виходить до ріки й спостерігає за осетрами, які «*had been designed seventy-eight million years ago*» [3], вона переживає момент зміни перспективи. Шум води, рух риб, холод повітря створюють відчуття включеності у масштаб часу, що перевищує людське життя. Вона не заперечує болю, не стирає досвіду втрат, але тілесна присутність у цьому ландшафті дає їй змогу зайняти інше місце у власній історії – не як жертви, а як частині довшої, складнішої тяглості.

Висновки. Сенсорна поетика роману «Могутня Червона» функціонує як цілісна система збереження й передачі історичного досвіду. Через звук, запах і дотик Л. Ердріч показує, що пам'ять не існує лише у формі нарративу чи документа, а виявляється передусім як тілесне знання, вбудоване у взаємодію людини зі світом. Сенсорні деталі не просто ілюструють події, а структурують спосіб їх переживання, перетворюючи повсякденні практики на форми неінституційного архі-

вування колективного минулого. Таким чином, історія в романі постає не як лінійна реконструкція фактів, а як процес постійного тілесного відтворення, у якому пам'ять зберігається через контакт, повтор і чуттєву присутність.

Соматична стратегія письма дає змогу Ердріч вивести голос спільноти із «зони мовчання», куди її часто витісняє офіційна історіографія. Акцентуючи на «ефемерах» та сенсорних кодах, авторка стверджує етичну важливість дрібного й минулого, яке, за Беньяміном, і є справжнім осердям історії. Сенсорика у романі стає інструментом рекультивації ідентичності: через повернення до тілесних відчуттів персонажі віднайдуть утрачений зв'язок із землею та власним родом, перетворюючи травму на живий досвід тривання. Чуттєве сприйняття світу постає тут не лише художнім прийомом, а способом збереження людяності в умовах екологічної та соціальної кризи.

Подальші дослідження можуть зосередитися на порівняльному аналізі сенсорної поетики «Могутньої Червоної» з попередніми романами Л. Ердріч, зокрема в контексті еволюції її «тілесного письма». Перспективним видається також розгляд сенсорних маркерів як елементів екокритичного дискурсу, що дасть змогу уточнити роль соматички у формуванні нової екологічної свідомості у сучасній американській прозі.

Література:

1. Беньямін В. Вибране / пер. з нім. Ю. Рибачук, Н. Лозинська. Львів : Літопис, 2002. 214 с.
2. Beidler P.G., Barton G. A reader's guide to the novels of Louise Erdrich. Revised and expanded ed. Columbia : University of Missouri Press, 2006. 431 p.
3. Erdrich L. The mighty Red. New York : HarperCollins, 2024. 448 p. URL: <https://books.google.ca/books?id=5tv8EAAAQBAJ>
4. Howes D. Sensual relations: Engaging the senses in culture and social theory. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2003. 288 p.
5. Merleau-Ponty M. Phenomenology of perception / trans. by C. Smith. London : Routledge, 2005. 624 p. URL: <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/Phenomenology-of-Perception-by-Maurice-Merleau-Ponty.pdf>
6. Relph E. Place and placelessness. London : Pion, 1976. 156 p. URL: <https://archive.org/details/placelessness0000relp>
7. Stookey L.L. Louise Erdrich: A critical companion. Westport : Greenwood Press, 1999. 161 p.

References:

1. Benjamin, V. (2002). Vybrane [Selected works] (Yu. Rybachuk & N. Lozynska, Trans.). Lviv: Litopys. [in Ukrainian].
2. Beidler, P.G., & Barton, G. (2006). A reader's guide to the novels of Louise Erdrich (Rev. and expanded ed.). Columbia, MO: University of Missouri Press.
3. Erdrich, L. (2024). The mighty Red. New York, NY: HarperCollins. Retrieved from: <https://books.google.ca/books?id=5tv8EAAAQBAJ>

4. Howes, D. (2003). *Sensual relations: Engaging the senses in culture and social theory*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
5. Merleau-Ponty, M. (2005). *Phenomenology of perception* (C. Smith, Trans.). London: Routledge. Retrieved from: <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/Phenomenology-of-Perception-by-Maurice-Merleau-Ponty.pdf>
6. Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion. Retrieved from: <https://archive.org/details/placelessnessne0000relp>
7. Stookey, L.L. (1999). *Louise Erdrich: A critical companion*. Westport, CT: Greenwood Press.

Дата першого надходження статті до видання: 20.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

УКРАЇНЬСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Ліштаба Тетяна Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної та авіаційної мовної підготовки
Української державної льотної академії
ORCID ID: 0000-0002-6060-0900

У статті досліджується роль української мови як ключового інструменту формування професійної ідентичності та академічної культури сучасного фахівця. Українська мова розглядається не лише як засіб комунікації, а і як чинник культуротворення, самопрезентації та соціального позиціонування в професійному та академічному середовищі. В умовах глобалізації, академічної мобільності та міждисциплінарної взаємодії мова набуває статусу важливого маркера професійної компетентності, етичних норм і ціннісних орієнтирів. Особлива увага приділяється підготовці студентів нефілологічних спеціальностей, зокрема майбутніх фахівців авіаційної галузі, для яких точність, нормативність і відповідальність мовлення мають критичне значення.

Визначено основні функції української мови в професійному та академічному контексті: передавання спеціальних знань і термінології, репрезентація результатів наукової діяльності, підтримка комунікативної єдності професійної спільноти та утвердження національної наукової традиції.

Аналіз сучасних лінгводидактичних та соціолінгвістичних досліджень демонструє, що мовна компетентність безпосередньо впливає на формування професійної ідентичності, ефективність комунікації, дотримання академічної доброчесності та готовність фахівця до міждисциплінарної взаємодії.

У статті акцентується, що формування академічної культури неможливе без належного володіння науковим стилем мовлення, який характеризується логічністю, точністю, об'єктивністю та стандартизованістю. Розглядаються дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», «Ділова українська мова», «Наукова українська мова», «Наукова комунікація українською мовою» як ключові компоненти мовної підготовки студентів. Для фахівців авіаційної галузі практикоорієнтовані завдання, аналіз автентичних текстів, моделювання комунікативних ситуацій та усна й письмова практика сприяють формуванню мовної рефлексії, критичного мислення та високого рівня професійної відповідальності.

Результати дослідження підтверджують необхідність посилення ролі мовних дисциплін у системі вищої освіти, інтеграції мовної підготовки з фаховим змістом та системного формування академічних цінностей. Українська мова виступає чинником професійної ідентичності та академічної культури, визначає не лише комунікативні здібності сучасного фахівця, а й його ціннісні орієнтири, що є особливо актуальним у контексті глобалізації, цифрової трансформації та розвитку високотехнологічних галузей.

Ключові слова: українська мова, професійна ідентичність, академічна культура, мовна компетентність, наукове мовлення, ділова мова, академічна доброчесність, мовна освіта, фахова комунікація.

Lishtaba Tetiana. Ukrainian language as a tool of professional identity and academic culture

The article investigates the role of the Ukrainian language as a key instrument in the formation of professional identity and academic culture of contemporary specialists. The Ukrainian language is considered not only as a means of communication but also as a factor of cultural formation, self-presentation, and social positioning within professional and academic environments. In the context of globalization, academic mobility, and interdisciplinary interaction, language acquires the status of an important marker of professional competence, ethical standards, and value orientations. Special attention is given to the training of non-linguistic students, particularly future specialists in the aviation industry, for whom accuracy, normative correctness, and responsibility in speech are of critical importance.

The main functions of the Ukrainian language in professional and academic contexts are identified: conveying specialized knowledge and terminology, representing research outcomes, supporting communicative unity within professional communities, and reinforcing national scientific traditions. Analysis of contemporary linguodidactic and sociolinguistic studies demonstrates that language competence directly affects the formation of professional identity, communication effectiveness, adherence to academic integrity, and readiness for interdisciplinary interaction.

The article emphasizes that the formation of academic culture is impossible without proper command of scientific discourse, characterized by logicity, accuracy, objectivity, and standardization. The study examines courses such as Ukrainian Language for Professional Purposes, Business Ukrainian, Scientific Ukrainian, and Scientific Communication in Ukrainian as key components of students' language training. For aviation specialists, practice-oriented tasks, analysis of authentic texts, simulation of communicative situations, and oral and written exercises contribute to the development of language reflection, critical thinking, and a high level of professional responsibility.

The research findings confirm the necessity of strengthening the role of language courses in higher education, integrating language training with professional content, and systematically developing academic values. The Ukrainian language acts as a factor in shaping professional identity and academic culture, influencing not only the communicative skills of contemporary specialists but also their value orientations. This role is particularly relevant in the context of globalization, digital transformation, and the development of high-tech industries.

Key words: *Ukrainian language, professional identity, academic culture, language competence, scientific discourse, business language, academic integrity, language education, professional communication.*

Вступ. Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується зростанням уваги до питань академічної культури, професійної самореалізації та формування мовної особистості фахівця. В умовах глобалізації, академічної мобільності та міждисциплінарної взаємодії мова перестає бути лише засобом передавання інформації і набуває статусу важливого чинника професійної ідентичності та академічної належності.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про щораз більшу роль закладів вищої освіти як центрів формування культурної ідентичності студентів. В українському контексті, як наголошує В. Андрущенко, «концепція «розумної освіти» ХХІ століття передбачає підготовку студентів до активного співіснування в глобальному середовищі та здатність до самостійного мислення» [1, с. 5]. У такій «розумній освіті» відбувається не лише інтелектуальний розвиток, а й становлення ціннісних орієнтирів, необхідних для культурної самореалізації особистості.

Українська мова в системі вищої освіти виконує не лише комунікативну, а й світоглядну, ідентифікаційну та культуротворчу функції. Як зауважує Л. Євдокімова-Лисогор, «з одного боку, мова є відображенням культури, а з іншого – частиною цієї культури», що підтверджує тезу про її невіддільну роль у формуванні ціннісних орієнтирів особистості [2, с. 52].

Саме через професійне й наукове мовлення фахівець репрезентує себе в академічному середовищі, демонструє рівень сформованості професійних компетентностей, дотримання норм академічної доброчесності та культури мислення. Таким чином, мовна підготовка стає невід'ємною складовою частиною професійного становлення особистості.

Зазначені аспекти зумовлюють актуальність дослідження, що полягає в потребі комплексного осмислення української мови як інструменту формування професійної ідентичності та академічної культури, а також у необхідності підвищення ефективності мовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей, зокрема майбутніх фахівців авіаційної галузі, для яких точність, нормативність і відповідальність мовлення мають принципове значення.

Науковці зазначають, що «на процес мовної і культурної інтеграції студентів дедалі сильніше впливає цифрова трансформація, а розвиток суспільства в умовах INDUSTRY 4.0 веде до переосмислення цінностей і вимог до сучасних фахівців» [3, с. 16].

Метою статті є обґрунтування ролі української мови як ключового інструменту формування професійної ідентичності та академічної культури фахівця. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1) проаналізувати поняття професійної ідентичності та академічної культури в мовному вимірі;

2) визначити функції української мови в професійному та академічному середовищі;

3) схарактеризувати мовні засоби репрезентації професійної ідентичності;

4) окреслити роль мовної освіти у формуванні академічної культури здобувачів вищої освіти.

Об'єктом дослідження є професійне та академічне мовлення фахівця, предметом – українська мова як засіб формування професійної ідентичності та академічної культури.

Результати. Професійна ідентичність розглядається як усвідомлення особистістю своєї належності до певної професійної спільноти, прийняття її цінностей, норм і комунікативних моделей. У сучасних лінгводидактичних і соціолінгвістичних дослідженнях це поняття тісно пов'язується з мовною поведінкою фахівця, його здатністю використовувати професійно марковані мовні засоби відповідно до ситуації спілкування. «Мовну ідентичність розглядають як один із різновидів соціальної ідентичності у взаємодії з національною, етнічною, етнокультурною та громадянською ідентичностями» [4, с. 74]. Науковці також підкреслюють, що «мовна ідентичність є віддзеркаленням ідентичності держави та важливою ланкою в моделях мовного планування» [5, с. 40].

Мова в цьому контексті виступає не лише інструментом професійної діяльності, а й засобом самопрезентації, самоідентифікації та соціального позиціонування. Рівень володіння українською мовою, зокрема фаховою термінологією, стилістичними нормами та комунікативними стратегіями, безпосередньо впливає на формування образу компетентного спеціаліста.

Мова є невіддільною частиною будь-якої індивідуальної та суспільної життєдіяльності. Вона виступає духовним кодом, за допомогою якого людина розуміє навколишній світ і себе в ньому, а також універсальним посередником між індивідом і суспільством [6, с. 19].

Особливої ваги ці аспекти набувають у підготовці фахівців авіаційної галузі, де професійна ідентичність пов'язана з високими стандартами відповідальності, точності та регламентованості мовлення. Під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» студенти опановують термінологію, жанрові моделі служ-

бових документів, фрагменти інструктивних і звітних текстів, що сприяє усвідомленню мови як складника професійної культури.

Використання української мови в професійному середовищі є важливим маркером професійної культури та мовної відповідальності фахівця. Дотримання літературних норм, точність терміновживання, логічність і структурованість мовлення свідчать про високий рівень професійної підготовки та готовність до ефективної комунікації. Професійне мовлення формується в межах певної галузі й передбачає засвоєння спеціальної термінології, усталених мовних формул, кліше та жанрових моделей. Українська мова забезпечує не лише зрозумілість і точність комунікації, а й єдність професійної спільноти, сприяючи утвердженню національної наукової й професійної традиції [7, с. 72].

Професійна ідентичність фахівця реалізується через усне й писемне мовлення: ділові документи, професійні консультації, публічні виступи, наукові повідомлення. Мовний імідж спеціаліста формується на основі здатності чітко, аргументовано та нормативно висловлювати думки, що є особливо важливим у сфері авіаційної діяльності, де помилки в комунікації можуть мати серйозні наслідки. Недостатній рівень мовної компетентності призводить до зниження ефективності професійної комунікації, тоді як свідоме ставлення до мовної культури сприяє професійному зростанню та інтеграції фахівця в академічне й професійне середовище.

Професійна ідентичність нерозривно пов'язана з академічною культурою, яка розглядається як сукупність етичних норм, цінностей і комунікативних практик, що регулюють освітню та наукову діяльність. У цьому вимірі мова виступає основним інструментом реалізації академічної культури, адже саме через мовлення здійснюється наукове пізнання, передавання знань і формування академічної спільноти.

Українська мова виконує функцію засобу наукової комунікації, репрезентації результатів досліджень і формування національного наукового дискурсу. Наукова українська мова характеризується точністю, логічністю, об'єктивністю та стандартизованістю. Вона реалізується в різних жанрах академічного спілкування: наукових статтях, дисертаціях, доповідях, рецензіях, аналітичних оглядах.

Недостатня сформованість навичок наукового мовлення ускладнює процес написання кваліфікаційних робіт і знижує якість наукової комунікації. Важливою складовою частиною академічної культури є дотримання мовних норм як елемент академічної доброчесності: коректне цитування, точне відтворення термінів, уникнення плагіату та мовних калбок.

Формування професійної ідентичності та академічної культури значною мірою залежить від системи мовної підготовки в закладах вищої освіти. Дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», «Ділова українська мова», «Наукова українська мова», «Наукова комунікація українською мовою» відіграють ключову роль у формуванні професійної та академічної компетентності здобувачів вищої освіти. Під час викладання мовних дисциплін для фахівців авіаційної галузі велика увага приділяється роботі з автентичними професійними текстами, аналізу мовних помилок у службовій документації, моделюванню ситуацій професійного й наукового спілкування. Такий підхід сприяє усвідомленню студентами мови як інструменту професійної відповідальності та академічної культури.

Сучасна мовна освіта орієнтована на формування комунікативної, термінологічної та риторичної компетентностей. Практикоорієнтовані завдання, аналіз професійних і наукових текстів, підготовка усних і писемних виступів сприяють розвитку критичного мис-

лення та мовної рефлексії. Водночас серед основних проблем залишаються формалізм у використанні наукових мовних моделей, недостатня увага до мовної культури та низький рівень академічної мотивації здобувачів освіти. Подолання цих проблем можливе за умови інтеграції мовної підготовки з фаховим змістом і системного формування академічних цінностей.

Висновки. Українська мова є важливим інструментом формування професійної ідентичності та академічної культури фахівця. Вона забезпечує не лише ефективну комунікацію, а й сприяє професійному самовизначенню, утвердженню академічних цінностей і розвитку національного наукового простору.

Формування мовної компетентності, особливо для здобувачів освіти авіаційних спеціальностей, є гарантією високого рівня професійної відповідальності та академічної доброчесності.

Результати дослідження підтверджують необхідність посилення ролі мовних дисциплін у системі вищої освіти та подальшого вивчення мовних аспектів професійної й академічної комунікації, зокрема в контексті підготовки фахівців технічних і авіаційних спеціальностей. В умовах глобалізації та цифрової трансформації роль української мови як чинника професійної ідентичності і академічної культури набуває ще більшого значення, оскільки мова визначає не лише комунікативні здібності, а й ціннісні орієнтири сучасного фахівця.

Література:

1. Андрущенко В.П. Безальтернативна матриця освіти: «розумна освіта» як потреба і реальність XXI століття. *Вища освіта України*. 2024. № 1. С. 5–10. DOI: [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2024.1\(92\).01](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2024.1(92).01)
2. Євдокімова-Лисогор Л. Мова, культура та ідентичність. *Folium*. 2025. (6). С. 50–58. DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2025.6.7>
3. Воронкова В.Г., Каганов Ю.О., Метеленко Н.Г. Формування цінностей цифрового суспільства і цифрової людини в умовах глобалізації та INDUSTRY 4.0. *Humanities studies*. 2022. Випуск 11(88). С. 16–25. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-02>
4. Ренчка І.Є. Зміни мовної ідентичності українців під час війни (за матеріалами соцмереж). *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2023. Випуск 9. С. 72–98. DOI: <https://doi.org/10.18523/1cmr2522-9281.2023.9.72-98>
5. Михальчук О. Мовна ідентичність етнічних спільнот у контексті української мовної ситуації. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2021. IX/2. С. 37–49. DOI: [10.14746/sup.2021.9.2.03](https://doi.org/10.14746/sup.2021.9.2.03)
6. Олексенко Р., Ситник Я. Мовна ідентичність як засіб самовизначення та самоідентифікації в умовах посттоталітарного суспільства – аналіз мовної ідентичності як складника самовизначення мовної особистості. *Українська професійна освіта=Ukrainian Professional Education*. 2018. (1). С. 16–23. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2017.1.201287>
7. Залізник Г.М. Мова як індикатор української національної ідентичності та цивілізаційного вибору. *Українська мова*. 2023. № 2(86). С. 72–84. DOI: <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.02.072>

References:

1. Andrushchenko, V. P. (2024). Bezalternatyvna matrytsia osvity: “Rozumna osvita” yak potryba i realnist XXI stolittia [Non-alternative matrix of education: “Smart education” as a need and reality of the 21st century]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, (1), 5–10. DOI: [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2024.1\(92\).01](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2024.1(92).01)
2. Yevdokimova-Lysohor, L. (2025). Mova, kultura ta identychnist [Language, culture, and identity]. *Folium*, (6), 50–58. DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2025.6.7>
3. Voronkova, V. H., Kahanov, Y. O., Metelenko, N. H. (2022). Formuvannia tsinnosti tsyfrovogo suspilstva i tsyfrovoyi liudyny v umovakh hlobalizatsii ta INDUSTRY 4.0 [Formation of values of the digital society and digital human in the context of globalization and INDUSTRY 4.0]. *Humanities Studies*, 11(88), 16–25. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-02>
4. Renchka, I. Y. (2023). Zminy movnoi identychnosti ukrainsiv pid chas viiny (za materialamy sotsialnykh merezh) [Changes in language identity of Ukrainians during the war (based on social media data)]. *Mova: klasychne – moderne – postmoderne*, 9, 72–98. DOI: <https://doi.org/10.18523/lcmp2522-9281.2023.9.72-98>
5. Mykhialchuk, O. (2021). Movna identychnist etnichnykh spilnot u konteksti ukrainskoi movnoi sytuatsii [Language identity of ethnic communities in the context of the Ukrainian language situation]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, IX(2), 37–49. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2021.9.2.03>
6. Oleksenko, R., Sytnyk, Ya. (2018). Movna identychnist yak zasib samovyznachennia ta samoidentyfikatsii v umovakh posttotalitarnoho suspilstva – analiz movnoi identychnosti yak skladnyka samovyznachennia movnoi osobystosti [Language identity as a means of self-determination and self-identification in a post-totalitarian society – Analysis of language identity as a component of the language personality]. *Ukrainian Professional Education*, (1), 16–23. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2017.1.201287>
7. Zalizniak, H. M. (2023). Mova yak indyikator ukrainskoi natsionalnoi identychnosti ta tsyvilizatsiinoho vyboru [Language as an indicator of Ukrainian national identity and civilizational choice]. *Ukrainska Mova* (2) (86), 72–84. DOI: <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.02.072>

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.01.2026

Статтю опубліковано: 00.00.00

УДК 378:811.111'25-051]:378.091.31-026.12:004.946
 DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.17>

АЙТРЕКІНГ ТА ІМЕРСИВНІ ІНСТРУМЕНТИ: ОЦІНЮВАННЯ УВАГИ СТУДЕНТІВ І КОГНІТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ВІРТУАЛЬНИХ КЛАСАХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Марценюк Олена Георгіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
 доцент кафедри германської філології,
 декан філологічного факультету
 КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
 ORCID ID: 0009-0000-6332-6081

Шліхтенко Юлія Володимирівна,

доктор філософії,
 старший викладач кафедри германської філології
 КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
 ORCID ID: 0009-0004-7352-0151

Масштабна цифрова трансформація вищої освіти суттєво змінила педагогічні практики та навчальні середовища, зокрема у сфері викладання англійської мови. Зростання інтеграції імерсивних технологій, включно з віртуальною та доповненою реальністю, а також інтерактивними мультимедійними платформами, зумовила появу віртуальних класів з англійської мови, які характеризуються насиченим візуальним контентом, мультимодальною взаємодією та динамічною залученістю здобувачів освіти. Водночас такі середовища, попри значні педагогічні переваги, порушують важливі питання, пов'язані з розподілом уваги студентів, обробленням інформації та когнітивним навантаженням.

У статті подано розширене теоретико-аналітичне дослідження технології айтрекінгу як об'єктивного методологічного інструменту оцінювання уваги здобувачів освіти та їх когнітивного навантаження у віртуальних класах з англійської мови. Дослідження ґрунтується на теорії когнітивного навантаження та спирається на сучасні міждисциплінарні напрацювання з прикладної лінгвістики, освітньої психології та цифрової педагогіки, опубліковані у 2022–2026 роках. Особливу увагу приділено розмежуванню внутрішнього, зовнішнього та релевантного (герменного) когнітивного навантаження в контексті навчання іноземних мов.

Аналіз показує, що педагогічно оптимізовані імерсивні середовища сприяють стійкій візуальній увазі, підвищенню мотивації здобувачів освіти та глибшому мовному обробленню. Натомість погано структуровані віртуальні інтерфейси, надмірна візуальна стимуляція та фрагментований дизайн завдань істотно збільшують зовнішнє когнітивне навантаження і знижують ефективність навчання. Показники айтрекінгу, зокрема тривалість фіксацій, саккадичні рухи, траєкторії сканування та зони інтересу, надають цінну інформацію про когнітивні процеси здобувачів освіти під час виконання віртуальних завдань з англійської мови. У статті обґрунтовується доцільність системної інтеграції даних айтрекінгу в інструкційний дизайн і педагогічне ухвалення рішень з метою створення студентоцентризованих і когнітивно сталих віртуальних класів з англійської мови.

Ключові слова: айтрекінг, імерсивні технології, віртуальні класи, викладання англійської мови, когнітивне навантаження, увага студентів.

Martseniuk Olena, Shlikhtenko Yulia. Eye-tracking and immersive tools: evaluating students' attention and cognitive load in virtual English classrooms

The large-scale digital transformation of higher education has profoundly reshaped pedagogical practices and learning environments, particularly in the field of English language teaching. The increasing integration of immersive technologies, including virtual reality, augmented reality, and interactive multimedia platforms, has led to the emergence of virtual English classrooms characterized by rich visual input, multimodal interaction,

© Марценюк О. Г., Шліхтенко Ю. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

and dynamic learner engagement. While such environments offer significant pedagogical advantages, they also raise critical concerns regarding students' attention distribution, information processing, and cognitive load. This article presents an extended theoretical and analytical investigation of eye-tracking technology as an objective methodological tool for evaluating students' attention and cognitive load in virtual English classrooms. The study is grounded in cognitive load theory and draws on recent interdisciplinary research in applied linguistics, educational psychology, and digital pedagogy published between 2022 and 2026. Particular emphasis is placed on the differentiation between intrinsic, extraneous, and germane cognitive load in foreign language learning contexts. The analysis demonstrates that pedagogically optimized immersive environments contribute to sustained visual attention, enhanced learner motivation, and deeper language processing. Conversely, poorly structured virtual interfaces, excessive visual stimulation, and fragmented task design significantly increase extraneous cognitive load and hinder learning effectiveness. Eye-tracking indicators such as fixation duration, saccadic movements, scan paths, and areas of interest provide valuable insights into learners' cognitive processes during virtual English language activities. The article argues for the systematic integration of eye-tracking data into instructional design and pedagogical decision-making in order to develop learner-centered and cognitively sustainable virtual English classrooms.

Key words: *eye-tracking, immersive technologies, virtual classrooms, English language teaching, cognitive load, student attention.*

Introduction. The ongoing digitalization of higher education has fundamentally transformed the organization, delivery, and evaluation of teaching and learning processes. English language teaching has been particularly affected by the rapid expansion of virtual learning environments, online platforms, and immersive technologies that enable flexible, interactive, and context-rich language instruction. Virtual English classrooms transcend spatial constraints and provide learners with access to authentic language input, collaborative tasks, and multimodal resources that support communicative competence development. At the same time, the increased reliance on visually complex and information-dense digital environments necessitates a reconsideration of learners' cognitive capacities and attentional resources. From a cognitive perspective, excessive multimedia input may overwhelm working memory, disrupt attention allocation, and reduce learning efficiency. Consequently, the evaluation of students' attention and cognitive load has become a key research priority in contemporary digital pedagogy.

Purpose of the Article. The purpose of this article is to conduct an in-depth theoretical analysis of eye-tracking technology as a research instrument for evaluating students' attention distribution and cognitive load in virtual English classrooms. Beyond outlining the methodological potential of eye-tracking, the study aims to conceptualize its role within the framework of modern philological and applied linguistic research, where language learning is increasingly understood as a cognitively and multimodally mediated process.

More specifically, the article seeks to examine how eye-tracking data can contribute to a more nuanced understanding of learners' interaction with linguistic input in immersive digital environments, including virtual reality-based classrooms and multimodal online platforms. Particular attention is paid to the ways in which visual attention patterns reflect underlying cognitive processes involved in foreign language comprehension, processing, and meaning construction.

Another important objective of the article is to identify pedagogical conditions under which immersive technologies facilitate meaningful language learning while minimizing extraneous cognitive load. Drawing on cognitive load theory, the study explores the balance between intrinsic, extraneous, and germane cognitive load in virtual English classrooms and highlights instructional design principles that support sustainable learner engagement rather than superficial interaction with digital content.

Finally, the article aims to bridge the gap between theoretical models of cognition and practical instructional design by demonstrating how eye-tracking indicators may inform evidence-based pedagogical decision-making. In this regard, the study positions eye-tracking not merely as a technical measurement tool but as a methodological resource capable of enhancing the cognitive, pedagogical, and philological grounding of virtual English language education.

Analysis of Recent Research. Recent scholarly research published between 2022 and 2026 demonstrates a steadily growing interest in the application of eye-tracking

methodologies within educational, linguistic, and interdisciplinary studies. This trend reflects a broader methodological shift toward empirically grounded approaches that allow researchers to investigate cognitive processes underlying language learning with a high degree of precision. In applied linguistics, eye-tracking has been extensively employed to explore reading comprehension, vocabulary acquisition, grammatical processing, and learners' interaction with multimodal texts, providing objective data on attention allocation and processing strategies.

A substantial body of research indicates that eye-movement measures, such as fixation duration, fixation frequency, and saccadic patterns, serve as reliable indicators of cognitive effort and depth of processing during language tasks. Studies focusing on second and foreign language reading have demonstrated that longer fixations and increased regression rates often correspond to lexical difficulty, syntactic complexity, or unfamiliar discourse structures. Similarly, research on vocabulary learning suggests that sustained visual attention to target lexical items is associated with improved retention and form–meaning mapping. These findings underscore the value of eye-tracking as a methodological tool capable of revealing implicit cognitive processes that remain inaccessible through traditional assessment methods. In parallel, recent research has increasingly examined learner interaction with multimodal and digital texts, emphasizing the role of visual and spatial cues in language comprehension. Eye-tracking studies in this domain highlight how learners navigate complex instructional materials that combine written text, images, audio input, and interactive elements. Such research demonstrates that learners' gaze behavior reflects not only linguistic processing but also strategic decision-making related to task demands and interface design. As a result, eye-tracking has become particularly relevant for the analysis of learning processes in virtual and immersive environments.

At the same time, a growing number of studies focus on the pedagogical potential of immersive technologies, including virtual reality, augmented reality, and simulation-based learning environments. Research in this area consistently reports positive effects of immersive tools on learner motivation, engagement, and perceived authenticity of language input. By

enabling learners to interact with simulated real-world contexts, immersive environments support experiential and situated language learning, which is widely regarded as conducive to communicative competence development.

However, recent meta-analyses and systematic reviews caution against overly optimistic interpretations of these findings. Scholars emphasize that the pedagogical effectiveness of immersive technologies depends less on technological sophistication and more on instructional design quality and cognitive load management. Poorly designed immersive environments may overwhelm learners with excessive visual and interactive stimuli, leading to increased extraneous cognitive load and reduced learning efficiency. Consequently, several researchers argue for the integration of cognitive load theory as an analytical framework for evaluating immersive language learning environments.

Despite the growing body of research on eye-tracking and immersive technologies, a notable gap remains in studies that systematically combine these two lines of inquiry within the context of English language teaching. While eye-tracking has been widely applied to traditional language learning tasks, its potential for evaluating attention distribution and cognitive load in immersive virtual classrooms remains underexplored. This gap highlights the need for theoretically informed analyses that integrate eye-tracking methodology with cognitive load theory in order to better understand how learners process language in complex digital environments.

In addressing this gap, the present article builds on recent interdisciplinary research and contributes to the emerging field of cognitively oriented digital philology. By synthesizing findings from applied linguistics, educational psychology, and immersive learning research, the study provides a conceptual foundation for using eye-tracking data to inform pedagogical decision-making and instructional design in virtual English classrooms.

Main Research Material. Cognitive load theory provides a robust and widely accepted theoretical framework for analyzing learning processes in digitally mediated environments, particularly in contexts characterized by high levels of multimodal input and learner interaction. Originating from cognitive

psychology, the theory is grounded in the assumption that human working memory has limited capacity, whereas long-term memory is virtually unlimited. Effective learning, therefore, depends on instructional conditions that optimize the use of working memory resources while facilitating the construction and automation of cognitive schemas.

Within this framework, cognitive load is traditionally divided into three interrelated components: intrinsic, extraneous, and germane. Intrinsic cognitive load is determined by the inherent complexity of the learning task and the degree of element interactivity required for task completion. In foreign language learning, intrinsic load is influenced by factors such as linguistic complexity, learners' proficiency level, prior knowledge, and the cognitive demands of processing new grammatical structures, vocabulary, and discourse patterns. Tasks involving authentic language use or communicative interaction typically impose higher intrinsic load due to the need to integrate multiple linguistic and pragmatic elements simultaneously.

Extraneous cognitive load, by contrast, is not inherent to the learning task itself but results from suboptimal instructional design and poorly structured learning environments. In virtual and immersive classrooms, extraneous load may arise from excessive visual stimulation, fragmented task presentation, unclear navigation, or the presence of irrelevant multimedia elements that compete for learners' attention. From a pedagogical perspective, extraneous cognitive load is particularly problematic because it consumes limited working memory resources without contributing to learning. Consequently, reducing extraneous load through coherent task sequencing, visual clarity, and instructional simplicity is a central objective of effective digital pedagogy.

Germane cognitive load refers to the cognitive resources devoted to schema construction, abstraction, and automation. Unlike extraneous load, germane load is considered beneficial, as it directly supports meaningful learning and long-term retention. In foreign language education, germane load is associated with processes such as pattern recognition, form–meaning mapping, and the development of communicative competence. Instructional designs that encourage reflection, hypothesis testing, and active engagement with

linguistic input can foster germane cognitive load, thereby enhancing learning outcomes.

Immersive learning environments inherently increase intrinsic cognitive load due to the complexity of multimodal input and interactive task structures. Virtual English classrooms often require learners to simultaneously process linguistic information, visual cues, spatial orientation, and interactive feedback. While such environments offer rich opportunities for experiential and situated learning, they also risk overwhelming learners' cognitive capacities if not carefully designed. Cognitive load theory thus provides a critical lens for evaluating the pedagogical effectiveness of immersive technologies in language education.

From a theoretical perspective, managing cognitive load in immersive environments involves not only minimizing extraneous load but also aligning intrinsic load with learners' cognitive readiness and promoting germane load through purposeful task design. Clear visual hierarchies, consistent interface layouts, and explicit instructional guidance can support attention allocation and reduce unnecessary cognitive demands. At the same time, tasks that gradually increase in complexity and encourage meaningful interaction with language input can facilitate schema construction and deeper processing.

In the context of this study, cognitive load theory serves as the conceptual foundation for interpreting eye-tracking data as indicators of learners' cognitive processing. Eye-movement measures such as fixation duration, saccadic transitions, and gaze dispersion can be understood as observable manifestations of cognitive load distribution during interaction with immersive learning environments. By linking eye-tracking indicators to the theoretical constructs of intrinsic, extraneous, and germane cognitive load, the study contributes to a more nuanced and empirically grounded understanding of learning processes in virtual English classrooms.

The methodological framework of the study is grounded in the principles of cognitive load theory and eye-movement analysis. Although the present article adopts a theoretical and analytical approach, it outlines a potential empirical research design suitable for higher education contexts. Such a design would involve English language learners participating in virtual

classroom activities supported by immersive technologies.

Eye-tracking devices would be used to collect data on fixation duration, saccadic movements, gaze transitions, and areas of interest. These indicators enable researchers to assess learners' attentional focus, identify sources of extraneous cognitive load, and evaluate the effectiveness of instructional design elements within virtual English classrooms.

Eye-tracking technology offers precise and objective measures of learners' visual attention and cognitive processing during virtual English language activities, making it a valuable methodological tool for investigating learning processes in digitally mediated environments. Unlike traditional observational methods or self-report questionnaires, eye-tracking enables the real-time registration of learners' gaze behavior, thereby providing direct evidence of how visual attention is distributed across instructional elements in virtual English classrooms.

The analysis of eye-movement patterns, including fixation duration, fixation frequency, saccadic movements, and scan paths, allows researchers to identify which components of a virtual learning environment attract sustained attention and which elements contribute to cognitive overload or learner disorientation. Extended fixations on specific linguistic or visual elements may indicate deep cognitive processing, increased task difficulty, or heightened instructional relevance, whereas rapid gaze shifts and scattered scan paths often signal excessive extraneous cognitive load or poorly structured instructional design.

In the context of virtual English language learning, eye-tracking data make it possible to examine learners' interaction with multimodal input, such as written text, audiovisual materials, visual prompts, and interactive tasks. These data reveal how learners prioritize linguistic information in relation to visual and spatial cues and how attention is allocated during complex language activities. Such insights are particularly important in immersive environments, where learners are required to process multiple streams of information simultaneously.

From a pedagogical perspective, eye-tracking data provide a foundation for evidence-based instructional design decisions. By analyzing learners' gaze behavior, educators can evaluate the effectiveness of interface layout, task

sequencing, and visual scaffolding in virtual English classrooms. Instructional elements that consistently attract excessive or fragmented attention may indicate sources of extraneous cognitive load, whereas elements associated with sustained and focused gaze patterns are more likely to support germane cognitive load and meaningful language processing.

Furthermore, eye-tracking analysis allows for the identification of individual differences in attention allocation and cognitive processing strategies among language learners. Such differences may be related to learners' proficiency level, prior knowledge, or familiarity with immersive technologies. Recognizing these variations enables educators to design adaptive learning environments that accommodate diverse cognitive profiles and support differentiated instruction.

By integrating eye-tracking findings into the instructional design process, virtual English classrooms can be optimized to reduce unnecessary visual stimuli, enhance instructional clarity, and promote deeper engagement with linguistic input. In this way, eye-tracking technology functions not only as an analytical research instrument but also as a pedagogical resource that supports cognitively sustainable and learner-centered English language education.

The integration of eye-tracking technology into English language teaching has significant pedagogical implications. Eye-tracking data enable educators to move beyond subjective assumptions about learner engagement and obtain objective insights into students' attentional behavior. This information can support the development of learner-centered instructional strategies and adaptive learning environments.

In immersive English classrooms, pedagogical decisions informed by eye-tracking data may include task simplification, visual scaffolding, and the gradual introduction of multimodal elements in accordance with learners' proficiency levels and cognitive capacities. The discussion underscores the importance of aligning immersive technologies with pedagogical objectives and learners' cognitive capacities. While immersive tools offer considerable potential for enriching English language instruction, their effectiveness depends on thoughtful instructional design and continuous evaluation of learner interaction.

Eye-tracking technology serves as a critical link between theoretical models of cognitive

processing and practical instructional strategies, enabling data-driven optimization of virtual learning environments.

Conclusions and Prospects for Further Research. The article concludes that eye-tracking technology constitutes a valuable and methodologically robust instrument for evaluating students' attention distribution and cognitive load in virtual English classrooms. By providing objective and real-time data on learners' visual attention, eye-tracking makes it possible to move beyond subjective interpretations of learner engagement and gain deeper insight into the cognitive processes underlying foreign language learning in immersive digital environments.

The theoretical analysis demonstrates that eye-tracking indicators, such as fixation duration, saccadic movements, and gaze patterns, can be meaningfully interpreted within the framework of cognitive load theory. In particular, these indicators offer empirical evidence of how intrinsic, extraneous, and germane cognitive load are distributed during interaction with multimodal instructional content. As a result, eye-tracking data enable a more precise evaluation of instructional design quality in virtual English classrooms and highlight specific elements that either support or hinder meaningful language processing.

From a pedagogical perspective, the integration of eye-tracking data into instructional design processes can significantly enhance the effectiveness of immersive English language instruction. Evidence-based insights into learners' attentional behavior allow educators to optimize interface layout, task sequencing, and visual scaffolding, thereby reducing extraneous cognitive load and fostering conditions conducive to deeper linguistic processing and sustained learner engagement. In this regard,

eye-tracking technology should be viewed not merely as a research tool but as a pedagogically relevant resource that supports learner-centered and cognitively sustainable digital education.

In addition, the study contributes to modern philological research by reinforcing the interdisciplinary connection between applied linguistics, cognitive psychology, and digital pedagogy. The use of eye-tracking methodology expands the analytical scope of contemporary philology by enabling the empirical investigation of language perception and processing in multimodal and immersive contexts, which increasingly characterize modern communication and language learning environments.

Prospects for further research include large-scale empirical validation of the theoretical assumptions outlined in this article through experimental and quasi-experimental designs involving diverse learner populations. Longitudinal studies are particularly needed to examine how sustained exposure to immersive learning environments influences cognitive load regulation, attentional strategies, and long-term language learning outcomes. Furthermore, cross-cultural and cross-institutional comparisons may provide valuable insights into how contextual factors, such as educational traditions and technological infrastructure, shape learners' interaction with virtual English classrooms.

Finally, future research may explore the integration of eye-tracking data with other learning analytics methods, such as neurophysiological measures or interaction logs, in order to develop more comprehensive models of learner cognition in immersive language learning environments. Such interdisciplinary approaches hold considerable potential for advancing both theoretical understanding and pedagogical practice in the field of English language education.

Bibliography:

1. Mayer R.E. *Multimedia Learning*. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 576 p. DOI: 10.1017/9781316941355.
2. Godfroid A. *Eye Tracking in Second Language Acquisition*. London : Routledge, 2022. 312 p. DOI: 10.4324/9781003031151.
3. Radianti J., Majchrzak T. A., Fromm J., Wohlgenannt I. Immersive virtual reality applications for higher education: A systematic review. *Education and Information Technologies*. 2022. Vol. 27. P. 1–38. DOI: 10.1007/s10639-021-10769-3.
4. Chen X., Epps J. Using eye tracking to assess cognitive load in multimedia learning. *Computers & Education*. 2022. Vol. 188. Art. 104536. DOI: 10.1016/j.compedu.2022.104536.
5. Sweller J., Ayres P., Kalyuga S. *Cognitive Load Theory*. New York : Springer, 2023. 356 p. DOI: 10.1007/978-3-031-26568-2.

6. Makransky G., Petersen G. Immersive virtual reality and learning: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*. 2023. Vol. 35. P. 1–29. DOI: 10.1007/s10648-023-09734-1.
7. Makransky G., Petersen G. Immersive learning and cognitive load in virtual classrooms. *Educational Psychology Review*. 2025. Vol. 37. P. 1–31. DOI: 10.1007/s10648-025-09821-4.
8. Lee J., Kim H. Eye-tracking analytics for evaluating learner attention in immersive EFL environments. *Computers & Education: Artificial Intelligence*. 2025. Vol. 6. Art. 100162. DOI: 10.1016/j.caeai.2025.100162.
9. Chen Y., Wang L. Cognitive load measurement in VR-based language learning: An eye-tracking approach. *Language Learning & Technology*. 2026. Vol. 30(1). P. 1–25

References:

1. Mayer, R. E. (2022). *Multimedia learning*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316941355>
2. Godfroid, A. (2022). *Eye tracking in second language acquisition*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003031151>
3. Radianti, J., Majchrzak, T. A., Fromm, J., & Wohlgenannt, I. (2022). Immersive virtual reality applications for higher education: A systematic review. *Education and Information Technologies*, 27, 1–38. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10769-3>
4. Chen, X., & Epps, J. (2022). Using eye tracking to assess cognitive load in multimedia learning. *Computers & Education*, 188, 104536. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2022.104536>
5. Sweller, J., Ayres, P., & Kalyuga, S. (2023). *Cognitive load theory*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-26568-2>
6. Makransky, G., & Petersen, G. (2023). Immersive virtual reality and learning: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 35, 1–29. <https://doi.org/10.1007/s10648-023-09734-1>
7. Makransky, G., & Petersen, G. (2025). Immersive learning and cognitive load in virtual classrooms. *Educational Psychology Review*, 37, 1–31. <https://doi.org/10.1007/s10648-025-09821-4>
8. Lee, J., & Kim, H. (2025). Eye-tracking analytics for evaluating learner attention in immersive EFL environments. *Computers & Education: Artificial Intelligence*, 6, 100162. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2025.100162>
9. Chen, Y., & Wang, L. (2026). Cognitive load measurement in VR-based language learning: An eye-tracking approach. *Language Learning & Technology*, 30(1), 1–25.

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

УДК 821.162.1.09
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.18>

ХУДОЖНЯ АРТИКУЛЯЦІЯ ПАМ'ЯТІ В РОМАНІ МІКОЛАЯ ЛОЗІНСЬКОГО «REISEFIEBER»

Матусяк Галина Іванівна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук
Херсонського державного аграрно-економічного університету
ORCID ID: 0000-0002-7430-8257

Розмариця Світлана Анатоліївна,

кандидат філологічних наук,
методист вищої категорії,
викладач-методист української мови і літератури
Київського національного університету будівництва і архітектури
ORCID: 0000-0002-6358-2795

Дослідження спрямоване на з'ясування специфіки художньої артикуляції пам'яті в романі сучасного польського письменника М. Лозінського «Reisefieber» (2006) з опертям на філософські та психологічні праці А. Ассман, М. Волінна, П. Рікера і Дж. Фостера. Актуальність теми й наукова новизна запропонованої розвідки полягають у недостатній кількості літературознавчих студій про цей твір і брак публікацій про маніфестації мотиву пам'яті в ньому. У дослідженні враховано спостереження інших науковців про інтерес М. Лозінського до родинної тематики, міжпоколінневих конфліктів і наявність виразних автобіографічних маркерів у його літературному доробку. Акцентовано роль особистого досвіду письменника в появі задуму й написанні книги. У ході аналізу виявлено, що роман «Reisefieber» пропонує читачеві оригінальну художню артикуляцію пам'яті, оскільки оприявнює процес творення колективної пам'яті про Астрід Рейс через спілкування її сина з людьми, з якими вона підтримувала різного ступеня близькості зв'язки. Індивідуальна пам'ять кожного персонажа (Даніеля, лікаря-онколога, Кароліни, студента, психотерапевтки Ауде) припиняє існувати відокремлено, влітаючи у єдине полотно спогадів, що візуалізують багатогранний образ Астрід. У такий спосіб М. Лозінський зображує акцентовану П. Рікером взаємодію індивідуальної та колективної пам'яті. Наголошено на своєрідності обраної автором нарративної стратегії, що полягає в поєднанні розділів, у яких образ Астрід Рейс за життя постає в оповіді від третьої особи і в спогадах інших персонажів після її смерті, що уможливорює порівняння різних візій героїні. Письменник переконливо артикулює такі особливості людської пам'яті, як некерованість спогадів, схильність виразніше пам'ятати негативний досвід із дитинства, залежність від тригерів, що запускають механізми пригадування, роль контексту (фізичного й емоційного стану) в запам'ятовуванні й реконструкції інформації, вплив на теперішнє й майбутнє. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні візуалізації родинної травми в романі М. Лозінського «Reisefieber».

Ключові слова: індивідуальна пам'ять, колективна пам'ять, автобіографічні маркери, художня артикуляція, візуалізація, нарративна стратегія.

Matusiak Halyna, Rozmarysia Svitlana. Literary articulation of memory in Mikolaj Łozinski's novel "Reisefieber"

The research aims to identify the specificity of the literary articulation of memory in the novel "Reisefieber" (2006) by the modern Polish M. Łozinski, drawing on philosophical and psychological works by A. Assmann, M. Wolynn, P. Ricoeur, and J. Foster. The relevance and scientific novelty of the research lie in the limited number of literature studies on this novel and the lack of publications addressing its manifestations of the memory motive. The research considers other scientists' observations of M. Łozinski's interest in the topics of family relationships, transgenerational conflicts, and distinctive autobiographical markers in his literary works. The article highlights the role of the writer's personal experience in conceiving and writing

the novel. Literary analysis established that the novel "Reisefieber" offers readers an original artistic articulation of memory, as it depicts the process of creating collective memory of Astrid Reis through her son's communication with people maintaining relationships of varying levels of intimacy with her. Each character's individual memory (that of Daniel, the oncologist, Caroline, the student, and psychotherapist Aude) ceases to exist separately, weaving into the single fabric of recollections visualizing Astrid's multifaceted figure. In this way, M. Lozinski illustrates the interaction of individual and collective memory, emphasized by P. Ricoeur. The study underscores the uniqueness of the author's narrative strategy, combining chapters depicting Astrid Reis' life in the third person's narrative and other characters' memories of her after death, which allows for comparing different subjective images of the heroine. The writer convincingly articulates such features of human memory as uncontrollability of recollections, the tendency to remember negative childhood experiences more vividly than positive ones, the dependence on cues triggering memory recall mechanisms, the role of context (physical and emotional states) in remembering and reconstructing information, and the impact on the present and the future. The prospects for further research can be seen in studying the visualization of family trauma in M. Lozinski's novel "Reisefieber".

Key words: *individual memory, collective memory, autobiographical markers, literary articulation, visualization, narrative strategy.*

Вступ. Дебютний роман сучасного польського письменника Міколая Лозінського «Reisefieber» уперше опубліковано у 2006 р., а вже у 2007 р. твір отримав заслужене визнання в літературних колах, здобувши престижну нагороду Фондації ім. Косцельських. У 2013 році роман видано в Україні, у видавництві «Піраміда», в перекладі Остапа Сливинського. Фабула й персонажі книги мають біографічне підґрунтя, що засвідчують інтерв'ю з автором. Зокрема, окремі факти життєпису письменника втілено в головному героєві роману, який починає свій шлях у літературі, інші – у другорядному персонажі, юнакові, який мешкає в паризькій квартирі шведки Астрід Рейс. Міколая Лозінського, який певний час жив у Парижі, глибоко зворушила історія жінки, в якій він орендував житло: його здивувало довготривале непорозуміння між матір'ю та сином, які віддалилися і навіть відчужилися одне від одного [3]. З намагання пояснити природу цих драматичних родинних стосунків і з'ясувати витоки конфлікту постав роман «Reisefieber». Письменницька увага у творі здебільшого сфокусована на візуалізації спогадів головного героя про матір, оскільки та вже померла, тому мотив пам'яті у творі є одним з основних. Саме пам'ять постає в романі тією рушійною силою, що змінює оптику Даніеля, крізь яку він упродовж багатьох років сприймав свої стосунки з Астрід.

Попри те, що роман М. Лозінського побачив світ у Польщі два десятиліття тому і впродовж тривалого часу є доступним для україномовного читача, спостерігаємо брак уваги до нього як у зарубіжному, так

і вітчизняному літературознавстві. Утім, варто зазначити, що ситуація з дослідженням інших творів письменника значно краща. Аналіз пізнішого роману автора «Książka», написаного на автобіографічному матеріалі, здійснено в праці W. Kulak «Żałobne nagacje o rodzinie i rzeczach» [5]. Дослідниця слушно зауважує, що для М. Лозінського оповідь про відхід найближчих стає можливістю опрацювання міжпоколінневої родинної історії [5, с. 74]. У критичному огляді художньої літератури за 2011 рік А. Неґса акцентує увагу на інтересі М. Лозінського до теми родини, яку автор самобутньо розкриває в романі «Książka», зображуючи життя трьох поколінь своєї сім'ї [7]. Критикиня підкреслює, що в цьому «автотерапевтичному» творі М. Лозінський докладно описує предмети повсякденного вжитку, які приховують родинні таємниці й пробуджують спогади [7, с. 272]. Це спостереження є важливе в контексті нашого дослідження, оскільки стосується маніфестації пам'яті в художньому творі. У праці про родину кінодокументалістів Лозінських Т. Rutkowska зауважує, що почуті сімейні історії стали для письменника натхненням для літературної творчості, наголошуючи, що й у дебютному романі «Reisefieber» оприявнюються автобіографічні маркери [9, с. 120]. Авторки згаданих публікацій одноставно засвідчують зацікавленість письменника темою родинних стосунків, хоча жодна з них не торкається безпосередньо роману «Reisefieber». З огляду на це вважаємо тему нашого дослідження актуальною й такою, що характеризується науковою новизною.

Мета статті – проаналізувати художню артикуляцію пам'яті в романі М. Лозінського «Reisefieber» і виявити її специфіку, використовуючи філософські та психологічні праці А. Асманн, М. Волліна, П. Рікера і Дж. Фостера як методологічну основу дослідження.

Результати. У романі Миколая Лозінського «Reisefieber» пам'ять про Астрід Рейс стає тим силовим полем, що об'єднує головного героя твору, її сина Даніеля, з людьми, яких він раніше не знав: лікарем-онкологом, сліпою психотерапевткою Ауде, Кароліною (дружиною Спенсера), студентом, який мешкав у квартирі Астрід. Смерть матері стала для чоловіка поштовхом до ревізії драматичних стосунків із нею, до реконструкції її образу не лише через індивідуальну пам'ять, але й через спогади інших людей, з якими вона перетиналася. Тут доречно згадати тезу П. Рікера, який наголошував на відсутності полярності між індивідуальною та колективною пам'яттю й акцентував їх взаємодію: «Between individual memory and collective memory the connection is intimate, immanent, the two types of memory interpenetrate one another» [8, с. 393]. У спілкуванні з Даніелем знайомі Астрід перестають бути відокремленими носіями індивідуальної пам'яті про неї, долучаючись до творення колективної пам'яті.

Даніель був письменником, тому вважав справу пізнання людей украй важливою для своєї діяльності: «Wiedział, że każdy dobry pizarz musi próbować wczuć się, znaleźć na miejscu innych ludzi. Zrozumieć motyw ich działań, intencje, pasje» [6, с. 12]. За життя Астрід Даніель унікав у розмові зі своєю партнеркою Анною спогадів про матір, тоді як смерть близької людини скерувала вектор його бачення в минуле, оскільки пам'ять інших стала єдиним способом пізнати її. Схоже на те, що каталізатором до переосмислення стосунків із матір'ю став її лист, написаний незадовго до смерті, в якому жінка просить сина зрозуміти й вибачити їй усі помилки, своєю чергою прощаючи його за минулі кривди. Розділи роману, з яких читач довідується про Астрід Рейс зі спогадів інших персонажів про неї, автор чергує з розділами, що є ретроспективним зображенням життя цієї героїні. Вони слугують своєрідним камертоном, що допомагає звірити образ Астрід як спогад іншого з образом Астрід у нарації від третьої особи.

Дослідник пам'яті Джонатан Фостер звертає увагу на те, що пам'ять фіксує та зберігає спогади про події незалежно від наших намірів. Минуле через пам'ять про нього впливає на людину й може нагадувати про себе цілком несподівано, виринаючи в коловороті теперішнього [4, с. 6]. Саме ця некерованість спогадів, незалежність від його волі непокоїть Даніеля: він пам'ятає те, що хотів би забути, однак непріємні візії з дитинства переслідують його й позбавляють внутрішньої рівноваги. У розмові з психотерапевткою Ауде, до якої приходиться, щоб довідатися більше про матір, він нарікає на нав'язливу присутність образів минулого: «Nawet nie muszę o nich myśleć, nie chcę nawet. Te wspomnienia same mi teraz wracają. <...> Przypominają mi się w szczegółach, których jeszcze tydzień temu nie pamiętałem. Żyłem przecież z nimi, tyle lat musiały gdzieś we mnie być. Trochę jak nocna burza, która budzi ze snu. Rano słońce, ani śladu deszczu. I dopiero parę nocy później, kiedy znowu tak pada, przypomina się ta sama burza» [6, с. 155]. Некерованість спогадами як особливість пам'яті зауважує в останні дні свого життя Астрід. Коли вона проходила терапію в онкологічній лікарні, їй пригадувалися різні несуттєві речі, тоді як більш важливі події залишалися на периферії життєвих спогадів: «Rzeczy bez znaczenia, które powinna dawno wyrzucić z pamięci. Dziecięć biedronek, które w czasie burzy wyciągnęła z jeziora. Uratowała im życie. Ciężki jesienny deszcz. Nieregularny oddych ojca, kiedy przytulała się do niego. Czerwony czajnik z czarną rączką. Ten, w którym matka robiła herbatę» [6, с. 164–165]. М. Лозінський досить переконливо візуалізує непідвладність спогадів волі людини на прикладі образів Даніеля та його матері.

Американський психолог М. Волінн, який спеціалізується на дослідженні транспоклінневої родинної травми, підкреслює, що люди переважно схильні пам'ятати негативний досвід, оскільки саме він актуалізує наші захисні механізми й через це міцніше закріплюється в спогадах [2]. Художня артикуляція спогадів головного героя в романі М. Лозінського цілком суголосна цьому тлумаченню М. Волінна. Даніель здебільшого пригадував болісні моменти, пов'язані з матір'ю, зокрема те, як уперше зустрів її з коханцем Спенсером у місті. Стосунки Астрід із чоловіком були частиною його трав-

матичного досвіду, оскільки він ріс без тата. Коли Даніель летів зі США до Франції, він пригадував десятий День народження, коли батько в розмові по телефону пообіцяв подарувати йому цуценя, на що хлопець рішуче відповів, що не хоче його знати. Чоловіка невідступно переслідував спогад із дитинства, коли він з Астрід відпочивав біля моря. Даніеля розлютила поведінка матері, яка з оголеними грудьми засмагала в присутності чоловіків, і він через дитячі ревнощі влучив у неї пляшкою, після чого жінка потрапила до лікарні. Відвідуючи могилу Астрід на Паризькому кладовищі, Даніель пригадав, як мати кричала на нього, коли він без дозволу подивився на світліни в коробці, яку не можна було відчиняти: «Może pamjętał to tak dobrze, bo uderzyła go w twarz. Pierwszy raz. <...> Nie poczuł bólu, zaśmiał się, a potem długo płakał» [6, с. 86]. Астрід сама сильно плакала через те, що вдарила сина, й пообіцяла, що більше ніколи цього не робитиме. Дж. Фостер у своїй праці покликається на думку британського психолога Ф. Барлетта, який обстоював, що пам'ять людини певною мірою опосередкована її емоційним залученням, особистісною інвестицією в подію, що залишиться в пам'яті [4, с. 12]. Саме це допомагає зрозуміти, чому негативно забарвлені, емоційно навантажені події так виразно постають у спогадах Даніеля.

Дослідниця пам'яті А. Ассман наголошує на тому, що «спогади належать до найменш надійного з того, чим володіє людина» [1, с. 71]. Такою ж непевною постає пам'ять у романі «Reisefieber», бо схильна змінювати образи. Коли Астрід пригадує коханого чоловіка, Спенсера, вона намагається осягнути різницю між тим, якими є люди та речі, й тим, якими ми їх пам'ятаємо: «Tak go zapamjętała, ale nie była pewna, czy tak właśnie było. “Czym naprawdę jest to – zastanawiała się Astrid – co ktoś kiedyś nazwał pamjęcią?”» [6, с. 68]. Коли Даніель вдруге відвідав психотерапевтку Ауде, клієнткою якої була Астрід, він сподівався, що жінка поступиться й не відмовиться розповісти йому про матір. Його непокоїло те, що він насправді не знав, якою людиною була Астрід. Вислухавши Даніеля, Ауде відповіла: «Nikt tego nie wie. Ani ja, ani pan, ani nawet Astrid. Dla tego myślę, że ważna jest ta Astrid, którą pan pamjęta» [6, с. 154]. У такій авторській артикуляції пам'ять набу-

ває важливої екзистенційної функції, яку окреслив П. Пікер: «We have nothing better than memory to signify that something has taken place, has occurred, has happened before we declare that we remember it» [8, с. 21]. Розмірковуючи про витoki написання роману в одному з інтерв'ю, М. Лозінський акцентує важливість слів психотерапевтки для розуміння твору [3].

Дж. Фостер підкреслює, що процес пригадування певної інформації запускається завдяки певному тригеру [4, с. 50]. Таким «спусковим гачком» для Даніеля стає повернення до Парижа, де він мешкав із матір'ю перед від'їздом до США. У місті, в якому залишилося минуле чоловіка, видава з дитинства і ранньої юності невідступно переслідують його: «Czuł się atakowany przez tysiące dziwnych myśli, fragmentów wspomnień, marzeń, fragmentów wszystkiego naraz» [6, с. 86]. Коли Даніель прийшов до материнної квартири, знайомі предмети викликали неконтрольовану хвилю спогадів і думок: «Te meble, przedmioty, drobiazgi, których nie widział od lat, musiały gdzieś w nim cały czas być. Widział je znowu. Wróciły ułamki wspomnień, czuł zapominane zapachy, słyszał muzykę z trzeszczającej płyty, zdawało mu się, że traci grunt i że za chwilę poczuje w ustach słoną morską wodę» [6, с. 75]. Спогади Даніеля настільки виразні, що містять не лише зорові, а й слухові та смакові образи. Інтенсивність спогадів Даніеля в будинку матері можна пояснити з оперттям на тезу П. Пікера: «Places inhabited are memorable par excellence. Declarative memory enjoys evoking them and recounting them, so attached to them is memory» [8, с. 42]. Філософ розмірковує про місце індивідуальної пам'яті, функції яких у випадку Даніеля виконує квартира Астрід, як про опорні пункти пригадування, що протистоять забуттю. Кожна знайома річ стає для нього «нагадувачем» («reminder», за П. Пікером): «Mieszkanie matki, kanapa na której pewnie często siadała, koc, którym przykrywała nogi, pilot do telewizorza, który trzymała w ręku, video z migającym zegarem» [6, с. 74].

На думку Дж. Фостера, надзвичайно важливою є роль контексту: люди схильні краще пригадувати інформацію, якщо вони перебувають у фізичному чи емоційному стані, подібному до того, який переживали, коли підлягали впливу тієї інформації [4, с. 49].

У Парижі Даніель захворів і пригадав час, коли застудився в дитинстві, й мати опікувалася ним: «Astrid delikatnie głaskała go po głowie. Podawała mu leki, kładła się obok niego na łóżku i opowiadała bajki o chorych zwierzętach» [6, с. 61]. Це один із небагатьох теплих спогадів чоловіка про його матір, на який натрапляємо в романі М. Лозінського.

Слушним у контексті нашого дослідження видається спостереження А. Ассман про те, що пам'ять не лише відтворює минуле, а й організує переживання теперішнього й майбутнього [1]. Спогади Даніеля про матір опиняються під впливом розмов про неї з незнайомими йому людьми, з якими вона останнім часом спілкувалася. Так, лікар-онколог згадує Астрід як чуйну і дбалу жінку, яка вміла слухати й розуміла його краще, ніж власна матір. Він зізнався Даніелю, що тяжко пережив смерть Астрід, бо вона стала дуже важливою для нього. Саме її порада щодо стосунків із дівчиною-шведкою виявилася долею для лікаря, оскільки після знайомства вони продовжили спілкування й одружилися. Від дружини Спенсера, Кароліни, Даніель дізнався, що чоловік називав Астрід коханням свого життя й заповів викарбувати ці слова («Miłosc mojego życia») на її могилі. У цій ретроспективі Астрід постає коханою жінкою, хвороба якої позбавила Спенсера сенсу життя (він помер через два дні після її смерті). З розмови зі студентом, який орендував квартиру Астрід, Даніель довідався, що його матір дуже переймалася квітами й наказувала юнакові дбати про них. У пам'яті Ауде його матір залишиться вразливою жінкою, яка потребувала психотерапевтичної допомоги, бо важко переносила критику з боку сина. З усіх цих розмаїтих спогадів постає

інша Астрід, якої Даніель не знав, тому він готовий відпустити спогади й рухатися вперед. З фіналу роману очевидним видається те, що він стає на шлях прощення матері через пізнання. М. Лозінський в одному з інтерв'ю зауважує важливість переходу з часового рівня минулого на теперішнє для головного героя: «Wydaje mi się, że kiedy Daniel zaczyna myśleć w «czasie teraźniejszym», to jest szansa na nadzieję» [3]. Таким чином, спогади Даніеля про Астрід у взаємодії зі спогадами інших людей про неї уможливають його звільнення від негативного тягаря минулого, скеровують на шлях прощення та сприяють готовності жити теперішнім.

Висновки. Отже, роман М. Лозінського «Reisefieber» пропонує читачеві оригінальну художню артикуляцію пам'яті, оскільки оприявнює процес творення колективної пам'яті про Астрід Рейс через спілкування її сина з людьми, з якими вона підтримувала різного ступеня близькості зв'язки. Індивідуальна пам'ять кожного персонажа (Даніеля, лікаря-онколога, Кароліни, студента, психотерапевтки Ауде) припиняє існувати відокремлено, влітаючи в єдине полотно спогадів, що візуалізують багатогранний образ Астрід. Письменник переконливо артикулює такі особливості людської пам'яті, як некеріваність спогадів, схильність виразніше пам'ятати негативний досвід із дитинства, залежність від тригерів, що запускають механізми пригадування, роль контексту (фізичного й емоційного стану) в запам'ятовуванні й реконструкції інформації, вплив на теперішнє й майбутнє. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні візуалізації родинної травми в романі М. Лозінського «Reisefieber».

Література:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Київ : Ніка-Центр, 2012. 440 с.
2. Воллін М. Це почалося не з тебе. Як успадкована родинна травма формує нас і як розірвати це коло. Харків : Віват, 2024. 288 с.
3. Agata Pyzik: Mikołaj Łoziński o inspiracjach do «Reisefieber» i procesie twórczym. URL : <https://kultura.onet.pl/wiadomosci/mikolaj-lozinski-o-inspiracjach-do-reisefieber-i-procesie-tworczym/ly5kbst> (дата звернення: 09.01.2026).
4. Foster J. Memory. A Very Short Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2009. 142 p.
5. Kulak W. Żałobne narracje o rodzinie i rzeczach. *Studia*. 2023. Nr. 1 (16). S. 72–82.
6. Łoziński M. Reisefieber. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2023. 224 s.
7. Nęcka A. Półka literacka 2011. *Postscriptum Polonistyczne*. 2012. Nr. 1 (9). S. 267–281.
8. Riceour P. Memory, history, forgetting. Chicago – London : The University of Chicago Press, 2004. 661 p.
9. Rutkowska T. Marnotrawne ojcostwo, marnotrawne synostwo i granat w piwnicy uczuć. *Młode kino polskie – konfrontacja pokoleń 2018*. Nr. 103. S. 113–124.

References:

1. Assmann, A. (2018). *Prostory spohadu. Formy ta transformatsii kulturnoi pamiaty* [Space of recollections. Forms and transformations of cultural memory]. Kyiv : Nika-Tsentr [in Ukrainian].
2. Wolynn, M. (2024). *Tse pochalosia ne z tebe. Yak uspadkovana rodynna travma formuie nas i yak rozirvaty tse kolo* [It didn't start with you: how inherited family trauma shapes who we are and how to end this cycle]. Kharkiv : Vivat [in Ukrainian].
3. Pyzik, A. (2006, August 6). *Mikołaj Łoziński o inspiracjach do “Reisefieber” i procesie twórczym* [Mikołaj Lozinski about the inspiration for “Reisefieber” and the creative process]. Retrieved from: <https://kultura.onet.pl/wiadomosci/mikolaj-lozinski-o-inspiracjach-do-reisefieber-i-procesie-tworczym/ly5kbst> [in Polish].
4. Foster, J. (2009). *Memory. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press [in English].
5. Kulak, W. (2023). *Żałobne narracje o rodzinie i rzeczach* [Mourning narratives about family and things]. *Studia* [Studies], 1 (16), 72–82 [in Polish]. DOI: <https://doi.org/10.26881/jk.2023.16.05>
6. Lozinski, M. (2023). *Reisefieber*. Kraków : Wydawnictwo Literackie [in Polish].
7. Nęcka, A. (2012). *Półka literacka 2011* [Literary shelf]. *Postscriptum Polonistyczne* [Postscriptum political], 1 (9), 267–281 [in Polish]. Retrieved from: <https://bibliotekanauki.pl/articles/2096019>
8. Riceour, P. (2004). *Memory, history, forgetting*. Chicago – London : The University of Chicago Press.
9. Rutkowska, T. (2018). *Marnotrawne ojcostwo, marnotrawne synostwo i granat w piwnicy uczuć* [Prodigal brotherhood, prodigal sonship, and the pomegranate in the cellar of emotions]. *Młode kino polskie – konfrontacja pokoleń* [Young Polish cinema – the confrontation of generations], No. 103, 113–124 [in Polish]. DOI: <https://doi.org/10.36744/kf.1918>

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

DISCURSIVE INTERACTION OF METAPHOR AND METONYMY IN ENGLISH NEWS ARTICLES

Mosiienko Olena Volodymyrivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Translation
Zhytomyr Ivan Franko State University
ORCID ID: 0000-0002-4175-2837

The paper analyzes the discursive interplay between metaphor and metonymy in modern English news stories on the role of such mental processes in shaping the media discourse. The analysis adheres to an integrative approach that does not see metaphor and metonymy as separate rhetoric tools but as mutually dependent processes that work in news stories. The research also analyzes the notion of metaphonymy, which captures the systematic overlap and interaction between metaphorical and metonymic mappings in news texts. The headlines and lead paragraphs selected from news outlets covering political, social, and economic events constituted the empirical material. Specific metaphor and metonymy patterns were identified and analyzed. These included metonyms that imply the use of person for institution, place for government, and event for result. The metaphorical frames included such patterns as politics is a game, political crisis is a disaster, governance is control. The findings reveal that metonymy generally serves to perform a referential grounding and assign agency enabling the complex institutional actors and processes to be represented in a condensed form. In its turn, metaphor offers evaluative and interpretative framing where the emotionally and culturally relevant source domains are projected onto the abstract political realities. Most importantly, the research indicates that meaning in news discourse is usually a product of the interplay of these mechanisms. Metonymy in most instances provides the discourse anchor on which metaphorical assessment is built. It leads to the condensed metaphoric organization that influences the audience creating the feeling of responsibility, urgency, and legitimacy. The article emphasizes that the discursive interaction of metaphor and metonymy performs crucial ideological and persuasive functions in news discourse. The analyzed news articles demonstrate how these mechanisms structure representation and evaluation of the events starting from the headlines. The research contributes to better understanding of figurative language in media texts and highlights the importance of integrated analytical approaches in contemporary discourse analysis.

Key words: media discourse, news article, headline, metaphor, metonymy, discursive function.

Мосієнко Олена. Дискурсивна взаємодія метафори і метонімії в англomовних новинних статтях

Статтю присвячено вивченню дискурсивної взаємодії між метафорою і метонімією в сучасних англійських новинних текстах. Аналіз функціонування цих тропів базується на інтегративному підході, який розглядає метафору і метонімію не як окремі риторичні засоби, а як взаємозалежні процеси, що діють у новинах. У дослідженні також розглянуто явище метафтонімії, в основі якого лежить метафоричне проєктування елементів сфери-джерела на елементи сфери-цілі. При цьому елементи однієї зі сфер мають метонімічне розширення, тобто потребують метонімічного розвитку поняття або мають метонімічну основу. Емпіричний матеріал дослідження становлять заголовки та вступні абзаци з новинних видань, що висвітлюють політичні, соціальні та економічні події. Було визначено та проаналізовано певні метафоричні та метонімічні моделі. До них належали метоніми, що передбачають використання власних імен особи для позначення інституції, місця для позначення уряду та події для позначення результату. Метафоричні моделі включали такі патерни, як «політика – це гра», «політична криза – це катастрофа», «керування – це контроль». Результати дослідження показують, що метонімія, як правило, слугує для створення референтної основи та призначення суб'єкта, що дозволяє представляти складні інституційні установи та процеси в стислому вигляді. У свою чергу метафора відображає оціночне та інтерпретаційне фреймування, в якому емоційно та культурно релевантні вихідні домени проєктуються на абстрактні політичні реалії. Проведене дослідження демонструє, що значення в новинному дискурсі зазвичай є результатом взаємодії метафори та

метонімії. У більшості випадків метонімія забезпечує дискурсивну основу, на якій будується метафорична оцінка. Це призводить до ущільненої метафоричної репрезентації подій, яка впливає на аудиторію, створюючи відчуття відповідальності, нагальності та легітимності. У статті акцентується увага на тому, що взаємодія метафори та метонімії виконує важливі дискурсивні функції, а саме ідеологічну та переконливу. Проаналізовані новинні статті демонструють, як ці механізми структурують представлення та оцінювання подій, починаючи із заголовків. Дослідження сприяє кращому розумінню образної мови в медійних текстах і підкреслює важливість інтегрованих аналітичних підходів у сучасному дискурс-аналізі.

Ключові слова: медійний дискурс, новина, заголовок, метафора, метонімія, дискурсивна функція.

Introduction. The study of figurative language of the media has always attracted the interest of linguists. This is because figurative language plays a pivotal role in shaping what people think affecting the perception and construction of reality [5; 11, p. 327–330]. Figurative phrases serve as effective means of persuasion and cognitive framing in news texts, predetermining the interpretation of the depicted events by the readership [12, p. 34–36]. The most well-known and commonly used tropes in this field are metaphor and metonymy that are viewed as specific cognitive and discursive mechanisms. Metaphor transfers meaning on the basis of similarity between conceptual domains, while metonymy operates through contiguity and conceptual association within the same domain [8]. People often perceive things through reference to other things in order to understand various phenomena they face. Consequently, metaphors affect not only the way people think about the world and understand it, but also how they act, how the social institutions are created, and how the society is organized [9, p. 164]. Metonymy is defined as a cognitive mechanism involved in the processing of knowledge and its conceptualization. Metonymy serves both as a designation for an object and a representation of the concept that underlies the lexical meaning. In fact, metaphor and metonymy rarely function in isolation. Instead, they often interact dynamically, reinforcing each other and creating complex figurative patterns that ensure the rhetorical and persuasive impact of media discourse [1; 6, p. 150; 7, p. 39–42; 10, c. 80–82].

The cognitive studies have proved that metonymy may bring about metaphor or vice versa. This interaction can be found in news discourse, where journalists frequently resort to figurative expressions to present abstract phenomena in a simplified way, show notable aspects of events, and evoke emotional resonance among readers [2, p. 186–188]. For example, economic crises may be metaphorically framed as

storms in news stories: *A perfect economic storm might be coming our way* [The Washington Post 09.05.2025] or *earthquakes: Economic earthquake that will be good news for homeowners* [The Australian 16.02.25] while political decisions are often presented metonymically through references to institutions: *White House says US would be 'lucky' if Trump stayed for third term* [The Guardian 18.12. 2025]. In this headline, *White House* stands for the individuals that represent the administration of the US president. The interaction of metaphor and metonymy is not ideologically neutral as it contributes to shaping socio-political views [2; 3]. Figurative mechanisms can function on textual, visual, and multimodal levels fostering discursive effects [4]. The present article **aims** to investigate the discursive synergy of metaphor and metonymy in English news articles, focusing on their function in representing different events.

The analysis of recent research and publications. Metaphor and metonymy have been initially treated as distinct figures of speech. Later, the theory of conceptual metaphor [8] and conceptual metonymy [7, p. 45–47] viewed these figurative means as interconnected cognitive operations that are frequently used in discourse. The interaction between the metaphor and metonymy can be realized in certain ways. In case when a metaphor is formed from metonymy, a metonymic shift provides access to a source domain that is mapped onto a target. For instance, the phrase *the crown* can metonymically stand for a monarch in news discourse, and then *the monarchy* may be metaphorically conceptualized as a *pillar* of society. The opposite transformation takes place when a metaphorical mapping includes a metonymic process within either the source or the target domain. For example, the financial markets can be described as *nervous* or *panicking*. Thus, human emotions are ascribed to an abstract system, while *markets* is a metonym for traders and investors. The blend of metaphor and metonymy means that both

mechanisms operate simultaneously. For example, the news headline *As Treaty Nears Expiry, Washington and Moscow Turn Up the Nuclear Heat* [The Rio Times 10.11.2025] demonstrates the use of proper names *Washington* and *Moscow* as institutional metonyms for governments, while the metaphor *nuclear heat* conceptualizes political and diplomatic escalation.

From a discursive perspective, the interaction of metaphor and metonymy in news texts plays a crucial role in constructing ideologically loaded frames. Metaphor represents abstract evaluations (e.g. war metaphors framing politics as conflict), whereas metonymy ensures precision and factual anchoring by linking discourse to concrete actors, institutions, or events [13]. Their combination enhances the persuasive potential of journalistic discourse by merging evaluative connotation with referential clarity. Figurative interaction contributes to ideological positioning and audience manipulation. For instance, institutional metonyms such as *Brussels* or *the Kremlin* depersonalize agency, while metaphors of *strength*, *resistance*, or *fragility* attached to these referents position them within broader ideological narratives. Thus, figurative interaction is not merely a linguistic phenomenon but also a strategic resource for news framing.

The Outline of the Key Research Findings.

Metaphor in news discourse functions as a powerful framing device that facilitates the conceptualization of abstract or technical events through more familiar experiential domains [6, p. 150; 11, p. 338–340] By projecting complex economic processes onto embodied experiences, metaphors not only describe but also shape the way events are interpreted and evaluated. For example, the headline *The economy is screaming out for help. Washington needs to listen* [CNN 03.12.2020] demonstrates the use of metaphor *the economy is screaming out for help* that personifies the economy as a patient in distress. The metaphor represents the U.S. economic downturn as an urgent medical emergency requiring immediate intervention. It also emphasizes vulnerability and suffering while implicitly reflecting policymakers as doctors or rescuers that are responsible for providing relief.

In the news article metaphorical framings can be used to characterize the fiscal policy of the government. For example, the headline *Are Republicans turning Uncle Sam into Uncle Sugar?* [The Hill 09.12.2025] demonstrates

the use of a metaphor that alters the image of the federal government to a liberal benefactor, implicitly connected with excessive generosity and weakening fiscal control. *Uncle Sugar* can be viewed as a pejorative modification of the conventional metaphor of *Uncle Sam*. The idea expressed by the metaphors in the headline becomes clear in the first paragraph that represents government spending as irresponsible handouts rather than legitimate economic intervention: *Republicans strongly opposed the Democrats' American Rescue Plan Act of 2021, which doled out hundreds of billions of taxpayer dollars to individuals, while increasing certain federal subsidies. Republicans claimed the American Rescue Plan was unnecessary, inflationary and fiscally irresponsible.* The discursive function of the metaphor in this example consists in guiding readers towards a critical interpretation of government spendings.

Metonymy is often used in the news discourse to condense information and create shortened referential phrase. For example, metonyms like *the White House announced*, *Brussels rejected the proposal* substitute institutions for the politicians who make decisions, presenting places as symbolic centers of power. The use of this figurative means reduces complexity and allows the readers to identify agents quickly. The headline *Wall Street Is Shaking Off Fears of an A.I. Bubble. For Now.* [The New York Times 9.12.2025] demonstrates the use of metonymy *Wall Street* in financial reporting, where a geographical place stands for the network of investors, banks, and traders impacting global markets. Unlike metaphors that help readers understand abstract events by linking them to familiar ideas, metonymy works by simplifying information using one language unit to stand for a broader concept.

The CNN Business article analyzed in this paper uses a number of such metonymic constructions. The appeal of the headline that *Washington needs to listen*, puts Washington in a metonymic role as representing the political establishment in the U.S., the Congress and the federal government in particular. Instead of addressing legislative bodies or individual policymakers, the capital city itself represents the U. S. political system, making it easier to refer to, and implies political accountability.

The sentence *Millions of Americans are counting on Uncle Sam to come to the rescue* relates to the historical culture of Uncle Sam as

the representative of the U.S. federal government. In this case, the government is not only referred to but also endowed with the sense of family and fatherhood, creating a discursive set of frames within which the intervention of the state is both natural and desirable. Another example of metonymy is the recurring reference to *the recovery*, which refers to a broader set of macroeconomic indicators like employment rates, consumer spending, and GDP growth. By compressing these complicated processes into a single word, the text allows readers to perceive abstract economic changes as an actual object that can stall, go dead, or derail. In this news article, the interaction between metonymy and metaphor can be seen in the following example: *Congress risks plunging the economy back into recession*, which metonymically denotes the collective actions (or inaction) of U.S. lawmakers, and frames economic decline metaphorically as a downward fall. Such interaction between metaphor and metonymy is known as metaphonymy. It can be used to increase the rhetorical impact. As it is seen from the analyzed examples above, metonymy plays a number of important functions: cognitive, by simplifying the reference to complex agents or processes (*Washington, Uncle Sam, the recovery*); pragmatic, dramatizing responsibility and urgency (depicting *Congress* as a single agent that can *plunge the economy*); ideological, by foregrounding state responsibility and implicitly demanding government-imposed remedies to economic suffering. In this way, metonymy in economic news articles does not merely shorten the meaning, but it also persuades the reader of who is to blame, what is at risk, and how the events are to be understood.

The BBC article *Zelensky condemns 'vile' Russian strikes lasting 12 hours* [BBC 28.09.2025] demonstrates how metonymy and metaphorical framing are used in political and conflict reporting. Metonym *Russia* stands not only for the government, but also for the Russian military command and its decision-making apparatus: *Russia said it struck military facilities and industrial enterprises supporting Ukraine's armed forces*. Metaphorical conceptualization of military attacks as trials or challenges, invoking a competitive frame can be seen in the following example: *Russia is testing European air defences*. Thus, the article represents Ukraine as the victim and depicts the international community as responsible actors who must respond.

Such framing affects public perception of legitimacy, and moral responsibility.

An example of systematic interaction of metaphor and metonymy can be seen in the headline *The great Rayner reshuffle' and 'Nightmare on Downing Street* [BBC 05.09.2025], but the nature and strength of such interaction is different. The proper name Rayner in *The great Rayner reshuffle* is metonymous as it both represents Angela Rayner as a politician and the institutional power that comprises the reorganization. This metonymic compression of agency is complemented with the figurative verb *reshuffle* which appeals to the source domain of card games or object manipulation and triggers the conceptual metaphor POLITICS IS A GAME. In this case, metonymy offers an agentive ground, and metaphor presents political change as a tactical move creating a managerial and instrumental meaning of political processes. *Nightmare on Downing Street*, in its turn, showcases a more cohesive type of interplay between metaphor and metonymy. A place name *Downing Street* is used as a metonym of the UK government, and *nightmare* introduces a metaphor that depicts political crisis as something scary and chaotic. The interaction between the metonymic institutional reference and the metaphorical evaluative frame converts to a metaphonymic construction. Discursively, this headline creates a higher level of emotional evaluation and portrays ineffectiveness of the government. These examples prove that metonymy in news headlines identifies participants and assigns agency, and metaphor performs the functions of framing and affect. The interaction of these figurative means allows to represent the political events in highly condensed, yet ideologically and emotionally loaded ways.

Metaphors and metonyms are also used in the news stories about tourism. The headline *Instagram vs reality: Bali is becoming a victim of its own success* [BBC 28.09.2025] conceptualizes Bali by combining metonymy and personification. The geographical name *Bali* metonymically stands for the island's socio-cultural, environmental, and infrastructural system, including its residents and traditions. At the same time, the metaphor of victimhood depicts the island as a live entity that suffers from the consequences of its success. Such combination of metaphor and metonymy represents tourism growth as a tragic process, which gradually turns economic success

into harm. So, the readers are positioned within a narrative of loss and responsibility. The contrast between *expectations* and *reality* reveals distorted reality deeply rooted in social media discourse. This opposition relies on a metaphor of illusion versus truth based on a theatrical or cinematic schema in which Instagram images are associated with the front of the stage while environmental damage remains hidden at the backstage. This metaphorical framing is activated via metonymic details: *If you took a picture of the coffee shop and zoomed out, you would see what the reality was.* The act of *zooming out* reinforces the idea of more serious problems that contradicts glamorous Instagram pictures.

The article repeatedly juxtaposes idealized metaphors of Bali as a *spiritual Shangri-La* with metonymic representations of pollution and congestion. Utopian metaphors evoke timelessness, purity, and transcendence, while specific elements such as piles of rubbish, and traffic jams function metonymically standing for pressure on environmental infrastructures. In this case, metonymy provides tangible evidence that undermines the paradise metaphor, uncovering the gap between symbolic representation and reality. Metaphors of disaster, violence, and decay intensify the evaluative potential of the news article. The sentence *Bali is under strain* conceptualizes the island as a stressed body. In the descriptions of Bali as being *eroded day by day*, the notion of erosion functions metonymically referring to literal land loss. Metaphorically this phrase designates broader environmental, social, and spiritual degradation. Even natural disasters such as floods are described as consequences of human activities and uncontrolled development. Bali is also metaphorically framed as a playground – *people treat Bali a bit like a playground.* This metaphor deprives the location of cultural depth and seriousness, and infantilizes the nation. By mapping *playground* onto *Bali*, the article implies that visitors behave irresponsibly and selfishly. The metonymic ref-

erences to traffic, which come to represent over-tourism as a whole, can be seen in the following example: *“When tourists said they are disappointed with Bali being more crowded, they are also part of the crowd... We’re the ones making the traffic.”* Tourists are depicted simultaneously as critics of congestion and as its creators, highlighting complicity and self-contradiction.

The metaphor-metonymy interaction in this news article simplifies complicated problems of sustainability and globalization by projecting them onto embodied experiences such as overcrowding, bodily strain, and decay. Pragmatically, figurative mechanisms focus on the opposition between idealized imagery and material degradation to secure the emotional effectiveness of the story. The Western tourists are not represented as disengaged spectators but rather as active participants in the transformation of Bali. Lastly, these figurative patterns are supported by images of plastic littered beaches. In this way, the interplay of metaphor and metonymy destroys the myth of Bali as a mythical paradise.

Conclusions. The study has revealed that metaphor and metonymy act in a complementary and mutually supportive way in news discourse. The interplay of these means creates strong metaphoric structures that allow compressing semantic meanings, applying evaluative frames, and locating an ideological stance. The main functions of metonymy and metaphor are to frame abstract institutions, processes and collective actors in concrete and culturally salient terms. The results of the study suggest that this interaction is critical in constructing coherent narratives of crisis, responsibility and transformation in news discourse. Future research can be conducted on how metaphor and metonymy interact to strengthen and change verbal framing in news. These studies would enrich the knowledge about figurative language as one of the tools in the discursive construction of meaning in global media communication.

Bibliography:

1. Ільченко О. А. Метафора як засіб евфемізації мови ЗМІ. Південний архів (філологічні науки). 2019. № 79. С. 72–75.
2. Красавіна В. В. Метафора як засіб експресивізації заголовка в сучасних інтернет-ЗМІ. *Modern philology: relevant issues and prospects of research* : Conference proceedings, October 20–21. Lublin : Baltija Publishing, 2017. P. 185–187.
3. Мартинюк А. П., Набокова І. Ю. Репрезентація Дональда Трампа в метафтонімічних інтернет-мемах як засіб соціально-політичного впливу. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2025. №102. С. 35–41.

4. Bounegru L., Forceville C. Metaphor in Editorial Cartoons Representing the Global Financial Crisis. *Visual Communication*, 10 (2). 2011. P. 209–229.
5. Charteris-Black J. *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor*. Palgrave MacMillan, 2006. 256 p.
6. Kosovych O.V. Metaphorical models in contemporary political discourse. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 36 (75) № 1 2025. Частина 1. С.149–152.
7. Kövecses Z., Radden G. Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*. 9 (1). Berlin/New York, 1998. P. 37–78.
8. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. 1980. 242 p.
9. Machin D., Myer A. *How to do critical discourse analysis*. London: Sage. 2012. 236 p.
10. Meleshchenko O. Multimodal metaphonymy in Internet memes: a response to Donald Trump's mug shot on X (formerly Twitter) as a case study. *Cognition. Communication. Discourse*. V.N. Karazin Kharkiv National University, 2024, 28. P. 78–90.
11. Musolff A. Metaphor and cultural cognition. *Advances in cultural linguistics*. New York, US: Springer, 2017. P. 325–344.
12. Semino E. *Metaphor in Discourse*. Cambridge University Press, 2008. 260 p.
13. Shengxian Guo. Unveiling the Conceptual Metaphors in Political Discourse: A Fresh Perspective. *Journal of Linguistics and Communication Studies*. 2025. 4 (1). P. 53–67.

References:

1. Ilchenko, O. A. (2019). Metafora yak zasib evfemizatsii movy ZMI [Metaphor as a means of euphemizing media language]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*, 79. 72–75. [in Ukrainian].
2. Krasavina, V. V. (2017). Metafora yak zasib ekspresyvizatsii zaholovka v suchasnykh internet-ZMI [Metaphor as a means of expressiveness of the headline in modern Internet media]. *Modern philology: relevant issues and prospects of research : Conference proceedings*. [in Ukrainian].
3. Martyniuk, A. P., & Nabokova, I. Yu. (2025). Rerezentatsiia Donalda Trampa v metaftonimichnykh internet-memakh yak zasib sotsialno-politychnoho vplyvu [Representation of Donald Trump in metaphonymic Internet memes as a means of sociopolitical influence]. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Serii: Inozemna filohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov*, 102, 35-41. [in Ukrainian]
4. Bounegru, L., & Forceville, C. (2011). Metaphor in Editorial Cartoons Representing the Global Financial Crisis. *Visual Communication*, 10 (2), 209–229.
5. Charteris-Black J. (2006) *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor*. Palgrave MacMillan.
6. Kosovych, O. V. (2025). Metaphorical models in contemporary political discourse. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 36 (75), 149–152.
7. Kövecses, Z., & Radden, G. (1998). Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*, 9 (1), 37–78.
8. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
9. Machin, D., & Myer, A. (2012). *How to do critical discourse analysis*. London: Sage.
10. Meleshchenko, O. (2024). Multimodal metaphonymy in Internet memes: a response to Donald Trump's mug shot on X (formerly Twitter) as a case study. *Cognition. Communication. Discourse*. V.N. Karazin Kharkiv National University, 28, 78–90.
11. Musolff, A. (2017). *Metaphor and cultural cognition*. Advances in cultural linguistics. New York, US: Springer.
12. Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*. Cambridge University Press.
13. Shengxian, Guo. (2025). Unveiling the Conceptual Metaphors in Political Discourse: A Fresh Perspective. *Journal of Linguistics and Communication Studies*, 4 (1), 53–67.

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

UDC 81'42:32:808.5

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.20>

PLAIN LANGUAGE IN WAR NARRATIVES: DISCURSIVE SIMPLIFICATION AND THE SHAPING OF PUBLIC OPINION

Mudrynych Svitlana Yuriivna,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of the English Language and Translation
Kyiv National Linguistic University
ORCID ID: 0000-0002-4524-0935

Lysenko Olena Anatoliivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of the English Language and Translation
Kyiv National Linguistic University
ORCID ID: 0000-0003-2919-9343

Maslova Larysa Oleksandrivna,

Senior lecturer at the Department
of the English Language and Translation
Kyiv National Linguistic University
ORCID ID: 0000-0002-8279-2077

The article explores the phenomenon of plain language as a dominant communicative strategy in contemporary military discourse, focusing on Russia's full-scale war against Ukraine. Drawing on cognitive linguistics, sociolinguistics, rhetoric, and critical discourse analysis, the study examines how linguistic simplification functions not only as a means of facilitating comprehension, but also as a powerful mechanism of ideological influence and emotional regulation. The research analyses rhetorical and lexical strategies of simplification, including binarisation, sloganeering, repetition, metaphorisation, emotional appeal, and the use of abstract categories presented as self-evident values.

The empirical material is drawn from political speeches, media reports, and public communication related to the ongoing war, which allows for the identification of recurring discursive patterns shaping public perception. The analysis demonstrates that simplified language constructs morally unambiguous cognitive models of war by reducing complex political and military processes to binary oppositions such as "us versus them" and "good versus evil". These patterns foster emotional mobilisation, collective identification, and social consolidation, while simultaneously limiting critical reflection and alternative interpretations of events.

The findings confirm that plain language in military narratives performs a regulatory function at textual, discursive, and social levels. At the textual level, it relies on short sentences, evaluative vocabulary, and emotionally charged formulas; at the discursive level, it operates through repetition and normalisation of dominant narratives; at the social level, it legitimises political decisions and structures public opinion. The article highlights the high manipulative potential of simplified language in wartime communication and emphasises the importance of critical awareness of linguistic strategies used in political and media discourse during periods of armed conflict.

Keywords: *simple language, military discourse, critical discourse analysis, public opinion, rhetorical strategies, Russia's war against Ukraine.*

Мудринич Світлана, Лисенко Олена, Маслова Лариса. Проста мова у воєнних нарративах: дискурсивне спрощення та формування громадської думки

У статті досліджується феномен простої мови як визначальної комунікативної стратегії в сучасному військовому дискурсі, зосереджуючи увагу на повномасштабній війні Росії проти Укра-

їни. Спираючись на когнітивну лінгвістику, соціолінгвістику, риторичну та критичний аналіз дискурсу, в роботі досліджено, як лінгвістичне спрощення функціонує не лише як засіб полегшення розуміння, але й як потужний механізм ідеологічного впливу та емоційної регуляції. У дослідженні аналізуються риторичні та лексичні стратегії спрощення, включаючи бінаризацію, гасла, повторення, метафори-зацію, емоційну привабливість і використання абстрактних категорій, представлених як самоочевидні цінності.

Емпіричний матеріал взято з політичних промов, повідомлень ЗМІ та публічної комунікації, пов'язаної з поточною війною, що дозволяє виявити повторювані дискурсивні моделі, що формують суспільне сприйняття. Аналіз демонструє, що спрощена мова конструює морально однозначні когнітивні моделі війни, зводячи складні політичні та воєнні процеси до бінарних опозицій, як-от «ми проти них» та «добро проти зла». Ці патерни сприяють емоційній мобілізації, колективній ідентифікації та соціальній консолідації, при цьому обмежуючи критичну рефлексію та альтернативні інтерпретації подій.

Результати дослідження підтверджують, що проста мова у військових наративах виконує регуляторну функцію на текстовому, дискурсивному та соціальному рівнях. На текстовому рівні вона спирається на короткі речення, оціночну лексику та емоційно заряджені формули; на дискурсивному рівні вона функціонує через повторення та нормалізацію домінуючих наративів; на соціальному рівні вона легітимізує політичні рішення та формує громадську думку. У статті висвітлено високий маніпулятивний потенціал простої мови в комунікації під час війни та наголошено на важливості критичного усвідомлення лінгвістичних стратегій, що використовуються в політичному та медійному дискурсі в періоди збройних конфліктів.

Ключові слова: проста мова, військовий дискурс, критичний аналіз дискурсу, громадська думка, риторичні стратегії, війна Росії проти України.

Introduction. Simple language as a communication strategy is increasingly used in political and media narratives of modern wars, especially in the context of mass communication and digital media. Its main stated goal is to facilitate the perception of complex events by a wide audience. At the same time, in practice, the simplification of linguistic means is often accompanied by a reduction in content and emotional manipulation, which creates a powerful tool for shaping public opinion.

The manipulative nature of simple language in war narratives is manifested primarily through the simplification of complex socio-political processes into **binary oppositions**: “*us versus them*”, “*good versus evil*”, “*truth versus lies*”. Such rhetorical devices eliminate the need for in-depth analysis of the causes and consequences of war, replacing them with emotionally charged slogans and images. As a result, the audience does not receive a complete picture of events, but rather an interpretation that has been adapted to the desired political narrative.

Lexical selection plays an important role in shaping such a narrative. The use of commonly used, everyday, or emotionally charged words creates the illusion of closeness to the “*ordinary person*”, reduces the critical distance between the speaker and the audience, and promotes emotional solidarity. This allows political actors

to influence the perception of events by manipulating fear, outrage, hope, or nostalgia.

Another mechanism of manipulation is **the semantic simplification of abstract concepts**. Complex categories – security, strategic goals, responsibility – are presented through short slogans or metaphors that lack clear definitions. This strategy allows the same words to be filled with different meanings depending on the political situation, avoiding specific commitments.

The topic of simplified language in military narratives is extremely relevant in light of Russia’s full-scale war against Ukraine. This war clearly demonstrates how political and media actors systematically use simple, emotionally charged rhetoric to shape public perception of events. Simplified language allows key messages to be quickly conveyed to a mass audience, creating the effect of a “*clear enemy*” and mobilizing emotional reactions – fear, outrage, solidarity, or hope.

Thus, in military narratives, simple language performs not only an informative but also a regulatory function, shaping a certain model of worldview. Although it can increase the accessibility of public communication, in the context of war, simple rhetoric often takes on a manipulative character, simplifying thinking and directing public opinion in the desired direction.

Literature analysis. The study of plain language and its manipulative potential in political and military discourse has attracted considerable attention from scholars in recent decades. Researchers have approached this topic from several theoretical perspectives, emphasising the interrelationship between language, cognition, ideology, and audience perception.

Cognitive approach and the concept of frames. Cognitive linguistics and frame theory [1; 2] emphasise that language structures thinking and perception of reality. In military narratives, simple language often serves a framing function: complex phenomena are reduced to binary or emotionally charged categories such as “us versus them” or “good versus evil”. Such simplification activates ready-made cognitive schemas in the audience’s mind, reducing the need for critical analysis of the causes and consequences of war. Researchers note that framing simplifies decision-making and focuses attention on a particular interpretation of events.

Critical discourse analysis (CDA). Critical discourse analysis [3; 4] emphasises the role of language as an instrument of power and ideology. According to CDA, the simplification of discourse in war narratives is not accidental; it is deliberately used to construct the desired narrative, manipulate emotions, and legitimise political decisions. Short slogans, metaphors, and simplified categories serve as tools of persuasion, facilitating the spread of propaganda and control over the audience’s perception of war.

Sociolinguistic approach. Sociolinguists study the relationship between language and social processes, in particular power, social stratification, and mass mobilisation. Simple language in military narratives creates the impression of direct communication with the population. William Labov [5] emphasised that social variations in language determine how messages are perceived by different social groups, while Dell Hymes [6] stressed that social context and audience expectations determine the form of speech. Basil Bernstein [7] showed that simplified language enhances solidarity but limits the complexity of the message, which is consistent with the logic of military slogans. Finally, Judith T. Irvine [8] noted that the choice of vocabulary and style determines the social perception of a message and can be used to manipulate the audience. In the context of Russia’s war against Ukraine, these studies demonstrate that the use

of simple, emotionally charged words increases the effectiveness of mobilisation and control over the perception of information.

Media-psychological approach. According to the media-psychological approach, simple language in mass media activates rapid emotional responses, bypassing rational analysis [4; 9]. In war narratives, fear, outrage, hope, or nostalgia become powerful tools for mobilising and shaping collective consciousness. The simplicity of messages allows the same narrative to be adapted for different audience segments, increasing its persuasiveness.

Rhetorical approach. Rhetoric explores linguistic strategies of persuasion. In military narratives, simple, emotionally charged language, vivid metaphors and repetitions maintain the audience’s attention, form moral oppositions between “heroes and enemies” and reinforce key narratives in the mind. Aristotle’s [10] classical ideas about logos, ethos, and pathos show how the combination of logical arguments, the authority of the speaker, and emotions influences the perception of messages. Kenneth Burke [11] emphasises in his concept of dramatism that rhetoric shapes social narratives and creates the opposition between “heroes and enemies”, mobilising the audience. Chaim Perelman [12], within the framework of “new rhetoric,” demonstrates that persuasion is achieved not only through logic, but also through the choice of simple words and concrete examples, which increases the effectiveness of military slogans. George Kennedy’s [13] research shows how repetition, slogans, and symbolic language reinforce the impact of messages. Finally, Richard E. Vatz [14] emphasises that the choice of words and phrases determines the perception of reality, which is especially important for the formation of military narratives, where simple, repetitive phrases reinforce the desired perception of events.

The integration of cognitive, critical, sociolinguistic, media-psychological, and rhetorical approaches demonstrates that simple language in political and military discourse performs not only an informative but also a regulatory function. It combines cognitive, social, emotional and rhetorical mechanisms, shaping public opinion, mobilising support and influencing the collective perception of war. Empirical studies confirm that this dual function makes plain language an extremely effective tool for communication and

manipulation in modern warfare. Which make it of high importance for the research potential to thoroughly analyse the use of such tool on the basis of a specific and topical war case, revealing the true impact of plain language in media and real life.

The aim of the study. Object of study: The manipulative potential of simple language in contemporary political and military narratives.

Subject of study: Linguistic and rhetorical strategies for simplifying military narratives that shape public opinion and the emotional reactions of the audience.

Purpose of the study: To identify and analyse the mechanisms of using plain language in military narratives, particularly during the war between Ukraine and Russia, and to assess its impact on the perception of war and the formation of collective models of worldview.

Research tasks:

1) To analyse theoretical approaches to the study of plain language and its manipulative potential in political and military discourse;

2) Identify the main rhetorical techniques and simplification strategies used in military narratives;

3) Investigate the peculiarities of the use of simple language in media and political messages during the war between Ukraine and Russia;

4) Assess the impact of simplified language on the formation of public opinion and emotional reactions of the audience in a military context.

Research methods. The following methods are used to achieve the research objectives and solve the tasks set. **The theoretical analysis method** allows systematising and comparing existing scientific approaches to the study of plain language, its cognitive and rhetorical impact. It is used to analyse works in the fields of cognitive linguistics, sociolinguistics, critical discourse analysis, rhetoric and media psychology.

Content analysis is used to study specific examples of military and political narratives, slogans, and media messages. The method allows us to identify key rhetorical and lexical strategies, determine the frequency of use of simple words, metaphors, repetitions, and emotionally charged phrases.

Critical discourse analysis (CDA) is used to identify manipulative and ideologically charged strategies in political and military discourse. CDA allows us to trace how language shapes

perceptions of the enemy, “us” and “them”, as well as how simplified rhetoric mobilises the audience.

Comparative analysis allows us to compare the war narratives of different countries or media sources in order to identify common features of simple rhetorical strategies and the specifics of their use in different contexts.

The interpretative method is used to analyse the semantic and emotional connotations of simple language in war narratives, as well as to assess its potential impact on audience perception and the formation of collective ideas.

Research results. Identifying rhetorical devices and simplification strategies in war narratives.

War narratives in the contemporary political and media space systematically employ simplified rhetorical strategies aimed at reducing the cognitive complexity of war perception and forming an emotionally unambiguous interpretation of events. In this context, simple language performs not only a communicative but also a regulatory function, setting the framework for the acceptable understanding of war.

One of the key mechanisms for simplifying the war narrative is binarisation, in which war is presented through a stark opposition between “*us and them*”. In public statements, this strategy is often implemented in the formula “*we are defending ourselves – they are attacking*”, which is characteristic of both Ukrainian official discourse (e.g., “*Ukraine is fighting for freedom*”, “*We are defending our land*”) and Russian propaganda (“*Russia is defending its own*”, “*We are forced to defend ourselves*”). This pattern eliminates complex historical, political, and legal contexts, reducing the war to a morally unambiguous scenario with clearly defined roles of victim and aggressor.

In public speeches and media reports from the Ukrainian side, binarisation manifests itself in formulaic statements that construct a positive image of “*their own*” and at the same time clearly define the image of the enemy. In addition to the slogans “*Glory to Ukraine!*” and the response “*Glory to the heroes!*”, the formulas “*We are on the side of light*” and “*Ukraine means freedom*”, “*Our soldiers are defending the civilised world*”, “*They came to destroy*”, “*Russia is an aggressor state*”. Such statements not only mobilise the audience, but also establish a clear moral hierarchy in which “*our people*”

are identified with righteousness, justice and humanity.

Similar mechanisms can be seen in Russian propaganda discourse, where binary opposition is constructed through formulas such as “*we are liberators, they are Nazis*”, “*we defend the peaceful, they threaten security*”, “*Russia is fighting the West*” and “*they want to destroy our culture*”. As a result, the complex reality of war is reduced to a simplified confrontation between “*good*” and “*evil*”, which minimises the possibility of alternative interpretations and critical reflection on events.

Lexical simplicity is another dominant strategy in shaping the military narrative. Instead of complex military and political terms that require professional knowledge or contextualisation, short, emotionally transparent words and generalised terms such as “*enemy*”, “*defence*”, “*ours*”, “*freedom*”, “*victory*” and “*defence*” are actively used. Such lexemes are easily recognisable, require no explanation, and quickly activate established emotional and value associations. Short phrases such as “*Together to Victory*”, “*Fight to the End*”, “*Stand Firm*”, “*Keep Formation*” and “*We Will Not Be Broken*” regularly circulate in the media space. These phrases contain almost no specific information about military strategies, resources, or time frames, but effectively perform mobilising and motivational functions.

A characteristic feature of such statements is their semantic ambiguity and openness to multiple interpretations. For example, the phrase “*Victory will be ours*” does not specify what this victory should be, under what conditions and at what cost, but it creates emotionally positive expectations and supports belief in a successful outcome. Similarly, statements such as “*We are fighting for freedom*” or “*This is a struggle for the future*” reduce complex political and geopolitical processes to understandable moral categories accessible to a wide audience.

Lexical simplicity also helps to blur the line between institutional and everyday speech. Phrases such as “*Everyone in their place*”, “*Everyone makes their contribution*” and “*We are all working for victory*” integrate military discourse into the daily life of the civilian population, turning participation in the war into a universal norm of behaviour. In this sense, simple vocabulary not only facilitates the perception of messages, but also enhances their manipula-

tive potential, as it appeals to basic emotions and values, while eliminating the need for detailed rational analysis of events.

Repetition and sloganeering play an important role in military discourse as key mechanisms for simplifying speech. The same formulas are repeated many times in speeches by political leaders, news reports and posts on social networks, performing primarily emotional, regulatory and identification functions. The repetition of statements such as “*We will stand firm*”, “*We will not give up*”, “*Together to victory*”, “*Victory will be ours*”, “*Everyone on their own front*”, “*Strong together*”, “*Free people of a free country*” creates an effect of stability and confidence even in the absence of new facts or arguments. Similarly, slogans such as “*Glory to Ukraine! Glory to the heroes!*” and “*Ukraine above all*” have become markers of collective identity through constant repetition in the media, social networks and official speeches, functioning as emotional signals of belonging to the community, almost without requiring conscious reflection. Similar mechanisms can be observed in Russian propaganda discourse, where slogans such as “*We don't abandon our own*”, “*For the Motherland*”, “*We are together*”, “*For the truth*”, “*Russia doesn't betray its own*”, “*For peace*”, “*Historical justice*”, “*We defend Donbas*” through systematic repetition normalise the given narrative, reduce the need for critical analysis of messages and contribute to the consolidation of the dominant interpretation of the war, while narrowing the space for alternative readings.

An essential element of simplification in military discourse is the **metaphorisation of war**, which allows complex political, military and ethical processes to be represented through images that are understandable at the level of everyday experience. In Ukrainian public discourse, war is often conceptualised through morally charged metaphors such as “*the struggle between light and darkness*”, “*defence of the homeland*”, “*defence of one's own land*”, “*the path to victory*” and “*a test for the nation*”. Such images shift the war from the realm of geopolitics to that of ethical choice and existential necessity, where “*light*”, “*home*” and “*path*” have clearly positive connotations and require no further explanation.

The metaphor of home is also common, evoking images of family, security, and personal

responsibility. Phrases such as “*We are defending our home*”, “*War has come to our home*” and “*Our home must stand*” personalise the war and make it emotionally relevant even to those who are not directly involved in the fighting. Similarly, the metaphor of the path (“*It’s a long road*”, “*We are on the path to victory*”, “*Every step brings us closer to victory*”) creates an image of gradualness and the inevitability of a positive outcome, reducing the feeling of uncertainty.

In Russian propaganda discourse, metaphorisation takes on a different semantic direction. The war is described through metaphors such as “*purification*”, “*protective shield*”, “*historic mission*”, “*restoration of justice*” and “*fight against the threat*”. For example, phrases such as “*cleansing the territory*”, “*putting up a shield against the West*” and “*fulfilling a historical destiny*” remove individual responsibility for violence, as they represent war as an impersonal, almost natural process or as the fulfilment of a higher historical necessity.

Appeals to emotions, primarily fear, pride and a sense of existential threat, are actively used as one of the most effective mechanisms for simplifying military discourse. Messages about “*existential danger*”, “*threats to the very existence of the state*”, “*war for survival*” or, conversely, “*historic chance for victory*” are aimed not at rational understanding of the situation, but at an immediate emotional response from the audience. Such formulas activate basic instincts of self-preservation and collective solidarity, significantly reducing the willingness to critically analyse information.

Instead of an analytical description of the causes, course and consequences of military events, the media often uses personalised or dramatised statements that appeal to empathy and moral choice. Phrases such as “*We are fighting for the lives of our children*”, “*Every day of this war is pain*”, “*This is a war that takes away the future*” and “*This is the price we pay for freedom*” are common. Such statements do not contain specific facts, but they create a powerful emotional backdrop within which any doubts or alternative interpretations may be perceived as morally unacceptable.

Personal testimonies, which take on a generalised character and function as symbols of war, are also indicative. Phrases such as “*I am not a soldier; I am a doctor. But in this war, it is*

one and the same thing,” “*I am a teacher, but now I am a volunteer,*” and “*We just wanted to live, but we were forced to fight*” circulate in the media space as markers of collective experience that blur the line between civilian and military. Through such statements, war appears not as a political or strategic process, but as a total personal challenge for everyone.

Appeals to pride and moral superiority also play an important role in shaping the emotional background. Phrases such as “*We are strong because we are together*”, “*We cannot be broken*” and “*We have proven to the whole world*” construct a positive self-identification of the community and reinforce the willingness to accept simplified explanations of complex events. Taken together, these emotional strategies shift the war from the realm of rational analysis to that of moral experience, which significantly increases the regulatory and manipulative potential of simple language in military discourse.

The use of **abstract categories in the form of slogans** occupies a special place in military discourse. The concepts of “*freedom*”, “*security*”, “*victory*”, “*justice*”, “*peace*” and “*responsibility*” often lack clear meaning, allowing political actors to flexibly adapt them to different communicative and strategic situations. In such cases, words function not as analytical categories, but as symbols with positive or mobilising connotations that automatically elicit support from the audience.

For example, the phrase “*the fight for security*” can be used to legitimise both defensive and offensive actions without specifying their nature, scale or consequences. Similarly, the slogan “*we are fighting for freedom*” does not specify whose freedom is at stake, by what means it is to be achieved, or what its price is. The media regularly features generalised statements such as “*This is a war for justice*”, “*We are on the side of truth*” and “*Our goal is peace*”, which appeal to universal values but ignore specific political decisions or actions.

The abstract nature of such categories creates an effect of semantic openness, whereby the audience independently fills the slogans with the meaning they desire, based on emotions, previous experience or the dominant narrative. At the same time, this relieves the speaker of the responsibility to clearly formulate their position and complicates the possibility of critical dis-

cussion. Criticism of slogans such as “*victory will be ours*” or “*we are for peace*” in such discourse is easily interpreted as a denial of basic values rather than an attempt at rational analysis.

Thus, the use of abstract categories in the form of slogans is an effective tool for simplifying the reality of war: it masks the complexity of political and military processes, shifts the discussion to the realm of symbols and values, and enhances the manipulative potential of simple language in shaping public opinion.

In general, these techniques demonstrate that war in public discourse is constructed as **a narrative of simplicity**, in which complex reality is replaced by understandable, emotionally charged patterns that facilitate mass perception and contribute to the manipulation of public opinion. Through binary oppositions, sloganeering, repetition and emotional appeal, it simplifies the complex reality of war, while reinforcing its narrative controllability.

The impact of simplified language on shaping public opinion and emotional reactions of the audience in a military context.

In a military context, simplified language serves as a cognitive and emotional guide that helps the audience quickly interpret events in conditions of information instability. During Russia’s full-scale war against Ukraine, this function is realised through linguistic formulas that appeal to basic notions of security, justice and collective responsibility.

One manifestation of the influence of simplified language is **the construction of an image of inevitability and historical determinism of events**. In media discourse, statements such as “*We had no other choice*” or “*This is a war for the very existence of the state*” are often heard. Such formulas remove the need to discuss alternative scenarios and shape public opinion about war as the only possible response to external threats.

Simplified language is also actively used **to create a sense of moral certainty**. Political statements and news headlines feature phrases such as “*The world must know the truth,*” “*This is clearly a crime,*” and “*There can be no two opinions here*”. Such statements appeal not to reasoning, but to the moral intuition of the audience, forming a clear distinction between “*right*” and “*wrong*” without the need for rational justification.

An important element is **the appeal to everyday experience**, which reduces the distance

between war and civilian life. Phrases such as “*Everyone is fighting on their own front*” or “*This is a war that has affected every family*” are widespread in the media. Such statements integrate the war narrative into everyday reality and contribute to the emotional involvement of even those who have no direct military experience.

Separate attention should be paid to **the simplified understanding of time in military discourse**. Phrases such as “*We will always remember this*”, “*This day will go down in history*” and “*This is the moment that defines us*” are often used. Such statements create a sense of historical exceptionalism of the current moment and heighten emotional tension, shaping public opinion about the special significance of each event.

Simplified language also influences **emotional reactions by generalising losses and suffering**. In news reports, one can find phrases such as “*The price of freedom is too high*” or “*We are paying a terrible price*”. They do not specify the scale or nature of the losses, but they create a powerful emotional effect that promotes collective experience and solidarity.

In addition, simplified language is often used **to calm and stabilise the emotional state of the audience**. Official statements include phrases such as “*The situation is difficult but under control*” or “*We are holding our ground.*” Such phrases minimise anxiety, even if they are not accompanied by detailed explanations, and create a sense of control over the situation in public opinion.

Thus, the examples show that simplified language in a military context has a complex effect: it simultaneously explains, mobilises, calms and morally guides the audience. It is through these simple, often aphoristic formulas that the emotional reaction of society is formed and the dominant interpretation of war is reinforced, confirming the high regulatory and manipulative potential of simple language in contemporary military discourse.

Conclusions. Simple language in military discourse is not only a tool for informing, but also a powerful mechanism for regulating public perception. It ensures the accessibility of messages, shapes moral and emotional frameworks, and promotes rapid assimilation of information, which is especially important in the crisis conditions of full-scale war.

The manipulative potential of simple formulas is manifested through the use of binary

oppositions (“*us vs. them*”, “*heroes vs. enemies*”), lexical simplicity, slogans, repetition, and emotional coloring. An analysis of real media and political messages during Russia’s war against Ukraine shows that such strategies are aimed at forming a clear moral and cognitive model of events in the minds of the audience.

Critical discourse analysis (CDA) reveals the multi-level effect of simple language at the textual level – the use of short sentences, aphoristic formulas, and evaluative vocabulary; at the discursive level – repetition and normalisation of certain narratives; at the social level – the legitimisation of actions and decisions, the consolidation of society and the formation of dominant public opinion.

The influence on public opinion and emotions manifests itself in the rapid construction of collective assessments, mobilisation of the audience, and strengthening of solidarity and

empathy, but at the same time limits the space for critical analysis of events. Simplified language forms stable cognitive and emotional patterns, making society susceptible to dominant narratives.

Empirical data and examples from Ukrainian media and political messages confirm that simple language is used consciously and systematically: short slogans, catchphrases, repetitive formulas, and the personalisation of war integrate the war narrative into the everyday experience of citizens and stimulate emotional reactions.

In general, *the narrative of simplicity in a military context* is an effective means of managing information and public opinion, shaping perceptions of war as a morally understandable and emotionally conscious phenomenon. This highlights the need for critical reflection on linguistic strategies in political discourse and the media, especially during wartime, when their impact on society is extremely significant.

Bibliography:

1. Goffman E. *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press. 1974. 586 pp.
2. Lakoff G. *Don’t think of an elephant: Know your values and frame the debate*. Chelsea Green Publishing. 2004. 124 pp.
3. Fairclough N. *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Routledge. 2010. DOI: 608 pp. <https://doi.org/10.4324/9781315834368>.
4. Van Dijk, T.A. *Discourse and power*. Palgrave Macmillan. 2008. 308 pp. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-1-137-07299-3>.
5. Labov W. *Sociolinguistic patterns*. University of Pennsylvania Press. 1972. 344 pp.
6. Hymes D. *Models of the Interaction of Language and Social Life*. In: Gumperz, J.J. and Dell, H., Eds., *Direction in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1972. pp. 35–71.
7. Bernstein B. *Class, codes and control: Vol. 1. Theoretical studies towards a sociology of language (2nd ed.)*. Routledge. 2003. 212 pp.
8. Irvine J.T. “Style” as distinctiveness: The culture and ideology of linguistic differentiation. In P. Eckert, & J. Rickford (Eds.), *Style and sociolinguistic variation*. Cambridge: Cambridge University Press. 2001. pp. 21–43.
9. Pfetsch B., Esser F. *Comparing Political Communication*. In F. Esser & T. Hanitzsch (Eds.), *Handbook of Comparative Communication Research*. London: Routledge. 2012. pp. 25–47. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203149102>.
10. Aristotle. *Rhetoric*. / Transl. by W. Rhys Roberts. Dover Publications. 2004. 171 pp.
11. Burke K. *A Grammar of Motives*. University of California Press. 1966. 530 pp.
12. Perelman C., Olbrechts-Tyteca, L. *The new rhetoric: A treatise on argumentation*. University of Notre Dame Press. 1969. 565 pp.
13. Kennedy G.A. *Classical rhetoric and its Christian and secular tradition from ancient to modern times*. University of North Carolina Press. 1999. 345 pp.
14. Vatz R.E. The myth of the rhetorical situation. *Philosophy & Rhetoric*, 6(3). 1973. pp. 154–161.

References:

1. Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.
2. Lakoff, G. (2004). *Don’t think of an elephant!: Know your values and frame the debate*. Chelsea Green Publishing.

3. Fairclough, N. (2010). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315834368>
4. Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-1-137-07299-3>
5. Labov, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. University of Pennsylvania Press.
6. Hymes, D. (1972) *Models of the Interaction of Language and Social Life*. In: Gumperz, J.J. and Dell, H., Eds., *Direction in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication* (pp. 35–71). Holt, Rinehart and Winston, New York.
7. Bernstein, B. (2003). *Class, codes and control: Vol. 1. Theoretical studies towards a sociology of language* (2nd ed.). Routledge.
8. Irvine, J. T. (2001). “Style” as distinctiveness: *The culture and ideology of linguistic differentiation*. In P. Eckert, & J. Rickford (Eds.), *Style and sociolinguistic variation* (pp. 21–43). Cambridge: Cambridge University Press.
9. Pfetsch, B., & Esser, F. (2012). *Comparing Political Communication*. In F. Esser & T. Hanitzsch (Eds.), *Handbook of Comparative Communication Research* (pp. 25–47). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203149102>
10. Aristotle, (2004). *Rhetoric*. /Transl. by W. Rhys Roberts. Dover Publications, 171 pp.
11. Burke, K. (1966). *A grammar of motives*. University of California Press.
12. Perelman, C., & Olbrechts-Tyteca, L. (1969). *The new rhetoric: A treatise on argumentation*. University of Notre Dame Press.
13. Kennedy, G. A. (1999). *Classical rhetoric and its Christian and secular tradition from ancient to modern times*. University of North Carolina Press.
14. Vatz, R. E. (1973). *The myth of the rhetorical situation*. *Philosophy & Rhetoric*, 6(3) (pp. 154–161).

Дата першого надходження статті до видання: 01.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ДИСКУРСИВНА ПРАКТИКА ГРАФІЧНОГО РОМАНУ: ВІД ВЕРБАЛЬНОГО ДО ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Нестерук Сніжана Миколаївна,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-3766-1713

У статті розглядається графічний роман як гібридна конструкція, завдяки якій лінійна текстова нарація та симультанна візуальна репрезентація утворюють єдиний інтермедіальний простір. Відзначено, що редукція традиційної кадрової детермінації базується на ізоморфній лінійності та сталій конфігурації смуг (панелей). Трансформація геометричних параметрів кадрів – від найменшого до панорамного розвороту – ініціює дифузію графічних сегментів і формує складний багатовимірний хронотоп оповіді. З'ясовано, що в графічному романі темпоральність дії або інтенсивність нарративної події корелює з просторовими параметрами «панелі» як елемента.

Простежено, що в національному графічному романі І. Баранька «Максим Оса» художня стилізація виявляється релевантним інструментарієм реконструкції козацької доби. Такий підхід дає змогу не лише візуалізувати етнокультурну ідентичність українців, автентичну естетику епохи, а й артикулювати її унікальний соціокультурний код. Жанрова матриця моделі українського героя в межах історичного континууму цього твору вибудовує конструкцію протагоніста, який поєднує елітарний аристократизм, неабиякий інтелект і вміння діяти в екстремальних умовах.

Робота над графічним нарративом «Максима Оси» трансформувалася в амбівалентний процес: вона постала не лише як інтелектуальний виклик митцеві, а й проявилася як спроба опанувати методи конструювання детективної інтриги.

Встановлено, що головним інструментарієм кореляції часових параметрів стає шлях пролонгації експозиції на панорамних панелях: він забезпечує децелерацію (уповільнення) темпоральності, тоді як інтенсифікація динаміки реалізується через вузьку вертикальну сегментацію. Такий підхід дозволяє конструювати задану психологічну ритміку перцепції твору. Панорамна ж експозиція з деталізацією екстер'єру трансформує подієвий ряд і здійснює перехід до символічної алегорії. Показано, що графічний нарратив роману «Максим Оса» функціонує в монохромних чорно-білих кольорах: зазначена стратегія дозволяє автору працювати на бінарних контрастах. Відсутність колірного спектра зміщує фокус уваги на графічну структуру (лінію), систему штрихування та архітектоніку кадру.

Ключові слова: нарратив, бінарні контрасти, лінійність, децелерація, темпоральність, пролонгація, стилізація.

Nesteruk Snizhana. Discursive practice of the graphic novel: from the verbal to visual art

The article examines the graphic novel as a hybrid construct in which linear textual narration and simultaneous visual representation form a unified intermedial space. It is noted that the reduction of traditional frame determination is based on isomorphic linearity and a stable configuration of strips (panels). The transformation of the geometric parameters of frames – from the smallest unit to a panoramic spread – initiates the diffusion of graphic segments and shapes a complex multidimensional chronotope of the narrative. It is established that in the graphic novel the temporality of action or the intensity of a narrative event correlates with the spatial parameters of the “panel” as an element.

It is traced that in the national graphic novel “Maksym Osa” by I. Baranko, artistic stylization proves to be a relevant tool for reconstructing the Cossack era. Such an approach makes it possible not only to visualize the ethnocultural identity of Ukrainians and the authentic aesthetics of the epoch, but also to articulate its unique sociocultural code. The genre matrix of the model of the Ukrainian hero within the historical continuum of this work constructs a protagonist who combines elite aristocratism, remarkable intellect, and the ability to act in extreme conditions.

Work on the graphic narrative “Maksym Osa” evolved into an ambivalent process: it emerged not only as an intellectual challenge for the artist, but also as an attempt to master the methods of constructing detective intrigue.

It is determined that the main tool for correlating temporal parameters is the method of prolonging exposition on panoramic panels: it ensures deceleration (slowing down) of temporality, whereas the intensification of dynamics is realized through narrow vertical segmentation. Such an approach allows for the construction of a predetermined psychological rhythm of the work’s perception. Panoramic exposition with detailed exterior depiction transforms the sequence of events and enables a transition to symbolic allegory. It is shown that the graphic narrative of the novel “Maksym Osa” functions in monochrome black-and-white tones: this strategy allows the author to work with binary contrasts. The absence of a color spectrum shifts the focus of attention to the graphic structure (line), the system of hatching, and the architectonics of the frame.

Key words: narrative, binary contrasts, linearity, temporality, deceleration, prolongation, stylization.

Вступ. У постміленіальному художньому дискурсі спостерігається чітка тенденція до візуальної перцепції інформації. Це зумовлює семіотичні модифікації та народження синтетичних жанрових утворень, що актуалізують нерозривність вербального та візуального елементів. У цьому контексті комікс та його деривативна форма – графічний роман – постають як гібридні конструкції, завдяки яким лінійна текстова нарація та симультанна візуальна репрезентація утворюють єдиний інтермедіальний простір.

Основа для розуміння й пояснення жанру «комікс» було закладено в праці Скота Макклауда «Зрозуміти комікси. Невидиме мистецтво» [1]. Критичний та історичний погляд на феномен графічного роману запропонували автори колективної монографії Jan Baetens and Hugo Frey «The Graphic Novel: An Introduction» [2], опублікованої у 2015 р.; спеціалізовані розвідки Б. Біті, Ф. Ремлетт, Р. Данкан, У. Еко [3], Н. Коваль, О. Максименка [4], О. Ісаєвої [5] та інших. У вітчизняному просторі рефлексія над графічним романом, як автономною наративною структурою, залишається на етапі становлення і має фрагментарний характер (О. Колесник [6], Б. Філоненко [7]). Водночас інтермедіальна конвергенція та семіотичний синтез іконічного та вербального компонентів спорядично розглядалися в розвідках Т. Бондарєвої, Д. Белова [8].

Мета статті. Метою дослідження є дискурсивний аналіз динаміки графічного роману, що передбачає експлікування механізмів його візуально-вербальної трансформації.

Результати. Графічний роман сьогодні експонується як інтермедіальна конструкція, що локалізує літературну традицію коміксу (мальованої історії) та кінематографічної естетики. Зазвичай домігантою жанру висту-

пає оригінальний авторський наратив, проте в межах парадигми не виключеною є вторинна адаптація канонічних текстів класичної літератури. Бінарна структура авторства в графічному романі базується на синергії вербального наратора (сценариста) та візуального інтерпретатора (художника-графіка). Архітектоніка тексту залежить від сценариста, який вибудовує сюжет, подієву послідовність і діалоги. За таких обставин вербальний наратор виконує функції, ідентичні кінодраматургу. Натомість художник-графік здійснює візуальну експлікацію твору, яка за своєю семіотичною природою наближається до операторського мистецтва. Отже, колективний підхід і поділ праці (зустрічаються випадки моноавторської інтеграції функцій) експліцитно наближають графічний роман до кінематографа. Ця ізоморфність корелюється спільністю візуальної мови та кіномови, де ідентичними постають завдання композиційної побудови кадру, монтажної ритмізації, а також колористичної та люмінарної організації художнього простору. Тож не будемо заперечувати, що крім літератури та живопису, генеза графічного роману реалізується через три мистецькі парадигми:

Каліграфічну традицію, завдяки якій відбувається кореляція інтегрованого вербального та візуального компонентів і забезпечується монолітність хронотопу;

Хореографічне та театральне мистецтво, що вербалізує семіотичну систему кінесики (мову міміки, жестів, поз) і транслює експресивність засобів втілення;

Кінематографічні принципи, завдяки яким здійснюється імплементація структурних елементів, серед яких розкадровка, масштабування планів, використання різних ракурсів.

Вербальна оповідь зазвичай тяжіє до драматургічного принципу, йому властива пар-

ність героїв, оскільки основний текст драматичного твору – це ланцюг висловлювань персонажів, їхніх реплік і монологів. Подібно до того, як у драмі репліки розташовуються одна за одною з нового рядка, у графічному романі текст приймає ту же структуру, вибудовуючи розповідь у діалогічній формі.

Редукція традиційної кадрової детермінації базується на ізоморфній лінійності та сталій конфігурації смуг (панелей). Трансформація геометричних параметрів кадрів – від найменшого до панорамного розвороту – ініціює дифузію графічних сегментів і формує складний багатовимірний хронотоп оповіді.

Диференціація між графічним романом та кінематографом детермінована специфікою їх хронотопічної організації: кінематографічний твір завжди функціонує в часовому континумі, а графічна новела локалізується в топографічному просторі. Експозиція масштабних просторових об'єктів у кіно реалізується шляхом пролонгації експозиційного часу кадру. Натомість у графічному романі темпоральність дії або інтенсивність наративної події корелює з просторовими параметрами «панелі» як елемента. Таким чином, здійснюється просторова візуалізація часу: чим більшою є площа панелі, тим довший хронологічний інтервал, який вона в собі акумулює.

Каталізаторами інституціоналізації жанру та інтенсифікації генезису графічної літератури в Україні стала діяльність таких референтних видавничих проєктів, як «K9» та «Чорний лев». Українські автори ініціювали пошук унікальної естетичної ідентичності графічного роману та сприяли формуванню автентичної національної школи. Синкретичне поєднання глобальних канонів манги, франко-бельгійської традиції банд-десіне та американської школи мальованих історій перетворилося в алгоритм, завдяки якому автори забезпечили дифузію національних сенсів у світовий візуальний простір. Зазначена стратегія легітимізувала українську графічну прозу як у внутрішньому соціокультурному полі, так і на рівні міжнародного мистецького дискурсу.

Розглянемо ідіостильові конвергенції графічного роману на прикладі одного з авторів. Ігоря Баранько позиціонують як транснаціонального митця: українського, французького та американського коміксиста, ілюстратора, художника. Народився митець у Києві

7 квітня 1970 року. З юних років захоплювався візуальним мистецтвом та мальованими історіями. Завершив навчання в художній школі у 1988 році, після чого проходив військову службу за контрактом. Провівши два роки в лавах радянської армії, Ігор, після розпаду СРСР, вирушив у подорож Сибіром та Центральною Азією, де займався медитативними практиками на теренах Бурятії, Туви та Таджикистану.

У 1991 році Баранько повернувся в Україну і розпочав свою кар'єру художника. Досягти значних успіхів в українському мистецтві у 1990-х роках було вкрай складно. Тому ілюстратор, сповнений надій, розсилав свої художні роботи до різноманітних європейських видавництв, прагнучи побудувати кар'єру в індустрії коміксів. Він отримав своє перше комерційне замовлення на створення коміксу за кордоном у 1998 році від ісландського замовника. Однак попри те, що роботу над коміксом було повністю завершено, видати його так і не вдалося через звільнення замовника. У період з 1993 по 1998 роки митець працював над своїми першими мальованими («Повернення Мамає», «Святослав і вікінг», «Мамай-змієборець. Кіква»), які заклали фундамент сучасної української індустрії коміксів. У 1999 році Ігор Баранько виграє американську Зелену Картку (Green Card) і вже наступного, 2000 року, переїздить до Америки. Там він продовжує розвивати свою кар'єру в індустрії коміксів: долучився до створення коміксів про Сімпсонів для Vongo Comics та реалізовував персональні задуми. У США оригінальним коміксом Баранька став «Піфітос: Щойно знайдена невідома поема Гомера». За словами самого художника, в Америці його манеру малювання часто характеризували як «надмірно європейську» [9]. Згодом автор переорієнтувався на французький ринок, оскільки його творча манера виявилася ближчою європейському читачеві, ніж американському. Зокрема, його творчий доробок здобув популярність у Франції та США, а такі видавничі гіганти, як DC Comics та Les Humanoïdes Associés, неодноразово публікували його твори.

У період 2008–2009 років світ побачив культовий графічний роман І. Баранька – «Максим Оса» [10], який здобув популярність в Україні. Виданням цього мальованого коміксу займається бельгійське видавництво Joker. Творчий

шлях видатного українського автора мальовань продовжується й нині: з 2013 року він мешкає та займається мистецькою діяльністю в Таїланді. Там, у колаборації з українським художником Олексієм Чебикініним та індуїстським духовним наставником Свами Авадхутом (Георгієм Аїстовим), він створює грандіозний графічний цикл, що ґрунтується на давньоіндійському епосі «Махабхарата: Боги та Герої». Сьогодні коміксист має репутацію успішного українського митця, чий талант визнали далеко за межами батьківщини.

Вибір улюблених тем автор пояснює так: «Козацька доба для України важлива. У кожного народу і цивілізації є базові епохи, на яких вони будують свою силу, самосвідомість. У французів багато такого, а Україна стала Україною саме в козацьку добу, тому ми будемо час від часу до неї повертатися, доки вона не осточортіє, як от в Америці постійно повертаються до ковбоїв» [9].

Свої захоплення природою коміксу, його кінематографічністю художник коментує в окремих інтерв'ю. Адже для художника комікс – це не просто ілюстрована історія, а складна система візуальної комунікації, де він виступає водночас режисером, оператором, постановником та актором: «Комікс – це кіно на папері. Якщо це гарний режисер, то значить він і гарний коміксист. Ракурс, ближній і дальній план. Хоча сторіборд (розкадровка) перед фільмом – це ще не зовсім повноцінна мальована історія, а радше виробничий комікс» [9].

Графічний роман «Максим Оса» був написаний у формі козацького детектива і включав дві частини: «Людина з того світу» та «Скарб вовкулаки». Нереалізовану кінематографічну релевантність твору автор пояснює жанровим дефіцитом репрезентативної вітчизняної фільмографії. За його переконаннями, деструктивність попередніх спроб адаптації була детермінована прагненням режисерів до надмірної епізодичності та масштабної візуалізації. Натомість авторська концепція імплементації ідеї твору базувалася на трансформації нарративу в площину готичного детективу з мінімальним бюджетом. У такій моделі основне місце посідає не масштабна експозиція, а психологічна харизма протагоніста й інтенсивна сюжетна інтрига: «...Але я б, найімовірніше, використав, винятково з економії, таку особливість комікса, як камерність. Там, власне,

кілька людей, ліс, кладовище і дім Кричевського. А режисери розвернулися на всю Європу і почали робити епічне полотно, і це була причина, чому тоді фільм не зробили: завеликі витрати. А це могла би бути досить дешева, стильна, трохи готична стрічка, де головною мала бути харизма головного героя і детективна зав'язка» [9].

Події графічного роману розгортаються у XVII столітті. І. Баранько підкреслює, що це не патріотичний комікс, а пригодницька історія на українську тематику. Художня стилізація виявляється релевантним інструментарієм реконструкції козацької доби. Такий підхід дає змогу не лише візуалізувати етнокультурну ідентичність українців, автентичну естетику епохи, а й артикулювати її унікальний соціокультурний код. Інтертекстуальний зв'язок доробку автора з літературним циклом про Ераста Фандоріна стає ключовою детермінантою, що вказує на засадничий прецедентний текст.

Зазначена інтенція засвідчує експліцитне прагнення автора до реконтекстуалізації успішної парадигми інтелектуального ретродетективу. Жанрова матриця моделі українського героя в межах історичного континууму вибудовує конструкцію протагоніста, який поєднує елітарний аристократизм, неабиякий інтелект і вміння діяти в екстремальних умовах: «Я прочитав, і мені дуже сподобалося! Я вирішив – придумую щось подібне. До цього я ніколи не вигадував детективи, це була перша моя спроба. В ідеалі, щоб дотримуватися жанру, потрібно було діяти так: спочатку придумати якесь таємниче вбивство, підозрюваних, роздуми, сумніви, і наприкінці – «ага, то ось хто, виявляється, гад!» [9].

Робота над графічним нарративом «Максима Оси» трансформувалася в амбівалентний процес: вона постала не лише як інтелектуальний виклик митцеві, а й проявилася як спроба опанувати методи конструювання детективної інтриги. Зазначене пояснює пріоритетність логічних зв'язків та дедуктивних підходів, які демонструє Оса за деконструкції класичного архетипу воїна-звитязця. Запозичена динаміка нарративу артикулює новий тип героя в українському коміксі – «козака-детектива». Максим Оса вибудовується не просто воїном-характерником, а аналітиком, чия харизма та гострий розум домінують над фізичною силою.

Найбільш цікавим аспектом є пряме порівняння Оси з героями американського «жорсткого» детективу 30-х років ХХ століття. Художник свідомо реалізовує естетику чорного детективу – з її нуаром, втомою, цинізмом та водночас кодексом честі – у декораціях ХVII століття. Максим Оса – це фактично українська реінкарнація героїв-одинаків, які борються проти Темряви. Ілюстратор відзначає, що козацтво не було однорідною масою героїв-патріотів. Наголошуючи на різниці статусів (бідні / багаті) та характерів, він змальовує Осу «простою людиною». Вразливості героя – лінощі, пристрасть до оковитої, «приблатненість» – не применшують крутості, а навпаки, моделюють персонажа зрозумілим і близьким сучасникові. Образ Оси поєднує в собі риси класичного ковбоя (рішучість, харизма) та традиційного українського героя-хитруна. Ця внутрішня дихотомія між розслабленістю та миттєвою готовністю до дії («крутий і рішучий») створює динаміку характеру.

Ігор Баранько прямо зазначає, що Оса – це універсальний тип героя, на якого лише «накладено українські мотиви». Подібна стратегія продиктована спробою створити глобальний, зрозумілий архетип, який при цьому зберігає свою національну ідентичність завдяки ментальним рисам (душевність, хитрість) та антуражу. Тож Максим Оса постає не як статичний образ минулого, а як модерний антигерой, що поєднує в собі світові поп-культурні коди та глибинну українську автентичність.

Жанровою домінантою графічного нарративу І. Баранька є дискретна оповідь, що генерується на перетині літературної традиції, образотворчої експлікації та кінематографічної монтажної структури. У межах такого художнього простору автор здійснює функціональну синкретизацію ролей сценариста, режисера та художника-графіка. Геометрична

конфігурація кадрів моделює нарративну стратегію «Максима Оси». Головним інструментарієм кореляції часових параметрів стає шлях пролонгації експозиції на панорамних панелях: він забезпечує децелерацію (уповільнення) темпоральності, тоді як інтенсифікація динаміки реалізується через вузьку вертикальну сегментацію. Такий підхід дозволяє конструювати задану психологічну ритміку перцепції твору.

Експозицію вербальних реплік і рефлексії протагоністів упроваджено шляхом авторських філактів, які в архітектоніці графічного роману набувають певної форми або семіотичної конфігурації. Загалом, вербальні висловлювання характеризуються хвилеподібною, мінливою формою зовнішніх контурів та візуально пов'язуються з головою персонажа. Ігор Баранько використовує три форми варіативних конфігурацій протагоністів:

Сферично округлий філакт вказує на артикуляцію емоційно-нейтрального дискурсу, позбавленого експресивної акцентуації. За такої графічної конфігурації вербальні акти маркуються як комунікація, що не має додаткового емоційного забарвлення та є зрозумілою та прийнятною в будь-якій ситуації (рис. 1);

Зигзагоподібний контур з'являється в моменти інтенсифікації афективних станів протагоністів (криків, використання нецензурної лексики, погроз; викривлення обличчя від болу, гніву, жаху; візуалізації поту, сліз, розширених зіниць, почервоніння обличчя) й уособлює фізіологічний, акустичний аспекти вокальної експресії. Приміром, ведучи розслідування, Максим прямує до шинкарки і по дорозі чує спорадичні акустичні звуки (див. рис. 1);

Прямокутний контур у конфігурації кадру слугує площиною для вербалізації інтроспективних рефлексій суб'єкта, маркує перехід від

Рис. 1. Овальний / зигзагоподібний контур словесної репліки

діалогічної взаємодії до невластиво-прямої мови, і описує контекст, час або місце дії (рис. 2).

Прямокутний філактер через відсутність деїктичного індекса (хвостика) у моделі внутрішньої фокалізації детермінує стриманість, суворість, відсутність емоцій, аналітизм протагоністів. Розроблена система «текстових рамок» дозволяє автору керувати «гучністю» оповіді, вибудовуючи складну емотивну драматургію лише через зміну накреслення філактерів у тексті.

Прямокутна геометрична конфігурація контуру постулює втручання гетеродієгетичного наратора, інтегруючи авторське резюме, метатекстові коментарі та ретроспективну експозицію подій у цілісну структуру візуального наративу (рис. 3). На відміну від сферично округлих філактерів діалогів, прямокутна форма маркує статичність, відстороненість і аналітичність викладеного.

Прямокутний графічний контур виконує роль літературного оповідача, дистанційованого вокалізатора. У кінематографічному

еквіваленті – це голос за кадром. Він дозволяє автору вийти за межі того, що ми бачимо на малюнку, і розширює інформаційну місткість кадру, інтегруючи метатекстову інформацію про історичну ретроспекцію, топографічну експлікацію.

Часопросторові характеристики митець реалізує через вертикальні та горизонтальні панелі. Горизонтальні панелі передають відчуття уповільненої дії, а вертикальні – відчуття прискорення. Важливо зауважити, що така послідовність панелей формує особливу темпоральну динаміку, подібну до прийомів швидкого кіномонтажу. Застосування вертикальних конфігурацій кадру уможливорює ефективне фрагментування й сегментування рухів, показуючи кожен етап двоюмою між супротивниками як окремих енергійних імпульсів, що посилює відчуття небезпеки та безпосередньої присутності в епіцентрі протистояння (рис. 4).

Вертикальний вектор кадрів акцентує увагу на панорамній метриці (висоті) чи падін-

Рис. 2. Прямокутний контур філактера

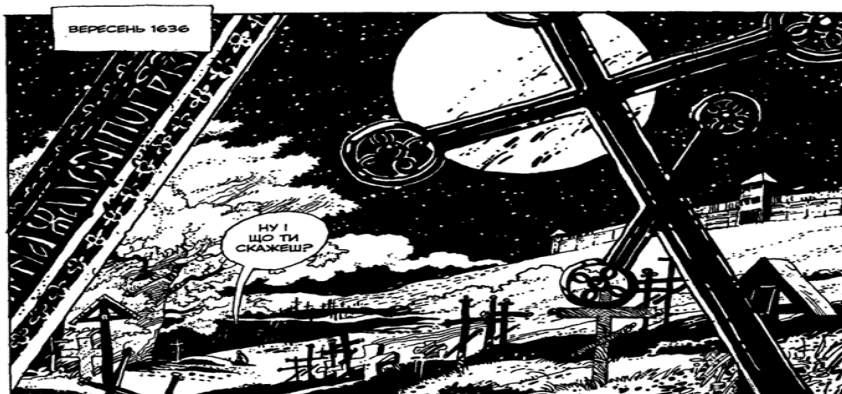

Рис. 3. Авторський прямокутний філактер

нях, а горизонтальний – підкреслює масштаб і просторову протяжність локації. Важливо зауважити, що вузькі вертикальні панелі часто використовуються для створення ефекту «замкненого простору», фокусує увагу на емотивному статусі протагоніста чи деталях зброї. Зазначений підхід експлікує психоемоційну дисонансність і напругу, так звану саспенс очікуваність, властиву детективному жанру, тоді як широке горизонтальне розташування дозволяє детально оглянути місце події (локації) та емпатично зануритися в автентичний культурно-історичний контекст епохи.

Періодично панелі графічного роману демонструють павзу в мілітарних сутичках, поєдинках. Це дозволяє зафіксувати панорамний ракурс, семантично наситити візу-

альне поле деталями й забезпечити перехід від динамічної дії до статичного споглядання. Така зміна масштабу (від великого плану бою до широкої панорами) виконує функцію «видиху», сповільнюючи ритм оповіді. Причому панорамна експозиція з деталізацією екстер'єру (цвинтар, хрести, могили) трансформує подієвий ряд і здійснює перехід до символічної алегорії. Конфронтація протагоністів відбувається в межах есхатологічного хронотопу, про що свідчить символіка хрестів, сам цвинтар і світло холодного Місяця (рис. 5).

Номінації головних героїв – Максима Оси та Матвія Хвоста – апелюють до козацького ініціального ритуалу, під час якого маркування новобранців зазвичай відбувалося через сатиричну ідентифікацію. Так, прізвище Оса

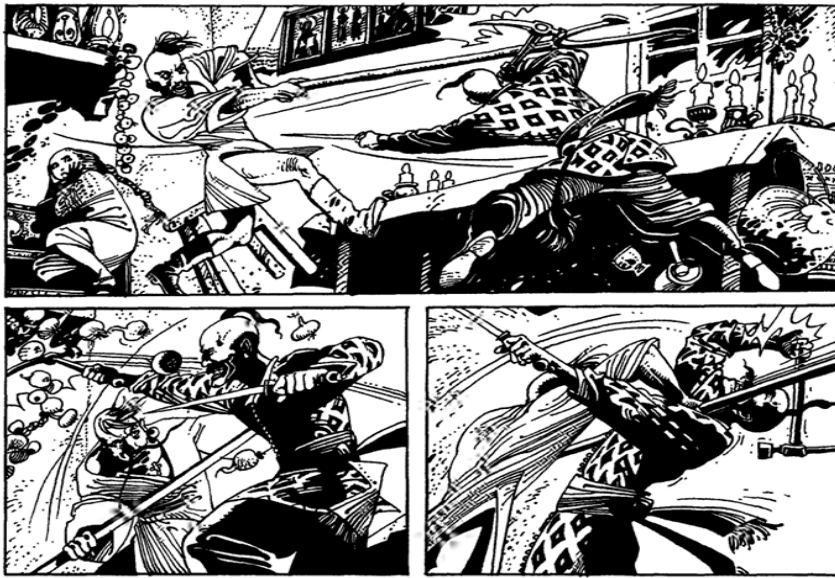

Рис. 4. Вертикальні та горизонтальні панелі

Рис. 5. Панорамний кадр

окреслює поведінкову парадигму персонажа. Семантичне значення цієї номінації базується на поєднанні зовнішньої легкості, стрімкості з агресивністю та нав'язливістю. Символіка імені головного героя ґрунтується на багатозначності образу осі в народних уявленнях, де вона постає символом мудрості та спритності. Традиційна роль цієї комахи, як посередника чи судді, знаходить своє відображення в детективній іпостасі козака. Такі риси, як дотепність, гострий аналітичний розум, а також певна в'їдливість і непоступливість, повністю відповідають характеру Максима Осі. На вербальному рівні характер героя увиразнюється через використання обценної лексики: «сво-лото», «сучий сину», «хто ж ти в біса такий», «клята могила», «як же не запам'ятати таку пику», «поцілуй мене в сраку», «безумний Андрійко», «нісенітниця», «бісова сило» [10]. Окрім зазначеного, деструктивна мовна суб'єктність персонажа (в'їдливість) передається за допомогою численних іронічно та саркастично маркованих реплік.

Візуальний ряд доповнено детальним зображенням історико-побутового гардеробу (козацький одяг, головні убори, бурки) та антропологічними маркерами (чубоселедець, довгі вуса), що функціонують як іконічні індекси соціально-статусної приналежності героя. Система символів поширюється й на експонування аксесуарної атрибутики: сережка у вусі протагоніста функціонує як семіотичний індекс. Вона верифікує гене-

ологічний статус (єдиного сина в роду), що є важливим показником невербальної характеристики персонажа та поглиблює етнокультурну достовірність наративу.

Графічний наратив роману «Максим Оса» функціонує в монохромних чорно-білих кольорах: зазначена стратегія дозволяє автору працювати на бінарних контрастах. Відсутність колірної спектра зміщує фокус уваги на графічну структуру (лінію), систему штрихування та архітектоніку кадру. Гранична поляризація інтенсифікує ефекти жорсткості й драматизму. Опозиція чорного й білого сегментів візуалізує динаміку дій, фізіогномічну експресію персонажів, ідеально корелюючи в системі антиномій буття: життя – смерті, добра – зла.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що дискурсивна практика графічного роману є складним утворенням, яке функціонує на перетині літератури, образотворчого мистецтва, театрального мистецтва, кінематографа; постать ж Ігоря Баранька є унікальним явищем в українському мистецтві, оскільки акумулює глибокий інтелектуалізм, майстерну графіку та переосмислення національних міфів. Інтермедіальна взаємодія візуальної оповіді з іконічними знаками в ідіостилі Ігоря Баранька представлена: наративною оповіддю про Максима Осу, системою персонажів; іконічною презентацією прямої мови, внутрішніх монологів та авторських коментарів шляхом моделювання філактерів, архітектонікою кадрів.

Література:

1. Макклауд С. Зрозуміти комікси. Невидиме мистецтво. Київ : Рідна мова. 2019. 224с.
2. Baetens Jan, Frey Hugo The Graphic Novel An Introduction A Journal of International Children's Literature. Volume 54. Number 1. 2016. pp. 70–71. URL: https://is.muni.cz/el/phil/podzim2017/ESB038/um/02_misto_komiksu_mezi_ostatnimi/baetens_jan_frey_hugo_-_the_graphic_novel_1_chapter.pdf (дата звернення: 15.01.2026).
3. Еко У. Міф про Супермена. *Роль читача. Дослідження з семіотики текстів*. Л. : Літопис, 2004. С. 158–182.
4. Максименко О. Дев'яте мистецтво. *Український журнал*. 2013. Вип. 3-4. С. 20–21.
5. Ісаєва О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. URL: <https://ozonlit.org/kreolizovanyj-tekst-na-urokah-svitovoji-literatury-yak-faktor-aktyvizatsiji-chytatskoji-diyalnosti/> (дата звернення: 15.01.2026).
6. Колесник О. Поетика графічного роману: синтез мистецтв та транспозиція *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2013. Вип. 31. С. 301–306.
7. Філоненко Б. Робити комікси з національними героями зараз на часі. URL: <https://archive.chytomo.com/book-art/boris-filonenko-robity-komiksi-z-nacionalnimi-geroyami-zaraz-na-chasi#:~:text=%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%20%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%8F%D0%BC%D0%B8,%D1>

%84%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8E%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B2%20*%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96 (дата звернення: 15.01.2026).

8. Белов Д. Український комікс: бібліотечно-інформаційний вимір : дис. ... д-р філософії : спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Київ : Київський національний університет культури і мистецтв, 2021. 211 с.
9. Нестелеєв М. Ігор Баранько: Злочин американського коміксу у тому, що через нього люди вважають комікси чимось підлітковим і дурним, зробленим для людей, які не вміють читати *Культура*. 23 вересня. 2022. URL: <https://tyzhden.ua/igor-baranko-zlochyn-amerykansko-ho-komiksu-u-tomu-shcho-cherez-noho-liudy-vvazhaiut-komiksy-chymos-pidlitkovym-i-durnym-zroblenym-dlia-liudej-iaki-ne-vmiiut-chytaty/> (дата звернення: 15.01.2026).
10. Баранько І. Максим Оса. Одеса : Євгеніос, 2011. 96 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Baranko_Ihor/Maksym_Osa/ (дата звернення: 15.01.2026).

References:

1. Makklaud, S. (2019). Zrozumity komiksy. Nevydyme mystetstvo [Understanding Comics: The Invisible Art] Kyiv: Ridna mova. [in Ukrainian].
2. Baetens, Jan & Frey, Hugo. (2016). The Graphic Novel An Introduction A Journal of International Children's Literature. Volume 54. Number 1. Retrieved from: https://is.muni.cz/el/phil/podzim2017/ESB038/um/02_misto_komiksu_mezi_ostatnimi/baetens_jan_frey_hugo_-_the_graphic_novel_1_chapter.pdf
3. Eko, U. (2004). Mif pro Supermena [The Myth of Superman]. Rol chytacha. Doslidzhennia z semiotyky tekstiv L.: Litopys.[in Ukrainian].
4. Maksymenko, O. (2013). Deviate mystetstvo [The Ninth Art]. *Ukrainskyi zhurnal*. Vyp. 3–4.(pp. 20–21). [in Ukrainian].
5. Isaieva, O. (2015) Kreolizovanyi tekst na urokakh svitovoi literatury yak faktor aktyvizatsii chytatskoi diialnosti [Creolised text in world literature lessons as a factor in stimulating reading activity]. Retrieved from: <https://ozonlit.org/kreolizovanyj-tekst-na-urokah-svitovoji-literatury-yak-faktor-aktyvizatsiji-chytatskoji-diyalnosti/> [in Ukrainian].
6. Kolesnyk, O. (2013). Poetyka hrafichnoho romanu: syntez mystetstv ta transpozytsiia [The Poetics of the Graphic Novel: Synthesis of the Arts and Transposition]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*. Vyp. 31. (pp. 301–306). [in Ukrainian].
7. Filonenko, B. (2014). Robyty komiksy z natsionalnymi heroiami zaraz na chasi [Making comics with national heroes is timely now]. Retrieved from: https://archive.chytomo.com/book-art/boris-filonenko-robity-komiksy-z-natsionalnymi-geroyami-zaraz-na-chasi#:~:text=%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%20%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE:%20%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%8F%D0%BC%D0%B8,%D1%84%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8E%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B2%20*%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96 [in Ukrainian].
8. Bielov, D. (2021). Ukrainskyi komiks: bibliotечно-informatsiinyi vymir [Ukrainian comics: library and information dimension]. *Dys...d-r filosofii...spetsialnist 029 «Informatsiina, bibliotечna ta arkhivna sprava»*, Kyiv Kyivskiy natsionalnyi universytet kultury i mystetstv. [in Ukrainian].
9. Nestelieiev, M. (2022). Ihor Baranko: Zlochyn amerykansko-ho komiksu u tomu, shcho cherez noho liudy vvazhaiut komiksy chymos pidlitkovym i durnym, zroblenym dlia liudei, yaki ne vmiiut chytaty [Igor Baranko: The crime of American comics is that because of them, people consider comics to be something juvenile and stupid, made for people who cannot read]. *Kultura*. 23 veresnia. Retrieved from: <https://tyzhden.ua/igor-baranko-zlochyn-amerykansko-ho-komiksu-u-tomu-shcho-cherez-noho-liudy-vvazhaiut-komiksy-chymos-pidlitkovym-i-durnym-zroblenym-dlia-liudej-iaki-ne-vmiiut-chytaty/> [in Ukrainian].
10. Baranko, I. (2011). Maksym Osa [Maxim Osa]. Odessa: Yevhenios. Retrieved from: https://chtyvo.org.ua/authors/Baranko_Ihor/Maksym_Osa/ [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

THE FEMINIST CONTEXT OF WENDY WASSERSTEIN'S DRAMA: INTERTEXTUAL STRATEGIES OF REPRESENTING WOMEN'S EXPERIENCE

Ostropalchenko Yuliia Volodymyrivna,

Research Fellow at the Department of Knowledge in Transition,

Leibniz Institute for Educational Media

Georg Eckert Institute

ORCID ID: 0000-0002-9409-4348

The paper deals with a comprehensive analysis of the feminist context of American playwright Wendy Wasserstein's dramaturgy through the prism of intertextual strategies of representing female experience in the plays "Uncommon Women and Others" (1977) and "The Sisters Rosensweig" (1992). These works, which cover different stages of the playwright's career, serve as representative material for studying the evolution of models of female subjectivity in American drama in the second half of the 20th century. Based on these plays, the article examines specific models of female identity that were formed at the intersection of second-wave feminism (1960–1980s) and post-feminist discourse (1990s), when emancipatory ideals faced new challenges of integrating career, family, and post-feminist discourse (1990s) and post-feminist discourse (1990s), when emancipatory ideals faced new challenges of integrating career, family, and ethnicity. Particular attention is paid to the artistic interpretation of key feminist narratives—sisterhood as a form of solidarity and resistance, as well as professional self-realization in the context of gender stereotypes. The play "Uncommon Women and Others", set in the space of Mount Holyoke College, captures the characters' transition from student euphoria to awareness of social constraints, while "The Sisters Rosensweig", through the fates of three Jewish sisters, explores maturity and the rethinking of ethnic and gender identity in the post-Soviet context. The study pays particular attention to Wasserstein's intertextual strategies, which include references to feminist literature as well as cultural codes of US mass culture of the 1970s–1990s, from media clichés to rock counterculture. The playwright reinterprets these intertexts from a feminist perspective, transforming them into a tool for sharp criticism of patriarchal norms that reinforce gender asymmetry in the private (family), professional (career), and public (politics, media) spheres. In particular, allusions to a lesbian rock band in "Uncommon Women and Others" refer to the real phenomenon of "women's music" in the 1970s, revealing the internal contradictions of the feminist generation, while cultural references in "The Sisters Rosensweig" deconstruct stereotypes about the limitations of women's life trajectories. It has been proven that intertextuality in these plays functions not only as an aesthetic device, but also as a powerful mechanism for dialogue between individual women's histories and collective cultural memory. It creates a polyphonic theatrical space where a variety of female identities – from radical to conservative – and strategies of resistance to patriarchy are represented, offering models of female subjectivity that are relevant to contemporary post-feminist discourse.

Key words: feminism, drama, Wendy Wasserstein, intertextuality, "Uncommon Women and Others", "The Sisters Rosensweig", female subjectivity.

Остропальченко Юлія. Феміністський контекст драматургії Венді Вассерштайн: інтертекстуальні стратегії репрезентації жіночого досвіду

Стаття присвячена аналізу феміністського контексту драматургії Венді Вассерштайн крізь призму інтертекстуальних стратегій репрезентації жіночого досвіду в п'єсах "Uncommon Women and Others" та "The Sisters Rosensweig". На матеріалі цих творів у статті розглядаються специфічні моделі жіночої суб'єктності, що формуються в добу другої хвилі фемінізму та постфеміністського дискурсу, а також способи художнього осмислення «жіночого дорослішання», сестринства й професійної самореалізації. Особливу увагу приділено інтертекстуальним відсиланням до класичної традиції та культурним кодам масової культури, які Вассерштайн переосмислює з феміністичних позицій і використовує як інструмент критики патріархальних норм, що закріплюють гендерну асиметрію в родині, на роботі та в публічній сфері. Показано, що інтертекст у цих п'єсах функціонує як спосіб

вписати приватну жіночу історію в широкий культурний і театральний контекст, створюючи поліфонічний простір для репрезентації розмаїття жіночих ідентичностей і стратегій опору.

Ключові слова: фемінізм, драматургія, Венді Вассерштайн, інтертекстуальність, “Uncommon Women and Others”, “The Sisters Rosensweig”, жіноча суб’єктність.

Introduction. The dramaturgy of Wendy Wasserstein occupies a special place in the history of American feminist theater at the end of the 20th century, since it records the transition from the emancipatory rhetoric of another era feminism to more complex models of female subjectivity, formed in the minds of postfeminist discourse. In the plays “Uncommon Women and Others” (1977) and “The Sisters Rosensweig” (1993) the playwright creates a rich range of women’s voices, in which the specific biographies of the characters are intertwined with the cultural, literary and political narratives of the era. Intertextual strategies, based on quotes, reminiscences and allusions to the classical tradition and mass culture, allow W. Wasserstein to provide an individual account of women with a broader cultural code, revealing the tension between social awareness and struggle to self-realization. Her dramaturgy opens up a productive field for studying how the theatrical text is recreated in the space of representation and critical rethinking of women’s guilt. The relevance of the play in the feminist context of Wendy Wasserstein’s dramaturgy is determined by a number of mutually related factors. First of all, current humanities research has a growing interest in models of female subjectivity that are formed on the web of gender, class, ethnic and cultural identities, and W. Wasserstein’s plays demonstrate a representative range of such models in modernist and postfeminist contexts. In another way, intertextuality as a key strategy of her works allows us to see how the female confession fits into the field of theatrical, literary and mass culture, reinforcing the dialogical nature feminist criticism of patriarchal norms. Thirdly, the analysis of “Uncommon Women and Others” and “The Sisters Rosensweig” through the prism of intertextual strategies makes it possible to clarify Wasserstein’s place in the canon of feminist dramaturgy and identify the specifics of its artistic responses to the calls of other branches of feminism and post-feminist transformations. In this way, the research fills a gap in the understanding of feminist discourse and intertextuality in American female drama of the late 20th century.

The purpose of the article is to analyze the feminist context of Wendy Wasserstein’s plays “Uncommon Women and Others” and “The Sisters Rosensweig” through the lens of intertextual strategies for representing women’s experience.

Research objectives. The article aims to characterize theoretical approaches to understanding intertextuality and second-wave and postfeminist feminist dramaturgy; to identify and describe the key intertextual codes and references in “Uncommon Women and Others” and “The Sisters Rosensweig”; to analyze how intertextual strategies contribute to the construction of models of female subjectivity, sisterhood, and professional self-realization.

Results. There are quite a few definitions of the concept of “intertextuality”, the theory of intertextuality dates back to the times of Plato and Aristotle.

In literary studies, the concept of “intertextuality” was first proposed in 1967 by the French literary theorist J. Kristeva in the article “Bakhtin, Word, Dialogue, Carnival” [6]. J. Kristeva advises to rethink the generally accepted ideas about the text, referring to the principles proposed by F. de Saussure, including his “pragmatic concept” of language, about which the researcher reflects that:

- poetic language is an infinite code;
- a literary text is double: it is writing-reading;

- a literary text is a network of interdependencies [6, p. 195]. The researcher emphasizes that these statements nullify the idea of the isolated position of poetic discourse, since a literary work “is included in the aggregate set of other texts: it is a writing-reply to another (other) text (texts). Since the author writes in the process of reading an earlier or contemporary corpus of literary texts, he himself lives in history, and the life of society is recorded in the text” [6, p. 195].

According to R. Barthes, “Every text acts as an intertext; other texts exist within it at different levels in more or less recognizable forms: texts of the previous culture and texts of the current culture. Each text is a new fabric created from old quotes” [2, p.115]. Ye. Vasyliiev explores and advises turning to the study of intertext in

drama, because this issue is rarely considered today [10]. At the same time, literary scholars such as O. Novobranets [16], E. Vasyliiev, O. Ankhym analyze artistic adaptations of traditional myths, plots and motifs in various literary genres, including drama. N. Astrakhan explains artistic adaptation as one of the types of intertext: “During the process of interpreting a literary text, there is not only the disclosure of the meaning intended by the author in the work and the replacement of the author’s intention with the reader’s – the interaction of the horizon of the text and the horizon of the interpreter leads to the displacement and increment of meaning, conditioned, first of all, by the movement of history” [9].

The study of the nature of intertextuality and its varieties is relevant in modern literary studies, which is important for understanding literary progress. The study of intertext in plays compared to poetic or prose texts requires deeper study, since the analysis of plays from the perspective of intersexuality has been little studied and analyzed.

A general overview of the stage works of Wendy Wasserstein in Ukrainian literary studies was carried out only by Natalia Vysotskaya [11] and Anna Gaidash [12]. The researchers’ research became the first step in representing Wendy Wasserstein’s creative heritage for Ukrainian connoisseurs of American theater. A careful reading of the play “Uncommon Women and Others” is timely due to the relevance of the topic declared by the author in the work. Wendy Wasserstein had considerable success as an American playwright in the second half of the twentieth century. She was the first female playwright to receive a Tony Award for her feminist play “The Heidi Chronicles”.

The task of feminist literary criticism is to rethink a classic work from the perspective of female reading, authorship, and style. In general, feminist literary criticism in theoretical and philosophical terms can be interpreted in different ways. But the recognition of a special way of being female is common to all varieties of feminist literature.

Feminist literary criticism is distinguished into women’s literature, reading, writing, autobiography, where the emphasis may be placed on the gender of the author, the reader’s perception, style and content of the text [13]. The goal of feminist criticism is to study female images

in male and female literature in order to reassess experience, revise the literary canon, and bring texts written by women back from oblivion. [14, p. 210].

The life choices that W. Wasserstein made influenced her work as a playwright. Her texts always contain an element of humor and the characters of the plays are filled with the everyday realities of modern American women. Her plays were and continue to be staged both in Broadway theaters, the most desirable arena for any playwright, and on off-Broadway stages. The writer’s work cannot be considered outside the context of feminism, since almost all of her plays realize the challenges, hopes and motives of gender equality and a new future.

Wasserstein grew up in an era of rapid development of the women’s movement in the United States, when much attention was paid to issues of equality between men and women. The author’s plays are important as representatives of the second wave of feminism and the baby boomer generation. The trends of the women’s movement of that time changed the attitude of American women to their personal lives, especially regarding such issues as marriage, motherhood, sexuality, and so on. The playwright wrote her plays in the context of understanding and rethinking these ideas. Her characters often openly discuss very personal situations, paying considerable attention to such tattooed topics in the sphere of private and intimate life in her time as (same-sex marriage, clitoral orgasms, menstruation, etc.). Although the beginning of the 1970s was marked by the women’s movement, there was a lack of manifestations of gender equality in the life of American society. Therefore, “Uncommon Women and Others” raises issues relevant to that era, in particular the female dilemma of “finding oneself between the feminine mystique of the fifties and the feminist movement of the sixties and seventies” [1].

Biographical motifs are also an integral part of W. Wasserstein’s dramaturgy. The play “The Sisters Rosensweig” is about sisters who come from a typical Jewish family in Brooklyn, like the playwright herself. The prototypes of the characters in the comedy are the author’s sisters (Sandra and Georgetta) and Wendy Wasserstein in the person of the youngest Pfeni. The playwright, like Pfeni, had relationships with men of non-traditional orientation and decided to use Pfeni as an example to show her own expe-

rience [5, p. 85]. The author calls “The Sisters Rosensweig” a serious and comedic play at the same time, each sister in the play struggles with herself, trying to rationalize her choices in life. As J. Brewer notes, the conflict of the play is the individual crisis of each of the sisters, which manifests itself in the difficult interaction between professional career and personal life [3]. The play is dedicated to W. Wasserstein’s elder sister, Sandra, who is personified by the image of Sarah, a lonely woman who is a high-class professional in her field. Incidentally, Ciociola writes that “this is a very ordinary play, this is life itself” [4].

With the play “Uncommon Women and Others”, W. Wasserstein challenged patriarchal norms, but also the entire American culture. The academic atmosphere of Yale University, the drastic economic consequences of Thatcher’s monetary system, as well as the recognition of the new British Prime Minister as a representative of feminism, when in the seventies of the twentieth century, the first woman to hold this position, influenced the idea of writing her plays. The play is set in a Manhattan restaurant in 1978 at the long-awaited reunion of five college graduates: Kate, Samantha, Holly, Muffet, and Rita. Remaining friends even after receiving their diplomas, the young women recount the events of their lives, share their feelings, thoughts about marriage, career successes, and recall their college years at Mount Holyoke, a private women’s college in South Hadley, Massachusetts, of which Wasserstein was a graduate.

Compositionally, the play is achronological: the author uses a flashback in the second act of the play. The action is transferred from 1978 to 1972, six years ago, during the years of college, dorm life, when the characters first met. She describes each character in great detail and with humor.

Kate is a successful lawyer, Samantha is the only one of her friends who is married, a housewife who devotes her life to her husband, an actor, Rita is a writer, Muffet is an insurance agent. Wasserstein transferred her image to Holly and described her based on her own character. Like the author, Holly is a Jewish girl, a member of the WASPs, a graduate of Mount Holyoke, and is engaged in literary work. Holly also has problems with being overweight and is trying to lose weight in every way. Muffet’s remark, when looking at Holly’s skirt, says

that her father invented corduroy, which in turn confirms that the image of Holly itself encodes details from the life of the playwright herself.

MUFFET: Oh, come off it, Holly. Your father invented velveteen [6, p.18]. Morris Wasserstein, Wendy’s father, is actually a textile factory owner who patented corduroy in 1968.

The characters in the play are well-versed in the women’s movement: *MUFFET: Actually, I don’t mind being alone. I like being strong. Like Rosie the Riveter* [6, p.26]. For example, Muffet considers herself an independent woman and wants to be like the feminist icon of the time, Rosie the Riveter. Since World War II, her image has personified the American worker, a strong woman capable of overcoming gender stereotypes. Currently, the picture of Rosie is world-famous and reminds society of the development of the emancipation movement.

Also in the arsenal of friends are numerous topics about the struggle for equality, close to each of them. The graduates discuss the famous feminist and writer of the seventies Germaine Greer, who became famous after writing the book “The Female Eunuch” (1970), the representative of the second wave of feminism, the American Kate Millet “Sexual Politics” (1970), as well as Betty Friedan “The Feminine Mystique” (1963). All this is about female gender socialization, which is so lively discussed by friends.

Such famous feminist women of the time as Jacqueline Susan, author of numerous romance novels and the bestseller “Valley of the Dolls” (1966), Bette Davis, American actress, first female president of the American Academy of Motion Picture Arts and Sciences, English model and actress Jean Shrimpton, Anglo-American actress and screenwriter Eva LeGalienne, who founded her own theater company in New York, the Civic Repertory Theater, with the help of her wealthy lover Alice Delmar, are repeatedly mentioned by friends who are inspired by these stars.

Shrimpton and LeGalienne publicly demonstrated their unconventional orientation, while at that time this topic was still taboo. Wasserstein’s female characters also raise LGBT issues, discussing their classmate:

HOLLY: Well, Alice Hartwitch dropped out of medical school to form a lesbian rock band.

KATE: Gross me out! Does she sleep with women?

HOLLY: I guess so; they live together [6, p. 9]. In this line from Wendy Wasserstein’s

play “Uncommon Women and Others”, intertextuality is realized through an allusion to the real cultural phenomenon of “women’s music” and the lesbian counterculture of the 1970s in the United States. The figure of Alice Hartwich, who drops out of medical school and creates a lesbian rock band, refers to real groups such as Cris Williamson, Meg Christian, or Holly Near, who formed an alternative music movement associated with feminism and queer activism. This reference not only illustrates radical strategies for women’s liberation from patriarchal norms (rejection of a “prestigious” career in favor of creative self-expression), but also provokes Kate’s reaction (“Gross me out!”), exposing homophobic prejudices in the circle of “educated” characters, which emphasizes the internal contradictions of the feminist generation. The intertextual code of mass culture functions as a tool for satirical exposure of gender and sexual stereotypes in the context of second wave feminism.

From the perspective of the present, “Uncommon Women and Others” can be considered to belong to the (auto)biographical genre of drama, a memory of the times when feminism and the values of the New Left movement (a group of like-minded people who expressed their protest against the spirituallessness of society, the impersonality of mass culture, the unification of the human personality) were only seeping into the American consciousness. But Wasserstein wrote it in the 1970s, when this topic was really relevant and in demand. The play reveals

the issue of gender, the role, choice, and place of women in society. At the end of the play we see truly “unusual women” who still do not know what to choose in life. W. Wasserstein depicts the importance and durability of this female society.

Conclusions and prospects for further developments in this direction. Wendy Wasserstein’s dramaturgy demonstrates intertextuality as a key strategy for feminist representation of female experience, combining literary allusions, cultural codes, and media references to construct complex models of female subjectivity. Through a network of references to classical tradition, feminist texts, and popular culture, Wasserstein deconstructs patriarchal norms, exposing gender asymmetries in the realms of family, career, and public space, as seen in the allusion to the lesbian counterculture in the character of Alice Hartwich. Intertextual polyphony allows the characters’ individual trajectories—from “aging females” to sisterhood—to be inscribed within the broader cultural discourse of second-wave feminism and postfeminist transformations. Prospective directions include a comparative analysis of Wasserstein’s intertextual strategies with other feminist playwrights (e.g., Beth Henley or Marsha Norman), as well as an investigation of intermediality in her works through the prism of contemporary postdramatic practices. Of particular note is the study of ethnic and class dimensions of female identity in the context of the globalization of feminist theater.

Bibliography:

1. Balakian Jan. The Heidi Chronicles: The Big Chill of Feminism. *South Atlantic Review*. 1995. Vol. 60. P. 93–101.
2. Brewer G. Wendy Wasserstein’s Three Sisters: Squandered Privilege. *Wendy Wasserstein: a Casebook* / ed. by Claudia Barnett. New York: Garland Publishing, 1999. P. 119–132.
3. Ciociola G. Wendy Wasserstein. *Dramatizing Women, Their Choices and Their Boundaries*. Jefferson, North Carolina; London: McFarland & Company, 1998. 168 p.
4. Dolan J. Wendy Wasserstein. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2017. 194 p. (Modern Dramatists series).
5. Kristeva J. Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman. *Critique*. 1967. № 239. P. 438–465.
6. Wasserstein W. *Uncommon Women and Others. The Heidi Chronicles and Other Plays* / Foreword by Andre Bishop. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1990. P. 1–72.
7. Wasserstein W. *The Sisters Rosensweig*. New York; San Diego; London: Harcourt Brace and Company, 1993. 109 p.
8. Астрахан Н.І. Авторська інтерпретаційна модель театральної вистави у книзі Брехта «Антигона», модель 1948 року. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2011. № 59. С. 146–150.
9. Васильєв Є.М. Сучасна драматургія: жанрові трансформації, модифікації, новації : монографія. Луцьк : Твердиня, 2017. 532 с.
10. Висоцька Н.О. Сучасна драматургія США. Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання : матеріали семінару. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2002. С. 167–197.

11. Гайдаш А.В. Жіноча драматургія США в контексті ідейно-естетичних шукань американського театру кінця 1970-90-х років : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Київ, 2004. 199 с.
12. Жеребкіна І. Феміністська теорія 90-х років: проблеми та парадокси репрезентації жіночої суб'єктивності. *Філософська думка*. 2000. № 6. С. 56–71.
13. Криворучко С. Концепція феміністичної критики. *Питання літературознавства*. 2015. Вип. 91. С. 209–219.
14. Кристева Ю. Семіотика. Дослідження семантичного аналізу / пер. з фр. О.Ю. Гриценка. Київ : Основи, 2004. 272 с.
15. Новобранець О.Б. Драматургія обробок: особливості поетики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Київ : НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка, 1999. 16 с.

References:

1. Balakian, J. (1995). The Heidi Chronicles: The Big Chill of Feminism. *South Atlantic Review*, 60, 93–101.
2. Brewer, G. (1999). Wendy Wasserstein's Three Sisters: Squandered Privilege. In C. Barnett (Ed.), *Wendy Wasserstein: A casebook* (pp. 119–132). New York: Garland Publishing.
3. Ciociola, G. (1998). *Wendy Wasserstein: Dramatizing women, their choices and their boundaries*. Jefferson, North Carolina; London: McFarland & Company.
4. Dolan, J. (2017). *Wendy Wasserstein (Modern Dramatists series)*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
5. Kristeva, J. (1967). Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman. *Critique*, 239, 438–465.
6. Wasserstein, W. (1990). *Uncommon Women and Others*. In *The Heidi Chronicles and Other Plays (Foreword by A. Bishop)* (pp. 1–72). New York: Harcourt Brace Jovanovich.
7. Wasserstein, W. (1993). *The Sisters Rosensweig*. New York; San Diego; London: Harcourt Brace and Company.
8. Astrakhan, N. I. (2011). Avtors'ka interpretatsiina model' teatral'noi vykhovy u knyzi Brekhta "Antyhona", model' 1948 roku [Author's interpretive model of the theater performance in Brecht's book "Antigone", 1948 model]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 59, 146–150. [in Ukrainian].
9. Vasylyev, Ye. M. (2017). Suchasna dramaturgiia: zhanrovi transformatsii, modyfikatsii, novatsii [Modern dramaturgy: Genre transformations, modifications, innovations]. Lutsk: Tverdynia. [in Ukrainian].
10. Vysots'ka, N. O. (2002). Suchasna dramaturgiia SShA [Modern dramaturgy of the USA]. In *Suchasna amerykans'ka literatura: problemy vyvchennia ta vyk ladannia [Modern American literature: Problems of study and teaching]* (pp. 167–197). Mykolaiv: MDHU im. Petra Mohyly. [in Ukrainian].
11. Haïdash, A. V. (2004). Zhinocha dramaturgiia SShA v konteksti ideino-estetychnykh shukan' amerykans'koho teatru kinzia 1970-90-kh rokiv [Women's dramaturgy of the USA in the context of ideological and aesthetic quests of American theater at the end of the 1970s-90s] (Doctoral dissertation). Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
12. Zherebkina, I. (2000). Feminists'ka teoriia 90-kh rokiv: problemy ta paradoksy reprezentatsii zhinochoï sub'iektnosti [Feminist theory of the 90s: Problems and paradoxes of representation of female subjectivity]. *Filosofs'ka dumka*, 6, 56–71. [in Ukrainian].
13. Kryvoruchko, S. (2015). Kontsepsiia feministiv'koï krytyky [The concept of feminist criticism]. *Pytannia literaturoznavstva*, 91, 209–219. [in Ukrainian].
14. Kristeva, J. (2004). *Semiotyka. Doslidzhennia semantichnoho analizu [Semiotics: Research on semantic analysis]* (O. Yu. Hrytsenko, Trans.). Kyiv: Osnovy. (Original work published 1969) [in Ukrainian].
15. Novobrants', O. B. (1999). *Dramaturgiia obrobok: osoblyvosti poetiky [Dramaturgy of adaptations: Features of poetics]* (Candidate dissertation). Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut literatury im. T. H. Shevchenka. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 04.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ СПОСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНТРАСТУ В ЗБІРЦІ РЕНЕ ШАРА «FEUILLETS D'HYPNOS»

Пономаренко Тетяна Олександрівна,

аспірантка кафедри англійської філології та лінгводидактики

Запорізького національного університету

ORCID ID: 0000-0003-1323-7413

У статті досліджується контраст як когнітивна домінанта поезиї Р. Шара та аналізуються механізми його вербалізації на лексичному та синтаксичному рівнях у збірці «Feuillets d'Hyponos». Контраст у поезії Р. Шара вербалізується через антонімічні протиставлення, метафори, антитези та синтаксичний паралелізм, які взаємодіють для створення цілісного художнього тексту та формування багатовимірного смислу. Метафора виступає ключовим засобом поєднання протилежностей і дозволяє термінам набувати нового значення, розкривати приховані аспекти досвіду та висвітлювати амбівалентність понять. Антитеза та контрастні антонімічні пари організують семантичний центр тексту, підсилюють напруження та експресивність, виявляють парадоксальність явищ і взаємозалежність категорій. Лексичні контрасти створюють емоційне забарвлення вислову, а синтаксичний паралелізм надає ритму художньому тексту, виділяє ключові смислові акценти та сприяє цілісному сприйняттю художніх образів. У поезії Р. Шара протиріччя не є випадковими: зустріч протилежностей формується як творчий задум і спричиняє «поетичний вибух», де взаємодія життя і смерті, світла і темряви, добра і зла підкреслює філософську глибину тексту. Дослідження показує, що багаторівнева система контрастів у поезії забезпечує гармонійне співіснування протилежностей, поєднуючи афористичність і ліризм, експресивну насиченість і глибину художнього смислу. Аналіз засобів контрасту у творчості Р. Шара з позиції когнітивної лінгвістики та психолінгвістики дозволяє розглядати його як базову операцію концептуалізації, яка організовує процес сприйняття, категоризації та інтерпретації художнього досвіду. Результати роботи створюють теоретичне підґрунтя для подальших стилістичних, когнітивних і порівняльних досліджень поезиї Р. Шара.

Ключові слова. контраст, когнітивна домінанта, метафора, антитеза, паралелізм, антонімічні протиставлення.

Ponomarenko Tetiana. Lexical and syntactic strategies for expressing contrast in René Char's "Feuillets d'Hyponos"

The article investigates contrast as a cognitive dominant in the poetics of R. Char and analyzes the mechanisms of its verbalization at the lexical and syntactic levels in the collection *Feuillets d'Hyponos*. Contrast in R. Char's poetry is verbalized through antonymic oppositions, metaphors, antitheses, and syntactic parallelism, which interact to create a coherent artistic text and form a multi-dimensional meaning. Metaphor serves as a key means of combining opposites, allowing terms to acquire new meanings, reveal hidden aspects of experience, and highlight the ambivalence of concepts. Antithesis and contrastive antonymic pairs organize the semantic core of the text, enhance tension and expressiveness, and reveal the paradoxical nature of phenomena and the interdependence of categories. Lexical contrasts create the emotional coloring of expression, while syntactic parallelism adds rhythm to the artistic text, highlights key semantic accents, and contributes to a holistic perception of artistic imagery. In R. Char's poetry, contradictions are not accidental: the meeting of opposites is a creative intention that produces a "poetic explosion", where the interaction of life and death, light and darkness, good and evil emphasizes the philosophical depth of the text. The study demonstrates that the multi-level system of contrasts in his poetry ensures the harmonious coexistence of opposites, combining aphoristic conciseness and lyricism, expressive intensity, and depth of artistic meaning. Analysis of contrastive devices in R. Char's work from the perspective of cognitive linguistics and psycholinguistics allows it to be considered a basic operation of conceptualization that organizes the processes of perception, categorization, and interpretation of artistic experience. The results of the study provide a theoretical basis for further stylistic, cognitive, and comparative research on R. Char's poetics.

Key words: contrast, cognitive dominant, metaphor, antithesis, parallelism, antonymic oppositions.

Постановка проблеми. У сучасних лінгвостилістичних і когнітивних дослідженнях контраст дедалі частіше розглядається не лише як стилістичний прийом, а як базова когнітивна операція, що визначає механізми концептуалізації та художнього мислення. Водночас у поезії ХХ століття, зокрема у творчості Р. Шара, проблема вербалізації контрасту на різних мовних рівнях залишається не досить систематизованою. Незважаючи на значну увагу дослідників до філософсько-естетичного виміру його поезії, питання функціонування контрасту як домінанти поетичного мислення та його реалізації через метафору, антитезу, антонімічні й синтаксичні структури потребує комплексного аналізу з урахуванням семіотичного, когнітивного та психолінгвістичного підходів.

Аналіз останніх досліджень. Феномен контрасту здавна посідає центральне місце в осмисленні мистецтва та художньої творчості. У широкому естетичному розумінні він трактується як принцип організації художньої форми, що ґрунтується на зіткненні протилежних елементів з метою підвищення виразності окремих компонентів і цілісного твору. Поєднання полярностей та вияв суперечливих аспектів однієї сутності є характерною рисою художнього пізнання дійсності.

Інтеграція семіотичного, когнітивного та психолінгвістичного підходів дозволяє розглядати контраст не лише як стилістичний прийом, а як базову когнітивну операцію концептуалізації, що лежить в основі процесів осмислення, категоризації та інтерпретації досвіду. Семіотичне підґрунтя такого розуміння пов'язане з ідеями Ф. де Соссюра, відповідно до яких значення мовного знака формується через систему відмінностей і протиставлень [11]. У цьому сенсі контраст постає як фундаментальний механізм семіозису та ментального розрізнення.

У межах семіотики Ч.С. Пірса контраст не виокремлюється як самостійна категорія, однак динамічна триадна модель знака (репрезентант – об'єкт – інтерпретант) передбачає безперервний процес інтерпретації, що ґрунтується на зіставленні й диференціації значень. Контраст у цьому контексті виконує функцію переходу між інтерпретантами, забезпечуючи розвиток і розгортання смислу [1].

Подальший розвиток ідеї опозицій як універсального принципу організації мовних

і поетичних структур представлений у працях Р. Якобсона, який розглядає бінарні опозиції як базовий механізм мовної системи та поетичного мислення, що формує структурну напругу й семантичну насиченість тексту [6]. У культурно-семіотичній концепції Ю. Лотмана опозиції постають джерелом внутрішнього руху семіосфери та механізмом «вибуху» смислів, завдяки чому художній текст набуває багатовимірності [9].

З позицій когнітивної лінгвістики принцип контрасту пов'язується з базовими ментальними операціями категоризації та профілювання. У працях Дж. Лакоффа та М. Джонсона опозиційні структури розглядаються як елемент концептуальної організації досвіду, в межах якої значення конструюється в процесі когнітивного зіставлення альтернативних сценаріїв [7]. Психолінгвістичні дослідження підтверджують базовість контрасту як когнітивної операції: контрастивні структури швидше обробляються, краще запам'ятовуються та викликають інтенсивнішу емоційну реакцію.

Важливим є також прагматичний вимір контрасту, оскільки протиставлення здатне спрямовувати інтерпретацію висловлення та трансформувати його інтенціональний потенціал. У цьому сенсі контраст функціонує як когнітивна домінанта – провідний механізм організації смислів у тексті. Отже, контраст може бути визначений як базова когнітивна операція концептуалізації, що в семіотичному вимірі організовує систему знакових опозицій, у когнітивному – структурує ментальні репрезентації, а в психолінгвістичному – активує механізми мовленнєвого оброблення. Такий підхід створює теоретичне підґрунтя для аналізу вербалізації домінанти контрасту в поезії Р. Шара. У цьому контексті особливого значення набуває сучасне розуміння стилістичних фігур, які в працях Ж. Гард-Тамін, М. Бономма [5; 3] та інших дослідників трактуються не як риторичні прикраси, а як когнітивно-прагматичні механізми смислотворення. Саме в такому ключі фігури, зокрема метафора, антитеза та синтаксичний паралелізм, розглядаються в поезії Р. Шара як засоби концептуальної організації художнього мислення.

Метою статті є дослідження контрасту як когнітивної домінанти поезії Рене Шара та аналіз особливостей його вербалізації на

лексичному й синтаксичному рівнях у збірці «Feuillets d'Нурнос». Зокрема, робота спрямована на виявлення ролі метафори, антитези, антонімічних протиставлень і синтаксичного паралелізму у формуванні художнього смислу, а також на з'ясування того, як взаємодія протилежностей забезпечує експресивність, багатозначність і філософську глибину поетичного тексту.

Виклад основного матеріалу. Контраст є організованою на основі семантики протилежності системою різнорівневих засобів мови, у тому числі і риторичних (тропів і фігур). Домінантою цієї системи, на наш погляд, є одиниці лексичного рівня (мовні й контекстуальні антоніми), антитези, що базуються на них, і метафора. Ця система засобів здатна репрезентувати в тексті різні види контрасту: сюжетів, образів, ситуацій, а також контраст символів. Репрезентація цих видів контрасту пов'язана з вираженням семантико-асоціативного контрасту.

Однією з когнітивних домінант у поетичній мові Р. Шара є **метафора**. Метафора – троп, побудований на вживанні слів у переносному значенні на основі подібності за кольором, формою, призначенням [2, с. 40]. У другій половині ХХ ст. під впливом когнітивістики метафору почали розглядати не як риторичну прикрасу, а як механізм мислення. Це розуміння обґрунтували Дж. Лакофф і М. Джонсон у праці «Metaphors we live by» (1980), що стала основою теорії концептуальної метафори. Сучасна лінгвістика зосереджується на зв'язку метафори з мисленням, культурою, емоціями та особливостями її функціонування. Так, метафоричні структури виступають не лише засобом образності, але й відображенням індивідуально-авторського креативного мислення, результатом цілеспрямованих і свідомих естетичних пошуків майстрів слова.

У поезії Р. Шара протиріччя є творчим замислом, а зустріч протилежностей призводить до поетичного вибуху. Стилістичне вираження цього явища поєднання непоєднуваного стало можливим завдяки метафорі, яка і дає можливість співіснуванню термінів, які отримують нове значення. Саме метафора пояснює таємницю поезії Р. Шара, зміст якої іноді ухиляється від нас, тому що *«l'obscurité du poème n'est alors sans doute que l'éblouissement de l'impossible réalisé, de*

l'antithétique brusquement devenu identité» [10, с. 122].

Аналогія та амбівалентність дозволяють Р. Шару просто поєднати два терміни і призвести до створення словосполучення з новим змістом: *«aisselle de l'appareil»* (97), *«l'ornière des résultats»* (2), *«la marelle de l'univers»* (127), *«Comme se sont piqués tes vieux os de papillon»*. (144) т.д. Non seulement le poète juxtapose le concret au concret, le concret à l'abstrait, mais encore les mots abstraits entre eux, qui prennent là un éclat jamais vu. Notre perception ordinaire du monde s'en trouve ruinée et, sur ces décombres, brille un nouveau [4, с. 12].

Р. Шар наполягає на *«l'exaltante alliance des contraires»* тому, що ці протилежності тримаються разом, майже хімічно, розповідаючи про життя. Автор змушує співіснувати протилежності, як співіснують компоненти хімічної реакції. Усі в рівновазі: вони не переважають одна над одною, вони не перестають існувати і реагують одна на одну. Наприклад: *«Nous voici abordant la seconde où la mort est la plus violente et la vie la mieux définie»*, де завдяки метафоричним фігурам протилежності взаємодіють, розповідаючи нам про реальність і правду. Р. Шар за допомогою сполучника *«et»* тримає разом дві принципово антитетичні сутності: життя та смерть. Ці два елементи знаходяться в одній площині, взяті в момент, коли ні життя, ні смерть не можуть перемогти. Це тому, що є життя, і навпаки. Завдяки антитезі ці два слова знаходять повне значення. Поет стикає два принципово протилежні елементи, однак вони можуть бути зрозумілими лише у відношенні один до одного. Те, що показує нам Р. Шар – це те, як поет виявляє динаміку протилежностей і робить їх співіснування, а не ставлячись до них так, щоб протистояти їм.

В одному з фрагментів «Feuillets d'Нурнос» Р. Шар описує одного зі своїх невидимих супутників, які допомагали йому в Супротиві. Він переглядає звичний образ ангела-хранителя і малює новий. *Ange* – метафора совісті, моралі, яка завжди повинна бути в людини, яка вбачається в номінативному реченні *«l'intelligence avec l'ange, notre primordial souci»*. Далі продовжується ланцюжок метафор *«ange, ce qui, à l'intérieur de l'homme, tient à l'écart du compromis religieux»*, як внутрішню силу, що утримує людину від посла-

блень самому собі, не дає йому звернути з шляху віри.

В іншому фрагменті метафора «*le tenait sous la gueule de leurs mitrailleuses et de leurs mortiers*» підкреслює насильство СС, але в цьому ж фрагменті з нею контрастує метафора натовпу «*Alors apparut jaillissant de chaque rue la marée des femmes, des enfants, des vieillards...*», підкреслює і кількість жителів, які піддаються воїнам, і водночас силу селян. У цьому фрагменті метафори є абсолютно надмірними, коли ми пам'ятаємо, що дія відбувається в селі й саме це перетворює простих жителів на епічних героїв.

Саме метафора є основою поезії Р. Шара і поєднує в собі терміни, які заряджаються новим значенням. Дійсно, зустріч двох, мабуть, антитетичних слів створює протистояння та руйнування власних значень, що призводить до народження нового змісту. Таким чином, метафора та антитеза частково пояснюють таємницю поезії Р. Шара, зміст якої іноді ухиляється від нас.

Різновидом контрасту є *антитеза*, під якою розуміють «стилістичну фігуру, побудовану на підкресленому протиставленні або зіставленні протилежних явищ, понять, думок, почуттів, образів шляхом поєднання їх мовних виражень в одному контексті для досягнення певного виражально-зображального ефекту» [2, с. 11]; Головне – це протиставлення проявів однієї і тієї ж сутності (властивості, якості, стану, процесу, відносини) й уточнення їх відмінності, що стає семантичним центром (ядром) текстової конструкції. Ця стилістична фігура спирається на мовну і оказіональну (контекстуальну) антонімію і виражається поодинокими словами, словосполученнями, а також цілими реченнями, наприклад: «*Connait le sang, ignore le cèlèste*» (16), «*Épouse et n'épouse pas ta maison*» (34), «*Les rares moments de liberté sont ceux durant lesquels l'inconscient se fait conscient néant (ou verge fou)*» (170), «*Dans nos ténèbres, il n'y a pas une place pour la Beauté. Toute la place est pour la Beauté*» (237), «*ils se hâtaient sans hâte*» (128).

Серед усіх типів мовних контрастів найчастіше вживаним і найміцніше усталеним є антонімічний контраст. Уживання семантично контрастних лексем сприяє яскравішому вираженню думки й завжди супроводжується певними емоційно-експресивними

барвами мовлення. Антонімічні контрасти бувають різної семантичної і структурної складності, так само, як різної складності бувають відношення між явищами матеріальної дійсності. З лінгвостилістичного погляду семантично найпрозорішим і структурно найпростішим є контраст, що реалізується зіставленням антонімів: «*L'acquiescement éclaire le visage. Le refus lui donne la beauté*» (81). У наведеному прикладі протиставлення «*acquiescement*» – «*refus*» виходить за межі суто лексичного контрасту й набуває філософського значення: прийняття й відмова не заперечують одне одного, а навпаки, взаємно доповнюють, відкриваючи нові грані людського буття. Згода надає обличчю світла, тоді як відмова – краси, тобто кожен із полюсів виявляє власну позитивну цінність.

У мовотворчості Р. Шара контраст також виявляється в протиставленні або зіставленні структурно різнопланових одиниць, які відзначаються помірною експресивністю: «*Le fruit est aveugle. C'est l'arbre qui voit*» (169). У цьому прикладі контраст вибудовується не на антонімічних лексемах, а на зіставленні різнорівневих понять, що належать до однієї семантичної сфери, проте виконують різні функції. «*Le fruit*» і «*l'arbre*» співвідносяться як частина та ціле, але у висловлюванні їм приписуються протилежні характеристики: сліпота та здатність бачити. Така семантична інверсія створює ефект парадоксу, який підсилює експресивність вислову й водночас формує глибокий філософський підтекст. З одного боку, плід як результат розвитку постає замкненим, позбавленим зору, тоді як дерево – джерело й основа – наділяється здатністю бачити, тобто осягати світ. Зіставлення цих образів підкреслює ідею взаємозалежності й різноспрямованості явищ, а також демонструє притаманну поезії Р. Шара установку на віднаходження сенсу в парадоксальному поєднанні.

Стилістична виразність вислову зростає тоді, коли корелятивні пари нагнітаються: «*Bouche qui décidiez si ceci était hymen ou deuil, poison ou breuvage, beauté ou maladie, que sont devenues l'amertume et son aurore la douceur?*» (43). Як бачимо, за допомогою контрастуючих антонімічних пар текст стає більш напруженим виразним та експресивно забарвленим, допомагає нам яскравіше уявити описувану ситуацію.

Використання поетом антонімічних контрастів допомагає висловити думку значно експресивніше та оригінальніше. Контрастування антонімів буває різної семантичної і структурної складності, це дозволяє виявляти експресивність у різній мірі. Але у будь-якому випадку використання антонімічних мовних одиниць породжує експресивність потужної сили. З'ясовано, що за допомогою них може створюватися експресивність урочистості, піднесеності, іронії чи сарказму. Усе залежить від стилістичної настанови, з якою контраст уживається, від добору контрастуючих одиниць та від їх стильової та стилістичної маркованості. Як ми бачимо, на лексичному рівні контраст у поезії Р. Шара проявляється через антоніми, метафори та антитези. На синтаксичному рівні він розгортається через структуру речення, повтори та паралельні конструкції, що ритмізують текст і підсилюють його експресивність.

Паралелізм – стилістичний засіб, фігура однакової синтаксичної побудови, розміщення схожих за певною ознакою членів речення або речень, своєрідне дублювання чого-небудь [2, с. 48]. Синтаксичний паралелізм у побудові речення як стилістичний прийом широко використовується в художній літературі й використовується для надання тексту експресивності, виразності: однакова побудова частин речень або цілих речень підкреслює ту або іншу ключову думку, до якої слід притягнути увагу читача, виділяє ланки комунікативного ланцюга. Паралельний зв'язок характерний переважно для опису, коли перераховуються ознаки предмета, явища, обстановки тощо, коли щось або зіставляється, протиставляється, порівнюється, взагалі, коли думка рухається паралельно. Так, наприклад, «*La mémoire est sans action sur le souvenir. Le souvenir est sans force contre le mémoire. Le bonheur ne monte plus*» (102). Або:

«*La contre-terreur, c'est ce vallon que peu à peu le brouillard comble, c'est le fugace bruissement des feuilles comme un essaim de fusées engourdies, c'est cette pesanteur bien*

*répartie, c'est cette circulation ouatée d'animaux et d'insectes tirant mille traits sur l'écorce tendre de la nuit, c'est cette graine de luzerne sur la fossette d'un visage caressé, c'est cet incendie de la lune qui ne sera jamais un incendie, c'est un lendemain minuscule dont les intentions nous sont inconnues, c'est un buste aux couleurs vives qui s'est plié en souriant, c'est l'ombre, à quelques pas, d'un bref compagnon accroupi qui pense que le cuir de sa ceinture va céder... Qu'importent alors l'heure et le lieu où le diable nous a fixé rendez-vous» (141). Тут паралельні конструкції з «c'est» для позначення контрастору ритмізують вірш і надають йому заспокійливого характеру. У даному фрагменті Р. Шар розповідає, як йому вдається забути війну завдяки тому, що він називає «*la contre-terreur*». Ми бачимо, що синтаксичний паралелізм у поезії Р. Шара виконує не лише ритмоутворювальну, а й смислотворчу функцію, посилюючи експресивність висловлювання та сприяючи цілісному осмисленню складних психологічних і філософських переживань, зокрема досвіду війни та внутрішнього опору їй.*

Висновки. Поетика Р. Шара ґрунтується на багаторівневій системі контрастів – від лексичних антонімів і метафор до синтаксичних паралелізмів і фонетичних повторів, які формують напружену, але водночас гармонійну структуру, де протилежності не заперечують, а взаємно підсилюють одна одну. Саме завдяки такій організації його поезія поєднує афористичність і ліризм, філософську глибину та емоційну силу. Водночас Р. Шар свідомо залишає читачеві простір для недомовленості: багато смислових задумів приховані за образами й парадоксами, що зберігають ауру таємничості та перетворюють його тексти на своєрідну «вежу зі слонової кістки», до якої кожен наближається власним шляхом.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням аналізу контрасту на інші рівні мовної організації (фонетичний і ритмомелодійний), а також зі зставним вивченням поезики Р. Шара у контексті творчості інших поетів ХХ століття.

Література:

1. Джон Д. Основи семіотики / перекл та наук. ред. А. Карась. Львів : Арсенал, 2000. 252 с.
2. Грещук В. Стилістика української мови: Короткий словник термінів : уклад. В. Грещук. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 82 с.
3. Bonhomme M. Pragmatique des figures du discours. Paris : Honoré Champion, 2005.

4. Char R. Fureur et mystère. Paris: Gallimard, 1967. 224 p.
5. Gardes Tamine J. Pour une nouvelle théorie des figures. Paris : PUF, 2011.
6. Jakobson R. Linguistics and Poetics. Style in Language. Cambridge. Massachusetts Institute of Technology Press, 1960. P. 350–377.
7. Lakoff G., Johnson, M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 2003. 292 p.
8. Langacker R. W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2008. 562 p.
9. Lotman I. La structure du texte artistique. Gallimard, 1980.
10. Richard J.-P. Onze études sur la poésie moderne. Paris : Edition du Seuil, 1964. 308 p.
11. Saussure F. de. Cours de linguistique générale, publié par Charles Bally et Albert Sechehaye/ éd. Tullio de Mauro. Paris: Payot, 1967.

References:

1. Dzhon, D. (2000). Osnovy semiotyky [Basics of Semiotics]. A. Karas (Ed.). Lviv: Arsenal, 252 [in Ukrainian].
2. Greshchuk, V. (2023). Stylistyka ukraïnskoi movy: Korotkyi slovnyk terminiv [Stylistics of the ukrainian language: a concise dictionary of terms]. V. Greshchuk (Comp.). Ivano-Frankivsk : NAIR, 82 [in Ukrainian].
3. Bonhomme, M. (2005). Pragmatique des figures du discours. [The pragmatics of rhetorical figures]. Paris : Honoré Champion éditeur. [in French].
4. Char, R. (1967). Fureur et mystère. Paris: Gallimard. 224. [in French].
5. Gardes Tamine, J. (2011). [Towards a new theory of figures]. Paris : PUF [in French].
6. Jakobson, R. (1960). Linguistics and Poetics. Style in Language. Cambridge. *Massachusetts Institute of Technology Press*, 350–377.
7. Lakoff, G., Johnson, M. (2003). Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 292.
8. Langacker, R. W. (2008). Cognitive Grammar: A Basic Introduction. Oxford: Oxford University Press, 562.
9. Lotman, I. (1980). La structure du texte artistique. [The structure of the artistic text]. Paris : Gallimard [in French].
10. Richard, J.-P. (1964). Onze études sur la poésie moderne [Eleven studies on modern poetry]. Edition du Seuil. Paris. 308 [in French].
11. Saussure, F de. (1967). Cours de linguistique générale, publié par Charles Bally et Albert Sechehaye [Course in general linguistics, published by Charles Bally and Albert Sechehaye]. Tullio de Mauro (Ed.). Paris: Payot [in French].

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

МОРФОСИНТАКСИЧНІ БАР'ЄРИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Пшоняк Валентина Олександрівна,

старший викладач кафедри «Філологія»

Одеського національного морського університету;

аспірант кафедри світової літератури

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0003-0535-9947

У статті досліджено лінгводидактичні аспекти подолання морфосинтаксичних бар'єрів у процесі професійної підготовки студентів-перекладачів українських закладів вищої освіти, які вивчають італійську мову. Проаналізовано фундаментальну типологічну асиметрію між синтетичною структурою української мови і аналітичними тенденціями італійської мовної системи, що стає першоджерелом стійкої негативної інтерференції. Особливу увагу приділено концепту "граматичної лакунарності". У межах дослідження ідентифіковано та класифіковано ключові морфосинтаксичні лакуни, зокрема категорію детермінації іменника (артикл), розгалужену систему минулих часів дієслова та специфіку модальних значень у системі *Congiuntivo*. Стаття наголошує, що для майбутнього перекладача ці лакуни є зонами підвищеного ризику, які вимагають володіння стратегіями граматичної компенсації. З погляду теорії викладання запропоновано зміщення акценту з механічного вивчення граматичних правил на формування "граматичної свідомості" (*consapevolezza linguistica*). У розділі методичних рекомендацій висвітлено ефективність впровадження вправ на зворотний переклад (*back-translation*) та використання порівняльних таблиць-алгоритмів для вибору дієслівних форм. Висновки статті підкреслюють необхідність розробки спеціалізованих навчальних матеріалів, орієнтованих на розвиток навичок морфосинтаксичної трансформації в умовах міжмовної асиметрії.

Ключові слова: італійська мова, лінгводидактика, морфосинтаксичний бар'єр, граматична лакунарність, інтерференція, перекладацька компетенція, граматична свідомість, категорія артикля.

Pshoniak Valentyna. Morphosyntactical barriers in the training of Italian translators

The article investigates the linguodidactic aspects of overcoming morphosyntactic barriers in the professional training of translation students at Ukrainian higher education institutions specializing in Italian. It analyzes the fundamental typological asymmetry between the synthetic structure of the Ukrainian language and the analytical tendencies of the Italian language system, which acts as a primary source of persistent negative interference. Particular attention is paid to the concept of "grammatical lacunarity." Within the scope of the study, key morphosyntactic lacunae have been identified and classified, specifically the category of noun determination (the article), the extensive system of past verb tenses, and the specifics of modal meanings in the *Congiuntivo* system. The article emphasizes that for future translators, these lacunae are high-risk zones requiring mastery of grammatical compensation strategies. From the perspective of pedagogical theory, a shift in emphasis is proposed from rote learning of grammatical rules to the development of "grammatical awareness" (*consapevolezza linguistica*). The section on methodological recommendations highlights the effectiveness of implementing back-translation exercises and the use of comparative algorithm tables for selecting verb forms. The article's conclusions underscore the necessity of developing specialized instructional materials focused on the development of morphosyntactic transformation skills in the context of interlinguistic asymmetry.

Key words: Italian language, linguodidactics, morphosyntactic barrier, grammatical lacunarity, interference, translation competence, grammatical awareness, the category of the article.

Вступ. Сучасний етап розвитку перекладознавства та лінгводидактики характеризується посиленою увагою до підготовки фахівців, здатних до високоточної міжмовної медіації. У контексті викладання італійської мови як іноземної (LS) особливою гостротою набуває проблема морфосинтаксичних бар'єрів, які виникають через фундаментальну типологічну асиметрію порівнюваних мов. Як зазначає П. Е. Бальбоні (Balboni, 2018), вивчення мови в умовах складної комунікації вимагає не лише засвоєння граматичних правил, а й розуміння когнітивних механізмів, що стоять за лінгвістичними структурами. Для українських студентів-перекладачів ці структури часто стають джерелом стійкої негативної інтерференції, що безпосередньо впливає на еквівалентність перекладу.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні і практичному визначенні морфосинтаксичних бар'єрів у процесі підготовки перекладачів з італійської мови, а також у розробці методичних стратегій їх подолання через формування "граматичної свідомості" (*consapevolezza linguistica*). Для цього потрібно, перш за все, проаналізувати типологічну асиметрію між синтетизмом української та аналітизмом італійської мов; ідентифікувати ключові зони граматичної лакуарності (артиклі, система часів, модальність); та розробити практичні методичні рекомендації та приклади вправ на основі порівняльних таблиць-алгоритмів та зворотного перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема міжмовної інтерференції при вивченні італійської мови як третьої (L3) була предметом аналізу в роботі А. В. Сингаївської (2017), де акцентується увага на складнощях перемикання між мовними кодами. Важливий внесок у розробку теоретико-практичних аспектів лінгводидактики італійської мови зробила Т. П. Ключковська (2012), чії праці стали базовою основою для української італістики. Питання засвоєння окремих граматичних категорій, зокрема артиклі, через призму слов'янської аудиторії досліджував О. Г. Романов (2019), підкреслюючи труднощі переходу від синтетизму до аналітизму. Водночас, італійські дослідники, такі як М. Діадорі (Diadori, 2015) та К. Паулетті (Pauletti, 2011), зосередили свою увагу на механіз-

мах подолання інтерференції саме в іноземній аудиторії, пропонуючи стратегії формування граматичної свідомості (*consapevolezza linguistica*).

Необхідність глибокого вивчення морфосинтаксичних бар'єрів зумовлена тим, що перекладацька діяльність вимагає не просто володіння мовою, а здатності до граматичної компенсації лакуарних структур, що й зумовлює вибір теми дослідження.

Методологічну базу дослідження становить системний лінгводидактичний підхід, що розглядає процес подолання морфосинтаксичних бар'єрів як невід'ємну складову формування професійної перекладацької компетенції. Для розв'язання поставлених завдань було застосовано комплекс методів, орієнтованих на дидактичний аспект проблеми.

Перш за все, звернімо увагу на **теоретико-методологічний аналіз** наукової літератури з лінгводидактики та методики викладання іноземних мов. Концептуальною основою стали праці П. Е. Бальбоні (Balboni, 2018) щодо викладання мов у складних суспільствах та М. Діадорі (Diadori, 2015) стосовно специфіки італійської мови як іноземної (LS). Це дозволило визначити роль граматичної свідомості (*consapevolezza linguistica*) у підготовці перекладачів.

Зазначимо також важливість **порівняльно-типологічного методу** у дидактичному спрямуванні. Спираючись на засади контрастивної лінгвістики, викладені у працях В. І. Кононенка (2014) та Н. С. Ніколаєвої (2018), було проведено аналіз морфосинтаксичних систем італійської та української мов для прогнозування зон потенційної інтерференції.

Слід також окремо виділити **метод аналізу помилок (Error Analysis)**. Використання цього методу базувалося на підходах К. Паулетті (Pauletti, 2011), яка розглядає лінгвістичну інтерференцію як динамічний процес. Автор аналізує не просто девіації від норми, а когнітивні механізми їх виникнення під впливом L1 (української) та L2 (англійської) мов.

Ще одним важливим методом стало **моделювання дидактичних ситуацій**. Цей метод застосовувався для розробки послідовності вправ (від рецептивних до продуктивних), що корелюють із методичними рекомендаціями

Т. П. Ключковської (2012) щодо теоретико-практичного аспекту викладання італійської граматики.

Звичайно, ми не можемо випустити з фокусу уваги **педагогічне спостереження та дескриптивний аналіз**. Протягом навчального процесу здійснювався моніторинг стратегій, які обирають студенти-перекладачі для подолання граматичної асиметрії, зокрема при роботі з категорією артикля та часовими формами дієслова, що висвітлювалося у дослідженнях О. Г. Романова (2019) та А. В. Сингаївської (2017).

Емпіричною основою дослідження став аналіз навчальних програм та результати впровадження експериментальних завдань, спрямованих на розвиток навичок граматичної компенсації в умовах міжмовної лакуарності.

В основі морфосинтаксичного бар'єру, з яким стикаються студенти-перекладачі, лежить фундаментальна типологічна розбіжність між мовами. Як зазначає В. І. Кононенко (2014), контрастивна лінгвістика розглядає такі розбіжності як першоджерело міжмовної інтерференції, де структурна невідповідність систем призводить до деформації змісту при перекладі.

Українська мова за своєю структурою належить до переважно флективних (синтетичних) мов. У такій системі основне граматичне навантаження несуть морфологічні показники – флексії (закінчення), які одночасно можуть виражати декілька граматичних значень (рід, число, відмінок). Синтетизм української мови зумовлює відносно вільний порядок слів, оскільки синтаксичні зв'язки чітко марковані морфологічно.

Натомість італійська мова, попри збереження розвиненої системи дієвідмінювання, демонструє виразну тенденцію до аналітизму. Відповідно до праць М. Дардано та П. Тріфоне (Dardano & Trifone, 1995), італійська мова активно використовує допоміжні елементи (артиклі, прийменники, допоміжні дієслова) для вираження відношень, які в синтетичних мовах передаються відмінковими формами.

Така асиметрія створює серйозний когнітивний бар'єр для здобувачів вищої освіти. Зокрема, Н. С. Ніколаєва (2018) підкреслює, що при зіставленні лексико-семантичних та граматичних систем італійської та україн-

ської мов виявляється конфлікт між аналітичним способом вираження детермінації (через артикль) та синтетичним способом (через контекст або порядок слів).

Для майбутнього перекладача типологічна розбіжність означає необхідність постійної реструктуризації висловлювання:

Синтетична стратегія (L1): передача значень через зміну форми слова.

Аналітична стратегія (L2/L3): передача значень через дистанційовані службові одиниці.

Як слушно зауважує П. Е. Бальбоні (Balboni, 2018), успішне подолання цього бар'єру можливе лише за умови формування "граматичної свідомості", коли здобувач усвідомлює не лише правило, а й типологічну логіку цільової мови, що дозволяє уникнути дослівного калькування синтаксичних структур. Для формування такої компетенції потрібно звернути увагу на поняття **граматичної лакуарності**, як повної або часткової відсутності певної граматичної категорії в одній із мов при її наявності в іншій. Для студентів-перекладачів лакуни стають зонами підвищеного ризику, оскільки вимагають не просто заміни одиниць, а складних перекладацьких трансформацій (компенсацій).

Спираючись на аналіз академічних джерел, можна виділити чотири основні вектори лакуарності для пари мов "італійська – українська".

1. Категорія детермінації (Артикль). Артикль є найбільш виразною граматичною лакуною для україномовної аудиторії. Як зазначає О. Г. Романов (2019), складність засвоєння цієї категорії зумовлена її багатофункціональністю: артикль в італійській мові не лише виражає категорію визначеності/невизначеності, а й граматикує іменник. Для перекладача це означає необхідність розрізнення контекстуальних значень артикля, які в українській мові можуть передаватися через зміну порядку слів або використання вказівних займенників. Наприклад: *È arrivata la ragazza.* → *Дівчина прийшла.* (Йдеться про конкретну дівчину, про яку ми вже знаємо). *È arrivata una ragazza.* → *Прийшла якась дівчина.* (Або зміна порядку слів: «Прийшла дівчина» – акцент на появі нової особи).

2. Складна система минулих часів. На відміну від української мови, де минулий час диференціюється переважно за категорією

виду (доконаний/недоконаний), італійська система пропонує розгалужену мережу часів. К. Паулетті (Pauletti, 2011) підкреслює, що здобувачі часто відчують “часову інтерференцію”, намагаючись спростити італійську систему до звичної двокомпонентної моделі.

Особливу лакуну становить **Trapassato**, що виражає “передминулість”. Його ігнорування здобувачами вищої освіти призводить до порушення логіко-хронологічних зв’язків у перекладеному тексті. В італійській мові ця форма чітко вказує, що одна дія в минулому відбулася раніше за іншу. В українській мові ми використовуємо лексичні маркери (*вже, раніше, до того як*). Приклад: *Quando sono arrivato, Marco era già uscito.* → *Коли я прийшов, Марко вже пішов.* Тут ми бачимо, що в італійській мові часова форма сама несе значення “вже”, в українській мові без прислівника *вже* послідовність дій може бути менш очевидною.

3. Функціональна лакунарність системи способів (Congiuntivo). Хоча умовний спосіб існує в обох мовах, обсяг його значень в італійській мові значно ширший. Як зауважує А. В. Сингаївська (2017), проблема полягає у “модальній лакунарності”: італійський час *Congiuntivo* маркує суб’єктивність, сумнів або надію, що в українській мові часто не має прямого морфологічного відповідника і потребує лексичної компенсації (введення модальних часток чи слів) або зміни структури речення. *Spero che lui venga.* → *Сподіваюся, що він прийде.* Тут втрачається відтінок суб’єктивного очікування, закладений у *Congiuntivo*). Доречним може бути **варіант із компенсацією:** *Сподіваюся, він усе ж таки прийде* або *Хотілося б, щоб він прийшов.*

4. Неособові форми та пасивні конструкції. Специфіка вживання герундія (*Gerundio*) та конструкції *si passivante* також демонструє ознаки часткової лакунарності. Т. П. Ключковська (2012) наголошує, що буквальный переклад італійських пасивних конструкцій призводить до стилістичної неприродності українського тексту. Наприклад: *In questo negozio si vendono libri usati.* → *У цьому магазині продаються вживані книги.* (Маємо буквальный переклад, який звучить як канцелярит). Для більш природного звучання доцільно вдатися до граматичних трансформацій і перекласти наступним чином: *У цій*

крамниці можна купити вживані книги або *У цій крамниці продають вживані книги.* Розглянемо також приклад вживання герундіальної конструкції та її переклад українською. *Non disturbarlo, sta scrivendo una lettera.* → *Не турбуй його, він якраз пише листа.* В українській мові немає окремої форми для вираження тривалої дії в конкретний момент мовлення, тому ми використовуємо дієслово теперішнього часу з уточненням. Слово *якраз* або *саме зараз* компенсує граматичне значення конструкції *stare + gerundio*.

Отже, граматична лакунарність не є просто технічною перешкодою, а, радше, когнітивним викликом, який, за визначенням П. Е. Бальбоні (Balboni, 2018), вимагає від здобувача розвитку “метамовної компетенції”. Перекладач має навчитися “бачити” відсутню в рідній мові категорію та знаходити для неї адекватний функціональний відповідник.

На основі проведеного аналізу морфосинтаксичних лакун та враховуючи специфіку підготовки перекладачів, ми пропонуємо впровадження комплексу методичних стратегій, спрямованих на розвиток граматичної свідомості (*consapevolezza linguistica*) та навичок граматичної компенсації.

Впровадження методу “зворотного перекладу” (Back-translation). Одним із найефективніших інструментів закріплення морфосинтаксичних навичок у студентів-перекладачів є вправи на зворотний переклад. Цей метод дозволяє здобувачам наочно побачити розбіжності між синтетичними структурами української мови та аналітичними конструкціями італійської.

Як зазначає П. Е. Бальбоні (Balboni, 2018), процес зіставлення власного перекладу з оригіналом стимулює розвиток метамовної компетенції, оскільки здобувач змушений аналізувати, чому певна граматична категорія (наприклад, артикль або часова форма) була використана автором оригіналу.

Алгоритм вправи: здобувач перекладає речення з італійської на українську, застосовуючи необхідні трансформації, а через певний час здійснює зворотний переклад власного українського тексту на італійську.

Результат: виявлення випадків втрати граматичної інформації (наприклад, заміна *Passato Prossimo* на *Imperfetto* або ігнору-

вання артиклів), що допомагає подолати негативну інтерференцію, про яку застерігає К. Паулетті (Pauletti, 2011).

Використання схематичних алгоритмів. Для мінімізації помилок у виборі дієслівних форм доцільно використовувати порівняльні схематичні алгоритми, які базуються на функціональному, а не формальному підході. Оскільки українські здобувачі схильні проєктувати категорію виду на італійську систему часів, такі алгоритми мають фокусуватися на контекстуальних маркерах.

Відповідно до методичних засад Т. П. Ключковської (2012), теоретико-практичне засвоєння граматики є найбільш ефективним, коли воно супроводжується візуалізацією часових відношень. Наприклад, алгоритм вибору між *Passato Prossimo* та *Imperfetto* має містити запитання:

Крок 1 (пріоритет дії): Чи є дія фоною (опис стану, погоди, одночасна тривала дія) чи основною подією, що просуває сюжет? (*Фон* → *Imperfetto*; *Подія* → *крок 2*).

Крок 2 (кількісна межа): Чи вказана точна кількість разів виконання дії або чіткий часовий проміжок (з... до...)? (*Так* → *Passato Prossimo*; *Ні* → *крок 3*).

Крок 3 (регулярність): Чи описує дія звичку в минулому, повторювану рутину або характеристику особи/предмета? (*Так* → *Imperfetto*; *Разова завершена дія* → *Passato Prossimo*).

Такий підхід дозволяє перекладачеві уникати автоматизму та свідомо підходити до вибору мовних засобів, що корелює з дослідженнями О. Г. Романова (2019) щодо специфіки засвоєння складних граматичних категорій слов'янською аудиторією.

Розглянемо інший приклад використання схематичних алгоритмів для категорії детермінації (Артикль), де процес вибору артикля розбивається на етапи перевірки статусу інформації:

Крок 1 (знайомство з об'єктом): Чи згадується об'єкт у тексті вперше? (*Так* → Нео-

значений артикль / *Articolo indeterminativo*; *Ні* → *Крок 2*).

Крок 2 (унікальність/контекст): Чи є об'єкт єдиним у своєму роді або чи став він ідентифікованим через попередній опис? (*Так* → *Означений артикль / Articolo determinativo*; *Ні* → *Крок 3*).

Крок 3 (абстракція): Чи йдеться про поняття в цілому як про категорію? (*Так* → *Означений артикль / Нульовий артикль залежно від дієслова*).

В результаті ми бачимо мінімізацію випадків “граматичної лакуарності”. Здобувач вчиться використовувати артикль як інструмент передачі логічних наголосів, що особливо важливо при перекладі наукових текстів та офіційної документації, де точність детермінації є принциповою.

Викладання граматики для перекладачів має відрізнитися від загального курсу іноземної мови акцентом на граматичну компенсацію. Як підкреслює М. Діадорі (Diadori, 2015), у професійній підготовці важливо навчити здобувачів вищої освіти не просто “знати правило”, а знаходити функціональні відповідники для лакуарних одиниць. Наприклад, при вивченні *Congiuntivo* завдання мають бути спрямовані на пошук лексичних засобів в українській мові (модальні слова *мабуть, нехай, сподіваюся*), які б передавали модальність італійського речення.

Ці рекомендації спрямовані на трансформацію процесу навчання з механічного запам'ятовування правил у свідому аналітичну діяльність, що є критично важливим для формування професійного профілю перекладача в умовах міжмовної асиметрії.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці спеціалізованих навчальних посібників із практичної граматики, орієнтованих саме на перекладацьку діяльність, а також у детальному вивченні морфосинтаксичної специфіки італійської мови в межах галузевих перекладів (юридичного, технічного та медичного спрямування).

Література:

1. Ключковська Т. П. Методика викладання італійської мови як іноземної: теоретико-практичний аспект. Львів: Львівська політехніка, 2012. 230 с.
2. Ніколаєва Н. С. Типологія лексико-семантичних систем (на матеріалі італійської та української мов). Одеса: Астропринт, 2018. 192 с.
3. Олійник Н. А. Складнощі перекладу італійських фразеологізмів українською мовою. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія. 2021. Вип. 11(79). С. 45–48. DOI: 10.25264/2519-2558-2021-11(79)-45-48

4. Романов О. Г. Категорія артикаля в італійській мові та особливості її засвоєння слов'янською аудиторією. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. 2019. № 2. С. 88–94. DOI: 10.35433/philology.2(90).2019.88-94
5. Сингаївська А. В. Проблема міжмовної інтерференції при вивченні третьої іноземної мови (на прикладі італійської). Мовні і концептуальні картини світу. 2017. Вип. 58. С. 312–318.
6. Balboni P. E. *Le sfide di Babele: Insegnare le lingue nelle società complesse*. Torino: UTET Università, 2018. URL: <https://www.utetuniversita.it/catalogo/lingue-e-letterature/le-sfide-di-babele-3532>
7. Berruto G. *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*. Roma: Carocci, 2012. URL: http://www.carocci.it/index.php?option=com_carocci&task=schedalibro&Itemid=72&isbn=9788843064656
8. Diadori M. *Insegnare italiano a stranieri*. Milano: Le Monnier Università, 2015. URL: <https://www.mondadorieducazione.it/catalogo/insegnare-italiano-a-stranieri-0046534/>
9. Mezzadra M. L'italiano dei nuovi italiani: una sfida per la didattica. *Italiano LinguaDue*. 2017. Vol. 9. No. 1. DOI: 10.13130/2037-3597/8745
10. Pauletti C. *L'interferenza linguistica nell'apprendimento dell'italiano LS*. Perugia: Guerra Edizioni, 2011. URL: <https://www.guerraedizioni.it/books/index/644>

References:

1. Kliuchkovska, T. P. (2012). *Metodyka vykladannia italiiskoi movy yak inozemnoi: teoretyko-praktychnyi aspekt* [Methodology of teaching Italian as a foreign language: theoretical and practical aspect]. Lviv: Lvivska politehnika. 230 p. [in Ukrainian].
2. Nikolaieva, N. S. (2018). *Typolohiia leksyko-semantychnykh system (na materialy italiiskoi ta ukrainskoi movy)* [Typology of lexico-semantic systems (based on the material of Italian and Ukrainian languages)]. Odesa: Astroprint. 192 p. [in Ukrainian].
3. Oliinyk, N. A. (2021). Skladnoshchi perekladu italiiskykh frazeolohizmiv ukrainskoiu movoiu [Difficulties of translating Italian phraseologisms into Ukrainian]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriya: Filolohiia – Scientific Notes of Ostroh Academy National University. Philology Series*, 11(79), 45–48. DOI: 10.25264/2519-2558-2021-11(79)-45-48 [in Ukrainian].
4. Romanov, O. H. (2019). Katehoriia artyklyia v italiiskii movi ta osoblyvosti yii zasvoiennia slovianskoiu audytoriiu [The category of the article in the Italian language and peculiarities of its acquisition by the Slavic audience]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky – Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philological Sciences*, (2), 88–94. DOI: 10.35433/philology.2(90).2019.88-94 [in Ukrainian].
5. Synhaivska, A. V. (2017). Problema mizhmovnoi interferentsii pry vyvchenni tretoi inozemnoi movy (na prykladi italiiskoi) [The problem of interlingual interference in learning a third foreign language (on the example of Italian)]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu – Language and conceptual pictures of the world*, 58, 312–318. [in Ukrainian].
6. Balboni, P. E. (2018). *Le sfide di Babele: Insegnare le lingue nelle società complesse*. Torino: UTET Università. Retrieved from: <https://www.utetuniversita.it/catalogo/lingue-e-letterature/le-sfide-di-babele-3532>
7. Berruto, G. (2012). *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*. Roma: Carocci. Retrieved from: http://www.carocci.it/index.php?option=com_carocci&task=schedalibro&Itemid=72&isbn=9788843064656
8. Diadori, M. (2015). *Insegnare italiano a stranieri*. Milano: Le Monnier Università. Retrieved from: <https://www.mondadorieducazione.it/catalogo/insegnare-italiano-a-stranieri-0046534/>
9. Mezzadra, M. (2017). L'italiano dei nuovi italiani: una sfida per la didattica. *Italiano LinguaDue*. Vol. 9. No. 1. DOI: 10.13130/2037-3597/8745
10. Pauletti, C. (2011). *L'interferenza linguistica nell'apprendimento dell'italiano LS*. Perugia: Guerra Edizioni. Retrieved from: <https://www.guerraedizioni.it/books/index/644>

Дата першого надходження статті до видання: 14.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 95.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД D-A-CH РЕГІОНУ

Ріба-Гринишин Оксана Михайлівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ORCID ID: 0000-0002-7579-0903

У статті здійснено лінгвокраїнознавчий аналіз репрезентації концепції сталого розвитку в країнах D-A-CH регіону (Німеччина, Австрія, Швейцарія) з огляду на національно-культурні особливості функціонування спільного німецькомовного простору. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення того, яким чином глобальна концепція сталого розвитку адаптується до конкретних соціальних, культурних і політичних реалій та відображається в мовних засобах кожної країни.

Метою статті є виявлення лінгвокраїнознавчих особливостей вербалізації концепту nachhaltige Entwicklung у країнах D-A-CH регіону та визначення впливу національно-культурних чинників на формування термінології й дискурсивних стратегій сталого розвитку. Теоретичну основу дослідження становлять положення лінгвокраїнознавства, відповідно до яких мова розглядається як носій культурно зумовлених смислів, ціннісних орієнтацій і ментальних моделей певної мовної спільноти.

У дослідженні проаналізовано особливості функціонування термінології сталого розвитку в офіційних і публічних дискурсах Німеччини, Австрії та Швейцарії. Встановлено, що за наявності спільного семантичного ядра концепції сталого розвитку кожна з країн реалізує власну національну модель її мовної репрезентації. Ці відмінності проявляються в домінуванні різних тематичних акцентів, способах концептуалізації взаємодії екологічних, економічних і соціальних складників, а також у характері дискурсивного оформлення відповідних стратегій.

Зроблено висновок, що лінгвокраїнознавчий підхід дозволяє виявити глибинні механізми адаптації глобальних ідей сталого розвитку до національних контекстів і пояснити відмінності в їх вербалізації в межах одного мовного простору. Отримані результати можна використати в подальших дослідженнях політичного та екологічного дискурсу, а також у практиці міжкультурної комунікації й перекладознавства.

Ключові слова: сталий розвиток, лінгвокраїнознавчий аналіз, німецькомовний простір, термінологія, дискурс, цілі сталого розвитку, стратегії.

Riba-Hrynyshyn Oksana. Linguistic and regional studies aspects of sustainable development: the experience of the D-A-CH region

The article provides a linguistic and cultural analysis of the representation of the concept of sustainable development in the D-A-CH region (Germany, Austria, Switzerland), taking into account the national and cultural characteristics of the functioning of the common German-speaking space. The relevance of the study is determined by the need to understand how the global concept of sustainable development adapts to specific social, cultural and political realities and is reflected in the linguistic means of each country.

The aim of the article is to identify the linguistic and country-specific features of the verbalization of the concept of nachhaltige Entwicklung in the D-A-CH region and to determine the influence of national and cultural factors on the formation of terminology and discursive strategies of sustainable development. The theoretical basis of the study is formed by the provisions of linguistics and country studies, according to which language is considered as a carrier of culturally determined meanings, value orientations and mental models of a particular language community.

The study analyses the peculiarities of the functioning of sustainable development terminology in official and public discourses in Germany, Austria and Switzerland. It has been established that, despite the common semantic core of the concept of sustainable development, each country implements its own national model of its linguistic representation. These differences are manifested in the dominance of different thematic accents, ways of conceptualizing the interaction of environmental, economic and social components, as well as in the nature of the discursive formulation of relevant strategies.

It is concluded that the linguistic-country studies approach allows us to identify the underlying mechanisms of adaptation of global ideas of sustainable development to national contexts and explain the differences in their verbalization within a single linguistic space. The results obtained can be used in further research on political and environmental discourse, as well as in the practice of intercultural communication and translation studies.

Key words: *sustainable development, linguistic and cultural analysis, german-speaking space, terminology, discourse, sustainable development goals, strategy.*

Вступ. Сучасні концепції сталого розвитку формуються в умовах глобалізації, проте їх реалізація значною мірою залежить від національно-культурного контексту, в межах якого вони функціонують. Особливої актуальності набуває лінгвокраїнознавчий підхід, що дає змогу дослідити, яким чином мовні засоби відображають соціальні, культурні та ціннісні особливості сприйняття сталого розвитку в окремих країнах. Показовим у цьому аспекті є D-A-CH регіон (Німеччина, Австрія, Швейцарія), який характеризується спільним німецькомовним простором, але водночас демонструє відмінні національні моделі екологічної, економічної та соціальної політики.

Метою статті є аналіз лінгвокраїнознавчих особливостей репрезентації концепції сталого розвитку в країнах D-A-CH регіону та виявлення впливу національно-культурних чинників на термінологічне й дискурсивне оформлення цієї концепції.

Результати. Лінгвокраїнознавство розглядає мову як носій культурно зумовленої інформації, що відображає специфіку суспільного розвитку, ментальні моделі та ціннісні орієнтири певної мовної спільноти. У межах цього підходу терміни та концепти сталого розвитку постають не лише як універсальні одиниці міжнародного дискурсу, а як елементи, адаптовані до національних традицій і соціально-політичних реалій.

Концепт *сталий розвиток* (нім. *nachhaltige Entwicklung*) у D-A-CH регіоні має спільне семантичне ядро, однак його інтерпретація варіюється залежно від країни. Це зумовлює появу національно маркованих лексичних одиниць, колокацій та дискурсивних стратегій, які відображають специфіку державної політики та суспільних пріоритетів.

У Німеччині концепція сталого розвитку (*nachhaltige Entwicklung*) тісно пов'язана з екологічною відповідальністю, технологічними інноваціями та представлена як політичне та нормативне керівництво для державної політики. У документі «*Deutsche*

Nachhaltigkeitsstrategie» Федеральний уряд визначає сталий розвиток як центральне відправне правило для всіх політичних рішень: *Die Bundesregierung hält am Prinzip der Nachhaltigkeit als zentrales Leitbild fest* [3].

Лексичні маркери сталого розвитку відіграють роль не загальнонаукових термінів, а стратегічних орієнтирів державної політики: наприклад: *die Energiewende* – *енергетичний перехід*, *die Klimaneutralität* – *кліматична нейтральність*, *die Ressourceneffizienz* – *ресурсна ефективність*. Кожен із них виступає як ключовий концепт певної політичної програми або нормативної ініціативи.

У парламентському звіті щодо продовження *Німецької стратегії сталого розвитку 2025* зазначено:

„Energiewende und Klimaschutz sind laut Bundesregierung zentrale Herausforderungen der Menschheit <...> in Deutschland <...> natur- und umweltverträglichen Klimaschutz <...> gewährleisten“ [6].

Це вказує не лише на політичну вагу термінів, а й на семантичний зв'язок поняття *die Energiewende* з кліматичними зобов'язаннями. У німецькому політичному дискурсі ці терміни інтегровані таким чином, що вони формують уявлення про перспективи розвитку економіки та суспільства в контексті екології. Ще один приклад – *die Ressourceneffizienz* – *ресурсна ефективність*, яка часто згадується в контексті підтримки інновацій і конкурентоспроможності промисловості. Федеральні програми сприяють зменшенню використання ресурсів підприємствами і водночас підвищенню продуктивності, що виступає частиною національного бачення сталості економічних процесів. Такий термін тісно пов'язаний із дискурсом цифровізації та технологічних інновацій для сталого економічного розвитку [5].

З огляду лінгвокраїнознавчого аналізу бачимо, що в німецькому контексті сталий розвиток сприймається як стратегічний державний проєкт, що реалізується через чітко

структуровану термінологію та нормативні документи.

Отже, основою «Німецької стратегії сталого розвитку» (Deutsche Nachhaltigkeitsstrategie – DNS) є цілісний, інтегративний підхід. З урахуванням взаємодії між трьома вимірами сталого розвитку – екологічним, економічним і соціальним можна досягти довгострокових стійких рішень. Стратегія спрямована на економічно ефективний, соціально збалансований та екологічно сумісний розвиток, при цьому планетарні межі нашої Землі разом з орієнтацією на гідне життя для всіх є абсолютними орієнтирами для політичних рішень.

DNS включає заходи Німеччини щодо реалізації 17 глобальних цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (Sustainable Development Goals – SDGs) на трьох рівнях [5]. Окрім заходів, що мають вплив у Німеччині, йдеться і про заходи Німеччини, що мають глобальний вплив. До цього додається підтримка інших країн у формі двостороннього співробітництва (заходи з Німеччиною). Таким чином Німеччина демонструє свою прихильність до всебічної реалізації Порядку денного на період до 2030 року і приймає це завдання як власний виклик.

Австрійський дискурс сталого розвитку характеризується посиленням акцентом на соціальному складникові. У мовній репрезентації домінують поняття, пов'язані з якістю життя, регіональним розвитком та соціальною згуртованістю (*die Lebensqualität, regionale Nachhaltigkeit, soziale Verantwortung*). Лінгвокраїнознавчий підхід дозволяє простежити, що сталий розвиток в Австрії осмислюється як поєднання екологічної політики з традиціями соціальної держави, що відображається у відповідному доборі лексичних засобів.

«*Smart City Vienna Framework Strategy*» розглядається як приклад австрійської політики, яка формує сталий розвиток у контексті якісного життя та соціального складника, але через призму «екосоціальної політики» (eco-social policy). В Австрії навіть стратегічні документи містять спроби поєднати соціальні та екологічні прагнення: «Environmental and social issues have only recently begun to be discussed as interrelated» [2]. Також роль якості праці (quality of work) як соціального параметра прямо пов'язана із суспільними очікуваннями від сталого розвитку: «Quality of work is

not only an integral part of income, but also of one's identity and psychosocial wellbeing» [2].

Отже, центральними маркерами австрійського дискурсу виступає соціальна стабільність, яка розглядається разом з екологічними завданнями, а не відокремлено.

Стратегія «*Smart City Wien Framework Strategy 2019–2050*» включає в себе цілі, пов'язані з якістю життя мешканців: здоров'я, доступ до зелених просторів, активна мобільність, ресурсозбереження, соціальні аспекти житлової політики тощо.

Це не просто «екологічні задачі», а інтегровані цілі, що зачіпають соціальну сферу – якість повітря, добробут громадян, створення робочих місць у нових зонах міського розвитку [7]

Проект «*RepaNet у Граці*» – яскравий приклад того, як в Австрії поєднують екологічні, соціальні та економічні цілі в одному заході. *RepaNet* об'єднує екологічну мету (скорочення відходів через ремонт і повторне використання), соціальну мету (створення робочих місць для довго безробітних), а також регіональний економічний розвиток через підтримку місцевих підприємств.

Слід згадати і австрійську модель соціального партнерства, де роботодавці, профспілки та держава співпрацюють для стабілізації ринку праці. Це відображається в мовній репрезентації. Наголос робиться на *soziale Verantwortung* та *soziale Partnerschaft* і вказує на традицію австрійської політики, що підтримує не тільки екологічні, а й гуманітарні аспекти сталого розвитку.

У рамках австрійського суспільного руху *Gemeinwohl-Ökonomie* (економіка загального блага) вживаються спеціальні лексичні маркери, що поєднують соціальні та екологічні цінності, наприклад: *die Menschenwürde* (гідність людини); *die Solidarität* (солідарність); *soziale Gerechtigkeit* (соціальна справедливість); *demokratische Mitbestimmung* (демократична співучасть); *ökologische Nachhaltigkeit* (екологічна стійкість); *sozial nachhaltig wirtschaften* (соціально стійко економіти); *zukunftsfähige Wirtschaften* (економіка, придатна для майбутнього); *enkeltauglich* (придатний для наступних поколінь) (цей неологізм означає, що політика чи проект має бути спрямований не лише на економічний успіх, а й на соціально-екологічну спадкоємність).

Отже, в австрійському дискурсі сталого розвитку не лише домінують терміни, пов'язані з екологією та довкіллям, а й активно вживаються лексичні маркери соціальних цінностей. Це показує, що в мовній репрезентації сталого розвитку соціальні та екологічні аспекти органічно переплетені як частини однієї концептуальної системи, а не представлені автономно або функціонально відмежованими.

Швейцарія офіційно реалізує «*Agenda 2030 für nachhaltige Entwicklung*» – стратегію сталого розвитку, яка інтегрує 17 Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals, SDG) [1]. У німецькомовних текстах ці цілі називаються *Ziele für nachhaltige Entwicklung*, тоді як у французькомовній та італійській версіях вони репрезентуються як *objectifs de développement durable* та *obiettivi di sviluppo sostenibile* відповідно. Така термінологічна адаптація показує необхідність міжмовної узгодженості в політичних документах Швейцарії.

Багатомовність країни формує стиль мови, який прагне бути нейтральним і компромісним. Тому в німецькомовних документах часто вживаються інтернаціональні англійські аббревіатури Sustainable Development Goals, SDG, паралельно із традиційною німецькою назвою *Ziele für nachhaltige Entwicklung*. Це дозволяє термінам бути зіставними з французькими *Objectifs de développement durable* та італійськими *Obiettivi di sviluppo sostenibile* відповідниками, забезпечуючи міжмовну узгодженість у політичній комунікації та звітності.

Термінологія SDG перекладається й адаптується в контексті різних мовних громад, але при цьому зберігає консенсусний характер, тобто однаковий зміст у всіх трьох великих офіційних мовах.

Стратегія «2030 Sustainable Development Strategy» формує рамку, в якій co-benefits між соціальними, економічними та екологічними вимірами сталості підкреслені як однаковою мірою важливі. У цьому дискурсі вживані формули *nachhaltige Konsum und Produktion, Chancengleichheit und sozialer Zusammenhalt – сталий споживчий та виробничий підхід, рівні можливості та соціальна згуртованість* як рівноправні складники політики [4].

Німецькомовна термінологія тут не конфліктує з французькою чи італійською, а навпаки. Вона включає й англійські поняття

Sustainable Development, SDGs як загальносвітову рамку, а також їх багатомовні еквіваленти, що створює політичний консенсус і в текстах на рівні конфедерації, і на рівні кантонів та громад.

У вебінформації про «*Agenda 2030*» на сайті федерального уряду Швейцарії наведено опцію перемикування мов, що символізує важливість багатомовної репрезентації цієї теми.

Наявність окремих мовних версій Deutsch, Français, Italiano, English для опису тих же 17 цілей сталого розвитку свідчить про лінгвістичну політику узгодження термінології в суспільному дискурсі [1]. Це одразу видно з інтерфейсу офіційних сторінок, де SDGs подано у всіх трьох національних мовах та англійською як загальносвітовою.

У загальнонаціональному дискурсі сталого розвитку Швейцарії багатомовність є фундаментальною рисою, що визначає спосіб формування політичної і термінологічної мови; нейтральність і консенсусність – стиль комунікації, який розвиває сильні ідеологічні конотації й спрямований на загальносуспільну прийнятність; міжмовна узгодженість досягається через використання як німецьких, так і французьких та італійських аналогів (усі мають еквіваленти англійських SDG), що гарантує однакове розуміння концептів сталого розвитку в усіх мовних спільнотах.

Висновки та перспективи дослідження. Проведене дослідження демонструє, що концепція сталого розвитку, попри її глобальний і універсальний характер, у країнах D-A-CH регіону зазнає суттєвої національно-культурної адаптації, яка чітко простежується на мовному та дискурсивному рівнях. Лінгвокраїнознавчий аналіз показав, що спільний німецькомовний простір не зумовлює повної уніфікації термінології та способів вербалізації сталого розвитку, натомість кожна країна формує власну модель дискурсивного осмислення цієї концепції відповідно до історичних, соціально-політичних і культурних чинників.

У Німеччині сталий розвиток концептуалізується насамперед як стратегічний державний проєкт, чітко закріплений у нормативних документах і пов'язаний із системним регулюванням екологічних, економічних і соціальних процесів. Австрійська модель вирізняється посиленням акцентом на соціальному складникові сталого розвитку, що відображає традиції соціальної держави та орієнтацію

на якість життя і соціальну згуртованість. Швейцарський дискурс формується в умовах багатомовності та федеративного устрою, що зумовлює нейтральний, компромісний характер термінології та високий рівень міжмовної узгодженості.

Отже, результати дослідження підтверджують продуктивність лінгвокраїнознавчого підходу для аналізу сталого розвитку як соціально значущого концепту, оскільки він дає змогу виявити не лише термінологічні відмінності, а й глибинні ціннісні орієнтири, закладені в національних моделях екологічної та соціально-економічної політики.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розширенні корпусу аналізованих

текстів за допомогою медійного, освітнього та корпоративного дискурсу, що дозволить простежити динаміку функціонування концепції сталого розвитку поза межами офіційних стратегічних документів. Доцільним є також порівняльне зіставлення німецькомовного дискурсу сталого розвитку з відповідними концептуалізаціями в інших мовних і культурних просторах, зокрема англomовному та романському. Окремим напрямом подальших наукових пошуків може стати дослідження перекладацьких стратегій і міжмовної еквівалентності термінів сталого розвитку в умовах багатомовної комунікації, що має практичне значення для міжнародного співробітництва та міжкультурної взаємодії.

Література:

1. Agenda 2030 für nachhaltige Entwicklung. Schweizerische Eidgenossenschaft. URL: <https://www.agenda-2030.eda.admin.ch/de/agenda-2030-fuer-nachhaltige-entwicklung>
2. Brandl J., Zielinska I. Reviewing the Smart City Vienna Framework Strategy's Potential as an Eco-Social Policy in the Context of Quality of Work and Socio-Ecological Transformation. Sustainability. 2020. Vol. 12, No. 3. Art. 859. DOI: 10.3390/su12030859 ; URL: <https://www.mdpi.com/journal/sustainability>
3. Damit jetzige und kommende Generationen gut leben können. Bundesregierung, 09.10.2025. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/nachhaltigkeit-das-thema-unserer-zeit-2078156>
4. Nachhaltige Entwicklung. Bundesamt für Raumentwicklung (ARE). URL: <https://www.are.admin.ch/de/ne>
5. Nachhaltigkeit in der Wirtschaft. Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz. URL: <https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Dossier/nachhaltigkeit>
6. Parlamentarischer Beirat für nachhaltige Entwicklung. Deutsche Nachhaltigkeitsstrategie – Weiterentwicklung 2025. Bundestag, 20.02.2025. URL: <https://www.bundestag.de/presse/hib/kurzmeldungen-1053372>
7. Quélin B., Smadja I. Smart Cities: The Sustainable Program of Six Leading Cities / Bouygues – HEC Paris Chair Smart City and the Common Good. Paris : HEC Paris, 2021. URL: <https://www.hec.edu/sites/default/files/documents/Vienna-Smartcities-the-sustainable-program-six-leading-cities-soreport-2021-5.pdf>

References:

1. Agenda 2030 für nachhaltige Entwicklung. (n.d.). Schweizerische Eidgenossenschaft. Retrieved from: <https://www.agenda-2030.eda.admin.ch/de/agenda-2030-fuer-nachhaltige-entwicklung>
2. Brandl, J., & Zielinska, I. (2020). Reviewing the Smart City Vienna framework strategy's potential as an eco-social policy in the context of quality of work and socio-ecological transformation. Sustainability, 12(3), Article 859. <https://doi.org/10.3390/su12030859>
3. Damit jetzige und kommende Generationen gut leben können. (2025, October 9). Bundesregierung. Retrieved from: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/nachhaltigkeit-das-thema-unserer-zeit-2078156>
4. Nachhaltige Entwicklung. (n.d.). Bundesamt für Raumentwicklung (ARE). Retrieved from: <https://www.are.admin.ch/de/ne>
5. Nachhaltigkeit in der Wirtschaft. (n.d.). Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz. Retrieved from: <https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Dossier/nachhaltigkeit>
6. Parlamentarischer Beirat für nachhaltige Entwicklung. (2025, February 20). Deutsche Nachhaltigkeitsstrategie – Weiterentwicklung 2025. Deutscher Bundestag. Retrieved from: <https://www.bundestag.de/presse/hib/kurzmeldungen-1053372>
7. Quélin, B., & Smadja, I. (2021). Smart cities: The sustainable program of six leading cities. Bouygues – HEC Paris Chair Smart City and the Common Good, HEC Paris. Retrieved from: <https://www.hec.edu/sites/default/files/documents/Vienna-Smartcities-the-sustainable-program-six-leading-cities-soreport-2021-5.pdf>

Дата першого надходження статті до видання: 12.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

УДК 378.147:811.161.2'276.6:358.4
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.26>

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕС МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-АВІАТОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Рубльова Раїса Іванівна,

старший викладач
Харківського національного університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
ORCID ID: 0009-0008-3962-8096

Кудрявцева Наталія Анатоліївна,

старший викладач
Харківського національного університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
ORCID ID: 0009-0009-3346-9407

Отрешко Наталія Миколаївна

старший викладач
Харківського національного університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
ORCID ID: 0000-0003-0677-3090

У статті представлено результати дослідження впливу точності технічної комунікації на рівень безпеки польотів та експлуатаційну надійність авіаційної техніки. Актуальність роботи зумовлена необхідністю уніфікації термінологічного апарату фахівців Повітряних Сил Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО та вимог експлуатації сучасних повітряних суден, де володіння державною мовою є невід'ємним чинником забезпечення безпеки польотів. У роботі теоретично впроваджено концепт «приймальність» стосовно освітньої системи, що за аналогією з технічними характеристиками авіаційного двигуна визначає здатність системи миттєво адаптуватися до екстремальних зовнішніх викликів і переходити на інтенсивні режими функціонування без втрати якості виконання бойового завдання.

Особливу увагу зосереджено на методиці контекстуалізації навчання, яка реалізується через залучення курсантів до лінгвістичного аудиту технічної документації та експлуатаційних регламентів силових установок. У процесі дослідження доведено ефективність заміни калькованих термінів нормативними авіаційними відповідниками, зокрема впровадження терміна «приймальність» замість описових конструкцій, а також використання логічно обґрунтованого маркування питомої витрати палива. Описано результати моделювання критичних ситуацій у контурі «Інженер – Льотчик», що дозволяє мінімізувати часові затримки та неоднозначність під час радіообміну в умовах дефіциту часу.

Окремим аспектом дослідження є впровадження кейс-методу на основі аналізу реальних авіаційних інцидентів, спричинених порушенням газодинамічної стійкості двигуна, зокрема помпажем. Такий підхід забезпечує формування професійного мислення, де засвоєння граматичних норм відбувається через опис фізичних процесів: динаміки наростання тяги, роботи форсажних камер та реверсу. Результати апробації розроблених алгоритмів засвідчили зниження впливу «мовного автоматизму» та підвищення точності оперування фаховою термінологією на 22%, що безпосередньо корелює з надійністю прийняття рішень при відмовах авіаційної техніки. У висновках підкреслено, що гейміфікація та мікронавчання в умовах укриттів забезпечують дидактичну стійкість і безперервність підготовки кадрів для Повітряних Сил Збройних Сил України.

Ключові слова: інтерактивне навчання, офіцери-авіатори, авіаційна термінологія, помпаж, питома витрата палива, безпека польотів, воєнний стан.

© Рубльова Р. І., Кудрявцева Н. А., Отрешко Н. М., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Rublova Raisa, Kudriavtseva Nataliia, Otreshko Nataliia. Pedagogical strategies for implementing interactive teaching methods in the language training of future air force officers under martial law

The article presents a comprehensive study of pedagogical strategies for implementing interactive learning methods into the educational process of language training for future aviation officers at the Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University. The relevance of the work is driven by the necessity to adapt military education to martial law conditions, NATO standard requirements, and the professional specifics of flight and engineering personnel, where proficiency in the state language is an indispensable factor for ensuring flight safety. The paper theoretically introduces the concept of “throttle response” regarding the educational system; by analogy with the technical characteristics of an aircraft engine, it defines the ability of the training process to instantaneously adapt to extreme external challenges and transition to intensive operating modes without loss of specialist training quality.

Special attention is focused on the methodology of learning contextualization, which is realized through involving cadets in the linguistic audit of technical documentation and operating regulations of power plants. The study proves the effectiveness of replacing calqued terms with normative aviation equivalents, particularly the implementation of the term “pickup” instead of descriptive constructions, as well as the use of logically grounded labeling for specific fuel consumption. The practical application of role-playing simulations for emergency situations in the “Engineer – Pilot” dialogue format is described, allowing for the refinement of concise and unambiguous communication skills during radio exchange under time constraints.

A distinct aspect of the study is the implementation of the case method based on the analysis of real aviation incidents caused by violations of the engine’s gas-dynamic stability, specifically surge. This approach ensures the formation of professional thinking, where the mastery of grammatical norms occurs through the description of physical processes: thrust buildup dynamics, afterburner operation, and thrust reversal. The results of the pedagogical experiment demonstrated that the interactive learning model contributes to a 22% increase in professional terminology proficiency and the successful overcoming of “linguistic automatism”. The conclusions emphasize that gamification and micro-learning in shelter conditions provide didactic resilience and continuity in personnel training for the Air Force of the Armed Forces of Ukraine.

Key words: interactive learning, aviation officers, aviation terminology, surge, specific fuel consumption, flight safety, martial law.

Постановка проблеми. Сучасний етап розбудови Збройних Сил України, інтеграція до стандартів НАТО та виклики воєнного стану висувають принципово нові вимоги до надійності технічної комунікації та експлуатації складних авіаційних систем. Ключовим аспектом мінімізації ризиків, спричинених людським чинником, є володіння державною мовою як інструментом управління, документування та оперативної взаємодії в контурі «екіпаж – наземні служби». Стандартизація професійної термінології у Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (ХНУПС) перестас бути суто допоміжним лінгвістичним складником і трансформуватися в засіб забезпечення живучості підрозділів та безпеки польотів. Однак постійні загрози, режим змішаного навчання та екстремальні умови функціонування авіаційних підрозділів вимагають перегляду існуючих протоколів передачі інформації на користь алгоритмів підвищеної адаптивності (приймальності), що забезпечують однозначність тлумачення технічних параметрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання інтерактивного навчання у вищій школі досліджували багато фахівців, проте специфіка викладання філологічних дисциплін у військових технічних закладах вищої освіти (ЗВО) в умовах активних бойових дій залишається недостатньо висвітленою. Актуальним є пошук балансу між суворим військовим регламентом та педагогікою партнерства.

Проблема модернізації вищої школи в умовах кризи перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, загальні аспекти адаптації освітнього процесу до воєнних реалій та психологічної підтримки здобувачів висвітлено в праці С.О. Караман [1, с. 4]. Проте, незважаючи на ґрунтовність підходу до стабілізації емоційного стану курсантів, авторка залишає поза увагою специфіку роботи з технічною термінологією. Питання впровадження інтерактивних технологій у військових закладах вищої освіти (ВВНЗ) детально аналізують А. Куруч та О. Міршук [2, с. 15], пропонуючи моделі рольових ігор, хоча їхні розвідки здебільшого стосуються

соціально-психологічного, а не філологічного спрямування.

Окремий масив досліджень присвячено цифровізації освіти. О. Галинська [3, с. 154] фокусує увагу на перепонах дистанційного навчання у прифронтових зонах, що є актуальним для ХНУПС, але дослідники не дають вичерпних рекомендацій щодо інтенсифікації комунікації в асинхронному режимі. Натомість досвід фахівців самого університету, зокрема І. Ребрій [4, с. 112], демонструє успішну інтеграцію мовної підготовки в професійний контекст, хоча цей досвід наразі обмежений переважно іноземною мовою. Концептуальні засади військової педагогіки, закладені Н. Замотаєвою [5], потребують переосмислення з урахуванням чинника фізичної небезпеки та обмеженого часу на контактну роботу.

Проблеми готовності викладачів до інновацій у цифровій формі розглядає І. Черніченко [6, с. 45], а переваги змішаного навчання (Blended Learning) у військовому середовищі обґрунтовує Л. Бондаренко [7, с. 12]. Водночас традиційні підходи до культури фахового мовлення, представлені у фундаментальних працях Т. Пащенко та М. Плющ [8, с. 88; 9], вимагають нових форм подачі, як-от гейміфікація, яку пропонує А. Бойко [10, с. 22].

Зарубіжний досвід педагогічної стійкості в умовах криз представлено в роботах G. Oliveira [11, с. 1357] та A. Bozkurt [12, с. 341]. Науковці S. Rautela та S. Sharma [13, с. 44] акцентують на ефективності мікронавчання, що корелює з необхідністю швидкого засвоєння технічних параметрів. Важливість симуляцій та рольових моделей у військовій освіті підкреслюється в статті Krylova-Grek Yu [14, с. 12]. Глобальний аналіз трансформації дистанційної освіти в праці M. Bond та S. Bedenlier [15] та дослідження очікувань курсантів від онлайн-навчання T. Hoss [16] дозволяють оптимізувати темп подачі матеріалу.

Сучасні тенденції викладання мов для спеціальних цілей (LSP) підтверджують, що мовна компетенція повинна формуватися через контекстуалізацію професійних завдань [17]. Роль мови в розв'язанні конфліктів та управлінні підрозділом у бойових умовах розкрито в праці A. Johns [17].

Проте, незважаючи на значну кількість публікацій, питання методики викладання

української мови за професійним спрямуванням для майбутніх інженерів-авіаторів та льотчиків із використанням термінів на кшталт «приймальність» замість запозичень, в умовах активних бойових дій, залишається не досить розробленим.

Метою статті є обґрунтування ефективності інтерактивних методів у процесі вивчення української мови майбутніми фахівцями авіаційного профілю, зважаючи на обмеження, накладені воєнним станом.

Результати. Стабільне функціонування системи технічної комунікації в ХНУПС імені Івана Кожедуба в умовах воєнного стану вимагає високого ступеня оперативної гнучкості, яку в межах нашого дослідження ми пропонуємо розглядати через призму технічного терміна «приймальність». Якщо в авіації під цим поняттям розуміють здатність двигуна швидко переходити з одного режиму роботи на інший (зокрема, з малого газу на максимальний), то в лінгвотехнічному контексті «приймальність» системи професійної взаємодії – це її спроможність миттєво адаптуватися до зовнішніх викликів точності передачі технічних даних.

Для досягнення високої «приймальності» професійного дискурсу нами було розроблено модель термінологічної інтеракції, яка базується на трьох основних векторах.

1. Лінгвістична верифікація терміносистеми. Об'єктом дослідження виступає професійна мова авіаційної галузі, яка потребує повної інтеграції в технічну експлуатацію повітряного судна. основний акцент зроблено на «лінгвістичному аудиті» Під час вивчення професійної термінології курсанти працюють із регламентами технічного обслуговування силових установок. Замість застарілих калькованих форм («приемистость») впроваджується нормативний авіаційний термін «приймальність». Це не просто заміна слова, а формування технічного мислення: курсант має пояснити українською мовою фізичну сутність процесу – динаміку наростання тяги двигуна. Аналогічно опрацьовується позначення витрати палива: замість радянського «Гт» впроваджується міжнародно орієнтоване та логічне для української мови «Спал».

2. Метод рольового моделювання критичних ситуацій. Комунікативні протоколи в екстремальних ситуаціях. Дослідження функціонування мови в умовах війни дозво-

ляє визначити параметри чіткої комунікації у стресі. Мовознавчий аналіз моделей радіообміну показує, що фахівець має передавати інформацію про стан систем (масляної, паливної), використовуючи виключно нормативні лексичні конструкції. Лінгвістична перевірка полягає в тому, що «диспетчер» створює мовні перешкоди, змушуючи «льотчика» оперативно підбирати точні лексеми. Це забезпечує лаконічність та однозначність дискурсу – ключові лінгвістичні параметри безпеки польотів.

3. Мікронавчання як інструмент дидактичної стійкості. Враховуючи необхідність навчання в укриттях, можна адаптувати зміст дисципліни до формату стислих, але інформативно насичених блоків. Використання інтерактивних карток та мобільних застосунків для автоматизації навичок. Курсант може повторити правила оформлення бойового розпорядження або рапорту навіть за відсутності стабільного інтернету. Це забезпечує безперервність навчання, де кожен блок інформації – це «ступінь тяги», що підтримує загальну «приймальність» освітнього процесу.

4. Впровадження методу ситуаційного аналізу в мовну підготовку. Одним із найбільш ефективних інтерактивних методів у підготовці майбутніх авіаційних інженерів та пілотів є кейс-метод. Педагогічна цінність цього підходу полягає в тому, що курсант аналізує не абстрактну граматичну конструкцію, а реальну технічну подію, де точність формулювання безпосередньо корелює з безпекою польотів. Курсантам пропонується опис авіаційного інциденту, спричиненого порушенням газодинамічної стійкості двигуна – помпажем. Завдання полягає у складанні технічного звіту українською мовою. Під час виконання вправи акцент робиться на розрізненні описів, курсант має чітко розмежувати причини (перевищення критичного кута атаки на вхідному пристрої) та наслідки (вібрація, падіння тяги). Такий підхід формує професійно орієнтовану комунікативну компетенцію. Використання терміна «помпаж» замість описових зворотів («хлопки у двигуні») привчає майбутнього офіцера до лаконічності та термінологічної суворості, що є важливим для радіообміну в умовах дефіциту часу.

5. Лінгвістична експертиза та редагування

технічних текстів. В умовах воєнного стану особливого значення набуває колективна верифікація термінології у малих групах. Ми застосовуємо методику «лінгвістичного редагування» інструкцій з експлуатації авіаційної техніки. Учасники комунікації опрацьовують фрагмент технічного опису роботи двигуна на режимі «форсаж». Мовне завдання полягає у верифікації та редагуванні тексту, що забезпечує логічну послідовність вербалізації дій: переміщення важеля керування двигуном у відповідне положення, відкриття сопла повітряно-реактивної системи, запалення палива у форсажній камері. Під час дискусійного аналізу обґрунтовується вибір терміноодиниць. Наприклад, чому для характеристики ефективності двигуна системно-обґрунтованим є вживання терміна «питома витрата палива», а не загальноновживаних синонімів. Це стимулює розвиток аналітичного мислення та відповідальності за достовірність технічної інформації в межах професійного дискурсу.

6. Гейміфікація та використання інтерактивних платформ в умовах укриття. Для підтримки високого рівня «приймальності» навчання ми інтегруємо ігрові елементи в систему дистанційної підтримки Moodle та Classroom. Це дозволяє курсантам продовжувати навчання самостійно, навіть у моменти перебування в безпекових зонах. Розроблення інтерактивних кросвордів та вікторин відбувається на базі сервісів Wordwall, LearningApps або Kahoot. Питання будуються на встановленні відповідності між фізичним процесом та його українською назвою. Наприклад: «Процес суттєвого збільшення тяги за рахунок спалювання додаткового палива за турбіною – це... (форсаж)». Гейміфікація знижує рівень тривожності, характерний для воєнного часу, та створює позитивне підкріплення навчальної діяльності. Курсант сприймає засвоєння професійної мови як частину успішного виконання «бойової місії» у віртуальному середовищі, що підвищує загальну залученість до освітнього процесу.

7. Моделювання професійного діалогу «Інженер – Пілот». Ця вправа є вінцем інтерактивного підходу, оскільки поєднує мовленнєву підготовку з фаховими навичками. Моделюється ситуація передпольотного огляду літака. Курсант-«пілот» ставить питання щодо перевірки роботи механізації крила та

стану повітрязбірників. Курсант-«інженер» має професійною українською мовою відповісти, використовуючи такі поняття, як «закрилки», «передкрилки», «елерони», та підтвердити відсутність сторонніх предметів у каналі. Такі вправи нівелюють мовний бар'єр і готують курсанта до реальної взаємодії у складі екіпажу чи підрозділу технічного обслуговування.

Обговорення. Для перевірки ефективності запропонованих інтерактивних методів на базі ХНУПС імені Івана Кожедуба було проведено педагогічне спостереження, в якому взяли участь курсанти інженерно-авіаційного та льотного факультетів. У межах експерименту порівнювалися традиційний (лекційний) підхід та розроблена нами інтерактивна модель викладання.

Аналіз результатів контрольних зрізів знань засвідчив, що курсанти експериментальної групи, де навчання проводилося з використанням професійно орієнтованих кейсів, продемонстрували на 22% вищий рівень володіння термінологією. Зокрема, під час опису роботи силової установки на критичних режимах курсанти значно точніше оперували поняттям «газодинамічна стійкість», уникаючи розмовних описів і суворо дотримуючись логіки технічного процесу.

Особливий інтерес викликало обговорення функціонування таких систем, як реверс тяги. Під час рольових ігор курсанти мали пояснити умови ввімкнення реверсу під час посадки винятково державною мовою. Було з'ясовано, що активна інтеракція сприяє швидшому запам'ятовуванню складних конструкцій, як-от «координація положення важеля керування двигуном» та «спрацювання безпеки польотів та ефективної експлуатації авіаційної техніки».

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні цифрових тренажерів з авіаційного радіообміну та створенні інтерактивного термінологічного словника нового покоління для фахівців Повітряних Сил.

Література:

1. Караман С.О., Караман О.В. Навчання української мови в умовах воєнного стану: виклики та стратегії. *Українська мова і література в школах України*. 2022. № 3. С. 3–8.
2. Куруч А.Ф., Міршук О.Є. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців Повітряних Сил засобами інтерактивних технологій. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2022. № 74. С. 15–24.
3. Галинська О.М. Дистанційне навчання у вищій військовій школі: виклики воєнного часу. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 48. Т. 2. С. 154–158.
4. Ребрій І.М. Особливості термінологічної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі. *Науковий вісник ХНУ*. 2023. № 4(32). С. 112–119.
5. Замотаєва Н.В. Військова педагогіка : навч. посіб. Київ : НУОУ, 2021. 336 с.

вання автомата дозування палива».

Під час дискусій також було виявлено, що інтерактивне навчання сприяє подоланню так званого «мовного автоматизму». Так, під час аналізу характеристик матеріалів замість «удельного веса» курсанти системно впроваджували термін «питома вага», що вказує на глибоке усвідомлення терміносистеми, а не механічне «зазубрювання».

Обговорення результатів підтверджує, що впровадження інтерактивних стратегій в умовах воєнного стану не лише забезпечує безперервність освіти, а й виконує важливу функцію формування професійної ідентичності офіцера-авіатора.

Висновки. У статті теоретично обґрунтовано та практично перевірено ефективність інтерактивних методів навчання української мови за професійним спрямуванням у військовому технічному ЗВО. За результатами дослідження можна зробити такі висновки:

1. Встановлено, що в умовах воєнного стану педагогічна «приймальність» освітньої системи прямо залежить від здатності викладача адаптувати контент до екстремальних умов (укриття, дистанційний формат) через використання мікронавчання та гейміфікації.

2. Доведено, що контекстуалізація мовної підготовки через залучення авіаційної термінології (описи помпажу, форсажу, роботи автомата дозування палива) підвищує мотивацію курсантів і сприяє швидшому переходу Збройних Сил України на сучасні мовні стандарти.

Використання методу кейс-стаді та рольового моделювання ситуацій типу «Інженер – Пілот» дозволяє не лише засвоїти граматичні норми, а й відпрацювати навички професійної комунікації, необхідні для забезпечення

6. Черніченко І.Ю. Цифрова трансформація освітнього середовища військового закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості*. 2022. № 81. С. 45–51.
7. Бондаренко Л.П. Змішане навчання як інструмент забезпечення безперервності військової освіти. *Вісник Житомирського державного університету*. 2023. № 2(113). С. 12–21.
8. Пащенко Т.М. Розвиток дидактичної стійкості викладачів в умовах кризи. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2023. Вип. 2(23). С. 88–97.
9. Плющ М.Я. Граматика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2021. 287 с.
10. Бойко А.О. Гейміфікація професійної підготовки майбутніх офіцерів. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні науки*. 2023. Т. 8. С. 22–29.
11. Oliveira G., Tognetti A., et al. Bridge over troubled waters: Rescue of higher education during the COVID-19 and its implications for future crises. *British Journal of Educational Technology*. 2021. Vol. 52. Iss. 4. P. 1357–1376.
12. Bozkurt A. Educational technology during the war in Ukraine: A review of resilience and adaptability. *Distance Education*. 2022. Vol. 43. No. 2. P. 341–348.
13. Rautela S., Sharma S. Implementation of Asynchronous Interactive Learning in Professional Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*. 2022. Vol. 17. No. 10. P. 44–58.
14. Krylova-Grek Yu. Psycholinguistic aspects of media literacy in wartime. *Journal of Special Education Preparation*. 2023. Vol. 3(1). P. 12–20.
15. Bond M., Bedenlier S. Emergency remote teaching in higher education: a systematic review. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2021. Vol. 18. Art. 52.
16. Hoss T., Anthonysamy L. Forced Remote Learning during the Pandemic: A Review of Students' Experience. *Education Sciences*. 2021. Vol. 11. No. 7. 335.
17. Johns A. M. English for Specific Purposes: Traditions, trends, directions. *International Journal of English for Specific Purposes*. 2020. Vol. 1(1). P. 5–18.

References:

1. Karaman, S. O., & Karaman, O. V. (2022). Navchannia ukraïnskoi movy v umovakh voïennoho stanu: vyklyky ta stratehii [Teaching the Ukrainian language under martial law: Challenges and strategies]. *Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy* [Ukrainian Language and Literature in Schools of Ukraine], (3), 3–8. [in Ukrainian].
2. Kuruch, A. F., & Mirshuk, O. Ye. (2022). Formuvannia profesiino-komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv Povitrianykh Syl zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii [Formation of professional and communicative competence of future Air Force specialists by means of interactive technologies]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity* [Problems of Engineering and Pedagogical Education], (74), 15–24. [in Ukrainian].
3. Halynska, O. M. (2022). Dystantsiine navchannia u vyshchii viiskovii shkoli: vyklyky voïennoho chasu [Distance learning in higher military school: Challenges of wartime]. *Innovatsiina pedahohika* [Innovative Pedagogy], 48(2), 154–158. [in Ukrainian].
4. Rebrii, I. M. (2023). Osoblyvosti terminolohichnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv aviatsiinoi haluzi [Peculiarities of terminological training of future specialists in the aviation industry]. *Naukovyi visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu* [Scientific Bulletin of Khmelnytskyi National University], (4), 112–119. [in Ukrainian].
5. Zamotaieva, N. V. (2021). *Viiskova pedahohika* [Military pedagogy] (Manual). Kyiv: NUOU. [in Ukrainian].
6. Chernichenko, I. Yu. (2022). Tsyfrova transformatsiia osvithnioho seredovyschcha viiskovoho zakladu vyshchoi osvity [Digital transformation of the educational environment of a military higher education institution]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobytosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh* [Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher and General Education Schools], (81), 45–51. [in Ukrainian].
7. Bondarenko, L. P. (2023). Zmishane navchannia yak instrument zabezpechennia bezperervnosti viiskovoi osvity [Blended learning as a tool for ensuring the continuity of military education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky* [Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. Pedagogical Sciences], 2(113), 12–21. [in Ukrainian].
8. Pashchenko, T. M. (2023). Rozvytok dydaktychnoi stiikosti vykladachiv v umovakh kryzy [Development of didactic resilience of teachers in crisis conditions]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy* [Adult Education: Theory, Experience, Prospects], 2(23), 88–97. [in Ukrainian].
9. Pliushch, M. Ya. (2021). *Hramatyka ukraïnskoi movy* [Grammar of the Ukrainian language] (Textbook). Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian].
10. Boiko, A. O. (2023). Heimifikatsiia profesiinoi pidhotovky maibutnikh ofitseriv [Gamification of professional training of future officers]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Pedahohichni nauky* [Scientific Papers of NaUKMA].

- Pedagogical Sciences], 8, 22–29. [in Ukrainian].
11. Oliveira, G., Tognetti, A., et al. (2021). Bridge over troubled waters: Rescue of higher education during the COVID-19 and its implications for future crises. *British Journal of Educational Technology*, 52(4), 1357–1376. <https://doi.org/10.1111/bjet.13111>
 12. Bozkurt, A. (2022). Educational technology during the war in Ukraine: A review of resilience and adaptability. *Distance Education*, 43(2), 341–348. <https://doi.org/10.1080/01587919.2022.2064820>
 13. Rautela, S., & Sharma, S. (2022). Implementation of asynchronous interactive learning in professional education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 17(10), 44–58. <https://doi.org/10.3991/ijet.v17i10.30132>
 14. Krylova-Grek, Yu. (2023). Psycholinguistic aspects of media literacy in wartime. *Journal of Special Education Preparation*, 3(1), 12–20.
 15. Bond, M., & Bedenlier, S. (2021). Emergency remote teaching in higher education: a systematic review. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 18, Article 52. <https://doi.org/10.1186/s41239-021-00278-8>
 16. Hoss, T., & Anthonyamy, L. (2021). Forced remote learning during the pandemic: A review of students' experience. *Education Sciences*, 11(7), 335. <https://doi.org/10.3390/educsci11070335>
 17. Johns, A. M. (2020). English for specific purposes: Traditions, trends, directions. *International Journal of English for Specific Purposes*, 1(1), 5–18.

Дата першого надходження статті до видання: 09.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ FRIEDEN / МИР У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ МАСМЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Семенюк Тетяна Петрівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0001-6832-0551

Статтю присвячено дослідженню лексико-семантичних особливостей репрезентації концепту FRIEDEN / МИР у сучасному німецькому масмедійному дискурсі. Повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році активізувало інтерес мовознавців до лінгвокогнітивного відображення української реальності в колективних когнітивних просторах різних лінгвоспільнот. У статті проаналізовано теоретичні засади дослідження концептів як ментальних структур, розглянуто трикомпонентну структуру концепту, яка включає понятійний, перцептивно-образний та ціннісний складники. Особливу увагу приділено понятійному складнику концепту FRIEDEN, який є найвагомим у його вербалізації. Проведено детальний аналіз етимології та лексикографічних дефініцій лексеми «Frieden» у провідних німецьких словниках. Виявлено п'ять основних семантичних ознак концепту: життя без війни і насилля; стан гармонії та згоди; незворушний спокій; укладання мирного договору; відчуття духовної захищеності. Досліджено номінативне поле концепту, яке включає спільнокореневі композити з лексемою «Frieden» як першим (Friedensverhandlungen, Friedenspolitik) і другим компонентом (Siegfrieden, Verhandlungsfrieden), синоніми, перенімації та лексико-семантичні зв'язки з дієсловами, прикметниками та іменниками. Результати дослідження демонструють, що понятійний складник концепту розміщується в ядерній та приядерній зонах номінативного поля і є найбільш репрезентованим у сучасному німецькому масмедійному дискурсі, що відображає актуальність теми миру в контексті російсько-українського конфлікту.

Ключові слова: концепт, FRIEDEN / МИР, масмедійний дискурс, понятійний складник, номінативне поле.

Semeniuk Tetiana. Lexical-semantic features of the representation of the concept FRIEDEN / PEACE in contemporary German mass media discourse

The article is dedicated to the study of lexical-semantic features of the concept FRIEDEN / PEACE) representation in contemporary German mass media discourse. Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 intensified linguists' interest in the linguo-cognitive reflection of Ukrainian reality in the collective cognitive spaces of different linguistic communities. The article analyzes the theoretical foundations of studying concepts as mental structures and examines the three-component structure of a concept, which includes notional, perceptual-figurative, and value components. Special attention is paid to the notional component of the FRIEDEN concept, which is the most significant in its verbalization. A detailed analysis of the etymology and lexicographic definitions of the lexeme "Frieden" in leading German dictionaries has been conducted. Five main semantic features of the concept have been identified: life without war and violence; state of harmony and accord; undisturbed peace; conclusion of a peace treaty; sense of spiritual security. The nominative field of the concept has been investigated, including compound words with the lexeme "Frieden" as the first (Friedensverhandlungen, Friedenspolitik) and second component (Siegfrieden, Verhandlungsfrieden), synonyms, renominations, and lexical-semantic connections with verbs, adjectives, and nouns. The research results demonstrate that the notional component of the concept is located in the nuclear and near-nuclear zones of the nominative field and is most represented in contemporary German mass media discourse, reflecting the relevance of the peace theme in the context of the Russian-Ukrainian conflict.

Key words: concept, FRIEDEN / PEACE, mass media discourse, notional component, nominative field.

Вступ. Мова є ключовим складником культурної спадщини, який акумулює суспільні, національні та індивідуальні цінності, а також виступає яскравим інструментом прояву національної ідентичності. Завдяки мові створюється мислення нації, складаються уявлення про той чи інший факт, подію чи ситуацію. Дослідження мови в когнітивно-семантичному руслі дозволяє створити уявлення та виокремити найважливіші ознаки тієї чи іншої ментальної структури, яка належить до концептосфери конкретної лінгвоспільноти.

Дослідженням концептів як ментальних структур займалися вітчизняні науковці, серед яких В.Л. Іващенко, Л.А. Пасик, А.М. Приходько, П.В. Прохорова, І.С. Шевченко та багато інших. Повномасштабне вторгнення росії в лютому 2022 року на територію незалежної держави, якою є Україна, змінило життя українців, їхні наративи, цінності та світосприйняття. Наука не стоїть на місці, зміни в суспільстві активізували зміну наукових парадигм досліджень, зокрема, зріс інтерес вітчизняних та зарубіжних мовознавців до лінгвокогнітивного відображення української реальності в колективних когнітивних просторах українців та представників інших лінгвоспільнот.

Починаючи із 2014 року, особливо із середини 2022 року, науковці активно досліджують лінгвокогнітивні явища, пов'язані з війною росії проти України та її наслідками (концепт ВІЙНА та МИР – Т.П. Вільчинська [1], номінації війни – І.С. Шевченко [9], концепт АГРЕСІЯ – В.О. Шевченко [8]) тощо. Актуальність наукової розвідки спричинена недостатністю вивчення концепту МИР на матеріалі німецької мови та в умовах інвазії росії на територію України.

Метою статті є виявлення лексико-семантичних засобів вербалізації концепту FRIEDEN / МИР у сучасному німецькомовному масмедійному дискурсі.

Результати дослідження. Аналізуючи концепти як ментальні утворення, науковці ставлять перед собою першочергове завдання, яке полягає у виявленні їх денотативного та предметно-логічного складників, а саме у встановленні лексикографічної та енциклопедичної інформації. Крім денотативної інформації, будь-який концепт володіє конотативною, яка охоплює додаткові семан-

тичні нашарування: емотивні, оцінні, експресивні, стилістичні та культурно-асоціативні компоненти значення. У цьому контексті варто наголосити, що концепт є ширшим за поняття, оскільки охоплює весь зміст слова – і денотативне, і конотативне значення, що відбиває уявлення носіїв культури про характер явища, яке стоїть за словом, взятих у розмаїтті його асоціативних зв'язків.

Хоча концепт – ментальна одиниця й елемент свідомості, що виступає попередником між реальним світом і мовою, він охоплює і культурну інформацію, в якій вона фільтрується, переробляється й систематизується [4, с. 215]. П.В. Прохорова зазначає, що концепт як лінгвокультурне поняття пов'язується і з індивідуальним, і з колективним досвідом вербального світопізнання певної етноспільноти і має лінгвокультурологічну інформацію, позначену етнокультурними особливостями [6, с. 47]. Звідси випливає, що концепт наділений не лише власне лінгвістичною (денотативно-конотативною), а й культурно-етнічною інформативністю, тобто містить у собі нашарування культурних смислів на основне його значення.

Своєю чергою М.М. Полюжин під концептом розуміє мовну одиницю в певному обсязі її змісту, включно з конотацією й конкретно-чуттєвими асоціаціями. Він містить не тільки поняття про класи предметів та явищ довкілля, а й асоціативне соціокультурне уявлення про них в узагальненому вигляді [4, с. 218].

Л.А. Пасик зазначає, що концепт регулює комунікативну поведінку, має складну будову, формується на основі загальнонаціональних ознак, які доповнено ознаками індивідуального досвіду й особистої уяви, містить оцінне ставлення до своїх референтів, у сукупності з іншими концептами формує концептуальну картину світу народу, яка частково знаходить відображення в мовній картині світу» [3, с. 58].

У своїх наукових розвідках визначаємо концепт як культурно-детерміновану одиницю психічних та ментальних ресурсів свідомості людини, яка відображає зміст здобутих знань, досвіду, а також тих цінностей, які сформувались у процесі пізнання світу індивідом [7, с. 8].

Визначення складників концепту та окреслення структури концепту знаходимо в моно-

графії А.М. Приходька, в якій мовознавець та когнітивіст виділяє так звані «три кити», на яких тримається вся споруда лінгвоконцептології [5, с. 50]. До цих «китів» належать понятійний складник, який є основою концепту, та дві надбудови: перцептивно-образна та ціннісна (валоративна). При цьому науковець зазначає, що понятійний субстрат концепту – це той значеннєвий мінімум його змісту, який зазвичай фіксується лексикографічними джерелами. Тоді як, на його думку, перцептивно-образний складник формується завдяки двом факторам – внутрішньої форми мовних одиниць та асоціацій, закріплених в авторських та фольклорних текстах [5, с. 56–58]. Варто зазначити, що валоративний складник концепту базується на метафоричному осмисленні того чи іншого ментального утворення.

Опис концепту як ментальної одиниці включає аналіз засобів його мовної репрезентації, сукупність яких становить його номінативне поле. Вербалізаторами концепту можуть виступати саме слово-репрезентант концепту; лексичні одиниці тематично пов'язані з досліджуваним концептом, а також ті лексеми, які вживаються в словосполученнях з концептом у певних граматичних формах та експлікують певне стилістичне значення.

Дослідження етимології лексеми – імені концепту є відправною точкою аналізу концепту, що дає змогу проаналізувати його етимологічний шар та встановити механізм формування. Згідно з *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS)* [10], лексеми *Friede / Frieden*, які виступають основними репрезентантами концепту FRIEDEN у німецькій мові, означають стан спокою, гармонії, припинення воєнних конфліктів.

Першим кроком аналізу понятійного складника концепту FRIEDEN є аналіз дефініцій лексеми *Frieden* у лексикографічних словниках. Лексикографічні джерела є достовірним джерелом інформації про структуру значення слова, містять найбільш загальні ознаки позначуваного явища, які входять до колективної свідомості лінгвоспільноти, а тому дають змогу встановити основні ознаки концепту, що утворюють понятійний ядерний компонент його структури. Для аналізу та встановлення основних семантичних ознак аналізованого концепту було вибрано такі словники: OWID, DWDS, Duden, Pons, Wahrig да довідник *Wortbedeutung*.

Аналіз та порівняння словникових дефініцій лексеми *Frieden* допоміг визначити такі її семантичні ознаки, які об'єктивують та вербалізують концепт FRIEDEN:

– співіснування без насилля та війни, протилежність війни: *vertraglich geregelter Zustand zwischenden Staaten, **Leben ohne Krieg*** [13], *der ein **Zusammenleben in Ruhe und Sicherheit** auf der Grundlage des Völkerrechts gewährleistet* [10], *vertraglich gesichertes Miteinander verschiedener Staaten, dass durch **Abwesenheit von Gewalt** (und speziell von Krieg) gekennzeichnet ist* [18];

– стан гармонії, згоди: ***völlig ungestörter, harmonischer Zustand, Eintracht*** [10], ***Harmonie*** [14]; *Zustand ungestörter Ordnung und Harmonie* [18];

– стан незворушного, безтурботного спокою: ***ungestörte Ruhe, Zustand beschaulicherer Ruhe; Zustand innerer Ruhe und Ausgeglichenheit; Ruhe, beruhigende Stille*** [18];

– мирний договір, укладання миру: *vertraglicher **Friedensschluss*** [10], ***Friedensschluss*** [14], *Friedensschluss, Friedensvertrag* [18];

– відчуття безпеки, духовної захищеності: ***religiöse Erfüllung, Segen*** [10], *Zustand, in dem spirituelles bzw. **religiöses Geborgensein** gespürt bzw. gewünscht wird* [13].

Отже, основними семантичними ознаками концепту FRIEDEN, які вербалізують його понятійний складник, є: 1) *Leben ohne Krieg, Zusammenleben in Ruhe und Sicherheit, Abwesenheit von Gewalt*; 2) *ungestörte Ordnung und Harmonie*; 3) *ungestörte Ruhe, beruhigende Stille, innere Ausgeglichenheit*; 4) *Friedensschluss*; 5) *religiöse Geborgenheit*.

Понятійний складник концепту включає також усі спільнокореневі лексеми – складні лексеми та похідні (деривати), утворені різними способами словотвору – префіксальним, суфіксальним, префіксально-суфіксальним, основоскладанням тощо.

Аналіз статей та словників допоміг виявити такі спільнокореневі складні лексичні одиниці, які ми поділили на групи:

1) Лексеми-композиції, які містять лексему *Frieden* як перший складник: ***Friedenstifter, Friedensabkommen, Friedenssicherung, Friedensbewegung, Friedensangebot, Friedensbedingung, Friedensbotschaft, Friedensengel, Friedensfahne, Friedensfre-***

und, Friedenliebe, Friedenspolitik, Friedenstaube, Friedenssymbol, Friedensschluss, Friedensverhandlungen, Verhandlungsfrieden тощо.

«Dass es irgendwann zu **Friedensverhandlungen** kommen muss, ist Konsens bei den Diplomaten. Jeden Tag greift Russland ukrainische Städte mit Gleitbomben, Raketen oder Drohnen an» [16].

2) Лексеми-композиції, які містять лексему **Frieden** як другий лексичний компонент: **Siegfrieden, Diktatfrieden, Kompromissfrieden, Verhandlungsfrieden, Koalitionsfrieden, Völkerrfrieden, Weltfrieden, Landfrieden** тощо.

– «„Frieden“ oder „Siegfrieden“? Seit Donald Trump versprochen hat, den Ukrainekrieg zu beenden, werden Warnungen laut, ein **Friedensschluss** würde Russlands imperiale Ambitionen bestärken» [12].

«Doch ist ein **Verhandlungsfrieden** derzeit überhaupt möglich und wenn ja, wie könnte er erreicht werden? Oder ist zunächst eine verstärkte militärische Unterstützung der Ukraine nötig, um das Land in eine bessere Verhandlungsposition zu bringen?» [16].

Понятійний складник концепту включає також загальноживані синоніми (*völliges Ruhen, Entspannung, Ruhe, die Harmonie, die Eintracht*) та синоніми в політичному контексті (*der Waffenstillstand, die Versöhnung, die Verständigung*) тощо: «In einer bedeutenden Entwicklung haben die Konfliktparteien Ukraine und Russland einen vierten **lokalen Waffenstillstand** vereinbart, um dringend erforderliche Reparaturen an der beschädigten Strominfrastruktur in der Nähe des russisch besetzten Atomkraftwerks Saporischschja durchzuführen» [17].

Переномінації – зміни назви або терміна, який використовується для позначення певного об'єкта, явища, концепту чи процесу – виступають вербалізаторами понятійного складника концепту FRIEDEN / МИР. До переномінацій відносимо такі словосполучення: *Beendigung des Konflikts, Einfrieren des Konflikts (Siegfrieden), diplomatisches Ende des Krieges, gerechtes Ende des Krieges* тощо.

«Da eine **Beendigung des Konflikts** entlang des gegenwärtigen Frontverlaufs Russland nicht davon abhalten werde, die Ukraine über kurz oder lang erneut anzugreifen, sei ein dauerhafter Frieden eine Chimäre. Mehr noch: Ein de facto Einfrieren des Konflikts sei gleichbedeutend

mit einem russischen „Siegfrieden“, der für Russland wie auch für andere Staaten die Bestätigung liefere, dass sich militärische Aggression am Ende auszahlt» [16].

«Die Ukraine werde alles für ein **diplomatisches Ende des Krieges** unternehmen, sagt Präsident Selenskyj in einem Interview. Doch dafür müsse sie zunächst in eine Position der Stärke gebracht werden» [12].

«Das ist **kein gerechtes Ende dieses Krieges**. Und auch kein gerechter Frieden. In einer Position der Schwäche können wir nicht verhandeln» [15].

Лексема **Frieden** зустрічається найчастіше в лексико-семантичних зв'язках з:

а) дієсловами в ролі прямого додатку, наприклад, *Frieden schließen, stiften, sichern, gefährden, stören, bewahren, bedrohen, garantieren* usw.: «Wir müssen den Druck auf die russische Wirtschaft und die russische Rüstungsindustrie erhöhen, bis Putin bereit ist, **Frieden zu schließen**» [15].

б) прикметниками: *dauerhafter, gerechter, ewiger, innerer, sozialer, gesellschaftlicher, stabiler, echter Frieden*: «Ukrainisches Volk verdient **gerechten und dauerhaften Frieden**» [16].

в) іменниками та дієсловами з прийменниками: *in Frieden leben, um Frieden beten, sich für den Frieden einsetzen, sich um Frieden bemühen, auf Frieden hoffen, Bemühungen um Frieden, Weg zu Frieden, Sehnsucht nach Frieden, Wunsch nach Frieden, Partnerschaft für Frieden, Fokus auf Frieden*: «Wie kann man einen bewaffneten Konflikt oder Krieg mit einem **Fokus auf Frieden analysieren?**» [15].

Висновки. Концепт FRIEDEN є релевантною ментальною структурою у свідомості німецькомовної лінгвостільності, що особливо актуалізувалася в контексті повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році. Масмедійний дискурс виступає важливим джерелом вербалізації цього концепту та відображає його динамічний характер. Понятійний складник концепту є найвагомішим у його вербалізації, що свідчить про домінування раціонально-логічного осмислення миру. У такий спосіб лексичні одиниці, які об'єктивують його понятійні характеристики, розміщуються в ядерній та приядерній зонах номінативного поля концепту.

Лексико-семантичні особливості аналізованого концепту характеризуються різноманітними засобами його вербалізації:

спільнокореневими композитами з лексемою «Frieden» як першим (Friedensverhandlungen, Friedenspolitik, Friedenssicherung) і другим компонентом (Siegfrieden, Verhandlungsfrieden, Weltfrieden), синонімічними рядами (Waffenstillstand, Versöhnung, Verständigung), переномінаціями (Beendigung des Konflikts, Einfrieren des Konflikts) та стійкими семантичними зв'язками з дієсловами, прикметниками й іменниками.

Література:

1. Вільчинська Т.П. Концепт «війна»: особливості мовної об'єктивації у газетному тексті. Лінгвістичні студії / *Linguistic Studies*: зб. наук. праць ; Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса ; гол. ред. А. П. Загнітко. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. Вип. 34. С. 110–114.
2. Іващенко В.Л. Функціональна топологія концептів як одиниць культури. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2004. Вип. 34. Ч. 1. С. 390–397.
3. Пасик Л.А. Об'єктивація та дискурсивна профілізація концепту PARTNERWAHL / ВИБІР ПАРТНЕРА (на матеріалі німецької мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.00.04. Запоріжжя, 2016. 240 с.
4. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2015. № 4. С. 212–222.
5. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
6. Прохорова П.В. Антропоцентрипетальні концепти як доміанти німецькомовної картини світу : монографія. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2014. 162 с.
7. Семенюк Т.П. Когнітивно-семантичні та прагматичні особливості німецькомовних полікодових текстів (на матеріалі комерційної реклами) : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 257 с.
8. Шевченко В. Концепт АГРЕСІЯ в англійському дискурсі війни: когнітивно-семантичний вимір. *Філологічні трактати*. 2024. Т. 16. № 2. С. 124–132.
9. Шевченко І.С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу. *Дискурс як комунікативний феномен*. Харків : Константа, 2005. С. 9–20.
10. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de/> (дата звернення: 20.10.2025.).
11. Erklärung zum Frieden in der Ukraine. URL: https://germany.representation.ec.europa.eu/news/erklarung-zum-frieden-der-ukraine-2025-10-21_de (дата звернення: 02.01.2026).
12. Frieden oder Siegfrieden? URL: <https://www.cicero.de/aussenpolitik/trumps-plane-fur-die-ukraine-frieden-oder-siegfrieden> (дата звернення: 04.01.2026).
13. OWID. URL: <https://www.owid.de/> (дата звернення: 20.11.2025).
14. PONS. URL: <https://de.pons.com/p/service-center/faq-online-worterbuch> (дата звернення: 20.11.2025).
15. Spiegel. URL: <https://www.spiegel.de/> (дата звернення: 12.12.2025).
16. Tagesschau. URL: <https://www.tagesschau.de/> (дата звернення: 20.12.2025).
17. Ukraine und Russland erzielen Vereinbarung über Waffenstillstand zur Durchführung von Reparaturen an Strominfrastruktur. URL: <https://www.investmentweek.com/ukraine-und-russland-erzielen-vereinbarung-uber-waffenstillstand-zur-durchfuhrung-von-reparaturen-an-strominfrastruktur/> (дата звернення: 18.01.2026).
18. Wahrig. URL: <https://www.wahrig.de/> (дата звернення: 20.11.2025).

References:

1. Vilchynska, T. P. (2017). Kontsept VIINA: osoblyvosti movnoi obiektyvatsii u hazetnomu teksti [The concept WAR: features of linguistic objectification in newspaper text]. *Linhvistychni studii / Linguistic Studies*, 34, 110–114. [in Ukrainian].
2. Ivashchenko, V. L. (2004). Funktsionalna topolohiia kontseptiv yak odynyts kultury [Functional topology of concepts as units of culture]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filolohichna*, 34(1), 390–397. [in Ukrainian].
3. Pasyk, L. A. (2016). *Obiektyvatsiia ta dyskursyvna profilizatsiia kontseptu PARTNERWAHL / VYBIR PARTNERA (na materialii nimetskoi movy)* [Objectification and discursive profiling of the concept PARTNERWAHL/CHOICE OF PARTNER (based on German language material)] (Candidate dissertation). Zaporizhzhia. [in Ukrainian].
4. Poliuzhyn, M. (2015). Poniattia, kontsept ta yoho struktura [Notion, concept and its structure]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriiia: Filolohichni nauky. Movoznavstvo*, 4, 212–222. [in Ukrainian].

5. Prykhodko, A. M. (2008). *Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvni paradyhmi linhvistyky* [Concepts and concept systems in the cognitive-discursive paradigm of linguistics]. Zaporizhzhia: Premier. [in Ukrainian].
6. Prokhorova, P. V. (2014). *Antropotsentripetalni kontsepty yak dominanty nimetskomovnoi kartyny svitu* [Anthropocentripetal concepts as dominants of the German-language worldview]. Melitopol: TOV “Kolor Prynt”. [in Ukrainian].
7. Semeniuk, T. P. (2017). *Kohnityvno-semantychni ta prahmatychni osoblyvosti nimetskomovnykh polikodovykh tekstiv (na materialii komertsii noi reklamy)* [Cognitive-semantic and pragmatic features of German polycode texts (based on commercial advertising)] (Candidate dissertation). Zaporizhzhia. [in Ukrainian].
8. Shevchenko, V. (2024). Kontsept AHRESIIA v anhlo movnomu dyskursi viiny: kohnityvno-semantychnyi vymir [The concept AGGRESSION in English war discourse: cognitive-semantic dimension]. *Filolohichni traktaty*, 16(2), 124–132. [in Ukrainian].
9. Shevchenko, I. S. (2005). Kohnityvno-komunikatyvna paradyhma i analiz dyskursu [Cognitive-communicative paradigm and discourse analysis]. In *Dyskurs yak komunikatyvnyi fenomen* (pp. 9–20). Kharkiv: Konstanta. [in Ukrainian].
10. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Retrieved from <https://www.dwds.de/>
11. Erklärung zum Frieden in der Ukraine. Retrieved from https://germany.representation.ec.europa.eu/news/erklarung-zum-frieden-der-ukraine-2025-10-21_de
12. Frieden oder Siegfrieden? Retrieved from <https://www.cicero.de/aussenpolitik/trumps-plane-fur-die-ukraine-frieden-oder-siegfrieden>
13. OWID – Online-Wortschatz-Informationssystem Deutsch. Retrieved from <https://www.owid.de/>
14. PONS Online-Wörterbuch. Retrieved from <https://de.pons.com/p/service-center/faq-online-worterbuch>
15. Der Spiegel. Retrieved from <https://www.spiegel.de/>
16. Tagesschau. Retrieved from <https://www.tagesschau.de/>
17. Ukraine und Russland erzielen Vereinbarung über Waffenstillstand zur Durchführung von Reparaturen an Strominfrastruktur. Retrieved from <https://www.investmentweek.com/ukraine-und-russland-erzielen-vereinbarung-uber-waffenstillstand-zur-durchfuhrung-von-reparaturen-an-strominfrastruktur/>
18. Wahrig Deutsches Wörterbuch. Retrieved from <https://www.wahrig.de/>

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

МОВНА ПОВЕДІНКА ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА АНГЛОМОВНИЙ КОНТЕКСТИ

Сирко Ірина Мирославівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0002-7622-425X

У статті здійснено комплексний аналіз мовної поведінки як ключової соціолінгвістичної категорії та важливого чинника формування мовної ідентичності в сучасному українському суспільстві. Мовну поведінку розглянуто як динамічну систему мовних виборів, зумовлених соціальними, культурними, політичними та психологічними чинниками. Проаналізовано основні теоретичні підходи до трактування мовної поведінки в українській і зарубіжній соціолінгвістиці, зокрема в контексті багатомовних і постколоніальних суспільств. Визначено її структурні параметри, серед яких мовний вибір, комунікативні стратегії, рівень мовної лояльності та символічне навантаження мови. Особливу увагу приділено позамовним чинникам формування мовної поведінки, зокрема впливу державної мовної політики, суспільних трансформацій, медіасередовища та особистісної ідентичності мовців. Значне місце в дослідженні посідає аналіз змін мовної поведінки українців після 2022 року в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, що спричинило посилення ролі української мови як маркера національної єдності, громадянської позиції та символу спротиву. Зафіксовано тенденцію до свідомого переходу на українську мову в різних сферах комунікації та зростання мовної рефлексії в суспільстві. У межах порівняльного аналізу зіставлено український досвід із моделями мовної поведінки в англійськомовних країнах, що дало змогу виявити спільні та відмінні риси функціональної двомовності, мовної мобільності, соціального престижу мови. Доведено, що в сучасній Україні мовна поведінка виконує не лише комунікативну, а й виразну ідентифікаційну та громадянську функції, стаючи важливим інструментом самоідентифікації та суспільної консолідації.

Ключові слова: мовна поведінка, мовна ідентичність, соціолінгвістика, мовна свідомість, білінгвізм, мовна політика, війна.

Syrko Iryna. Language behavior as a sociolinguistic category: Ukrainian and English contexts

The article provides a comprehensive analysis of language behavior as a key sociolinguistic category and an important factor in the formation of language identity in contemporary Ukrainian society. Language behavior is viewed as a dynamic system of linguistic choices determined by social, cultural, political, and psychological factors. The study examines the main theoretical approaches to the interpretation of language behavior in Ukrainian and international sociolinguistics, particularly in the context of multilingual and postcolonial societies. Its structural parameters are identified, including language choice, communicative strategies, the level of language loyalty, and the symbolic load of language. Special attention is paid to extralinguistic factors shaping language behavior, notably the influence of state language policy, social transformations, the media environment, and speakers' personal identities. A significant part of the research focuses on the analysis of changes in Ukrainians' language behavior after 2022 under the conditions of the full-scale invasion of the Russian Federation, which led to a strengthening of the role of the Ukrainian language as a marker of national unity, civic stance, and a symbol of resistance. The study points out a tendency toward a conscious shift to the Ukrainian language across various spheres of communication, as well as an increase in linguistic reflection within society. Within a comparative framework, the Ukrainian experience is juxtaposed with models of language behavior in English-speaking countries, which made it possible to identify common and distinctive features of functional bilingualism, language mobility, and the social prestige of language. It is demonstrated that in contemporary Ukraine, language behavior performs not only a communicative function but also a vivid identificational and civic function, becoming a tool of self-identification and social consolidation.

Key words: language behavior, linguistic identity, sociolinguistics, language consciousness, bilingualism, language policy, war.

Вступ. У сучасному мовознавстві дедалі більшої уваги набувають дослідження, спрямовані на вивчення мови в її тісному зв'язку із соціальними процесами, культурними трансформаціями та ідентифікаційними практиками. У цьому контексті мова постає не лише як система знаків або інструмент комунікації, а як важливий соціальний маркер, що відображає ціннісні орієнтири суспільства, ідеологічні настанови та динаміку суспільних змін. Саме тому в межах сучасної соціолінгвістики особливого значення набуває поняття мовної поведінки, яке дає змогу аналізувати реальні мовні практики мовців у конкретних соціальних умовах.

Проблема мовної поведінки є багатоаспектною, оскільки охоплює не лише вибір мови чи мовного різновиду, а й мотиви цього вибору, соціальні очікування, мовні установки та комунікативні стратегії. На відміну від понять мовна компетенція або мовна система, мовна поведінка фіксує саме динамічний бік мовного життя, в якому поєднуються індивідуальні рішення мовців і ширші соціальні чинники. У цьому сенсі мовна поведінка виступає показником не лише мовної ситуації, а й загального стану суспільства.

Для України дослідження мовної поведінки має особливу наукову й суспільну вагу. Історично сформована асиметрична двомовність, тривалий вплив колоніальної мовної політики, а також суперечливі мовно-політичні рішення в період незалежності зумовили специфічні моделі мовної поведінки, в яких мовний вибір часто виходив за межі сучасної комунікативної доцільності.

Особливої актуальності проблема мовної поведінки набуває після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Посилення ролі української мови в публічному просторі, зміни мовних практик у побутовому спілкуванні, переосмислення ставлення до багатомовності зумовлюють потребу в новому аналітичному осмисленні мовної поведінки. У цьому зв'язку актуальним є не лише аналіз українського матеріалу, а й звернення до зарубіжного соціолінгвістичного досвіду, де мовна поведінка формується в умовах іншого типу багатомовності та мовної політики. Порівняльний підхід дозволяє виявити як універсальні, так і специфічні риси мовної поведінки, зумовлені різними соціально-історичними контекстами.

Аналізована проблема має ґрунтовну традицію зарубіжних досліджень, де вона формувалася в межах варіаційної соціолінгвістики, етнографії мовлення та теорій мовного вибору. Одним із засновників емпіричного підходу до вивчення мовної поведінки вважають В. Лабова [9], який обґрунтував залежність мовної варіативності від соціальних параметрів і запропонував методи аналізу реального мововживання в конкретних соціальних групах.

Проблеми мовного вибору, мовної лояльності та кодового перемикування в багатомовних спільнотах ґрунтовно розроблялися в працях Дж. Фішмана та Дж. Гамперца [6; 8]. У цих дослідженнях мовна поведінка інтерпретується як індикатор соціальної ідентичності, групової належності та соціальної стратифікації. Подальший розвиток отримали також соціально-психологічні підходи, зокрема теорія мовної акомодатії Г. Джайлза та П. Джонсон [7], яка пояснює мовну поведінку через прагнення мовців до соціальної інтеграції або, навпаки, дистанціювання.

Окремий напрям у зарубіжній соціолінгвістиці становлять праці, в яких мовна поведінка аналізується в контексті мовної політики та мовних ідеологій. Зокрема, у концепції Б. Сполскі [12] мовна поведінка постає як результат взаємодії мовної практики, мовних переконань і регулятивних механізмів. У сучасних західних дослідженнях значна увага приділяється також впливу глобалізації, міграційних процесів і цифрової комунікації на мовну поведінку.

В українській соціолінгвістиці проблема мовної поведінки розглядається в тісному зв'язку з аналізом мовної ситуації, білінгвізму та мовної політики. Значний внесок у розроблення цієї проблематики зробила Л. Масенко [4], у працях якої мовна поведінка осмислюється як соціально й історично зумовлений феномен, сформований під впливом тривалого мовного тиску та асиметричної двомовності. Питання взаємодії мовної норми і мовної практики, а також мовної поведінки в публічному просторі послідовно аналізує О. Тараненко [5]. Комунікативно-культурний аспект мовної поведінки представлений у працях С. Єрмоленко [2], де мовна поведінка розглядається як складник мовної культури особистості та мовленнєвого етикету. Емпіричні дослідження мовної пове-

дінки міського населення, зокрема в умовах білінгвізму, репрезентовані в працях Г. Залізняка [3]. У дослідженнях П. Гриценка [1] мовна поведінка аналізується в ширшому соціальному й діалектному вимірі, у зв'язку з проблемами мовної ідентичності та регіональної варіативності. Проте слід зауважити, що попри значний обсяг напрацювань, проблема мовної поведінки в умовах сучасних суспільних трансформацій потребує подальшого комплексного аналізу з урахуванням нових соціальних, політичних та культурних чинників.

Метою статті є комплексний аналіз мовної поведінки як соціолінгвістичної категорії в сучасному українському суспільстві, з'ясування її функціональної та ідентифікаційної ролі в умовах глибоких суспільно-політичних трансформацій, а також порівняльне осмислення українських моделей мовної поведінки в зіставленні з практиками англословних країн.

Результати. У соціолінгвістичному вимірі мовна поведінка постає як форма мовної діяльності, що реалізується в конкретних соціальних, культурних і політичних умовах та відображає стратегії мовного вибору мовців. На відміну від мовної компетенції, яка фіксує потенційне знання мовної системи, мовна поведінка характеризує реальні мовні практики, закорінені в повсякденному спілкуванні та публічному дискурсі. Саме тому аналіз мовної поведінки дає змогу виявити не лише мовну ситуацію, а й соціальні процеси, що визначають характер мовного життя суспільства.

У структурі мовної поведінки доцільно виокремити кілька взаємопов'язаних параметрів. Передусім це вибір мови як рідної, що має переважно ідентифікаційний характер і пов'язаний із самоусвідомленням мовця. Другим параметром є вибір мовного коду в умовах білінгвізму або мультілінгвізму, який залежить від комунікативної ситуації, соціального статусу учасників спілкування та функціонального домену. Третій параметр охоплює мовну діяльність у межах одного коду, зумовлену нормативними, стилістичними та прагматичними чинниками. Для української мовної ситуації типовою є невідповідність між цими параметрами, коли мовна самоідентифікація не завжди збігається з реальною мовною практикою, що

засвідчує складність процесів мовної адаптації та переорієнтації.

Формування мовної поведінки визначається сукупністю позамовних чинників, серед яких провідними є соціальні, психологічні, соціокультурні та правові. Соціальні чинники охоплюють мовне середовище, сферу комунікації, соціальний статус мовця та характер його взаємодії з іншими членами спільноти. Психологічні чинники пов'язані з мовними установками, рівнем мовної впевненості, ступенем конформності або, навпаки, готовністю до мовного опору. Соціокультурні чинники реалізуються через традиції, систему цінностей, масову культуру та медіапростір. Важливу роль відіграють також правові чинники, зумовлені державною мовною політикою та мовним законодавством, які задають рамки мовної поведінки в публічній сфері.

Після 2022 року в українському суспільстві спостерігаються суттєві трансформації мовної поведінки, спричинені повномасштабною війною та процесами суспільної консолідації. Мовний вибір дедалі частіше осмислюється як свідомий громадянський і моральний акт, що виходить за межі прагматичної доцільності. Фіксується зростання мовної стійкості щодо української мови, зменшення толерантності до мовного конформізму та посилення символічного значення мови в публічному просторі. У цих умовах мовна поведінка виконує не лише комунікативну, а й чітко виражену ідентифікаційну та солідаризаційну функції.

Мовна поведінка є також зовнішнім виявом мовної свідомості, оскільки саме через мовну практику реалізуються мовні переконання, ціннісні орієнтації та ідеологічні настанови мовця. Аналіз мовної поведінки дозволяє простежити, як індивідуальні мовні рішення корелюють із ширшими соціальними процесами та колективними ідентичностями. У цьому сенсі мовна поведінка постає як індикатор змін у мовній свідомості суспільства.

Зазначені спостереження актуалізують потребу звернення до теоретичних моделей осмислення мовної поведінки, що склалися в межах соціолінгвістики. Саме вони дозволяють інтерпретувати зафіксовані емпіричні та суспільні зрушення не як ситуативні зміни, а як закономірні прояви ширших мовно-соціальних процесів. У цьому зв'язку доцільно

розглянути основні підходи до тлумачення мовної поведінки в зарубіжній та вітчизняній соціолінгвістиці.

У контексті інтерпретації сучасних мовних процесів поняття мовної поведінки сформувалося в межах соціолінгвістики як реакція на обмеженість структурно-системного підходу до мови, який тривалий час домінував у мовознавстві. Перехід від аналізу мови як автономної знакової системи до її вивчення в соціальному функціонуванні зумовив необхідність осмислення реальних мовних практик, що реалізуються в конкретних історичних, соціальних і культурних умовах. Саме в цьому контексті мовна поведінка постає як аналітична категорія, що дозволяє поєднати мовні явища з поведінковими стратегіями мовців.

У зарубіжній соціолінгвістиці мовна поведінка безпосередньо пов'язується з ідеєю мовного вибору та мовної дії. Один із засновників соціології мови Дж. Фішман розглядав мовну поведінку крізь призму функціонального розподілу мов і кодів у багатомовних спільнотах. У його концепції мовний вибір не є випадковим або суто індивідуальним, а детермінований доменами спілкування, соціальними ролями та інституційними чинниками. Таким чином, «мовна поведінка трактується як структурована модель дій, що відтворюється в межах певної соціальної спільноти й підтримує стабільність її мовної організації» [6, с. 112].

Подальший розвиток цього підходу простежується в працях Дж. Гамперца, який акцентував увагу на інтеракційному вимірі мовної поведінки. Дослідник наголошував, що «мовний вибір формується в процесі безпосередньої комунікативної взаємодії та часто має імпліцитний характер» [8, с. 99]. У цьому підході мовна поведінка постає як результат ситуативних рішень, що ґрунтуються на спільному для комунікантів соціальному знанні, мовних очікуваннях і комунікативних нормах. Такий погляд дозволяє аналізувати мовну поведінку як динамічний процес, чутливий до контексту та міжособистісних відносин.

У сучасних західних дослідженнях значного поширення набула ідея нормативного регулювання мовної поведінки, розроблена Б. Сполскі. Учений запропонував модель, в якій мовна поведінка постає як результат взаємодії мовної практики, мовних ідеоло-

гій та мовної політики [12]. У цій парадигмі мовна поведінка не зводиться до індивідуального вибору, а розглядається як соціально контрольований процес у межах певної мовної екології.

Паралельно в західній соціолінгвістиці розвиваються підходи, у межах яких мовна поведінка аналізується як наслідок історичної мовної нерівності. Теорія мовного імперіалізму [11] акцентує увагу на тому, що мовні практики в постколоніальних суспільствах формуються під впливом нав'язаних мовних ієрархій. У такому контексті мовна поведінка може поєднувати елементи адаптації, опору та символічного дистанціювання від домінуючої мови.

Зазначені теоретичні підходи не лише окреслили загальні принципи аналізу мовної поведінки, а й створили методологічне підґрунтя для формування цього поняття у вітчизняній соціолінгвістиці. Українські дослідники, спираючись на західний теоретичний доробок, адаптували його до специфіки мовної ситуації в Україні, зумовленої тривалим функціонуванням асиметричного білінгвізму та наслідками колоніальної мовної політики. У цьому контексті мовна поведінка розглядається не лише як індивідуальна практика, а як соціально зумовлений та історично детермінований феномен.

В українській соціолінгвістичній традиції мовна поведінка найчастіше аналізується у зв'язку з мовною ситуацією, мовною свідомістю та мовною політикою. На відміну від багатьох західних моделей, орієнтованих переважно на мікрорівень комунікації, вітчизняні дослідження акцентують увагу на макросоціальних чинниках, зокрема на ролі держави, інституцій та суспільних норм у формуванні мовних практик.

Особливістю українського підходу є також розмежування понять мовної та мовленнєвої поведінки. Мовна поведінка трактується як стратегія вибору мови або мовного коду, тоді як мовленнєва – стосується способів реалізації комунікативних актів у межах вибраного коду. Таке розрізнення є принциповим для аналізу мовної ситуації в Україні, де мовна самоідентифікація мовців не завжди збігається з їхньою реальною мовною практикою.

У сучасних дослідженнях вітчизняних учених мовна поведінка дедалі частіше розглядається як динамічний процес, що змі-

нюється під впливом суспільно-політичних трансформацій. Події після повномасштабного вторгнення суттєво сприяли переосмисленню мовного вибору українців як форми громадянської позиції, а мовна ідентичність дедалі тісніше почала пов'язуватися з національною самосвідомістю та соціальною солідарністю. Для глибшого розуміння специфіки цих змін доцільним стає порівняльний аналіз, який уможливує співвіднесення українського досвіду з практиками англословних країн та дозволяє виявити спільні закономірності трансформації мовної поведінки в умовах кризових соціальних та політичних змін.

Детальне вивчення соціолінгвістичних передумов мовних змін засвідчує, що війна за незалежність України (у сучасному контексті) стала каталізатором радикальних змін у мовній поведінці українців. Однією з найпомітніших тенденцій є інтенсифікація використання української мови в публічному просторі, навіть якщо в побуті використовується інший мовний код. Подібні процеси спостерігаються у франкомовних регіонах Канади, де мова виконує функцію маркера регіональної та культурної ідентичності.

Важливою трансформацією стало також посилення зв'язку між мовою та національною безпекою. В умовах інформаційної війни українська мова набула виразної символічної функції, маркуючи громадянську лояльність і соціальну довіру. Аналогічні процеси в англословних країнах фіксувалися під час імміграційних криз, коли домінуюча мова держави ставала фактором соціальної інтеграції та консолідації.

Натепер виокремлюють кілька моделей мовного вибору, що відображають актуальні соціальні й політичні трансформації: мовна конвергенція через патріотизм – публічний перехід на українську мову як вияв національної позиції (пор. франко- та гельсломовні спільноти в Канаді й Шотландії); функціональна двомовність – збереження мов національних меншин у приватному спілку-

ванні за домінування української у формальних сферах (аналогічно до мовної ситуації іспаномовних груп у США); мовна мобільність і кодове перемикання – поєднання кількох мов у межах одного дискурсу; інтернаціоналізація мовного середовища – зростання ролі англійської мови в професійній та освітній комунікації, що відповідає тенденціям, характерним для Канади та Австралії.

На окрему увагу заслуговує роль суспільних норм у формуванні мовної поведінки. Сучасна мовна політика України спрямована на розширення функціонування української мови в медіа, освіті та публічній сфері. Порівняльний аналіз з англословними країнами показує, що їхні моделі *language planning* також «виконують консолідаційну функцію, водночас зберігаючи простір для прав мовних меншин» [10, с. 217].

Вагомим чинником трансформації мовної поведінки став і цифровий простір. Після 2022 року спостерігається активна українізація цифрового контенту, а також посилення соціального контролю за використанням мови країни-агресора. Водночас молодіжне середовище демонструє тенденції до кодового перемикання та використання англословних елементів, що відображає глобалізаційні впливи на сучасну мовну практику. Подібні явища фіксуються й у США та Канаді, де цифрова комунікація сприяє формуванню гібридних мовних моделей.

Висновки. Отримані результати підтверджують, що мовна поведінка постає як багатовимірною категорією, що поєднує індивідуальні мовні стратегії, соціальні норми та ідеологічні чинники. В умовах суспільних трансформацій мовний вибір виходить за межі суто комунікативної функції та набуває ідентифікаційного й громадянського значення. Поєднання зарубіжних теоретичних підходів із напрацюваннями української соціолінгвістики створює підґрунтя для подальших досліджень мовної поведінки в умовах сучасних соціальних викликів.

Література:

1. Гриценко П.Ю. Мовна ситуація в Україні: соціолінгвістичний вимір. Київ : Наукова думка, 2008. 208 с.
2. Єрмоленко С.Я. Мова і суспільство. Київ : Наукова думка, 2000. 256 с.
3. Залізняк Г.О. Мовна політика в Україні: соціолінгвістичний аналіз. Київ : Ін-т української мови НАН України, 2012. 200 с.
4. Масенко Л.Т. Мова і політика. Київ : Соняшник, 1999. 100 с.
5. Тараненко О.О. Українська мова в сучасному соціокультурному просторі. Київ : Ін-т української мови НАН України, 2015. 320 с.

6. Fishman J. Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. *Multilingual Matters*, 1991. 431 p.
7. Giles H., Johnson, P. *Ethnolinguistic Identity Theory*. London : Academic Press, 1987. 224 p.
8. Gumperz J. *Discourse Strategies*. Cambridge : Cambridge University Press, 1982. 225 p.
9. Labov W. *Principles of Linguistic Change. Vol.: Internal Factors*. Oxford : Blackwell Publishers, 1994. 656 p. DOI: <https://doi.org/10.1075/sl.21.1.17clo>.
10. May S. *Language and Minority Rights : Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*. New York : Routledge, 2012. 448 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203832547>.
11. Phillipson R. *Linguistic Imperialism*. Oxford : Oxford University Press, 1992. 400 p. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal0718.pub2>.
12. Spolsky B. *Language Management*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 350 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511626470>.

References:

1. Hrytsenko, P. (2008). *Movna sytuatsiia v Ukraini: Sotsiolinhvistychnyi vymir [Language situation in Ukraine: A sociolinguistic dimension]*. *Naukova Dumka*. [in Ukrainian].
2. Yermolenko, S.Ya. (2000). *Mova i suspilstvo [Language and society]*. *Naukova Dumka*. [in Ukrainian].
3. Zalizniak, H.O. (2012). *Movna polityka v Ukraini: Sotsiolinhvistychnyi analiz [Language policy in Ukraine: A sociolinguistic analysis]*. Institute of the Ukrainian Language, NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
4. Masenko, L.T. (1999). *Mova i polityka [Language and politics]*. *Soniashnyk*. [in Ukrainian].
5. Taranenko, O.O. (2015). *Ukrainska mova v suchasnomu sotsiokulturnomu prostori [The Ukrainian language in the contemporary sociocultural space]*. Institute of the Ukrainian Language, NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
6. Fishman, J.A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. *Multilingual Matters*.
7. Giles, H., Johnson, P. (1987). *Ethnolinguistic identity*. Academic Press.
8. Gumperz, J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge University Press.
9. Labov, W. (1994). *Principles of linguistic change: Vol. 1. Internal factors*. Blackwell. <https://doi.org/10.1075/sl.21.1.17clo>
10. May, S. (2012). *Language and minority rights: Ethnicity, nationalism and the politics of language*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203832547>
11. Phillipson, R. (1992). *Linguistic imperialism*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal0718.pub2>
12. Spolsky, B. (2009). *Language management*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511626470>

Дата першого надходження статті до видання: 16.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

УДК 811.111: 808.5: 81`37
 DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.29>

HEADLINE-PHOTO CORRELATION IN ENGLISH NEWS TEXTS

Talavira Nataliia Mykhailivna,

PhD, Associate Professor,
 Associate Professor at the Department of Germanic Philology
 and Foreign Language Teaching Methodology
 Nizhyn Mykola Gogol State University
 ORCID ID: 0000-0002-5600-5893

Mishchenko Tetiana Vitaliivna,

PhD, Associate Professor,
 Associate Professor at the Department of Germanic Philology
 and Foreign Language Teaching Methodology
 Nizhyn Mykola Gogol State University
 ORCID ID: 0000-0002-1424-1724

The article is devoted to investigating the correlation between the headline and the photograph in English news stories as an integral multimodal complex, since in digital environment these two elements most often create the first impression of the event and frame its perception before reading the body of the news. The topicality of the research is determined by the transformations of media discourse in the digital epoch, when news stories more and more often become a combination of various semiotic resources – verbal and visual, – which together shape readers' initial perception of an event. The article identifies the types of headline-photo interactions in news stories and describes their functions in construing news content. The study examines 50 news stories published on the BBC website. The multimodal discourse analysis has become a theoretical background according to which meaning in media stories is created not only through language but also through visual means and the ways they are combined. The article outlines headline functions (descriptive, expressive, directive) and those of photographs (informative, emotional, decorative) and shows that their interaction shapes the addressees' first impression, encourages them to read the body of the news and guides their interpretation of the news. The analysis results in distinguishing the main types of correlations between headlines and photographs: supplementary (a photo clarifies or visually specifies the headline message), intensifying (the image emotionally reinforces or dramatizes the headline meaning) and contrastive (a visual component partly or completely does not coincide with the headline emphasis, creating semantic tension and prompting the reader to turn to text). The study concludes that the headline and the photograph in media news stories function as interconnected element capable of facilitating event comprehension and directing the reader's attention through effects of emotional influence and contrast. Further research is seen in the focus on correlations between headlines and other non-verbal components (graphs, videos) as well as in studying translating transformations while rendering multimedia news into Ukrainian.

Key words: news headline, photograph, multimodality, media discourse, correlation.

Талавіра Наталія, Міщенко Тетяна. Кореляція заголовка і фотографії в англomовному новинному тексті

Анотована стаття присвячена вивченню кореляції заголовка та фотографії в англomовному новинному тексті як цілісному мультимодальному комплексу, оскільки у цифровому середовищі саме ці два елементи найчастіше формують перше враження про подію та задають рамку її сприйняття ще до читання основного повідомлення. Актуальність роботи зумовлена трансформаціями медіадискурсу в цифрову епоху, коли новинні повідомлення все частіше виступають поєднанням різних семіотичних ресурсів – вербальних і візуальних, що спільно формують первинне сприйняття події. У статті встановлено типи взаємодії заголовка й фотографії в текстах новин та опис їхніх функцій у констру-

юванні змісту. Матеріалом дослідження слугують 50 новинних повідомлень, опублікованих на сайті BBC. Теоретичне підґрунтя розвідки становлять положення мультимодального дискурс-аналізу, відповідно до якого значення в медіатексті створюється не лише мовою, а й візуальними засобами та способом їх поєднання. У роботі окреслено функції заголовка (описова, експресивна, директивна) і фотографії (інформативна, емоційна, декоративна), а також показано, що саме їхня взаємодія визначає перше враження адресата, спонукає його до прочитання основного тексту і спрямовує інтерпретацію новини. У результаті аналізу виокремлено основні типи кореляції заголовків та фотографій: доповнювальний (фото уточнює або візуально конкретизує повідомлення заголовка), підсилювальний (зображення емоційно посилює або драматизує смисл заголовка) та контрастивний (візуальний компонент частково або повністю не збігається з акцентом заголовка, створюючи семантичну напругу і стимулюючи звернення до тексту). Зроблено висновок, що заголовок і фотографія у медійному повідомленні функціонують як взаємопов'язані елементи, здатні полегшувати розуміння події та керувати увагою читача через ефекти емоційного впливу та контрасту. Перспективи подальших досліджень убачаються в аналізі взаємодії заголовків з іншими невербальними компонентами (графіки, відео), а також у вивченні перекладацьких трансформацій у відтворенні мультимодальних новин українською мовою.

Ключові слова: новинний заголовок, фотографія, мультимодальність, кореляція.

Introduction. Modern media shape our perception of world events by presenting news as a convergence of various modes [2, p. 23], a combination of linguistic units, images, and audiovisual components [9, p. 132]. Photography, in its turn, is not only “a visual record of a selected fragment of reality or an illustration that supplements the text” [18, p. 99], but it also encodes a new world and contributes to constructing a message in correlation with words, sentences, and the whole text. In combination with the headline and the caption, the photography prepares the audience for the perception of the text, grabs the addressee’s attention by arousing their curiosity [17, p. 1], familiarizes them with the key ideas, and encourages them to continue reading the text body [12]. Being perceived first, photographs set the emotional tone and direct the understanding of the event [3, p. 8]. The **topicality** of the suggested paper lies in the multimodal nature of media discourse, the omnipresence of images in news stories and the necessity to explain the role of photographs in conveying the message.

The **aim** of the article is to investigate the correlation between the headline and the photograph in news texts, while the **tasks** encompass the following: to reveal the essence of multimodality and its role in a news text; to determine the functions of photography in news discourse; to establish the types of relationships between news headlines and photographs.

The **material** of the research are 50 news items published on the news site www.bbc.com, selected in December 2025–January 2026.

Literature overview. In recent decades, news texts have continued to attract scholars’

attention, with researchers examining them from two major perspectives – functioning of individual linguistic units, such as idioms [4] or colour terms [1] and the global organisation of news stories and its transformations [8; 5; 6] resulting from the development of digital technologies. These developments have significantly expanded the possibilities for combining different semiotic resources, leading to the emergence of multimodal news products in which text, image, colour, movement and sound interact.

The theoretical foundation for the linguistic conceptualization of the category of multimodality originates from the concept of modality, which took its roots in philosophy and logic to characterize judgments such as possibility or necessity [10, p. 2]. The anthropocentric approach, focused on the speaker as the creator of meaning, facilitated a shift towards a broader concept of multimodality, which encompasses the interaction of different semiotic resources within a single message – verbal, visual, auditory, and kinetic [7, p. 75].

The subsequent development of the concept took place in the works of G. Kress and T. van Leeuwen, who conceptualized communication as the interaction of different semiotic codes – language, speech, images, and space [15]. They approached social semiotics as a framework that makes it possible to understand how people create and interpret meaning not only through language, but also through images, colour, composition, space, and other non-verbal means [15]. Similar ideas are further developed within the framework of multimodal discourse analysis, the

core premise of which is that in real-life communication meaning is almost never constructed through language alone; instead, language operates in conjunction with images, gestures, movement, sound, space, and visual design [15]. Within critical discourse analysis, particular attention is paid to the ways in which language and images jointly create ideological meanings in media, advertising, politics, and institutional communication, as a substantial part of power, persuasion, and manipulation is realized through visual resources, which are perceived quicker [16].

The analysis of theoretical approaches to multimodality demonstrates that modern communication functions as an integrated system of various semiotic resources, within which verbal, visual, typographic, and spatial elements jointly construct meaning. [2]. This approach is particularly productive for the analysis of media discourse, where photographs and headlines emerge as key multimodal components of news stories, as they constitute the primary point of contact between the media text and the audience. Their interaction plays a crucial role in guiding interpretation and readers' initial understanding of the news. Therefore, the analysis that follows focuses on the multimodal interplay between photographic images and headlines as central meaning-making resources in news stories.

Research results. When analyzing modern news items, it becomes clear that the headline and photograph function as interconnected elements of a single text, with the visual component playing a significant role in forming the first impression and overall understanding of a described event. It is the combination of the headline and the photograph that determines the addressee's initial interpretation of the news message. The headline and the photo are the first two elements that grab the reader's attention and, at the same time, embody a whole through their graphic distinction [18, p. 104].

The correlation between the headline and the photo is grounded in the functions they both perform. The headline may be descriptive, providing information about the event; expressive, accentuating the emotions of the addresser; or directive, stimulating the audience to take some action [18, p. 104]. The photo can clarify, direct or correct the perception of the headline content,

thus, it can be informative, picturing some detail about the event; emotional, stirring readers' feeling; or decorative, serving as a visual supplement to the headline.

The interaction between the headline and the photo can intensify the text message if the image complements the headline content, or create a disparity if the visual element differs from the verbal one. Thus, we distinguish four main types of headline-photo correlation: supplementary, intensifying and contrastive.

Supplementary type encompasses the descriptive headline and the informative photo that explains and clarifies the person, fact, or phenomenon mentioned above it. The image visually specifies the event, showing portraits of its participants, location, or consequences of the happening.

(1) *Colombia sentences ex-paramilitary leader Mancuso to 40 years in jail* (BBC, 20.01.2026)

Pic. 1. The photo to headline (1). surl.li/iyclje

In (1), the headline informs about the imprisonment of the Colombian citizen, denoted by the unit *ex-paramilitary leader Mancuso*. As this person may be unfamiliar to the global audience of the BBC, the news text contains his photo, which supplements the headline.

(2) *Village bus shelter gets artistic makeover* (BBC, 09.12.2025)

Pic. 2. The photo to headline (2). surl.li/zusegr

As example (1) shows, the headline informs the addressee about the transformations of the bus stop with the help of the expression *artistic makeover* which implies a set of changes intended to make the object look better (Cambridge). The photo shows a covered structure with painted images depicting people and scenery, making the shelter look more impressive. Thus, the photo serves as a visual proof of the described event.

Intensifying type rests on the descriptive or expressive headline and emotional visual material which reinforces the impact of the linguistic units on the audience. Even a neutral headline, when combined with an appropriate image, can be perceived more emotionally or dramatically. The photo shapes the evaluative background of the news, influencing the respondent's attitude toward the event prior to reading the text. With the expressive headline dwelling on disasters, accidents, catastrophes, or some personal tragedy, the photo evokes deep emotions and a response from the addressees.

(3) *Russia hits Ukraine with rarely used Oreshnik missile in fresh strikes* (BBC, 09.01.2026)

Pic. 3. The photo to headline (3). surl.li/reomty

In the example above, the headline dwells on the attack of the aggressor, designated by the units *Russia hits*, *Oreshnik missile* and *fresh strikes* which all conjure up negative images in the minds of the readers. The photo, add below the headline, illustrates the result of the attack, enhancing the emotional influence on the addressee. In this way, the verbal component sets the general framework for perception, while the photo helps the recipient to interpret it correctly.

Contrastive type is characterized by a partial or complete mismatch between the headline and the photo. The image may not correspond to the

emphasis set by the headline, or even contradict it, as verbal and visual components enter a certain semantic tension. This technique prompts the addressee to refer to the text body to clarify the context.

(4) *The hospitals where waiting times are getting worse. Is yours one of them?* (BBC, 20.01.2026)

Pic. 4. Photo to headline (4). surl.li/hkqcoj

In example (4), the headline reveals the information about problems with medical help in the UK, expressed by the units' *hospitals*, naming the institutions, *waiting times*, indicating a period of standing in a queue while waiting for medical treatment [13], and *getting worse*, implying its deterioration. In contrast, the photo shows doctors performing an operation which should identify active work and medical assistance. Thus, the correlation between the headline and the image is confusing, luring the addressee to read the text body.

In the next example, the contrast is even bigger:

(5) *Wage growth slows as number of people employed falls* (BBC, 20.01.2026)

Pic. 5. Photo to headline (5). surl.lu/jgmaqx

As you can see in (5), the headline reports about the problems with pay rise, denoted by the expression *wage growth slows*, and job losses, designated by the phrase *number of people employed falls*. However, the photo shows a

bar, with alcohol and glasses in the foreground and a female bartender in the background. So, the image is hardly an illustration of the employment crisis. In this case, we have a contrastive correlation between the headline and the photo.

Conclusions. The analysis has confirmed that the headline and the photo function as interconnected elements of a single multimodal complex that shapes the initial perception of a news text. A photo is a powerful tool of creating a deep and lasting impression on the audience, it verifies the text, serving as a proof of the event. The inter-

action of the verbal and visual components of a news text may complement each other, facilitate the understanding of the described situation or contradict each other, prompting the reader to refer to the text body and thus gather the full information.

Further research presupposes the analysis of the correlation between linguistic units and other multilingual material, including graphs and video. Besides, it makes sense to investigate which transformations are used when translating original news texts into Ukrainian.

Bibliography:

1. Лук'янець Г.Г. Колороніміка англomовного новинного інтернет-дискурсу: когнітивно-риторичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2016. 238 с.
2. Макарук Л.Л. Мультиmodalність сучасного англomовного масмедійного комунікативного простору : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Луцьк, 2019. 635 с.
3. Максимович М. Новинарна фотографія у сучасній журналістиці: види та особливості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Журналістика*. 2021. № 1. С. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.23939/sjs2021.01.007>
4. Міщенко Т.В. Мотиваційний аспект функціонування фразеологічних одиниць в англomовних новинних текстах: когнітивно-риторичний підхід. *Південний архів. Філологічні науки*. 2021. № 86. С. 70–75. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2021-86-11>
5. Погапенко С.І. Тексти англomовних новин: руйнування жанрового канону? *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. 2019. Вип. 70. С. 64–77. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vp1.2019.70.9757>
6. Пянкoвська І.В. Концепція та методологія медіадискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 26. Том 1. С. 182–187. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.1.35>
7. Скобнікова О.В., Яковенко М.Є. Мультиmodalна репрезентація дуального концепту FRIEND/ENEMY на матеріалі кіносаги “Star Wars”. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2022. № 57. С. 75–78. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.57.19>
8. Талавіра Н.М. Еволюція новинного дискурсу: від глашатаїв до блогерів. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 30. С. 110–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.20>
9. Томчаковська Ю.О. Типологічні особливості англomовного медіадискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 130–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.22>
10. Ущина В.А. Лінгвістична modalність у контексті конструювання позиції англomовного суб'єкта дискурсивної діяльності. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки : збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. 32. С. 399–403.
11. Шугаєв А.В., Мальченко М.С. Застосування мультиmodalності у PR-комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2023. № 64. С. 166–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.64.37>
12. Aubin Le Quéré M., Matias J.N. When curiosity gaps backfire: effects of headline concreteness on information selection decisions. *Scientific Reports*. 2025. Vol. 15. 994. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-024-81575-9>
13. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 15.01.2026)
14. Jewitt C., Bezemer J., & O'Halloran K. *Introducing Multimodality*. Routledge. 2025. 198 p.
15. Kress G., & Van Leeuwen T. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. Routledge. 2021. 309 p.
16. Machin D. & Mayr A. *How to Do Critical Discourse Analysis*. SAGE. 2012. 240 p.
17. Supriya K., Singh, J.P., Kumar G. Identification of clickbait news articles using SBERT and correlation matrix. *Social Network Analysis and Mining*. 2023. Vol. 13. P. 11–22. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13278-023-01162-0>
18. Szylo-Kwas J. Photography as a statement of journalism – variety of genres. *Studia Medioznawcze*. 2019. Vol. 20 (1), P. 98–114. DOI: <https://doi.org/10.33077/uw.24511617.ms.2019.1.99>

References:

1. Lukianets, H.H. (2016). *Koloronimika anhlomovnoho novynnoho internet-dyskursu: kohnityvno-rytorychnyi aspekt* [Coloronymics of the English-language news internet discourse: Cognitive-rhetorical aspect] (Doctoral dissertation, specialty 10.02.04). Kyiv. [in Ukrainian].
2. Makaruk, L.L. (2019). *Multymodalnist suchasnoho anhlomovnoho masmediinoho komunikatyvnoho prostoru* [Multimodality of the modern English-language mass media communicative space] (Doctoral dissertation, specialty 10.02.04). Lutsk. [in Ukrainian].
3. Maksymovych, M. (2021). Novynarna fotohrafia u suchasni zhurnalistytsi: vydy ta osoblyvosti [News photography in modern journalism: Types and features]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Zhurnalistyka – Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Journalism*, (1), 7–14. <https://doi.org/10.23939/sjs2021.01.007>. [in Ukrainian].
4. Mishchenko, T.V. (2021). Motyvatsiiny aspekt funktsionuvannia frazeolohichnykh odynts v anhlomovnykh novynnykh tekstakh: kohnityvno-rytorychnyi pidkhid [Motivational aspect of the functioning of phraseological units in English-language news texts: Cognitive-rhetorical approach]. *Pivdennyi arkhiv. Filolohichni nauky – Southern Archive. Philological Sciences*, (86), 70–75. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2021-86-11>. [in Ukrainian].
5. Potapenko, S.I. (2019). Teksty anhlomovnykh novyn: ruinovannia zhanrovoho kanonu? [English-language news texts: Destruction of the genre canon?]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii "Filolohichna" – Bulletin of Lviv University. Philology Series*, (70), 64–77. <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2019.70.9757>. [in Ukrainian].
6. Piankovska, I.V. (2022). Kontseptsia ta metodolohiia mediadyskursu [Concept and methodology of media discourse]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 26, Vol. 1, 182–187. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.1.35>. [in Ukrainian].
7. Skobnikova, O.V., & Yakovenko, M.Ye. (2022). Multymodalna reprezentatsiia dualnoho kontseptu FRIEND/ENEMY na materiali kinosahy "Star Wars" [Multimodal representation of the dual concept FRIEND/ENEMY based on the film saga "Star Wars"]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Philology*, (57), 75–78. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.57.19>. [in Ukrainian].
8. Talavira, N.M. (2023). Evoliutsiia novynnoho dyskursu: vid hlasataiv do bloheriv [Evolution of news discourse: From town criers to bloggers]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, (30), 110–115. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.20>. [in Ukrainian].
9. Tomchakovska, Yu.O. (2024). Typolohichni osoblyvosti anhlomovnoho media-dyskursu [Typological features of English-language media discourse]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, (37), 130–133. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.22>. [in Ukrainian].
10. Ushchyna, V.A. (2013). Linhvistychna modalnist u konteksti konstruiuvannia pozytsii anhlomovnoho subiekta dyskursyvnoi diialnosti [Linguistic modality in the context of constructing the position of the English-speaking subject of discursive activity]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Filolohichni nauky – Scientific Works of Kamianets-Podilskiyi National Ivan Ohiiienko University. Philological Sciences*, (32), 399–403. [in Ukrainian].
11. Shuhaiev, A.V., & Malchenko, M.S. (2023). Zastosuvannia multymodalnosti u PR-komunikatsii [Application of multimodality in PR communication]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Philology*, (64), 166–170. <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.64.37>. [in Ukrainian].
12. Aubin Le Quéré, M., & Matias, J.N. (2025). When curiosity gaps backfire: Effects of headline concreteness on information selection decisions. *Scientific Reports*, 15, 994. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-81575-9>
13. Cambridge Dictionary. (2026). Retrieved January 15, 2026, from: <https://dictionary.cambridge.org/>
14. Jewitt, C., Bezemer, J., & O'Halloran, K. (2025). *Introducing multimodality*. Routledge.
15. Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2021). *Reading images: The grammar of visual design*. Routledge.
16. Machin, D., & Mayr, A. (2012). *How to do critical discourse analysis*. SAGE.
17. Supriya, K., Singh, J.P., & Kumar, G. (2023). Identification of clickbait news articles using SBERT and correlation matrix. *Social Network Analysis and Mining*, 13, 11–22. <https://doi.org/10.1007/s13278-023-01162-0>
18. Szylo-Kwas, J. (2019). Photography as a statement of journalism – Variety of genres. *Studia Medioznawcze*, 20(1), 98–114. <https://doi.org/10.33077/uw.24511617.ms.2019.1.99>

Дата першого надходження статті до видання: 12.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИКИ ЧУТТЄВОГО СПРИЙНЯТТЯ В ПРОЗІ ДЖОАН ГАРРІС: СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Усік Олександра Олександрівна,

викладач кафедри англійської філології та перекладу

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ORCID ID: 0009-0000-9520-496X

У сучасній лінгвістичній науці значна увага приділяється вивченню лексики чуттєвого сприйняття та її ролі у створенні художніх образів й атмосфери твору. Дослідження сенсорної лексики дозволяє розкрити авторське світобачення, механізм передачі внутрішніх станів персонажів і психологічний вплив на читача. Творчість британської письменниці Джоан Гарріс вирізняється багатством використання лексики чуттєвого сприйняття, проте її роль у створенні образності творів залишається малодослідженою. Стаття присвячена визначенню та аналізу стилістичних особливостей лексики на позначення смаку, запаху, кольору та звуку в прозі Джоан Гарріс на матеріалі романів «Chocolat», «Blackberry Wine» та «Blueeyedboy». Аналіз здійснено з використанням класифікації стилістичних засобів за мовними рівнями (фонографічним, морфологічним, лексичним та синтаксичним) за В. Кухаренко. Дослідження засвідчило, що лексика чуттєвого сприйняття системно використовується на всіх мовних рівнях, найбільш виразно – на фонографічному (ономатопея, алітерація, графон) та лексичному (метафора, синестетична метафора, порівняння, персоніфікація, гіпербола). На морфологічному рівні проаналізовані приклади повторення морфем, на синтаксичному – полісиндетон та перерахування. Визначено основні функції стилістичних засобів, зокрема: передача емоційного стану та суб'єктивного сприйняття персонажів, формування яскравих художніх образів, створення унікальної атмосфери та занурення читача в неї, а також забезпечення музичності, ритмічності тексту й передачі особливостей голосу героїв. Результати дослідження доводять, що лексика чуттєвого сприйняття у прозі Джоан Гарріс виступає багатофункціональним стилістичним інструментом, що формує індивідуальний авторський стиль, забезпечує емоційне залучення читача та створює насичений художній простір.

Ключові слова: лексика чуттєвого сприйняття, стилістичний засіб, Джоан Гарріс, колір, смак, запах, звук.

Usik Oleksandra. Peculiarities of the functioning of sensory vocabulary in Joanne Harris's prose: a stylistic aspect

In contemporary linguistics, sensory vocabulary and its role in creating literary imagery and the atmosphere of a text are of considerable interest. Studying sensory vocabulary allows researchers to explore an author's worldview, the mechanisms of conveying characters' inner states, and the psychological impact on the reader. The prose of the British writer Joanne Harris is notable for its rich use of sensory vocabulary. However, little research has been undertaken to study its role in the creation of imagery in her works. The purpose of this paper is to identify and analyse the stylistic peculiarities of vocabulary denoting taste, smell, colour, and sound in Joanne Harris's prose, based on her novels "Chocolat", "Blackberry Wine", and "Blueeyedboy". The analysis follows V. Kukharensko's classification of stylistic devices by linguistic level: phono-graphical, morphological, lexical, and syntactical. The study reveals that sensory vocabulary is systematically used across all linguistic levels, most prominently at the phono-graphical level (onomatopoeia, alliteration, graphon) and the lexical level (metaphor, synesthetic metaphor, simile, personification, hyperbole). At the morphological level, examples of morphemic repetition are observed, while at the syntactical level, polysyndeton and enumeration are examined. The following functions of the stylistic devices are identified: the conveying of characters' emotional states and subjective perceptions, the creation of vivid literary images, the establishment of a unique atmosphere and immersion of the reader in it, as well as contributing to the musicality, rhythm of the text and expressiveness of the characters' voices. The results of the study demonstrate

that sensory vocabulary in Joanne Harris's prose is a multifunctional stylistic tool that shapes the author's individual style, engages the reader emotionally, and creates a rich immersive literary space.

Key words: *sensory vocabulary, stylistic device, Joanne Harris, colour, taste, smell, sound.*

Вступ. Лексика чуттєвого сприйняття є важливим засобом художньої виразності, оскільки вона дозволяє передавати сенсорні образи, формує атмосферу та підсилює емоційний вплив художнього тексту. У сучасній лінгвістиці питання функціонування сенсорної лексики розглядається у контексті семантичного, стилістичного та прагмалінгвістичного аналізу. Проза британської письменниці Джоан Гарріс привертає увагу дослідників завдяки багатству лексики чуттєвого сприйняття, яскравим сенсорним образам, що відіграють вагомую роль у побудові художнього світу авторки. Попри це, дослідження, присвячені системному аналізу сенсорної лексики у творчості письменниці, є нечисленними та фрагментарними. Це і створює наукову прогалину, що потребує подальшого вивчення.

Огляд публікацій засвідчив, що науковий інтерес дослідників усе частіше зосереджується на лексиці чуттєвого сприйняття. Сенсорна лексика досліджувалася у різних типах дискурсу, зокрема: рекламному (О. Карпенко та ін., Д. Кір'якова), новинному (Г. Бокшань), гастрономічній критиці (А. Белова), блогах (В. Головенько, О. Залужна, S. Arshad, M. Ismail, M. Abdul Aziz). Значна частина наукових праць присвячена аналізу функціонування лексики чуттєвого сприйняття у літературних творах (І. Іншакова, І. Микитюк та О. Лесінська, А. Пермінова, М. Петришин, К. Тюлюлюк, С. Форманова, M. Girsang et al., O. Khalid, P. Srinivasan, F. Nuessel). Творчість Джоан Гарріс привертає увагу багатьох лінгвістів. Наприклад, було досліджено функції сенсорних образів смаку та запаху в окремих романах письменниці (Т. Сидоренко); сенсорну лексику як засіб створення психологічного портрету героя (С. Алексенко); синестезійні метафори у романі «Шоколад». Натомість відсутні комплексні дослідження, що системно описували б стилістичні особливості сенсорної лексики у прозі Джоан Гарріс, що й зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Мета статті – визначити та проаналізувати стилістичні особливості функціонування лексики на позначення смаку, запаху,

кольору та звуку в прозі сучасної британської письменниці Джоан Гарріс (на матеріалі романів «Chocolat», «Blackberry Wine» та «Blueeyedboy»).

Результати. У процесі дослідження було виокремлено та проаналізовано стилістичні засоби, до складу яких входить лексика чуттєвого сприйняття, на різних мовних рівнях у романах «Chocolat» (1999), «Blackberry Wine» (2000) та «Blueeyedboy» (2010). Вибрані твори належать до різних етапів творчості Джоан Гарріс і суттєво відрізняються за тематикою і загальною атмосферою: перші два є чуттєвими романами з елементами магічного реалізму, тоді як останній являє психологічний трилер із похмурою емоційною тональністю. Однак усі три твори об'єднує виразна сенсорна насиченість. Лексика чуттєвого сприйняття пронизує всі рівні тексту та виконує важливі функції. Це дало змогу простежити характерні риси індивідуального стилю у прозі письменниці загалом. Зазначимо, що лексику чуттєвого сприйняття визначають, як номінативні одиниці на позначення сенсорних відчуттів, що утворюються завдяки роботі п'яти модусів сприйняття (візуального, аудіального, кінестетичного, одоративного та густативного) [1, с. 160]. Під час розподілу стилістичних засобів за мовними рівнями ми використовували класифікацію, запропоновану українською мовознавицею В. Кухаренко. Відповідно до неї стилістичні засоби виділяються на фонографічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному мовних рівнях [2]. В результаті проведеного аналізу було виділено стилістичні засоби на всіх мовних рівнях, найбільше на фонографічному та лексичному. Розглянемо найяскравіші приклади.

На фонографічному рівні письменниця активно використовує звукописні засоби: ономапопею, алітерацію та графон. Ономапопея представлена в текстах як словниковими, так і оказіональними лексемами, що імітують звуки навколишнього світу. Наприклад, зустрічаємо звукопис передзвону пляшок вина: «*Their voices rose in a whispering, crackling, sighing, chuckling of hidden consonants and secret vowels*» [3, с. 33]; рит-

мічний стукіт підборів: «*the sound her heels had made on the path – click-click-click, like my mother's*» [4, с. 271]; звучання пісні на радіо: «*aaaah-ooop shoowaddy-waddy, doop-showaddy-waddy*» [4, с. 308]; пронизливий скрип флюгеру: «*the weathervane shrilling cri-criii*» [5, с. 76]. Ономапопея створює звукову ілюзію присутності та занурює читача у художній простір тексту. Алітерація є ще одним системним прийомом Джоан Гарріс. Наприклад, у реченні «*The duffel bag clinked and clattered, rattled and rolled*» [3, с. 19] – повтори звуків /k/ та /r/ відтворюють гамір, гучний гуркіт пляшок у сумці. У фразі «*Ma continued to rant and rail*» [4, с. 19] алітерація /r/ підкреслює роздратованість персонажа. У прикладі «*Hawaii. Awayuu...he likes the lullaby lilt of the word*» [4, с. 32] повтор звуку /l/ надає фразі мелодійності та підкреслює позитивні асоціації, пов'язані зі словом «Hawaii», що виникають у героя. У реченні «*She sipped the strong, sweetened mixture with visible satisfaction*» [5, с. 45] алітерація /s/ та /ʃ/ фонетично моделює звук повільного, протяжного сьорбання, смакування кави. Мова романів вирізняється великою увагою до голосів та вимови персонажів, саме тому в творах знаходимо яскраві приклади графону: «*And it's a goo-aal !' shrieked Sideburns, beginning to dance and caper amongst the wreckage*» [3, с. 12] – змінений запис слова «goal» передає гучний вигук та емоційний підйом героя. У фразі «*'Ph-photographs?' says blueeyedboy*» [4, с. 54] графічне подвоєння приголосного відтворює затинання героя. «*Blesh me, mon pere, I have shinned*'» [5, с. 61] – промовляє жінка на сповіді, жуючи при цьому шоколад. Заміна звуку /s/ на /ʃ/ («bless» → «blesh», «sinned» → «shinned») імітує порушену артикуляцію під час жування, створюючи комічний ефект.

Стилістичні засоби морфологічного рівня представлені повторенням морфем, що додає тексту ритмічності та динаміки. Такі повтори підкреслюють певні дії або звуки, створюючи ефект ритмічного наголосу та посилюючи емоційне сприйняття сцени. Наприклад: «*morning bells, mourning bells, ringing the changes across the years of our exile*» [5, с. 43] – повтор морфемі -ing підсилює звучання дзвонів. «*They are always together, running, shouting, making their arms into bomber planes and shooting each other,*

chanting, catcalling» [5, с. 33] – серія дієприслівників із закінченням -ing передає активність дітей, що бігають містом; «*We could hear them whispering, singing, calling, capering*» [3, с. 5] – повтор морфемі -ing відтворює акустичну картину сцени, звуки вин, що співають або шумлять.

Лексичний рівень представлений такими стилістичними засобами, як метафора, синестетична метафора, персоніфікація, порівняння та гіпербола, що найчастіше містять саме звукову та смакову лексику. Розглянемо приклади метафор. У реченні «*Zeth's voice sounded both very close and horrifyingly adult, a teenage troll in disguise*» [3, с. 43] голос хлопця порівнюється із голосом фантастичного створіння – троля. Це створює ефект страху та підкреслює жорстокість, що ховається за підлітковою зовнішністю. У наступному прикладі «*She was still laughing, each word a bitter bullet*» [5, с. 72] слова порівнюються з кулями, що передає психологічний стан жінки, роблячи сміх гострим, болючим, повним розпачу та водночас холодним. У метафорі «*What was an ordinary, rather drab old house like all the others around it has become a red-and-gold confection on a dazzling white ground*» [5, с. 9] шоколадна крамниця головної героїні порівнюється з барвистою цукеркою. Це підкреслює трансформацію буденного в особливе, магічне, перетворюючи будинок на сенсорний, візуально-емоційний образ, де поєднуються колір і смак. У романах Джоан Гарріс трапляється низка метафор із іменником «taste», які поєднують сенсорне і абстрактне значення. Наприклад: «*the sour taste of envy*» [5, с. 67] – підкреслює неприємність і гостроту заздрості, дозволяючи читачу відчувати її фізично та емоційно; «*an early taste of some mysterious freedom*» [4, с. 83] – передає інтригу, що відчуває герой, неначе «смакуючи» відчуття свободи; «*a taste of victory*» [3, с. 186] – робить абстрактне відчуття перемоги фізично відчутним; «*the taste of childhood*» [4, с. 308] – переносить смак на пам'ять і ностальгію, створюючи чуттєвий досвід образу дитинства. Особливу роль відіграють метафори, що описують шоколад у романі «Chocolat»: «*the food of the gods*» [5, с. 22] та «*the bitter elixir of life*» [5, с. 22]. Вони створюють асоціацію із вишуканою, ритуальною насолодою, надаючи шоколаду чарівні, цілющі властивості. Запахова лек-

сика також з'являється у складі метафор, що підсилюють атмосферу та емоційне сприйняття. Наприклад, аромат вина викликає спогади про минуле: «*the scent of those imprisoned summers*» [3, с. 4]; повітря повниться запахом шампанського: «*The air was elderflower champagne*» [3, с. 131].

Яскравою рисою авторського стилю Джоан Гарріс є використання явища синестезії. Поняття синестезії є інтердисциплінарним і вивчається в медицині, психології, філософії, лінгвістиці, літературознавстві та мистецтвознавстві. У найзагальнішому розумінні синестезія – це будь-яке об'єднання відчуттів. Відповідно до Г. Мартіно та Л.Е. Маркса виділяють два види синестезії: сильну та слабку. Сильна синестезія проявляється через прямий зв'язок сенсорних рівнів, наприклад, у звуко-колірних асоціаціях; вона є вродженою та незмінною і базується на фізіологічних процесах. Слабка синестезія виникає через взаємодію образного та сенсорного сприйняття, формується протягом життя, може змінюватися залежно від контексту і часто трапляється в мові у таких словосполученнях, як «солодкий запах» чи «теплий колір» [6, с. 62–64]. У лінгвістиці немає єдиного підходу до розуміння явища синестезії, дослідники відносять її до типу метафори (Л. Алексеева та С. Глазова, Х. Мелько, Л.Е. Маркс, І. Ронга, Ф. Стрік Ліверс, С. Ульман), метонімії (Р. Дірвен) чи взагалі відкидають її фігуративну природу (М. Ракова). У нашому дослідженні ми дотримуємося точки зору більшості та використовуємо термін «синестетична метафора», яка є метафоричним переходом від однієї чуттєвої модальності (джерела) до іншої (мішені), перцептивним досвідом, пов'язаним з одним відчуттям, який описується за допомогою лексичних засобів, що традиційно асоціюються з іншим відчуттям [8, с. 69–70]. Найбільше синестетичних метафор знаходимо у романі «Blue-eyed boy», головний герой якого має вроджену синестезію. Однак такий стилістичний засіб активно застосовується також і в інших творах. Слід зазначити, що, за словами авторки, вона сама є синестетом [7], що також впливає на її стиль письма. В романах знаходимо приклади взаємодії між зоровою та звуковою модальностями. У прикладі «*a red chuckle*» [3, с. 89] авторка передає сміх вина через колір, надаючи йому яскравого емоцій-

ного забарвлення. У фразі «*colourless voice*» [4, с. 63] голос персонажа описується як безбарвний, що підкреслює його монотонність та відсутність емоцій. Поєднання запаху та звуку або смаку та звуку представлене такими прикладами: «*His name smelt of bubblegum*» [4, с. 77], «*Malbry – pronounced Maw-bry. Even the word smells of shit*» [4, с. 281], «*sour croak of laughter*» [3, р. 49], «*a voice like tobacco and coffee cake*» [4, с. 76]. Як бачимо, запах та смак передають емоційну оцінку героїв до оточення. Знаходимо приклади взаємодії відчуття запаху з кольором або смаком: «*a rich golden scent*» [3, с. 71] – запах описується через золотий відтінок, що підсилює відчуття солодкості цукру та сиропу; «*the purple scent*» [3, с. 110] – аромат вина передається через глибокий темний колір, пов'язаний зі зрілістю, насиченістю; «*the grey-green scent*» [4, с. 304] відтворює запах дерев, використовуючи природні кольори, що передають свіжість, вологість і землистість середовища; «*the smell is like daylight trapped for years*» [5, с. 3] – запах у домі постає застарілим, «ув'язненим» світлом, колір стає метафорою емоційного стану – ностальгії, затхлості та тривалості часу; «*the bitter smells*» [4, р. 94] – запах землі та бур'янів описується через смаковий епітет. Часом авторка одночасно поєднує декілька відчуттів, як-от у фразі «*serene is dark blue, with a slight flavour of aniseed*» [4, с. 83], де слово набуває кольору та смаку, або «*The incident – he likes that word, its lemony scent, its tantalizing colour*» [4, с. 94], де фраза «нешасний випадок» отримує напрочуд позитивну сенсорну оцінку: лимонний запах та спокусливе забарвлення, що демонструє нездорову систему цінностей персонажа. Отже, синестетичні метафори у прозі Джоан Гарріс виконують комплексну стилістичну функцію. Вони є засобом психологізації оповідача, передають суб'єктивні досвіди героїв та занурюють читача в унікальну сенсорну атмосферу тексту.

У романі «Blackberry Wine» Джоан Гарріс активно використовує персоніфікацію, надаючи неживим об'єктам, зокрема вину, характеристики живого персонажу. Вино постає як істота, що здатна спілкуватися та проявляти емоції: «*It talks. It ventriloquizes. It has a million voices... It shouts, rants, whispers...It screams with laughter. It chuckles softly to itself*» [3, с. 1], пляшкам алкоголю приписується

людська поведінка: «*They talk, too, nonsense mostly, metallic chatter, like guests mingling at a party*» [3, с. 1]. Персоніфікація підкреслює магічну атмосферу прози, де звуки і предмети стають активними учасниками сюжету.

Романи містять велику кількість порівнянь, серед яких найбільше використовуються для звукових описів. У прикладі «*zinging by his ears like bullets*» [3, с. 91] дзиччання ос зіставляється зі свистом куль, що передає різкість звуку та почуття небезпеки. У порівнянні «*my nerves shriek like the uncoiled hinges of the weathervane*» [5, с. 97] стан напруження передається через зіставлення нервів із незмащеними завісами флюгера. Гарріс майстерно переносить фізичний звук на психологічний стан персонажа: пронизливий скрип створює відчуття дискомфорту та тривоги, через що читач не просто уявляє емоцію, а «чує» її. Речення «*schoolgirl laughter – hihihihhi! like scattered beads on the tiles*» [5, с. 104] поєднує у собі порівняння та оноματοпею. Сміх описується, як розсіпані намистини, що створює образ легкості, ритмічності та дзвінкості. Велика увага у романах приділяється опису найтонших відтінків голосів, наприклад: «*a voice like a razor blade hidden inside a toffee apple*» [4, с. 219] – голос порівнюється з лезом, захованим у карамелізованому яблуці, що демонструє небезпеку, приховану під приємною оболонкою – непередбачуваність і підступність героїні. «*Her voice was lace-thin*» [5, с. 88] – голос порівнюється з тонким мереживом, поєднання звукової і тактильної модальності акцентує на ніжності та делікатності звучання. «*Her voice was as sharp and clear as her icicle heels*» [3, с. 5] – голос набуває властивостей гостроти та холодної чіткості, як підбори. Запахова, смакова та кольорова лексика трапляється в таких прикладах: «*The scent of her perfume – L'Heure Bleue – envelops him like a blanket*» [3, с. 33] – порівняння поєднує запахову та тактильну модальності, запах не просто відчувається носом, а фізично огортає героя, немов ковдра, створюючи почуття тепла та захищеності. У фразі «*her lips drawn back over her teeth as if she had bitten into a sour fruit*» [5, с. 71] порівняння з кислим фруктом дозволяє читачеві відчути емоції персонажа – напруження, дискомфорт. У реченні «*Her eyes were heavy, dark as the cloudline of an oncoming storm*» [5, с. 19] порівняння очей

з хмарами перед бурею передає не лише колір, а і стає індикатором емоційного стану – відчуття напруги, тяжкості, прихованої загрози. Для увиразнення відчуття гастрономічної насолоди та сильного апетиту письменниця послуговується гіперболою. Так, у реченні «*I think I just died and went to heaven*» [5, с. 30] перебільшення підкреслює задоволення від смакування гарячим шоколадом. Інша гіпербола «*I feel as if I haven't eaten for a month*» [5, с. 64] підсилює відчуття шаленого голоду, роблячи його майже фізично відчутним для читача.

Наостанок розглянемо стилістичні засоби синтаксичного рівня, який представлений у романах полісиндетоном та перерахуванням. Письменниця активно застосовує полісиндетон, що надає висловлюванням ритму, підсилює ефект нагнітання та акцентує увагу на кожному елементі сенсорного ряду. Наприклад, у фрагменті «*The funnel-shaped machine bucked and roared between Joe's hands, spitting out chunks of white and pink and blue and yellow flesh*» [3, с. 7] повторення сполучника «and» створює ефект механічної однотипності процесу нарізання овочів. У реченні «*The wind smells of the sea, of ozone and frying, of the seafront at Juan-les-Pins, of pancakes and coconut oil and charcoal and sweat*» [5, с. 124] полісиндетон створює ефект поступового нашарування вражень, опис запаху стає більш густим, відчутним. У вислові «*It tasted like earth and swamp water and fruit gone sour with age*» [3, с. 14] повтор сполучника послідовно нашаровує смакові враження, кожен новий елемент поглиблює відчуття неприємності. Смак описується не як статичний, а як такий, що розгортається поступово, стаючи дедалі різким і відразливим. Завдяки полісиндетону опис «*Her voice is clear and adult and self-assured*» [5, с. 60] акцентує на кожній якості голосу, завдяки чому він постає дуже виразним, зрілим і впевненим.

Джоан Гарріс часто використовує розлогі перерахування, що виконують не лише описову, а й атмосферотворчу функцію. Наприклад: «*In glass bells and dishes lie the chocolates, the pralines, Venus's nipples, truffles, mendiants, candied fruits, hazelnut clusters, chocolate seashells, candied rose-petals, sugared violets*» [5, с. 9] – перелік делікатесів створює відчуття надміру, занурює читача у насичену атмосферу шоколадної крамниці. У реченні

«*She smells of chocolate and vanilla and peaceful untroubled sleep*» [5, с. 59–60] поєднання конкретних запахів створюють метафоричну характеристику емоційного стану персонажу, передають спокій, безтурботність дитинства. Наступний приклад майстерно використовує перерахування для нарощування емоційної напруги: «*The colour of murder is blue, he thinks. Ice-blue, smokescreen blue, frostbite, post-mortem, body-bag blue*» [4, с. 15]. Кожен відтінок синього додає новий нюанс емоційного сприйняття героя, перетворюючи абстрактну асоціацію «колір вбивства» на конкретний, психологічно відчутний образ. «*In the foreground Jay could hear cafe; sounds, the chinking of glasses, the shuffle of draughts pieces, laughter, raised voices*» [3, с. 74] – через детальне сприйняття звуків читач може відчувати себе поруч із героєм. Отож, завдяки розгорнутим переликам письменника насичує текст сенсорними деталями, створюючи ефект багатшаровості та присутності.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було проаналізовано стилістичні особливості лексики чуттєвого сприйняття у прозі Джоан Гарріс. Аналіз романів «*Chocolat*», «*Blackberry Wine*» та «*Blueeyedboy*» засвідчив, що стилістичні засоби використовуються системно на всіх мовних рівнях: фонографічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному, але найбільше на фонографічному та лексичному. На фонографічному рівні було виявлено активне використання ономапої, алітерації та графону. Мова романів вирізняється звуковим багатством, детальною увагою до голосів героїв. Зазначені стилістичні засоби забезпечують акустичну виразність тексту, підсилюють емоційне забарвлення слів, відображають психологічний стан й особливості вимови персонажів та сприяють зануренню читача у художній простір. На морфологічному рівні простежується часте використання повторення морфем, що додає тексту ритмічності та динамізму. Лексичний рівень найяскравіше представлений метафорами,

персоніфікаціями, порівняннями та гіперболою, найбільше зі звуковою та смаковою лексикою. Особливістю індивідуального стилю Джоан Гарріс є вживання великої кількості синестетичних метафор із різними типами крос-модальної взаємодії. Відзначено використання виразів із взаємодією лексики на позначення одразу трьох відчуттів, що ще більше поглиблює опис. Синестетичні метафори почасти виконують оціночну функцію, передають особливості суб'єктивного сприйняття персонажів. Загалом виявлено, що стилістичні засоби лексичного рівня виконують низку важливих функцій: емоційну – передають внутрішній стан персонажів, роблять емоції фізично відчутними для читача; психологічну – показують сприйняття героїв, їх оцінку оточення та внутрішні реакції; образну та атмосферотворчу – формують яскраву художню картину, підсилюють враження, магічність атмосфери. На синтаксичному рівні відзначене активне використання полісиндетону та розлогих перерахувань, які додають тексту ритму, акцентують на кожній характеристиці, роблять описи більш динамічними та насиченими, загалом підсилюють емоційний вплив тексту та створюють відчуття присутності.

Отже, результати аналізу доводять, що лексика чуттєвого сприйняття є одним із ключових компонентів авторського стилю Джоан Гарріс, виступає багатофункціональним стилістичним інструментом, що сприяє емоційному залученню читача та формує унікальний художній простір тексту. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у можливості проведення аналізу застосування перекладацьких трансформацій під час відтворення стилістичних засобів, що містять лексику чуттєвого сприйняття, на матеріалі проаналізованих романів в українському перекладі. Таке дослідження дозволить виявити особливості передачі сенсорних образів, оцінити ефективність перекладацьких рішень і з'ясувати, як переклад впливає на сприйняття художнього світу творів читачем.

Література:

1. Бовт А.Ю. Особливості перекладу сенсоризмів англійською мовою на прикладі роману М. Матіос «Солодка Даруся». *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries*. 2022. С. 159–186. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-7> (дата звернення: 08.01.2026).
2. Кухаренко В.А. Практикум з стилістики англійської мови : підручник. Вінниця : Нова книга, 2000. 160 с.

3. Harris Joanne. *Blackberry Wine*. Cambridge : Black Swan, 2001. 386 p.
4. Harris Joanne. *Blueeyedboy*. London : Doubleday, 2010. 410 p.
5. Harris Joanne. *Chocolat*. London : Doubleday, 1999. 394 p.
6. Martino G., Marks L. E. Synesthesia: Strong and Weak. *Current Directions in Psychological Science*. 2001. № 10:2. P. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00116> (дата звернення: 08.01.2026).
7. Scent illustrations. *Joanne Harris* : вебсайт. URL: <https://www.joanne-harris.co.uk/scent-illustrations/> (дата звернення: 08.01.2026).
8. Strik Lievers F. Synaesthesia: A corpus-based study of cross-modal directionality. *Functions of Language*. 2015. № 22(1). P. 69–95. DOI: <https://doi.org/10.1075/fo1.22.1.04str> (дата звернення: 08.01.2026).

References:

1. Bovt, A.Yu. (2022). Osoblyvosti perekladu sensoryzmiv anhliiskoiu movoiu na prykladi romanu M. Matios “Solodka Darusia” [Peculiarities of translating sensual vocabulary into English based on the novel *Sweet Darusya* by M. Matios.] *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries*, 159–186. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-7>
2. Kukharenko, V.A. (2000). *Praktykum zi stylistyky anhliiskoi movy* [A Book of Practice in Stylistics]. Nova Kniga.
3. Harris, J. (2001). *Blackberry Wine*. Black Swan.
4. Harris, J. (2010). *Blueeyedboy*. Doubleday.
5. Harris, J. (1999). *Chocolat*. Doubleday.
6. Martino, G., Marks, L.E. (2001). Synesthesia: Strong and Weak. *Current Directions in Psychological Science*, № 10:2, 61–65. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00116>
7. Scent illustrations. (n.d.). Joanne Harris. Retrieved from: <https://www.joanne-harris.co.uk/scent-illustrations/>
8. Strik Lievers, F. (2015). Synaesthesia: A corpus-based study of cross-modal directionality. *Functions of Language*, № 22(1), 69–95. <https://doi.org/10.1075/fo1.22.1.04str>

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ

Чернищук Юлія Іванівна,

старший викладач кафедри

романо-германської філології та перекладу

Білоцерківського національного аграрного університету

ORCID ID: 0000-0001-8239-2316

У статті здійснено комплексний аналіз впливу цифрових технологій на сучасний лінгвістичний простір, зокрема на функціонування мовних систем, трансформацію мовленнєвих практик, формування нових дискурсів і мовних жанрів. Розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження цифрової лінгвістики як міждисциплінарного напрямку, що поєднує здобутки класичного мовознавства, прикладної лінгвістики, медіалінгвістики та цифрової гуманітаристики. Визначено ключові тенденції розвитку комунікації в умовах цифровізації, зокрема прискорення обміну інформацією, фрагментарність висловлювань, зміщення меж між усним і писемним мовленням.

Описано явища мовної гібридизації, мультимодальності, варіативності та динамічного збагачення лексики, що зумовлені активним використанням візуальних, аудіальних і графічних компонентів у цифровому спілкуванні. Особливу увагу приділено впливу штучного інтелекту, соціальних мереж, текстових месенджерів і автоматизованих мовних систем на комунікативну поведінку користувачів, зміну стратегій мовленнєвої взаємодії та формування нових норм мовного етикету. Проаналізовано роль алгоритмізації мовлення, автокорекції та машинного перекладу у процесах стандартизації й варіативності мовної норми.

Підкреслено необхідність подальшого вивчення змін у структурі мовної норми, стилістичній системі та лінгвокультурних особливостях, що виникають унаслідок цифрової трансформації суспільства. Стаття може бути корисною для фахівців у галузі філології, цифрової гуманітаристики, комунікативістики та міждисциплінарних досліджень.

Ключові слова: цифрова лінгвістика, цифрові технології, мовна норма, комунікація, штучний інтелект, мультимодальність, інтернет-дискурс.

Chernyshchuk Yuliia. Impact of digital technologies on linguistic aspects

The article provides a comprehensive analysis of the impact of digital technologies on the modern linguistic space, in particular on the functioning of language systems, the transformation of speech practices, the formation of new discourses and language genres. The theoretical and methodological principles of research into digital linguistics as an interdisciplinary direction that combines the achievements of classical linguistics, applied linguistics, media linguistics and digital humanities are considered. The key trends in the development of communication in the conditions of digitalization are identified, in particular, the acceleration of information exchange, the fragmentation of statements, the shift in the boundaries between oral and written speech. The phenomena of language hybridization, multimodality, variability and dynamic enrichment of the lexicon are described, which are due to the active use of visual, auditory and graphic components in digital communication. Particular attention is paid to the impact of artificial intelligence, social networks, text messengers and automated speech systems on the communicative behavior of users, changes in speech interaction strategies and the formation of new norms of speech etiquette. The role of speech algorithmization, autocorrection and machine translation in the processes of standardization and variability of the language norm is analyzed.

The need for further study of changes in the structure of the language norm, stylistic system and linguocultural features that arise as a result of the digital transformation of society is emphasized. The article may be useful for specialists in the field of philology, digital humanities, communication studies and interdisciplinary research.

Key words: digital linguistics, digital technologies, language norm, communication, artificial intelligence, multimodality, internet discourse.

Вступ. Цифрова революція кардинально змінила не лише технічні й економічні аспекти життя сучасної людини, а і структуру мовної реальності, комунікативні практики, способи виробництва, збереження та сприйняття текстів. Мова, яка завжди була гнучкою й здатною адаптуватися до нових умов, у цифрову епоху зазнає інтенсивних трансформацій, що проявляються на всіх рівнях: від лексики й граматики до стилю, жанрів, норм і семіотичних ресурсів. Ці процеси становлять предмет цифрової лінгвістики міждисциплінарної галузі, що виникла на перетині лінгвістики, інформаційних технологій, когнітивістики, соціології, медіадосліджень та цифрової гуманітаристики. У межах цієї науки мовні явища аналізуються не лише як традиційні мовні одиниці, а як елементи динамічного цифрового середовища, що включає вербальні, візуальні, аудіальні та інтерактивні компоненти.

Теоретико-методологічна основа цифрової лінгвістики базується на інтеграції класичних лінгвістичних підходів (лінгвістика тексту, соціолінгвістика, прагматика, стилістика) із сучасними методами обробки великих масивів даних, що стають можливими завдяки цифровим технологіям. Корпусний аналіз, який є одним із ключових інструментів цифрової лінгвістики, дозволяє виявляти закономірності використання мовних одиниць у різних типах цифрових текстів, визначати частотність, семантичні зміни, контекстуальні колокації та тренди. Такі методи доповнюються машинним навчанням і штучним інтелектом, які дозволяють автоматизувати класифікацію текстів, виявлення стилістичних ознак, емоційного забарвлення, авторських характеристик, а також аналіз мультимодальних ресурсів.

У цьому сенсі цифрова лінгвістика є не лише дослідженням мови у цифровому середовищі, а й розробкою нових методів, що здатні описати складні комунікативні системи, які виникають у мережі.

Цифрові технології як фактор трансформації мовної норми виявляються насамперед у тому, що норма перестає бути фіксованою, стабільною системою правил і дедалі більше набуває ознак варіативності, мобільності та залежності від конкретних платформ і комунікативних умов. Традиційна мовна норма, що формувалася в умовах писемної куль-

тури, академічних і літературних традицій, у цифровому просторі змінюється під впливом швидкості комунікації, економії часу та символів, прагнення до індивідуалізації, а також під впливом алгоритмічних систем, які впливають на мовну поведінку користувачів. Перш за все ці зміни помітні на лексичному рівні: інтенсивно зростає кількість неологізмів, запозичень, термінів, пов'язаних із технологічними інноваціями, інтернет-культурою, віртуальними практиками. Термінологічні одиниці, які ще кілька років тому були обмежені вузькими сферами, нині входять у повсякденне мовлення: стрімінг, блогер, лайфхак, мем, фейк, апскейлінг, денсити, чат-бот тощо. Їх поширення відбувається значно швидше, ніж процес кодифікації в традиційних мовних інституціях, що створює розрив між живою мовною практикою і нормою як системою. Водночас мовна норма в цифрову епоху набуває нових механізмів кодифікації: впливом на неї стають алгоритми автозаміни, автокорекції, машинного перекладу, які часто стандартизують мовні форми та змінюють очікування користувачів щодо правильності. Таким чином, норма перестає бути лише соціокультурним явищем і стає також технологічним продуктом, який формується внаслідок взаємодії людини і систем.

Граматичні зміни у цифровому середовищі зумовлені прагненням до швидкості, економії символів і спрощення. У коротких повідомленнях, месенджерах, соціальних мережах часто відбувається скорочення речень, опускання службових частин мови, пропуск розділових знаків, використання фрагментарних конструкцій. Хоча такі форми спочатку виникли як елемент неформальної комунікації, вони поступово впливають на загальну мовну практику, проникаючи в усні й письмові контексти, у тому числі в освітній та професійний простір. Важливо підкреслити, що ці зміни не можна однозначно оцінювати як деградацію мови: вони є адаптацією до нових комунікативних умов, де швидкість і ефективність важливіші за дотримання традиційних граматичних норм. Водночас цифрові платформи створюють нові можливості для експериментів зі стилем і формою, що сприяє зростанню мовної варіативності.

Особливу роль у трансформації норм відіграє орфографічна та пунктуаційна сфера, де на перший план виходять паралінгвістичні

засоби: емодзі, стікери, гіфки, меми, інтонаційні маркери. Ці засоби виконують функції, які раніше покладалися на інтонацію, міміку, жести, і в певних контекстах можуть заміщувати словесний компонент або доповнювати його. Емодзі, наприклад, можуть передавати емоційне забарвлення, уточнювати намір, зменшувати жорсткість висловлювання або, навпаки, підсилювати сарказм. Вони стають частиною сучасної комунікативної норми, яка вже не обмежується словом, а включає мультимодальні ресурси. Це змінює межі між словесною та невербальною комунікацією і породжує нову, мультимодальну норму, яка потребує окремих досліджень і кодифікації.

Соціальні мережі виступають середовищем, де формується специфічна нормативність, залежна від правил платформи, аудиторії та жанрових практик. У межах таких платформ закріплюються окремі стилістичні стандарти, що відрізняються від літературної традиції, але мають потужний вплив на мовні практики молоді. У соціальних мережах швидко виникають і поширюються нові жанри: сторіз, рілси, треди, флешмоби, челенджі, мікроблоги. Вони мають власні мовні маркери, стилістичні прийоми, ритм і темп. Наприклад, у мікроблогах домінує розмовний стиль, емоційність, іронія, часто використовується гумор і сарказм, а також активне застосування мемів і цитат.

Важливим чинником трансформації мовної реальності є алгоритмічний вплив штучного інтелекту, який не лише автоматизує обробку текстів, а і стає активним учасником комунікації. Системи автокорекції, автозаповнення, машинного перекладу, генерації текстів на основі мовних моделей пропонують користувачам певні мовні шаблони, що часто сприймаються як «правильні» або «звичні». Це сприяє стандартизації фраз, стилю, структури висловлення, а також впливає на ритм письмової комунікації. З одного боку, це полегшує процес створення текстів, з іншого – може зменшувати мовну різноманітність і критичність, оскільки користувачі дедалі більше покладаються на технологічні підказки. Водночас ШІ створює нові можливості для аналізу мови: з'являються інструменти, які можуть автоматично виявляти стилістичні ознаки, емоційний стан, тематику, фейкові новини, а також аналізувати великі масиви даних у реальному часі. Це відкриває

перспективи для цифрової філології як наукового напрямку, що поєднує теорію і практику, створює нові методи дослідження та нові підходи до аналізу мовних явищ.

У сучасному інформаційному просторі відбувається активна трансформація способів створення, поширення і сприйняття текстів. Традиційне розуміння тексту як виключно вербальної, лінійної форми стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, візуальної культури та інтерактивних медіа. У центрі цих змін перебуває явище мультимодальності в поєднанні різних семіотичних ресурсів (мовних, візуальних, аудіальних, графічних, просторових) у межах одного повідомлення. Мультимодальні тексти стали невід'ємною частиною комунікації XXI століття, формуючи нові стандарти сприйняття інформації та нові формати представлення змісту. Мультимодальність означає використання кількох різних модальностей та способів передавання сенсу. До них належать вербальна модальність (усна та письмова мова), візуальна (зображення, фотографії, іконографіка, графіки), аудіальна (звук, музика), кінестетична (жести, рух), просторові компоненти (компонування елементів у просторі сторінки або екрана). У цифрових медіа ці модальності взаємодіють синхронно, створюючи більш насичену й переконливу комунікацію. Мультимодальний текст уже не лише передає інформацію, а й формує емоційний, естетичний і когнітивний досвід, у якому читач стає активним учасником. У цьому сенсі роль читача радикально змінюється: він не просто «прочитує» текст, а інтерпретує комплексний набір знаків, з яких складається повідомлення. Вміння аналізувати такі тексти стає ключовим складником медіаграмотності, яка стає обов'язковою компетентністю в умовах інформаційного перенасичення.

Розвиток мультимодальності зумовлений низкою факторів. Перш за все це цифровізація комунікації: сучасні платформи (соціальні мережі, месенджери, відеохостинги) пропонують інструменти для швидкого створення та поширення мультимедійних повідомлень. По-друге, зміни у споживанні інформації: люди дедалі більше вибирають коротші, наочніші й інтерактивні формати, які дозволяють швидко зрозуміти зміст. Візуалізація допомагає сприймати складну інформацію, знижуючи когнітивне навантаження. По-третє,

глобалізація: візуальні та мультимодальні повідомлення легше долають мовні бар'єри, що робить їх універсальним засобом комунікації. По-четверте, розвиток технологій штучного інтелекту та дизайну: нові інструменти дозволяють комбінувати текст, відео, графіку, анімацію без спеціальних знань програмування чи дизайну, що сприяє масовому поширенню мультимодальних форматів.

Сучасні тексти набувають нових форм, які виходять за межі традиційних жанрів. Серед найпоширеніших мультимодальних форматів слід виокремити інфографіку, лонґриди з мультимедійними вставками, подкасти, відеоесе, відеоблоги, соціальні мережі (сторіс, рілси, тіктоки), гіпертекст, інтерактивні книги та освітні платформи. Інфографіка, як поєднання тексту, цифр та графічних елементів, структурує інформацію й робить складні дані легкими для сприйняття. Вона активно використовується у журналістиці, маркетингу, освіті.

Лонґриди з мультимедійними вставками – це розширені тексти, доповнені відео, картами, інтерактивною графікою, анімацією, які створюють ефект «занурення» та підтримують увагу читача. Подкасти та аудіоесе, хоча й не містять візуального складника, теж є частиною мультимодальності, оскільки додають новий спосіб передавання сенсу через інтонацію, тембр, структуру звуку. Відеоесе та відеоблоги та формати, де текст існує у формі закадрового голосу, титрів і комбінації візуальних елементів. Соціальні мережі (сторіс, рілси, тіктоки) базуються на швидкій подачі інформації, де поєднуються текстові підписи, музика, переходи, анімація та візуальні ефекти. Гіпертекстова структура, де читач сам визначає траєкторію прочитання, руйнує традиційну лінійну побудову тексту. Інтерактивні книги та освітні платформи пропонують користувачу можливість виконувати дії, вибирати варіант розвитку сюжету, переглядати додаткові матеріали, що перетворює читання на активний процес.

Сприймання мультимодального тексту є більш комплексним, ніж традиційного письмового, оскільки воно включає паралельне опрацювання різних модальностей, інтерпретацію не лише слів, а й образів, звуків, структури сторінки, а також активну участь читача, який самостійно вибудовує траєкторію взаємодії з повідомленням. Це при-

зводить до збільшення когнітивного навантаження, оскільки користувач повинен аналізувати більше інформації різних типів, але водночас такі тексти дозволяють швидше й глибше розуміти зміст, оскільки поєднують різні канали передачі інформації. Мультимодальність має свої переваги і ризики: з одного боку, вона забезпечує ефективне подання складного матеріалу, виразність і емоційний вплив, можливість творчої самореалізації, зручність для різних типів учнів і читачів; з іншого – може спричиняти перевантаження інформацією, фрагментацію уваги, зниження здатності до глибокого читання, а також маніпулятивний потенціал, коли візуальні ефекти прикривають відсутність змісту. Крім того, мультимодальні формати потребують технічних ресурсів, що створює нерівність доступу до інформації.

Соціальні мережі, як середовище розвитку мовних інновацій, формують особливий тип комунікативних практик, де мова використовується динамічно, ситуативно та орієнтовано на швидку реакцію. У межах таких платформ відбувається формування й поширення мемів, нових значень слів, специфічних жанрів (сторіз, треди, блоги, флешмоби). У соціальних мережах спостерігається швидка еволюція мовних трендів, домінування розмовного стилю, поява ситуативних мовних норм, активна роль користувачів у творенні контенту. Це середовище виступає каталізатором мовних інновацій, які можуть переходити у більш формальні сфери, впливаючи на стиль медіа, рекламу, освіту. Меми, як форма комунікації, є особливо цікавими для дослідження, оскільки вони поєднують текст, зображення, культурні коди, іронію, що робить їх ефективним засобом передачі значення. Меми можуть швидко змінюватися, адаптуватися до нових контекстів, створюючи власну «мову» з короткими, але насиченими сенсом елементами. Це явище підтверджує гіпотезу, що цифрове середовище стимулює гібридизацію мови, поєднання різних семіотичних ресурсів, створення нових форм дискурсу.

Важливим аспектом цифрової лінгвістики є вивчення цифрового дискурсу як складного багатошарового утворення, що поєднує вербальний, візуальний, аудіальний та інтерактивний компоненти. Інтернет-дискурс є відкритим, нелінійним, змінним, що потребує нових

принципів аналізу. У цифровому просторі текст часто є гібридним, що поєднує різні модальності та жанри. Це потребує нових підходів до аналізу, які враховують не лише лінгвістичні характеристики, а і соціокультурні, технологічні, психологічні чинники. Вивчення цифрового дискурсу дозволяє визначати, як змінюються форми комунікації, які нові значення виникають у контексті цифрового середовища, як формуються нові групові ідентичності, як змінюється сприйняття тексту і як алгоритми впливають на його поширення.

Цифрова філологія як напрям, що інтегрує лінгвістичні знання з цифровими методами, перебуває на етапі активного становлення. У майбутньому дослідження зосереджуватимуться на моделюванні цифрової мовної норми, аналізі мовних змін під впливом штучного інтелекту, розвитку лінгвістичних корпусів цифрового дискурсу, вивченні мультикодових текстів, удосконаленні цифрової грамотності користувачів. Одним із ключових завдань стане розроблення інструментарію для аналізу текстів, що існують одночасно у вербальному, візуальному та інтерактивному вимірах, адже традиційні лінгвістичні методи не можуть повною мірою описати динаміку таких комунікативних практик. Особливо важливим є вивчення штучного інтелекту як повноцінного учасника мовлення. Зростання ролі мовних моделей у створенні та модифікації текстів висуває перед наукою питання авторства, інтенціональності, стилістичної унікальності та етичних норм комунікації. Дослідження можуть охоплювати аналіз гібридних текстів «людина-алгоритм», моделювання мовної поведінки ШІ, а також вивчення того, як автоматизовані системи впливають на формування мовних стандартів.

Ще одним перспективним напрямом є створення цифрових корпусів мультимодальних текстів, які дадуть можливість відстежувати та кількісно описувати процеси мовної еволюції в реальному часі. Такий матеріал стане базою для міждисциплінарних досліджень, що поєднуюватимуть філологію, семіотику, когнітивістику та соціальні комунікації. Важливими залишаються й прикладні

аспекти: розроблення мовних інтерфейсів, інтелектуальних систем навчання, цифрових словників і баз даних нової генерації. Цифрова філологія здатна забезпечити наукове підґрунтя для таких продуктів, що сприятиме підвищенню якості цифрової комунікації та збереженню мовної культури в умовах глобалізації. Отже, перспективи розвитку цифрової філології охоплюють як поглиблення теоретичних засад, так і формування нових практичних інструментів для аналізу та оптимізації мовної взаємодії у цифровому середовищі. Вона перетворюється на міждисциплінарну галузь, здатну відповідати на виклики майбутнього та прогнозувати напрями розвитку сучасної мовної системи.

Висновки. Цифрові технології виступають потужним фактором трансформації лінгвістичної реальності, що проявляється у змінах мовної норми, стилю, жанрів, комунікативних практик та способів створення текстів. Цифрова лінгвістика як міждисциплінарний напрям інтегрує традиційні лінгвістичні підходи з новими цифровими методами, що дозволяє аналізувати мовні явища в умовах мережевої комунікації. Мовна норма в цифрову епоху стає варіативною, мобільною і залежною від технічних платформ, а алгоритмічні системи та штучний інтелект впливають на стандарти мовлення, стилістику та ритм комунікації. Мультимодальність і нові формати текстів змінюють природу тексту, перетворюючи його на комплексну систему знаків, що включає вербальні, візуальні, аудіальні та інтерактивні компоненти.

Соціальні мережі виступають середовищем мовних інновацій, де швидко формуються нові жанри, стилі та норми. У майбутньому розвиток цифрової філології потребує створення нових методологічних підходів, цифрових корпусів, інструментів аналізу мультимодальних текстів і дослідження взаємодії людини та алгоритму в процесі комунікації. Усе це підтверджує, що цифрова трансформація є не лише технологічним, а й глибинним культурним і мовним феноменом, який визначає напрями розвитку сучасної мовної системи.

Література:

1. Biber D., Gray B. The language of social media: identity and interaction in the digital age. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 304 p.
2. Богдан В. Цифрова лінгвістика: методологічні підходи та перспективи розвитку. Український лінгвістичний журнал. 2022. № 28(3). С. 45–62.

3. Cameron D. Language and digital culture: communication in the age of social media. *Journal of Linguistic Anthropology*. 2022. Vol. 32, № 2. P. 157–174.
4. Іванова Н. Мовна гібридизація в інтернет-комунікації: соціолінгвістичний аспект. *Вісник Харківського національного університету*. 2020. № 22(4). С. 112–127.
5. Кузнецова Т. Вплив соціальних мереж на мовні практики молоді. *Філологічні студії*. 2023. Т. 5. № 2. С. 23–41.
6. Михайлова І. Цифрова грамотність і мовна компетентність: виклики сучасної освіти. *Освітні технології*. 2022. Т. 14. № 1. С. 58–72.
7. Pavlenko A. Language and AI: communication in the digital age. Oxford : Oxford University Press, 2023. 312 p.
8. Василенко С. Цифрові технології та мовна норма: нові виклики і перспективи. *Філологічний вісник*. 2024. Т. 29. № 1. С. 65–81.
9. Захарчук О. Мова соціальних мереж: лексичні та стилістичні трансформації. *Українська мова і література*. 2020. Т. 12. № 4. С. 54.

References:

1. Biber, D., & Gray, B. (2020). *The language of social media: Identity and interaction in the digital age*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Bohdan, V. (2022). Tsyfrova linhvistyka: metodolohichni pidkhody ta perspektyvy rozvytku [Digital linguistics: Methodological approaches and development perspectives]. *Ukrainian Linguistic Journal*, 28(3), 45–62. [in Ukrainian].
3. Cameron, D. (2022). Language and digital culture: Communication in the age of social media. *Journal of Linguistic Anthropology*, 32(2), 157–174.
4. Ivanova, N. (2020). Movna hibridyzatsiya v internet-komunikatsii: sotsiolinvistychnyi aspekt [Language hybridization in internet communication: Sociolinguistic aspect]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu*, 22(4), 112–127. [in Ukrainian].
5. Kuznetsova, T. (2023). Vplyv sotsialnykh merezh na movni praktyky molodi [Influence of social networks on youth language practices]. *Philological Studies*, 5(2), 23–41. [in Ukrainian].
6. Mykhailova, I. (2022). Tsyfrova hramotnist i movna kompetentnist: vyklyky suchasnoi osvity [Digital literacy and language competence: Challenges of modern education]. *Osvitni tekhnolohii*, 14(1), 58–72. [in Ukrainian].
7. Pavlenko, A. (2023). Language and AI: Communication in the digital age. Oxford: Oxford University Press.
8. Vasylenko, S. (2024). Tsyfrovi tekhnolohii ta movna norma: novi vyklyky i perspektyvy [Digital technologies and language norm: New challenges and perspectives]. *Philological Bulletin*, 29(1), 65–81. [in Ukrainian].
9. Zakharchuk, O. (2020). Mova sotsialnykh merezh: leksychni ta stylystychni transformatsii [Language of social networks: Lexical and stylistic transformations]. *Ukrainian Language and Literature*, 12(4), 54–70. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 16.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

АСОЦІАТИВНО-ТЕРМІНАЛЬНА МОТИВАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: КОГНІТИВНО-ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ ТА ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ

Чумаков Олександр Миколайович,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
ORCID ID: 0009-0009-8431-4894

Діденко Наталя Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
ORCID ID: 0009-0001-6949-8690

Мельничук Ольга Леонідівна,

старший викладач кафедри німецької філології
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
ORCID ID: 0009-0008-1220-9473

У статті здійснено комплексний аналіз асоціативно-термінальної мотивації комп'ютерних термінів у німецькій мові з позицій когнітивно-ономасіологічного та дискурсивного підходів. Актуальність дослідження зумовлена процесами цифрової трансформації сучасного суспільства, які спричиняють інтенсивне формування нових терміноодиниць і потребують їх системного опису з урахуванням когнітивних, комунікативних та соціокультурних чинників. У межах сучасного термінознавства, розвинутого у працях М.Т. Кабре та Р. Теммерман, термін розглядається як одиниця спеціалізованої комунікації, значення якої формується на перетині концептуальної структури, мовної форми та дискурсивних умов функціонування [4, р. 56–58; 14, р. 62–65].

Теоретичну основу дослідження становить когнітивно-ономасіологічна концепція мотивації О.О. Селіванової, відповідно до якої мовна номінація забезпечує інтеграцію концептів у мовну картину світу через актуалізацію релевантних когнітивних ознак [1, с. 101–105]. Аналіз здійснюється з урахуванням теорії концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона, які розглядають метафоризацію як фундаментальний механізм осмислення абстрактних доменів [10, р. 3–6], а також моделі концептуального блендингу Ж. Фокон'єра і М. Тернера, що пояснює інтеграцію кількох ментальних просторів у процесі формування нових номінацій [6, р. 18–21]. У роботі також враховано підходи медіалінгвістики та цифрового дискурсу, представлені у працях А. Хеппа, Й. Андруцопулоса та Г. Штекля, які підкреслюють роль глибокої медіатизації та цифрових комунікативних практик у трансформації сучасних терміносистем [2; 7; 13].

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали сучасних німецькомовних лексикографічних ресурсів (DWDS, Duden Online) та приклади професійного IT-дискурсу. У результаті аналізу виокремлено структурно-метафоричний, дифузно-метафоричний і гештальтний типи асоціативно-термінальної мотивації. Доведено, що структурно-метафоричні моделі формують ядро терміносистеми завдяки семантичній прозорості й дефініційній стабільності, дифузно-метафоричні одиниці відображають соціокультурну варіативність цифрового дискурсу, а гештальтні номінації забезпечують когнітивну доступність складних технологічних концептів.

Результати дослідження засвідчують, що асоціативно-термінальна мотивація виконує системоутворювальну функцію, оскільки сприяє адаптації абстрактних цифрових явищ до когнітивного досвіду мовців і підвищує ефективність професійної комунікації у цифровому середовищі.

Ключові слова: комп'ютерна термінологія, асоціативно-термінальна мотивація, когнітивна ономазіологія, концептуальна метафора, цифровий дискурс, німецька мова.

Chumakov Oleksandr, Didenko Nataliia, Melnichuk Olga. Associative-Terminal Motivation of Computer Terms in the German Language: A Cognitive-Onomasiological and Discursive Analysis

The article presents a comprehensive analysis of the associative-terminal motivation of computer terms in the German language from cognitive-onomasiological and discursive perspectives. The relevance of the study is determined by the processes of digital transformation in contemporary society, which lead to the intensive formation of new terminological units and require their systematic description with regard to cognitive, communicative, and sociocultural factors. Within modern terminology studies, developed in the works of M.T. Cabré and R. Temmerman, a term is viewed as a unit of specialized communication whose meaning emerges at the intersection of conceptual structure, linguistic form, and discursive conditions of use [4, p. 56–58; 14, p. 62–65].

The theoretical framework of the study is based on O.O. Selivanova's cognitive-onomasiological concept of motivation, according to which linguistic nomination ensures the integration of concepts into the linguistic worldview through the activation of relevant cognitive features [1, p. 101–105]. The analysis takes into account the theory of conceptual metaphor developed by G. Lakoff and M. Johnson, who interpret metaphorization as a fundamental mechanism for understanding abstract domains [10, p. 3–6], as well as the conceptual blending model proposed by G. Fauconnier and M. Turner, which explains the integration of multiple mental spaces in the formation of new nominations [6, p. 18–21]. The study also incorporates approaches from media linguistics and digital discourse research, represented by A. Hepp, J. Androutsopoulos, and H. Stöckl, emphasizing the role of deep mediatization and digital communicative practices in transforming contemporary terminological systems [2; 7; 13].

The empirical basis includes contemporary German-language lexicographic resources (DWDS, Duden Online) and examples from professional IT discourse. The analysis identifies three main types of associative-terminal motivation: structural-metaphorical, diffuse-metaphorical, and gestalt-based. It is demonstrated that structural-metaphorical models constitute the core of the terminological system due to semantic transparency and definitional stability, while diffuse-metaphorical units reflect the sociocultural variability of digital discourse, and gestalt-based nominations ensure the cognitive accessibility of complex technological concepts.

The results show that associative-terminal motivation performs a system-forming function, facilitating the adaptation of abstract digital phenomena to speakers' cognitive experience and enhancing the effectiveness of professional communication in digital environments.

Key words: computer terminology, associative-terminal motivation, cognitive onomasiology, conceptual metaphor, digital discourse, German language.

Вступ. Розвиток цифрових технологій у сучасному суспільстві зумовлює інтенсивне формування нових концептів, які потребують адекватної мовної репрезентації у спеціалізованому та публічному дискурсі. Комп'ютерна термінологія в німецькій мові постає як динамічна система, у межах якої мовні одиниці не лише фіксують технічні характеристики обчислювальних процесів і цифрових об'єктів, але й відображають способи їх концептуалізації у свідомості мовців. Така особливість зумовлює необхідність розгляду терміна як елемента когнітивно і соціально зумовленої комунікації, у межах якої семантична структура формується під впливом дискурсивних, прагматичних і культурних чинників.

У сучасному термінознавстві наголошується, що спеціалізована лексика не може

бути адекватно описана виключно в межах нормативно-дефініційних моделей, оскільки значення терміна актуалізується у процесі його функціонування в професійному середовищі. М.Т. Кабре підкреслює, що термін слід інтерпретувати як одиницю спеціалізованої комунікації, значення якої формується на перетині концептуального змісту, мовної форми та дискурсивних умов уживання [4, p. 56–58]. У цифровій сфері цей принцип набуває особливої ваги, оскільки значна частина комп'ютерних понять не має безпосередньої фізичної референції та потребує когнітивно доступних моделей осмислення.

У цьому контексті асоціативно-термінальна мотивація постає як ключовий механізм, що забезпечує перенесення ознак із донорських концептуальних сфер, зокрема

фізичного простору, артефактної діяльності, біологічних процесів і соціальної взаємодії, на сферу цифрових технологій. Саме завдяки таким перенесенням абстрактні цифрові процеси отримують мовну форму, здатну інтегрувати технічне знання у мовну картину світу користувачів.

Метою цієї статті є системний аналіз типів асоціативно-термінальної мотивації комп'ютерних термінів у німецькій мові з урахуванням когнітивних і дискурсивних чинників їх формування та функціонування. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: окреслити теоретичні засади мотивації терміна в межах когнітивно-ономасіологічного підходу; визначити основні донорські концептуальні сфери, що беруть участь у формуванні цифрових номінацій; здійснити типологізацію асоціативно-термінальної мотивації на матеріалі сучасної німецькомовної комп'ютерної лексики; проаналізувати функціональну роль виокремлених типів у структурі терміносистеми.

Когнітивно-ономасіологічний підхід до аналізу мотивації терміна виходить із положення, відповідно до якого процес номінації розглядається як співвіднесення концептуального змісту з мовною формою шляхом актуалізації релевантних для мовця пізнавальних ознак. О.О. Селіванова визначає мотивацію як когнітивний механізм, що забезпечує впізнаваність і концептуальну інтеграцію номінованого об'єкта у мовній картині світу, оскільки саме через мотиваційні ознаки відбувається зв'язок між концептом і лексичним значенням [1, с. 101–105].

У межах цієї моделі розмежовуються пропозиційно-диктумна та асоціативно-термінальна мотивація. Пропозиційно-диктумний тип ґрунтується на логічно виведених характеристиках поняття та відображає його функціонально-структурні параметри. Натомість асоціативно-термінальна мотивація реалізується через аналогізацію різних концептуальних сфер, унаслідок чого мовна форма терміна апелює до перцептивно або культурно доступних образів, що полегшують когнітивну інтерпретацію спеціалізованого знання.

Теорія концептуальної метафори, розроблена Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, виходить із положення, що метафора становить фундаментальний механізм концептуалізації

досвіду, оскільки абстрактні сфери осмислюються через тілесно та перцептивно доступні домени [6, р. 3–6]. У цифровій термінології цей механізм проявляється у широкому використанні образів простору, руху, захисту та соціальної взаємодії для моделювання віртуальних процесів і цифрових об'єктів.

Модель концептуального блендингу, запропонована Ж. Фокон'ером і М. Тернером, дозволяє описати інтеграцію кількох ментальних просторів у межах однієї номінації, унаслідок чого формується нова семантична структура, яка не зводиться до суми вихідних компонентів [7, р. 18–21]. Для комп'ютерної термінології це означає, що значення терміна може поєднувати технічні, соціальні та культурні смисли, створюючи гібридні концептуальні моделі цифрової реальності.

Соціокогнітивний підхід до термінознавства, представлений у працях Р. Теммерман, підкреслює динамічний характер спеціалізованих терміносистем, у яких значення терміна формується у процесі його функціонування в дискурсі та залежить від соціальних і прагматичних параметрів комунікації [10, р. 62–65]. У цифровому середовищі цей принцип проявляється у швидкій зміні семантики термінів і появі квазітерміноодиниць, що поєднують технічну та соціальну інтерпретацію цифрових явищ.

Емпіричну базу дослідження становлять дані сучасних німецькомовних лексикографічних ресурсів, зокрема *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS)* та *Duden Online*, а також корпусні матеріали професійного IT-дискурсу, представлені у технічній документації, науково-популярних публікаціях і спеціалізованих цифрових платформах, при цьому загальний обсяг вибірки перевищує 150 терміноодиниць, відібраних за критеріями частотності та дискурсивної релевантності.

Методологія дослідження передбачає поєднання когнітивно-ономасіологічного аналізу, семантичного моделювання та дискурсивної інтерпретації. На першому етапі здійснюється ідентифікація термінів, у структурі яких простежується асоціативна мотивація. На другому етапі визначаються донорські концептуальні сфери та базові когнітивні схеми, які беруть участь у формуванні семантичної структури терміноодиниць. На третьому етапі проводиться типологізація

мотиваційних механізмів із урахуванням їхньої функціональної ролі у структурі терміносистеми.

Результати. У межах німецькомовної комп'ютерної терміносистеми асоціативно-термінальна мотивація реалізується як провідний механізм семантичної адаптації абстрактних цифрових концептів до когнітивно доступних моделей досвіду. Аналіз емпіричного матеріалу засвідчує, що процес номінації у сфері інформаційних технологій ґрунтується на системному залученні донорських концептуальних сфер, серед яких домінують просторово-рухові схеми, артефактна діяльність, соціальна взаємодія та біологічні моделі, оскільки саме ці домени забезпечують формування багаторівневих когнітивних репрезентацій цифрових об'єктів і процесів у професійному та публічному дискурсі.

Виокремлені типи асоціативно-термінальної мотивації демонструють різний ступінь семантичної стабільності й дискурсивної варіативності, що зумовлює їхній ієрархічний розподіл між ядром і периферією терміносистеми. Такий розподіл дозволяє простежити, як у процесі функціонування в цифровому комунікативному середовищі терміни поступово набувають ознак соціальної маркованості та виходять за межі суто технічно орієнтованих номінацій.

Структурно-метафоричний тип асоціативно-термінальної мотивації реалізується через перенесення однієї домінантної, чітко локалізованої ознаки з донорської концептуальної сфери на цифровий об'єкт або процес, унаслідок чого мовна форма терміна відтворює структурну схему відповідного концепту і забезпечує високий рівень семантичної прозорості та дефініційної стабільності [1, с. 112–114].

Показовим у цьому контексті є термін *Datenautobahn*, який концептуалізує процес передавання інформації через просторово-динамічну модель транспортного руху, оскільки донорська сфера дорожньої інфраструктури активує у свідомості мовця ознаки швидкості, напрямленості та пропускної здатності, що у цифровому домені інтерпретуються як характеристики інформаційного каналу. Лінгвістична структура складного іменника відтворює ієрархію концептуальних компонентів, де *Daten* репрезентує об'єкт руху, а *Autobahn* функціонує як шлях, що

організовує цей рух, унаслідок чого реалізується іконічний принцип номінації та досягається відносна семантична однозначність терміна [4, р. 56–58].

Аналогічний механізм спостерігається у терміні *Ordner*, який переносить контейнерну схему з артефактної сфери на цифрову ієрархію файлів, оскільки когнітивна метафора «ДАНІ Є ОБ'ЄКТИ, ЩО ЗБЕРІГАЮТЬСЯ В КОНТЕЙНЕРАХ» дозволяє мовцеві осмислювати абстрактну структуру файлової системи через тілесно доступний досвід маніпуляції з матеріальними предметами [6, р. 3–5]. У цьому випадку семантична прозорість терміна підтримується завдяки відповідності між просторовою організацією фізичного контейнера та ієрархічною структурою цифрового сховища.

Подібним чином термін *Benutzeroberfläche* актуалізує просторову схему поверхні як зони контакту, унаслідок чого інтерфейс інтерпретується як місце взаємодії між користувачем і технічною системою, що відповідає комунікативній моделі «людина – машина» у цифровому дискурсі [9, с. 41–44]. Така номінація дозволяє інтегрувати абстрактне поняття програмного середовища у тілесно-орієнтовану когнітивну модель дотику й візуального сприйняття.

Отже, структурно-метафоричний тип мотивації формує ядро терміносистеми, оскільки такі одиниці зберігають стабільну семантичну структуру, підтримують можливість формального дефініційного опису та забезпечують високий рівень інтерпретаційної прозорості для фахівців і нефархових користувачів, що є критично важливим у нормативно-орієнтованих сегментах професійної комунікації.

Дифузно-метафоричний тип асоціативно-термінальної мотивації реалізується у випадках, коли значення терміна формується шляхом інтеграції кількох асоціативних ознак, що походять із різних концептуальних доменів, унаслідок чого семантична структура набуває відкритого та контекстуально варіативного характеру [10, р. 62–65].

Термін *soziales Netzwerk* поєднує у своїй внутрішній формі соціальний домен міжособистісної взаємодії, технічний домен мережевої інфраструктури та просторову схему зв'язків між вузлами, унаслідок чого формується багатовимірна концептуальна

модель, що репрезентує цифрову платформу не лише як технічну систему, але й як соціальний простір комунікації. У професійному дискурсі цей термін може актуалізувати технічні параметри архітектури платформи, тоді як у публічному дискурсі він здебільшого репрезентує соціальні практики взаємодії, що свідчить про його семантичну поліфункціональність [8, р. 214–217].

Аналогічний механізм реалізується у терміні *virtuelle Gemeinschaft*, де, відповідно до моделі концептуального блендингу, інтегруються ментальні простори фізичної спільноти та цифрового середовища, унаслідок чого формується нова когнітивна структура, яка не зводиться до жодного з вихідних компонентів і відображає соціокультурні сценарії онлайн-взаємодії [7, р. 18–21]. Лінгвістична форма цієї номінації забезпечує одночасну актуалізацію ідеї спільності та віртуальності, що дозволяє мовцеві інтерпретувати цифрові платформи як соціальні інституції нового типу.

Термін *digitale Identität* поєднує психологічний, соціальний і технологічний домени, оскільки репрезентує користувача як суб'єкта, що одночасно існує у фізичному та віртуальному просторах, а така інтеграція дозволяє розглядати номінацію як лінгвістичний інструмент моделювання культурних практик самопрезентації у цифровому середовищі [11, р. 98–102]. У межах професійного дискурсу цей термін може інтерпретуватися як технічний параметр автентифікації та безпеки, тоді як у соціальному контексті він актуалізує проблематику особистісної репрезентації та приватності.

Таким чином, дифузно-метафоричний тип мотивації формує перехідну зону між ядром і периферією терміносистеми, оскільки такі одиниці поєднують ознаки технічної точності та соціокультурної інтерпретативності, що зумовлює їхню високу залежність від дискурсивного контексту та прагматичних параметрів комунікації.

Гештальтний тип асоціативно-термінальної мотивації ґрунтується на перенесенні цілісного перцептивного або культурно закріпленого образу, який у свідомості мовця сприймається як завершена когнітивна конфігурація, а не як сукупність окремих семантичних ознак [1, с. 118–120].

Показовим у цьому контексті є термін *Trojaner*, який актуалізує історико-міфологіч-

ний сюжет про приховану загрозу і дозволяє інтерпретувати цифровий об'єкт як шкідливу програму, що маскується під легітимне програмне забезпечення, оскільки наративна модель номінації забезпечує миттєве співвіднесення технічної функції з культурно відомим сценарієм [12, р. 311–314]. Завдяки такій мотивації термін набуває високої когнітивної ефективності, оскільки користувачеві не потрібно звертатися до спеціалізованого технічного опису для розуміння потенційної небезпеки.

У терміні *Sandbox* концептуальна схема ігрового майданчика як безпечного та ізольованого простору переноситься на цифровий домен, унаслідок чого тестове середовище інтерпретується як зона, що не впливає на основну систему, а така модель сприяє когнітивній ясності у сприйнятті процедур безпеки та контролю [9, с. 47–50]. Лінгвістична форма цієї номінації забезпечує позитивну прагматичну оцінку середовища як безпечного і контрольованого.

Термін *Botnetz* формує образ організованої спільноти агентів, що діють синхронно, оскільки інтеграція біологічних уявлень про колективну поведінку та технічних характеристик мережевих програм створює цілісну когнітивну модель цифрової загрози, яка легко реконструюється у публічному та професійному дискурсі [11, р. 104–107]. Така номінація дозволяє інтерпретувати складні мережеві процеси через знайому соціальну модель колективної дії.

Гештальтний тип мотивації забезпечує високий рівень іконичності та експресивності термінів, що сприяє їхній швидкій інтерпретації, емоційній залученості користувачів і поширенню поза межами вузькопрофесійного середовища.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що типологізація асоціативно-термінальної мотивації комп'ютерних термінів у німецькій мові як когнітивно і дискурсивно зумовленого механізму є доцільним інструментом виявлення способів інтеграції технічного знання з тілесно-, просторово- та соціокультурно-орієнтованими моделями досвіду мовців, який забезпечує інтеграцію технічного знання з тілесно-, просторово- та соціокультурно-орієнтованими моделями досвіду мовців. У межах цього механізму мовна форма терміна не лише фіксує спеці-

алізоване поняття, але й організовує спосіб його інтерпретації, що зумовлює багаторівневий характер семантичної структури цифрових номінацій.

Зіставлення структурно-метафоричного, дифузно-метафоричного та гештальтного типів мотивації засвідчує, що кожен із них виконує специфічну функцію у формуванні ієрархії терміносистеми. Структурно-метафоричний тип забезпечує формування ядра системи, оскільки такі номінації відтворюють чітко локалізовані когнітивні схеми, які підтримують семантичну стабільність, дефініційну прозорість і можливість стандартизації у нормативно-орієнтованих сегментах професійної комунікації. Унаслідок цього терміни цього типу демонструють високий ступінь відповідності між мовною формою і концептуальною структурою поняття, що мінімізує інтерпретаційну варіативність у технічних і навчальних контекстах.

Дифузно-метафоричний тип формує перехідну зону між ядром і периферією терміносистеми, оскільки поєднання технологічних параметрів із соціально та культурно зумовленими смисловими шарами зумовлює контекстуальну чутливість таких номінацій. У результаті терміни цього типу відображають динаміку цифрового дискурсу, оскільки вони реагують на зміни у практиках онлайн-взаємодії, цифрової ідентифікації та

соціальної комунікації, а також демонструють здатність до семантичного розширення і прагматичної переорієнтації в різних жанрових і комунікативних умовах.

Гештальтний тип мотивації забезпечує формування експресивно насичених і когнітивно ефективних номінацій, які апелюють до цілісних культурно закріплених образів і нарративних моделей. Завдяки цьому складні технічні явища отримують швидку та інтуїтивно зрозумілу інтерпретацію, що сприяє популяризації комп'ютерної термінології у публічному й медійному дискурсі та розширює коло її користувачів за межі вузькопрофесійного середовища.

Узагальнення отриманих результатів дає підстави дійти висновку, що когнітивно-ономасіологічний підхід створює теоретичні передумови для системного опису процесів семантичної гібридизації у цифровій терміносистемі, оскільки він виявляє внутрішні механізми перенесення, інтеграції та узагальнення концептуальних ознак, які забезпечують адаптацію технологічних інновацій до мовної картини світу сучасного користувача. Перспективи подальших досліджень пов'язані із зіставним аналізом асоціативно-термінальної мотивації в різних мовах і з вивченням ролі мультимодальних чинників у формуванні цифрових номінацій у межах глобального технодискурсу.

Література:

1. Селіванова О.О. Когнітивна ономасіологія. Київ : Фітосоціоцентр, 2000. 248 с.
2. Androutsopoulos J. Digital Discourse: Language in the New Media. Oxford : Oxford University Press, 2020. 352 p.
3. Boas H.C. Frame Semantics in Lexicography and Natural Language Processing. Berlin : Springer, 2021. 301 p.
4. Cabré M.T. Terminology: Theory, Methods and Applications. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 1999. 248 p.
5. Evans V. Cognitive Linguistics: A Complete Guide. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2022. 832 p.
6. Fauconnier G., Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities. New York : Basic Books, 2002. 440 p.
7. Hepp A. Deep Mediatization. London : Routledge, 2019. 256 p.
8. Koch I., Oesterreicher, W. Sprache der Nähe – Sprache der Distanz im digitalen Raum. Berlin : De Gruyter, 2020. 284 p.
9. Kuteeva M., Mauranen, A. Digital Academic Discourse. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 310 p.
10. Lakoff G., Johnson, M. Metaphors We Live By. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 276 p.
11. Lemke J.L. Multimedia and Discourse Analysis. London : Routledge, 2021. 276 p.
12. Mannerfelt C. Digital Homiletics and the Transformation of Preaching. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*. 2023. P. 305–320.
13. Stöckl H. Medienlinguistik: Sprache im digitalen Raum. Berlin : De Gruyter, 2021. 312 p.
14. Temmerman R. Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2000. 258 p.

15. DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. URL: <https://www.dwds.de> (дата звернення: 15.01.2026).
16. Duden Online. Informatik. URL: <https://www.duden.de> (дата звернення: 15.01.2026).

References:

1. Selivanova, O.O. (2000). *Kohnityvna onomasiolohiia* [Cognitive onomasiology]. Fitosotsiotsentr. [in Ukrainian].
2. Androutsopoulos, J. (2020). *Digital discourse: Language in the new media*. Oxford University Press.
3. Boas, H.C. (2021). *Frame semantics in lexicography and natural language processing*. Springer.
4. Cabré, M.T. (1999). *Terminology: Theory, methods and applications*. John Benjamins.
5. Evans, V. (2022). *Cognitive linguistics: A complete guide*. Edinburgh University Press.
6. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. Basic Books.
7. Hepp, A. (2019). *Deep mediatization*. Routledge.
8. Koch, I., & Oesterreicher, W. (2020). *Sprache der Nähe – Sprache der Distanz im digitalen Raum*. De Gruyter.
9. Kuteeva, M., & Maurantan, A. (2018). *Digital academic discourse*. Cambridge University Press.
10. Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
11. Lemke, J. L. (2021). *Multimedia and discourse analysis*. Routledge.
12. Mannerfelt, C. (2023). Digital homiletics and the transformation of preaching. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*, 12(2), 305–320.
13. Stöckl, H. (2021). *Medienlinguistik: Sprache im digitalen Raum*. De Gruyter.
14. Temmerman, R. (2000). Towards new ways of terminology description: *The sociocognitive approach*. John Benjamins.
15. DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. (2026). Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities. Retrieved from: <https://www.dwds.de>
16. Duden Online. (2026). Informatics. Retrieved from: <https://www.duden.de>

Дата першого надходження статті до видання: 09.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

УДК 81'42: 808.51.(Дональд Трамп)
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.6.33>

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ПОБУДОВИ СТАТУСУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА У ПРОМОВАХ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Шелякіна Алевтина Вікторівна,

кандидат філософських наук,
доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-0067-8773

Торосян Оксана Миколаївна,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-9160-9871

Статтю присвячено лінгвістичному аналізу політичного дискурсу як різновиду інституційної комунікації, у межах якої здійснюється конструювання та легітимація образу політичного лідера. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі мовленнєвих практик у сучасному політичному просторі, інтенсивним розвитком політичних технологій, розширенням масмедійних каналів комунікації та активним залученням громадян до інтерпретації політичних висловлювань. Встановлено, що політичний дискурс постає важливим чинником формування громадської думки, впливу на електоральну поведінку та визначення стратегічних напрямів розвитку суспільства.

Метою статті є аналіз комунікативних стратегій і тактик, що використовуються для формування образу політичного лідера та реалізації персуазивного впливу на адресатну аудиторію. Об'єктом дослідження є політичні промови президента США Дональда Трампа, розглянуті в прагматичному та функціональному аспектах. Предметом аналізу виступають комунікативні стратегії самопрезентації, нападу, формування емоційного настрою адресата, аргументативна й агітаційна стратегії, а також відповідні їм мовленнєві тактики. У статті уточнено роль комунікативної ситуації та комунікативного наміру мовця у виборі стратегій мовного впливу.

У результаті дослідження встановлено, що ефективність політичної комунікації залежить від здатності мовця поєднувати інформаційний, аргументативний і емоційний компоненти мовлення, адекватно враховувати параметри комунікативної ситуації та вибудовувати довірчі відносини з аудиторією. З'ясовано, що вибір і поєднання комунікативних стратегій і тактик зумовлюються метою політичного спілкування, конкретною комунікативною ситуацією та типом мовної особистості політичного лідера, що визначає специфіку його риторичної поведінки та способи утвердження владного статусу в дискурсі.

Отримані результати поглиблюють розуміння механізмів мовного впливу в політичному дискурсі й можуть бути використані в подальших дослідженнях політичної лінгвістики та теорії комунікації.

Ключові слова: політичний дискурс, політичний лідер, комунікативні стратегії (самопрезентації, нападу, формування емоційного настрою адресата, аргументативна, агітаційна), комунікативні тактики, персуазивна функція, ситуація спілкування, комунікативний намір.

Sheliakina Alevtyna, Torosyan Oksana. Communication Strategies and tactics for Building the Status of a Political Leader in Donald Trump's Speeches

The article is devoted to the linguistic analysis of political discourse as a type of institutional communication, within which the image of a political leader is constructed and legitimized. The relevance of the study is determined by the growing role of speech practices in the modern political space, the intensive

development of political technologies, the expansion of mass media communication channels, and the active involvement of citizens in the interpretation of political statements. It has been established that political discourse is an important factor in shaping public opinion, influencing electoral behavior, and determining strategic directions for the development of society.

The purpose of the article is to analyze the communication strategies and tactics used to shape the image of a political leader and exert persuasive influence on the target audience. The object of the study is the political speeches of US President Donald Trump, considered in pragmatic and functional terms. The subject of analysis is communicative strategies of self-presentation, attack, shaping the emotional mood of the addressee, argumentative and agitation strategies, as well as the corresponding speech tactics. The article clarifies the role of the communicative situation and the communicative intention of the speaker in the choice of speech influence strategies.

The study found that the effectiveness of political communication depends on the speaker's ability to combine the informational, argumentative, and emotional components of speech, adequately take into account the parameters of the communicative situation, and build trusting relationships with the audience. It has been established that the choice and combination of communication strategies and tactics are determined by the purpose of political communication, the specific communication situation, and the type of linguistic personality of the political leader, which determines the specifics of his rhetorical behavior and ways of asserting his authoritative status in discourse.

The results obtained deepen the understanding of the mechanisms of linguistic influence in political discourse and can be used in further research in political linguistics and communication theory.

Key words: *political discourse, leadership, political leader, communicative strategies (self-presentation, attack, formation of addressee's emotional state, argumentation, agitation), communicative tactics, persuasive function, situation of communication, communicative intention.*

Вступ. Сучасна українська наукова та суспільна думка демонструє стійку тенденцію до посилення інтересу щодо вивчення дискурсивних практик активних соціальних груп, зокрема представників політичної еліти. Очевидним є те, що мовленнєва поведінка політика відіграє визначальну роль у формуванні його публічного іміджу, рівня політичної підтримки, ефективності або неефективності діяльності на політичній арені, а тому у впливі на стратегічні напрями розвитку держави. У зв'язку з цим аналіз стратегій і тактик політичного дискурсу, спрямованих на конструювання та легітимацію лідерського статусу, набуває особливої наукової значущості.

Актуальність дослідження також зумовлена інтенсивним розвитком політичних технологій, зростанням ролі масмедійних каналів комунікації (передвиборчих дебатів, телевізійних програм, інтерв'ю тощо) та підвищенням відкритості суспільного обговорення питань владного характеру, яке ми спостерігаємо у соціальних медіа. Політичний дискурс перетворюється на невід'ємний елемент повсякденної комунікативної практики. До його продукування та інтерпретації дедалі активніше долучаються не лише професійні політики, а й журналісти, політологи, експертні спільноти та громадяни різного соціально-демографічного статусу. Водночас

адекватне розуміння й коректна інтерпретація політичних висловлювань нерідко стають ключовими чинниками у процесі розв'язання актуальних соціально-політичних проблем.

Короткий огляд публікацій. Багатомірність категорії дискурсу, зокрема політичного, зумовлює широкі можливості його аналізу. Значущість дослідження підтверджується численними працями як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

В українській філології дослідженню політичного дискурсу присвятили свої праці З. Батринчук (дослідження комунікативних стратегій і тактик у промовах Джозефа Байдена); І. Горохова, А. Додар (аналіз ключових стратегій переконання на матеріалі політичних промов сучасних американських лідерів Д. Трампа та К. Гарріс); О. Ковальова (дослідження та аналіз основних підходів до трактування поняття політичний дискурс у сучасній лінгвістичній науці); М. Мозер (розглянуто комунікативні невдачі в політичному дискурсі, що виникають у безпосередніх комунікативних діях, які викликані дисбалансом політичної ситуації у суспільстві); В. Ницполь (критичний дискурс-аналіз політичного дискурсу на матеріалі промови Дж. Байдена) та ін.

Серед іноземних публікацій з політичної комунікації варто відзначити найсучасніші розвідки таких дослідників, як: Мануел

Алсántара-Пла́ (дослідження стратегічного використання емоцій як інструменту поляризації); Русул Абдулкареем Ато (критичний аналіз дискурсу (CDA) інавгураційної промови Дональда Трампа «Америка понад усе»); Наама Рівлін-Ангерт, Гуи Мор-Лан (великомасштабне комп'ютерне дослідження дискурсу політичної делегітимізації (PDD)); Петер Торнберг та Джуліана Чуері (дослідження факторів, які визначають нецивілізованість або цивілізованість міжнародної політики) та ін.

Метою цієї статті є аналіз комунікативних стратегій і тактик, що застосовуються для конструювання образу політичного лідера. Об'єктом дослідження виступають промови президента США Дональда Трампа.

Результати та їх обговорення. Ефективна політична комунікація ґрунтується на застосуванні комунікативних стратегій, спрямованих на формування реакції реципієнтів, найчастіше – згоди, позитивного ставлення або готовності до дії.

Комунікативна стратегія втілюється у системі тактик, тобто послідовних мовленнєвих дій, орієнтованих на досягнення прагматичного результату. Вибір конкретних стратегій зумовлений метою, комунікативним наміром мовця та параметрами комунікативної ситуації. У процесі конструювання образу політичного лідера зазвичай реалізуються такі цілі:

- інформування аудиторії про зміст і сутність проблеми;
- формування емоційного фону, сприятливого для прийняття позиції мовця;
- налагодження довірчих і прихильних відносин з аудиторією;
- переконання реципієнтів у необхідності підтримки, зокрема електоральної.

Оскільки стратегія постає як спосіб упорядкування мовленнєвої поведінки відповідно до комунікативної інтенції, результативність мовного впливу залежить від:

- адекватного розуміння мовцем параметрів комунікативної ситуації;
- чіткого визначення наряду та інтенсивності комунікативного впливу;
- продуманої й логічно організованої структури комунікації;
- доцільного добору лінгвістичних засобів відповідно до поставлених цілей.

Провідними функціями політичного дискурсу виступають персуазивна, регулятивна,

інформаційна, контролююча, аргументативна та інтерпретаційна.

У проаналізованому нами матеріалі, який складається з промов нинішнього президента США Дональда Трампа, можна визначити такі стратегії й тактики побудови статусу політичного лідера:

I. Стратегія самопрезентації, яка спрямована на створення власного позитивного іміджу і реалізується за допомогою таких тактик:

1. Тактика ототожнення полягає в демонстрації приналежності до певної соціальної, статусної або політичної групи. Якщо лідер сприймається народом як свій, то він може розраховувати на підтримку. У більшості випадків ця тактика реалізується за допомогою займенників *we, our*:

– ‘We are one people, one family, and one glorious nation under God’ [10].

– ‘... our country was forged and built by the generations of patriots who gave everything they had for our rights and for our freedom. They were farmers and soldiers, cowboys and factory workers, steelworkers and coal miners, police officers and pioneers who pushed onward, marched forward, and let no obstacle defeat their spirit or their pride’ [10].

– ‘Tonight, I am speaking to you because there is a growing humanitarian and security crisis at our southern border. Every day customs and border patrol agents encounter thousands of illegal immigrants trying to enter our country. We are out of space to hold them and we have no way to promptly return them back home to their country’ [11].

2. Тактика дистанціювання полягає у «віддаленні» від опонентів («я (ми) не такий», «я (ми) інший»). На мовленнєвому рівні у наведених прикладах ця тактика реалізується за допомогою займенників *my, our – their, your; these – those; I, we – they*:

– ‘My administration will reclaim power from this unaccountable bureaucracy, and we will restore true democracy to America again. Any federal bureaucrat who resists this change will be removed from office immediately because we are draining the swamp. It’s very simple. And the days of rule by unelected bureaucrats are over’ [12].

– ‘And I’m sure that the people on my right – I don’t mean the Republican right, but my right right here – I’m sure you’re going to vote for those tax

cuts, because, otherwise, I don't believe the people will ever vote you into office. So, I'm doing you a big favor by telling you that. But I know this group is going to be voting for the taxes' [12].

– 'For those who refuse to compromise in the name of border security, I would ask, imagine if it was your child, your husband or your wife whose life was so cruelly shattered and totally broken' [11].

II. Стратегія нападу представлена двома тактиками – тактикою обвинувачення й тактикою критики.

Тактика обвинувачення використовується практично всіма політичними діячами і має на меті викрити неправильні дії, що не залишає сумніву суспільства в тому, що саме вони призвели до негативних наслідків:

– 'Democrats in Congress have refused to acknowledge the crisis. And they have refused to provide our brave border agents with the tools they desperately need to protect our families and our nation. The federal government remains shut down for one reason and one reason only because Democrats will not fund border security. My administration is doing everything in our power to help those impacted by the situation. But the only solution is for Democrats to pass a spending bill that defends our borders and reopens the government' [11].

– 'It fails (Biden's administration) to protect our magnificent, law-abiding American citizens but provides sanctuary and protection for dangerous criminals, many from prisons and mental institutions, that have illegally entered our country from all over the world' [10].

– 'As you know, we inherited from the last administration an economic catastrophe and an inflation nightmare. Their policies drove up energy prices, pushed up grocery costs, and drove the necessities of life out of reach for millions and millions of Americans' [12].

2. Тактика критики в запропонованих прикладах виражається за допомогою засобів негативної оцінки в основному через емоційні аргументи:

– 'We ended all of Biden's environmental restrictions that were making our country far less safe and totally unaffordable. And importantly, we ended the last administration's insane electric vehicle mandate, saving our autoworkers and companies from economic destruction' [12].

– 'This is my fifth such speech to Congress, and, once again, I look at the Democrats in front

of me, and I realize there is absolutely nothing I can say to make them happy or to make them stand or smile or applaud. Nothing I can do. I could find a cure to the most devastating disease – a disease that would wipe out entire nations, or announce the answers to the greatest economy in history or the stoppage of crime to the lowest levels ever recorded, and these people sitting right here will not clap, will not stand, and certainly will not cheer for these astronomical achievements. They won't do it no matter what' [12].

III. Стратегія формування емоційного настрою адресата.

1. Тактика єднання ставить на меті об'єднати людей як націю або згуртувати окремі нації навколо спільної ідеї. На мовленнєвому рівні вона реалізується за допомогою певних ключових слів: *to join together* (об'єднатися), *shared* (спільний), *united* (єдиний), *unity* (єдність), *cooperation* (співробітництво) та ін. Наприклад:

– 'As our victory showed, the entire nation is rapidly unifying behind our agenda with dramatic increases in support from virtually every element of our society: young and old, men and women, African Americans, Hispanic Americans, Asian Americans, urban, suburban, rural. And very importantly, we had a powerful win in all seven swing states and the popular vote, we won by millions of people' [10].

– 'National unity is now returning to America, and confidence and pride is soaring like never before' [10].

– 'So, Democrats sitting before me, for just this one night, why not join us in celebrating so many incredible wins for America? For the good of our nation, let's work together and let's truly make America great again' [12].

2. Тактика звернення до емоцій адресата дуже тісно пов'язана з тактикою єднання, яка реалізується завдяки високому стилю промови, піднесеній лексиці, що сприяє емоційному настрою слухачів: *proud, prosperous, and free nation; great, strong, and exceptional America; the greatest civilization; new heights of victory and success; a growing nation of compassion, courage, and exceptionalism* та ін.

– 'And our top priority will be to create a nation that is proud, prosperous, and free' [10].

– 'America will soon be greater, stronger, and far more exceptional than ever before' [10].

– ‘That is why each day under our administration of American patriots, we will be working to meet every crisis with dignity and power and strength. We will move with purpose and speed to bring back hope, prosperity, safety, and peace for citizens of every race, religion, color, and creed’ [10].

– ‘Above all, my message to Americans today is that it is time for us to once again act with courage, vigor, and the vitality of history’s greatest civilization’ [10].

3. Тактика врахування ціннісних орієнтацій адресата реалізується шляхом використання ключових лексем, що відображають домінуючі цінності та світоглядні пріоритети цільової аудиторії: життя, сім’я, здоров’я, безпека, рівність тощо.

– ‘America’s heart broke the day after Christmas when a young police officer in California was savagely murdered in cold blood by an illegal alien who just came across the border. The life of an American hero was stolen by someone who had no right to be in our country’ [11].

– ‘Over the last several years, I have met with dozens of families whose loved ones were stolen by illegal immigration. I’ve held the hands of the weeping mothers and embraced the grief-stricken fathers. So sad. So terrible. I will never forget the pain in their eyes, the tremble in their voices and the sadness gripping their souls’ [11].

– ‘Today is Martin Luther King Day. And his honor – this will be a great honor. But in his honor, we will strive together to make his dream a reality. We will make his dream come true’ [10].

IV. Аргументативна стратегія спрямована на переконання адресата за допомогою аргументів, коли важливим є не тільки довести істинність своїх слів, а і ствердити свою думку, залучивши на свій бік однодумців. В опрацьованому матеріалі ця стратегія реалізується за допомогою таких тактик:

1. Тактика контрастивного аналізу реалізується шляхом співставлення фактів, результатів, прогнозів завдяки застосуванню категорії темпоральності: а) характеристики минулого і б) характеристики теперішнього. В нашому прикладі адресантом використовується така формула: дієслово минулого часу (*Past Simple*) + дієслово теперішнього часу (*Present Continuous*):

– ‘The previous administration cut the number of new oil and gas leases by 95 percent,

slowed pipeline construction to a halt, and closed more than 100 power plants. We are opening up many of those power plants right now’ [12].

– ‘We are rapidly reversing the economic calamity we inherited from the previous administration, including ruinous price increases and record-setting inflation, inflation like we’ve never had before’ [13].

Крім часових форм дієслів, часто вживаються також опозиційні прислівники: *зараз, сьогодні, тоді, раніше* та ін.

2. Тактика указання на перспективу застосовується для того, щоб виразити стратегічні цілі й наміри адресанта, дати прогноз на майбутнє, при цьому наголошуючи на певному рішенні та передбачуваному результаті. На мовленнєвому рівні цій тактиці часто притаманні складні умовні синтаксичні конструкції, форми майбутнього часу дієслів.

– ‘My administration is also working on a gigantic natural gas pipeline in Alaska – among the largest in the world – where Japan, South Korea, and other nations want to be our partner with investments of trillions of dollars each. There’s never been anything like that one. It will be truly spectacular’ [12].

– ‘And later this week, I will also take historic action to dramatically expand production of critical minerals and rare earths here in the USA’ [12].

– ‘To further combat inflation, we will not only be reducing the cost of energy, but we’ll be ending the flagrant waste of taxpayer dollars’ [12].

– ‘By slashing all of the fraud, waste, and theft we can find, we will defeat inflation, bring down mortgage rates, lower car payments and grocery prices, protect our seniors, and put more money in the pockets of American families’ [12].

3. Тактика ілюстрування реалізується через надання прикладів, як позитивних, так і негативних, а також використання статистичних даних, цифрових показників та фактологічної інформації.

– ‘Just listen to some of the appalling waste we have already identified.

– \$22 billion from HHS to provide free housing and cars for illegal aliens.

– \$45 million for diversity, equity, and inclusion scholarships in Burma.

– \$40 million to improve the social and economic inclusion of sedentary migrants. Nobody knows what that is’ [12].

– ‘The Government Accountability Office, a federal government office, has estimated annual fraud of over \$500 billion in our nation, and we are working very hard to stop it. We’re going to’ [12].

– Under my leadership, energy costs are down, gasoline prices are down, grocery prices are down, mortgage rates are down, and inflation has been defeated. The only thing that’s up is the stock market, which just hit a record high. In fact, it hit a record high 48 times in the last short period of time. Growth is surging. Manufacturing is booming. The stock market, as I said, is doing better than it’s ever done. And all of you in this room benefit by that, almost everybody. And importantly, worker’s wages are rising at the fastest pace in more than 60 years, and that’s what it’s all about, isn’t it? In four years of President Biden, we had less than \$1 trillion of new investment into the United States [13].

V. Агітаційна стратегія спрямована на те, щоб впливати на вчинки слухачів, спонукати їх до певної дії, і реалізується за допомогою тактики обіцянки й тактики заклику.

1. Тактика обіцянки в наведених прикладах на мовленнєвому рівні реалізується за допомогою дієслів майбутнього часу (Future Simple), а також таких слів, як «обіцяю», «клянусь».

– ‘America will be respected again and admired again, including by people of religion, faith, and goodwill. We will be prosperous, we will be proud, we will be strong, and we will win like never before’ [10].

– ‘From this day forward, our country will flourish and be respected again all over the world. We will be the envy of every nation, and we will not allow ourselves to be taken advantage of any longer’ [10].

2. Тактика заклику зазвичай представлена дієсловом у наказовому способі (*Imperative Mood*).

– ‘To every member of Congress, pass a bill that ends this crisis. To every citizen, call

Congress and tell them to finally, after all of these decades, secure our border’ [11].

Висновки. У ході дослідження встановлено, що у промовах Дональда Трампа комунікативні стратегії й тактики виступають ключовими засобами побудови та підтримання статусу політичного лідера. Формування лідерського образу здійснюється через комплекс стратегій самопрезентації, нападу, формування емоційного настрою адресата, аргументації та агітації, які взаємодіють між собою та забезпечують цілісний прагматичний вплив на аудиторію.

Стратегія самопрезентації реалізується через тактики ототожнення з виборцями, опозиції та дистанціювання від політичних опонентів і водночас сприяє конструюванню образу сильного, рішучого й незалежного лідера.

Стратегії нападу та аргументації посилюють статус адресанта як активного політичного актора, здатного до оцінювання, критики й прогнозування майбутніх перспектив, тоді як стратегія формування емоційного настрою адресата забезпечує емоційну солідаризацію з аудиторією та легітимацію лідерських претензій мовця.

З’ясовано, що вибір і поєднання комунікативних стратегій і тактик зумовлюються метою політичного спілкування, конкретною комунікативною ситуацією та типом мовної особистості політичного лідера, що визначає специфіку його риторичної поведінки та способи утвердження владного статусу в дискурсі.

Отримані результати підтверджують, що комунікативні стратегії і тактики є ефективним інструментом конструювання статусу політичного лідера у сучасному політичному дискурсі. Перспективи подальших досліджень пов’язані з аналізом просодичних засобів статусної репрезентації, а також із компаративним контент-аналізом дискурсу представників різних політичних партій і світової політичної еліти.

Література:

1. Батринчук З.Р. Комунікативні стратегії і тактики в промовах Джозефа Байдена. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2020. № 46, т. 1. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.46-1.7> (дата звернення: 15.12.2025).
2. Горохова І.В., Додар А.В. Комунікативні стратегії у промовах Д. Трампа та К. Гарріс. *Молодий вчений*. 2024. № 6 (130). С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6-130-20> (дата звернення: 26.12.2025).

3. Ковальова О. Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27, т. 2. С. 101–107. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/27.203531> (дата звернення: 15.12.2025).
4. Мозер М. Комунікативні тактики та стратегії в політичному дискурсі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2020. Т. 12, вип. 1 (25). С. 141–146. DOI: <https://doi.org/10.15421/352016> (дата звернення: 15.12.2025).
5. Ницполь В. Критичний дискурс-аналіз політичного дискурсу (на матеріалі промови Дж. Байдена). *FOLIUM*. 2023. Спецвипуск. С. 124–130. DOI: <https://doi.org/10.32782/fohium/2023.3.18> (дата звернення: 24.12.2025).
6. Alcántara-Plá M. Political discourse, emotions, and polarization: a case study of the President of the Madrid Region. *Media and Communication*. 2025. Vol. 13. DOI: <https://doi.org/10.17645/mac.i497> (дата звернення: 15.12.2025).
7. Ato R.A. Language and power: a critical discourse analysis of political speeches in English. *Journal of Asian Multicultural Research for Social Sciences Study*. 2025. Vol. 6, No. 3. P. 67–82. DOI: <https://doi.org/10.47616/jamrsss.v6i3.651> (дата звернення: 17.12.2025).
8. Rivlin-Angert N., Mor-Lan G. The enemy from within: a study of political delegitimization discourse in Israeli political speech. *Computation and Language*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2508.15524> (дата звернення: 15.12.2025).
9. Törnberg P., Chueri J. Elite political discourse has become more toxic in Western countries. *Political Science*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2503.22411> (дата звернення: 17.12.2025).
10. The Inaugural Address of President Donald J. Trump. URL: <https://au.usembassy.gov/the-inaugural-address/> (дата звернення: 15.12.2025).
11. Donald Trump's immigration address. URL: <https://www.politico.com/story/2019/01/08/trump-immigration-speech-full-text-1088710> (дата звернення: 15.12.2025).
12. Donald Trump's Address to a Joint Session of Congress. March 4, 2025. URL: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-4-2025-address-joint-session-congress> (дата звернення: 15.12.2025).
13. U.S. President Donald Trump address to the United Nations General Assembly. September 23, 2025. URL: <https://www.astrid-online.it/static/upload/trum/0001/trump-un-23-9-25.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).

References:

1. Batrynychuk, Z.R. (2020). Komunikatyvni stratehii i taktyky v promovakh Dzhozefa Baidena [Communicative strategies and tactics in Joseph Biden's speeches]. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series "Philology"*, 46(1), 30–34. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.46-1.7>. [in Ukrainian].
2. Horokhova, I.V., & Dodar, A.V. (2024). Komunikatyvni stratehii u promovakh D. Trampa ta K. Harris [Communicative strategies in the speeches of D. Trump and K. Harris]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 6(130), 59–63. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6-130-20>. [in Ukrainian].
3. Kovalova, O. (2020). Politychnyi dyskurs: suchasni linhvistychni interpretatsii [Political discourse: modern linguistic interpretations]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of Humanities*, 27(2), 101–107. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/27.203531>. [in Ukrainian].
4. Mozer, M. (2020). Komunikatyvni taktyky ta stratehii v politychnomu dyskursi [Communicative tactics and strategies in political discourse]. *Filosofiiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury – Philosophy and Political Science in the Context of Modern Culture*, 12(1), 141–146. <https://doi.org/10.15421/352016>. [in Ukrainian].
5. Nytspol, V. (2023). Krytychnyi dyskurs-analiz politychnoho dyskursu (na materialy promovy Dzh. Baidena) [Critical discourse analysis of political discourse (based on J. Biden's speech)]. *FOLIUM – FOLIUM*, Special issue, 124–130. <https://doi.org/10.32782/fohium/2023.3.18>. [in Ukrainian].
6. Alcántara-Plá, M. (2025). Political discourse, emotions, and polarization: A case study of the President of the Madrid Region. *Media and Communication*, 13. <https://doi.org/10.17645/mac.i497>
7. Ato, R.A. (2025). Language and power: A critical discourse analysis of political speeches in English. *Journal of Asian Multicultural Research for Social Sciences Study*, 6(3), 67–82. <https://doi.org/10.47616/jamrsss.v6i3.651>
8. Rivlin-Angert, N., & Mor-Lan, G. (2025). The enemy from within: A study of political delegitimization discourse in Israeli political speech. *Computation and Language*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2508.15524>
9. Törnberg, P., & Chueri, J. (2025). Elite political discourse has become more toxic in Western countries. *Political Science*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2503.22411>

10. Trump, D.J. (n.d.). The inaugural address of President Donald J. Trump. Retrieved from: <https://au.usembassy.gov/the-inaugural-address/>
11. Trump, D.J. (2019, January 8). Donald Trump's immigration address. Retrieved from: <https://www.politico.com/story/2019/01/08/trump-immigration-speech-full-text-1088710>
12. Trump, D.J. (2025, March 4). Address to a joint session of Congress. Retrieved from: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-4-2025-address-joint-session-congress>
13. Trump, D.J. (2025, September 23). Address to the United Nations General Assembly. Retrieved from: <https://www.astrid-online.it/static/upload/trum/0001/trump-un-23-9-25.pdf>

Дата першого надходження статті до видання: 12.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ ЯК НАСЛІДКИ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ «ДОБИ РОЗКУРКУЛЮВАННЯ» 20–30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ ЛЮДМИЛИ КОВАЛЕНКО «ДОМАХА» (1947))

Шовкопляс Галина Євгенівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри світової літератури
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0003-4302-8831

Стаття присвячена дослідженню травматичного досвіду української жінки, яка пережила так зване «розкуркулювання» традиційного українського села доби 20–30-х років ХХ століття. У п'єсі української діаспорної письменниці Людмили Коваленко «Домаха» (1947) відображено саме такий травматичний жіночий досвід як форму репрезентації жіночої соціальної травми. Проблема набуття жінкою психологічної стійкості внаслідок пережитих соціальних катастроф, якими були болісні трансформації українського села, що названі радянською владою «колективізацією», потребує філософських та етичних рефлексій, матеріал для яких містить п'єса Людмили Коваленко. Реактуалізація пам'яті про трагічні події в українському селі за доби «колективізації» набуває особливого значення в умовах сучасних викликів: внаслідок знищення прошарку самостійних селян – господарів, так званих «куркулів», було змінено соціальну структуру українського села. Разом зі змінами соціальними відбулися психологічні та культурні зміни українського суспільства загалом. Водночас український народ, зокрема українське жіноцтво, набуло внаслідок пережитих соціальних травм уміння адаптуватися і виживання у надважких умовах та визначило для себе пріоритет етичних принципів, які сконцентровані не на соціальних, а на родинних цінностях. П'єса Людмили Коваленко «Домаха» має значення не тільки як свідчення про долю окремої української жінки, яка пережила важку соціальну травму «колективізації» села у 20–30-ті роки ХХ століття, набула нових психологічних якостей високого ступеня адаптації до екстремальних умов життя та вміння вибудовувати стратегії виживання для себе та своєї родини, але і твір, що виконує важливу узагальнюючу функцію з перетворення індивідуальної травми на колективний досвід.

Ключові слова: суб'єктність жіночих персонажів, соціальна травма, наслідки переживання соціальної травми, високий ступінь адаптивності, стратегії виживання у надважких умовах, резильєнтність як психологічна пружність пружність людини; ремарки як пряма мова автора; монологічно-сповідальний тип тексту.

Shovkopljas Halyna. Survival strategies as consequences of the traumatic experience of the Ukrainian woman during the era of “deregulation” of the 1920s and 1930s (based on Lyudmila Kovalenko’s play “Domakha” (1947))

The subject of the article is the literary narrative of the traumatic experience of a Ukrainian woman who survived the so-called deregulation of a traditional Ukrainian village in the 1920s and 1930s. Specifically this type of female experience is reflected in the play Domakha (1947) by Ukrainian diaspora writer Lyudmila Kovalenko as a form of representation of female social trauma and the consequences of experiencing such trauma in the form of survival strategies in later life. The theme of a woman psychological resilience as a result of living through social catastrophes and state violence, such as the painful transformations of the Ukrainian village (called “collectivization” by the Soviet state) requires philosophical and ethical reflection, which is contained in Lyudmila Kovalenko’s play. The relevance of the article is based on the need for a new understanding of such traumatic experiences of Ukrainian women in the context of the genocide experienced by Ukrainians in the 1920s and 1930s. This is the time when the collectivization of the traditional Ukrainian village becomes the first pre-Holodomor stage of the systematic destruction of the Ukrainian people (their identity, agency, and ultimately – their lives). Revival of the memory of the destruction of the Ukrainian village during the era of “collectivization”

acquires special significance in the context of modern challenges and events: the destruction of an entire social stratum of rural owners – kulaks, radically changed the structure of society, the psychology of Ukrainians, and caused deep social, moral and cultural trauma. At the same time, the Ukrainian people (Ukrainian women in particular) come out of this social trauma with special psychological tools, survival strategies, and ethical beliefs that involve focusing not on social, but on family values. The purpose of the article is to analyze how these special psychological qualities of Ukrainian women were formed during extreme social trauma. Namely – qualities characterized by adoptive strategies of survival in extreme conditions of social catastrophes and the concentration of ethical values in the family environment. The results of the article's research show that Lyudmila Kovalenko's play Domakha is significant not only as a testimony to the life of an individual woman who experienced the severe social trauma of the "collectivization" of the Ukrainian village, but also a work that performs an important generalizing function of transforming individual trauma into a collective experience to be processed and understood at a national level – through the lens of history, literature, and dramaturgy.

Key words: *agency of female characters, social trauma, consequences of experiencing social trauma, high degree of adaptability, survival strategies in extreme social conditions, female psychological resiliency; remarks as the author's direct speech; monological - confessional type of text.*

Вступ. Предметом дослідження у статті є травматичний досвід української жінки, яка пережила так зване «розкуркулювання» традиційного українського села доби 20–30-х років ХХ століття. Саме такий жіночий досвід відображено у п'єсі української діаспорної письменниці Людмили Коваленко «Домаха» (1947) як форму репрезентації жіночої соціальної травми та наслідки подібної травми у вигляді стратегій виживання. Проблема набуття жінкою психологічної стійкості (резильєнтності) внаслідок пережитих соціальних катастроф, якими були болісні трансформації українського села, що названі радянською владою «колективізацією», потребує філософських та етичних рефлексій, матеріал для яких містить п'єса Людмили Коваленко.

Актуальність статті зумовлена потребою нового осмислення подібного травматичного досвіду українських жінок у контексті пережитого геноциду українців у 20–30-х роках ХХ століття, коли «розкуркулювання» як основний інструмент «колективізації» українського села постає першим передголодоморним етапом у процесі намагання знищити український народ. Реактуалізація пам'яті про катастрофу українського села за доби «колективізації» набуває особливого значення в умовах сучасних викликів: знищення цілого соціального прошарку самостійних сільських господарів – куркулів радикально змінило структуру суспільства, психологію українців, спричинило глибокі соціальні, моральні та культурні травми. Разом із тим український народ, зокрема українське жіноцтво, набуває внаслідок пережитих соціальних травм особливих психологічних якостей

зі стратегіями виживання у надважких умовах та етичні принципи, що передбачають концентрацію не на соціальних, а на родинних цінностях.

Мета статті полягає в аналізі механізмів створення особливих психологічних якостей української жінки, що формуються внаслідок отриманих соціальних травм і характеризуються у адаптивних стратегіях виживання в умовах соціальних катастроф та концентрації етичних цінностей на родинному середовищі. Методи дослідження ґрунтуються на міждисциплінарному поєднанні методів психології екстремальних ситуацій та психічних травм з методами пообразного літературознавчого аналізу твору, що дає змогу здійснити текстуально-інтерпретаційний аналіз травматичного жіночого наративу, наслідків переживання такої соціальної травми для зміни психології нації, зокрема українського жіноцтва. Новизна дослідження полягає в оновленому прочитанні п'єси Людмили Коваленко «Домаха», а разом з цим твором і цілого комплексу української літератури, що присвячений розгляду процесів, пов'язаних з «колективізацією» українського села як узагальнюючого наративу, що функціонує одночасно як архів пам'яті, дискурс травми української жінки та інструмент переходу від індивідуального свідчення окремої жінки на ім'я Домаха до колективної культурної пам'яті українського жіноцтва та української нації.

Результати дослідження засвідчують, що п'єса Людмили Коваленко «Домаха» має значення не тільки як свідчення про долю окремої української жінки, яка пережила важку соціальну травму «колективізації» україн-

ського села у 20–30-ті роки ХХ століття та набула внаслідок такого переживання нових психологічних якостей високого ступеня адаптації до екстремальних умов життя, резильєнтності та вміння вибудовувати стратегії виживання для себе та своєї родини, але і твір, що виконує важливу узагальнюючу функцію трансформації індивідуальної травми на колективний досвід. Текст п'єси Людмили Коваленко формує розуміння процесу «колективізації» та її головного інструменту – «розкуркулювання» українського селянства як про перший етап геноциду українців радянською владою, за яким слідує Голодомор.

Постать Людмили Коваленко-Івченко є майже невідомою як читачу, так і глядачу в Україні. Маємо кілька публікацій про мисткиню у діаспорних виданнях та п'єсу «Домаха» в антології драматургії, що була видана дослідницею Ларисою Онишкевич-Залеською. Ця «невідомість» Людмили Коваленко підкреслена тим фактом, що у різних виданнях її «по батькові» є різним – Іванівна та Миколаївна. Тобто щодо її «по батькові» існують розбіжності в джерелах: деякі вказують на ім'я по батькові Іванівна, інші – Миколаївна. Оскільки більшість джерел схиляються до варіанту Іванівна, то можна припустити, що це є правильним «по батькові» Людмили Коваленко-Івченко.

Людмила Іванівна Коваленко, у шлюбі Коваленко-Івченко, народилася 25 вересня (7 жовтня за новим стилем) 1898 року в Маріуполі, що на той час входив до складу Катеринославської губернії. Її батько, Іван Коваленко, під час єврейського погрому в Маріуполі 20 жовтня 1905 року врятував кілька єврейських родин від розправи. Мати – грекня (прізвище Тохтарова) походить з відомої грецької родини Іпсіланті. Пізніше Людмила Коваленко напише два прозові твори, що будуть присвячені малій Батьківщині – Маріуполю, зокрема повісті «Степові обрії» та «Прорість», які були опубліковані в 1960-х роках у Торонто. На відміну від драматичних творів, які отримали позитивний відгук в українському літературознавстві, проза Л. Коваленко донедавна залишалася невідомою для українського читача.

Людмила Коваленко закінчила Маріупольську Маріїнську жіночу гімназію, де вивчала п'ять іноземних мов, а згодом стала навча-

тися на історико-філологічному відділенні Вищих жіночих курсів у Києві. У Києві вона познайомилася з поетом Максимом Рильським, який представив її майбутньому чоловікові, письменнику Михайлу Івченку.

Померла Людмила Коваленко-Івченко 13 червня 1969 року в місті Трентон, штат Нью-Джерсі, США. Вона була похована на кладовищі української православної церкви в Баунд-Бруку, штат Нью-Джерсі, поруч із могилою своєї доньки Олени.

П'єса «Домаха» (1947) була дебютом письменниці у драматургії. Потім Коваленко напише другу п'єсу з інтригуючою назвою «Героїня вмирає у першому акті» (1948). Підсумком діяльності цього «драматургічного» періоду стала збірка «В часі і просторі» (Париж, Торонто, Нью-Йорк, 1956).

Відомий український мовознавець і літературний критик Юрій Шевельов (Шерех) написав рецензію на виставу за п'єсою Людмили Коваленко «Домаха». Його відгук під назвою «П'єса про Домаху» був опублікований у журналі «Сучасність» у 1966 році. У своїй рецензії Шевельов аналізує драматургічні та тематичні аспекти твору, відзначаючи його значення в контексті української літератури. Текст та посилання на рецензію Шевельова вміщено у книзі Ростислава Василенка «Життя в гримі і без», що вийшла друком у Торонто у 1998 році.

«Домаха» є п'єсою про долю української жінки часів так званого «розкуркулювання» 20–30-х років ХХ століття. А загалом п'єса розповідає не тільки про українське жіноцтво того часу, але і про долю українського села. У фіналі п'єси родина головної героїні Домахи переїжджає у місто. А на село чекає «колективізація» і Голодомор. Село занепаде, переродиться, стане «колгоспом». Все живе і розумне втікатиме з такого села – рабства. Але Домаха з донькою та онуком уже не матиме до того «колгоспу» жодного відношення. Вони поїхали із села не тому, що були такі розумні та передбачливі, а тому що в них не було вибору.

Можна зупинитися на тому твердженні, що п'єса написана українською жінкою про українську жінку, якби не дивне ім'я героїні, що винесене у назву. Жіноче ім'я Домініка – варіація латинського чоловічого імені Домінік. Воно означає «належна Господу». Ім'я Домініка, вже нерідкісне у нас і дуже

популярне у латиномовній Європі, робить свою господиню гордою і незалежною жінкою. Коваленко вибирає скорочений, суто український варіант імені Домініка – Домна – Домаха. На пам'ять приходять подібна форма скорочення від імені Соломія – Солоха у контексті «Вечорів» Гоголя. Але знаємо, що «домахою» козаки називали шаблю, що виготовлена з дамаської сталі, хоч називали шаблю ще «жіночкою», «дружинонькою» або «сестричкою». У козацькій традиції назва «домаха» використовувалася для позначення старовинної шаблі, виготовленої з дамаської сталі. Ця зброя була поширена серед українських козаків і навіть згадується у поезії Тараса Шевченка, зокрема у «Червоному бенкеті», в розділі поеми «Гайдамаки»:

«По Поліссі Гонта бенкетує, А Залізник в Смілянщині домаху гартує» [4, с. 97].

Показово, що центр Кальміуської паланки запорозького козацтва було названо Домахою. Сама Людмила Коваленко-Івченко була уродженкою міста Маріуполя, що входив у ту Кальміуську паланку. Отже, героїня п'єси від самого початку міцно пов'язана з українською козацькою традицією вже своїм іменем.

У ремарках до п'єси, які постають прямою мовою авторки та розкривають концепцію образу головної героїні, Коваленко пише: «Молодь різниться від старих тим, що вона налякана або нахабна. Нема збереження своєї особистості. Тільки Домаха зберігає себе, лишається собою до кінця – в цьому її відмінність від інших. І тому – вона героїня п'єси» [3, с. 156].

Крім трьох жіночих образів (Домахи, Ольги, Степанихи), у п'єсі є персонажі-чоловіки. Максим – чоловік Домахи є типовим сільським жмикрутом без будь-яких політичних переконань, з наївною впевненістю, що «кожній владі мужик потрібний» [3, с. 163]. Саме про нього як такого, що сподівається на співпрацю з радянською владою, Юрій Шевельов-Шерех у своїй рецензії на виставу за п'єсою зауважує, що тут процес співпраці українців із радянською владою показаний на селянах, а можна було б показати на будь-якому прошарку українського суспільства: доля Рильського, Тичини, Кримського є явищем того ж порядку, до них можуть бути приєднані всі, хто мав надію співпрацювати із «советами». Ніяких ілюзій щодо їхньої долі не виникає: навіть генії пристосу-

ванства отримали свою «винагороду». Типовим «генієм пристосуванства» у п'єсі постає наймит Потап, що змалечку зростає у родині Домахи і Максима. Ще за юнацького віку Потап вступає у комнезам, а потім у партію, розкуркулює своїх благодійників та одружується з їхньою донькою Ольгою. Але одружитися з Ольгою його змушує не кохання, а чистий розрахунок: куркулівна знає, як зварити-подати та розумне слово сказати. Але з партії Потапа «вичистили». Отже, кар'єра його закінчилася і для Домахи та її родини він не несе загрози.

Інший чоловічий образ – Свирид, сусід Домахи і Максима, прихильник «єдиної і неделимої Російської імперії» – «начепив дурило золоті погони і пішов за тую Росію воювати» [3, с. 159]. У фінальній частині п'єси Свирид – міліціонер, який служить своїм колишнім ворогам – більшовикам. Він також безпечний для Домахи та її родини, бо знешкоджений. Він навіть допомагає Домасі позбутися «вичищеного» партійця Потапа.

Є ще син Домахи Микола, вояк УНР («гайдамакою був у Петлюри» [3, с. 159]), але на момент другої частини п'єси він не з'являється, бо загинув під час розгрому УНР. Коваленко у ремарках пояснює, що між «першою і другою дією відстань у часі років 5 – приблизно роки 1924–1929. Відстань у відносинах змінена на 180 градусів. Самостійний господар і наймит у першій дії перетворюються на куркуля і комнезама у другій, щоб у третій зіткнутися одверто як дві ворожі сили» [3, с. 156]. Домаха часто згадує загиблого сина Миколу та всі його настанови: «Отаке! (Журно) А чи неправду казав Микола, що коли влада не наша, то й життя не наше?! Нема України, то й ми пропали. Я не раз його згадую» [3, с. 181]. На честь і в пошану «того Миколи» Домаха й онучка хоче охрестити Миколою: «Охрестимо. Ми його охрестимо. Вже я десь священика знайду. Тут усе знайти можна, аби пошукати. Миколою і буде, як дядько. Ех, не дожив той Микола. Ну, нічого, я замість нього цього виховаю. Вже він знатиме, що таке совєтська власть, а що – Україна. Не буде дурний та темний, як його баба» [3, с. 188].

Отже, серед чоловіків шукати доміантних персонажів у цій п'єсі є справою марною. Як після зруйнування Гетьманщини, після падіння УНР настає «епоха україн-

ського смутку», коли лише жінки демонструють вміння і чарувати, і панувати. Звичайно, Домаха не дорівнює Явдосі Зубисі із Квітчиної «Конотопської відьми», бо вона абсолютно реальна жінка свого часу, але чутна в її промовах і владність, і відьомство.

Суб'єктність образу Домахи полягає не тільки в тому, що за концепцією авторки вона, як вказано у ремарках, зберігає себе як особистість: не налякана, як Ольга, не нахабна, як Степаниха, а така, як завжди була. Домаха є рушієм дії, навкруги неї крутяться всі події: збирає посилки з продуктами і тим підтримує засланою у Сибір чоловіка, забирає до себе доньку й онука. Домаха розробляє власний план життя, такий, щоб зберегти свій рід – родину. Цей план є стратегією виживання, що складається з кількох положень, зухвалих і не дуже відповідних християнській моралі, а саме: «Нічого не боюся» та «Обдурю – і житиму» [3, с. 188]. Домаха розуміє певну аморальність своїх планів та виправдовує її важкою ситуацією: вони опинилися у руках ворога («у мішку»), тому треба «пробувати вижити»: «Цить, Максиме, мовчи. Тепер мовчи! Тепер ми вже в мішку – і не смикайся! Було тоді воювати, як Микола казав, та ми, дурні, не слухалися. Тепер затаїся та й диши. Може, ще й видержимо» [3, с. 173].

Як будь-яка стратегія виживання, план Домахи визначений високим ступенем адаптивності, тобто пристосуванням до нових соціальних умов, коли робочі куркульські руки всім потрібні: «Тепер нам добре жити, дочко, тепер робити нема охочих, так вони всі за куркулих та монашок ховаються. А до того ж тепер багато жінок мусять на заробітки іти, а після роботи засідають геть усі до ночі, а як трохи вільна – бігає та шукає їсти...» [3, с. 183–184].

Домаха у своїх стратегіях виживання покладається тільки на себе, нічия допомога їй не потрібна, бо вона нікому не довіряє. Перший пункт плану виживання, який розробляє Домаха, свідчить про те, що вона абсолютно не боїться смерті: «Нічого не боюся» [3, с. 188]. Донька Ольга помічає ті зміни, що відбулися з Домахою: «Якась ви, мамо, інші стали! Такі хоробрі!» [3, с. 183]. Індиферентність до смерті – одна з ознак стратегії виживання будь-якої живої істоти: «А нехай вбиває. Стільки людей постріляно – однієї баби не жалко» [3, с. 185]. Характеризує стра-

тегії виживання Домахи і зневага до ворогів, а саме до «вчищеного» з партії Потапа: «А, це один (зневажливо) з партії вчищений» [3, с. 187].

Стратегії виживання як плани на життя в екстремальних умовах передбачають і редуковану емпатію: у найближчому часі Домаха планує рятувати тільки своїх – доньку та онука. Це є збереженням окремого роду чи соціальної групи. Плани Домахи, що спрямовані на майбутнє – на виховання онучка, життя у доброї людини-«фершалки», робота заради родини, є свідченням наявності психологічної пружності (резильєнтності), тобто здатності долати стреси та важкі періоди, відновлюватися після них та адаптуватися до змін. Це внутрішня сила, яка дозволяє людям не лише пережити, а й рости та розвиватися в процесі виживання. Резильєнтність проявляється в здатності зберігати спокій та позитивне мислення у стресових ситуаціях, знаходити підтримку та використовувати позитивні емоції для подолання труднощів. У фінальній частині п'єси Домаха декларує свої плани і весь час підбадьорює доньку: «Ой і настрахана ж ти, дочко! От що значить – із партійним жила та усього боялася. А я тепер нічого не боюся! Вже тепер я їх знаю, вже другого разу не обдурять – ще я їх обдурю. Обдурю – і житиму! На злість їм житиму!» [3, с. 188].

Кульмінацією у композиційній структурі п'єси є сцена прощання Домахи з хатою, яка є сакральним простором, частиною її життя і навіть тіла: «Ну, прощай, моя хатонько! Прощай, хозяйнуваннячко! Прощай, роде мій! (стає навколішки) Простіть мене, батько і мати, що не зберегла вашого роду» [3, с. 179]. Ця болісна сцена є переламною у житті і поведінці героїні, а її слова надають зразок сповідально-монологічного тексту.

Психологи, фахівці з психології кризових ситуацій, стверджують, що після подібного соціального травматичного досвіду поведінка людини може стати девіантною: «Девіантна поведінка (від англ. Deviation – відхилення) – здійснення вчинків, які суперечать нормам соціальної поведінки в тому чи іншому співтоваристві. Наприклад, злочинність, пияцтво і наркотизм, а також самогубства, проституція. Призводить до ізоляції» [5].

Буквальний переклад слова «травма» з грецької – рана. І якщо з медичним означенням усе зрозуміло, то що таке психічна

травма, чим вона відрізняється від стресу та чому її наслідки можуть переслідувати нас усе життя, не даючи проживати його повноцінно, очевидно не для всіх.

Психічну травму може викликати як об'єкт (наприклад, людина, яка чинить психологічне чи фізичне насильство), так і подія (війна, катастрофа, смерть близької людини). Ще 1895 року Зигмунд Фрейд у праці «Дослідження істерії» писав: «Травматичний вплив може мати будь-яка подія, яка викликає болісне почуття страху, сорому, душевного болю» [6]. Сила чинника, що потрібна для виникнення психічної травми, суб'єктивна. За аналогією з хворобою травма – рана може бути гострою або хронічною.

Рана української жінки Домахи є дуже глибокою: вона втрачає соціальний статус, втрачає домівку, переживає загибель сина і заслання чоловіка. Але поведінка Домахи не стає ані саморуйнівною, ані агресивною стосовно оточуючих. Травматичний біль змушує її до змін, які помічає донька Ольга («Якось ви, мамо, інші стали! Такі хоробрі!» [3, с. 183]). Стратегії виживання, що розробляє Домаха для себе і своєї родини, водно-

час являють і силу – пружність – резильєнтність цієї жінки, яка після всіх випробувань не руйнує себе, а вдосконалює, і слабкість її позиції, що є квінтесенцією пристосування до нових, несприятливих умов, тому йдеться не про нормальне життя, а лише про виживання в екстремальних обставинах.

Загалом п'єса Людмили Коваленко «Домаха» має значення не тільки як свідectво про життя окремої жінки, яка пережила важку соціальну травму «колективізації» українського села у 20–30-ті роки ХХ століття та набула внаслідок такого переживання нових психологічних якостей високого ступеня виживання у надважких умовах життя, резильєнтності та вміння вибудовувати стратегії виживання для себе та своєї родини, але і твір, що виконує важливу узагальнюючу функцію з перетворення індивідуальної травми на колективний досвід. Текст п'єси Людмили Коваленко формує розуміння про процес «колективізації» та її головний інструмент «розкуркулювання» українського селянства як про перший етап геноциду українців радянською владою, за яким невідступно слідує Голодомор.

Література:

1. Березюк Т.І. Коваленко-Івченко Людмила Миколаївна. Енциклопедія Сучасної України / Редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. URL: <https://esu.com.ua/article-8344>
2. Шерех Юрій «Домаха» Людмили Коваленко. Василенко Ростислав. Життя в гримі і без. Монреаль–Торонто. 1998. 570 с.
3. Коваленко Людмила. «Домаха» / Близнята ще зустрінуться. Антологія драматургії української діаспори. / Упорядкування і вступна стаття Лариси Залеської-Онишкевич. Київ–Львів : Видавництво «Час», 1997. 640 с.
4. Шевченко Тарас «Гайдамаки». «Кобзар». Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1994. 687 с.
5. Коломієць А.І., Оверчук В.А. Жіночі девіації: варіанти соціальної поведінки. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019–2020 рр. (квітень–травень 2021 р.)*. 2021. URL: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/issue/view/370>
6. Титаренко Т.М. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 160 с.

References:

1. Bereziuk, T.I. (2013). Kovalenko-Ivchenko Liudmyla Mykolaivna [Kovalenko-Ivchenko Liudmyla Mykolaivna]. In I.M. Dziuba, A.I. Zhukovskiy, & M.H. Zhelezniak (Eds.), *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-8344>. [in Ukrainian].
2. Sherekh, Yu. (1998). “Domakha” Liudmyly Kovalenko [“Domakha” by Liudmyla Kovalenko]. In R. Vasylenko, *Zhyttia v hrymi i bez* [Life in Makeup and Without]. Montreal–Toronto. [in Ukrainian].

3. Kovalenko, L. (1997). Domakha / Blyzniata shche зустринутся [Domakha / The Twins Will Meet Again]. In L. Zaleska-Onyshkevych (Ed.), *Antolohiia dramaturhii ukrainskoi diaspory – Anthology of Ukrainian Diaspora Drama*. Vydavnytstvo “Chas”. [in Ukrainian].
4. Shevchenko, T. (1994). Haidamaky [The Haidamakas]. In *Kobzar*. Vydavnytstvo khudozhnoi literatury “Dnipro”. [in Ukrainian].
5. Kolomiets, A.I., & Overchuk, V.A. (2021). Zhinochi deviiatsii: varianty sotsialnoi povedinky [Female deviations: Variants of social behavior]. In *Materialy naukovoï konferentsii profesorsko-vykladatskoho skladu, naukovykh pratsivnykiv i zdobuvachiv naukovoho stupenia za pidsumkamy naukovo-doslidnoi roboty za period 2019–2020 rr. (kviten–traven 2021 r.)*. Retrieved from: <https://jpps.donnu.edu.ua/issue/view/370> [in Ukrainian].
6. Tytarenko, T.M. (2020). Posttravmatyчне zhyttietvorennia: sposoby dosiahnennia psykholohichnoho blahopoluchchia [Post-traumatic life-creation: Ways to achieve psychological well-being]. *Imeks-LTD*. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

LINGUISTIC MEANS OF MANIFESTING COMMUNICATIVE STRATEGIES IN DONALD TRUMP'S SPEECHES

Yukhymets Svitlana Yuriivna,

Candidate of pedagogical sciences,

Associate Professor of the Department of Foreign languages and Translation

Odessa National Maritime University

ORCID ID: 0000-0003-3350-7310

The concept of discourse in contemporary linguistic research is still evolving, but it remains one of the most actively studied phenomena in modern linguistics. In recent decades, there has been a surge in discourse-oriented studies as researchers have shifted their focus to analyzing how language functions within social and communicative contexts. Within this framework, political discourse is viewed as a complex communicative phenomenon that encompasses linguistic, social, and cultural dimensions, serving a variety of communicative, informational, ideological, and persuasive functions.

The research focuses on the strategic organization of political speech and the linguistic mechanisms used to convey political meanings. It pays particular attention to strategies such as intensification and reduction, positive self-presentation, negative representation of opponents, argumentation methods, and theatricality in political discourse. The study identifies the communicative tactics through which these strategies are realized and analyzes the linguistic tools that facilitate their implementation, including evaluative vocabulary, metaphorical expressions, rhetorical repetition, simplified syntactic constructions, and labeling techniques.

The findings reveal that modern American political discourse is characterized by high emotional expressiveness, polarization, and performative elements. In Trump's speeches and public statements, strategies aimed at negatively portraying opponents are often combined with self-presentation and dramatization strategies, contributing to the creation of a strong political persona and the mobilization of public support. Such rhetorical practices reinforce opposing frames and amplify the persuasive potential of political communication. The results of this research indicate that communicative strategies operate as an overarching plan of speech behavior, reflecting the cognitive, pragmatic, and social intentions of the speaker. In contrast, communicative tactics serve as flexible, local mechanisms employed to achieve strategic objectives in specific communicative situations. This study contributes to the further development of political linguistics and discourse analysis, offering valuable insights into the linguistic mechanisms that shape contemporary political communication.

Key words: *political discourse, communicative strategies, communicative tactics, American political discourse, political rhetoric, discourse analysis.*

Юхимець Світлана. Лінгвістичні засоби маніфестації комунікативних стратегій в промовах Д. Трампа

Поняття дискурсу в сучасних лінгвістичних дослідженнях продовжує еволюціонувати, однак воно залишається одним із найбільш активно досліджуваних явищ сучасного мовознавства. Протягом останніх десятиліть спостерігається активізація дискурсивно орієнтованих досліджень, оскільки науковці дедалі більше зосереджують увагу на аналізі функціонування мови в соціальних і комунікативних контекстах. У межах цього підходу політичний дискурс розглядається як складне комунікативне явище, що поєднує мовні, соціальні та культурні виміри та виконує низку комунікативних, інформаційних, ідеологічних і переконувальних функцій.

Дослідження зосереджене на стратегічній організації політичного мовлення та лінгвістичних механізмах передачі політичних смислів. Особливу увагу приділено таким стратегіям, як стратегія підвищення і стратегія зниження, позитивна самопрезентація, негативна репрезентація опонента, аргументативні стратегії та стратегія театральності в політичному дискурсі. У роботі визначено комунікативні тактики, за допомогою яких реалізуються ці стратегії, а також проаналізовано мовні

засоби їхнього вираження, зокрема оцінку лексику, метафоричні вислови, риторичні повтори, спрощені синтаксичні конструкції та техніки навішування ярликів.

Результати дослідження свідчать, що сучасний американський політичний дискурс характеризується високим рівнем емоційної експресивності, поляризації та перформативності. У промовах і публічних заявах Дональда Трампа стратегії негативної репрезентації опонента часто поєднуються зі стратегіями самопрезентації та драматизації, що сприяє формуванню виразного політичного образу мовця та мобілізації підтримки аудиторії. Такі риторичні практики підсилюють опозиційні рамки та посилюють переконувальний потенціал політичної комунікації.

Отримані результати засвідчують, що комунікативні стратегії функціонують як загальний план мовленнєвої поведінки, який відображає когнітивні, прагматичні та соціальні наміри мовця. Натомість комунікативні тактики виступають гнучкими локальними механізмами, що використовуються для досягнення стратегічних цілей у конкретних комунікативних ситуаціях. Проведене дослідження сприяє подальшому розвитку політичної лінгвістики та дискурс-аналізу, пропонуючи важливі спостереження щодо лінгвістичних механізмів формування сучасної політичної комунікації.

Ключові слова: політичний дискурс, комунікативні стратегії, комунікативні тактики, американський політичний дискурс, політична риторика, дискурс-аналіз.

Introduction. Political discourse, as a persuasive and strategic form, is designed to engage the audience by demonstrating its manipulative specificity, which influences their worldview and motivates their perceptions and actions in favor of the addresser.

Political discourse is traditionally based on strategies of cooperation and confrontation. In turn, American political discourse today unfolds in a unipolar world, where any attempt to impose other values or revise established ones can spark hidden or open conflict within society.

The choice of certain communication strategies and tactics may be determined by the political agenda relevant at the time of communication, as well as by the ability and willingness of communicators to cooperate or, conversely, to create conflict situations [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

At the same time, the internal processes of American political life are marked by a continuous confrontation between the Republican and Democratic parties. This power struggle aims to draw the audience into the significance of political conflicts and their impact on worldview polarization.

This research aims to analyze the communication strategies and tactics used in contemporary American political discourse, especially in Donald Trump's speeches, to help the audience recognize the linguistic means that shape perceptions and influence opinions.

Discussion. Any political communication is driven by the desire to achieve a certain perlocutionary effect: to change the addressee's assessments, direct their attention, mobilise support, or, conversely, delegitimise another

position. In this regard, the communicative intentions of the speaker, the genre conditions of political speech, and the media format determine the choice of communicative strategy and appropriate tactics, as well as influence the specific linguistic implementation of influence.

In this work, communicative strategy is considered a holistic plan of speech influence aimed at achieving the speaker's pragmatic goal: to win support, legitimise their own actions, discredit their opponent, mobilise the audience, justify the policy pursued, etc.

Each strategy is implemented through a set of tactics – local steps realised by specific linguistic means (accusation, exposure, threat, self-presentation, appeal to emotions, rational argumentation, etc.) – and is ensured by specific linguistic markers.

Accordingly, the strategic organisation of English-language political discourse in the analysed material is implemented through three key strategies: devaluation (discrediting the opponent), elevation (self-presentation), and theatricalization (performativisation of political interaction).

In Donald Trump's speeches, the discursive strategy of 'lowering' primarily carries a negative connotation and is primarily aimed at criticising the opposing side. At the same time, in addition to the intended effect of causing certain damage to the criticised position in the eyes of the audience, the use of the 'downplaying' strategy also makes it possible to strengthen the supported position, giving additional weight to one's own argumentation.

Donald Trump implements the 'analysis minus' tactic through the negative representation

of his opponent: *'Under Biden... losing \$5B a day... now we are making money.'* –'analysis minus' (comparison of 'their losses – our effect') and direct accusation.

In his address ('Trump Addresses L.A. Protests'), Trump consistently builds a crisis framework of 'security vs. chaos' and legitimises a forceful response through a set of strategies and tactics, saturating his presentation with specifics, hyperbole and 'us/them' markers: 'security and threat' works through the dramatisation of violence: *'people with big heavy hammers pounding the concrete... handing these big chunks of concrete to people... dropping it into the roof of a car', 'they were throwing it at our police... at our soldiers'*).

The tactic of self-presentation as a 'leader-protector' is built through the appropriation of results (*'we got it stopped... we ended it... we have them in custody', 'I stopped the violence in LA'*) and the formula of effectiveness (*"we did a great job last night... it is very calm this morning"*), combined with an appeal to "common sense" (*"Look, it is common sense", "All I want is safety"*);

The tactic of discrediting political opponents and 'guilty' officials works through personal assessments and generalisations (*'Governor Newsom... a nice guy, but he is grossly incompetent', 'radical left... Democrat governors...they do not want to save lives, "Biden or the autopsy... the people ... are criminals that allowed these criminals into our country"*), as well as by labelling past cases (*"Minneapolis... burning down seven days", "he would not call the National Guard"*); the patriotic/mobilisation strategy is reinforced by historical reminiscences and symbols (*"we are going to have a fantastic June 14th parade, Flag Day", 'we won the war... if it was not for us, you would be speaking German... Japanese'*), which create a backdrop of 'defending the nation 'as opposed to' those who hate the country' (*'people that hate our country'*);

Together, this creates a consistent linguistic-pragmatic matrix: through emotionally charged epithets (*'animals, bad, sick, grossly incompetent, radical left'*), anaphoric repetitions (*'we sent in... we stopped... we ended', "paid insurrectionists... paid troublemakers... paid"*), references to the law and 'common sense', 'Trump delegitimises the protest as' foreign-funded criminal activity, 'increases his own

weight as the' sole decisive figure, 'and justifies the use of force as a necessary, legitimate, and patriotic way to' maintain order".

The taxonomy of the use of figurative labels looks like an insult and an impersonal accusation; followed by analysis-minus (when 'why this is bad' is added), exposure (assumptions about 'hidden financing/conspiracy'), and threats (force, legal, economic). They are often combined: label → security metaphor ('invasion') → detail/figure → decision/threat ('heavy force,' 'tariffs').

The most common linguistic means of manifesting the strategy of reduction within the framework of specific tactics in Donald Trump's speeches are as follows: lexical-semantic level: degrading and dysphemistic nominations of the opponent (creation of a stable negative image; simplification of complex political characteristics to unambiguous negative markers) lexemes of threat and danger, lexemes of accusation and denunciation, lexemes of qualification of competence/incompetence, generalised negative collective nominations; at the grammatical level: generalised and impersonal constructions, active use of modal verbs with a negative evaluation, simple syntactic organisation, contrasting grammatical structures (they – we); tropes: epithets with negative connotations, metaphors of threat and invasion, metaphors of illness/pathologisation, comparisons with a negative evaluative component, lexical repetition of negative characteristics; syntactic means: anaphora, parallelism, antithesis, gradation of negativity, question-answer constructions;

As part of his communicative strategy of elevation, Donald Trump employs a range of speech tactics to create a positive image of himself. Cases of using the 'analysis-plus' tactic in D. Trump's speeches in 2025 are extremely rare, only when praising American cities and their people. This is due to the pragmatic potential of creating an impression, as there were no positive moments at all under the previous government.

Trump resorts to positive connotation tactics to elicit a positive public attitude towards certain people and phenomena, which generally reflects well on the popularity of his presidency and administration. It also reinforces Americans' patriotic feelings and national pride.

Trump also uses positive connotation tactics to demonstrate the exceptional nature of his

rule: *'the most successful first 100 days of any administration in the history of our country'*. absolute superlative + historical frame → highlights the exceptional nature of the result. (Michigan, ≈03:12–06:00).

The tactic of implicit self-presentation (through contrast/third parties) is among the most common in Donald Trump's speeches. The communicative tactic of self-presentation is inherent to all forms of communication and involves the speaker demonstrating their personal characteristics. This tactic is extremely useful for strengthening the president's prestige and reputation, as it allows him to advertise his own achievements and, directly or indirectly, present himself in a favourable light to the country.

The tactic of self-justification belongs to the type of self-presentation and is implemented through the denial of negative judgments. Thus, a speaker who takes a defensive position of self-presentation is focused on avoiding a negative image by refuting negative assessments and expressing their position.

This tactic is usually deployed when a person is accused of involvement in some undesirable event and its consequences.

For the tactic of self-justification, Trump most often uses the communicative move of removing responsibility. Responsibility for failures and

In any circumstances, undesirable situations are explained by external factors, the actions of other people, or are completely denied.

The tactic of deflecting criticism involves presenting arguments that justify or explain certain actions to prove innocence.

The speaker tries to distance themselves from the fact of their involvement in a particular negative situation and seeks to justify themselves in the eyes of the audience: From media criticism about prices → list of reductions: *"MSNBC... he campaigned on bringing prices down. Every price has gone down... gas \$1.98..."*: quick transition from accusation to 'parade of facts' → reframing the topic in a favourable light. (Michigan, ≈35:36–36:39).

Demonstrating family values is another component of Donald Trump's rhetorical arsenal. The president needs to create an image of himself not only as the most influential and honest politician, but also as a person with high moral values.

The most common linguistic means of manifesting the strategy of elevation within

the framework of specific tactics in Trump's speeches are as follows: lexical-semantic level: *positive-evaluative vocabulary*: adjectives and adverbs with the most positive connotations: *great, tremendous, beautiful, successful, proud, strong, historic, fantastic, incredible; very, tremendously, absolutely, totally, etc.*; *lexemes of success and achievement*: *achievement, success, victory, progress, growth, renewal, strength; Absolute superlatives and lexemes of uniqueness (the most successful, the greatest, the biggest, number one, in the history of our country, etc.)*; *lexemes of control, action and effectiveness* *I terminated, I imposed, I banned, I signed, I stopped, we achieved, we built, we delivered; patriotic, value-based and 'family' vocabulary (lexemes of national greatness and patriotism: America, American people, the flag, our history, our nation, our dream)*; *lexemes of family and moral values*: children, families, parents, unborn children, seniors, religious liberty, Christianity, safety of our children; *quantitative markers and 'impressive' figures*; grammatical level: Future Simple and promise constructions *we will pass, we will protect, we will have, we will stop, etc.*, projection of a confident future, presentation of the programme as a guaranteed success (*we will pass the largest tax cuts in American history*); *Preference for the first person singular and plural: I + action verb: I terminated, I imposed, I banned* – personalisation of achievements; Inclusive *we / our: we achieved, we will pass, our movement, our great country*. Present Perfect / Past Simple to record achievements; *we have achieved, we have rebuilt, we did a great job, we stopped the violence; counterfactual constructions for implicit self-presentation; epithets: beautiful coal, big beautiful wall, our great seniors, our great American flag; metaphors with a hint of restoration and protection: rebuilding our nation; renewing the American dream; protecting our children; defending religious liberty; pe-branding ideologically sensitive topics: clean, beautiful coal; ending transgender insanity; stopping indoctrination of our children; syntactic figures of intensification and contrast (parallelism, anaphora, antithesis, gradation, counterfactual scenarios).*

All of this works towards one pragmatic goal: to present Trump as an effective, unique, morally 'right' leader, who simultaneously protects the country, family, children, faith, and 'ordinary Americans'.

The most common linguistic means of manifesting the strategy of theatricality at the lexical-semantic level are: *evaluative lexemes with enhanced expressiveness: tremendous, incredible, disastrous, total failure, great victory; lexemes of hyperbole and exaggeration: the greatest, the worst ever, unbelievable, historic; lexemes of conflict and opposition that create a dramatic effect: fight, battle, chaos, radical left, enemies; lexemes of collective mobilisation: strength, unity, hope, renewal; lexemes of theatricality and show effect: moment, spotlight, show, spectacle.* (creating heightened emotionality, forming imagery, and connecting the audience to the ‘dramatic plot’).

At the grammatical level: *inclusive pronouns we, our*, which form a joint ‘acting troupe’ of politicians and the audience; imperative mood (*Stand with me; Look around you; Remember this*), which creates the effect of director’s instructions; *Future Simple* with the effect of ‘prophecy’ or inevitability: *We will rise again; We will win big; frequent use of parallel constructions with verb repetition (We will rebuild, we will restore, we will return); complex sentences of consequence or contrast that create dramatic tension: If they fail, we will prevail; So that America can shine again.*

Tropes: *epithets with high emotional charge (a beautiful victory, a horrible disaster); metaphors of struggle and uplift: America will rise, drain the swamp, a battle for the soul of our nation; comparisons with enhanced contrast (like never before; stronger than ever); metonymy (personification of the country, government, people): America is watching; The nation speaks; lexical repetition as a rhythmic element: Never again. Never ever again.*

Syntactic devices (stylistic figures): *inversion as a way to highlight a theatrically significant element: Stronger than ever we will return; parallelism, imitating the rhythm of speech: We fight for freedom, we fight for justice, we fight for America; gradation (increase/decrease in tension): We came to speak, to stand, to rise; antithesis, which models stage conflict: They divide, we unite; They destroy, we rebuild; anaphora as one of Trump’s main theatrical techniques: We will win. We will succeed. We will be great again; question-answer constructions that imitate dialogue with the audience: Who will fix this?*

– *We will! Do you want to change? – Yes, you do.*

The strategy of theatricality is based on the following characteristics: heightened expressiveness; dramatisation of situations and characters; conflict and contrast; rhythmic speech; appeal to collective emotions; creation of the effect of a ‘performance’ or ‘political show’.

These means form communicative behaviour that is aimed not only at informing or persuading, but primarily on emotional influence and engaging the audience in a symbolic spectacle, creating heightened emotionality, forming imagery and connecting the audience to the ‘dramatic plot,’ forming control over the rhythm of speech, ‘directing’ audience emotions, and creating a sense of movement and development of events.

Conclusions. Quantitative generalisation has shown that, within the strategy of reduction, the most representative are: labelling and insults (26%), the ‘analysis-minus’ tactic (22%), and impersonal/group accusations (18%). Less frequent are institutional discrediting (12%), threats/negative predictions (10%), and exposure (8%), while comparative antithesis (4%) performs an auxiliary function of structurally reinforcing the ‘us/them’ opposition.

The linguistic interpretation of the data obtained is that the strategy of reduction in the discourse under study is mainly implemented through expressive-evaluative and nominative pressure on the opponent: the most frequent tactics (labelling, insult) work as a mechanism for quickly categorising the addressee/group in a negative field, reducing the need for argumentation and replacing it with a ready-made evaluative ‘label’. The ‘analysis-minus’ tactic serves as a rationalisation framework: a negative assessment is presented as a ‘diagnosis’ of failure or incompetence and is often accompanied by cause-and-effect modelling. Impersonal and group accusations enhance the manipulative potential by depersonalising guilt and simultaneously constructing a generalised ‘outgroup’ opposed to the ‘we-group’.

At the linguistic level, the dominance of these tactics is explained by the frequency of: dysphemistic and dehumanising nominations, intensive negative evaluative vocabulary; generalisations and collective nominations (modelling ‘they’ as the sole source of threat); metaphors of threat/invasion/pathologisation that enhance the emotional effect;

repetitions, gradations, and antitheses, which give rhythm to the negative and make it ‘quotable’.

Thus, the quantitative predominance of labelling, ‘analysis-minus’ and group accusation attests to the discourse’s orientation towards rapid emotional labelling and polarisation (ingroup/outgroup) as a basic condition for persuasive influence.

Quantitative calculations showed that the following dominate within the strategy of elevation: implicit self-presentation (28%), presentation of one’s own decisions and actions (22%), and positive connotation (18%). Next in frequency are ‘analysis-plus’ (10%), self-justification (9%), and deflection of criticism (8%), while the demonstration of family/moral values (5%) is the least representative.

Linguistically, this structure indicates that the speaker’s positive image is constructed primarily through the ethos of competence and efficiency. Implicit self-presentation (the highest frequency) is realised through counterfactual constructions, ‘was/became’ comparisons, ‘others couldn’t – we could,’ as well as through third-party assessments (testimonials), which enhance the speaker’s status without direct self-praise. The presentation of one’s own decisions and actions, being the second most frequent, forms the image of an “actor” rather than a ‘commentator’ and is supported by the predominance of first-person constructions and active verbs.

Positive connotations and ‘analysis-plus’ work as a lexical-rhetorical mechanism of reinforcement: absolute superlatives, lexemes of exceptionality, and patriotically marked vocabulary create an effect of historical significance and success. Self-justification and deflection of criticism reveal an important pragmatic component – face management: in situations of potential negativity, the discourse quickly shifts to reframing or rationalisation.

Thus, the quantitative dominance of implicit self-presentation and policy presentation shows that the strategy of elevation is implemented mainly through the pragmatics of demonstrating effectiveness and contrasting legitimisation of one’s own competence, rather than through ‘direct self-praise.’

Within the analysed material, the strategy of theatricalisation manifests itself as a

performative way of organising political communication, aimed at emotional involvement and controlling the audience’s attention. Its core consists of tactics of incitement, differentiation (‘us/them’) and promises, as well as techniques of dramatising conflict, reducing opponents to ‘characters’ on stage, dialogue and audience choreography.

The linguistic specificity of theatricalisation lies in the dominance of means that ensure spectacularity and quotability: short lines, imperative constructions, rhythmic repetitions, parallelism, anaphora, question-answer structures, as well as hyperbole and sharply contrasting assessments. Such means function as instruments for rhythmising the political message and transforming the addressee into a participant in the performance, which enhances the suggestive component of political discourse.

A summary of quantitative indicators and linguistic observations allows us to conclude that complementary strategies characterise the strategic organisation of discourse: the strategy of reduction ensures the polarisation and delegitimisation of ‘others’, the strategy of elevation constructs a positive ethos for the speaker, and the strategy of dramatisation ensures the performative reinforcement and emotional mobilisation of the audience. Together, this forms a comprehensive model of influence, where lexical-semantic, grammatical, and syntactic means work in concert: from evaluative nomination and metaphorisation to repetition, antithesis, and dialogisation as mechanisms for controlling the recipient’s attention and reactions.

Further study is also needed to compare communication strategies in the political discourse of different countries, revealing the universal and nationally specific features of the implementation of speech influence strategies. A promising area of research is the study of the interaction among linguistic, cognitive, and pragmatic factors in the formation of political messages, as well as the analysis of the role of digital media and social platforms in transforming political rhetoric.

Bibliography:

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики: [Підручник] Київ : ВЦ «Академія», 2011. 304 с.
2. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 281 с.
3. Білоус Н. В. Політичний дискурс та його дослідження у зарубіжному мовознавстві. *International journal of philology*. 2021. Vol. 12 (2). С. 108–111.

4. Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії в сучасній англомовній комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000-2005 років) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». К., 2006. 19 с.
5. Масель Ю. С. Загальна характеристика стратегій та тактик маніпулювання в англомовній політичній рекламі. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2012. С. 514–519.
6. Серажим К. Д. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність : монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2002. 392 с
7. Славова Л.Л. Мовна особистість лідера у дзеркалі політичної лінгвоперсоналогії: США – Україна: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 360 с.
8. Шевченко І. С., Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. За загальн. ред. Шевченко І. С.: [монографія]. Харків : Константа, 2005. С. 233–236.

References:

1. Batsevych, F.S. (2011). Vstup do lnhvistychnoi prahmatyky [Introduction to linguistic pragmatics]. Kyiv: VC «Akademiiia». 304 s. [in Ukrainian].
2. Batsevych, F.S. (2003). Narysy z komunikatyvnoi lnhvistyky [Essays on communicative linguistics]. Lviv: Vyd. centr LNU im. Ivana Franka. 281 s. [in Ukrainian].
3. Bilous, N.V. (2021). Politychnyi dyskurs ta yoho doslidzhennia u zarubizhnomu movoznavstvi [Political discourse and its study in foreign linguistics]. *International journal of philology*. Vol. 12 (2). S. 108–111. [in Ukrainian].
4. Dmytruk, O.V. (2006). Manipuliatyvni stratehii v suchasni anhlomovni komunikatsii (na materialii tekstiv drukovanykh ta Internet-vydan 2000–2005 rokiv) [Manipulative strategies in modern English-language communication (based on texts of printed and Internet editions of 2000–2005)]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.04 «Hermanski movy». Kyiv. 19 s. [in Ukrainian].
5. Masel, Yu.S. (2012). Zahalna kharakterystyka stratehii ta taktik manipuliuvannia v anhlomovni politychnii reklami [General characteristics of manipulation strategies and tactics in English-language political advertising]. *Naukovi zapysky KDPU im. V. Vynnychenka. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. S. 514–519. [in Ukrainian].
6. Serazhym, K.D. (2002). Dyskurs yak sotsiolinhvalne yavyshe: metodolohiia, arkhitektonika, variatyvnist [Discourse as a sociolinguistic phenomenon: methodology, architectonics, variability]. Kyiv: Vydavnychi tsentr KNLU. 392 s. [in Ukrainian].
7. Slavova, L.L. (2012). Movna osobystist lidera u dzerkali politychnoi lnhvopersonolohii: SShA – Ukraina [The linguistic personality of a leader in the mirror of political linguopersonology: USA – Ukraine]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 360 s. [in Ukrainian].
8. Shevchenko, I.S., Morozova, O.I. (2005). Problemy typolohii dyskursu [Problems of discourse typology]. In: *Dyskurs yak kohnityvno-komunikatyvnyi fenomen*. Za zahaln. red. I.S. Shevchenko. Kharkiv: Konstanta. S. 233–236. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 27.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СИНТАКСИСУ В РАННІЙ ПРОЗІ РОБЕРТА ВАЛЬЗЕРА

Яремко Мар'яна Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0002-6545-9854

Статтю присвячено дослідженню художнього синтаксису ранньої прози Роберта Вальзера. На матеріалі романів «Родина Таннер», «Помічник» та «Якоб фон Гунтен», що належать до берлінського періоду творчості автора (1905–1913), розглянуто синтаксичні засоби, які зумовлюють надмірно розгорнутий характер художнього мовлення та формують індивідуальну манеру письма Вальзера.

Лінгвостилістичний аналіз тексту романів засвідчив, що розповідний принцип «поетичної балаканини» реалізується у мовленнєвій мікроструктурі тексту шляхом нагромадження різнорівневих мовних одиниць і визначає індивідуально-авторську специфіку синтаксичної організації художнього тексту.

Простежено на синтаксичному рівні особливості функціонування мовних засобів у формуванні композиційно-мовленнєвої форми «опису» в романі «Родина Таннер», персоніфікованого образу в романі «Помічник» та щоденникової оповіді в романі «Якоб фон Гунтен».

Встановлено, що ускладнення синтаксичної структури тексту романів виникає внаслідок нагромадження лексико-граматичних фігур повтору й перелічення, використання атрибутивних конструкцій, засобів метафоризації мовлення (персоніфікація, алегорія, гротеск), заперечення висловлювання та його подальшого спростування, а також організації текстових фрагментів на основі синтаксичних фігур паралелізму й періоду.

Проаналізовано, що багатокомпонентні складні речення з різними видами синтаксичного зв'язку, полісиндетон, період та синтаксичний паралелізм визначають ритміко-інтонаційну організацію художнього тексту, впливають на темп нарації та надають мовленню експресивності.

З'ясовано, що багатокомпонентність складних синтаксичних конструкцій зумовлює синтаксичну надмірність художнього мовлення Вальзера, яка увиразнює процес текстотворення, уповільнює розгортання сюжетної лінії та призводить до фрагментарності нарративної організації тексту.

Ключові слова: художній синтаксис, розповідний принцип «поетичної балаканини», синтаксична надмірність, багатокомпонентні конструкції, паралелізм, період, Роберт Вальзер.

Yaremko Maryana. Stylistic features of literary syntax in Robert Walser's early prose

*The paper is devoted to the study of literary syntax in the early prose of Robert Walser. Drawing on the novels *The Tanners*, *The Assistant*, and *Jakob von Gunten*, which belong to the Berlin period of the author's creative activity (1905–1913), the article examines syntactic devices that account for the excessively expanded nature of literary discourse and shape Walser's individual manner of writing.*

The linguostylistic analysis of the novels demonstrates that the narrative principle of “poetic chatter” is realized at the microstructural level of the text through the accumulation of multilevel linguistic units and determines the author-specific features of the syntactic organization of the literary text.

*At the syntactic level, the study traces the functioning of linguistic means in the formation of the compositional–discursive form of “description” in *The Tanners*, the personified image in *The Assistant*, and the diary-like narrative in *Jakob von Gunten*.*

The analysis establishes that the increasing complexity of syntactic structure in these novels results from the frequent use of lexico-grammatical figures such as repetition and enumeration, the extensive deployment of attributive constructions, means of metaphorization (personification, allegory, and the grotesque), strategies of statement negation followed by subsequent correction or refutation, as well as the organization of textual

segments through syntactic parallelism and periodic sentence structure.

It is shown that multiclausal complex sentences with different types of syntactic relations, together with polysyndeton, periodic constructions, and syntactic parallelism, play a crucial role in shaping the rhythmic and intonational structure of the literary text, affecting narrative tempo and enhancing expressive potential.

The study concludes that the multiclausal character of Walser's complex syntactic constructions gives rise to syntactic redundancy, which foregrounds the process of textual production, slows the progression of the narrative line, and contributes to the fragmentary organization of the narrative discourse.

Key words: *literary syntax, the narrative principle of "poetic chatter", syntactic redundancy, multiclausal constructions, syntactic parallelism, periodic sentence, Robert Walser.*

У межах лінгвостилістичних досліджень індивідуально-авторського стилю чи літературного напрямку художньому синтаксису та принципам його організації присвячено праці І. Дегтярьової, С. Єрмоленко, А. Загнітка, Н. Кондратенко, Н. Сологуб, Г.-В. Еромса, У. Фікс. Саме на синтаксичному рівні художнього тексту реалізуються експресивні, ритміко-інтонаційні та прагматичні параметри мовлення, які формують семантичну цілісність та стилеві особливості авторської манери письма.

Науковий інтерес до досліджень синтаксичної структури модерністської та постмодерністської прози в українській (І. Дегтярьова, Н. Кондратенко, А. Тепшич, О. Уколова) та зарубіжній літературі (О. Станіслав, Г. Матковська) зумовлено насамперед експериментальним характером художнього письма та стилістичними інноваціями, що призводять до функціонування в тексті двох взаємопротилежних синтаксичних принципів, які Н. Кондратенко визначає як «синтаксичну надмірність» та «синтаксичну компресію» [1, с. 210].

У цьому контексті особливої уваги заслуговує рання проза швейцарського письменника Роберта Вальзера (1878–1956), модерна поетика якої досліджується у германістиці у працях С. Андрес, Д. Борхмера, Є. Гобуса, Й. Гревена, Д. Гренц, Р. Зорга, Й. Штреліса та ін. Німецькі літературознавці (С. Андрес, Д. Гренц, Й. Штреліс) звертають увагу на багатослівність художнього мовлення Вальзера як стилістичну особливість його індивідуальної манери письма, проте не розглядають її функціонування з позиції лінгвостилістики. В українській германістиці художня проза Р. Вальзера все ще залишається не досить дослідженою.

Мета статті – визначити синтаксичні засоби, які формують індивідуально-авторську специфіку художнього мовлення в ранній прозі Роберта Вальзера. Матеріалом

дослідження слугує текст романів «Родина Таннер», «Помічник» та «Якоб фон Гунтен», які становлять ранню прозу автора.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: 1) з'ясувати поняття та функціонування розповідного принципу «поетичної балаканини» у ранній прозі Р. Вальзера; 2) дослідити особливості синтаксичної організації тексту у трьох ранніх романах автора; 3) виокремити домінуючі синтаксичні засоби, що призводять до надмірно розгорнутого мовлення; 4) охарактеризувати індивідуально-авторські синтаксичні принципи художнього мовлення; 5) визначити стилістичні функції багатокомпонентних конструкцій, полісиндетону і періоду у синтаксичній структурі та ритміко-інтонаційній організації тексту романів.

Об'єкт дослідження – художнє мовлення ранньої прози Р. Вальзера, а предмет дослідження – синтаксичні засоби його організації в тексті.

У дослідженні застосовуються методи лінгвостилістичного та контекстуально-інтерпретаційного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Написані у Берліні романи «Родина Таннер» (1907), «Помічник» (1908) та «Якоб фон Гунтен» (1909) належать до раннього періоду творчості швейцарського письменника Роберта Вальзера (1878–1956) та свідчать про експериментальний характер його письма, що виявляється не лише у структурно-композиційній побудові текстів, але й у специфіці їхньої мовної організації. Характерні для берлінських романів монологічність та багатослівність мовлення були часто об'єктом критики тогочасних рецензентів та не сприяли формуванню широкого читацького й наукового інтересу за життя автора. Так, сучасник Р. Вальзера – німецький філософ та літературний критик Вальтер Бенямін звертає увагу на те, що процес письма є важливішим, ніж розгортання сюжетної лінії та розвиток

характеру головного героя в тексті, і вперше порівнює вальзерівський стиль із «балаканиною» (die Geschwätzigkeit) [2, S. 327]. У подальших дослідженнях літературної спадщини Вальзера, що розвинулися після появи в 1960-х роках багатотомного зібрання його творів за редакцією Й. Гревена, упродовжене В. Беньяміном поняття «балаканина» зазнає теоретичного переосмислення [3, S. 7]. Аналізуючи наративну структуру та поетику романів Р. Вальзера, Й. Штреліс та С. Андрес виокремлюють розповідний принцип «поетичної балаканини» (die poetische Geschwätzigkeit) як індивідуально-авторську манеру письма [4, S. 14; 5, S. 8].

З огляду на лінгвостилістичний аналіз ранньої прози Р. Вальзера розповідний принцип «поетичної балаканини» впливає не лише на наративну організацію тексту, але й реалізується у мовленнєвій мікроструктурі романів шляхом нагромадження різнорівневих мовних одиниць. Розглянемо, які саме засоби переважають на синтаксичному рівні тексту берлінських романів та призводять до надмірно розгорнутого мовлення.

У трьох романах Вальзера спостерігаємо використання лексико-граматичних фігур повтору та перелічення, які ускладнюють синтаксичну структуру тексту.

Наприклад, на фігурі перелічення побудована наведена нижче композиційно-мовленнєва форма «опис», яка за своїм об'ємом та інформативністю становить своєрідний мікротекст у тексті роману:

“Ein **Bett** stand in der Ecke und in der andern ein **Piano**, dazwischen ein **altes Sofa** mit *geblühtem* Tuchüberzug, ein genügend **großer Tisch** davor, **Stühle** daneben (1); und dann befand sich im Zimmer noch ein **Waschtisch**, ein *kleiner* **Schreibtisch** mit Schreibunterlage und **Büchergestell**, das vollbesetzt mit Büchern war (2), eine *kleine umgestürzte* **Kiste** am Boden, mit *weichem* Tuch überzogen zum Sitzen und Lesen (3), da manchmal beim Lesen das Bedürfnis entstand (4), nahe am Boden zu sein und sich orientalisches vorzukommen (5), weiter ein **Nächtischchen** mit Nähkörbchen, in denen sich all das *wunderliche* Zeug befand (6), das einem Mädchen mit *häuslichen* Sitten unentbehrlich ist (7), ein *runder merkwürdiger* **Stein** mit Poststempel und Marke versehen (8), ein **Vogel**, ein **Haufen Briefe** und **Ansichtskarten** und an der Wand ein **Horn**

zum Blasen, ein **Becher** zum Trinken, ein **Stock** mit einem *großen* Haken, ein **Rucksack** mit Feldflasche und eine **Schwanzfeder** von einem Falken (1)” [6, S. 144–145].

У цьому фрагменті тексту зображення інтер'єру складається із дев'ятнадцяти перелічуваних однорідних членів речення, на основі яких утворюється складна синтаксична конструкція із сурядним і підрядним зв'язками. Компоненти сурядного речення (1), з'єднані сполучником “und”, значні за обсягом і відділяються одне від одного крапкою з комою. Перелічення іменників дає можливість ускладнити другий компонент складносурядного речення підрядними означальними реченнями (2); (6); (7) та підрядним причини (4). Окрім позначених курсивом конкретизуючих епітетів, синтаксична структура речення розгортається за допомогою відокремлених поширених означень, виражених дієприкметником (3); (8), що акцентують увагу та поглиблюють зміст в означувальному сегменті. Для конкретизації перелічуваних елементів використовується інфінітивний атрибут (das Infinitiv-Attribut) (5), а також такі моделі субстантивних атрибутів (das substantivische Attribut), як: Substantiv+Präposition+Substantiv (*ein Sofa mit Tuchüberzug; ein Schreibtisch mit Schreibunterlage; eine Kiste am Boden; eine Kiste zum Sitzen und Lesen; ein Nähtischchen mit Nähkörbchen; ein Horn zum Blasen, ein Becher zum Trinken, ein Stock mit einem Haken, ein Rucksack mit Feldflasche; eine Schwanzfeder von einem Falken*), Substantiv+Adverb (*ein Tisch davor; Stühle daneben*) та Substantiv+Substantiv (*ein Haufen Briefe und Ansichtskarten*). Такий спосіб побудови композиційно-мовленнєвої форми «опису» слугує не конкретизації зображуваної картини, а «калейдоскопічному» наведенню предметів інтер'єру [4, S. 15]. Використання різноманітних атрибутивних моделей призводить до семантичної насиченості перелічуваних елементів та істотного розширення синтаксичної конструкції. Атрибути збагачують мовлення роману й емоційно увиразнюють його, проте зображення в тексті «безкінечного плюралістичного мовного процесу», викликане кількістю перелічуваних іменників і варіативністю атрибутивних моделей, водночас надає розповіді монотонного характеру та уповільнює безпосередній розвиток сюжетної лінії [7, S. 38].

Підсилення висловлювання художніми означеннями прикметникового чи дієприкметникового типу знаходимо також і в романі «Помічник». З метою іронізації марнотратного способу життя інженера-винахідника Тоблера та зображення його поступового фінансового краху у тексті використовуються такі засоби метафоричності, як персоніфікація, алегоричність та гротескна деформація, нагнітання яких надає мовленню орнаментального характеру:

“Zu Hause *hatte* inzwischen *die Sorge* um die täglichen Lebensbedürfnisse *angefangen*, *leise an die Fensterscheiben zu klopfen*, *eine Gardine hochzuheben*, *um gemütlich in das Interieur der Toblerschen Familie blicken zu können*, *an der Tür zu stehen*, *um jemand, der vorüberging*, *an das Gefühl der Unsicherheit zu erinnern*. *Die Sorge interessierte sich jetzt schon ein bißchen mehr als im Sommer*. Sie stund einstweilen da und prüfte das Terrain, im übrigen verhielt sie sich still. *Es genügte ihr, daß man manchmal ihre Anwesenheit empfand*, *sie war höflich und vorsichtig*. Eine Türschwelle, ein Fenstergesims, ein Plätzchen auf dem Dach oder unter dem Eßtisch, diese Orte schienen ihr vollkommen zu passen” [8, S. 164].

Зображення фінансового краху сім'ї у цьому фрагменті перетворюється на гнітючу картину шляхом персоніфікації відчуття «тривоги» (“*die Sorge*”), яка «*тихо стукає у віконні шибки*», «*заглядає в інтер'єр*» вілли Абендштерн або «*стоїть біля дверей, щоб нагадати кожному, хто проходить, про відчуття неспокою*». У домі Тоблера «*тривога*» поводить «*ввічливо та обережно*», хоча «*її тиха присутність деколи відчувається*». Виразність цього персоніфікованого образу твориться не лише переліченням дієслів, які властиві людині, але й нагромадженням однорідних синтаксичних конструкцій, побудованих на синтаксичному паралелізмі. Така синтаксично розгорнута персоніфікація уповільнює темп нарації та підсилює іронічний натяк на невідворотність банкрутства Тоблера.

Структурно-інтонаційні особливості синтаксичної фігури періоду надають зображенню в тексті романів певного стилістичного звучання:

“Und Tage gab es, echt herbstliche, *weder schöne noch wüste*, *weder besonders freundliche*, *noch besonders trübe*, *weder sonnige, noch dunkle Tage*, sondern solche, die

ganz gleichmäßig licht und dunkel blieben von Morgens bis Abends, *wo vier Uhr nachmittags dasselbe Weltbild bot wie elf Uhr vormittags*, *wo alles ruhig und mattgolden und ein bißchen betrübt da lag*, *wo die Farben still in sich selber zurücktraten*, *gleichsam für sich sorgenvoll träumend* (1). Solche Tage, wie liebte sie Joseph (2)” [8, S. 178].

У наведеному фрагменті тексту засновок (1) періоду ускладнюється переліченням однорідних членів речення з використанням парного сполучника “*weder ... noch*” та повторення однорідних підрядних частин із сполучним словом “*wo*”, побудованих на лексико-синтаксичній фігурі паралелізму. Ритмічний малюнок засновку підсилює релятивізацію висловлювання шляхом називання думки та її одночасного заперечення. Лако-нічність висновку (2) періоду контрастує на тлі попередньої багатокомпонентної конструкції та відтворює емоційний хід думок Йозефа.

Розповідний принцип «поетичної балаканини» впливає на синтаксичну організацію тексту, характерною ознакою якої є багатокомпонентність. На основі багатокомпонентності проаналізованих синтаксичних структур виокремлюємо «синтаксичну надмірність» художнього мовлення Вальзера, поняття якої визначаємо за Н. Кондратенко як «наявність у тексті ускладнених конструкцій, багатокомпонентних предикативних одиниць, нагромадження сурядних і підрядних синтаксичних рядів, тобто тяжіння до створення структурно нечленованого, цілісного текстового утворення з невираженими межами» [1, с. 210].

Використання багатокомпонентних складних речень із різними видами зв'язку сприяє відтворенню процесу мислення та одночасного занотовування думок, що особливо виразно простежується у щоденниковому романі «Якоб фон Гунтен»:

“Emporkömmlinge sind *Herren*, und *solch einem Herrn, einem vielleicht etwas protzigen Herrn, werde ich Abkömmling*, oder was ich sonst bin, *dienen*, und *ehrenhaft dienen*, *treu, verlässlich, fest, ganz gedankenlos, ganz unerpicht auf persönliche Vorteile*, denn nur so, nämlich *ganz anständig*, werde ich überhaupt jemandem *dienen* können, und jetzt merke ich, daß ich Verwandtes mit Kraus habe, und ich schäme mich beinahe ein wenig” [9, S. 117].

Уривчастий характер мовлення, що є ознакою поданої синтаксичної конструкції, реалізується за допомогою багаторазового використання таких лексичних одиниць, як “*Herr*”, “*dienen werden*”, “*ganz*” та єднального сполучника “*und*”, який творить полісиндетонічний зв’язок, надає протяжності висловлюванню та уповільнює його. Окрім того, кожен повторювальний елемент доповнюється додатковими компонентами: “*Herren – solch einem Herrn – einem vielleicht etwas protzigen Herrn*”. Головна увага зосереджується на дієслові “*dienen*”. Спершу використовується прислівник “*ehrenhaft*”, тоді в приєднувальній конструкції за допомогою перелічення наводяться лексичні одиниці, серед яких такі синонімічні семантичні відношення: “*treu – verlässlich – fest*”, “*ganz gedankenlos – ganz unerpicht auf persönliche Vorteile*”.

Аналіз мовної сторони цієї синтаксичної конструкції засвідчує невідповідний, спонтанний характер висловлюваної думки. Повтори виконують функцію заповнення пауз, спричинених схвильованістю оповідача, а також відтворюють складний процес передачі внутрішнього мовлення на письмі. Водночас використання тавтологічних синонімічних елементів і повторів відволікають увагу від змісту висловлювання, зосереджую-

чись на добиранні потрібного слова. Багаторазове називання одного й того ж перериває мовлення та творить у результаті фрагментарність оповіді, яка необхідна для стилізації щоденникового мовлення в романі.

Висновки. На основі лінгвостилістичного аналізу трьох берлінських романів Р. Вальзера з’ясовано, що розповідний принцип «поетичної балаканини» призводить до ускладнення синтаксичної структури тексту шляхом: 1) нагромадження мовних одиниць за допомогою лексико-граматичних фігур повтору та перелічення; 2) надмірного використання прикметників і дієприкметників перед означуваним словом; 3) метафоризації мовлення; 4) заперечення висловлювання та його подальшого спростування; 5) організації текстового фрагмента на основі синтаксичних фігур паралелізму та періоду. Синтаксична надмірність художнього мовлення Вальзера виникає внаслідок багатокомпонентності синтаксису. Аналіз багатокомпонентних складних речень із різними видами зв’язку засвідчив, що їхня стилістична функція полягає у відтворенні процесу мовленнєвого розгортання в художньому тексті, а в окремих випадках – у фрагментації висловлювання, що створює ефект спонтанності та безпосередності мовлення.

Література:

1. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 320 с.
2. Benjamin W. Robert Walser. *Gesammelte Schriften* / hrsg. v. R. Tiedemann u. H. Schweppenhäuser. Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1977. Bd. 2. S. 324–328.
3. Borchmeyer D. Vorwort. *Robert Walser und die moderne Poetik* / hrsg. v. D. Borchmeyer. Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1999. S. 7–10.
4. Strelis J. Die verschwiegene Dichtung: Reden, Schweigen, Verstummen im Werk Robert Walsers. Frankfurt a. M. [u.a.]: Lang, 1991. 163 S.
5. Andres S. Robert Walsers arabeskes Schreiben. Göttingen : Cuvillier, 1997. 182 S.
6. Walser R. Geschwister Tanner. Zürich [u. a.] : Suhrkamp, 1986. 380 S.
7. Grenz D. Die Romane Robert Walsers: Weltbezug und Wirklichkeitsdarstellung. München : Fink, 1974. 232 S.
8. Walser R. Der Gehülfe. Zürich [u. a.] : Suhrkamp, 1992. 294 S.
9. Walser R. Jakob von Gunten: ein Tagebuch. Zürich [u. a.] : Suhrkamp, 1985. 182 S.

References:

1. Kondratenko, N.V. (2012). Syntaksys ukrainskoho modernistskoho i postmodernistskoho khudozhnoho diskursu [Syntax of Ukrainian modernist and postmodernist literary discourse]. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
2. Benjamin, W. (1977). Robert Walser. In R. Tiedemann & H. Schweppenhäuser (Eds.), *Gesammelte Schriften* (S. 324–328). Frankfurt a. M.: Suhrkamp.
3. Borchmeyer, D. (1999). Vorwort. In D. Borchmeyer (Eds.), *Robert Walser und die moderne Poetik* (S. 7–10). Frankfurt a. M.: Suhrkamp.

4. Strelis, J. (1991). *Die verschwiegene Dichtung: Reden, Schweigen, Verstummen im Werk Robert Walsers*. Frankfurt a. M. [u.a.]: Lang.
5. Andres, S. (1997). *Robert Walsers arabeskes Schreiben*. Göttingen: Cuvillier.
6. Walser, R. (1986). *Geschwister Tanner*. Zürich [u. a.]: Suhrkamp.
7. Grenz, D. (1974). *Die Romane Robert Walsers: Weltbezug und Wirklichkeitsdarstellung*. München: Fink.
8. Walser, R. (1992). *Der Gehülfe*. Zürich [u. a.]: Suhrkamp.
9. Walser, R. (1985). *Jakob von Gunten: ein Tagebuch*. Zürich [u. a.]: Suhrkamp.

Дата першого надходження статті до видання: 16.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

ЕТИКЕТНІ ФОРМИ ЯК ВИЯВ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Форманова Світлана Вікторівна,

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри «Іноземні мови та переклад»

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 0000-0001-9434-1903

У статті досліджено етикетні форми як важливий мовний засіб репрезентації шанобливого ставлення в українській та англійській мовах. Актуальність роботи зумовлена підвищеним інтересом до міжкультурної комунікації та необхідністю адекватного використання мовленнєвого етикету в умовах глобалізації. Метою дослідження є виявлення спільних і відмінних рис функціонування етикетних форм у двох мовах, а також визначення їхньої ролі у формуванні ввічливості та соціальної гармонії.

До мовного етикету уналежнюємо усталені мовні звороти, типові формули, які використовуються в певних ситуаціях спілкування й відповідають національно-культурним традиціям суспільства або окремого соціуму. В широкому розумінні мовний етикет – це узвичасні правила, норми мовної поведінки людей в обставинах безпосереднього контактування.

Авторкою проаналізовано основні типи етикетних форм: звертання, вітання, привітання, прощання, подяка, вибачення, прохання та побажання. Встановлено, що в українській мові значну роль відіграють граматичні засоби вираження поваги (але використання форми множини «Ви» останнім часом нівелюється й замінюється формальним звертанням «Ти»), кличного відмінка, а також лексичних одиниць з вираженням емоційно-оцінним забарвленням. В англійській мові етикетні форми реалізуються переважно через усталені мовні кліше, модальні дієслова та інтонаційні засоби, що забезпечують м'якість і непрямість висловлювання.

Порівняльний аналіз засвідчив, що обидві мови мають розвинену систему мовленнєвого етикету, проте відрізняються ступенем формалізації та способами вираження ввічливості. Українська мовна традиція характеризується більшою експресивністю та варіативністю, тоді як англійська – тенденцією до стандартизації та непрямого вираження комунікативних намірів. Доведено, що правильне використання етикетних форм сприяє ефективній комунікації, запобігає конфліктам і забезпечує взаєморозуміння між представниками різних культур.

Ключові слова: мовленнєвий етикет, етикетні форми, ввічливість, комунікація, українська мова, англійська мова, міжкультурна комунікація, мовні кліше.

Formanova Svitlana. Forms of address as an expression of respect in Ukrainian and English

This article examines forms of etiquette as an important linguistic means of expressing respect in Ukrainian and English. The relevance of this work stems from the growing interest in intercultural communication and the need for the appropriate use of linguistic etiquette in the context of globalisation. The aim of the study is to identify the common and distinctive features of the functioning of polite forms in the two languages, as well as to determine their role in fostering politeness and social harmony.

Language etiquette encompasses established idioms and standard phrases used in specific communicative situations and reflecting the national and cultural traditions of society or a particular social group. In a broad sense, language etiquette refers to the established rules and norms governing people's linguistic behaviour in situations of direct interaction.

The author analyses the main types of polite forms: forms of address, greetings, salutations, farewells, expressions of thanks, apologies, requests and wishes. It has been established that in the Ukrainian language, grammatical means of expressing respect play a significant role (although the use of the plural form 'Bu' has recently been declining and is being replaced by the formal form of address 'Tu'), as do the vocative case and lexical units with a pronounced emotional and evaluative connotation. In English, forms of etiquette are realised predominantly through established linguistic clichés, modal verbs and intonational means, which ensure the softness and indirectness of the utterance.

A comparative analysis has shown that both languages have a developed system of speech etiquette, yet differ in the degree of formality and the ways in which politeness is expressed. The Ukrainian linguistic tradition is characterised by greater expressiveness and variability, whilst English tends towards standardisation and the indirect expression of communicative intentions. It has been demonstrated that the correct use of polite forms facilitates effective communication, prevents conflicts and ensures mutual understanding between representatives of different cultures.

Key words: *speech etiquette, forms of etiquette, politeness, communication, Ukrainian language, English language, intercultural communication, linguistic clichés.*

Вступ. Проблема етикетних форм як вияву шанобливого ставлення до співрозмовників презентує не лише мовне, а й мовленнєве вираження. Тому вона перебуває в центрі уваги як українських, так і зарубіжних дослідників, що зумовлено її міждисциплінарним характером і значущістю для теорії комунікації, прагмалінгвістики та міжкультурних студій.

В українському мовознавстві вагомий внесок у дослідження мовленнєвого етикету зробили В. І. Мельник, О. І. Чередниченко, С. О. Соколова, які розглядали систему етикетних формул у зіставному аспекті та підкреслювали їхню роль у міжмовній комунікації. Питання національно-культурної специфіки етикету висвітлено в працях М. В. Луци, де мовленнєвий етикет інтерпретується як відображення ментальності народу та його ціннісних орієнтацій. Сучасні дослідження (М. П. Баган, О. В. Скляренко) акцентують на динаміці етикетних норм у молодіжному середовищі, демонструючи трансформацію традиційних форм ввічливості під впливом соціокультурних змін. Прагматичний аспект функціонування етикетних форм розкрито в працях В. М. Хаджурської [10], яка називає їх інструментом регулювання соціальних взаємин і досягнення комунікативних цілей.

Зіставні дослідження українського та англійського мовленнєвого етикету представлені у роботах Ю. М. Дерев'янка [2], де етикет розглядається як складник культурного коду, що забезпечує безконфліктність спілкування та реалізацію комунікативної інтенції. Окрему увагу приділено навчанню етикетних форм іноземців (С. Дерба, В. Любчевська-Сокур), що підкреслює їхню роль у формуванні міжкультурної компетентності.

В зарубіжній лінгвістиці ключовою є теорія ввічливості П. Брауна і С. Левінсона, яка ґрунтується на концепті «обличчя» (face) та описує стратегії мінімізації комунікативних

загроз у міжособистісній взаємодії. Значно вплинули на розвиток досліджень теорія мовленнєвих актів Дж. Остіна та Дж. Серла, принцип кооперації Г. Грайса, а також праці Дж. Ліча та Р. Лакоффа, які розглядали ввічливість як систему комунікативних максимумів і норм.

В сучасних студіях етикет тлумачиться як соціально нормативна поведінка, що поєднує вербальні й невербальні засоби вираження поваги.

Отже, аналіз наукової літератури засвідчує багатовекторність підходів до вивчення етикетних форм: від структурно-семантичного й прагматичного до когнітивного та культурологічного. Це створює підґрунтя для комплексного дослідження етикетних форм як універсального та водночас культурно специфічного засобу вираження шанобливого ставлення в українській та англійській мовах.

Метою статті є порівняльний аналіз етикетних форм ввічливості в українській та англійській мовах. Для досягнення мети передбачено розв'язання таких завдань: визначити поняття мовного етикету і його роль у національно-мовній картині світу; з'ясувати особливості синтаксичної структури форм етикету в українськомовному та англійськомовному середовищі; встановити роль мовленнєвого етикету для загального розвитку культурного рівня нації; простежити функційно-стилістичні особливості етикетних кліше в українській та англійській мовах.

Результати. Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнародного спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника [4, с. 3–4].

Поняття культури й мови невіддільні. У широкому значенні культура – це все те, що створило людство для забезпечення своїх

матеріальних і духовних потреб. А мова кожного народу і обслуговує процес створення культури цього народу. Водночас мова сприяє створенню культури і є складником культури кожного народу. Мова є не випадковим засобом спілкування, а особливою, притаманною саме цьому народу формою мислення, втрата якої нічим не може бути компенсована, бо втрапивши мову, народ занепадає і перестає існувати.

Культура мови – це не лише володіння нормами літературної мови, це також уміння користуватися всіма її засобами залежно від умов спілкування, мети й змісту мовлення. Глибина мовної культури визначається глибиною володіння всіма багатствами літературної мови.

Висока культура мови неможлива без високої загальної культури: можна навчитися говорити без грубих помилок у вимові, у наголошенні слів, навіть, у доборі слів. Але, якщо рівень інтелекту в людини низький, то вона матиме бідний словник, використовуватиме штамповані стереотипні фрази, трансплюватиме убогу уяву й примітивне мислення.

Культура поведінки об'єднує внутрішню культуру людини й зовнішні прояви цієї культури: це правила спілкування з людьми й поведінки в офіційній сфері спілкування, це культура побуту й побутове спілкування, естетичні смаки (в одязі, в інтер'єрі) та ін.

З поняттям «культура поведінки» тісно пов'язане інше поняття – етикет. Етикет – це вироблені в суспільстві правила мовної поведінки, що регулюються суспільством і рекомендовані для встановлення комунікативної інтеракції співрозмовників в певній тональності, а порушення правил етикету сприймається членами суспільства як девіантна поведінка.

До мовного етикету відносимо спектр висловлень, які охоплюють формули привертання уваги для встановлення контакту, вітань, знайомства, прощання, привітання, побажання, запрошення тощо. Ці формули обов'язкові для всіх членів суспільства. Вони стійкі, але історично змінні, тому позначені рисами національної специфіки.

Українська етикетна фраза *Сідайте, щоб старости сідали!* іншомовній людині нічого не скаже, в той час як ми з вами з цієї формули можемо зробити кілька висновків: у хаті є дівчина, дівчина може бути «на виданні»,

але необов'язково; дівчина може бути ще маленька – значить, вітання було жартівливим [3, с. 5–9]. Національна своєрідність англійської мови включає таке явище як поліфункціональність. Наприклад, звертання *Sir; Lady* й етикетні кліше *How do you do?* мають не лише семантику звертання, а й питальне навантаження. Українською мовою це означає Як справи? при спілкуванні, а також при звертанні. Фраза *Excuse me* – не лише вибачення, але й перепрошення, прохання повторити, пояснити.

Сьогодні ми є свідками того, як помітно змінюється обличчя нашого суспільства. Тепер важко сказати, яким воно буде через 10 років. Єдине, про що можна говорити з переконливістю, – це те, що найближчі роки будуть роками змін, тільки щось буде змінюватися швидше, щось повільніше, а щось найближчим часом і зовсім не зміниться. Встановлюватимуться нові стосунки – не лише виробничі, а й міжособистісні, міжкультурні, міжгалактичні; вони потребуватимуть інших способів спілкування: офіційного, ділового, а водночас, і приватного. Уже сьогодні помітно активізувалась сфера публічного ділового мовлення. У центрі уваги суспільства стає людина [1, с. 15].

У сфері ділового мовлення поступово утверджується виразно індивідуалізоване мовлення, яке розкриває сутність особистості, її інтелект, культуру, освіченість, своєрідність. На перший план виходить ступінь оволодіння усіма стильовими тонкощами української літературної мови, вміння користуватися ними в усіх сферах мовлення [3, с. 5].

До мовного етикету уналежнюємо усталені мовні звороти, типові формули, які використовуються в певних ситуаціях спілкування й відповідають національно-культурним традиціям суспільства або окремого соціуму. В широкому розумінні мовний етикет – це узвичаєні правила, норми мовної поведінки людей в обставинах безпосереднього контактування. Серед виражальних засобів мови – *формули звертання, вітання, прощання, побажання, подяки, привітання, прохання, вибачення, співчуття* тощо. Мовний етикет визначається загальною культурою спілкування, а також соціальним статусом мовців, рівнем їхньої освіти й вихованням, віком, статтю й емоційністю ситуації [8, с. 333].

Національний мовленнєвий етикет – то велика духовна сила, яка відстоює народ як націю [6, с. 20].

О. Федик і М. Кіяновська стверджують: «національний мовленнєвий етикет – це психологічне середовище народу, його психологічний клімат, який формує і рівень свідомості, і ставлення до ближніх» [9, с. 11].

Національний мовленнєвий етикет пов'язаний із вдачею нації, її етнопсихологічними рисами. І, хоча етикетна поведінка не є прямим свідченням моральності, а етикет є зовнішньою формою виявлення ввічливості (бо можна бути вельми гречною й водночас аморальною людиною), однак він тісно пов'язаний з ментальністю народу. Саме тому простежується певна паралель між вдачею народу та його мовленнєвим етикетом [7, с. 18].

Гете писав, що існує ввічливість, що йде від серця, яка споріднена з любов'ю; з неї формується доброзичлива ввічливість зовнішнього поводження [1, с. 14]. Ось чому мовний етикет посідає значне місце у «доброзичливій ввічливості зовнішнього поводження».

Слід погодитись, що при вимові слова *етикет*, в нашій уяві постають певні придворні церемонії, про які ми колись читали. Але все далеко не так просто, як здається з першого погляду. Звичайно, вперше етикет виник як *церемонія демонстрації ієрархічної влади*. Найдавніші відомості про етикет містяться вже у «Повчаннях Кагемні фараону Снофрі», якому вже понад п'ять тисяч років. Саме ж слово етикет виникло у Франції і вживається з часів Людовика XIV.

В кожному суспільстві етикет розвивався поступово, як *система правил поведінки, система дозволів і заборон, що в цілому створюють моральні норми: бережи молодших, піклуйся про дружину, поважай старших, будь добрим до оточуючих, не принижуй підлеглих, будь працелюбним та чемним* і т.ін. У такий спосіб етикет та етика об'єднуються. Природно, що етика та мовлення мають багато спільного. Манера мовлення, стиль, заборона чи дозвіл говорити одне й не говорити інше, вибір мовленнєвих засобів, – усе це помітно проявляється в нашому житті.

Виховання як в англійців, так і в українців застерігає дітей і молодь від уживання грубих, лайливих, образливих слів. Осу-

джуються й батьки, які сваряться при дітях. Сварки породжують потворність у взаєминах. «*Як батько кричить, то син гарчить, а як батько лається, то син кусається*», – каже народне прислів'я. У мовному спілкуванні красивим є лише те, що сприяє пристойним людським стосункам. А тому негарно мовчати, коли треба говорити, й негарно говорити, коли треба мовчати. Про мовчунів у народі кажуть: *Мовчить, як пень, Мовчить, як води в рот набрав*. В англійців побутує інше прислів'я: *The best of the sport is to do the deed and say nothing* (*Найкраще заняття – робити справу мовчки*).

Схвалюючи людей, які добре володіють мовою (*За словом в кишеню не полізе*), народна педагогіка водночас засуджує порожню балаканину, фальшиві, зайві прикраси в мові (*Красно говорить, а слухати нічого*). В англійців же є схильність до того, щоб спершу подумати, обміркувати свою думку, а потім висловити її. Вони кажуть: *Language is the dress for thought* (*Мова – одяг для думки*). Віковічну англійську мудрість закладено у фразі: *It is always sorry when any language is lost, because languages are pedigrees of nations*, що українською звучить так: *Завжди шкода, коли зникає мова, бо мова – родовід народів*. Та найбільше дістається базикам: *Язиком сяк і так, а ділом ніяк, Базика – мовний каліка, Бесіди багато, а розуму мало* (в англійській мові: *A lot of fine words – a little inner world*) – (*Багато красивих слів – мало внутрішнього світу*).

Соціальні, емоційні, етичні особливості мовного контактування впливають, наприклад, на вибір форми звертання.

В українців здавна побутує пошанна форма звертання на Ви до незнайомих, старших, зокрема, до батьків: *Ви, тату... Ви, мамо...* Але, як наслідок тісного життя українського народу з іншими націями, виникли деякі відхилення від цієї звички висловлювати повагу. Скажімо, у багатьох родинах діти, звертаючись до своїх батьків, дідусів і бабусь, вживають займенник *Ти*, замість нашого традиційного пошанного *Ви*. Форма *Ви* ще збереглася у сільській місцевості й західних районах, проте і її останнім часом заступає форма *Ти*. На нашу думку, заміщення пошанної множини інтимною формою засвідчує відверту комунікацію, що абсолютно не засвідчує неповагу до співрозмовника.

В англійській мові відбувся зворотній процес. Тут також існували дві форми звертання. Але англійці, навпаки, витіснили зневажливе для них *Tu* і залишили єдину форму для спілкування *Vi (You)*, яке виявляє тенденцію нації до підтримання шанобливості й поваги при спілкуванні. Зокрема, в англійській мові для підтвердження вияву поваги до співрозмовника використовується дієслово-присудок у формі множини – *are*.

Порівняймо:

в українській мові	в англійській мові
<i>Як ти поживаєш?</i>	<i>How are you?</i>
<i>Ти – мій товариш!</i>	<i>You are my friend!</i>
<i>Ти зараз зайнятий?</i>	<i>Are you busy now?</i>

Чуже, не властиве українському етикету, й звертання по батькові, бо принижує жінку-матір. Якщо вже називати батька, то треба не забувати і про матір, наприклад, *син Василя й Галини, донька Миколи й Катерини*, або не називати нікого, адже називаючи одного, ми применшуємо роль того, кого не називаємо, а мусили б назвати. Тому за українським мовленнєвим етикетом ім'я поєднується з прізвищем: *Володимир Винниченко, Ліна Костенко* і т.ін.

Такий недолік існує і в англійській мові, але англійці зовсім не вважають цю традицію недоліком, навпаки, вони пишаються тим, що їхні ім'я та прізвище вбирає в себе родові елементи. Практично кожний англієць має складне ім'я, що складається з кількох імен. А, якщо це представник старовинного аристократичного роду, треба бути готовим до того, що він обов'язково вкаже свій соціальний статус: *лорд, граф* тощо.

Українські національні генії шанували й любили своїх матерів і батьків, але називали себе традиційно, або добирали прості псевдоніми. Англійські ж видатні митці не пропускали нагоди підкреслити своє довге старовинне ім'я, інколи до їхніх імен входили навіть назви маєтків або земель, де вони мешкають.

Порівняймо:

українські імена	англійські імена
<i>Тарас Шевченко</i>	<i>Sir Walter Scott</i>
<i>Іван Франко</i>	<i>Lord George Gordon Byron</i>
<i>Михайло</i>	<i>William Makepeace</i>
<i>Грушевський</i>	<i>Thackeray</i>
<i>Леся Українка</i>	<i>Robert Louis Stevenson</i>
<i>Олена Пчілка</i>	<i>Mary Ann Evans</i>

Проте є в англійців і прості імена, що при-таманні для європейського мовленнєвого етикету, наприклад:

європейські імена	англійські імена
<i>Віктор Гюго</i>	<i>Daniel Defoe</i>
<i>Ференц Лист</i>	<i>Jonathan Swift</i>
<i>Адам Міцкевич</i>	<i>Charlotte Bronte</i>

Останнім часом до активного слововжитку українців повертаються слова й вирази традиційного мовленнєвого етикету. Все частіше вживаються народні звертання типу: *Шановні пані та панове* (звертання на міжнародних зібраннях), *Добродії, Поважна громадо* (звертання до масової аудиторії), *пані Маріє, пане Олександрє, пані вчителько, пане офіцере* (звертання в офіційних колах). Не варто зводити слово пан до значення 'визискувач', 'експлуататор', бо насправді воно багатозначне. Головний зміст його – вираження поваги до людини, незалежно від її маєтності й суспільного становища. Кожна людина є паном свого здоров'я, своєї долі, гідності й честі.

Слова *пан, пані* – давні атрибути нашого мовленнєвого етикету, які широко побутують в усній народній творчості, зокрема у колядках, що належать до найдавніших її жанрів (*Добрий вечір тобі, пане господарю..., Ой, підемо, пане брате, від хати до хати, нашим панам господарям заколядувати*).

Втім варто звернути увагу на непридатність уживання індексів *пан/пані/панно* із приізвищем, як-от: *До слова запрошується пан Ковальський; Пані Озборська, яка ваша думка з цього питання?; Панно Ткаченко, прошу відповісти*. Якщо слід назвати людину з індексом-регулятивом, то бажано перед прізвищем називати ім'я: *До дошки піде пін Микита Ковальський; Пані Олеся Озборська надасть відповідь на це запитання; Панно Інна Ткаченко, відповідайте на наступне запитання*.

В англійській мові слова-регулятиви мають такий вигляд: *Dr, Professor, Judge, Mr, Mrs or Ms*, що використовуються здебільшого у формальній ситуації при звертанні до людей, які мають ці звання чи титули.

Існує багато ситуацій як у англійців, так і в українців, за яких можлива форма звертання до співрозмовника за першим іменем (*first name*). Таке спілкування поширене у неформальній розмові, між знайомими чи друзями, між однолітками. Треба сказати, що

жодна з форм звертань в англійській мові зі згаданих вище (*Mr, Mrs, Ms*) не може вживатися з першим ім'ям. Наприклад, вони можуть сказати *Miss Brown* або *Miss Mary Brown*, але форма *Miss Mary* неприйнятна.

В українській мові є можливою така форма звертання, як *пане професоре*, тоді, як в англійській таке звертання вимагає останнього компонента прізвища для вираження поваги до співрозмовника, наприклад, *Mr. Brown* (але неможливий варіант *Mr. Teacher*). *Sir* може бути вжите у британській англійській учнями школи при звертанні до вчителя. Таке звертання може також бути вжитим в американській англійській хлопчиком або молодим чоловіком, який прагне виявити свою пошану до старшого чоловіка. Наприклад,

в англійській мові	в українській мові
<i>Miss, can I leave?</i> (При звертанні до жінки-вчительки)	<i>Вчителько, можна мені піти?</i>

<i>Will he be all right, doctor?</i> (При звертанні до доктора-медика)	<i>Докторе, з ним все буде добре?</i>
---	---------------------------------------

<i>Thank you, nurse.</i> (При звертанні до медсестри в лікарні)	<i>Дякую, сестро.</i>
--	-----------------------

<i>Excuse me, officer.</i> (При звертанні до офіцера поліції).	<i>Пробачте, офіцере.</i>
---	---------------------------

Часто використовують етикетні форми при вітанні та привітанні. Корінні англійці, які мали можливість спілкуватися з українцями, зазначають, що такі вислови, як *Congratulations* або *I congratulate you* (Вітання або Я вітаю), що застосовують при привітанні з певною важливою датою, українцями, які спілкуються англійською, використовуються частіше, ніж справжніми англійцями. Значення цих слів є однаковим в обох мовах: висловлення привітання. Проте існує різниця у застосуванні їх в англійській та в українській мовах.

Є багато ситуацій, за яких висловлюють привітання в обох мовах:

– з нагоди дня народження (на 18, 21, 30, 40 річницю тощо)

в англійській мові	в українській мові
<i>Happy birthday!</i>	<i>З днем народження!</i>

– з нагоди річниці весілля (особливо на 25, 50-ту)

в англійській мові	в українській мові
<i>Happy anniversary!</i>	<i>З ювілеєм!</i>

– з нагоди отримання гарної оцінки на іспиті

<i>Greetings with a great rating on the Test!</i>	<i>Щиросердно вітаю!</i>
---	--------------------------

– з нагоди закінчення школи або вищого навчального закладу чи вступу до нього

<i>Happy Graduation Day!</i>	<i>Щасливого дня випуску!</i>
------------------------------	-------------------------------

<i>You did it!</i>	<i>Ти це зробив!</i>
--------------------	----------------------

<i>Best of luck in your next chapter!</i>	<i>Бажаю успіхів!</i>
---	-----------------------

<i>Good luck in college/university!</i>	<i>Успіхів у коледжі/університеті!</i>
---	--

– з нагоди заручин, народження дитини

<i>So happy for you both!</i>	<i>Дуже радий/рада за вас обох!</i>
-------------------------------	-------------------------------------

<i>Best wishes on your engagement!</i>	<i>Найкращі побажання з нагоди заручин!</i>
--	---

<i>Welcome to the world, little one!</i>	<i>Ласкаво просимо у світ, малюку!</i>
--	--

<i>So happy for you and your growing family!</i>	<i>Раді за вас і вашу сім'ю, що росте!</i>
--	--

<i>So thrilled for you!</i>	<i>Ми в захваті від вас!</i>
-----------------------------	------------------------------

– з нагоди отримання нової посади, воєнного рангу, підвищення на посаді, успіхів у бізнесі

<i>So proud of your achievement!</i>	<i>Так пишаюся твоїм досягненням!</i>
--------------------------------------	---------------------------------------

– з нагоди перемоги у змаганнях

<i>Well done! Молодці!</i>	<i>Добре зроблено!</i>
----------------------------	------------------------

<i>You did it!</i>	<i>Ви це зробили!</i>
--------------------	-----------------------

<i>So proud of you!</i>	<i>Пишаюся вами!</i>
-------------------------	----------------------

<i>You deserve it!</i>	<i>Ви на це заслуговуєте!</i>
------------------------	-------------------------------

У деяких ситуаціях, коли українці говорять: *Вітаю (Вас, тебе)*, англійці використовують вислови, що не містять слова *Congratulations*. У цьому випадку звертають увагу на причину привітання, вид свята, наприклад, *Happy New Year!* (З новим роком!), *Merry Christmas!* (Щасливого Різдва!) або *Happy Easter!* (Вітаю з Великоднем!).

У формах спілкування в англійській та українській мовах відбилися релігійність та побожність народів. Багато висловів мовленнєвого

етикету ґрунтується навколо слова Бог. Деякі з них уживаються як традиційні формули, складові частини яких втратили своє первісне лексичне значення. Наприклад, *Спасибі* – *спаси Біг* (за добре діло, вчинок), *Помагайбі* – *поможи, Боже*. Але є й такі, в яких слово Бог не асемантизувалося: в українській мові в англійській мові

Дякувати Богу! *Thanks God!*
Слава Богу! *Thanks God!*
Боже, помози! *God, help me!*

Ці вислови з часом стандартизувалися, але, очевидно, на початку свого існування були свідченням того, що Бог у нашій увазі – це насамперед опікун, який оберігає та допомагає.

Слід зазначити, що сакральна лексика посідає чільне місце в мові як українців, так і англійців. Це одна з головних частин мовленнєвого етикету будь-якої нації. Маємо досить багатий спектр використання цієї лексики, яку застосовують в мовленні не лише віруючі або набожні люди. Вислови зі словами *Бог*, *божественний* можемо помітити і в розмові людей, далеких від глибокого знання релігійних догм.

Таке явище пояснюється тим, що протягом віків народам була притаманна сильна віра у те, що Бог допоможе в будь-яких складних ситуаціях. Сьогодні помічаємо, що, використовуючи сакральну лексику, ми не надаємо сказаним нами словам того змісту, який вони насправді мають, або просто не замислюємося над сказаним.

Проте це зовсім не означає втрату зв'язку з релігією і старовинними віруваннями. Наприклад, коли батьки проводжають дітей в дальню дорогу, вони кажуть:

в українській мові в англійській мові
Бог у поміч! *Let God help you!*
Хай Бог тебе
супроводить! *Let God follow you!*

Перед весіллям, за старовинним обрядом, молоді просять благословення в батьків, на яке ті дають відповідь:

в українській мові в англійській мові
Хай Бог вас благословить, а ми вже благословили!
Бажаємо вам жити, як у Бога за спиною!
З божою поміччю! *Let God bless you, and we have already done it!*
We wish you to live behind God's back!
With the help of God!

Заради Бога *Be happy for God's*
будьте щасливі! *sake!*

Щодо структури, одиниці мовного етикету становлять слова, словосполучення, речення (еквіваленти речень).

Таким чином, серед звертань, вітань і привітань і в англійській, і в українській мовах зустрічаємо багато прислів'їв, приказок, фразеологічних зворотів. У кожного народу історично складається традиційний мовний етикет, причому кожний регіон, соціум мають і свої характерні формули мовного етикету, що зумовлено відмінностями у звичаях, ритуалах, специфікою самої мови.

Висновки. 1. Висока культура мови неможлива без високої загальної культури. Мовний етикет – система стійких формул спілкування, рекомендованих суспільством для встановлення мовленнєвого контакту співрозмовників, підтримання спілкування в обраній тональності відповідно до їхніх соціальних ролей і рольових позицій відносно один одного в офіційних і неофіційних обставинах.

Національно-мовна специфіка народу найповніше і найяскравіше розкривається в особливостях культури, мови, своєрідності етики. Національний менталітет знаходить відбиття в загальнонародських проблемах, в історичних обставинах, духовних потребах та естетичних уподобаннях народу.

2. Форми мовленнєвого етикету як в українській, так і в англійській мовах можуть виражатися різноманітними конструкціями: простими реченнями – двоскладними й односкладними, повними й неповними, еліптичними – і складними реченнями різних типів, реченнями-звертаннями й еквівалентами речень. Найбільш частотною й звичною формою синтаксичного вираження формул мовленнєвого етикету в українській мові є синтаксично нечленовані конструкції, інакше – еквіваленти речень, слова-речення типу *Добривечір!* Для англійської мови більш характерними є етикетні форми типу *Good night!*

3. У кожного народу історично складається традиційний мовний етикет, причому кожний регіон, соціум мають свої характерні формули мовного етикету, що зумовлено відмінностями у звичаях, ритуалах, специфікою самої мови. Проблеми мовного етикету посідають важливе місце в історії національної культури.

4. Український та англійський мовленнєвий етикет відзначається неординарністю, бо

постав на національному ґрунті й проиятий духом європеїзму. Він віддзеркалює лагідну вдачу українців і чемність англійців, схильність до ввічливості, гідності й толерантності у стосунках, зневагу до брутальності.

Традиційний етикет українців – велика духовна й виховна сила, один з найголовніших чинників дерусифікації, утвердження своєї самостійності й релігійності, національної гідності, подолання психології «титольної» нації, меншовартісності й неповноцінності.

Традиційний мовленнєвий етикет англійців побудований на формах ввічливості, виявах пошани до оточуючих при звертаннях тощо. Все це робиться підсвідомо з метою виховати чемну, галантну людину, гідного представника своєї держави.

5. Етикетні вислови українців і англійців мають історичне підґрунтя й посідають чільне місце в етнопедагогіці й ментальності цих націй, які за своєю природою дуже привітні, грічні, доброзичливі, слухняні й гостинні.

Література:

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ, 1970.
2. Дерев'янюк Ю. М. Мовленнєвий етикет як об'єкт поліаспектного вивчення. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. 2016. № 4. С. 122–131.
3. Коваль А. П. Ділове спілкування. Київ : Наукова думка, 1992. 280 с.
4. Культура української мови : Довідник ; за ред. В.М.Русанівського. Київ, 1990. 302с.
5. Луца М. В. Етикет та ментальність українців. Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. 2017. Вип. 76(1). С. 54–57. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_76\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_76(1)_12).
6. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет. *Дивослово*. 1998. №3. С. 20–24.
7. Татаревич Г. Етикет і ментальність. *Дивослово*. 1998. №3. С.18–19.
8. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. Київ : Укр. енцикл., 2000.
9. Федик О., Кіянська М. Каталізатори взаємин. *Слово*. 1991. № 12. С. 11–16.
10. Хаджурська В. М. Прагматика мовленнєвого етикету в сучасному спілкуванні. Наукове видання «Експертна думка». 2025. № 3.
11. Brown P., Levinson S. C. Politeness : Some Universals in Language Usage. Cambridge, 1987.
12. Eisenstein M., Bodman J. Expressing gratitude in American English. London, 1997. 115 p.
13. Leech G. Principles of Pragmatics. London, New York, 1983. 82 p.

References:

1. Antonenko-Davydovych, B. (1970). *Yak my hovorymo* [How We Speak]. Kyiv.
2. Derevyanko, Yu. M. (2016). *Movlennyevyu etyket yak ob'yeht poliaspektno vyvchennya* [Speech etiquette as an object of multi-aspect study]. *Bulletin of the Zaporizhzhia National University. Philological Sciences*. 4. 122–131. [in Ukrainian].
3. Koval', A. P. (1992). *Dilove spilkuvannya* [Business Communication]. Kyiv : Naukova dumka. 280.
4. *Kul'tura ukrayins'koyi movy: Dovidnyk* [Culture of the Ukrainian language: Handbook]. (1990); za red. V.M.Rusanivs'koho. Kyiv. 302.
5. Lutsa, M. V. (2017). *Etyket ta mental'nist' ukrayintsiv* [Etiquette and mentality of Ukrainians]. *Zbirnyk naukovykh prats'* [Khersons'koho derzhavnoho universytetu]. Pedagogichni nauky. 76(1). 54–57. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_76\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_76(1)_12). [in Ukrainian].
6. Stel'makhovych, M. (1998). *Ukrayins'kyu movlennyevyu etyket* [Ukrainian speech etiquette]. *Dyvoslovo*. 3. 20–24. [in Ukrainian].
7. Tatarevych, H. (1998). *Etyket i mental'nist'* [Etiquette and mentality]. *Dyvoslovo*. 3. 18–19. [in Ukrainian].
8. *Ukrayins'ka mova* [Ukrainian language]. *Entsyklopediya*. (2000). / Redkol.: Rusanivs'kyu V.M., Taranenko O.O. (spivholovy), M.P. Zyablyuk ta in. Kyiv : Ukr. entsykl.
9. Fedyk, O., Kiyans'ka, M. (1991). *Katalizatory vzayemyn* [Catalysts of relationships]. *Slovo*. 12. 11–16.
10. *Khadzhurs'ka, V. M. (2025). Prahmatyka movlennyevoho etyketu v suchasnomu spilkuванні* [Pragmatics of speech etiquette in modern communication]. *Naukove vydannya «Ekspertna dumka»*. 3. [in Ukrainian].
11. Brown, P., Levinson, S. C. (1987). *Politeness : Some Universals in Language Usage*. Cambridge.
12. Eisenstein, M., Bodman J. (1997). *Expressing gratitude in American English*. London. 115.
13. Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London, New York. 82.

Дата першого надходження статті до видання: 09.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026

НОТАТКИ

Науковий журнал

MODERN PHILOLOGY

Випуск 6, 2026

Коректура • *Н. Славогородська*
Комп'ютерна верстка • *Н. Фесенко*

Дата розміщення онлайн: 15.04.2026. Дата друку: 22.04.2026.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 30,92. Зам. № 0326/264
Наклад 100 прим.

Надруковано:
Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.